

વિપ્રમસિક

અયાન્સ્વધર્મો વિગુણઃ પરંધર્માત્સ્વજીવિતાત્ ।

સ્વધર્મે નિષનં શ્રેયે પરધર્મો મયાવદા ॥ મ ગી

અર્થ—સારી રીતે અનુક્રમ કરવાથી પરધર્મ કરતાં વિગુણ સ્વધર્મ વધારે સારું છે, શરૂ કરે સ્વધર્મમાં થાય થાય એ (પણ) એપરકર છે અને પરધર્મ બધા ઉત્પત્તિ કરનાર છે

પુસ્તક ૪ થી.

પ્રકાશક ગુરુ ૧૪ સંવત ૧૯૬૫.

અંક ૬ થી.

તત્રી—ત્રીસસાદ નવત્રય કર ધોળગીયા ખી એ, એમ, એત ખી.
અનુક્રમણિકા.

વિષય.

લેખક.

પૃષ્ઠ.

પરાનાદ—ગા. જાળવવામાં રજામાં વસાવડા.....	૮૧
આતિસ પ—રા. ગરુડ હીરાલાલ કે વોળ.....	૮૩
નાગર—મેખમાં નાર—ને. મ. આચાર્ય વસમજી દરિદ્ર.....	૮૪
અનુસૂતિમાંથી આપણા પદ વગેરે રા. મુજાજીજી. મરેજી કરે છાપા.....	૮૦
૧૨મ પુત્ર્ય નીરીસ કર ઉલ્લેખ કરે એ. જા. રા. માનક કર પિનાજીજી.....	૮૬
આપણે—રા. રમણીજીજી જોવાનુંનું.....	૧૦૦
ઓ ઉત્તરિ—મગવતી જગાંજીજીનાથ	૧૦૨
આન નિમય—ને. મ. આચાર્ય વસમજી દરિદ્ર	૧૦૭
જીવન ચરિત્ર	૧૦૮
સીકાર.. ..	૧૧૧
પંડેજી મયન	૧૧૧
આક્રિહનો અનુભવ—રા. કમ્પાજીજીજી દરે	૧૧૨
વિતિ વર્તમાન	૧૧૫

શીક્ષા—જોગ. રાકેન પ્રેસના આલેક માનજી કરસનજીએ છાપ્યું.

સૂચના.

આ એકમીક દાખિયવાડ તથા કચ્છના નાગર ગૃહસ્થો અને નાગર સાહિત્યોને વગર
ક્યાનને આપવાની છે તેપણ ને દાખ ગૃહસ્થની હસ્તા વગર લવાજમે નહીં લેતાં
કિમત વડે કરવાની હશે તો તેને માટે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૦-૮-૦ થાકે બાક
ક્યાનના રૂબરૂ આવેલ છે.

શંકરમશાઈ નવલશંકર તંત્રી

આ એકમીકમાં સજ થે તમામ જાતનું લખાણ તથા પૈસા સજ થી લેવ દેવ નીએ
સહી કરનારને નામે ચલાવવા વિદ્યપિ છે.

બળવંતરાય વલ્લેશંકર છાયા

બી. એ, એલ. એલ. બી

બવરપાલક, "ત્રિમાસિક" શબ્દકોશ

અહેરખબર.

‘શ્રી જ્ઞાનવચન’—વોદરા રાજ્યે સાહ્યેરી માટે મજુર કરેલું તથા નામીયા પત્રા અને
વિદ્યોતોને વખતેલું અગિયારમને સગુ જ્ઞાનદાસ પુસ્તક કિમત આના બાકે
પોરોજ ૧૭૬

‘માતા ફરજ’ યાને બાળકોપયોગી સ્ત્રીપથ—સારા સારા માહરોએ અભિપ્રાયથી પથક
કરેલ, કિમત આના આ
‘શ્રીબાજી’ ની ઉપયોગી માલુમત મલ—સારા અને જુદા જુદા રમજન
કેવણી પામેલાએ યોગ્ય માનેલું—કિમત રૂ. ૧૧ પોરોજ ૧૭૬.

સાચાવડ—દાખિયવાડ.

નવવંરલાઈ કનેપાલાલ વૈસવ.

દાખપોર.

“ત્રિમાસિક” શબ્દકોશનીય.

ત્રિમાસિક પુસ્તક ૧ થી બાક ૪ ને પાને ૬૭ મે કપાયેલી કરતો મુજબ ચલાવી
સાલની રોકાવરથીય આધિક રૂ. ૧૦ ની ખાલી છે માટે ને નાગર મજુઓને લેવા
ખામેસ દેવા તેલું ત્રિમાસિક આશિષના બવરપાલકને સરનામે અરજ કરવી

त्रिमासिक

पुस्तक ४-५.

प्राथमिक १४ संवत् १९५५

घंटानाद.

"क्या लख" दास वसंत" के छंदीना राग.

प्रिया लखत यो—

प्रिया निद्रा लख लख लीली, लील नभासा आलो—

ये छे भूषा तमाई पोरि, पुण तमाई तने विचारो।

छे धरो तमारो मरि, केने वया कहैवालो।

"शलेमी" राधी उदेवाला, "भदेता" भां शुं मय सभायो।

"भदेरगान" परं केन उभावा, राधी भान उभायो।

मुने समय दतो सारो-के नवे नभासे यमो सुधारो,

रोखुं शुं? भां यरो वधारो? के किसान कर सारो।

कि सरवायो ने वासव, पोह भछ के लीपु दसिच.

पावण यावना के छे पावण; रेदी लउपउता नलो।

वेधा वैभव सन उभावा, के लख व्यवके पय हलावा,

दुखा छे के बाध उभावा, भवले रते धारो।

प्रिया/विचार/संदेहना पोसे, के लखीना लखने मोसे,

परतन धारो डोसे, परतुं भापुं आलो।

लख छे पोताने के पुने, लखे धरने के पर धरने:

पवार पंथा के मुझे धरने, शुं रये-वरवालो।

मे नलभर नलभर के भावी, रूठे लीली के लखे भावी,

नरय हरो या छपर भावी, करवा नाते वंशलो।

हम तमाई भरय मभावे, धरमा. छे के करने भावे।

के सायु के रोग नवावे। मुभ ह भां संपणाओ।

शुं आचार विचार तमाय, धीधो तेभां लख वधारो।

ममभा के संधर्भा पछ सारो। शं याते भरयाओ।

જાને છે સારું જુદું જાને, ડીમરીતો બનકો જુદું જાને;	જુ. ૨૨
મારી યોગના પગ વાને, દ્રેષ જાને ઝળાજો.	જુ. ૨૩
બાપા સુધરેલી જોવાએ, બાપાંના બાપા જાણે;	જુ. ૨૪
આસ દીપકો જુદું વિષ થાએ, દીપે સત્ત સરાએ.	જુ. ૨૫
પણ સધળું ઉપરનું ફીરે, જાદર લાએ પોસ જાતીરે;	જુ. ૨૬
સસ કહે ન, બરાસી રીરે, સાને અવળા રાએ.	જુ. ૨૭
ધરની વિષા જાહે જાધી, પર બાપા શુ પ્રીતિ સાધી;	જુ. ૨૮
જાદર જાહે જાધી જાધી, લીધા પંથ જાણાએ.	જુ. ૨૯
ધરનું તે જાધ પરમા એકું, પરનું જાદરે ધરમા એકું;	જુ. ૩૦
દેવે જાણે તેનું જોડું, જાતી જોજા મળાએ.	જુ. ૩૧
પર બાપા પ્રીતે પધરાવી, ધરની જોડીને જાળાવી;	જુ. ૩૨
જાવડા બાવડા એસ જાળાવી, જોડે નર જાળાજો.	જુ. ૩૩
પર બાપાનું કું આજુ, જાહે જાહે ધર પર જાહજુ;	જુ. ૩૪
પર બાપાએ તો ધર પામ્યુ, વસ જાધા સજાજો.	જુ. ૩૫
જેક વાળમાં જોયે જાને, પર બાપાનું કું જાને;	જુ. ૩૬
દહા વધોજો જાને જાને, જાનિયા જાહેરાએ.	જુ. ૩૭
જોજાન મુદી ડીનર લીધું, પાણી મુદી 'વોદર' પીધું.	જુ. ૩૮
"જોસ રાષ્ટ્ર"નું રીધું રીધું, જાતી સત્ત સજાજો.	જુ. ૩૯
"લીવર" 'જોવર' નિસ પરીજાં, પર ધર જાહતર વણી વરોજાં;	જુ. ૪૦
જાણેસરાં જાને તે જોજા, ધરની નર જાહરાંજો.	જુ. ૪૧
'જાનરિમેસન' ને 'જો જોજાન', જાહેમેસન, જાહે-મેસન.	જુ. ૪૨
તેવાં નિસ જાણાએ જોસન નિત્ય નવાં નજરાંજો.	જુ. ૪૩
ધર્મ કર્મ ને જામ જાહેરનાં, ઉપર જોડા જોડ જાહેરનાં.	જુ. ૪૪
આદરથી સુકુ તેને જોજા, જાલ, પુણ્ય જાહજો.	જુ. ૪૫
તેમજ વેસ કેસમાં જાણો, મિથ્યા વાદ ફરી ન જાણો;	જુ. ૪૬
ફરી જાહજુ વાણો વાણો, દહા જાહજા જાણો.	જુ. ૪૭
પરજોડી જાને જુદું જોડું, જાતિ જાણે નિત્ય જાહજુ;	જુ. ૪૮
કરતા ફેબી તે જાણુજો, જાણીને વાહજો.	જુ. ૪૯
મેસાનું તો તજ ન રીધું, પરનું પણ પુરે નવ લીધું.	જુ. ૫૦
જાહજા જાહજા જોડું રીધું, વાહજા જાહજો.	જુ. ૫૧
જેક રેક કુળની ને ધરની, મુદી રીધી 'લીધી' પરની,	જુ. ૫૨
લીધાં લીધી જાણતા કરની, જાતી સત્ત જાણાએ.	જુ. ૫૩
સંપ સંપ જાણીને જાણો, જાહજાતો રાજો વાહજો.	જુ. ૫૪
મિથ્યાજાર સગપ સગપ જાહજો, તે કું જાધી રીજાએ.	જુ. ૫૫
જોડો જુદીનજ જાહજા, જાહજા સંજાધીમાં જાહજા,	જુ. ૫૬

તેની તેક સલાહે ધાપા, માવ ભસે વગવાઓ.	નંબુ. ૨૯
તણ્ણીમાં પ્રજુતા નજ પેડી, ધરડી માતા છેડી બેડી.	
ભસે હાથેની દુઃખદં વેડી; મનીષા મોટા બાઓ.	નંબુ. ૩૦
કવું આટલું ભમી ભમાવી, સ્વતંત્રતા તોએ નવ આવી,	
અંતે મોટા બહુ મમાવી, તન મનથી નજાઓ.	નંબુ. ૩૧
ભસે રંગો ભારે તનખાઓ, ગાદી યેલાયી મલકાઓ.	
તો પલ્લુ પેટ બડી લત ખાઓ, પેટભરા કહેવાઓ.	નંબુ. ૩૨
પેટ પાપુ તખતે બહુ ભારે પેટ વગેરો બ્યારે ત્યારે,	
પેટ બીચારું શું જામ ભારે ધવા ખુશીમતિખાવો.	નંબુ. ૩૩
આવે નિત્યે નવી ઉપાધિ, હાથેના ત્યાં ભમણી નાધી,	
જુડી જુડી વળમે આધિ, દુર્ભણાના રેખાઓ.	નંબુ. ૩૪
વાચ્યા હાથે કૈવં અસરે, હાથે અસરે આધુ-પ્રસરે;	
વાસ સુકાએ સારે સારે, ધનજય પીરયા ભાઓ.	નંબુ. ૩૫
જાજમ છોડી મેદા દેદા, તેમાં પલ્લુ સુખ માની મેદા,	
ધન્ય અવધુ સરવિસમ્યાં પેદા, ખુશી યવા પરીમાઓ.	નંબુ. ૩૬
ક્યાં ક્યાંથી કરીએ કબેળા, દવે નથી રહી તેની વેળા,	
સમત્તે સુખત્તે દશ સવેળા, જાગી મેદા યાઓ.	નંબુ. ૩૭
પરમા છે હીરા નહુ મહી, તેને મુકી અંદા કા સુધી;	
આખર યાદી જાણો રૂથી, મુકી સત્ત મળાઓ.	નંબુ. ૩૮
મવ બધા છે પૂરું તમારા ઇચ્છિત ફળ સુખને દેનારા,	
અવર લોક તે કાણુ બિચારા, શુ તેની ચલુનાઓ.	નંબુ. ૩૯
ને સુખ સત્ત વિચારી અહારી, વેદ વિદિત પધે ચહી જાણો;	
અક્ષય સુખતા નોત્રી યાણી, મુકી દુઃખ જાણાઓ.	નંબુ. ૪૦
સસ ધર્મ ને સપ વળાણી, કુળ મર્ધાના ને સચવાણી;	
તો આનંદ તમારો યાણી, એ જ નિત્યે આઓ.	નંબુ. ૪૧

આજુ'દલાસ પ્રજાસ વસાવરા.

જ્ઞાતિસંપ.

કર્તા—શાહર હીશલાસ કે. વોરા સુજ નિવાસી

વસંત સિદ્ધા વત.

ને આર વર્ષ પ્રજાએ, જામમાં ક્યાં છે

તેમાંજ મેદા વરણે, દિન-જયો છે:

એ વિષ પ કિતમદિ; કિતમ ને બિરાજે,

એ નાગરો સરવને, સિવ સાંધ માને.	૧
પ્રત્યનીધી પ્રસરતી, જાતિ જ્ઞાતિ જોતી,	
વિદ્વાન વીર નર વૃદ્ધ, સ્ત્રી સનેલી,	
જેના વખાણુ જરતે, બાધુનાંપિ માને,	૨
એ નાગરો સરવને, સિવ સાંધ માને.	
જોતી જિતે સકળ મેઢ, શુભો જરેલા,	
તે દોષતા કમ કરી, સદુ વીસરેલા.	
હા યામ નામ ગત જ્ઞાતિ, હવે શુ જાને.	
એ નાગરો સરવને, સિવ સાંધ માને.	૩
જે જોતપો જાલમ લામ, ધર્મા પ્રજાને,	
જેણે જીદાડી વપની, વિજયી જીતીને,	
લાવી રૂપા રિલ હવે, કરિ પાર માને,	
એ નાગરો સરવને, સિવ સાંધ માને.	૪
જાણસ્મને જાણિક જ્ઞાન, હવે હસને,	
જાતિ તણું દિલ વિષે, જામિમાન લાવે,	
જે દેખિને રિપુ જરો દિલ ખૂળ દાણે,	
એ નાગરો સરવને, સિવ સાંધ માને.	૫
છેડો તર વિષ કુસંધ, તણાં જડેથી,	
ઠાઠો વિરેલ, મદ્દ કસેલ, સદા ગુટેથી,	
વાવો અપૂ જિજ સુધા, નજ ભેણુ માને,	
એ નાગરો સરવને, સિવ સાંધ માને.	૬
માઓ સુસંધ સુખ જીતિરે તમારી,	
ઠાપો સદા ધનપિ, જીવન કષ્ટ મારી,	
જાણીય દે દરખથી, હારિ શુ જાવાને,	
એ નાગરો સરવને, સિવ સાંધ માને.	૭

નાગર.

(જેખમા નાગર)

સંવત્ ૧૪૨૮.

કોટીનારના કોટિયર મહાદેવમાંનો લેખ.

લખનાર આચાર્ય વસંતજી દરિદ્ર

અથા સ્વક ૩ ને પૃથ પથ થી સાંધણુ

આ લેખ ખાસ નાગર પ્રસણે જ કરાવેલો છે અને એક એટલી આશરે ૪૪૨૪૩ ની

પાટખમા એ તદે લખેલો છે. એ વડે એટલ્ય સાર કે તેમાં એ લેખ, જુદા જુદા કવિના કરેલા છે તેમાં શ્લોક ૩૬ ની પ્હેલી પ્રસસ્તિનો કવિ લેખના આશ્રેષ્ઠ ન્મનાનો પાત્ર કૃષ્ણ છે તેણે (નાને) કૃતસમાધ્યયન કરેલું છે, અને બીજી ૨૮ શ્લોકનીનો કવિ મારાધ્વસ પ્રખંધનો કરનાર મધુપતિ વ્યાસ છે. આ કોણ છે એ વધુ વિગત તેના લેખમાંથી ગળતી નથી. જાતેની બાળત એકની જોડ છે એ કે આખો લેખ નાગરનો કરાવેલો છે એટલે તેની પુરી નકલ લેવી જોઈએ પણ તેમ કરવાથી લગભગ બધું યદ્યપ્ય તેથી અજ્ઞાનો શ્લોક માત્ર મુકવ્ય થોડા માન્યું છે, તે આ રીતે—

તસ્યેયં નયવિક્રમૈકવસતેઃ શ્રીવીસલક્ષ્મામુનો મૂર્તિર્મૈદનતાં દધાતુ સુચિરં
 ૧ શ્રીવીસલક્ષ્માપતેઃ ॥ ૬ ॥ પ્રેતાભૂપવિખિતાંવરચરં સ્વાધ્યાયમપોષરંસ્યાનં
 ૨ ચીર્યમનોહરં નગરમિત્યાસ્તે કિલાનશ્વરં ॥ આર્યોપાસનયા દૃપમિયતયા ચથ
 ૩ દિમેન્દ્રધિયા । વ્યક્તં વ્યક્તિ ફળીદ્રમૂપણમૃતો દેવસ્ય સંસ્થાનસાં ॥ ૭ ॥
 ૪ ગુંજાનામગ્રામસ્તદંતિકે બૈજવાપગોત્રાણાં ॥ શ્રીકરણવ્યાપારમીળીત ચૌલુક્ય-
 ૫ દૃપદત્તઃ ॥ ૮ ॥ તસ્મિન્સમુઘ્વલકપિષ્ઠગોત્રજન્માં સોમેશ્વર સમજાતિ દ્વિજ-
 ૬ મૌલિરત્નમ્ ॥ + + અધ્વરંવિષાં પટ્ટયાનામટનામા તવો મવત્તનયઃ । +
 ૭ + ગોવિંદ इत्यंभिषયા તનયસ્તદીયો + + ॥ ૧૧ ॥ ઘટાલંકૃતિ રસ્યાસ્તા
 ૮ પત્નીરત્ને તયોઃ પુનઃ ॥ સુગૃહ સુશ્વેદ દૃતં લાઠિરાસીદલાંઠિના ॥ ૧૪ ॥ +
 ૯ + ॥ ૧૫ ॥ તયા સમં સાધયતોસ્પર્ધમૃણા + + ॥ ૧૬ ॥ + +
 ૧૦ ॥ ૧૭ ॥ સુરસરિદોષપવિત્રા જર્મતિ પુષ્પાસ્ત્રયસ્તસ્ય ॥ ૧૮ ॥ ઝ્યેષ્ઠઃ સુતોઽસ્ય
 ૧૧ મગધાન્ પુરુષોત્તમથ નાન્નાશિયા દ્વિજપતિપ્રયયા ચ તુલ્યો + + ॥ ૧૯ ॥
 ૧૨ + + મલ્હણસ્વત્કનિષ્ઠઃ ॥ + + ૨૦ ॥ શ્રીમાંનિષોઽપિ કમનોયગુણઃ
 ૧૩ કનીયાશ્નાનાકદત્યભિધયા સુધિયાં ધુરીણઃ ॥ + + ૨૧ ॥ લક્ષ્મીરમુખ્ય
 ૧૪ પત્ની + + ॥ ૨૨ ॥ નયનિપુણઃ પ્રાયિત્વગુણઃ સંયત્કર્ણ સમુજ્વલાધારણઃ ॥
 ૧૫ કસ્ય વયસ્યોન સ્યાશ્નાનાકોનાગરોત્તમઃ ॥ ૨૩ ॥ + + ॥ ૨૪ ॥ સફલ-
 ૧૬ યતિ વીસલોર્જીપતિદત્તં ઘગસરાગ્રાસં ॥ ૨૬ ॥ + + ॥ ૨૮ ॥ સંતુલ્ય-
 ૧૭ તા યદુરુમક્તિગુણેન ગંઢધીવીરમદ્રવપુષિ સ્વકલાં નિવેશ્ય ॥ યઃ શંકરેણ
 ૧૮ નિરમીયત મંગલાલ્પગ્રામાભિરાતમ સત્તમયાગ્મોગી ॥ ૨૯ ॥ + + ॥ ૩૧ ॥

માનુષ્યે દ્વિજતા દુરાસદતરા તત્રાપિ સા નાગરજ્ઞાતિઃ સ્વપાતિમતી શ્રુતૌ
 પરિચયસ્તાવાશ્ચયોત્પાઃ શ્રિયઃ ॥ + + ॥૩૨॥ શ્રીમદ્વીસલમેદિની
 પરિવૃદ્ધમસાલિતાદ્વિદ્યઃ સોયંનાગરનીરજાકરરવિર્નાનાકનામા કવિઃ॥ તીર્થો-
 ત્તુંગસરસ્વતીકૃતપરિપ્ચંગસ્ય સારસ્વતં ક્રીડાકેતનમેતદગ્ર વિદ્યથે વારાંનિષે-
 રોષસિ ॥૩૩॥ + + ॥૩૪॥ નાનાકુ એવ જયતા વધિતાસ્ય-
 લક્ષ્મીઃ શ્રમ્ભત્કુમ્ભવસનૈવ, ખરામુપૈતુ ॥કિં ચૈતયોઃ સ તનયોપિ નયોપસંગી
 ગંગાધરઃ સુચરિત્તેન ક્લૃષ્ણં પુનાતુ ॥૩૫॥ અષ્ટાવધાનપરિવૃદ્ધદા જનેન યઃ
 કીર્તિતોજગતિ ષાલસરસ્મતીતિ ॥ પૌત્રઃકવિઃકૃષ્ણયાશ્વરિષ ધાતુઃ કૃષ્ણઃ
 મશસ્તિમિદરત્નમુતઃ સ તેને ॥૩૬॥.

બીજી અણપતિ બાસ રૂતમાંથી.

અસ્ત્યાનંદપુરે ગરીયાસિ ક્લૃષ્ણં કાપિઠ્ઠલં નિર્મલં ॥ ધર્મોદ્ધારપુરંધરોમય
 દુપાઘ્યાયોમ સોમેશ્વરઃ ॥ તસ્માદ્દીક્ષિત યામઃ શ્રુતિમઃ પુત્રઃ પાષિપ્રપુતિ
 ગોવિંદોસ્ય ચ નંદનઃ + + ॥૧॥ + + નાનાવિધાનામવાધિર્બુધાનાં
 નાનાકનામા મુકુતૈકધામા ॥ યોવેદમુગ્ધેદમર્લભ્યેન + + ૧ + +
 ॥૨॥ નાનાકઃ પુનરેપતાં મગધર્તા મૂર્ધાનમશ્વરો + + ૧૦ + +
 ॥૩૬॥ શ્રીવીસલચંદ્રપુરીદ્વિતીયાશ્વાસવાસિના ॥ તેન નાનાકનાન્નેદં તેને
 સારસ્વતં સદઃ ॥૧૭॥

હસાદિ.

બાબા સેખનો સાર એ છે કે— નગર (દહનગર) નામનું શહેર છે તેની ખાસે બે-
 જાપાપસત્રોત્રીએને ચૌહુદાસ રાજાએ તેના શ્રીહરજી (હારશ્વર કે) બાપારથી ખુશી થઈને
 ખુબ નામે ગામ દીધું છે તે છે. તે ગામમાં મંદિરજી એત્રી સોમેશ્વર નામે બાદશહુ દત્તા
 તેના વંશ—

કરતો તેને માંગશોળ નામે માગમા સાતમે બાગ મળતો હતો તે સરસ્વતીમા નિસ નાદાતો, અને કર્મકાંડ કરતો, મદાશય અને અતિથિ સત્કાર કરતો તેણે સચુદને દરે સરસ્વતીનું મંદિર કરાવી તેમાં વિસધદેવીની મૂર્તિ બેસારી છે સવત્ ૧૩૨૮ માં

એ નાનાએ વીરધવમના પુત્ર વિસધદેવની સમ્માર્માં જઈને વેદશાસ્ત્રમાં પરીક્ષા આપી હતી

આ સેખ પ્રથમ પાઠશુમાં હતો અને તે સરસ્વતીનું મંદિર કરાવ્યા બાબતનો છે એટલે લાંબ દોવો લેઈએ પણ સાબળવા મુશ્કેલ તે યુસલમાની દુમશા વખતે કુંદ લેવો હટ ઉપર નાખીને સધ વતરા દત્તા ખણુ કોડીનાર નજદીક બાર જદુ લાગતાં કાદાડી નાખ્યો તે કોઈએ કોટશરમાં ઉભો કરાવી ભૈતિદાસિકો ઉપર અતિ ઉપકાર કર્યો છે કેમકે લાંબ અતિ સુરક્ષિત રતો છે આજ પાછળના બાવિદ્ ભોડાએ (૩૬ ની સાલ પછી) મંદિરમાં ચુનો ડરાવતાં સબાળ ન રાખી જદુ ખગાડી દીધો છે તે સારો થયો દુ સમ છે તે કાચ કોટશર ને કોડીનારના દ. પાદરમાં પાડીમાં છે તેના નિજ મંદિરના ખરની ઉ બાબુ ઉભો કરેલો છે

આ નાનાને વિસધદેવને આશ્રિત વગેરે લખ્યો છે તેથી તે કવિ વિસલનમરો નાગર પ્રાદ્યુ દેવ દાપિદ્ય જોની નામરેમાં દાઘના ઘોડા, ૧૩, દીક્ષિત, ૩૭, મુ, ૪૪, આદિપલા, ૫૨, ૫૭, ૫૯, બૂથ, ૩૫, ચણુ, ૭૬, ઘોડા, ૮૮ છે (આ સખ્યા નિમાસિકનાં બીજાં વર્ગના વધારામાં આવેલ ઓડખનાં કમના છે.)

સવત્ ૧૩૩૮.

જુનામરના મદાસ વગલી લરે લામનસ્થલીની પાળા પાઠવનો મદોરો સેખ ને સાચી રખડતો અવના પછી જુનામર સરકારના રોરમાં પડ્યો હતો તે લાંબી મજાવીને નૃસિદપ્રમાદ દરિમસારે પેતાના બનનાથની જગ્યાએ અપાળ્યો હતો તે પ્રથમ બદ પદિત રાદર બગવાનલાલ હદનના લેલકમાં આવ્યો હતો તેણે જુનામરની પાદચણમાં મૂક્યો હતો અને ત્યાં જુનામર સરકારી હાપખાનામાં બીજા સેખોની સાથે રાખવામાં આવ્યો હતો અને ત્યાં જ આદી (રાજકોટના ઘોડસન) ગુઝીવમમાં એ સરવાનના મુખ્ય અને સુરક્ષિત રદી પખા લેડો તેનો સાબ લાલ કડે એવે રધને જાવી સુરક્ષિત રીતે રતો છે તે લામો ૨૦૪ પદોરો ૧૧ અને જદો ૧૧ લાલન કરા ને અને લાલનમાં અકર ૭૪ લાલ છે પાદપ પાસ પીગા રમીન પરધરની છે તે જામો સેખ તો યામુક વીરધવમના દિવિત વિજવાનદના વખતનો છે સેખ નીચેને બાએ અપૂર્વ રતો છે એટલે પાદપને ઉમ ૪ નો માગ ખાલી -દીને કોતરેલા જ રદી મયો છે તે એટલે મંગલક ગયા પછી કલ અપૂર્વારી આજનો લીધે અપૂર્વ રતી ગયો ઘાને છે. આખા સેખની મુખ્ય મતસજ રતી છે કે—

જનવસિંહજી હતો (કાવંડનેર એ પાટખતો આરંભતો ખુલ્લો કપાળ મથો છે તેમાં ગજુ' લાગે છે.) તેણે પોતાની મા વિંઝલ દેવીના શ્રેષ્ઠ સાથે વધલીમાં વીંત્રમેશ્વર સ્થાપના (વંધલી નાણુના સરહારી ઉત્તરમાં પૂ. મં એક જીનું પદી મથેલી વિચિત્રતા દેહું દહુ તે કદિ આ દોષ) એ જનવસિંહનો નાનો ભાઈ અરિસિંહ હતો તેનો સેમાનદ અને તેનો વિજયાનદ પુત્ર હતો. (તે સવત્ ૧૩૪૧ માં હતો એમ જીન લેખથી જાણી શકાય છે.) વિજયાનદની મા યૌજુષ વીર ધવલની દીકરી પ્રેમલદેવી હતી વિજયાનદ પોતે ચંદ્રાદેવીની ઉદલના પુત્ર જનસિંહના પુત્ર જીમસિંહ ને વીસલદેવનો મિત્ર હતો તેની દીકરી નામલદેવીને પરણ્યો હતો તે નામલદેવીએ પોતાની પુત્રી લીચદેવી ને યૌજુષ વધી સાવણ ધવલની સ્ત્રી હતી તેની મૃતિ વિંઝલેશ્વરના નિજ મંદિરમાં બેસારી. એ વિજયાનદે વધલીમાં બ્રહ્મપુત્રી કરીને બ્રાહ્મજીને આપી તેમજ વિંઝલેશ્વરના દેવળને એ તોરણ, દીકાએ વચેર કરાવ્યાં. એ વિજયાનદના ગુર (ગોર) માનસ ગોત્રી સાવણ સર્મા હતો જને નારાયણ અને ધધ એ બે નાનેરા ભાઈ હતા. ધધને મીધર નામનો પુત્ર છે તેને "આ" લખ્યો છે એટલે એ વખતે તે હજીવ હતા.

એમજો શ્લોક ને અપૂર્ણ રહ્યો છે તે આ પ્રમાણે છે—

વંધે કપિષ્ઠસુનેરવનીમર્વસ

રત્ન વનીપકવનીનવનીરમાહ: ॥

મૂમાનિપૂજિતપદ: પદમિદિરાયા

ગોર્ષિટ્ત ઇત્યજનિ કોષિદસાર્વભૌમ: ॥૪૪

ધીસિંધુરાર્નદપુરદ્વિજસ્ય તસ્પાંગજન્મા

ભાવાર્થ — કપિષ્ઠ સુનિતા વસર્મા પૂખ્તીના મુગટનું રત્ન. યમક વર્મણથી બનીઆતો (પોપક) નવોએષ, રાજાએ પૂજેલા પાદપાળો લક્ષ્મીનું સ્થાન અને વિદ્વાનોનો અકર્તા એવિદ નામનો હતો (આ એવિદ કદી રાઠીનગરના લેખવાળા નાનાનો ખાપ લખ્યો છે તે લેખક કેમકે તે પશુ કપિષ્ઠ ગોત્રી હતો.) સુદિનો, સામર એ આનંદપુર (વડનગર) ના દિગ્ગતો દીકરો કમભાએ એ શ્લોક (અથવા લેખ) ઇશાંથી અપુરો છે અને તે છેલ્લી (૩૩ મી) પંક્તિનાં ૪૧ અક્ષર પછી છે પશુ આટલા ઉપગથી (એટલે શ્લોક ૧૮૫થી) રાજાના મંત્રી તરીકે કે પ્રલક્ષિત કરનાર તરીકે કોઈ વિદ્વાન પુરુષનું વખું સીધું થાય છે અને તેમાંના વિશેષણો ઉપરથી તે વિદ્વાન પુરુષ નામર છે એ પશુ સિદ્ધ થાય છે

સંવત્ ૧૪૪૨

આજી ઉપર અમલેશ્વર મદાદેવનો લેખ છે તે નામર કનિ વેદસર્મા પ્રિયપદ્મનો કરેલ છે, એમ તેના ૧૦-૧૧ માં શ્લોકમાં લખ્યું છે કલ ૧૨, શ્લોકનો લેખ છે એટલે સમરસિંહે અમલેશ્વર મદાદેવના મંદિર પાસે પાશુપતના મંદિરો ઇલોહાર કમળો તે

જામતનો એ સેખ છે

તે સેખના ઉવટના ભાગમાં લખે છે કે—

રાજા સમરસિંહેન ભાવર્ષકરણાસનાત્ ॥

મઠ સૌવર્ણદળેન સહિતઃ કારિતોઽર્ચુદે ॥૧૧॥

યોઽકાર્પદિકલિંગત્રિભુવનવિવિતધીસમાધીશ્વચક્રસ્વામિપ્રાસાદદૃદે પ્રિયપદુ-
ત્તનયોવેદશર્મા પ્રશસ્તીઃ ॥ તેનૈપાપિ વ્યયાયિ સ્ફુરગુણવિશદા નાગરજ્ઞાતિભાજા
વિપ્રેનાશ્વેપવિદ્ગ્જનહૃદયહરા ચિત્રકૃટસ્થિતેન ॥ ૬૦ ॥ યાવદર્ચુદમહીધરસંગં
સંધિમતિ મગવાનચલેન્નઃ ॥ તાવદેવ પઠતામ્પનીઘ્યા સામશસ્તિરિયમસ્તુ
કવીનાં ॥૬૧॥

સંવત્ ૧૭૪૭ વર્ષે માર્ગ. શુ. ૧ પ્રશસ્તિઃ કૃતા

અર્થ — મમરસિંહ રાજાએ ભાવર્ષ કરની? આગાધી સોનાના ૬૨૨ સહિત
આપુમાં મઠ કરાવ્યો છે તેણે એકલિંગ સમાધીમાં અને ચક્રસ્વામીના મંદિરમાં પ્રશસ્તિઓ
કરી છે તેજ પ્રિયપદુ પુત્ર વેદશર્મા ને ચિત્રકૃટમાં રહેનાર અને નાગર જ્ઞાતિ ધારણ
કરનારો બ્રાહ્મણ છે, તેણે જ વિદ્ગ્જનનું ચિત્ર દરી સે એવી રીતે કુખવાળી આ
પ્રશસ્તિ કરી છે તે બધા સુધી આપુ પરંતમાં બાવલેશ્વર મીનાને આ સુધી જાણનારા
કવિઓનું ઇવનરૂપ થઈ રહે સવત્ ૧૭૪૭ ના વર્ષમાં માવશર શુદિ ૧ ને દિને પ્રશસ્તિ કરી

ૐ તત્સત્.

મનુસ્મૃતિમાંથી આપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વગેરે.

(અનુસંધાન ગત આ ૬ પૃષ્ઠ ૫૪ થી)

અમારું જાણના પ્રમાણે દરે જીવન અધ્યાત્મની સરવાત ધાય છે બીજા
અધ્યાત્મના ધર્મ શું તથા તેના પ્રમાણ શું તે વિષે સરવાતમાં જાણવેલ છે તેના ધોર
એક આ જગ્યાએ લીધા છે

૧ પાશુપત મતીર્નિર્ણય સમસ્યા ૨ સોનાની છદી અથવા પતન ૩૮ ૩ ચિત્રકૃટમાં
રહેનાર બ્રહ્મો છે તે કદી ચિત્રોડો નાગર દોષી

વિદ્વદ્ધિઃ સંધિતઃ સદ્વિનિત્યમદ્વેપરાગિમિઃ ।

હૃદયેનામ્યનુષ્ઠાતો યો ધર્મસ્તં નિવોધત ॥૧॥

અર્થ—જે ધર્મનું વેદશાસ્ત્ર જાણનારા તથા રામદેવથી રહિત એવા ધર્મ નિષ્ઠ પુરુષો હોય તેઓ સેવન કરે છે અર્થાત પાત્રન કરે છે તથા જાત કરણથી જોનો સ્વીકાર કરે છે તેને ધર્મ જાણવો અને તે ધર્મ તમે સાંભળો

કામાત્મતા ન પ્રશસ્તા ન ચૈવેદાસ્ત્યકામતા ।

કામ્યો હિ વેદાધિગમઃ કર્મયોગથ વૈદિકઃ ॥૨॥

અર્થ—જીજ્ઞાસુ રાખી કાંઈપણ ધર્મીયરણ કરવું એ પ્રશંસનીય નથી તેમ જા જનતામાં જીજ્ઞાસુ કામના સિવાય ધર્મ કરવામાં આવે છે એમ પણ સમજવું નથી કારણ વેદાધ્યયન તથા વેદોક્ત કર્મો પણ કામના માટે કરવામાં આવે છે.

તેટલા માટે સુતિસ્મૃતિમાં નિર્માણ કરેલ કર્મો તેમાં જતાવેલી વિધિ પ્રમાણે કરવાનાં છે એ સ્પષ્ટ —

તસ્માદ્દ્યુતિસ્મૃતિમોક્તં યયાવિધ્યુપપાદિતમ્ ।

કામ્યં કર્મેદ મથાસિ શ્રેયસે ન વિપર્યયઃ ॥

તે પ્રમાણે કરેલાં કર્મો જા સેવકમાં એક કરે છે પરંતુ વિપરીત જીજ્ઞાસુ આપતાં જ નથી. તે પછી ધર્મના પ્રમાણે કયા કર્મો તે જતાવે છે એટલે પ્રથમ શ્રોતામાં જે ધર્મ કરે તેનાં પ્રમાણે અમર તે જાણવાનાં સાધનો શું તે જતાવે છે

વેદોઽસ્થિતો ધર્મમૂલં સ્મૃતિશીલે ચ તદ્વિદ્યામ્ ।

આચારમૈવ સાધુનામાત્મનસ્તુદિરેવ ચ ॥૩॥

અર્થ—સંપૂર્ણવેદ, વેદશાસ્ત્ર જાણનારાઓએ એવાં ધર્મશાસ્ત્રો, તેઓનાં શીષ્ય, સત્પુરુષોના આચાર તથા સાધુ પુરુષોના મનનો સ્તોત્ર એ સર્વ ધર્મનાં મૂળ, એટલે પ્રમાણ જાણવાં

ખરિત નયુરામ ગદાશંકર તથા શાસ્ત્રિ પ્રાણજીવન હરિદર પોતાની રીકામાં “સંપૂર્ણ વેદ” એ શબ્દમાં શેનો શેનો સમાવેશ થાય છે તે સિતારથી જતાવે છે તેમાંથી જરૂર જરૂરો જાત આંધી રાખેલ કરવામાં આવે છે. તે કહે છે — (જુઓ પાનું ૪૪ થી નોંધમાં) — આર્ચ સોહાનાં શ્રી, સ્મૃતિઓ, દત્તિદાસો પુરાણો અને ધર્મનું મૂળ વેદ છે. તેઓ વેદનું નિર્વચન મેળાવિધિએ જે શબ્દમાં કહ્યું છે તે જતાવે છે —

વિદન્તિ અનન્યપ્રમાણધેર્ય ધર્મલક્ષણમર્યમસ્માદિતિ વેદઃ

અર્થ—પ્રલક્ષ અનુમાન વ્યાદિ પ્રમાણોથી ભણી શકાય નહિ, તેવા ધર્મનું સ્વરૂપ જ્ઞાતી ભણુતામાં આવે તેનું નામ વેદ વેદના બે વિભાગ છે, કાત્યાયન તથા આપસ્તમ્ય મુનશરો વેદનું લક્ષણ કહેતાં કહે છે કે,

“મંમદ્વાક્ષણયોર્વેદનામધેયમ્

એટલે મંત્ર અને બ્રાહ્મણ એ બે ભાગ મળીને વેદ કહેવાય છે” તે વેદની ચાર સહિતાઓ છે. ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ અને અથર્વવેદ આ સહિતાઓમાં ઋગ્વેદની એકવીસ શાખાઓ છે પરંતુ ચરણ બૃદ્ધમાં સાંકલા, જાલકલા, આશ્વલાયન, સાંખ્યાયન અને મૈત્રાયાની એમ પાંચ શાખા કહી છે. ગેમાતિથિએ એકવીસ શાખાઓ કહી છે. પરંતુ તેનાં નામ મળતાં નથી.

ઋગ્વેદના બ્રાહ્મણો—ઐતરેય અને કૈપીતકી છે શ્રીત મુત્રો પશુ એ છે આશ્વ-લાયન અને શાંખ્યાયન અને ચૂલ મુત્રો ત્રણ છે આશ્વલાયન, શાંખ્યાયન અને મૌધાયાન. તેનાં ઉપનિષદ ૬૪ છે

યજુર્વેદની ગેમાતિથિના કહેતા પ્રમાણે ૧૦૦ શાખાઓ છે માનસદીપિકા તથા ચૂલ મુદ્ધા ૮૬ શાખાઓ મુક્તિકોપનિષદમાં ૧૦૬ શાખાઓ અને જમિ પુરાણમાં ૭ શાખાઓ કહેતાં છે x x શુક્લ યજુર્વેદનું સતપથ બ્રાહ્મણ અને કૃષ્ણ યજુર્વેદનું આપસ્તમ્ય અને તેત્તિરીય બ્રાહ્મણ છે શુક્લ યજુર્વેદનાં ૧૬ ઉપનિષદ છે અને કૃષ્ણ યજુર્વેદના ૩૨ ઉપનિષદ છે તેનાં શ્રીત મુત્રો ૩ છે તથા ચૂલ મુત્રો ૪ છે.

સામવેદની ચરણ બૃદ્ધમાં ૧૦૦૦ શાખાઓ કહેલી છે તેમાંથી માત્ર સાત શાખા હાલ ઉપલબ્ધ છે. તેમાંથી ત્રણ શાખા પ્રસિદ્ધ છે તેનાં ચૌદ બ્રાહ્મણ હોવાનું જણાય છે, અને તેનાં સેળ ઉપનિષદ છે અને એક શ્રીત મુત્ર અને એક ચૂલ મુત્ર છે.

અથર્વવેદની ૧૬ શાખાઓ હોવાનું તેમજ ૫૦ શાખાઓ હોવાનું કહેવાય છે પરંતુ નવ શાખાનાં નામ ઉપલબ્ધ જણાય છે. તેનું ગેપથ બ્રાહ્મણ છે તે ૩૧ ઉપનિષદ છે

, પૂણ્ય મદારાજશ્રી તથુરામ શર્મા પ્રચીન તાત્પર્ય દીપિકામાં ઉપનિષદો કુલ ૧૧૮ બતાવેલ છે તથા તેજ પુસ્તાકમાં મુક્તિકોપનિષદનો સાર ૫૪ ૭૭૨ મે આપ્યો છે તેમાં ૬૫ વેદની ૬૪ ઉપનિષદ એ વિસ્તારથી બતાવેલ છે

આ ચારે વેદના ચાર ઉપવેદ છે તથા ૭ વેદનાં જાત્રો છે ઉપનિષદો, ઉપવેદો તથા જાત્રો સાથે મંત્ર બ્રાહ્મણાત્મક વેદ ધર્મના પ્રમાણ જણાય છે વેદના વર્ણ (અક્ષર) માત્રા, પદ પ્રત્યેક સાધક-અર્ચવાળા-દેવતાથી ધર્મ જાણવા મારે સંપૂર્ણ વેદ પ્રમાણ

મણિય છે.

ઉપર મતાવ્યા પ્રમાણે વેદ જગર સ્તુતિ શબ્દમાં જોના જોના સમાવેશ થાય છે તે સ્પષ્ટ જણાયું. તે પછી સ્મૃતિઓ ને વેદવેતાએ રચેલી છે તે ધર્મના પ્રમાણ તરીકે જણાય છે તથા તે સ્મૃતિઓ કુલ ૨૮ છે વેદવેતાના શીલ પણ ધર્મ જણવામાં સાધનો જણાય છે તે શીલ—આકાશવતા, દેવશિત્તભક્તિ, સૌમ્યતા, અપરોપતાપિતા (ખીલને સતાપ નહિ કરવો તે), યુનુસવતા (ધર્મી નહિ કરવી તે), મૃદુલ, અપારખ (અકઠોસ્તા), મૈત્રતા, પ્રિયવાહિતા, કૃતજ્ઞતા, યત્નસ્વતા, કારણ, અને પ્રસાંતિ એમ તેર છે આ “શીલ” શબ્દમાં કેવા ઉદ્દેશ ગુણ જણાયા છે તે સંજ્ઞાઓએ ખાસ રીતે ખ્યાનમાં રાખવાના છે, ને તેનું જેમાં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે એવા મહાભારત, રામાયણ વિગેરે ઇતિહાસ અને પુરાણો પણ ધર્મમાં પ્રમાણ ગણાય છે. તેમજ તેમાં વર્ણવેલો સદાચાર તથા વેદવેતા મહાત્મા પુરોહિત મન ને ધર્માચરણ કરવાથી પ્રસન્ન રહે તે પણ ધર્મના પ્રમાણમાં જણાય છે.

આ ઉપરથી ધર્મનાં પ્રમાણ જણવાનાં કેટલાં સાધનો છે તેનો સમગ્ર ખ્યાલ આવી જાય તથા તેથી એમ લક્ષમાં રાખવાનું છે કે અમુક જાણત વેદમાં છે કે નહિ તે જાણતની યજ્ઞનું નિરાકરણ કરવા પહેલાં તે ચદસીએ ઉપર જણાવેલાં તમામ સાધનો જેવાં જોઈએ તે સિવાય ચોવાના પરિમિત યાન ઉપર ભરેલો રાખી અમુક જાણત વેદમાં નથી માટે માન્ય નથી એવા અભિપ્રાય ઉપર સ્વયં પુરોહિત એ કોઈ દિવસ આવવું નહિ જોઈએ.

ઉપર પ્રમાણે ‘વેદ’ શબ્દમાં અનેક શાસ્ત્રોનો સમાવેશ થાય છે તેથીજ મનુ મહારાજ કહે છે કે

યઃ કશ્ચિત્કસ્પચિદ્ધર્મો મનુના પરિકીર્તિતઃ ।

સ સર્વોઽમિરિદો વેદે સર્વજ્ઞાનમયો હિ સઃ ॥૭॥

અર્થ—મનુએ ને વર્ણના ને કોઈ ધર્મ કદા છે તે સર્વ ધર્મ વેદમાં કદા છે, કારણ વેદ સર્વજ્ઞાનમય છે એટલે બંધારણ છે

તે પછીના શ્લોકમાં વેદમાં જતાવેલા ધર્મને અનુસરી આવરણ કરવાનું જણાવી તથા તે પ્રમાણે કરવાથી આ લોક પરલોકમાં સુખ મળે છે તે કહી તે ઉપર મિથ્યા તર્કો નહિ કરવા કહે છે.

ધૃતિસ્તુ વેદો વિદ્યેયો ધર્મશાસ્ત્રં તુ વૈ સ્મૃતિઃ ।

તે સર્વાર્થેન્વમીમાંસ્યે સામ્યાં ધર્મો હિ નિર્ધર્મો ।

અર્થ—શ્રુતિ એટલે વેદ અને સ્મૃતિ એટલે ધર્મશાસ્ત્ર બંને. તેમાં જણાવેલા વિચારો સામે કાંઈ તર્ક કરવા નહિ. કારણ ધર્મ તે યનેગાથી ઉત્પન્ન થયો છે.

જે તે પ્રમાણે તેમાં કહેલા વિચાર સામે તર્ક કરે તેના માટે એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે—

યોજ્યમન્યેત તે મૂલે દેતુશાસ્ત્રાશ્રયાદિનઃ ।

સ સાધુર્ભિર્બદ્ધિકાર્યો નાસ્તિકો વેદનિન્દકઃ ॥૧૧॥

અર્થ—જો કાંઈ દિન ધર્મના મૂળ તરીકે મણાતી શ્રુતિ તથા સ્મૃતિનું ખીનાં કાંઈ શાસ્ત્રનું અવલંબન કરી અપમાન કરે તો સત્પુરુષોએ તે નાસ્તિક તથા વેદની નિંદા કરનારાને યોતાના મંદળમાંથી બહાર કાઢવો.

આ ઉપરથી જણાશે કે વેદ તથા વેદ એ શબ્દમાં સમાવેલાં શાસ્ત્રો દેહમાં માનનીય જણાય છે તથા તેથી તેના વિરુદ્ધ તર્ક કરનારાને મંદળ બહાર રાખવા સત્પુરુષને મનુ મહારાજ ગણાવ્યું કરે છે.

ઉપર ધર્મનાં પ્રમાણ બતાવ્યા તથા તે પ્રમાણે ધર્મનું આચરણ કાંઈ પણ કુતર્ક કર્યાં સિવાય કેશુ એમ જણાવી આપણામાં આવતી કહેવત “ચરે કહે તે કરવું. ચરે કરે તે ન કરવું” તેને મળતો બોધ મનુ મહારાજ આપે છે.

ધર્મઘ્યસિકરો દુષ્ટઃ યેષ્ઠાનાં સાદૃશં તથા ।

સદન્વીસ્ય પ્રયુજાનાઃ સીદન્ત્યપરધર્મનાઃ ॥

અર્થ—મહાત્માપુરુષોએ ધર્મનું ઉત્સાહન કરેલું તથા સાદૃશ કરેલું જોઈને જે પુરુષો તે પ્રમાણે કરે છે તે સીદાપ છે—કુ ખી પાપ છે.

ઉપર બતાવેલાં ધર્મ શાસ્ત્ર બહુવાનો અધિકાર કાને છે તે માટે કહે છે કે—

નિષેકાદિશ્મશ્ચાનાન્તો મન્ત્રૈર્યસ્યોદિતો વિધિઃ ।

સસ્ય શાસ્ત્રેઽધિકારોઽસ્ય શ્રુત્યો નાન્યસ્ય કસ્યચિત્ ॥૧૬॥

અર્થ—જેને મર્બાધાન સંસ્કારથી મંદીને જ્યેષ્ઠિ સુધીના સંસ્કારો વેદના મંત્રોથી કરવાના કહ્યા છે તે દિન વર્ણને આ ધર્મશાસ્ત્ર અજીવાનો અધિકાર છે, ખીન્ના કાંઈને પણ અધિકાર નથી એમ જણવું.

આઠી સુધીમાં સંદેહની ઉત્પત્તિના કમમાં શાક્યોની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ બતાવી. તેઓએ તે સ્થિતિ જાળવી રાખવા કેવા શુદ્ધવાળા શત્રુ જોઈએ તે જણાવી તેવા શુદ્ધ જણવા

૧ કયાં કયાં ખમંશાઓનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ તથા તેવા શાસ્ત્રો અણુવા દોનો અધિકાર
 ૭ છે એ સખી હવે કયા પ્રદેશમાં રહેવાવાળા આસ કરીને ઉત્કૃષ્ટ અણુવા છે તે જાણે છે.

સરસ્વતીદ્વિપદ્વિત્યોર્દેવનઘોર્યદન્ત રમ્ ।

તં દેવ નિર્મિત દેશં ઘણાવર્તે પ્રવસતે ॥૧૭॥

અર્થ—સરસ્વતી અને દ્વિપદ્વિતી નામની દેવતાઓની નદીઓની વચ્ચે દેવતાઓએ
 નિર્માણ કરેલા દેશને ઘણાવર્ત દેશ કહે છે

સરસ્વતી નદી કયાં આવી તથા દ્વિપદ્વિતી નદી કયાં આવી તે જાણતમાં

કુલ્લેષં ચ મત્સ્પાશ્ચ પञ्ચાલાઃ શૂરસેનકાઃ ।

एष ब्रह्मर्षिदेशो वै ब्रह्मावर्तादिनन्तरः ॥૧૮॥

અર્થ—કુલ્લેષ તથા મત્સ્પા દેશ, પંચાલ દેશ અને શૂરસેન દેશ, એ બ્રહ્મર્ષિ દેશ
 કહેવાય છે અને તે ઘણાવર્તના કરતા ઓછો નજર અણુવા છે

हिमवद्दिन्ध्ययोर्मध्यं यत्प्राग्वિનમ્નનાदं पि ।

मत्स्यगेव प्रयागाश्च मध्यदेशः प्रकीर्तित ॥૨૧॥

અર્થ—દિમાચલ અને વિધ્માચળની વચ્ચે, જ્યાં સરસ્વતી નદી શુભ થઈ ગઈ છે
 તેના પૂર્વ ભાગમાં તથા પ્રયાગથી પશ્ચિમ ભાગમાં આવેલા પ્રદેશ મત્સ્ય દેશ કહેવાય છે.

आ समुद्रास्तु वै पूर्वादासमुद्रास्तु पश्चिमात् ।

तयोरेवान्तरं गिर्योरायावर्तं विदुर्मुधाः ॥૨૨॥

અર્થ—પૂર્વ સમુદ્ર અને પશ્ચિમ સમુદ્ર વચ્ચેના અને દિમાચળ તથા વિધ્માચળ
 સુધીની વચ્ચેના પ્રદેશને વિદ્વાનો આશીર્વાદ કહે છે.

एतान्दिजातयोदेक्षान्संश्रयेरन्प्रयत्नतः ।

शूद्रस्तु यस्मिन्कास्मिन्वा निवसेद् वृत्तिकर्पितः ॥૨૪॥

અર્થ—દિગ્ગ વર્ણ ઉપર કહેલા દેશોમાં પ્રયત્ન પૂર્વક વાસ કરવો અને શુદ્રે તો આ
 દેશમાં પોતાની આ કૃતિકા ન ચાહે તો હરકાઈ દેશમાં રહે

ઉપરના દેશો પવિત્ર તથા ધર્માચરણ કરવા યોગ્ય દેશો તરીકે આપ્યા જણાયા છે.
 તે સાથે એમ શકા થાય કે સારે દિન્દુષ્ઠાન જગદાર દિગ્ગને વસવા સત્સથી મનાઈ છે
 તો તે બોલું નથી 'દિન્દુષ્ઠાન' નામ જ સૂચવે છે કે તે દિન્દુષ્ઠો માટે આસ છે તે
 સાથે એક શ્લોક ઉપર સુધી આપ્યો છે તે આવી શક્યતા કૌંસુ તેથી પણ જણાશે કે

જાનાં માતૃસ્વર્ણની સંસ્થા નથી તેવા મુલકમાં દિલ્લો રહેવું યોગ્ય નથી. આ પ્રસંગને વિશાલ જનન સાથે મલો સળધે દેખારો, પરંતુ તે વિશે હવે પછી લખવામાં આવશે.

तस्मिन्देष्टे यं आचारः पारंपर्यक्रमागतः ।

वर्णानां सान्तराष्ट्रानां स सदाचार चक्ष्यते ॥१८॥

અર્થ—તે દેશમાં (જેટલે લક્ષણતં દેશમાં) વહોતો (જેટલે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, તે શૂદ્રોનો) તેમજ વર્ણસકર પ્રજાનો પરંપરાથી ક્રમવાર ને આચાર ચાલ્યો આવે છે, તે સદાચાર કહેવાય છે

આ સ્થોત્ર એવું મુશ્કેલ છે કે વર્ણાશ્રમની સંસ્થા હિન્દુસ્થાનમાં પ્રથમથી હતી, બીજા મુલકમાં તદ્દિ હોય તમા ઇતિહાસોપરથી પણ હજી સુધી બીજા સ્થળે તેવી સંસ્થા હતી એવું જાણવામાં આવ્યું નથી.

પોરબંદર
તા ૧૬-૧૨-૦૮

}

(અધુરું).
(સહી) શુભાવશય વલ્લેશંકર,
અમદાવાદ

परमपूज्य गौरीशंकर उदयशंकर श्रोता.

અનુસંધાન યુ ૩ અ ૪ ના ૫૪ ૮૫૬ થી

રા. રા. માનસંકર પીતાંબરદાસ તરફથી મળેલ.

સત્ અથવા અધિજ્ઞાન નિરંતર એક જ સ્વરૂપમાં, અજામ અતે અનિર્વચનીય રહે છે તેમજ જાણ જગતના તત્ત્વને ને વિવેચન લાગુ પડે છે, તેજ વિવેચન આપણા અંત કચ્છના અંત ત યાદી રૂપ તત્ત્વને પણ લાગુ પડે છે આપણા ખરા અસ્તિત્વને મને નો છવ, મન કે ઇચ્છામાં આવે તે નામ આપો, પરંતુ તે અસ્તિત્વ સત્ અથવા પરમેશ્વર છે, તેના વિના અન્ય કંઈ નથી, અને તેનેજ વેદાન્તીઓ આત્મા કહે છે તે આત્મા જ્યારે સ્વત ઇક્ષુ કરે છે, ત્યારે તે કેટલાક કાળ સુધી દ્રશ્ય થઈ જાય છે, જેટલે તે અદ્દકારરૂપ થઈ વિદ્યુત થવા માટે છે આ અદ્દકાર એક નથી, પણ નાના છે તે અદ્દકાર અવિદ્યોપદિત આત્મા છે, પરંતુ જ્યારે તે અવિદ્યાની વિદ્યા અથવા તત્ત્વ બોધથી નિર્લસિ થાય છે, ત્યારે તે દ્રશ્ય અદ્દકાર મરણોત્તર અથવા મરણ પૂર્વે પણ વિગસિત થઈ, પોતાનું આત્મ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરે છે; ને આત્મા કંઈ નહિ પણ સત્ બ્રહ્મ અથવા

આવશ્યકી આપાત્મા કેરીએ ને પરમૈશ્વર્ય છે. II

વધપિ આ વિચારે વેદાન્ત સાક્ષર્માં અવાન્તરપમાં અથવા આવાન્તરકમાં
દશનિતા નહિ હોય, તોપણ મારા જાણવા પ્રમાણે વેદાન્ત દર્શનનું ઉપર્યુક્ત વિચારથી
સ્પષ્ટ દર્શન થાય છે, તેમજ તે વિચારે વેદાન્તના મંદિરમાં અનાયાસે પ્રવેશ કરાવવાને
સર્પૂર્ણ સમર્થ થાય છે કદાચ તેમાંના કેટલોક ભાગ આપણને પછે વિશ્લેષણ સામર્યે.

II શુભો—

આત્મા વા દદમુપેન્મૂત્સ ર્હસત મૃનારિતિ ।

સંકલ્પેનામૃજલ્લોકાન્ત્સ પતાનિતિ ઘઠ્ઠૃચાં ॥૪॥૩॥

માયામાસેન જીવેશૌ કરો વીતિશ્રુતત્વત ॥

કલ્પિતાવેવ જીવેશૌ તામ્યાં સર્વે મકલ્પિતમ્ ॥૭॥૩॥

તદમ્યાસેન વિચાર્યા મુસ્થિતાયામયં પુમાન્ ।

જીવન્નૈવ મવેન્મુક્તો નપુરસ્સુ યયા તયા ॥૧૨॥૮૨॥

एवं च निर्जगद्धेष सच्चिदानंद लक्षणम्

अद्वैतानंद एतस्मिन्निधाम्यंतु जनाधिरम् पंचदशी । ॥૧૨॥૧૦૪॥

આવાર્ય—આરંભમાં આત્માના હતો તેણે ‘મદિ કદે’ એવું દર્શણ કર્યું; છતાં ક્યાં
પણ સંકલ્પથી સોઠ મારને સર્જના, એ રીતે જાગેદીએ કહે છે કે તે આત્મા માયા
ના આભાસથી છવ અને છપર કરે છે, એપ મુતિ કહે છે; તે છવ અને છપર કલ્પિતજ
છે, તેનાથી સર્વ સૃષ્ટિની કલ્પના થાય છે કે તેના આભાસની એરસે અપરેક્ષ જાન
પ્રાપ્ત કરવાના અભ્યાસથી તે પુરણ, જલ વિગા સારી રીતે સ્થિત થવાથી શરીર જેવું
દોષ તેડુ રહે છે, છતાં છવતાંજ સુક્તિ પામે છે. ૮૨ એ પ્રમાણે બ્રહ્મ કેવલ જન્મત
રહિત અને સચ્ચિદાનંદ લક્ષણ છે. તેથી તે અદ્વૈતાનંદમાં સર્વ મનુષ્યો ચિરકાલ તસ્લીન
યાએ. ૧૦૪ પંચદશી. ભા ૩.

તોપણ પ્રાચીન દ્વિધિવાનિધિના વિચારે કરતાં, તે વિચારે વરતુનાએ તેઈ માત્ર
શુદ્ધ પડતા નથી ને એધેનિસિષસના જૂદ સિદ્ધાન્તો એટલા રૂપમાં સમજવામાં આવ્યા
છે, તે સિદ્ધાન્તમાં વિચાર્યા (છપર અને છશ્ચિસ્ત) થી પર, એવા પરમૈશ્વર્યનું અસ્તિ-

જૂદ એધેનિસિષસ છ મ પૂર્વે ઉગરમા જન્મ્યો હતો, અને છ મ પૂર્વે રહતમાં
મત્સ્યપાત્ર્યો. અભેશાંદરીયાનો તે પરમશુદ્ધ હતો તેણે દ્વિધિવાનિધિના પ્રતિપાદનમાં આત્મક
પૂર્વક જાણ્યો દશાંથી પ્રતિસ્પર્ધિએ તરથી પછી પીઝ બોગવી હતી તોપણ અને

ત્વ સ્વરૂપણે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે. તે સિદ્ધાંતો માટે મારા અભિપ્રાય એક કહે છે કે—“ત્યાં સુધી મનુષ્યો તે સિદ્ધાંતોનો અદ્વા પૂર્વક અંગીકાર નહિ કરે, ત્યાં સુધી તેઓનો કદી ઉદ્ધાર થવાનો નથી.” આપણે જે કાંઈ સ્વીકારીએ છીએ તેથી વિશેષ ખેલ એક જ પદ આમળ જવાનો વેદાન્તીઓ છું છે. અમગત પ્રસવ જોયરથી પર એટલે કું પણાના જ્ઞાનથી જોળખાઈ શકે તેવું જે કંઈ તત્ત્વ છે, તેવાથી બિન મુઠમતપત્તમ જોયર દ્વિતીયત્વ એટલે કું પણાના જ્ઞાનથી જોળખાઈ શકે તેવું તત્ત્વ, અથવા પ્રાચીન ક્રિષ્ણાનિદિ જોને જન્મ એટલે ઉત્તમોત્તમ સ્વરૂપ પામેલું અદ્વાતમ્ય ચૈતન્ય (જન્મ બ્રહ્મ) અથવા—મનુષ્ય સમક્ષિતો આત્મા કહે છે, તેને વેદાન્તીઓ કું એટલે વ્યાકૃત જગત કહે છે તેમજ ત્યારે પ્રાચીન ખ્રિસ્તિઓ તે બ્રહ્માદિ વિશેષ ચૈતન્ય અર્થેના મનુષ્ય સમક્ષિતો આત્માને એક ક્રિતિદાસ પ્રસિદ્ધ પુરુષ (ઇસુખ્રિસ્ત)રૂપે પ્રકટ થયેલો અથવા અવતાર ધારણ કરેલો માને છે, ત્યારે વેદાન્તીઓ તે મનુષ્ય સમક્ષિતો આત્મા અથવા ઇશ્વર પુત્ર કે મનુષ્ય પુત્રને કેવળ મનુષ્ય કરતાં વિશેષ કાંઈપણ રીતે માની શકતા નથી; કેમકે પ્રત્યેક મનુષ્યનો મનુષ્યત્વનો જ જ પરમૈશ્વરમાંથીજ ગુપ્તિ પામ્યો છે, અને તેમાંજ વિદ્યોત થવાનો છે આ સ્વયંજ વેદાન્તીઓ જીન નાગધારી સ્વસ્થમૈથી જુદા પડે છે તે ધર્મનું પરમ પ્રયોજન જીવને ઇશ્વર સમીપ જવાનું, અથવા તેની સાથે જોડાઈ જવાનું કે તેમાં ભળી જવાનું હોય છે વેદાન્તીઓ જીવેશ્વરનો સંયોગ અથવા સમીક્ષાનો સ્વીકાર કરવા નથી, પરંતુ જીવની સ્વરૂપ પ્રાપ્તિ અથવા જીવમાં જે ચૈતન્ય કે પરમૈશ્વર નિસ હોય છે, છતાં કંઈક કાળ સુધી અવિદ્યાથી આચ્છાદિત થયું છે, તે પરમૈશ્વર અથવા ચૈતન્યનું સ્મરણ કે પુનર્જાનનોજ સ્વીકાર કરે છે આટલે સુધી એકવાર આવ્યા પછી, બારતમુખિની વેદાંત વિદ્યા અને પ્રાચીન ક્રિષ્ણાનિદિનો સમન્વય કરવામાં કંઈ વિશેષ વિદ્યતા આવશે નહિ, મનુષ્યમાં જૈશ્વરનું આરોપણ કરવું, તેને આપણે ઇશ્વર નિદા કહીએ છીએ, પરંતુ વેદાન્તીઓ તો તેનેજ ઇશ્વરપ્રતિ ખરો પૂજ્ય આપ ગણે છે મનુષ્યાત્માના ઇશ્વરોદ્ધત પ્રાપ્ત કરવાના કાર્યને તેઓ પોતાના પારમાર્થિક પિતા તરફ પાછું વળવું, અથવા અત-કરણના સાક્ષીરૂપ ચિત્તક્રિતની પ્રાપ્તિ કરવી, એટલે સ્વરૂપાનુસંધાન કરવું. એમ સમજીએ અને જે પદાર્થ કદિ કેટલાક સમય મારે અવિદ્યાથી આટલ થયો હોય તોપણ, જો તે સ્વરૂપથી ઇશ્વરમય ન હોય તો પાછળથી કદિ પણ ઇશ્વરરૂપ શી રીતે થઈ શકે? અને તેમ હોય પણ જૈશ્વર (ચૈતન્ય)નું વિરોધી મનુષ્યત્વ (જીવત્વ)જ નો અવિદ્યારૂપે હોય તો, ઇશ્વર અને મનુષ્ય વચ્ચેનો અંતર કશીને, તે અંતરમાં આપણા કશીઓ દેવો અને મલીન સત્ત્વોને મૂકે છે, તે કશીઓને અભિપ્રાય નો આપણે સત્ત્વ ન માનીએ, તો તે સિવાય જીન કશાં સત્ત્વો હોઈ શકે, તે સમજી શકાઈ નથી કશાં જે પ્રસન્ન ઉપેક્ષા કરીએ, તે તેનો મત સર્વ સોદાએ અને ખુદ દાન્ટેન્ડીનોપણના બાદસાહે પણ સ્વીકારી તેની ઉત્તરાવસ્થામાં તેનો સારો સંકાર કર્યો હતો તેણે વેદાન્તના બ્રહ્મ જેવું સર્વમય ચૈતન્યને સ્વીકારી, તે ચૈતન્યના વ્યક્તરૂપ જન્મ એટલે ઇશ્વર અને તે જન્મમાંથી જન્મત્તી અને મનુષ્યની તેમજ ઇશ્વરના પુત્ર કષ્ટ ક્ષિરતની ઉત્પત્તિ થઈ છે, એવો સિદ્ધાંત પ્રગટ કર્યો છે અર્વાચીન ખ્રીસ્તીઓ તે સિદ્ધાન્તનો આદર કરતા નથી. બા. ૬.

પણ ખરી મુશ્કેલી એજ ઉત્પત્તિ યાગ છે કે-મનુષ્ય કોટી અને ઇશ્વર વચ્ચે ખાતર કશ્વપાત્રું
યુ પ્રયોજન છે છતાં પણ કદિ વેદાન્તીઓ, તે અતરની ઉત્પત્તિ અવિવાદી યાદ છે, એમ
કહી, ત્યાં નીવારણ કરે, તો તે અવિવાદ, આપણે જેને મનુષ્ય જાતનું અજ્ઞાન કહીએ
છીએ, તેથી કેવળ વિભિન્ન છે

વેદાન્ત દર્શન વિશે ઉપર જે વિવેચન આપ્યું છે, તે વસ્તુતઃ દુર્ભેદ નથી. પણ
તર્કશાસ્ત્રની તર્કજન્યથી મુક્ત કોઈપણ જાણક સમજી શકે તેવું છે; છતાં કદિ કોઈને
દુર્ભેદ લાગે, તો તેવું દુર્ભેદ વિવેચન આપવાની આ રચણે આવશ્યકતા હતી આવી જ
ભાવનાઓ મારા મિત્ર શ્રીરીશ કાન્ના પ્રદર્શિત સંસારમાં અવલંબનરૂપ યદ્ય પડી હતી
અને એવી જ ભાવનાઓ અસ્તમદમાં અસંખ્ય સ્ત્રી, પુરુષ અને જાણકોને અધાષિ
ભિન્નભિન્ન સ્વરૂપમાં આધારરૂપ યદ્ય પડે છે આવા સદા પણ મુદ્દા યાગ ઉપર નાના
પ્રકારના પથો તેમ જ ભિન્નભિન્ન ભાવનામય મંદિરો નિર્મિત કરવાનું, તે સાથે એક તુરજ
ઉત્પત્તિના ચિત્તરે પહેલેલા મદાત્મા અને બીજી તરફ વહેમના વમળમાં તણાતાં પામરો-
તે સર્વેનું લક્ષ્ય એક જ પ્રકારની શાંતિ અને એક જ પ્રકારની નિરુપિ અથવા શાંતિ
આપનાર ઉપર જ હોય છે—તે સર્વ વર્ગના અધિકારીઓને સ્વસ્થમનુસાર અવશ્ય
આપવાનું પણ સાળ યદ્ય પડે છે અધિકાર કોરે એકનું એક સજા જુદાં જુદાં નામરૂપે
જામે ધારણ કરે પરંતુ અતે, જે શાંતિ શ્રીરીશ કર પોતાના રાજકીય ભવવદારમાં અનુ-
ભવના દતા, અને જે શાંતિ પોતે પોતાને હૃદયમાં નિદાગ્યોને અદ્ભુત ભાવ વિરમરી જવાથી,
અથવા તેઓના જ સન્દેહમાં કહીએ તો, પારમ્યાર્થિક આત્માના પ્રકારમાં પોતાનો કશ્વિત
જીવ આપણે વિષય યદ્ય જવાથી ધતી હતી તે શાંતિ આપણે જેને મન વાણી અને
બુદ્ધિથી અજોર પરમેશ્વરી શાંતિ કહીએ છીએ, તેનાથી લેકમાત્ર પણ જુદી હતી કે
જમત સમર્થ તેઓની જે ભાવના હતી, તે ભાવના હરકોઈ મનુષ્યને પ્રવૃત્તિ માટે
નિરપયોગી કરે, એમ આપણે ધારી રહીએ પણ હવે આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે—
તેવી ભાવનાનું એવું પરિણામ આવજુજ જોઈએ, તેમ નથી જેવી રીતે અજાય મદા-
સાગરન તરંગોમાં કોઈપણ નૌકાને આગળ લઈ જવાને એક સુખાનંદ સમર્થિત કરે છે,
તે રીતે પરમદત્તાની એક જ વ્યવસ્થા તેઓને આ જગત્પરી સારામારીમાં સંપૂર્ણ જળવાન
જતાવવાને તથા નિરતર પ્રકુલ રાખવાને જોઈએ તેટલી સમર્થ હતી. પોતે કાણ છે,
અને આ હો તેનું તેઓને સંપૂર્ણ જ્ઞાન હતું, તેથી આ અપાર સસાર સમુદ્રનું ઉદ્ધાપન
કરવાને તેઓ સંપૂર્ણ સક્તિમાન દતા આ રચણે આપણને જણા દિંદુ જીવનની બીજી
વિચિત્ર રચના નજરે પડે છે તે ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે—

તેઓની (દિ હુઓની) તત્ત્વદષ્ટિએ પ્રાચીન કાળથીજ તેઓની સમાજક સંસ્થાનો
કેવો સંપૂર્ણ રીતે અને કેટલો રચિતર યાદ પડે એ દતો આ સરથા વિશે કહક જણુ-
વાની આપણી હજી યાદ છે કે ગુરુત જાણુવાના આરોગ કે દિનિને માટે અભિલ જીવ-
નના આર વિભાગ કરવામાં આગળ દતા, જેમની એક વિભાગ ક્ષણમારી અથવા વિદ્યાર્થી
અવસ્થાને, અને બીજે નિશ્ચય ગૃહસ્થ અથવા વિરાહિત અવસ્થાને દતો તદંતર એક

મનુષ્ય ત્યારે સર્વ સંસ્કૃતિથી મુક્ત થાય છે અવસ્થા કરવાના સર્વ વ્યોમ કરી રહે છે અને
 યુગ પૌત્રાદિનું મુખ જુએ છે, કે કે તુરત ત્રીજા વિભાગનો આરભ થાય છે ત્યારે અને
 ત્યારેજ તેન પોતાના ધરનો અને સર્વ સંપત્તિનો ત્યાગ કરી, પોતાની ધર્મ પત્ની સહિત
 અથવા સહિત સમીપતા વનમાં રહેવાનો સમય આવે છે પાતુ તે અવસ્થામાં પોતાના
 સંબંધી જનોનો તે સમાગમ કરી શકે છે, તેમજ તે કાળમાં યોગ્ય સાધનવડે ચિત્તશક્તિનો
 નિરોધ કરે છે, તેમજ આ લોકના સર્વ પદાર્થો ઉપરથી પોતાની સર્વ આસક્તિ ક્ષીણ થી
 પાછી એથી છે એ ત્રીજા આશ્રમમાં અથવા વાનપ્રસ્થાશ્રમમાં તે સાધુ પુરુષની
 અન્ન-દૂધ વૃત્તિઓ નાશ પામી, વધારે ને વધારે પરા વિદ્યા અથવા જ્ઞાને આશ્રયે ધર્મ
 ક્ષીણ થી તેની ઉપર તેમજ વિદ્યોપત ઉપનિષદ અને બીજાં તેવાંજ આધુનિક
 વેદાન્તનાં પુસ્તકો ઉપર ચોરે છે. પરાવિદ્યાના કીર્ણજળમાં માત્ર કુદૃશી મારવાને જાહેર, તે
 તેમાં સંપૂર્ણ રીતે નિમગ્ન થાય છે, એટલે જે અજ્ઞાનદર્શી મનુષ્યને પૂર્ણશાન્તિ અને
 સુમુક્ષીની પૂર્ણ વૃક્ષિ થઈ શકે છે, તે અજ્ઞાનદર્શી તે પ્રવેશ કરે છે વાનપ્રસ્થાશ્રમને અને
 આશ્રમનો આરમ્ભ ભાગ આરભાય છે આ આશ્રમમાં જગત્પ્રસ્થાથી જર્જરીભૂત પુરુષ
 કાંઈ દૂરવનના એકાન્ત સ્થળમાં જઈને, જે વિષયો એક સમયે પોતાના ઉદયને આક્રમી
 અથવા વિદ્યા આપવા દેતા, તે વિષયોનો મનથી પક્ષ ત્યાગ કરે છે અને એ રીતિએ
 જામ ઉદ્યાસથી દેહોત્સર્ગની પ્રતીક્ષા જોવા જોતાં દિવસો નિર્ગમન કરે છે.

આપણે.

સખનાર રા. રા. રમણિયરામ ગોવરધનરામ ત્રિપાઠી.

૨૫૫ આજ ક ને પાને ૬૫ થી આતુસંધાન.

વિશેષે કરી દાસમાં વળી પણ નામરોએ એકત્ર થવાનો પ્રયત્ન ઉદ્યો છે! સનાઓ
 ભરાઈ છે! મોટાં ભાષણો પણ થઈ ચુક્યા છે ને "મુધારો" થયો જોઈએ એવું
 "દીર્ઘદશિ" વાળા કહે છે! વિચાર ગુલ છે, ચોજના પણ છંદ ન છે પરંતુ એ છે
 વિભાગમાંજ ઐક્ય ક્યાં છે છતાં જાતે વિભાગ એક દોષ નહિ ને નવા નામરોએ
 જનોએકમ માટે મદામારત પ્રયત્ન કરે છે; કારણ ગાનિર્વ મેષ કરવું છે-વચન બાધવો છે
 ને નામર સંબંધનું ન નિકંદન કદાચુ '૬ અદા' પ્રશ્ન ચી અક્ષય સુઝારે છે! નામરમાં
 ભિન્નુક ને સુદસ્ય બે વર્ષે જુના કાળથી જ માન્યા આવે છે! જાને જગે જોજન અવધાર
 છે સર્વ થઈ શકે છે તેમાં એકપણ વિભાગ વાધો છેતો નથી જાન્યોન્ય પ્રતિ માન ને
 રતેદની પતિત લાભણીથી જુવે છે એક બીજાનાં મુખ દુખમાં વિના સ કેએ ભાગ
 છે અને કુંકમાં એકજ છે એમ આપાત્મ માન્યતા છે એમ કદવાગા અનિચયોક્તિ
 નહીં કહેવાય! સુરતમાં જો ભાગ વચ્ચે અનિ તીકપ્ત નજરથી જોવાય છે કાણુ સુદસ્ય
 જનમાંથી નાગરત નજર પાતુ છે અબદીકેદાનો બાદ નદ ૭. મને તે શયે તે

અવાજ ને સુધારે ટાંચે પહોંચ્યો છે ત્યારે બીજા પક્ષમાંથી વૈદિક જ્ઞાન નિર્મૂલ થવાનો આરંભ થવા માડ્યો છે. 'પરંતુ ધણી દીક્ષગીરી સાથે કહેવું 'પડે છે કે શુદ્ધસ્થમાંથી તાત્કાલિક શુદ્ધસ્થાન તદ્દનજ નષ્ટ છે! આસોસા અમદાવાદમાં કોઇક દીક્ષ' છે પરંતુ પ્રથમ ભેખાના પ્રમાણે વ્યસન વ્યાપ્ત છે આ ઉપરાંત એક મહોટો ભિન્નભાવ એ છે કે "કન્યાની આપણે ક્ષમ શકે નહિ" આવી સમજા કરતા સ્વાભાવિક રીતે જ શુદ્ધસ્થ જનના મુખમાંથી ઉદ્ગારો નિકળે છે કે "એવું કહીએ નહિ આપણે કાણ, શુદ્ધસ્થ, તેની કન્યા બ્રાહ્મણમાં દેવાધર્મ કયમ?" પછી વર પૈસે ટકે સુખી હોય, બાણેસ હોય તથા ખંત-જાન કુદરતનો હોય, તોપણ શું? પણ બ્રાહ્મણને દેવાધર્મ નહીં કન્યા શુદ્ધસ્થમાં અરામ રિધતિને પામ થઇ પોતાનું જીવનજ દુઃખમય કદાચ તેની પરવા તેના પિતાને દોષીજ નથી! આજ પ્રમાણે રિધતિ છે એ કાષ્ઠથી ના કહેવાય તેમ છે નહિ!

થોડા સમયપર સુરત શહેરમાં લગ્ન પ્રસંગમાં નાગર શુદ્ધસ્થને બ્રાહ્મણ વખે મતભેદ પડ્યો હતો ને તેનો આત એવો કહ્યો ને કલ્પિત આવ્યો કે તેથી ભેખાથી એક પણ પક્ષને ધનવાદ થતો નથી સ્ત્રીના ખાનદાન શુદ્ધસ્થ કુટુંબ કે જોને મારેજ આ તકરાળ થઇ હતી તેણે એક મદાન અધીર કાર્ય કર્યું છે અતુલ્ય સિદ્ધિની વાત છે કે કેમિસમાં જે 'નાગર બ્રાહ્મણ વોલન્ટીયર' બંધ હતો તેને શીશળ આપવાનું મુખ્ય કાર્ય તે શુદ્ધસ્થજનના હાથથી યાત્રિની ઝૂખાઇ બારેલી તકરાલને ઘડને થયું હતું તે કેટલું ચરમ ઉપભવે!

ભિશુકવર્ગ દિન પ્રતિદિન દિગ્ધ થતો જાય છે—નહિ માત્ર વૈદિક કર્મતા પણ બીજી રીતે પણ વૈદિક કર્મતા દરિદ્ર થવાનું મુખ્ય કારણ મુખ્યત્વે કૃત્રિને માત્ર એકજ દૃષ્ટિમાર થાય છે. વર્તમાન સમયે અશ્રેષ્ઠ કેશવણીના પ્રચારથી કૃત્રિને વૈદિક કર્મ ઉપરથી સર્જની ખારસા જ જતી રહી છે તેમાં નાગર શુદ્ધસ્થમાં સેકડે ૯૦ ટકાની મધ છે સુરત પ્રદેસે આજે જોને કેટલાક "વિદ્વાન" જનો "સુધારો" કહે છે તેણે જોસજોર વિસ્તારવા માંડ્યું છે એ શું નિર્વિવાદ નથી? છે જ! પ્રથમ ઇસારા ક્યાં અનુસાર થરમા રસોઇ કાર્ય પોતાની જ યાત્રિના પુરપતા સ્થાને અન્યથી કાર્ય ચલાવી લેવું એ ક્યાં નાખરને શોભા આપે એમ છે? ભિશુકવર્ગ અરિજ છે તો તેને શું રસોઇ માટે રાખવાથી એક કિમતી સાદાશ નથી મળતી! આથી તદ્દમારી જ યાત્રિમાં પૈસા જાય ને યાત્રિ દરિદ્રાવસ્થામાંથી મુક્ત થઇ શકે એમાં વિચારવાનું શું? સુધારો અલગત થવો જોઇએ પરંતુ શું તેટલા માટે આપણું નામરત્ત નષ્ટ થવા દેવું? શું શીરા માટે આવક થતું નહિ! કાષ્ઠી નહિ! પ્રભુએ ઉચ્ચ પદવિએ ગદાઆ તો પછી તે પદવિને અપવિત્ર બનાવીએ તો પછી સાધારણ હેડ, બંગી અને આપણામાં વહાવત શી? એક કર્મ તજે લેની વખતના કોની સાથે કરવી થરીત છે? શી જગન્નિધનતાએ જાગ્યો દોષી તે શું તદ્દમને અને તદ્દમારી યાત્રિને કલ્પકરૂપ થવા માટે? નહિ! અન્ય યાત્રિના જન વિચાર્યત જાય છે લેગ આપણી યાત્રિમાં ઉંમર પ્રદેસ તમન કરવાનો સાધારણ રીતે "મૂખાંઝ અને નાકાની" કાર્યો ગાઢરિયો પ્રવાહ આપ્યો થયો છે" સ્ત્રી જતું ને દેશને વહાળા દેશનોદી થયુ એ વિશેષ નીચું જોવાને છે.

આ કહેવાનું તાત્પર્ય એવું નથી કે ઇચ્છાક ના જવું, બાકી જવું, પરંતુ અનુભવ
 ઘણા સાદસ સિખવું તે વાંધો નહિ। પરંતુ મારા સુચ અને વિચારશીલ વાચક ઇન્દ્રના
 પ્રેમિ પાત્રો! એવો એકપણ દર્દાંત છે કે અમુક માણસે વિલાસતથી બાબા બાદ એકપણ
 દેશોપયોગી, જાતિ ઉપયોગી કે આત્મા ઉપયોગી કામ કરવા કેવળ પ્રયત્ન પણ આદર્યો
 છે? ના, એકપણ એવું દર્દાંત નથી તો પછી ત્યા જવામાં કાંઈક શી? કેવળ દ્રવ્યનો
 મૂર્ખો તે નાનાની ભૂલો બધા બધા। દેશની ભવનતિમાં સાધનભૂત થતા આપણે દેશદોષો
 નરપણ। એક તરફથી બાંહેપ્રભને ઉત્તરિત જોઈએ છે, તેની અંખના યાજ છે તો ખીજી
 પાસથી આપણે અધોમતિમાં સાદામ્ દષ્ટિએ છીએ આના કરતાં એટલું દ્રવ્ય આજ
 દેશમાં નથી કળા શોધવામાં શોધાતો તેવું સાક્ષી એટલા દ્રવ્યનો વ્યય ગરિબને કેલવણી
 અર્થે વપરાયતો આપણા ઉદ્ધારનું પ્રભાવ શું બોલું ન ઉગે? કુષ્માલ પ્લેમ આશિના
 સમયમાં બરિખ પ્રભને કેટલું આશીર્વાદપ ઘણ પડે! એજ ખન પોતાના આશ્ચર્યવર્ગમાં
 નહીં કેવળ નાગર પરંતુ બન્ય તાતિના પણ બાકલો ને વૈદિક કર્મે કાપના અભ્યાસ
 અર્થે ટીપ લેખી કરી તેમાં શોધો ને તેથી તે શોધોને મુદ્દત વૈદિક અભ્યાસમાં સદામ્ લેતો
 કેટલું ઇષ છે તેથી દેશની અને ધર્મની સેવા કરી શું ન ગણાય? આવી રીતે
 દેશનો વા જ્ઞાતિયો વા આત્માનો વા પરનો પણ ઉદ્ધાર કરો તો કેલું સાક્ષી થાય? કેલું
 મનોહરને રગ દેખાવ? કેલું પુણ્યશાળી કાર્ય બાદલું કહેવાય ને તેનાં મીઠાં, મધુર, અને
 સ્વાદિષ્ટ ફળના આનાર કેટલાક આશીર્વાદ દેશો મારેજ માય સુચ ભારત નાગર જન
 પણ નાગરો ભેજા થતાં પહેલાં બાકલ, ગદરમનો ભેદ રાગો તે ભેગા થાઓ અને શ્રી
 હાટકેશ્વર પ્રભુના સત્ પ્રતાપે આગળજ સર્વ વાંછના પુરી પડશે. આપણી ન્દાનીસી
 જ્ઞાતિમાં વિસ્તરેલા દુષ્ટને અગળ રીતગિવાનેનું જટભૂળથી નિકાલ નહિ થાય, તે મૂળ-
 માંથી ઉમેદી ન આશે નહિ તાત્પર્યેત બીજા સુધારા કરવા એ કેટલા મૂર્ખ અને અવિ-
 ચારી પમલા તથા ઉદ્ધતાઇજ અણારો એમા રાશય જ નથી.

આ વિચાર વિચારિના જણારો ને લેખકનું માનવું છે કે તે પ્રમાણે મણાજ
 તે પર મનન થામને સ્વચ્છતિનું એવ થાય ખીજી ઇચ્છા આમાં રાખી ના રાકાય. અતે
 શ્રી હાટકેશ્વરની પ્રસાદીથી સર્વ જનનું સિવ ઇચ્છી લેખ સમાપ્ત કરું. પણ વિચારિ
 એજ છે કે દોષ ક્ષમા થાય! શુભ ભવતુ.

સ્ત્રી ઉન્નતિ.

સમયતી જવાસક્ષમી બાઇ તરફથી.

અનુસંધાન મન બાક પૃષ ૧૨ થી

પરમેશ્વરમાંથી ઉત્પન્ન થએલા જગતમા કશું પણ નેહ દેવું નથી એ ખ્યાલ મનમાં

રાખી સર્વમાં શુભ જોવા દેવ રાખવી તેથી આપણા જ્ઞાનનો નાશ નહિ થતાં ઉત્સાહ જારી રહેશે.

માટે ભય, ક્લેશ, દુઃખ, દરિદ્રતા, શોક છતાં ઈશ્વરજાવના વિચારથી મનને યુક્ત રાખવું સતત આપણે જે જે વિચારોનું સેવન કરીએ છીએ તેના આકાશ તત્ત્વમાં સંસ્કાર પડે છે અને આપણી આસપાસનું વાતાવરણ તદનુસાર બને છે તેવીજ રીતે, બીજાઓને માટે પણ સમજવું આ વાતાવરણની દૃઢતા આવનાર વ્યક્તિ તે વિચારની સદેશમાં તથા તેવી અસરમાં માનણે અર્થાત્ શુભ વિચાર કરનાર પુરુષનું વાતાવરણ શુભ હોય છે અને અશુભવાળાનું અશુભ હોય છે આથી જ સંખ્યા જાનનોમા સત્સત્ત્વનો મહિમા શાસ્ત્રકરોએ જણાવ્યું પસંદ કર્યું છે અમુક વ્યક્તિને જોતા આપણને કઠાણ આવે છે, અને અમુક વ્યક્તિએ જોઈ તેના પર આપણને પ્રેમ બંધાય છે.

ક્રમશઃ અતઃ કરણવાળા સદગુણને માળના વચર પરિચયે આપણી નેના પ્રત્યે પૂર્ણ શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થાય છે અને કુદ પ્રત્યે કુદરતી રીતે અણમતો ઉત્પન્ન થાય છે કેટલાક સદગુણ વેર પણ એ કારણને સીધું જોઈ શકે છે કામલા તરીકે પ્રાણીઓમાં જોઈ તથા નિશાકીનું અને સર્પ તથા નોળીઆનું સદગુણ વેર છે માણસોમાં પણ સર્વ તથા અસાધુનું અને ભગવાન જગત્તનું વેર એ કુદરતી છે આમાં પણ જેનું વાતાવરણ બળવાન હોય છે તેમાં નમ્રતા સેવાઈ જાય છે કામલા તરીકે કોપી અને ક્રોધાવાનના સમયમાં કોપીનું વાતાવરણ ક્રોધાવાન કરતાં ધિર પડતું હોય છે તે કોપી જામવી નીવડે છે અને ક્રોધાવાન પરાજય પામે છે અને ક્રોધાવાન ક્રોધામાં બળવાન હોય તો તેની ક્રોધ માય છે.

આપણે જેને પુરુષ તથા પાર્શ્વિકીએ છીએ તે બીજું કંઈ નથી પણ સારા નીકાલ વિચારનું પરિણામ માત્ર છે ગત જન્મમાં કંઈકા અનિષ્ટ વિચારનું પરિણામ આપણે આધુનિક જન્મમાં દુઃખરૂપે જોખવીએ છીએ અને જેને આપણે પ્રાણી, નરીજ દેવ વગેરે ગણીએ છીએ તે બીજું કંઈ નથી પણ આપણા પૂર્વ જન્મના વિચારોનું પરિણામ માત્ર જ છે નીતિચાત્રકારે કહ્યું છે કે

पूर्व जन्मकृतं कर्म तद्वृत्तिरिति कथ्यते

વિચારોનું જેનું પ્રાથમ્ય છે કે આપણે એક વિચારને ઉત્તેજન આપીએ અને દેહ કરીએ તો તેને અમે બીજા અનેક વિચારોનું સ્તુરણ થાય છે અને નેટલા નેટલા વિચારો ઉદ્ભવ પામે છે નેટલા નેટલા અવતાર તેને અમે શેવા પડે છે અને મોરાશીના ફેરા જે રીતે પોતાનો તાંતણે બાંધે તે બાંધે માટે છે વાસ્તવ તે તાંતણે દૂધા કેમ થાય એ હયાજ આપણને માટે હજી છે અને તેનો હયાજ સમય છે. સતત એટલે જતને કાળે રાખવું તે છે મનને કાળે રાખવું પ્રથમ જરા કંઈ પડશે પણ પછીથી પ્રયત્નવડે કાળે નાશ પાળશે અને તેના જે શુદ્ધ પરિણામ આવશે તેનો દ્રિસાજ કરતાં એટલું કંઈ વેડવું નિસાતમાં નથી કંઈ વિના કાર્તિકી આયા રાખવી ફેરવે, કહ્યું છે કે

સંપદો મહતામેવ મહતામેવ ચાપદઃ

વર્ધતે ક્ષીયતે ચન્દ્રો નતુ તારાગણં ક્વચિત્.

વિચારેનું યત્ર મન છે જેમ વખતનું યત્ર ધટિયાલ છે તે જ્યારે શરિતે સારે
ખારતે જાહે અસે વાગે તોમ થોડા છે તેવીજ રીતે મન રૂપી યત્ર નિરંકુશ જનને છે
ત્યારે નિચાર પોતાની દહ કુદાવી આપી તેના બોક્તાને અધમામારમાં ગમણવી પાડે છે
અને તેથી જે વધા ઉત્પન્ન થાય છે તે મનુષ્યને એવી અવસ્થામાં લાવી મૂકી દે છે
કે જેને મારે પછી પમાતાપ સિવાય કશાજ રહેતો નથી, પ્રમાતાપનું પરિણામ તો સૌના
અણુવામાં છે

શ્રીને જે કાન્તા કહેવામાં આવેછે તેમાં કમ ધાતુ આવે છે તેનો અર્થ ચઢાવ
એવો થાય છે ચઢાવ એ સદગુણનું પરિણામ છે, નહિ કે ઉપરના દેખાવનું ઉપરના
દેખાવ ઉપરથી સાઈ નરતું ગણનાર સુખન તો નહિ કહી શકાય છે વારણનું ફળ
ઉપરથી પાતું સુર દેખાય છે પણ સ્વાદમાં કેવુ દોષ છે મારે ફપ સાથે શુભવાન
મધ કાન્તા નામને જેમ આપણ પ્રવાસ કરેવો એજ તેગના સુખનનું સાર્થક છે વાહ
રાખવુ કે આ અસાર સસાર થોમ રીતે ચાલતા મોક્ષદાર દેખાડે છે અને અમેજ
રીતે ચાલતાં નકંદાર દેખાડે છે મારે તેને સંસાર કહેવામાં આવે છે. સમ્સારે+સરન્નનું+
અસારે જતુ એવો એ સંજ્ઞનો બુદ્ધિમ અર્થ થાય છે તે ઉપરના લક્ષ્યાર્થથી મળતાપણું
જવાવતો બાસગાન થાય છે. આપણી સાથેજ નાશ પામનારો આ સસાર અસાર તો
છેજ સારે તે સારૂપ કેમ કહેવાય અને ધાય એજ શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય જન્મને મારે વિચારણીય
જાનત છે તેને મારેજ જન્મ ધરતી વખતે મુકી બાંધી જાળક અવવાર મે છે અને
મરતી વખતે ઉપાડી મુકી ગાંધી પ્રવાણ કરે છે અકાળ ગાદતાદતા દરબારમાં કામ
વિનોદમાં એક કવિને કાષ્ટએ પૂછ્યુ કે જન્મના જોગ્યર તો ચમચદ્ર. મીઠુજી હસાદિ
થોડાનાજ ધાય છે અને મગજ પછી તો દરેક બકિત ગરીબ થા તવ મર મરણ પામેલા
પાછા શ્રાદ્ધજો તથા સગા વડાલને બોજન કરાવે છે એનું શુ કારણ દર્શા સામા
કવિએ વિનોદમાં કહ્યું કે દુનિયામાર્થી એક શાપ ગયુ તેની પ્રજાવીમાં શ્રાદ્ધજો તથા સર્ગ
વદલાએને જમાડવામાં આવે છે આ કહેવુ આપણને મારે લાગુ પડતું ન ધાય એ સર્
જ્ઞનો તથા જાણીને મારે અનુસરણ કરવા લાયક છે

દુનિયામાં ઉપયોગી કેમ યત્ન એ નિશાન પડેમે દરન્ને મનમાં દોનું બેઠકો.
કેળવાયથી શ્રીનુ બૂણણ પતિને બાગદપ યદ્ય પડે અને તેની પૈસા સમઘી દાસવનો
વિચાર, અરથ કનવથ વખતે મનમાં ન લાવવો એમ જાનવામાં આવતું હોય તો તે
બુદ્ધ મરેઈ ગણી શકાય, એ રીતી આર્થ વિચારને અનુકૂળ નથી વૃણ શોધણી જની
રમેષ વગેરે મુદ્દ કાર્યનાં પોતાને આમ કરવા લાયક કમો નોકર રસોષ્યાથી કરાવવા
અને પરચાકરથી કરાવવા એ પણ બૂણણ પ્રદ નથી પરન્તુ પોતાને પોતાની ફગ જળ

વચ્ચથી વિમુખ રાંખી પુત્ર પુત્રીઓને તથા સજન્યમાં આવનારને કાંવ્ય વિમુખ જનાવજા
જવો પ્રચાર છે શુદ્ધ કાર્ય કરવાથી કમરતનો જે લાભ મળે છે તે પણ એ મુત છે. કસરતથી
દીર્ઘ શ્વાસનું કામ ચાલી નિરપેયગી ગજકલો સરીરમાંથી નીકળી જાય છે અને તેની
જગ્યે જીવન તાગ આવે છે અને આખા સરીરમાં ચોરીનું વહેતું કડપથી ચાલતું
ધનાં ઝેરી પદાર્થો નીકળી જાય છે અને તેને પરિણામે મળેલા સચ્ચ ન થતાં સરીર
નીશીગી બને છે એ કામદો કેટલો જલો છે આપણામાં કહેવત છે કે પહેલું સુખ તે
જાતે નથી; સંસ્કૃતમાં પણ કહ્યું છે કે શરીરં રમેતિ ધર્મ માટે શુદ્ધ કાર્ય પોતાની
જાતે જાળવવા એ વધારે સ્પષ્ટ છે

વસ્ત્રાભૂષણની જાગતમાં મર્મોદા જગતાય. સરીર ટકાય. ઠાક તાપથી રક્ષણ થાય
એ અર્થે નેટકું નેટકું કરવાનું દોષ તેટલું કરવું પરંતુ ખોટી મોખાની ખાતર અથવા
દેખાદેખી નક્ષ કરી પતિને ખરબના ખાદ્યમાં ઉતારવાનું કામ શુદ્ધ સ્ત્રીઓને મારે મુના-
સજ નથી એવો માત્ર મોદ જણાય અથવા બીજા સ્વર્ગમાં કહીએ તો બેબાનપણું કહે-
વાય. મર્મોદા સાચવવાના કાર્યને માટે પરિ સાધર્મ્યની મર્મોદાનો જામ કરવો એ અમર્મોદા-
નો જ આકાર માત્ર કહેવાય અને પતિના અત કસરમાં તેનો જે હોશ થાય તે પણ
વિચાર કરવો લાયક જાણત છે અને વિચારનું પરિણામ કેવું છે તે જો આપણે વિચારીએ
તો પછી એ તુકસાતી અધિત કરતાં દિશાજ વમરની યજ પડે બાબુપણની જાળવમાં
પણ તેમ જ છે અને દેખાદેખીએ ખરીદ કરાવવાનું મન થાય છે તેથી પતિની મક્કિત
ઉપસાંતની જાળવ દોષ તો તે વિચાર પાત્ર ન પડે તેને અને આપણને બંનેને ઘોષ
થાય છે મારે મોદાધીત ન જવું

એક સ્ત્રીએ એવું પણ લીધું કે મારી મરણ બાનુસાર' ધરણાં લુપ્તમાં કરાવી આપે
તેવા પુરપને પતિ તરીકે પમંદ કવો અને તેમ નકરે ત્યારે તેનો ત્યાગ કરવો. તેની
શ્રુતિ બાનુસાર તેનું પણ પૂરું કે એવો પતિ તે સ્ત્રીને પ્રાપ્ત થયો

એક વખત તેના પતિના મોડે એવો જોમ રચી આપ્યો કે તે સ્ત્રીની કમ્પાનુસાર
અલકાર પ્રાપ્ત થયા તેને પરિણામે તે તેનો ત્યાગ કરી ચાલતી યજ, રત્નામાં ભટારાઓએ
તેનું સર્વસ્વ ભરી લઈ બેઠાલ કરી કાઢી મૂકી.

મતમજ કે અતિ સર્વત્ર વર્જયેત્ અતિની અતિ નથી.

મારે વસ્ત્રાભૂષણનો જોખનો એટલે પચાસકિત તથા મર્મોદા જગતાય અને ઠાક
તાપથી રક્ષણ થાય તેટલો વસ્ત્રો અને ધરણામાં બદ્ધ મોદ ગળી દંદ જલાર ન જવું.
એ જલો જાળવના મોદ બહુ ન રાખવો દિશેષમાં જે જે દોષ જાણાય તેને રાજવા
પ્રમલવાન થવું

આ ઉપરથી કહા થયો કે પોને પોતાના દોષ શી રીતે જાણી શકે જવાય એ જ
કે કોઈના વર્તનપરથી આપણને જોમ જણાય કે આ દુષિત છે તો તે દોષ આપણમાં,

છે કે નહિ તે જોતું અને જો દોષ તો તે દોષનો સામ કરવો. એકાદ સ રક્ષામાં હતું છે કે.—

વેદમાં જે જે કર્મ કરવા હતું છે તે કર્મ કરેવાનું છે અને જે નિષિદ્ધ કરેલાં છે તે અકર્મ કરેવાનું છે

શાસ્ત્ર મર્મદાનો ભંગ ન કરતા અકર્મમાં ન આવતાં જાણેલા દોષ તત્કાળ સામ કરવા. મદાપુરુષનું યજ્ઞન પૂજન કરવામાં આવે છે અથવા દોષ તેની નિંદા કરે તો આપણે ક્રુષિત થઈએ છીએ પરંતુ મદાપુરુષના પ્રત્યેષિલા વચનાનુસાર જો વર્તન ન કરાય તો તેની જીભ ઉપર સાત ગાંધી જેવો તે પ્રચાર છે, એ થતું અનોખું છે.

અકર્મ કરી સારા ફળની આશા રાખવી એ જાળજી વાવી આજ્ઞાની આશા રાખવા બરાબર છે તેવી રીતે શાસ્ત્રે નિષેધેલા વાક્યો પ્રમાણે વર્તન કરી ઉન્નતિની આશા ધરવી એ અર્થ છે

જેમ ધરને વાળી ઝૂંડી તમામ કચરો સાફ કરી તેને શોભાગમાન બનાવીએ છીએ તેવી રીતે મનરૂપી મંદિરને દોષરૂપી કચરા રહિત બનાવી શુદ્ધ બનાવવું

આશુ વ્યવહારમાં કોઈ પ્રત્યે આપણને ક્રોધ, કપ્પા, દંભ ક્ષતાદિ પ્રકારે સારે દારિદ્ર્ય જગત્ જગદેવ દરિ એ વચનાનુસાર આપણાં એ નિષિદ્ધ કર્મો પરમાત્મા પ્રત્યે યોગ્ય છે કે જે પરમાત્મા આપણામાં પશુ વસ્તી રહ્યાછે અર્થાત્ પોતે પોતા ઉપર આ બોરો પ્રયોગ કરી આપણે આત્મપાતી બનીએ છીએ અને અમરના પશુ ગુ દેખાર બનીએ છીએ આત્મપાતી મહાપાપી છે મારે આપણે જગત્ આપણા કુટુંબ સમાન સમજી તેની સાથે મોગ રીતે વર્તવું

જાળક હોરવાની તથા તેને કેળવણી આપી મનુષ્ય બનાવવાની માતા ઉપર જે મદાન ફરજ આપી પડે છે તેને મારે તેની યોગ્યતા કેરવી તથા જેની દોષોનેષ એ એ જાળક આધુનિક મમલમાં જુદા જુદા વિદ્વાનો તરફથી પુષ્કળ ગર્મા ચાલીનેથી છે તેને રહેણી કરણીમાં ઉનારવા યોગ્ય પ્રધાન કેટલાક પરમાર્થી પુરોહી તરફથી કરવામાં આવે છે તેમાં પુષ્કળ વધારો કરવાની જગ્યા નેહી છે દેહે દેહની ઉન્નતિનો પાપો આ કેળવણીથી જ સર થાય છે એટલે એ જાળકના જેરણું જેરણું બોલીએ જેરણું થોડું જ કરેવાનું અથવા બોલવા દરતા તે પ્રમાણે અમલ કરાય એ જ દાત તુરતને મારે કચ્છના જોગ છે. લામક આર્ય શ્રુતિપુત્ર યજ્ઞને ધરતી કેળવણી આપવાને શાળાઓ પશુ ખાસ દેવાની અમલ થોડી નથી કેળવણી લઈ મુખરેલાં યજ્ઞની મતસજ શ્રેષ્ઠ તમાલકાંધ ધારણ કરી રસોઇ વગેરે અમલના શુદ્ધ દાર્ય કે જે શ્રુતિપુત્રને જાતે જ જાળકનાં જોઈએ તે મારે રસોયા તથા પગ ચાકર નાખી કુટુંબના ગરીબ જાળકના કાર્યમાં અયોગ્ય તત્વ દાખલ કરવાની જો કરવામાં આવતી દોષ તો તે નીતિ પુરસ્કર નથી.

સ્નાન નિશ્ચય.

ઘાતિઃ સોદકયુક્ ચ માતૃપિતૃયુદ્સાતામહૌ ચત્વિજઃ
 સસ્વામ્પર્મકશાલિકા શ્વસુરકૌ શાલઃ રૂપપત્યૈર્યુતઃ ॥
 ઘાતાંવાત્મમગિન્યપત્યપવયુક્ સ્ત્રી સુતોમાતુલો
 યો સાપત્યધર્વાસ્વકીયતનયા પિતૃધ્વજા કેવલા ॥૧॥
 પિત્રોર્માતુલકઃ રૂપપત્યયુગયો માતુઃ પિતૃધ્વોયુત
 સ્ત્રીપુત્રૈરય ભર્તૃનંદનયુતાંબાતાતપિત્રોઃ સ્વસા ॥
 યાજ્યઃ શિષ્યગુરુ સ્વગેહપરનપૃથોન્નિયાધ્યાર્થકાઃ
 પતેપાં મરણે પરાનુગમને સ્નાનં સચ્ચૈલં ચરેત્ ॥૨॥

અર્થ.

અન્યયાનુકૂળ.

સોદક યુક્ ઘાતિઃ

—સોદક સહિત ઘાતિ=પિત્રાદિ
 ઘાતિ=ઘાત પેદી સુધીનો
 સોદક=સોદક

માતૃ પિતૃ યુદ્ સ્નાતામહૌ

—મા બાને બાપ સહિત વડવો અને પુત્રી
 (નાનો—નાની.)

ચત્વિજઃ

—પૈદિક કર્મ કરવા માટે વરાવેલો (વચ બાગારી-
 માં મજબાનને મોકલ કરવા બાલકો વરાવવામાં
 આવે છે તે).

સ સ્વામ્પર્મક શાલિકા

—પણી હાકરા સહિત સાળી.

શ્વસુરકૌ

—સાસુ-સસરા

રૂપપત્યૈર્યુતઃ શાલઃ

—નાણી હાકરા સહિત સાળી

અપત્યપવ યુક્ તાવાંવાત્મમગિની

—પણી હાકરા સહિત બાપની માની બાને
 પોતાની બેન

માતુલઃ સ્ત્રીસુત

—નાણી હાકરા સહિત માણી

સાપત્યપત્નિ સ્વકીય તનયા
પિતૃવ્યજા કેવલા
પિત્રો મૌતુલકઃ સુવપત્ય યુક્

માતુઃ પિતૃવ્યઃ સ્ત્રી પુત્રૃયુત
મર્તુનંદન યુતા અંવા સાત વિગ્રો
સ્વસા—

પાત્રય
વિપ્ય ગુરુ

—પત્ની છોડના સહિત પોતાની દીકરી
—દાદાની દીકરી એકલી
—માનો અને બાપનો માનો બાઈડી છોડનાં
સહિત
—માનો દાદા બાઈડી છોડનાં સહિત
{ પત્ની છોડના સહિત ગા અને બાપનાં
{ માબાપની ભેન
—પત્ત કરના—પત્તમાન.

—શિષ્ય અને શુરુ.
શિષ્ય—જનોઈ દહને બજાવેસો, કાફે જનોઈ
દીપેસાને મજા દાજા મુધી બજાવેસો.
શુરુ—ગત્રોપદેસક, વેદ બજાવનાર, સાસ્ત્રી
પદેસા, સપ્રદાય પ્રવર્તક, કૃતિપાત્રકાવ, વેદાગ
બજાવનાર, ગર્ભાધાનકરિ કિષા કરાવનાર
(ધર્મ સિંહ)

સ્વગૌર પરનપૃ શ્રોત્રિયા ધ્યાર્યકા —પોતાને ઘેર બીજો દાહ મરી જાય તે—
સોવિષ અને આચાર્ય
શ્રોત્રિય—સાર્ય વેદ બજાવનાર, મોત સમાન
કર્મ નિષ્ઠ
આચાર્ય—જનોઈ દહને વેદ બજાવનાર સમાન
કર્મ કરાવનાર (ધર્મ સિંહ).

પ્રતેષાં મરણે પરાનુગમને સર્વેસં
સ્નાનં કરેત્—

{ એટલા મરે ત્યારે અને પારકાની વાસે (આત્મા-
{ ડવા) જવામા લુગડા સહિત રનાનું કરવું.
આ. વ. ૬

તાત્પર્યાર્થ

નીચેનાં મરે ત્યારે રનાન કરવું

પિત્રાઈ,	વડનો (નાનો),	વડી (નાની),	વડવાનો બાપ,
વડીનો બાપ,	વડવાની મા,	વડીની મા,	નકરિફ.
સાગી,	માડુ		સાગીની દીકરી,
સાસ,	સાસમે,	સાસા	સાગીની વડુ.
કપ.	માશી,		સાગીની દીકરી, કપનાં દીકરી

માથીનાં છોકરા, મેનનાં છોકરાં, કુરો, માસો,
 બનેલી, મામો, મામી, મામાના છોકરા,
 દીકરી, દોહીતરાં (દીકરીનાં છોકરાં) જમાઇ, કાકાની દીકરી,
 માનો મામો; માપનો મામો, માની મામી, માપની મામી,
 માના મામાનાં છોકરા, માપના મામાનાં છોકરા,
 માનો કાકો માની કાકી, માના કાકાનાં છોકરાં,
 માની રૂઝ, માની મામી, માનો કુવો, માનો માસો,
 માની રૂઝનો છોકરા, માની માથીનાં છોકરા,
 માપની રૂઝ, માપની માથી, માપનો કુવો, માપનો માસો,
 માપની રૂઝનાં છોકરાં, માપની માથીનાં છોકરાં, માન્ય સિંધ, ઘર,
 પોતાને ઘેર ગાઇક આવી મરી જાય તેનું, મોત્રિય, આમાર,

અર્થાત્ પ્રાસ.

માઇની દીકરીનું માપના કાકાની દીકરી સહાધ્યાયી
 સવજું બિન મામ ક દેવનો પણી ને પુરજું સાને તેની સ્ત્રીનું
 સ્વામીનું—જેનું સ્નાન લામે એવો સ્વામી મળે મરે તો તેનું સ્નાન કરવું.
 આ. વ. ૬

જીવન ચરિત્ર.

૧ રા. રા. પોપટ કૃપાશંકર જે. જામનગર.

મરહુમ રા. રા. પોપટ કૃપાશંકર સવત ૧૯૦૦ ની સાલમાં જનમ્યા હતા. તેઓ
 જામનગરના ઉચ્ચ શૈક્ષણિક પ્રખ્યાત સાક્ષ સંસ્થાવના કુટુંબના ફરજદ હતા તેમના
 કુટુંબીઓમાં શેઠ શંકરજી ગોવિંદજી પ્રખ્યાત થઇ ગયા છે એટલે તેમને માટે વિશેષ
 પીછાન આપવી જરૂરની નથી તેમ મરહુમ રાજેશીના કાકા રા. રા. જીવિલદાસ મેમજીએ
 સરજાન જામનગરમાં કરતમ કમીશનર તેમ જ હીસાબી અધિકારી તરીકે મોટા હોદ્દા
 ભોગવેલ છે એટલે તેઓ આગરદાર કુટુંબમાં જનમ્યા હતા

તેમજ પોતાની જાગી નીચે મુજબ શરૂ કરી હતી.

પ્રથમ તેઓ મારવાડમાં મહારાજા જામ સાહેબના કુવરીયામી જાઇરાજના
 સાહેબેના ખજાનચી તરીકે રા. રા. દરીદર દાથીના હાથ નીચે નીભાયા હતા. સાથી
 આવી તબ જામનગરમાં રેવન્યુ ખાતામાં જોડાઇ સને ૧૯૭૬-૭૭માં મે. નારાયણરાય
 સાહેબે જે રેવન્યુ ખાતામાં ફેરફાર સુધારા કર્યો તેમા સારો જામ લીધો હતો. 'સાથી'

સને ૧૮૫૨-૫૩માં આસી. રેવન્યુ અધિકારી નીમાયા હતા તે પછી સં જામનગર તરફથી માજી રાજસ્થાનિક દોરે તૂટી સામુદ્ધી મેળવતી રીતે નીમાયા હતા. સામુદ્ધી સરકાર જામનગરની નોકરી કરી રીરામર થયા. અને તે નોકરીના બદલામાં રૂ. ૪૦૦ પેનશન રાજ તરફથી કરી દેવામાં આવ્યું હતું.

ઉપર મુજબ રીટાઇર થયા બાદ સ જુનાગઢે તેના રેવન્યુ તેમજ રાજ પ્રકરણી ખાતાના બહેણા અનુભવનો લાભ લઈ તેમને રૂ. ૧૦૦થી રાજ પ્રકરણી ખાતામાં આસી વહીવટ તરીકે નીમ્યા હતા. અને તે દોરે તેમણે સરસઈ વીસાનદરના મોટા કેસમાં મદદ આપી હતી જુનાગઢમાં પોતાની તખીયત નાહુરસ્ત રહેથી જામનગર પાછા આવ્યા હતા જ્યાં તેઓએ ૬૫ વર્ષે કાળ ક્યો છે. ઉપર પ્રમાણેની કારકીર્દી દરમિયાન છ માસ માટે પાલીતાણામાં આવાસો વચ્ચે પાણસણા કેસમાં મે. જુડી. આસી. સાહેબ પ્રમુખ તરીકે ને મરદુમ રૂ. ૨૫ એક કમિશનર તરીકે નીમાયેલા હતા. આ પ્રમાણે તેમની રાજ પ્રત્યેની વફાદારીભરી નોકરીઓ હતી અને તેમના મૃત્યુથી એક રાજ્ય પ્રકરણીય અનુભવવાળા બાદોશ મુદ્દાનીઓ પડી છે.

તેમની પોતાની કુટુંબિક સ્થિતિ જવદાર પચે કુખર હતી કેમકે તેમણે પોતાની હવાતીમાંજ એ પુત્રો જોયા હતા. ને તેમની પછવાડે તે જાનેની વિધવાઓ, પોતાની વિધવા તથા એક દીકરી મુદી ગયા છે.

૬. એક સાહિત્યરસિક ભગિનીનો શ્રકાલ સ્વર્ગવાસ.

દેશ સેવામાં આપણી માતાઓ, ભગિનીઓ અને પત્નીઓના ધર્મસદચારની પજા ઝોણી જરૂર નથી એ વાત વનિતાવિધામ અને સેવાસદન જેવી સરખાઓથી સિદ્ધ થતી જાય છે તે અરસામાં જ આપણી તૈયાર થતી જતી દેશાદારક બહેનોઓના બાલ સમુદાયમાંથી એકાદ પણ ઝોણા થાય તો તે દાનિ પ્રમાણમાં અસલા છે.

આપણા સાક્ષર રૂ. રા. દ્વિમતસાથ ગણેશજી અંબરિવાના ધર્મપતિ અખર સોમાગવર્તા મણિસદમી ગઈ તા. ૬ નવેમ્બર સને ૧૯૦૮ ના રાજ કેવળ અધાગ રવર્ગવાસ પાખાની તોષિ સેતા અત્યંત ખેદ થાય છે. કાવળી ભિગારી તેમને માતા તરફથી ઝોષિ હતરી હતી એ ન્દાની જાણકારીએ રૂ. અંબરિવાને સોંપી તે તો પ્રમુ-ધામ પ્દોત્તી ત્યાં પ્રભુ તેમના હવળ આત્માને સદ્ગતિ આપે.

અખર સોમાગવર્તા મણિસદમી સાદિસ રસિક હતાં એટલું જ કહેવાથી જાણ નથી પરંતુ કાવ્યમાધુર્ય જેવું પુસ્તક તૈયાર કરવાગા પોતાના રસગ પતિને લેજે અંશે તે સદાવશૂતકૃષ્ણા દર્તા એટલું જ નહિ પરંતુ વાંચવામાં, વિચારવામાં, લખવામાં ચર્ચવામાં

તેમ જ દેશ સેવાની કેટલીક સરખાઓમાં પ્રસિદ્ધ કે પરોક્ષ જ્ઞાન સેવામાં તે નવજીવનના પ્રકાશ ઝીલતાં હતાં. અને તે જોઈને તથા તે સાંધેની તેમની વિનયશીલતા વિચારીને એ આત્મરિષા દેવદીને ધન્યવાદ દેવાઈ જ નતો. સત્યમત્ત પરામણ્ય કપતીજ શુદ્ધજીવનનાં સૌખ્યની 'સંસિદ્ધિ' પામી પમાડી શકે છે એવાંની ધન્ય જીવન સંજ્ઞાએ જ દેવવાણું છે કે—

માનવી જીવન દેન કોટી પામવાને જ સમ્મત્યુ છે અને તેના પ્રયાસમાં ખુલ્લું એતો નવજીવનનું જન્મસ્થાન છે અને શુદ્ધ જીવનનો વિસામો છે તે પછી શાંતિ, આનંદ અને પ્રકાશ જ્યાં પ્રમાણ પામે રોચના રવમાં એ કેવાં જો તો પ્રજ્ઞનાં ચેતન જ ઝીલાય.

સ્વાસ સ્વીકાર અને અભિનંદન.

વિમાસિકતા ચાલતા વર્ષના બીજા આઠના પુંડાના છેલ્લાં પાના ઉપરની અમલની જાહેરખબરમાં પ્રસિદ્ધ થયાં મુજબ જાગતાવાદમાં રાજપુર ચોકી નજીક મકાન લઈ મેટ્રી-ક્યુમેશનના વિવાર્ષિકો માટે રસોણ નોકરની સગવડ કરી હતી તેમાં નીચેના અવગણના વિવાર્ષિકોએ લાભ લીધો હતો.

જુનાગઢના ૯ જામનગરના ૪ રાજકોટ—૩.

(આં એક સાથે પરીક્ષામાં ન બેસનાર શુદ્ધરથ હતા.)

વડતાલ શહેર—૧ કુલ ૧૭

આ પ્રમાણે સમગ્ર આપવામાં ખર્ચે કરતાં જે તુર આવી તે જામનગરના રા. રા. નાંતમલાસ રજુહોડાસ બક્ષીએ આપી આગે ઉપકારી થયાં છે ને રા. મોસુર જેવા ઉછરતી વપના શુદ્ધરથ આવી શાંતિ સમયના ઉત્તેજનાથે અમણીય તરીકે દેખાયા તેને અભિનંદન આપીએ છીએ.

પરદેશ ગમન.

તમા જુનાગઢમાં તા. ૧૩-૧૧-૦૮ સને ૧૯૬૫ ના કરતક વહી ૫ શુક્રવારની મીતીને રા. મણીપ્રભાદ દુર્ગાપ્રસાદ અને જરાજીર જીવણલાલ હાલાએ મી. હાટકેપર કમીટી તરફથી નામગ ચાંતિના સહશુદ્ધરથો તથા મેદ્યર્તિઓને નીચેની અતલમે પત્ર લખ્યો હતો.

મુજબુદાગ રા. મ. જાણુભાઈ જાદવરાવ તથા તેના પુત્ર ગા. રા. આણુંદરાય જાણુભાઈને આપણી જાતિએ તેમના ઇચ્છાન્ટ જવાને માટે પ્રાચલિત આપતાં તેના નિષ્કામના જે પૈમા ભેજા છે તે રા. રા. અમરજીભાઈ, મીઠમગણભાઈ ને મ. આચાર્ય શ્રીકમજી તથા શુકલ તુલસીરાઈને નામે મ. કાનજી લવાની દુકાને જમા કરાવવામાં આપ્યા છે.

સાંભો વખત થયાં છતાં આ રૂપિયાની કાંઈપણ જવરયા નહોતી ચવાથી મરુતુજ રા. રા. ત્રીકમરાવભાઈના પુત્ર રા. રા. મણીરામનો પત્ત આવેસો છે તેમાં તેઓના રા. પોતાને જોખમે નહોતી રાખવા જણાવે છે

તેથી જ રીતે રા. રા. જાણભાઈ જાણવગથ તરફથી એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે જામોને પ્રાપ્તિત આપ્યા છતાં યાતિના હરાવ પ્રમાણે ખામસ થતો નથી માટે દાસ આ રા. જામોને પાછા આપવા જોઈએ.

આ બંને જામતનો યાતિ સમસ્તે વિચાર કરી નિર્ણય કરવાની ખરી જરૂર છે વાસ્તે કારતક વડી ૭ રવીવારને રોજ સાંજે પા. જળે શ્રીદાદેશ્વરજીના મંદીરમાં પધારવા તસ્તી લેશે

ઉપર મુજબ નીમીત્ત કરેલ વખતે યાતી બેઠી થઈ અને ઉપર કહેલા કામજ તથા સદેશ સંબંધી વચાણુ બંને ચર્ચા કર્યા બાદ સને ૧૯૬૦ માં રા. રા. જાણભાઈ કાશી વજેરે સ્થળેએ યાત્રા કરી આવી ત્યાંના વિદ્વાન અને પ્રતિષ્ઠિત બ્રાહ્મણોના સરદારીશેઢ રજી કર્યા છતાં યાતિમાં લીધા નથી તેનું કારણ જતાવવામાં આવ્યું કે મુજબ જામનગર પોરબંદર વજેરે સ્થળેવાળા રા. રા. જાણભાઈને જે પ્રાપ્તિત આપેલું છે તે માત્ર રાખવા નથી. માટે દવે યુ. કરવું તે જામત નીરાકરણ કરવાનું રહે છે તે ઉપર ફેટલીક ચર્ચા ચાલ્યા પછી સર્વોત્તમતે હરાવું' કે સને ૧૯૬૧ના ચેત્ર વદી ૧૪ને રોજ યાતિએ જે હરાવ કર્યો છે તે મુજબ રા. રા. જાણભાઈએ પ્રાપ્તિત કર્યું છે માટે દવેથી યાતિના આવ્યાર વિચારે મુજબ ચાલવાની સરતે યાતિમાં શુદ્ધવત લેવા.

આ મંડળમાં નામર તથા વેદમુર્તિ બ્રાહ્મણો મળી ૭૫-૮૦ માણસ બેઠું થયું હતું. મામતર મુદ. ૧૫ સોમવારે સાંજે બહોળા નામર બ્રાહ્મણોની યાતિ શ્રીદાદેશ્વરમાં બેઠી થઈ હતી તેમાં શુદ્ધ તુલજીસ કર પાસે રા. રા. જાણભાઈ જાણવગથના પત્ની તથા હોઠરને પ્રાપ્તિત આપી યાતીમાં લીધા તેના નિષ્ક્રીયના રા. દતા તે તથા આચાર્ય પ્રભુ-ચ કર જટાસ કર પાસે રા. રા. જામકરામના પત્ની તથા હોઠરના પ્રાપ્તિતના નિષ્ક્રીયના રા. લાંબા વખતથી જાને પટેલો પાસે દતા તે વેઢેથી નખાવવા માટે વિચાર ચલાવ્યો હતો તેમાં નીચુંજ કર્યા મુજબ મામતર વદ ૧ ના રોજ બાદણી થઈ હતી ને નામાદીશ રા. પા. આપી દેવામાં આવ્યા દતા

આફ્રિકાનો અનુજવ.

આફ્રિકાની મુસાફરી કર્યાથી અને તે જાણ્યું કમાણીનું સાધન શોધવાથી દરરોજ નામર બાદ ફેરે દરજીએ સ્વધર્મનું રક્ષણ કરી રહે તે જામતમાં તે દેશના જાત અનુભવ ઉપરની નીચે સહી કરનારો અભિપ્રાય

(૧) દોહરયાનથી આફ્રિકા મુખી જતાં એકી સાથે સાધારણ રીતે દિવસ ૧૨ જારની દરિયાઈ મુસાફરી કરવી પડે છે સારનાદ પહેલું પોર્ટ મોમ્બાસા આવે છે. બાકી લાંબી મુસાફરીમાં પણ ધમરની ગંદન બિનિના નિયમ પ્રમાણે દરિયાની દવા દરેક વેતાશ્રેણીને

એવી અનુકૂળ આવે છે કે માયુકાર-આહુઆઈ ઠાકુવાસી-ને કાષ્ટ ખાવાપીવાનું મળે છે તેમજ ફરવા દગવાનું પણ મંથન દોમઠે હતા તથા પેસાન નાનકે વજેરેની દાનતો પણ નરમ પ્રકૃતિના માણસને આટકાવતી પડે છે તોપણ એકદર દરેક પોતપોતાની વસ્તુ રસ્તી સાચવી શકે છે માટે દરકેઈ નામર કાષ્ટ તેવી સુધારીમાં વ્યવસ્થા રક્ષણ કરવા માટે પ્રેમુદી, મમજ, જાળપાવડી, મેસુમ, મોહનધાળ, પેલા, જરશી, દુર લીલા તથા સુકા ઉપર પોતાનો નીરવાદ ખુશીથી ચલાવી શકે એમ હું માત્ર જાનઅનુભવથી કહું છઉં અને વિનંતિ કહું છઉં કે સરીર બીમાર પડવાની ધારતીથી પહેલેજ પમથે ધર્મ બ્રહ્મ યજ્ઞ તેવાં બીકણુ અને અયોગ્ય પગલાં જાવિય્મમાં સુસાધરી કરનાર નામર કાષ્ટને સ્તીમરમાં મેસતી વખત બરધી નદી કારણ તે કાષ્ટપણુ જરૂરનાં નથી.

(૨) સ્તીમરમાં કાષ્ટ પાણીથી તેમજ રૂવ સાથે દોષ તો ગરમ પાણીથી નદાવાનું મળી શકે છે માટે સ્નાનના અગમાં જે પ્રમાણે ખાદ્યપે ધર્મધર્મ કરી શકાય તેમજ સ્તીમરમાં પણ નદાવાની જોરકી જલગ દોષ મળી શકે છે વધી કદાં તેમજ પીવાનાં પાણીની ઠંડી કે જેમાં દળરેા મેલન પાણી જરૂર ઉપરના નળમાંથી અમર કુચમાંથી એન્ડન પરપથી પાણી ભરાય છે તેનું પાણી વાપરવા માટે દરેક ઉનાઈ પોતાના હાથે નળ જોલી કાઢ આવે છે તેમ કરવામાં રાજકોટના સહેરમાં જેમ રાંકીનું પાણી નળથી સેવામાં આવે છે તેમજ આ પણ છે એમ અજુવા ધારે તો મારી દુધી બુદ્ધિ પ્રમાણે અધ્યજ્ઞ જેનું નથી છતાં પણ જાન દિવસ સુધી ચાકું આવતું મોરણુ એકલે કે પાણીના હળા ચાવાના જરૂરથી ભરીનેજ મેસવા ને પણ નભાવી રાખવામાં વધારે સાઈ અજુવા.

(૩) આફ્રિકાના કાંઈ ઉપર પહેલ્લા પછી ખાસ કરી આવી સખ્ત સુસાધરી સ્તીમર અમર દ્રેનની કરવાતો વખત આવતોજ નથી કારણ સ્તીમર જમે દિવસે એક એક દિવસ રસ્તાનાં બંદર ઉપર જામર કરતી જાય છે જેનાં દરેક ઠેકાણે દીંદુજોની વસ્તી દોષ ગામમાં જઈ તેવાની મદદથી રાધી ખાવાનું બની શકે. તથા દ્રેનમાં મુસ-ફરી બેઠે કરી મોટાં સ્ટેશનમાં તેવી સમવડ કરવા ધારે તેને મળી શકે.

(૪) મોમ્બાસા તેમજ જંગળાર આ જાને સહેરમાં દીંદુ બાકજોની વસ્તી એકથી વધી છે કે ત્યાં રહેનાર કાષ્ટપણુ દીંદુ પોતાના ધર્મનું ઉજવન કરે તો નીંદાને પાત્ર થાય છે અને દલકો કહેવાય છે જેથી તેનું આજીવીકારું સાધન પણ ફેરવી વેપારીઓમાંથી દુરી જાય છે તો આવું સહેરમાં ઉમેજી ચાનરાજો કાષ્ટપણુ નામરકાષ્ટ આવે અને નોકરી કરી પોતાનો નીરવાદ ચલાવે તો ૩૧ પૃ. ૧૦) અમુ ૧૦ નો પણ બાને પમાર સરખાતમાં મળે અને ધર્મ પણ સાચવી શકે કારણ દીંદુ નોકરો પણ હુંમ પમાગથી મળી શકે.

(૫) તે સિવાય દરકેઈ બીજી જગ્યા ઉપર આફ્રિકામાં નોકરી કરવા માટે જનુ ધામ તો પમાર અવરજ વધારે ગળે છે પણ દીંદુ પાણી રામ માટે, નોકર નહિ મળવાથી તથા વેપારી લાઇનની નોકરી દસ કમાકની દોષ તે સુધકના જગથી મોઠો નેજો કાચા જેમાં તથા કદ ઉપર મુખ્યત્વે કરી નીરવાદ ચલાવે છે તેવાઓને નોકરીમાં રાખી રીત

રીવાજથી તાકેક દરી કામ ચલાવતુ પડેછે પણ જ્યારે તેમાં બોધ અને ખરવા જેવો પ્રત્યક્ષ માસ અદારી છે તેઓને જો નાગરી નાન જ્ઞાનાં કામમાં રોકેછે તો પછી પર-
દેશ દરી મુશ્કેલી ઉઠાવી નામર નામની આજ્ઞાને જાગરી રાખવાનો પ્રયત્ન કરનાર નામર
આજ્ઞા ઉપર જણાવેલ દોષ જો સગવળ અનુમારીનપણીનાં ધોરણને અનુસરી મુશ્કેલી
અતિજન્યુઓ દરમુજબ કરવા ધારે તો ચની રોકે તેવું છે.

(૬) કુકામાં ધર્મનું સંસ્કૃત્ય તેમજ આજ્ઞાવિકાનું પૂરતું સામન તે જાનને જાગત
સાધારણ રીતે સાચવી ચકાવ તેવા રચણ આફ્રિકામાં દાઘ તો મોજાસા અને જમખા
તે બેજ છે એમજ કહેતું વ્યાજબી છે દાઘ એજ.

વિનંતી સેવક,
કલ્યાણગાય સહમીયકર કેમર.

મી કલ્યાણગાય સહમીયકર કેમરના આફ્રિકાના અનુભવમાં જે જતાઓ છે તે
કેવળ મલ છે. જમખા અને દારેરમા જતાં સુવારો તથા કડીવા પૈદાના વધારે ધર્મ
મુસ્ત ગાણુસો ફક્ત ફાળીઆ મરમર તથા ખાઈના ડોડા કોટી ખાઈ પોતાની ખામ-
બોટની મુસાફરી પુરી કરે છે જેમ શહેરની ટાકીના નગગાથી પાણી પીનારે બીજકુસ
ખાઈ આવતો નથી તેમજ રડીગરના નળનૂ પાણી પીવા જરાએ દરકત નથી વાણીવા
તથા ભાડીવા જેવી કામના માણુમે નેળપાપટી પુરી થાડુ વગેરે જાતું ખાઈ ગયાં છે
તે જરૂર પડે તો રડીગર ઉપર આ જનાવી આવે પીએ છે મોખાસાથી આગળ લાંબી
મુસાફરી દોષ તો ગળુ ચાર દીવએ રડીમર જરૂર કરે એટલે આગળ જઈ વીચીમાં
જની રસોઈ જમી તાલે નારતો તૈયાર કરાવી ચકાવ છે એટલે લાંબા વખતનું વારી
આવા જરૂર પડની નથી

દેશમાં ખરવા કે બોધ પાસે કામ કરવાના જ્યારે જામ આવતો નથી તરે
આફ્રિકાના જગલી પાસે તેવાજ પ્રકારનું કામ સેવાગ્ય કાંઈ દરકત છેજ નહિ જમી
જાગત એક દરેક માણુસના મનોજગ અને કનલા ઉપર રહેલી છે

જે દળર વરમ ઉપર તે વખતની જરૂરીયાતને અનુસરતા ધારાઓ મુજબ
સખાઈથી વરતવા કરતાં દાઘના જમાનાની જરૂરીયાતને અનુસરી દોડુ ધર્મનો મોઝો
જાગરી રાખવા પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો પરમેશ્વર નારાજ થશે નહિ.

જરૂરેય જમનની દરકતોમાં પડેલી આમબોટમાં રહેલી દરકન આવે છે તેનું
અફે કારણ તો આમબોટની ગાલીજી જામે જામે મુરોપીઓની છે તેથી તેમાં જમી
સગવડ રહેવા તથા ખાવાપીવાની મુરોપીઓન કીન્ડીઓન રીત પ્રમાણે કરેલી દોષ છે
એટલે દોડુઓને તે માફક આવતી નથી. આજપણ પૈમાદાર ગ્રીઓએ જેમુ કે દેશમાં
પાપડની મીસો કરી તેમાં નાણાં રોકવાથી પોતાને તેમજ દેશને ફાયદો થશે તેમજ

આપણા રાજ્યોએ પોતાનો પૈસો રેસવેમાં રાખ્યો છે તેવીજ રીતે આજબોટો દેશી માલીફાની થાય અને તેમાં આરાધીવાની સગવડ હોઈ રીત પ્રમાણે દોષ તો દેસને તેમજ તેમને પોતાને પણ ફાયદો થાય વાસ્તે આજબોટો દેશી માલીફાની થાય તો જ દરેક દરમત દૂર થાય અને આજબોટમાં અનુભવાતો પરદેશીઓના તીરસ્કાર ખમવો પડે નહિ.

ઉપર લખી દહીકત મારા હેસા સાધ્યજી વરસના આફ્રિકાના અનુભવ ઉપરથી જણાવું છું હું જગતનારથી વીચ દીવસને આજબોટને રસ્તે સાદ્ય આફ્રિકા તેજજ સેન્ટ્રલ આફ્રિકામાં હતો તે જીવંતથી જણાવું છું

શ્રી: ગોપાલકૃષ્ણ વી. રામકૃષ્ણ પારેખ.

જ્ઞાતિ વર્તમાન.

લુનાગડ.

- નીમણકુ—(૧) બાદોના રહીય રા રા. જાણુલાઇ જાદવરાય વૈશવ બી. એ. હારકા ઈંગ્લીશ સ્કુલના હેડ માસ્તર શ. ૫૦ થી નીમાયા છે
- (૨) રા. રા. જીસુખરાય પુરષોત્તમરાય જોશીપુરા એમ એ જોશી અમલવાદ હતા તેઓ શ. ૮૦ થી વડોદરા ડેપુટી અધિકારી સાહેબની ઓફિસમાં નીમાયા છે
- (૩) રા. રા. કમ્હી પ્રકાશભાઈ એન. અમદાવાદ પ્રોપાગટરી હાઇસ્કૂમાં શ. ૪૦ થી નીમાયા છે
- (૪) રા. રા. મનિભાઈ કલવલાઈ નાણાવડી એમ એ. રતલામમાં શ. ૭૫ થી માસ્તર નીમાયા છે
- (૫) રા. રા. વેણીલાલ હરિભાઈ બી. એ. ના ગામકવાડ સરકારની મારા સમાના મેન્જર ઠાકાવાળા શેઠ યુનમચંદના સેક્રેટરી શ. ૭૫થી નીમાયા છે.

રાજનામું—રા. રા. કલ્યાણરાય જોશીભાઈ બહી જોશી હચુર અદાલતના સમાસદ હતા તેઓએ પોતાની તબીબત નાદુરસ્ત રહેતી હોવાના કારણસર પોતાની જગેલું રાજનામું આપ્યું છે અને તે મચુર કરતાં મે દીવાન સાહેબે તેમની વફાદારી, એનિલ અને ખતની નોંધ લીધી છે તેની સાથે વસ્તી એ પશુ તેમના જુદા પડતી વખતે બહુ લામણી ખતાવી હતી.

કનામ—રા. રા. કલ્યાણરાય જોશીભાઈ બહીએ “નાગર” માસિક મારફત નીચેના વિષય ઉપર હાલે જાતના નામરોને નિમંષ સખવાની ક્રુટ સાથે શ. ૫૦ નું ધ્યાન બહેર કરેલ છે

“મનુષ્ય જાતિમાં હિંદુઓની, હિંદુઓમાં બ્રાહ્મણોની, અને બ્રાહ્મણોમાં “નાગરોની અભિજ્ઞાન કરાવનારી વિશિષ્ટતાઓ.”

આ નિષ્પત્તિ તા ૩૧-૧-૦૬ સુધીમા “નાગર” ઓશીસ, અગત્યવાદમા પદોચ્ચે નોંધએ ૬૬ “નાગર” માસિકના પાના ૨૪ નેટલું જેવું નોંધએ. “નાગર”નું ૬૬ મોઢી વાતીના નોટપેપર નેવડુ છે.

૨૧. મોશ્વે આવા ઐતિહાસિક વિષય ઉપર ઉઠરતા યુવકને ઉત્ક્રાંતિ કરવાનો અવકાશ આપી જાતિની સેવા બળવી છે તેને માટે ને ધન્યવાદ આપાય તે ઓછા છે.

વસત પૂજન—૨૧. ૨૧ મહિપ્રસાદ દુર્ગાપ્રસાદે આસે. વરિ ૧૪ ઇનિવારે વસત પૂજન કરી દતી. ૧૦-૭૦ બ્રાહ્મણોએ દાનરી આપી દતી તે વખતો વેદધ્વનિ આસ આન ખેચનારો દને.

વિદ્યાયત ગમન—આ માનવ જીવોની નાગરી જાતિએ અમુક ફરિયો કર્યો છે. તે માનવ જુદો દેવાલ આપવામા આવ્યો છે

મરણ—૨૧. ૨૧ રજુદોરજ મવાર કર આસે. વરિ ૧૨ ગતે હિંસાસવાથી યથા તેઓ જીવોની જાતિમાં પ્રતિષ્ઠિત મણાતા દતા તેમની ઉમ્મર ૭૫ વર્ષની દતી પોતાની દવાતીમાં ને ધર્મના કામ કરેલાં છે જેમાનું મી દારકેશ્વરમાં એક માસ માટે અને વંચથી તાને આમા ગાયે એક વર્ષ માટે સોટ દાખનું સદાજત કરી યથા છે તેમનું ઉત્તરકામ નહુ સારી રીતે કરેલ છે

મી દારકેશ્વર લાકેશ્વરી—આ લાકેશ્વરી સજધી અમેએ ગયા અકમા હસારો કરેલ, તે ઉપરથી અમને એક રીપોર્ટ મળ્યો છે તેમાથી તેમ ને ખીજી રીતે દહી-કત મેળવતા નીચે મુજબ માસન પડે છે —

આ પુરવઠાકવની રચાવના એવી રીતે ચાલ જણાય છે કે સવત ૧૯૨૮ ની સાસમા જાદરવા વરિ ૧૦ ને રોજ વે મુ. શુક્ર નરમેશમ પુરોદમ. મુજરી નવાં તેની વિધવા જાહ દનીએ પોતાના પતિ પાસેના દસ્ત લિખિત વેદ વમેરોનાં પાનાની પોથીઓ નેમ જને તેમ સાર્વજનિક ઉપયોગમાં આવે તેમ રાખવા વિચાર જતાવેલો. તે વિચારને તે વખતના દુરદેશી વેદમૂર્તિઓ તથા ચૂદરોએ અનુમોદન આપી ઉપાડી લીધો અને સવત ૧૯૨૯ ની સાસની દહીવા છઠ્ઠે દિવસે મી દારકેશ્વરમાં આ પોથીઓ પધરાવેલી અને તેથી આ પુસ્તકાલય દરતીમા આવ્યું છે

આ. પુસ્તકાલયમાંના પુસ્તકોનું લીસ્ટ જોવા સરકૃત પુસ્તકોની સંખ્યા આશરે ૧૨૫ ની છે અને ગુજરાતી વિષેની આશરે ૩૨૫ની છે. આ પુસ્તકાલયમાં મોપકીયો વાગવા મળે છે, ને તે ગાટે કારકેનને મુખત મયેસ હોમ જેમ જલ્યાન છે આ પુસ્તકો કેવી રીતે ભેગાં થતાં તે જોઈએ છીએ તો તેમાં નામદાર યુ નવાન સાહેબ તરફથી પછાંખેરા પુસ્તકની મદદ મળી છે. ને તેમાં આ લાઇબ્રેરી સારી ગતિમાં આવી જલ્યાન છે. અને આપણા અલક્ષતા તરીકે તેઓ સાહેબે આપણા ઉપર ખૂબ દામ રાખ્યો છે તેમજ આપણા સંભવિત ગૃહસ્થોએ પણ પોતાથી મનવું કરી આ લાઇબ્રેરીને યજમારવામાં મદદ કર્યું છે. તેમાં વિશેષ એ અપૂર્વતા દેખાવ છે કે જેમ માઇ દનીએ સ્થાપનાનો પહેલો પાપો નાખ્યો તેમ તેમાં પુસ્તકો આપવામાં આપણી બીજી માઇઓએ પણુભામ લીધો છે. તે જોઈ તે વખતની જીઓ બલેસ હોલે અમલુ પણ આવા કામની યુજ કરી યજ્ઞી હતી એમ માસ આપે છે.

આ મધુ જોતાં જેમ તો જલ્યાન છે કે પ્રથમ આપણામાં ભેખકો જલ નહિ હોય તો પણ પોતાથી મનવું કરવા સુખા નથી તો હાલ વિદ્યાર્થી મયેસ છે ભેખકો મળ્યા છે તેમજ બીજી રીતે સક્રિયવાન ગૃહસ્થો પણ છે તો તેમને વીનંતી કરવાની એ છે કે ભેખકોએ પોતાના લખેલાં તમામ પુસ્તકો અને બીજા ગૃહસ્થોએ પોતાને ઉપયોગી લાગતા હાલ પ્રસિદ્ધ થતા પુસ્તકો આ પુસ્તકાલયને ભેટ આપી માસતા જમાનામાં સચિપાંમ તેમજ રાખવી જાણ્યે આ આપણા આપણા પૂજ્ય વડીલો તરફથી મલેસ વારસો છે તેને જેમ સારા પાના ઉપર સુકામ તેમ સુકવાની આપણી દરજ છે

સાવનગર.

મેટ્રીક વિદ્યાર્થીઓ માટે ખાસ બોલવણ—અમદાવાદમાં અહીંના ગૃહસ્થો જે મેટ્રીકની પરીક્ષામાં ગયા હતા તેમને માટે રા. રા. માધવલાલ હાઇસ્કૂલ મહેતાએ રસીયા નોકર વધા બગલાની સમવા કરી હતી.

નાગર છાત્રખાના—અહીં નાગર છાત્રખાના જે પંદર વર્ષ થતાં હસ્ટી ધરાવે છે તેમાં જે રા. રા. વિજયભટ્ટર ગૌરીશંકર જોશીએ પોતાના પદમ પુત્ર પિતા-મીના સ્મરણે ૩૧ ૨૫૦૦ ના ખર્ચે “ગૌરીશંકર દાસ” નામની આખો છે આ દાસ તેમજ કરાવવામાં જે રા. રા. પ્રભાત કર વેણીશંકર લાખીયાએ પોતાના મીલ વિષેરે જવસાન ઉપરાંત મમ હાલેસો છે

આ દાસમાં સાંજના ૬ થી સાવનુપી મેટ્રીકુલેશન માટે નામર

વિદ્યાર્થીઓને શીખવવામા આવે છે આ પ્રમાણે શીખવવાનું જોનગરી (માનનીય) રીતે નીચેના ગુરુઓએ ઉઠાવી લીધું છે

(૧) પ્રેફેસર વિક્રમરાય મદીપતગજ મહેતા, એમ. એ. એસ. એસ. બી.

(૨) મારતર સહરપ્રસાદ દરીપ્રસાદ વોદ્દેરા, બી. એ.

(૩) રા. રા. તનમુખરાય હોટમલાલ જોશી, બી. એ.

(૪) રા. રા. ગાયવલાલ સાહરલાલ મહેતા સી. એ.

આ છમખાનાની જાહેર “એલ્યુમેન્ટસ એસોસિએશન” ની સંસ્થાની પણ સહઆવ ધરેલી છે. તેમના મેમ્બરોએ અમુક વિષય પસંદ કરી તે ઉપર વિશેષ અભ્યાસ ચલાવી તેનો લાભ અરસપરસ તથા બીજાઓને પણ આપવાનો ઇરાદો રાખેલ છે.

છમખાનામાં એક પુસ્તકાલય પણ છે જેમાં પુસ્તકોની સંખ્યા લગભગ ૧૫૦૦ની છે તેમાં અરદુમ રા. રા. વિનાયકરાય સહરપ્રસાદ દેસાઈ, બાપુભાઈ ધરમાણ દસાલ વોદ્દેરા, તથા સાહરલાલ મનમુખરાય મહેતાના સમ્રોદો પણ છે

આ છમખાનાના એડ્રેસરી રા. રા. પ્રેફેસર વિક્રમરાય તથા મે. રા. રા. શુભાનરાય ગોવિંદરામ દેસાઈ તેમજ ઉપર મુજબના બીજા ત્રણ ગુરુઓએ જે યોગિ સેવા માટે પોતાના અમુક વખતનો સફળપ્રયોગ કરવાનું આયે લીધું છે તે ખાતે અમે સંપૂર્ણ આવ કરણપૂર્વક આભાર આપી અને બન્નવાઈ આપીએ છીએ

જાતિના રીત રીવાજ—મયા અંદમા જાહેર કર્યા મુજબ અહીં રચનાયેલી કમિટી તરફથી એક નવદારિક નિમમતા સમ્રદનો અરડો અથવા બીસતમાર કરી મેરમેર પદોંચાડવામાં આવ્યો છે તેના ઉપર એક માસની મુદતમાં અભિપ્રાય મોકલી આપવા માટે જાતિના પટેલીયા મે. રા. રા. નરસિંહપ્રસાદ રણજોડાસ દેસાઈની સદીવાળી વિચીપત્રિશ મોકલવામાં આવી છે અભિપ્રાયો એકલા મયા બાદ કમિટી પાસે વચ્ચાસી અને ઉવટ નિરાકરણ ધરે ધારાનું ૧૫ દેવામાં આવશે. આ અરડની એક નકલ આગને મળીએ તે ઉપકારસદ રવીકારવામાં આવેછે

સદાણી-પુસ્તકની—અહીંના ગુરુય મે. ગ. રા. લક્ષુભાઈ સામળદાસના તરફથી)

(૧) શ્રી રામાનુજચાર્યનામનમુખાર સદીક (મુજરાતી બાવાન્ટર વાલી) શ્રીમદ્ બમવદ્ નીતા કે જે તેમના પત્નીને અર્પણ કરેલ છે તે સદાણી તરીકે તેમના વેદમૂર્તિ ગોર મારફત અહીંના નામર ગુરુય તથા સાહજોમાં પદોંચાડવામાં આવી છે.

નિમણૂક—(૨) રા. રા. વલ્લેશ્વર પ્રભારામ વહેરા જેણે રાજકોટ ખાતેના મુખ્ય વકીલના શીરસ્તેદાર તરીકે લાભો વખત રહી તે ખાતાની પૂર્વે માહેલી મેળવેલી હતી અને જે હાથ દીધાન ઝોશીસર્મા હતા તેને ખાત વકીલ તરીકે શ. ૧૦૦+૬૦ નામના મુદ્દાની નીમ્યા છે

જામનગર.

નિમણૂક—(૧) રા. રા. પ્રતાપરામ હિરશ્વર રોડાણી બી. એ. હામરૂલમાં પહેલા આસિ-
સ્ટન્ટ શ. ૮૦થી નીમ્યા છે
(૨) રા. રા. જુવર્તરામ રણછોડજી ડેનર શ. ૧૨૦થી બે માસ નેસતલ દોલેશ્વરના મીડેનીસ જેન્શની જર્મીનના લેક્ચરર તરીકે નીમ્યા છે
(૩) રા. રા. સુનીલાલ દુલસીદાસ મહેડી એચ. એ. શ. ૪૫થી પાલીતાણા સ્ટેટમાં ફોર્મીટલ આસિસ્ટન્ટ નીમ્યા છે
(૪) રા. રા. દરિયાલ રવીશ્વર અતાણી એમ. એ. એમ. એમ. બી. ૪૫૬૪૪માં રેવન્યુ ખાતામાં શ. ૩૫થી નેમ્યા છે
મરણ—કુલ ૧૪ મરણ થયાં છે તેમાં મહત્તમ બે બાળ વિધવાઓ મુકી મુનડી મએલ છે

રાજકોટ.

નિમણૂક—(૧) રા. રા. જનમસંકર મદાલકર જુલ ઓફિસ વાળા કાલિયાવાડ ટાઇમ્સ, રોજનાના અધિપતી નીમ્યા છે
(૨) રા. રા. સુભાનરામ વલ્લેશ્વર અવાને સ. પોરબદરના પ્ર. રાજા સાહેબે પોતાની નાદુસ્ત વળીપતના કારણસર દબુર કોટેમાં સ્ત્રી જયેશ અપીલો ફેસલ કરવા માટે સ્પેશીયલ ઝોરીમર તરીકે શ. ૩૫૦ તથા તમામ ખર્ચની રકમ મળીને ૨૦ દિવસ કામ કરવાની સરતે નીમેશ હતા, દરમ્યાન ના. રાજા સાહેબને ફેસલવાસ થતા એ. ઝોશીની રહેઠર સાહેબે પણ તેની નિમણૂકની જાહેરી બાપી છે
(૩) રા. રા. ભોમીલાલ ગાધવરામ જક્ષી બી. એ. એસ. એસ. બી. ને શ. ૮૦થી સ. જામનગરના મદાલ અજાણીઆના મુનસફ માજીસ્ટ્રેટ નીમ્યા છે
(૪) રા. રા. રોસતરામ દીપતરામ આલા એચ. એ. મા. પાસ થતાં રાખત-પુર સ્ટેટમાં શ. ૩૦થી નોકર રસા છે,

જન્મ તથા મરણ—જા. પણ માસમાં કુલ જન્મ પાંચ થયા છે તેમાં છોકરા બે તથા દીકરીઓ ત્રણ છે મરણ બે થયાં છે તેમાં સ્ત્રી છોકરો વળી મૃતુ છે ને સ્ત્રી ૫૫ વર્ષે મરણ થયું છે,

ધનામ મળ્યું—મિ રામપ્રસાદ પ્રેમશંકર બક્ષી બાદીની સનાતન ધર્મ નીતિ પ્રવર્તક મંડળ તરફથી સેવાયેલી ધર્મનીતિ શિક્ષણની પામમા નજરની પરિક્ષામાં સફળ થવાથી તા. ૬-૧૨-૦૮ને દિન મળેલી તે મળવીની જાહેર સમામાં શ. ૪ ની કમિતના ચોતાની પસંદગીના પુસ્તકો તેમને ધનામ તરીકે મળ્યા હતા.

વાંકાનેર.

નોકરીની જુજ—રા. રા જટાશંકર પુરુષોત્તમ ખરતા વહીવટદારને તેમની સારી નોકરી માટે પગાર ઉપરાંત દર વરસે રૂ. ૩૦૦ ત્રણસોનું સાધીયાણું જીવીતપર્વત ખુ ના રાજ સાહેબે કરી બાપેલ છે.

મૃત્યુ—રા. પ્રભુલાલ વજ્રલાલ પુતાની સાવનસ દોલેજમાં અવનાસ કરતા હતા તે પોતેના ભોજ થઈ પડતાં તેમના કુટુંબમાં પુરી ખોટ પડી છે પછવાડે તેમના કુટુંબમાં પિતા તથા બાળ વિધવા મુકી ગયા છે.

પોરબંદર.

નાગર યુનીયન કલેબ—તા. ૨૧-૧૨-૦૮ના રોજ મીટીંગ બરી ના. ખુ. રાજુ સાહેબને ઉદ્ઘાસવાસ વચેન દોવાથી દીલસોજીનો ઠરાવ પસાર કરી ગ્રામ-કુટુંબ વગેરે મોકલી વહાલરી ગતાવી છે.

અમરેલી.

નીમણક—રા. રા રૂપશંકર મોશરજી પોળકીયા બી. એ. એલ. એલ. બી દાહના માજીએટ તરીકેના દોડાણી હારેક ધર્મે સેવનસ જનનો આજ સમાજનો

મિાળ.

નીમણક—(૧) રા. રા. રૂપશંકર નવલશંકર પોળકીયા બી. એ. એલ. એલ. બી. જે વળામાં નોકર હતા તે સ. જામનગરના મદાલ જોડીવાના મુનસફ માજી-એટ શ. ૮૦ થી નીમાયા છે.

(૨) રા. મુનીલાલ રાજરામ માંકડ દેરાબાદમાં એચ. એ. માં પાસ થઈ કમ્પટ નેકાદાબાદ હીરડીદમાં ઇસ્ટર શ. ૨૫+૧૦થી નીમાયા છે.

(૩) રા. નવલશંકર જામવાનલાલ માંકડ ઉપર મુજબ પાસ થઈ સિધમાં શીશરપુર જનરલ દોસ્પીટલમાં શ. ૨૫થી બોડવાયા છે.

જુજ—કમ્પ.

નીમણક—(૧) રા. રા. હાયા વજ્રલાલ જામવાનલાલ બી. એ. વિહારીયા જુબીલી ટેમનીકલ ઇન્સ્ટીટ્યુટમાં કોમ્પીટીના લેકચર તરીકે શ. ૭૫થી કામ કરે છે.

મજલુ—માર જાહેર થયાં છે તેમાં બે મરદ જાને બે જોરત છે.

જુજમાં નાગર સાકલ્ય વેદમુર્તિ ઠાણીરામ જે સાકલ્યની સાતિમાં પરિત.

અને અમેસર હતા તેમના મરણથી એક પ્રતિષ્ઠિત સાક્ષ્ય તરીકે ખાતર પડી છે.

સુખંધ,

મહામંત્રી નાગર મંડળ—ગીજલવાદીમાં વસતા વડનગરા નાગર બાઇઓએ શાંતિનું ભનવું ફીત કરવાના ઇરાદાથી આ સરમા ઝ્યાપી છે અને ને દર સતિવારે મળે છે આ શાંતિ દિવસની ચર્ચા કરી આ પાણી પી જુદા પડે છે આમાં પ્રથમ એ વાત વિખાદી છે કે મુનકમાં વસ્તા બાઇઓને જે અમલદાર ગણાય છે તે કેમ જોઈ કરવી તેના પરીણામમાં દાઢ ને નામરની વીચી મુનકમાં સ્થપાઈ છે તે છે આ વીચીની સ્થાપનામાં મે રા રા સસ્તુબાઇ સામળદાસે પૈસા સંભાળી મદદ આપી છે એટલુંજ નહિ પણ આ સંસ્માને તેઓ તેમના વખત અને વિચારનો સાબળાપે છે તેને માટે સાબળાથી મળે છે.

આ મહાત્મી મુદી એ છે કે દરેક ગેલક વખતે એક પેટી રાખી છે તેમાં દાંજર થપેલા ગુદરથો (મેમ્બર હો કે નહિ તે) ને જે કમ્પા ઘાસ તે નાખે છે અને દરેક મેમ્બરને દાખલ થી તરીકે રૂ. ૧૦ તથા ગાસીક થી તરીકે રૂ. ૧૦ અને વા એમ બે દાસ રાખ્યા છે તે મુજબ મગ્ન બનવને આપે મહીના સવા મહીનાનો અનુભવ એ થયો છે કે તમામ ખર્ચ કાલે રૂ. ૨૫ નો જમાવ થયો છે.

આ મળાને મેમ્બરોમાંથી કેટલીક બીએની એક પણ મળી છે.

આ પ્રમાણે સહુ એક મતીથી કામ મેળા રહેશે તો આસા છે કે મુનકમાં રહેતા તથા પ્રસંગે જનનારા બાઇઓને આ મળા એક જોષ જેવું થઈ રહેશે.

મરણ—(૧) જુનામહના રા રા ગુરોતમગમ મુદરછ આવાની દીકરી જે તેજ મામના દીવાન કુટુંબના રા રા મે. જથમાઈ મળીયા કરના દીકરા ચદ્રદાસ વેરે પરણાવેલ તે કાવતી બીભારીમાં નાની હાથે ગુજરી અપેલ છે.

(૨) જામનગરના રૂઢીયા રા હગર્નલાલ રવાલદર જેણે મળ્યા વરસ ઘણા મુનકમાં દુકાનદાર તરીકે તથા પછીથી રૂના દલાલ તરીકે ધંધામાં સારી પ્રતિષ્ઠા મેળવી હતી ને તાવની બીભારીમાં ગુજરી ગયા છે.

સામાન્ય વર્તમાન.

૧ મરનારો નાગર પરીપદ—ની રાજ્યાત તરીકે રા. બાવનગરના મહાલ સીસીધામાં પ્રસાર નામરો બેગા થયા હતા તેમાં ગુજરાત કાલિયાવાડના તમામ બાઇઓ દાંજરી આપી રહ્યા નહોતા તોપણ જનીસ ગામનાઓ દાંજર હતા તે નેના રાજ્યાત સારી ધંધ મળ્યા આમા બાવનગરના દીવાન સાહેબ

મે. પ્રવાસકરભાઈ પ્રથમથી જ નવુ પ્રવાસમાં રહે છે છતાં આ વખત
અનિવાર્ય કારણસર દાહરી આપી શક્યા નહોતા.

૨ સ્વિકાર—નીચેના ગ્રંથકો અમને મળ્યા છે તેનો ઉપકારસદ સ્વીકાર કરીએ છીએ.

૧ નાગર ના અનુચારીથી અટોજર ૧૯૦૮ સુધીના અ.ક.

૨ મ્રી હતીવ્ય—સેખક ભગવતી જ્યાં લક્ષ્મી કીમત આના મે.

૩ માતા ફરજ યાને બાળપણોગી ઐપધ—સેખક રા. રા. નરવરભાઈ
કર્તવાસાઈ વંશવ, માણાવર.

૪ નાગર વંશાવલિ—સેખક દને ગોર્ધા રામજી. કીમત રા. ૦-૪-૦
આમા પીસનગ નાગરો સગંધી દર્શીકત છે. મળતા માટે પડીત
જલદેવરામ દેવ એકજીન રોડને અમદાવાદ લખવું

૫ ચોમિડ—માણીક, સેખક ભગવતી જ્યાં લક્ષ્મી. વાર્ષિક લવાજમ રા. ૦૦

૬ સી હાટકેશ્વરના હિસાબ—જુનાગઢના મંવત ૧૯૫૧ થી ૫૮ સુધીનો.

૭ નૃસિંહ મહેતાની જગ્યાનો રિપોર્ટ—સવત ૧૯૫૦ થી ૧૯૫૬ સુધીનો.

૮ જુનાગઢની નાગરી નાતનો સંવત ૧૯૪૨ની સાલનો ધારો.

૩ ગોર્ધા સમ્પાદન—અમદાવાદવાળા આપણા બાઈ સુમલિંક શેઠ શ્રી મીનુભાઈ
ભાઈવસાઈ સી. આઈ. ઇએ અમદાવાદમાં સ્થાયનસના અજવાસની અભિરુચિ
માટે રૂપિયા આર લાખની રકમ નામદાર સરકારને સોંપી છે તથા શેઠ
રણછોડભાઈ ગવરમેન્ડ દાહરકુસ મારેની "દોરેલ" કવચ માટે રૂપિયા ૨૫
લાખની રકમ સરકારને હસ્તગત કરેલ છે.

આપણા બાઈએ આવા આરંબક દેસ દિલકારક કાર્યોમાં આવડી
આવડી ગઈએ બેર છે તે જાણી આપણે મમર જનીએ છીએ આશા
રાખતામા આવે છે કે આપણા બીજા ધનાર્ય બાઈએ સૌ સાની શક્તિ અનુસાર
શેઠ શ્રી ગોમુકની ખરી હાલતાનું અનુકરણ કરી પોતાની સમૃદ્ધિ સાચંક કરશે.

૪ કલકામ મળ્યા—ગ. રા. મુનશી અધિવાસ જનામજવાગને તા. ૧-૧-૦૫ના માન
અઠગમના લીઝમા સી. એસ. બાઈ નો ખીતાબ મળ્યો છે.

મુંદા

મીહાટકેશ્વરના મંદિરનો ઇર્ષાધાર—અહીં મીહાટકેશ્વરનું મંદિર છે એ રા. રા.
પ્રાણદેવ નરભેડકરના વડીલોએ જામાવ્યું છે તે વડીવટ પશુ તેના વાગસે
સમાવતા હતા, પરંતુ તા. ૩૦-૧૦-૦૮ ના રોજ સાના ગૃહસ્થોની રૂમ
તેમણે તે વીવટ યાત્રિને સોંપ્યો છે તે તે મંદિરને ઇર્ષાધારતી જગ
જાણનાં
તે વખત ત્રણે ક્ષેત્રો જેમાં જુદા જુદા ગૃહગૃહોએ નાણાંની રકમ ખરી ને તે
વખતે ૬૦ રૂાલી ૪૦૨ ની યજ્ઞ હતી. આવા ધર્મનાં રથોની જાગવડી
જાગી નાનિ સમક્ષ તરથી યાપ તેા ધણું સાફ છે

વિજ્ઞાપિકા

પ્રેક્ષક પ. મું.

આશી શુક્ર ૧૪ સંવત ૧૯૬૫,

અંક ૩ બે.

। શ્રી હાટકેશ્વરોજયતુ ।

Endless Strength

નાગરની સંજ્ઞા.

(શાસ્ત્રલિપિહિત.)

વેદ ગ્રેમ પવિત્ર છે નૃદરિયાં મજિત ભરી ભાવથી,
 રાજા સુખદરિત શુદ્ધિ પ્રતિ રૂડી મતિ ભળવી
 પૂરી હાટકનાથમા પ્રસરતી પ્રીતિ ભરી ને તણી
 સગા "નાગર" ની સગા જન્મતમા તેને વરિષ્ઠે મણી,
 થાવે પ્રાણની દાણ તોપ ન હરે જીવન અને માનની
 એકાન્તે શુભિ ગ્રેમ મનિહત કરી મેઘિસ્મની પાસનાં
 વિદ્યા ને અપરાધરા ઉભવમાં કાસિવરને મેળવી
 સગા "નાગરની" સગા જન્મતમા તેને વરિષ્ઠે મણી
 પારે ભાષ સહે સઘ સમજથી વરુ પ્રણે આદરે
 એભિની કાઠી અને ભરણીએ વિનેકથી વાવરે
 વિદ્યા નૃતન પૂર્વથી હલકને રમે ઉમરે મણી,
 સગા "નાગર" ની સગા જન્મતમા તેને વરિષ્ઠે મણી
 નીતિથી ધન પ્રાપ્તિમાં નિહરિને પ્રાપ્ત પ્રવૃત્તિ કરે
 નાથે પ્રાપ્ત ધનાદિને ભવ યરા રીતિ રૂડી આદરે
 ગુને એક આખ : પત્નીવતથી પ્રાપ્ત નમે દિનમણિ

સંઘા "નાગર" ની સદા જગતમાં તેને વરિષ્ઠે ગણી.
 એણે સમ વિશે વાં વન મદ્ય થીતિ પૂરી ધારતી.
 માની હય શ્રુ સદુ પતિ ગર્ભા આનંદથી વાતી
 પ્રેમે રવચ્છ ધર્મનિષ્ઠ નીમે ધુમવહે નીતિની
 સંઘા "નાગર" ની સદા જગતમાં તેને વરિષ્ઠે ગણી.
 ચૂકે ના નિજ નિલ કર્મ કરીએ સેને સદાચારને
 એથી નાગર માગ "નિલકર્મ" તથા ન એમાં બાં.
 દેહે કમ્ય એહે સુરચ્છ શુભિતા જેણે સદા સધરી
 મઘા "નાગર" ની સદા જગતમાં તેને વરિષ્ઠે ગણી.
 અમિદોષ કરે સદા નિમિ વરે પચામિ પૂજા યદી
 જાણે મર્મજ દેશશાળ સદુનો વર્તે વિચારે કરી
 આ ધર્મ તણી કરે ઉર ધરે સેવા મિત્રદયની
 સંઘા "નાગર" ની સદા જગતમાં તેને વરિષ્ઠે ગણી

ગવરીશંકર હોલ.

નાગર હમખાના

સાવનગર.

શ્રી હાલકેયર પારોસવ

જેન શુભપક્ષ, વૈાશ્વ સવન ૧૯૩૫

નાગર.

લેખમાં નાગર.

(લખનાર આચાર્ય વપમણ દરિદા)

મવા અકના ૧૯ ૪૧મી

૧૫૮૨

ઉનાના મ્હોરા તજાવનો લેખ.

આ લેખ સવત ૧૫૮૨માં જાણ્યાદ મદનમૂરે જેને માધરગતિક એવું નામ આપે
 અને જે મોરના ઝુના દત્તા એવા મ્હોરે અત્રાને પોતાનો મત્રી કરેલ એ
 વાદ્યમ કાવચ મદા મુન પતાએ ઉનાના તજાવ કગામ્બુ છે (જે ઉનાના પશ્ચિમ પાસે
 છે તે) નો લેખ છે તેમાં ઉપર લખ્યુ છે કે —

इयं मयस्तिः आभ्यन्तर नागरमातीय मंत्रीश्री

कृष्णदासमुत मंत्री श्री सोमनाथेन कृता ॥

૧૫૮૨

પ્રગટક—જાણી પ્રગાજાંદર ઉમેશ્વર ધૈરાના નવેદ મહિતાના સમમાલકના ઉપ
 પાનામાંથી.

इति पदार्थाश्चमोऽध्याय समाप्तः ॥ स्वस्ति संवत् १५९२ वर्षे चैत्र
वद्री ६ भूमे श्री वृद्धनगर वारतश्यां नागरप्राचीय मंत्रिराणां सुत देवदासेन
लिखितम् ॥ श्री पांचपीपल्य वास्तव्यां भर नागर पंढ्या कान्दसुतस्य पंढ्या
कृष्णसुतस्य पंढ्या वासण पठनार्थं सप्तमाष्टक लिखायितं । यावृशं० ॥ भग्न-
पृष्टिः० ॥ तैसा द्रष्टे० ॥ अष्ट दोषादवि द्वा० ॥

१६२६.

पुस्तक—अग्नेदी साधामन रभार्तस्यभाष्यकार नारायणना पुस्तकभाषी.
आ पुरतः पक्ष अग्नेदी पंढे नागरनुन अरेष्ठ उ अने ते पोतानी दक्षीण
भाष्यनी समाप्तिमे वजे उ.
प्रारंभो नृसिंहस्तु भगवांस्त्वय अरेष्ठे तेथी आगण दक्षीणभां पक्ष भाष्ये
तेथी नृसिंहस्तु उ अ नारायण नृसिंहना उपासी दत्त।

समाप्तिमे वजे उ ३—इति श्रीमत्सकलविद्वज्जनमंडली मंडन द्विवेदी श्री कृष्ण
जी तत्तनय नारायणजी विरचिते शुद्धमदीपके भाष्ये पष्ठोऽध्यायः समाप्तः ॥
समाप्तं च शुद्धमदीपनाम भाष्यं ॥ वर्षे नंदकर तु चंद्र (१६२९) १समिते
माघेसिते पक्षके पष्ठ्यां सौरदिने पराह्णसमये त्वाष्ट्रे च नक्षत्रके ॥ मार्तण्डे
मकरस्थिते घटगते चंद्रे शुभे लग्नके कार्ण्ये येन विनिर्मिता कृति रियं भूयाज्ज-
गन्मोहिनी ॥ १ ॥ वेशे गुर्जरसंहके सुत्वकरे श्रीपाललाख्या पुरीतस्यां
वेदविचार बंचुरमति श्रंगं भुनामाद्दिनः ॥ आसीद्वागर भूषणं सितितले
श्रीरामभक्तः कृतीयधेजः कमलापते रिच समं वृत्तं महर्षे रिच ॥२॥ वस्या
भू द्विष्वेभरेण सहस्रः सनुः कृतीवामनः सम्राट् वैदिक भूषणः सुरगुरुमख्यः
कृपासागरः ॥ हर्षाद् मुद्गरुनासिर्ध कलमिदं याज्यस्य कन्यांस्तुयो वैदर्भे
नगरेषुवाड विधिना हर्षु पुनः संवर्ति ॥३॥ आदित्यादि सुतावधिष्ठ सहस्रा
स्वस्माधिरात्सप्तवै जाता वेदविशारदा स्त्रिभुवने ख्याता गुणै रूढाः ॥

आचारै विमलाम स्वेपु सततं दीक्षापरायादिकाः श्री रामस्मरणे विशिष्ट
 मनसो योगान्धि पारंगता ॥४॥ आदित्यारु^२ भवत्सुतो हररि निभो वेदांग
 पारंगतो लोके सौरूपकरो जनार्दन इति ख्यातो गुणै रुप्रधीः ॥ बाल्याद्
 धर्मपरः क्रियासु कुशलो वृत्ते च किं वर्ण्यते यस्या ध्यायतने निवासमकरो-
 द्रायोय कर्णद्वये ॥५॥ श्री रामो भृगुनन्दनो जिन^३ मुखे, न^४ शिष्य ब्रह्मविद्
 वेदांगं परमूर्ध्वमार्गगत मद्योतनं तस्य वै ॥ स^५ प्मासेषगते प्रयाणसमये
 धृत्वा स्वकीयां तनुं मृदित्वं च वरं तवेतिवचसा भीष्टं च संस्मारितं ॥ ६ ॥
 वव्रे श्रीनक्षत्रान् कुले मम विभोयाचे चवेटी तथा वेदं सांगमय प्रयाण समये
 देयं त्वया दर्शनं ॥ यावेद्देदं पिदंकुले द्विजवत्सो संपश्यते ते खिलं श्री रामः
 प्रणयात्तद्वत् भगवां दधे स्वरूपं मरुत् ॥७॥ पार्णो स्वर्ग तरंगिणीजलभृतं पार्श्वं
 दधानं नवं को ददं परशुं दधान मासितं मूर्ध्ना जटाभारिणं ॥ भक्त्यादयं सन-
 कादि यो गिसादितं मूर्धेदुकोटिप्रभं श्री रामं भृगुवंश भूपणमथो दृष्ट्वा स
 चक्रेनाति^६ ॥८॥ जातस्तस्य मुक्तो महेश्वरनिभः श्रीनीलकंठामिथो येन ब्रह्मविदा
 क्रमादि नवधा विद्यामकारा द्विजात् ॥ नैलंगादधिगम्य तूर्णं मवनी देवेषु
 विस्तारिता सौते प्राप परात्परां २ विपुरे गंगोद्भवे सकृतिं ॥ ९ ॥ तस्या
 भूतनयो महेश निरस्तो भानु कृपासागर श्रीमान् भूमुरमन्दनः शितितले
 विद्यानिवासास्पदं ॥ वेदार्थकनिधिः क्रियासु कुशलो वृत्ते च वैयासकिः सौते
 प्राप्य पुरी शिवस्य महतोमोहं जगामासरं ॥१०॥ तस्यास्तां तनयौ विगीत
 यशसौ ख्याता गुणैः सर्वतो वेदार्थ^७ परमारगं सुषिदिता देशे निदेशे
 पिता ॥ आचारै विमल्यो पराविद् जगन्नाथेति लोके भुतो ज्येष्ठाः श्रीजयदेव
 इत्यपि परो वंशस्य भूपाम्पट ॥११॥ ज्येष्ठा द्वे कुलभूषणं समभव श्रीपाति^८
 रूपेणामति मोरमेन भक्तो चित्रासमूहान्वितः ॥ स्वर्गन्मामृत तोषपान
 रामिको भूदेव पूजापरो मुक्तिं प्राप महेश्वरस्य निकटे पुर्या हरस्याचरा

॥૧૨॥ કૃષ્ણ સ્વસ્વસુતો જિતેન્દ્રિયચયો લક્ષ્મીપતે સેવકો મીમાંસાર્ય મિષાર
 ચંચુરમતિ ર્થેતાનકર્મામયઃ ॥ ગાંભીર્યાદિગુણૈ વિમૂષિત તત્તુર્બુધ્યાસમાનો ગુરો
 સ્તીર્યે પ્રાપ પરંગતિ શિવપુરે જન્મો સુષાપા સ્તવઃ ॥ ૧૩ ॥ નારાયણેન
 કૃતિના તત્તત્ત્વજેન નિર્મિતં જ્ઞાસ્વાયનસ્ય શ્લેષસ્ય માપ્યં શ્લેષમદીપકં ॥ ૧૪ ॥
 કૃતેનાનેન પ્રયેન વિશ્વ સદાધયઃ ॥ યક્ષમુક્ત પરમોદનો નૃસિંહઃ પ્રીયતાં મમ
 ॥ ૧૫ ॥ સંવત્ ૧૭૯૧ વર્ષે પ્રથમ આપાદ શુદિ અષ્ટમી રવો આશ્વિન
 નાગર જ્ઞાતીય શુક્લ ત્રી ૫ ગોવર્ધનસુત રામજીયેન શ્લેષમદીપં નામ ॥

આ શ્લોકોનો આવાર્થ એવો છે કે—૧૬ એટલે નવ, ૧૨ એટલે બે, ત્રણ એટલે
 છ, અને ચાર એટલે એક, તે મેળવાતા એકાનાં ચામતો ગતિ એ ન્યાય વડે ઉભા થ-
 મેલી સંખ્યા ૧૧૨૯ ના વરસનાં મદદ મદિને શ્રાવણ પક્ષ, પછી તિથિ, વાર રતિ,
 મધ્યાહનોત્તર સમય, ચિત્રાવસર, મહત્તા સૂર્ય, વૃષાભાગ ચંદ્ર અને વૃષભજ સમયે કૃષ્ણ
 પુનર્ની આકૃતિ જન્મતેને મોદ કરનારી થાઓ ૧. મુજરાતમાં શ્રીપાદના નામે નમરી છે.
 તેમાં વેદ વિચારમાં વિશ્વશ્રુતિ શ્રુદ્ધિ વળે, નામરમાં બુદ્ધિ, શમભક્ત અને તેજમાં
 વિષ્ણુ સરખો અને આચરણમાં મદરિય જેવો જગદીશ નામે બ્રહ્મણ દત્તો. ૨ તેનો ઉદ-
 સરખો, પુણ્યવાળો, વૈદિકમાં બુદ્ધિ, બુદ્ધસ્પતિ જેવો, કૃપાનો સાગર વામન થયે, તેણે
 આ (પોતાનું) કુળ મોતલથી નાશ પામેલું જોઈ પદ્મ (કાનપુર) નમરમાં વાલ્મ્ય (જન્મમાન)
 ની કન્થાને ફરીથી સતતિ જોવા સાદ વિધિ પ્રમણે પરવડે તેનાથી તેને સાવ યુગ
 આદિસાદિ થવા તે પ્રખ્યાત અને જુલો દત્ત આશરિમાં નિર્મલ થઈ કરનારા યોગ
 શસ્ત્રમાં કુશળ અને રામનું રમરણ કરનાર દત્ત. તેમાં આદિશથી જન્માર્ત નામે યુગ
 થયે જોના અગ્નિશુદ્ધમાં અને જ્ઞાનમાં નિરવર શમ (પરશુરામ) વસતા દત્ત. તેને બૃહ
 પુત્ર રામે પોતાને મુખે વેદાંત અને ઉર્ધ્વે પામે મમત કરવાનું અને મલોતન નામે વિદ્યા
 શીખવી. ૭ મદિના થવા અને મૃત્યુ સમય થયો ત્યારે પરશુરામે પોતાનું સરીર ધારણું
 તેને ખાતવાનું કહ્યું તથા તેણે ગજ વર માખ્યા. (૧) મારા કુળમાં વેદી (વચ્ચની) દમેશ
 માટે રહે. (૨) સાંચવેદ અને (૩) મૃત્યુ ટાળે તમારું રક્ત જ્યાં સુધી વેદ રહે ત્યાં
 સુધી મદારું કુળ તમારે જોતું રહેતું થી રામે પોતાનું ૧૫ પ્રકારનું. દાખમાં ગંગાજનનું
 કમંડળ, ધનુષ્ય, ફરશી, સ્વામ મુર્તિ, મણે જટા, સનકાદિ મોઝી અને બકનો સદિત
 કોડ સુધે ચક્ર સમ પ્રકાશ એવા બૃહ પુત્રને જોઈતે તેણે નમરકાર કર્યો. તેના દીકરો
 શિવજી સમો નીલકંઠ થયો તે કમાદિ નવ પ્રકારની વિધાના પ્રકાર (વિકૃતિ) લેખન
 આશ્રય પામે શીખ્યો અને તે અતે રતિપુરમાં જઈને જગમાં શદ્મદિ પામ્યો તેનો

દીકરો બાનુ થયો તે વિદ્વાન, વેદર્થ નિપુણ. ક્રિયામાં પ્રજ્ઞો અને આચરણમાં યગલ
જેવો-દનો. તે-પણ અને કાશીમાં જઈ, મેલ્લ પામ્યો. તેના બે દીકરા તેમાં મોટો જગ
નાથ અને બીજો જગદેવ થયા તે પણ પ્રખ્યાત, સુધ્ધી. વૈદિક નિર્ભજ આચારવાળા અને
દેસદેસમાં પ્રખ્યાત હતા. મહોદય જન્મભાગથી શ્રીપતિ થયો તે પણ વિદ્વાન, વિષ્ણુ ભક્ત
કાશીમાં મુક્તિ પામ્યો તેનો દીકરો કૃષ્ણ વિષ્ણુ ભક્ત હનુદ્રિય શીર્ષાસાગિત્તિ વાદિક, તે
પણ કાશીમાં મુક્તિ પામ્યો તેનો દીકરો પુણ્યવાન નારાયણ તેજે સાંખ્યાન સાંખ્યાન
શ્રુતસૂત્રનું શ્રુતદીપક નામનું હતું આ મેઘ કમળાધી વિશ્વરૂપ વૃષિદંડ પ્રસન્ન યાજ્ઞે લખ્યું
સંવત્ ૧૭૫૧ના પ્રથમ અષાઃ શુદ્ધ ૮ રવિવારે આજન્મતર નાગર યાત્રિ મુક્ત શ્રી પ
જોષર્પન યુત રામજીએ.

શ્રી નારાયણનું વંશવૃક્ષ,

સુજસતમા શ્રીપાપજાપુત્રીનો ચ દાશુ—નાગર બ્રાહ્મણ રામભક્ત.

વામન—નામપુરમાં નાગમાં ધરવ્યો.

આરિત્ય અર્પક ૭ ભાષજી.

જનમદન—પરશુરામ પ્રતક્ષ થયા.

નીલમહ—તેણે જા કસેલા વેદની વિકૃતિ બધો
રવિપુરમાં મુવો.

જોનુ—કાશીમાં મુવો.

જગનાથ

જગદેવ

શ્રીપતિ—કાશીમાં મુવો.

કૃષ્ણ—

”

નારાયણ—સ વત ૧૮૨૮માં સુત ભાગ્ય હતું

અધુરું

। ॐ તત્સત્. ।

મનુસ્મૃતિમાંથી શ્રાપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વગેરે.

(મનુસંધાન પ્રસ્તક ૫ ના અંક ૨નાં પાનાં ૪૬ થી).

દાસ પ્રગૃહ વિધિ એ છે કે દિન વર્ષને અનુસર સરકાર કરવાની જરૂર છે તથા તે સરકાર ક્યા ક્યા ને ગવા અકર્મ. મનુસ્મૃતિના બીજા અધ્યાયના શ્લોક ૨૬ તથા ૨૭માં જતાવવામાં આવ્યા છે. સદાકુ સરકારની આવશ્યકતા વિશે સાત્તીજી પ્રાણજીવને પોતાની દીકરામાં લખ્યું છે તે આવી દાખલ કરું છું —

પ્રત્યેક પ્રાણીનાં શરીરની ઉત્પત્તિ માતાના રક્તિથી અને પિતાના વીર્યથી થાય છે આવી રીતે અપવિત્ર એવાં રક્તથી તથા વીર્યથી ઉત્પન્ન થયેલું શરીર સ્વાભાવિક રીતે અપવિત્ર હોવાથી ધીન તથા રમણ કર્મો કરવાને અગત્ય છે. ગાંઠે તેને સરકારો કરવાની જરૂર છે જેમ જળ તથા મૃત્તિકા વગેરેથી દુર્ગંધનો સેષ દૂર થાય છે તેમ રક્તને અને બીજાનો સેષ સરકારો વડે શરીરપરથી ધોવાઈ ગયેલો આપણને પ્રલક્ષ જોવામાં આવતો નથી; પરંતુ વૈદિક સમયે યગથી શુદ્ધ થયેલો પુરુષ શ્રીત, રમણ કર્મ કરવાને અધિકારી થાય છે જેમ મૃત વગેરે પદાર્થો રચ્ય હોય તેો તેનો જોજનમાં ઉપયોગ થઈ શકે છે, પરંતુ મનથી સરકાર કર્યા વિના તેનો યગમાં હોમ થઈ શકતો નથી; તેમ પુરુષ અમે તેવો સુદર હોવા છતાં પણ સરકારથી શુદ્ધ થયા વિના કર્મ અને ઉપાસના કરવાને યોગ્ય થતો નથી.”

મનુસ્મૃતિના ઉપર જણાવ્યા પૈકીના શ્લોક ૨૭ માંની અદર સદરકુ સંસ્કારેત્તુ ફળ સાન્નોકતા રીતિજો જતાવેલું છે કલ સેત્ત મુખ્ય સરકાર જણાવ્યા તે પૈકીના આ પ્રથમના સંસ્કાર, જન્મ થયા પહેલાં કરવાના છે

બીજા બાર સંસ્કારના સળખમાં મનુ મહારાજ નીચે પ્રમાણે લખે છે

પ્રારુ નામિ વર્ષનાર્ણવો જાતકર્મ વિધીયતે ॥

મન્નવ્રત્તપ્રાગનં પ્લાસ્ય હિરણ્ય મધુસર્પિપામ્ ॥૨૯॥

અર્થ—દિનવર્ષના પુત્રને નાલચ્છેદન કર્યો પહેલા જાતકર્મ નામનો સરકાર કરવો તથા પોતાની સાખાના મુજબતમાં કહેલાં મન્ન બણીને મુવર્ણ—મધ અને ધી ચટાહવાં.

મારી સમજ પ્રમાણે આ સરકાર દાસમાં વિધિવત્ હોઈ રચવેજ થતો હતો મળ-સ્રોતી-ગણશુદ્ધિ અવસાવવાનો રીવાજ છે તે પ્રજે માટે ઉપરના સરકાર પછી મુવર્ણ-મધ

ને થી અઠાડવાનું લખ્યું છે તે દશે જોમ જણાય છે. જન્મ પહેલા જે માર સંસ્કાર-મર્મ-ધાન, પુલ્કવન અનરસોબન અને સ્ત્રીમતોભવન કરવા ઠરાયું છે તે પૈકીનો આ જીવ તરફ સ્ત્રીમતોભવનનો સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો તો ૩૪ રથથી જણાય છે; પરંતુ તેમાં પણ સ્ત્રીથી જવાવેલ વિધિ તો આજેના કરવામાં આવે છે. ખરી રીતે તો તે પ્રસૂતમાં જોજનનું કરવામાં આવે છે.

નામધેયં દક્ષમ્યાં નુ દ્વાદશ્યાં વાસ્ય કારણેત્ ॥

પુણ્યે તિર્થૌ મુદ્ધર્તે વા નક્ષત્રે વા ગુણાન્વિતે ॥૩૦॥

અર્થ—જન્મથી દશે દિવસે અથવા જારમે દિવસે નામ પાડવાનો સંસ્કાર કરવો તે દિવસે ન પણ શકે તો દ્વાદશમ પવિત્ર દિવસે દિવસે પવિત્ર મુદ્ધર્તમાં તથા સ્વર્ગ ગુણવાળું નક્ષત્ર હોય ત્યારે નામ પાડવું.

શાસ્ત્રીજી પ્રાણજીવન વખતે પોતાની રીકામાં આ સંસ્કાર પણ પિતાએ કરવા જોમ લખે છે, પરંતુ આપણા તરફ તે પ્રમાણે થતું જોવા-જાણવામાં આવ્યું નથી આ સંસ્કાર સજીવી પણ દાસના કુલ મુખજારી ભૈરવોની જ ઠરેલી જોવામાં આવે છે દાસની ઠેગવણી એ જ્યોતિષ શાસ્ત્ર ઉપરની મદદ સમયેમાં શ્રદ્ધાથીના મન ડોલાવવાનું કરી નાખ્યાં છે પ્રથમના વખતમાં આપણે એકસરખી રીતે પુત્રના જન્મ વખતે તેના મદ લેવા રીવાજ જોતા પાછળથી તે કાંઈ મનનું નથી જોમ ગણી બેઠેજારી થોડો વખત મતાવવામાં આવી દવે કરીને તે પણ શાસ્ત્ર છે તથા પાત્રિમાલ વિદ્વાનો તેને સાયન્સ (Science) માને છે મારે આપણે માનવું જોઈએ જોમ પ્રચાર થવાથી દવે પુત્રના જન્મ વખતે મદ લેવરાવવાનું પણ દાસ જોવામાં આવે છે તેથી જોમ ભૈરવોના અખતારમાંથી તે પ્રસૂત મથો નથી તોપણ નામ પાડવામાં મદ પ્રમાણે નામ પાડવાનો રીવાજ દાસમ મથો જોવામાં આવે છે.

નામ પાડવાં તે પણ અમુક ધોરણથી પાડવા ઠરાયું છે.

માર્ગેન્યં વ્રાહ્મણસ્ય સ્વાત્ક્રમિયસ્ય ચલાન્વિતમ્ ॥

વૈદ્યસ્ય ધનસંયુક્તં શુદ્રસ્યત્તુ જુગુપ્સિતમ્ ॥૩૧॥

અર્થ—બ્રાહ્મણનું મનઃકાંક્ષા નામ પાડવું ક્ષત્રિયનું મનઃકાંક્ષા પાડવું વૈદ્યનું ધનની સાથે સજીવે રાખનાર અને શુદ્રનું કાનતા-દર્યાવનાર નામ પાડવું તે પછીના શ્લોકમાં જોમ દેવોમાં આવ્યું છે કે—

બ્રાહ્મણના નામને છે “શમ” એવું ઉપનામ રાખવું ક્ષત્રિયના નામને છે “વમ” તામ્રવ. વૈદ્યને છે “વિ” અને શુદ્રને છે “વસ” એ ઉપનામ રાખવું નામના સમયેમાં શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતામાં અધ્યાય ૪૮માં ૪૨-૪૩ તથા ૪૪ શ્લોક છે તેમાં

આવરેશુંના ને સ્વભાવથી ધર્મ કલા છે તે નામ પાડવામાં પણ જ્ઞાનમાં સમજા
સાચની આજ્ઞા હોવાનું જણાય છે.

સદૃશ મોહ નીચે પ્રમાણે છે

સમા વ્યસ્વપઃ ક્ષૌચં, સ્નાતિરાજ્યં એવં ચ
જ્ઞાનં વિજ્ઞાનમાસ્તિક્યં બ્રહ્મકર્મ સ્વભાજમ્ ॥૪૨॥
ક્ષૌર્યં તેજો ધૃતિર્દાસ્યં, યુદ્ધે તપ્યપલાયનમ્ ॥
વાનમીશ્વર ભાવશ્ચ, સાર્થકર્મ સ્વભાવજમ્ ॥૪૩॥
કૃપિગોરહા વાણિજ્યં, વૈશ્યકર્મ સ્વભાજમ્ ॥
પરિચર્યાત્મકંકર્મ, શૂદ્રસ્યાપિ સ્વભાવજમ્ ॥૪૪॥

આજ્ઞાહીના સ્વભાવથી ને ગુણ કલા છે તે જોવા છે કે જો તેનું અનુકૂળ થાય તે તે
કલાણુકારીજ થાય તથા તેથી ને પુત્રને તે સિદ્ધિએ જોવાયાડવે હોય તેનું નામ પણ
તેવુંજ પાડવું તેજ પ્રમાણે ક્ષત્રી માટે જળની સલા આપનાર નામ હોવાનું કંઠિયુ છે,
તે પણ તેના સ્વભાવ ઉપરથીજ છે. વૈશ્ય માટે વ્યાપાર નિર્માણ કરવું છે તેથી થન કાથી
તેનો સજાધ સૂચવ્યો છે અને શૂદ્ર માટે જોવાજ કસાય છે તેથી કાસર જવાવનાર નામ
પાડવા કંઠિયુ છે. દાંતના જમાનામાં આ ધીરજુ જાણેજ કાણુ યદ્ય કદ છે તેપણુ
આજ્ઞાજ નામ પાડવા વખતે કાસની મર્યાદા જાણવીજ જોઈએ.

પુત્રીનું નામ કેવુ પાડવું તે જાણત મોહ ઉઠ્યા જણાવ્યું છે કે તે કામસ આસરો-
વાળું, સ્પર્શ નર્મવાળું, મનોહર, મગલ સુખવનારું, છેડે રીધે બહાર આવે તેનું તથા જેમાં
આસિર્વાદ સમાયેલો હોય તેનું પાડવું

ક્ષીર્ણાં સુસ્તોષમકૂરં વિસ્પષ્ટાર્યમનો હરમ્ ॥
મર્ફિલ્યં દીર્ઘવર્ણાન્ત માર્જીર્વાદામિધાનવત્ ॥૪૫॥

તે પછી નિષ્કમજ તથા અન્ય પ્રાણન સમ્માર જાણત આવે છે

વઠુર્યં માસિકર્તૃત્વ્યં સિશોર્નિષ્ક્રમણં શુભત્ ॥
પદ્મેન્દ્રમાશ્વનં માસિ યદ્દેવં મર્ફિલં કુલે ॥૪૬॥

અર્થ—આજ્ઞાને જોયે મહીને નિષ્કમજ નામનો સંસ્કાર કરવો. (જેટલે ધરમાંથી
બહાર લેઈને પૃથ્વીમાને વિવસે ચંદ્ર દેવેન કરાવવા તથા શુભ દિવસે સંસ્કાર કરાવવો)
છે માટે અન્ય નેપાણીમાં કરવા તથા કુળની રીત પ્રમાણે શુભ કર્મ કરવાં એટલે, દેવના
દેવેન-પૂજન તરેર કરવાં.

આ સરકારના વંદક શાસ્ત્રની પણ અનુમતિ હશે એમ માનવું જોઈએ. નાનકડા જાણકારે જન્મ પછી તરત ધર બહાર નદી સેધ જવા શાસ્ત્રની આજ્ઞા છે એમ જણાવ છે તથા તેનું કારણ સદા સમજી રાખવું તેનું છે કુમળા જાણકારે બહારની દેવા ફેરવી અંધર કરતી દશે એ લેવાનું છે. બહારનું તેજ તેની આંખોપર ફેરવી અંધર કરવું હશે તે પણ વિચારવાનું છે તે સ્થળે શ્વેત, આંખો સ્તેષી શુદ્ધ જોઈએ છીએ. બહાર સેધ જવાથી બસ નથી પણ મુસાફરી પણ તરતજ તેવા જાણકારે સેધ ડુંગ્રી સુવર્તમાં જ કરવામાં આવે છે કપડાંની પુરી આવજત રાખવાથી બહારની દેવા ફાવેલ કરતી દશે; પરંતુ જ્યાં કપડાં મારે દરેકારે ઘોડી ગળવામાં આવે અંધર જરૂર જોઈતી તો કાળજી નજ રાખવામાં આવે ત્યાં શાસ્ત્રની આજ્ઞાનું પાલન થાય તો એકરૂર યાવ તેમાં સદા રાખવા પાછું નથી.

બાલ ભોલશીયા એટલે જાણકારે પ્રથમ બાલ ખરાવવાનો વખત પણ છે માસ પછી મુકર થયો છે. મારા સમજવા પ્રમાણે તેનો હેતુ એવો સમજવો જોઈએ કે તે શ્વેતમાં તો બાલ નહોતજ હેતુ જોઈએ, પછી કાંઈ જાણકારી પ્રકૃતિને મારક ન હોય તો છે માસ પછી હેતુ તે સામે પ્રતિજ્ઞા હોય એમ જણાવું નથી —

તે પછી શ્વેત સરકારનો વિધિ જવાઓ છે

ચૂડાકર્મ દિગ્માર્તીનાં સર્વેપામેવ ધર્મતઃ ॥

પ્રથમેન્દ્રે તૃતીયે વા કર્તવ્યં શ્રુતિનોદનાત્ ॥૩૬॥

અર્થ—દિગ્ વર્ણના જાણકારે શ્વેતે વર્ણે અથવા ત્રીજે વર્ણે શ્વેત કર્મનો સરકાર કરવો એટલે જાગ મોવાળા ઉત્તરવા એમ વેળા કરેલું છે

આ સરકાર સજામાં આવેલે ફેરસેક સ્થળે એ વિધિ જોઈએ છીએ એટલે કે જાગ મોવાળા ઉત્તરવામાં આવે છે તથા શાસ્ત્ર પ્રમાણે શ્વેત કર્મ પછી કરવામાં આવે છે ફેરસેક સ્થળે ફેરસાંએક દુરુગમાં જાગ મોવાળા ઉત્તરવા પોતાના કુળ દેવ દોષ ત્યાં જાણકારે તેડી જવામાં આવે છે, પરંતુ તે વખતે કાંઈક સ્ત્રીતની સાક્ષીવ વિધિ કરવામાં આવતી નથી પરંતુ એક વર્ષના ઉત્તરવાનું પારણ કાયમ દેખાવ છે

પહેલે બાજે શ્વેત કર્મ સત્ત્વમાં જે સોળ સરકાર પેટાના એક સરકારના ફાવ્યું છે તે ઉપનયન વખતેજ કરવામાં આવે છે તથા તેથી સાક્ષી તો સરકાર કરવા જે જાણકારા વર્ણની દર નાંધી છે તે બાલ મુકરમાં આવે છે અને જણાવ છે કે તેમ થવાનું કારણ અર્ચના બેઝામાંથી બગલુ એજ દરેક શ્વેત કર્મમાં પ્રથમોજ તમેરે જરાવો સહકાર આવે છે; પરંતુ તેમાં અમુક ક્ષત્યજને અમુક ભોજન કરાવવું એવું નથી આવતું તો પછી પોતાની સમજ પ્રમાણે તથા પોતાની આજ્ઞા દેખાડવા તે સરકાર યોગ્ય વખતે કરવો એકરૂર રાખી ઉપનયન સાથે જોડી દેવાનો પ્રચાર રાખસ થયો જણાવ છે

તે પછી ઉપનયન સરકાર સજાથી મુક્ત બહારાજ ભમે છે ઉપર સોળ સરકાર લખવા તેમાં તે સ્થળે નાંધી બધેનનો સરકાર છે પરંતુ નીચેના શ્લોક પંચા લેખમાં

જાવશે કે મોટા જાણને એ ઉપવિત પદેરાવવાની દિવાનો એક બુદ્ધિ છે.

ગર્માદ્યુષ્ટે કુર્વીત દ્રાક્ષણસ્યો પનાયનમ્ ॥

ગર્માદિકાદ્યે રાક્ષો ગર્માશુ દ્રાવ્યે વિશ્નઃ ॥૩૬॥

અર્થ—શાસ્ત્રજ્ઞને મર્મથી આઠમે વરસે, ક્ષત્રિજ્ઞને અગ્રારમે વરસે, વૈશ્યને નારમે વરસે, ઉપનયન સરકાઈ દરવો મોટસે બનોઈ દેવુ

સાસ્ત્રીજી પ્રાણજ્ઞપન વગેરે વિશેષ લખે છે કે આ સરકાર પ્રાણજ્ઞને વસવ ઋતુમાં ક્ષત્રિયને શ્રીમ ઋતુમાં અને વૈશ્યને વર્ષા અમર ઋતુમાં કરવો.

(અધિકૃત)

મૂર્તિપૂજા શા માટે?

ત્રિમાસિકના ઉપસા અંકમાં આ ત્રિપવ સવાદ રૂપે મગ્યાયો હતો તે વાંચકાથી મને બાધ થયો કે મૂર્તિપૂજા માટે સમુદ્ધિત પ્રથાસાની જીવ્યસા આપણા ભાઈઓમાં થઈ છે. તેથી થોડા તર્ક આપી રજુ કરું છું.

મુદ્દિની વર્તમાન સ્થિતિમાં જનસમૂહને કોઈ પણ નિરાકાર વસ્તુનું જ્ઞાન સાકાર વસ્તુના અવતરન વિના થતું નથી અને સાકાર પદાર્થોનું જ્ઞાન નો દંદિયો નહારા થાય છે, તે પણ ને તે પદાર્થની અતઃકરણમાં પ્રતિમા પડીને થાય છે. આ અર્થે—જેનાં તેા મૂર્તિપૂજા સર્વત્ર અનિવાર્યપણે થયા કરતી સમજાય છે એ મિનમિન પદાર્થની પૂર્વે જાણીએ જગદીશની પૂજા થાય એવું કહેવું છે. કહે જગદીશનું જ્ઞાન પણ જન સમૂહને જમતના અવતરનથી થાય છે, અને એવો પણ મોધ છે કે, આ જગત ઉપરની પ્રતિમા રૂપ છે, એટલે અખિં જમતનું એક સમજાવે, તેના એવામાં જીવન ખરચાય તો હાથરની સર્વોત્તમ પ્રકારે મૂર્તિપૂજા થાય અને જમતના વધુ વધુ ભાગમાં એક દૃષ્ટિ (અભેદ)થી માણસ પેતાના જીવનની અવસ્થા કરે તો વિરલા પ્રમાણમાં તે વધતો વધતો ઉપરપરાવણ થયો જણી સમય, નેમકે સ્વચરીર, સતનિ, કુટુંબ, મિત્ર, સ્વદેશ, માણસ જાવ, પ્રતિભાવ અને અખિં જમતમાં અત્મભાવવળા, આ અર્થે એક મીઠાથી ઉચ્ચતર કરે, અને સર્વભાવ તે ઉપરપરાવણતો પૂર્ણ સમજાય છે.

૨ ને જમત એકરૂપે (વેદાન્ત મત અનુસાર, પ્રવાદરૂપે) પરમેશ્વરી પ્રતિમા છે, તેજ જમતના અંતર્ગત ને અનેક પ્રાણિ પદાર્થોની વ્યક્તિયો નવરે. પરે છે (એટલે ને નાગકપાલક સસાર છે), તેની પૃષ્ઠ પૃષ્ઠ એક તથા અવસ્થામાં, દંદિયો આપણે યજ્ઞે, મોઢ પરત્વે જીવુજી ને કોઈ પરત્વે પ્રતિજ્ઞ, એવી ભાવના મનમાં કરે છે, તેને લીધે એજ દંડન બળીતી જાત મદ પડી જાય છે એ પ્રમાણેની ભાવનામાંથી, માણસ જાયે તેટલો જી મારે આજણ વધી શકે.

૩ સ્વેચ્છા વિના પણ માણસનું મન જાનેક સદૃશ નિકટપ કંઈ જણાય છે તથા જે વિષયમાં તેને લગાડ્યું હોય તેમાં જરૂર નેહથી સમય અને અસમર્થિતપણે જોડાઈ નહીં રહેતા તે વચે વચે જીભ જ્વલિત્વાનમાં પડી જાય છે આ નિર્બળતાને અમતા ઓછી થાય તેટલે જાણે, માણસ પોતાના મનને, ઇષ્ટ પુરુષાર્થમાં સ્વેચ્છા પ્રમાણે, વધુ જોડી શકે; અને પદાર્થ (નામરૂપાત્મક સત્ત્વા) નું પૂજન, જે બંધનો ઘેરુ છે, તેમાંથી નીકળીને જંગલનાં ક્ષીર (પ્રવાહ રૂપે ઇશ્વરની પ્રતિમા) નું પૂજન, જે સુકિતનો દેવ છે, તે બણી ગતિ કરી શકે

૪ મનની નિર્બળતાનું કારણ તેમાં એકઠો થયેલો મગદોષ (ભિન્નભાવ) નો સંરક્ષારોગ જન્માવ છે. અને મનની અમતાનાં કારણ તેની અજળતા, પૂર્વે એકાદ ધ્યેય સરકારા વિચાર મૂર્તિઓનાં વંચતો વખત સ્ફુરતું, તથા (સમાન દ્રવ્યોના સ્વાભાવિક મેળને લીધે) વાતાવરણ મદિના તેવા સરકારેનું મનના સંબંધમાં આવીને, તેમાં ઉદ્ભવતું જો સમજાય છે. વાતાવરણ મદિના સરકારો પરત્વે થોડા પુષ્કાણે કરેલો 'જરૂરનો' છે કે, જમ આપણે ઉચ્ચારણ કરેલી વાણીના સરકારો (નિર્ના રૂપ જગત પ્રતિમા) નો વાતાવરણમાં ઘર્ષણિયત સમદ ધામ છે, તથા થોડા સ્થાન મળતા તેમાં તે પાછા વળેલે છે. જો વાત "ફોનોમામે" પ્રસક્ત કરી આપી છે, તેવીજ રીતે, વાણીથી નહીં ઉચ્ચારણ મનમાં થતા સદૃશ્યોનાં પણ અમુક રૂપ જનીને વાતાવરણમાં બમનાં ને છે, અને તે પણ અનુકૂળ સ્થાન મળતાં તેમાં ઉદ્ભવે છે આપણા ધર્મ સિદ્ધાંતમાં જો નિદાન એવું છે કે, જ્ઞાનાન્ધની અને પિંડની રચના સંખ્યા છે જો સિદ્ધાન્ત જોડે આ માન્યતા બધે બેસતી છે.

૫ આપણી સરચાણી સમજાય છે કે મનની નિર્બળતાનો જવાબ તેમાં ઇટિ (સંકલ્પના) સરકારોનું સિંચન કરતું જો છે અને તેની અમતાનો જવાબ, ધ્યાનના અભ્યાસમાં, એકામતાની સક્રિયતા નિષાસ કરેલો જો છે તે એવા તર્ક લેવા આભેણુ છે, મૂર્તિ પૂજના પ્રયોજકોનો ખરમાર્થિક-દેવ, આ જમે ઉપાય તેમાં યોગ્યનો હોય.

૬ મનમાં ઇષ્ટ સરકારો ડૂંગવા માટે પણ, તેની અમતા પ્રથમથી ઓછી સજાની જરૂર છે એવું અનુભવથી જણાય છે એમને પહેલું કર્તવ્ય, ધ્યાનના અભ્યાસનું છે. જમતના પદાર્થો અનુભવ અને ઇતર પ્રાણી સદિત્તામાં, અમુક માર્ગે ને જાણતું માર્ગ નહીં. અમુક મને અનુકૂળ ને જાણતું પ્રતિકૂળ, એવી એવી બાબતોને આપણે રાગ દોષ કહીએ છીએ, અને મનને અમતા પમાડતા, તથા તેમાં જુદા રૂપે જનાર, આ રાગ દોષ છે એ રાગ દોષ, જલ્દી બાજે, પદાર્થની અનુકૂળ પ્રતિકૂળ બાંધતી એટલે તથા અવસ્થાથી જાણે, તથા તેમાં સર્વથી પ્રજાપણે જલ્દી હિંદ્રિય કાંચુજીત હોય છે માટે એકામતાને અભ્યાસ કરવામાં. વિશેષ કરીને રક્ષુ હિંદ્રિયને એક રીતે રાજી રાખે ત્યાં કેવળ ધ્યેયની અવસ્થા છે આજ્ઞાતની માત્ર આજ્ઞાત જ કરીને મન, માત્ર નિષ્કાંત મારે છે. આ નિષ્કાંત મારે છે તેવાથી દેવ પાર પડાવેલો ઓછા સમય છે આંખની સામે અપેક્ષા દોષ ધ્યેયમાં

દ્રષ્ટિ રાક્ષસાની ક્ષિપામાં, ભેદનું કાર્ય મનને પણ રોકાયું પડે છે; ને તેટલી મનને સિધ્ધ કરવામાં સફાલ થાય છે અને ધ્યેય અર્થે ચેતન્ય, કે જેમાં સ્વતંત્ર ચેતન થાય, તેના કરતાં જરૂર, કે જેમાં તેવી સ્વતંત્ર ચેતન થાય નહીં, તેની મોખ્ખતા નિશ્ચય છે. કોઈ પુરુષનું મન, પૂર્વે અજ્ઞાનોથી સંજલ હોય તેથી, ધ્યેય પદાર્થની સદાશ વિના, ધ્યેય કોઈ ઉપાસથી, સિધ્ધ રહી શકે; તોપણ, જન સમક્ષે મારેલી મોજના નિરર્થક કરતી નથી. ધણીવાર વિદ્વાન અને સત પુરુષમાં સુરભાવ છતાં, એ સરીરની કાંઈ ચેતના અવશ્યી, દૃષ્ટિએ અલ્પમતી જાણે ભારે, થોડા સમય પણ અધ્યાત્મ અતરાય પડે છે, માટે ધ્યાનનો અભ્યાસ વધારવામાં, એવું કોઈ વિદ્વાન જેમાં જોઈ શકાય તર્કી. એમાં ધ્યેય તરીકે, જરૂર પદાર્થની જન્યવેલી મુર્તિને ઉત્તમોત્તમ મણી હોય, એ વર્ગ સમુક્તિક ધારે છે.

૭. જળા મનને શાન્ત રાખવામાં સુર, તેજસ્વિ, સુમધિ જ્ઞાતિ, ઇન્દ્રિયોને પ્રિય તથા ચિત્તાધ્યક્ષ દબો મદદગાર થાય છે, તેથી મુર્તિની જનાવરમાં, તથા પૂજાની સાંખ્યમાં, જે ગોઠવણ રાખેલી છે તેની પણ સાધકતા પ્રત્યક્ષ થાય છે.

૮. એક વિદ્વાન સંન્યાસીથી મેં જાહેર જાણનામાં જાણ્યું છે કે, પૂજા મુર્તિની નહીં પણ મુર્તિમાં કરવાની છે આથી સમજાય છે કે, મુર્તિનો સીધો ઉપયોગ ધ્યેય તરીકે કરીને, તેમાં કોઈપણ છદ દેવની કલ્પના કરવાની હોય છે, ને તેની પૂજા કરવાની હોય છે જેમ આજના સ્કોલી સંજ્ઞાની પ્રત્યક્ષ દાખરી ન હોય ભારે, જેમની છાંયીમાં ઘણાપર્યંત જાણનામાં એક પ્રકારે સાર્વત્રિક મળે છે તથા તેમના સદૃશ્ય-સમરૂપી આનંદ મળે છે જેમ મુર્તિમાં પૂજા કરવાને છદ હોય તેવા દેવની કલ્પના કરીને, તે દેવમાં જે દેવી-અલેખી પ્રત્યક્ષ થાય છે તે અલેખનું અકાંક્ષાવંક મનન કરવાથી અને તેના અલેખની કૃપા મળવા રૂપે ઉપાસનાથી, મનમાં માગ મરહારનું પોષણ થઈ શકે છે અને જ્યાં મનદેવના કદ દેશ પણ નથી તથા જેની નિ સ્ત્રીમ સુહૃદ્તામાં (આપણે સાફ ને નરતું જિવા ભેદ પાડીને રાજદેવનાં જેને કારણ જનાવીએ છીએ તે) નર્વને માટે સ્થાન છે, તથા જે આત્મ કામ છે, એવા જગદીશ્વરનીજ એ મુર્તિમાં કલ્પના કરીને ઉપાસના થાય, તો તે શ્રેષ્ઠ સમજાય છે.

૯. જેઓ મુર્તિપૂજા નથી કરતા તેઓ પણ પ્રાર્થના શુદ્ધમાં, ધર્મ-પુસ્તક સમીપમાં, શુદ્ધાનિષ્ઠ વજેરે પ્રમંથિ અસાધ્યણુ વિવેક મર્ગદર્શી ગતિયાનું છદ મણે છે, તેમાં પણ એક અર્થે સાચા સરકારના ઉદ્ધેષ માટે, મુર્તિપૂજાજ થતી દેખાય છે.

૧૦. દેવ મુર્તિ જનાવીને તેમાં મેં જોયી પ્રતિષ્ઠા ફેલી દેવમુર્તિનાં ફક્ત નિધા પૂજનની જે અવસ્થા છે, તેમાં એ વિશેષ દેવ કહી શકાય છે વ્યવહારમાં આપણા મનના નિયંત્રણની હેતુર પાણી ઢાળ શાખે, પરંતુ તેમાં જેમ અસાધ્ય અધિક દેવોએ તેમ જોવા માંડે તથા મુર્તિ પૂજા પણ અસર કરે છે જિવાજ એક નિયમાનુસાર સરકારમાં પણ મન અને મુદ્દા જવા રહે હોય છે; ને તેની મોખ્ખાના તકાવન થાય તેના પ્રમુખનાં સરકારની સફળતામાં પણ ફેર પડે છે અસુક દેવના આદર્શમાં અર્થ, અસુક

મત્રાથી સંસ્કારિત કરવામાં આવેલો અમુક પદાર્થ વિશેષ અનુકૂળતા આવે છે, એવું સંમર્થ વિદ્વાન યોગીઓએ નિશ્ચય કરેલું મનાય છે તે પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરાવેલી મૂર્તિથી, તે દેવના આધિભાવનો વિશેષ લાભ મેળવવો, એ એક દેવ અને એવાં દર્શન પૂજન અર્થેજ નિર્માણ પથેલાં સ્થાનમાં, શુદ્ધ સંસ્કારોવાળા સહુ સંતોનો નિવાસ રક્ષા કરે, સારા વિદ્વાન જ્ઞાત્રીઓ પોતાનાં નિલ ધર્મધ્યાન લેતાં કરે, અને સાધારણ મનુષ્ય પણ લેતાં જાય ત્યારે, કંઈક પરમેશ્વર પરાયણ વૃત્તિમાં સુકાષ્ઠને લાગે, તેથી એવાં સ્થળોનું વાતાવરણ વખત જતે વિશેષ વિશેષ છુટ સંસ્કારોવાળું બને, અને એ પ્રકારે માણસનાં મનને પુષ્ટિ આપનારૂં થાય એ બીજો દેવ

૧૨ ઉપર પ્રમાણે તર્ક થઈ ચક્રે છે. તેથી જેમ “મૂર્તિપૂજા સા આરો” એ પ્રશ્નનો એક ઉત્તર એ પ્રકારે મળે છે તેમ એટલું કણુક કરવું પડે છે કે જાંત કરણની શુદ્ધિના હેતુ ચિત્તવૃત્તિ સન્મુખ રાખીને, મૂર્તિ બણી દૃષ્ટિથી ધ્યાનરથ થાય તથા ઉપાસનીય દેવતાના શુદ્ધ મુલોના ચમદેય વર્ણિત, સંસ્કારો પ્રાપ્ત કરવા, જુદા પૂર્વક, પુરુષાર્થ કરે, તેને એ મૂર્તિપૂજા સામકારી છે. તેથી ઉલટું ત્યારે એજ મૂર્તિપૂજા દેવના માર્મિક ચેલ બની જાય, ને ચિત્તાબીજ વિષયોમાં ભગતું રહે. અથવા મૂર્તિ પોતેજ દેવ મનાયને તેની વ્યવહારિક રીતિએ સેવા પૂજા કરવામાંજ પુરુષાર્થની અવધિ મધુાઇ જાય; અથવા મારિરો બનાવવામાંજ સાર્થકતા સમજાઈને, તેમની સંખ્યા અબજરથા થાય તેટલી વધે; ત્યારે વર્તમાનમાં પણી જગોએ પ્રસક્ત જોવામાં આવે છે તેમ, મૂર્તિપૂજા લાભને બાંહે દર્શનકારક બને, અને ચમદેયનો ક્ષય કરવાનું સાધન મરીને તેની શક્તિનું સમગ્ર નિમિત્ત થઈ પડે, એવી અનિષ્ટ સ્થિતિથી કેાઇપણ સુલહ આર્ચના જાંત કરણમાં અતિ ક્ષોભ ઉપજે, અને તેથી, મૂર્તિ પૂજના બનાવર અથવા છેક બાંનમાં તેની શક્તિ રોગાય, ને તેનો દોષ, એ આર્ચના કરતાં મૂર્તિપૂજના બનાવરને અત્યાચાર ઉપર પડેવો વાજબી છે.

ગોદાળી સવન ૧૯૬૬ પ્રથમ આવણ ૧૩ ૮ સોમવાર

ચિ. કસ્તાણુરાય જેઠા બક્ષી.

સ્વર્ગસ્થ રા. રા. પ્રેમશંકર જેઠાભાઈ વક્ષીની

શ્રાહ્નિક જીવન માટે કેટલીક સૂચનાઓ.

૧. માતા સ્વર્ગસ્થ મુગ્ધબી ગદીત પિતાથી પ્રેમથી કરે જેઠાબાઈની ગોપ

-- પોથીમાંથી પ્રત્યેક જણને નિલ મનન કરવા લાગે શિક્ષાત્વે મળી આંમાં

(ઉપસંગમાં સંમેશ) તેમનું આપત્તર તેમની અમલવા સામતાં નીચે આપ્યું છે .

૧. કેવળ સત્ત્વ બોલવું એવો દૃઢ નિશ્ચય કરનાર માણસને અનુબંધ નીતિ સમજ આપે વિશ્વકર્મા ઘેનરવુંજ પડશે. કારણકે દુનિયાવારી એવી છે કે, મોટા અમલવારતા દુર્યોધ જાહેર કરીએ તો તેઓ તે માણસ ઉપર અજસ્ર ચલાવી તેને પાશમાં કસે છે અને જો તેજ મોટા અમલવારેમાં કંઈકપણ સદ્ગુણનો આસ દોષ, અને તે જાહેર કરે તો સામાન્ય પ્રજાવર્ગની, નિન્દા તથા તિરસ્કારને પાત્ર થવું પડશે. પણ જો સત્ત્વ બોલવું છે તો ઉભય પક્ષ તન્મયી આવતી આ દેશનમતિ માટે આદ્યભોગ આપવા તૈયાર રહેવું જોઈએ. અને તેમજ જો જાતી કદે તો પછી અન્ય ભય છેજ નહિ. કામદાનમાં આર્થિક ક્ષવનમાં સત્ત્વને દૃઢ વળગી રહેવાર માણસના રોઢી સંબંધીઓ પણ તેને ક્ષમા તરછેડે છે, તો તે માટે પણ તૈયાર રહેવું જોઈએ.

૨. રજવા-પ્રમાણિકપણું એજ ઉત્તમ ક્ષવન-નીતિ છે. દ્વંદ્વમેય સામાન્ય પ્રસંગમાં ચલાવવું અપ્રમાણિકપણું તરતમાં સજ્જ થવું છે એમ જાણશે પણ જાતી રાખવી કે દ્વેષા મોટું તેના કડવાં રજ ભોગવવાંજ પડશે. પૈસા માટે અધિચારી-ઝૂંઝૂંઝ બરેલી વાસના-કચ્છા તેજ માણસની દલકાણું-અધગ સ્થિતિનું કારણ છે—સજ્જ કારણ છે.

૩. મધ કાસ કરતાં જાલે આપણાં વતેનમાં કટનો સુધારો થયો છે તે પ્રથમ જોવાનું છે. કામાસે રક્ષણ સરીતું જારીક વળન કષ્ટ ખાનથી તોષી રાખનારાઓને ચિન્તિ છે કે તે સાથે પોતાનાં નૈતિક ક્ષવનમાં કટબો બાર વધ્યો તે પણ આત્મ-દૃષ્ટિથી જોખી તોષી થેવા ભય.

• માનસિક ક્ષમનિ એજ દરેક માણસનો પ્રથમ હેતુ હોયો જોઈએ. નીતિ બદલાવી પ્રથમ નીચાની વર્ગીય લારથીજ સાવધ રહેવાની જરૂર છે.

૪. વાતોના તણકમાં આપણી યનિમે થણે પ્રમથ જાણ છે તે દેવ તણ, કાંઈ વર્ગથી થવાની પૂરી જરૂર છે. પોતાના સ્વભાવના વંચ થાએ ખાનમાં ગળવું કે ઉત્તમ પોગણ-નો એકજ છે અને સપૂર્ણતાએ પદોચતાં થણે વિશ્વં થણે, તેથી જેટલું કરતા આવીએ છીએ તેમા દરવખતે ચક્રિચિત સુધારો કરવા રહેવું અને એક દૃઢ મતેથી મદેનત કરી જતી.

સત્ત્વને અર્થ સત્ત્વ મલાવે જવું. યાન મેળવવું પણ સૌથી પહેલાં સમજસક્તિની પૂર્ણ જરૂર છે. કેવળ ગંધન એ કંઈક યાત આપવું નથી, સંતોષ થતિના, સેવક જની રહેવું અન્ય પુરોવા તત વિચારોને અનુચરવું-પણ અધ આપથી માટીના ન થવું-પણ પોતાની જરૂરને મેળવ જાએ તે પ્રમાણે અનુચરવુંસાર ફરકાર કરી અનુચરવું.

૪. જાન છે એજ સર્વે સર્વ કાલે અધિકારી સેવા છે; વાચન અને વિચારની પુરી જરૂર છે જ્યારે પણ કાંઈપણ જાણવા જેવું મળે તે જાણી લેવું, અને વિચારીને મદદ કરવું. દીપે દીપે સરોવર ભરાય છે—તેમજ વાવીએ તેવું જણીએ એ સજ્જન પણ જાણીર કહેણીએ જૂસવાની નથી જીવાન. વર્ષને અપણ દુધવા કરતાં ચોકસ થવાની, એકદમ સમજ જવા કરતાં આત્યંત અસોહન કરવાની, અને સાંપછી વિચારપૂર્વક સમજ પોતાનું વર્તન સંભાવવાની જાણ પાડવાની ખાસ અગત્યતા છે વિવેકી વર્તણૂકનું મદદત કુવક વર્ગને દસાવીને સમજાવવું જોઈએ.

માનસે પોતાના હિસ્મતવા કારીગર થવું જોઈએ. અમે તે શિષ્ટિમાં યુગલ સોપણ અજળ મન ન રાખતાં સાંત અને ધીરજવાળા સ્વભાવથી કામ કરશે તો કાંઈપણ જીવાનને મુશ્કેલી આવવાનો સંભવ થોડો છે.

અસહ્યતા છે એમ વિચારવા પહેલાં કાંઈપણ પ્રકારે સજ્જન થઈ સકાય તેમ છે કે નહિ તેનો નિર્ણય કરવેલ અરા જામણી માણસની મરજી એજ નસ છે.

(આશુ)

મુળવંતરાય પ્રેમજી કર જણી.

ॐ तत्सत् ब्रह्मणे नमः

अथ पुरुषसूक्तम्.

अथ श्री ऋग्वेदान्तर्गत पुरुषसूक्तस्य गुर्जर भाषान्तरारम्भः ॥

श्री वेत्तपुरुषाय नमः

हरि ॐ सहस्रशीर्षेति षोडशर्चं पठेत् सूक्तम् । नारायणो नामऋषिः । अन्त्या त्रिष्टुप् । शिष्टा अनुष्टुप् । अव्यक्त महदादि विलक्षण भैतनो यः पुरुषः । “पुरुषास परं किञ्चित्” इत्यादि भूतिषु प्रसिद्धः स देवता । तथा चानु-
क्रान्तम् सहस्रशीर्षा षोडश नारायणः पौरुषभावेष्टुभे त्रिष्टुप्वन्तं त्वितिगंतो
विनियोगः

વિવેચન—વેદના પ્રત્યેક મન્ત્રો વા સૂક્તના અધ્યયન પૂર્વે અર્થાત્ આરંભમાં જ તે તે મન્ત્ર વા સૂક્તના ઋષિ, ઉચ્ચ, અને દેવતાના સ્મરણનો શિષ્ટાચાર હોવાથી તેઓ સર્વેના ઉચ્ચારણપૂર્વક મૂળ સૂક્તમાં પ્રવેશ કરાય છે એ ઋષિ, ઉચ્ચ, અને દેવતાનો સ્મરણ સંજોગી સ્વરૂપ વિસ્તાર નીચે પ્રમાણે કરાય છે.

સદસ્યશીર્ષા એ શોભા કામ્યવાણું ને સૂક્ત છે તેના શ્રીમન્નારાયણ-રૂપિ, પુરુષ-પરમાત્મા દેવતા, અને અનુષ્ટુપ્ તથા ત્રિષ્ટુપ્ છન્દ છે એટલે એ ઉત્તમ છન્દોમાંની બીજી સૂક્તનું આવન-અધ્યવન કરાય છે.

વેદમંત્ર માત્રને કૃષિ, છન્દ, અને દેવતા દ્વારાનું એક પ્રયોજન જોવાય છે કે, ને દેવનું તેમાં પ્રાધાન્યપણે સ્તવન, વર્ણન, ક્રિયા ગુણ કથન દ્વારા તે તેના દેવતા. ને કૃષિદ્વારા તે મંત્ર દ્રષ્ટ વધ સદે (વા દ્રષ્ટ વધ સદેશ દ્વારા) તે તેના કૃષિ. અને ને છન્દ વા જ્ઞતામાં તેનું યજમાન દેવ તે તેની-છન્દ વા મિત્ત હોવાય છે એટલે કે ને તત્ત્વદ્વારા દેવતાનું એક વર્ણન વિશેષ સમજાવ તે તત્ત્વક્રમપિ હોવાય છે. આ સૂક્તના શ્રીમન્નારાયણ રૂપિ છે કારણ કે નારાયણ મંત્રના આજીવન સુરે છે

પરબ્રહ્મમાંથી પ્રથમ અવ્યક્ત બ્રહ્મ (Cosmic Ideation) અને તે જ પુરુષ છે એ અવ્યક્ત બ્રહ્મમાંથી વ્યક્ત બ્રહ્મ થવાને માટે કારણ બામ (Positive) અને કાર્યબામ (Negative) ઉપર માન છે, એ રીતે અવ્યક્ત બ્રહ્મનો ને કારણ બામ-સત્ત્વબામ તે જ નારાયણ છે

અનુષ્ટુપ્.

આપો નારા રતિ ગ્રાંક્ષા આપો મં નરમૂનવઃ ।

તા યદસ્થાયનં પૂર્વં તેન નારાયણ સ્મૃતઃ ॥ મનુસ્મૃતિ. ૧-૧૦

અર્થ—જાણને નાર હોવામાં આવે છે કારણ કે તે નરથી હોતા પરમાત્માથી ઉત્પન્ન થાય છે, તે નાર પૂર્વ જગતના આરમ્ભકાળમાં પરમાત્માનું અયન હોતા નિવાસસ્થાન હતું. તે ઉપરથી પરમાત્મા નારાયણ હોવાય છે, અને તે જ નારાયણના સ્મરણનું વર્ણન કરતા શ્રી તારસારોપનિષદ્ હે છે કે—

ૐ મયો નારાયણાય, આ પાંચ અક્ષર પરબ્રહ્મ સ્વરૂપ છે ૐ બ્રહ્મ, નં વિન્દુ, મં ર્દ, નં હમ્, ર વિશ્વ, ય પુરુષ, ણ ભગવાન, અને ય પરમાત્મા છે એ રીતે આ આઠ અક્ષર પરમ પુરુષ રૂપ છે આ પ્રમાણે અવ્યક્ત બ્રહ્મના નિર્દેશનો જ વિચાર કરતાં સ્વયં અવ્યક્તનું જ જ્ઞાન થાય છે માટે શ્રી પુરુષસૂક્ત ના શ્રીમન્નારાયણ કૃષિ સૂક્ત છે.

છન્દના નામ અનુષ્ટુપ્માંત્રિ સાધક જ છે કારણ કે એ છન્દના મંત્ર રહેશે સ્તુત્ત્વ થાય વર્ણનાધિક છે કે ને છન્દથી આ સૂક્તનું વર્ણન વિશેષ (માન) થાય છે.

તપ્ર મધ્યા.

હરિઃ ૐ

મૂલમ્.

સહસ્રશીર્ષા પુરુષઃ સહસ્રાક્ષ સહસ્રપાત્ । વામદક્ષિણે
સ ભૂમિં વિશ્વતોદૃત્વા ડત્તિતિષ્ઠક્ષિણાશ્ચુલમ્ ॥૧૧॥ આવાહનં.

પદ્યપાઠઃ—

સહસ્રશીર્ષા પુરુષઃ સહસ્રઽક્ષ । સહસ્રપાત્ સઃ ।
ભૂમિમ્ વિશ્વતઃ । દૃત્વા અતિ અતિષ્ઠત્ દક્ષાશ્ચુલમ્ ॥૧૧॥

શાસ્ત્રાર્થઃ—

સહસ્રશીર્ષા—પદમાન્ના સદન્ન (અનન્ત) મન્નદવાળા. પુરુષ—પુરુષ. સહસ્રાક્ષ—
સદન્ન(અનન્ત) નેનવાળા, સહસ્રપાત્—સદન્ન (અનન્ત) ચરણવાળા, સ.—તે ભૂમિમ્—
ભૂમિને—સુગતને વિશ્વતઃ—સર્વભક્ષીથી—અન્તર્બદ્ધિ દૃત્વા—વ્યાપ્તમાન થઈ—નિરાદરને,
અતિ—અધિક, અતિષ્ઠત્—રહેતા છે દક્ષ—દક્ષ અશ્ચુલમ્—આંગિસ

વિવેચન—

આ વિરાટપદ્ય પુરુષ પદમાન્ના સદન્ન (અનન્ત) મન્નદવાળા સદન્ન(અનન્ત) નેન-
વાળા અને સદન્ન (અનન્ત) ચરણવાળા છે, તે આ ભૂમિ (અનન્ત) ને સર્વ ભક્ષી
(અન્તર્બદ્ધિ મનુષ્યોર્નર્વે) વ્યાપ્તમાન થઈને દક્ષ આનુભવ (અનન્ત) અધિક પ્રસંગેલા છે.

દશે આ ઋચામાં પુરુષ પદમાન્નાનું વર્ણન કરતાં તેને સદન્નશીર્ષા એટલે શીર્ષ
દત્તાર્થમાંથી હરેવાળા આવે છે અને માત્ર સ્પર્શરૂપે કરતા પણ તેણેજ અર્થ નીકળે
છે પરંતુ અરેમ્હ તેમ નથી કારણ કે આશ્વાત્થિક દ્રવિષી અવસોદન કરતાં એવું મચન
છે કે, શીર્ષા ધાતુ નિરા વાચક છે, અને ક્રષ્ ધાતુનો અર્થ ભોક્તુ એવો માન્ય છે એટલે
તેનો સ્પર્શરૂપે કરતા મદાપ્રમથક નિરામાણી પ્રથમેભાસન સમયે આ પુરુષનું નિરામાણી
જન્યત થતું એવો શીર્ષા જન્યનો અર્થ થઈ શકે છે. વદપદાન્ત શીર્ષા ધાતુનો જીર્ણને અર્થ
લાગવવાકે દોષને ગોમ નિર્વાનો ઉત્પન્ન કામે ત્યાં નેજ શીર્ષા અને તે સહસ્ર છે, આતે
સદન્ન હરેવામાં આવે છે તેથી તે પુરુષને એકદન્ત મરતકજ છે અને તેથી ન્યુનાધિક
નથીજ એમ હરેવાનો આશય તૃપી હિન્તુ આ રચનાકે સદન્ન જન્યનો અર્થ અતન્ત
તપ્ર મધ્યા ૧—

સહસ્રશબ્દસ્યોપસત્તણત્વાદિનન્તૈઃ ।ત્યર્થઃ સાયન.

આ રીતે શ્રી સાયન સ્વયં પણ સદશ શબ્દને અનન્ત વાયક, સ્વયને છે. માત્ર મહર્ષિ સાયન જ કહે છે એમ નથી, પરંતુ—

સહસ્રશબ્દશબ્દત્વવાચી ॥ इति माहेश्वरः

મહાશિવમાર્ષેને મતે પણ આ શબ્દ બહુપણાનું કથન કરે છે જેમાં કેટલાંપણ અતની અપ્પાતી મણના છે જ નહીં, છતાં તેથી આગળ જતાં જોઈએ છીએ તો શ્રી મુદ્ગલો-
પનિપદ, પણ, સદશ શબ્દ અનન્તનો વાયક હોવાનું પ્રભોષે છે અને એમ દેવાથી આ સદશશીર્ષિ પુણ્યનું એમ નિદામાથી અનન્ત અક્ષાંડાનું અગ્રત મધુ-ઉત્પત્તિ મધુ એવો અર્થ સ્થાપિત થાય છે—આટલું છતાં કદાચ તેને સમ્પા વાયક મણવા જઈએ તોપણ આપણને ખબર પડે છે કે; વ્યક્ત્યશ્ચ, અવ્યક્ત્યશ્ચ, અને પરબ્રહ્મ એ ત્રણ રૂપો તથા 'મૂર્, મુવર્, સ્વર્, મહર્' જન તપઃ અને સત્ય ઉત્પાદિ લોકોમાં વ્યાપ્ત પુણ્યનાં સમઘા ઢિલો ને સપ્તર્ષિ છે તે મળ્યાને દશધા ઢિલો માત્ર છે અને એ દશે રૂપોમાં મુતર એજ 'દશ દશ રૂપો અન્તર્વિત દોષ છે એમ મયૂજ, અક્ષમ, અને કારણરૂપ ત્રણ આવર્તન થયે સતે એકસો દશક થાય છે અને તે પ્રમાણે જરાબર સદશની અપ્પા પૂર્ણ થતા સમ્પાતાયક પણ ત્રણી સકાય

ઉપરોક્ત રિત્યા સદશ શબ્દનો નિર્ણય કરી દેવે પુરુષ ના વર્ણનમાં ઉતરતાં શ્રુતિ ૧૨૭.૩—

इमैवै लोकाः परमेव पुरुषोऽप्योर्यं प्रवर्त्तते ।

सोऽस्यां पुरिश्चेते तस्मात् पुरुषः ॥

પાયાકઃ—

इमैवै । लोकाः । परम् । एव । पुरुषः । यः । अयम् ।

प्रवर्त्तते । सः । अस्यां । पुरि । श्चेते । तस्मात् । पुरुषः ।

શબ્દાર્થઃ—

इमैवै—શ્રુતિ ૧૨૭ ઉ, 'લોકાઃ'—ભોક, પરમ્—૭૫૯, એવ—૪૪, પુરુષઃ—૫૨૫,

૧ ધીઓસેરી પ્રમાણે આ ત્રીપુટી તે ઉપરનો ત્રિકોણ (Upper Triad) અને 'નીમ' ને સમ-રૂપી નેલાં છે તે નીચેનું-સમ-૪૫ Lower Tetrad) એ બન્ને મળે ક્ષેત્ર (Uccatet) થાય છે

યઃ—૭, અયમ્—આ, પ્રવર્તતે—પ્રવર્તે છે. સઃ—તે અસ્પૃશ્ય—આ/પુરિ—શરીર-પુર,
 શેતે—શયન કરે છે તસ્માત્—તેટલા કારણસર, પુરુષઃ—પુરુષ

વિવેચનઃ—અપારમેય એવાં વેદારિ સાત્રો ૭ (પુરુષ) તું ઉત્કૃષ્ટ રિક્ષા વર્ણન કરે છે
 તથા આ સદ્દિમાં દ્રશ્યમાન એવાં સર્વ પદાર્થોમાં ૭ સર્વદા પ્રવર્તમાન છે
 અને ૭ (પુરુષ) આ મનુષ્ય પ્રાણિ આદિના પ્રગ્-નામ શરીરોને વિષે નેરન્તરે
 યજન કરી રહે છે અર્થાત્ વસી રહે છે તેજ સાક્ષાત્ પુરુષ પરમાત્મા છે,
 પુરુષ શરીરોને વિષે વાસ કરનાર મારે જ તેને પુરુષ નામથી બોલવામાં છે.

તથા પુરસ્પેતીતિ પુરુષઃ—અને સપવાયં પુરુષઃ સર્વાંસુ પૂર્ણ પુરિશ્ચયઃ

તે આ પુરુષ સર્વ પુરુ—શરીરોને વિષે પૂર્ણ છે તેથી પુરુષ કહેવાય છે પુરુ—
 શરીર, તેમાં વસ્તુવસ્તુ—પુરુષઃ એટલે શરીરમાં સુખદુઃખારિ બોજનો સાક્ષાત્
 કરવા અર્થે વસેલો છે એમ પણ અર્થ કલ્પિત થાય.

આ પુરુષને અન્ય અદ્વિતીયતાથી પણ પ્રસંગ પરે વર્ણવવામાં આવે છે એનું
 મુનિશાસ્ત્રોથી પણ મહત્તી ગણાય છે.

અનુષ્ટુપ્

સદસ્રશીર્ષો પુરુષો રુચમશાહુત્વતીન્દ્રિયઃ ॥

દ્રમ્મા નારાયણારણ્યસ્તુ સુન્વાપ સલિલે તત્ત્વા ॥૧૧॥ મનુ. અ. ૧

અર્થ.—હજાર મસ્તકવાળા, સુવર્ણના જેવા જગદન્તો બાદવાળા, ઇન્દ્રીઓથી જીવાન
 નહીં તેવા તથા જેનું બ્રહ્મા અને નારાયણ નામ છે એવા પુરુષરૂપ પરમાત્માએ તે વખતે
 જનમાં સવન કર્યું

સપુરુષો લોકે પ્રભાવે કીર્ત્યંતે ।

તે પુરુષ જનમાં પ્રભાવે નામે કહેવાય છે.

પુરુષ શરીરના ધારણ પૂર્વે વા મીમંસુ બ્રમવદ્ભીના આદિના વર્ણવેલા છે ૧૪
 ઉપાદિના અદલ પૂર્વે આ પુરુષ તે પુરુષ યજ્ઞ વાચ્સ નદી કિન્તુ સાક્ષાત્ જાત એવા
 નાગભિમાનથી પિથાનાનું હૃદય કારણ તત્ત્વરે તો મી મેતરેય મુતિ પ્રમાણે

આત્માના કદમકે પદાગ્ર આસીત્ । નાન્યાત્કિચ્ચન મિપત્ ॥

અર્થ—પ્રસિદ્ધ આ (જનની ઉત્પત્તિની) પૂર્વ એક આત્માનું હતું અને અંતિમ આપારનાથ તરફ—અને

સદેવ સૌમ્યેદ મય્ર આસીદેક મેવા દિર્ઘયમ્॥

અર્થ—હે સૌમ્ય ॥ આ જનતા પૂર્વે સદેવ હતું એક જ અદિતીય હતું પરંતુ પાછળથી અમારે આ સૃષ્ટિ ઉત્પાદન કરવાની ક્ષમ્મા કલ્પના તમારે સર્જિત સ્લોકાન્તુષ્ઠા શ્રુતિ ॥૧॥ તે અવસોહન કરવા સામા જે હું ભોક્ષાને મુ અને એવી રીતે ઈકોઝર્જનુ ધાસ્યામ્ (હું એક હતાં જનુ રૂપે થઈ) તથા સોઝકામયત મહુસ્યાં મજાંયેપ । તે પરમાત્મા સંકલ્પ કરતાં હતાં કે હું જનુરૂપે થઈ નામરૂપે જાતા થઈ ક્રતિ—આ સંકલ્પને પરિણતે પછી વષ્ટેમોહજનતા તેજને સજ્જતા દવા તથા અમ્મો મરીષી-ર્મરમાપોઝ્દોમ્મઃ પરેણ દિર્ઘ યૌ પ્રવિષ્ઠાઝ્નતરિત્તં મરીષયઃ॥ પૃથિવી મરોયા મયસ્વાત્તા આપઃ॥

અર્થ—તે આ, ભોક્ષાને રવના દવા) અંબ, મરીષિ, મર, ને આપ આ અંબ સ્વર્ગથી પર છે ને સર્ગે તેને આપ્યું છે, અન્તરિક્ષ મરીષિઓ છે પૃથિવી મર છે, ને પૃથિવીની નીચે છે તે આપ કહેવાય છે.

વિવેચનઃ—તે સર્વ સંનિવાન મદા માયાથી પગમાત્રા અપચીકૃત જૂનો પચીકૃત જૂનો તથા મહાદેવ સ્ત્રીને પછી દેવે પછી કહેવાયે તે ભોક્ષાને ઉપજાવતા દવા; અંબ, મરીષિ, 'મર, ને આપ' એ તે ભોક્ષાનાં નામ છે, એ ભોક્ષાનાં નામ ભોક્ષાં અપ્રસિદ્ધ હોવાથી શ્રુતિ પોતે જ તેમનાં સ્વરૂપ સમજાવે છે—આ જન શબ્દથી વાચ્ય ને મદસોહ છે તે સ્વર્ગથી ઉપર છે, મદસોહના કથનથી જનોસોહ, તપોસોહ, ને સત્ત્વસોહનું પણ મુદ્ધ કરવાનું છે સ્વર્ગસોહ તે મદસોહાદિના અર્થ છે, અર્થાત્ સ્વર્ગસોહ તેની નીચે રહેલ છે મદસોહ ભોક્ષાનાં જનવત્તની પ્રખ્યાતતા દેવાથી તેને અંબ (જન) કહેલ છે સ્વર્ગની નીચે અન્તરિક્ષ સોહ છે તે સર્વનાં કિરણોના સમયથી મરુષિઓ (સર્વનાં કિરણો) કહેવાય છે, જેમાં પ્રવિષ્ઠોનું સદમા મરુણ થાય છે એવી પૃથિવી મર કહેવાય છે. પૃથિવીની નીચે ને પાતાળસોહ છે તે ધર્ણા પ્રવિષ્ઠોને ભોમ જુનિરૂપે પ્રાપ્ત થાય છે તેથી આપ પ્રાપ્ત થનાર કહેવાય છે એવી રીતે પરમેશ્વરે ચાર ભોક્ષા ઉત્પન્ન કર્યાં.

જનમૃત્યુરપિ પૂર્વે આ શી વેદપુરુષ વા અથ પુરુષનું વર્ણન કરતાં કહે છે કે—

અમમ નિદ્રમ સ્વપ્ન મનાકમરુપકમ્ ।

સહદિમાતં સર્વવ્ર્ત્તોપચારઃ કમજ્જન ॥ શ્રી માંદુક્ય.

મહદ્વાર્ધ—જન્મરહિત, નિદ્રારહિત, નાભરહિત, રૂપરહિત, સર્વદા પ્રકાશરૂપે તે સર્વથા છે,

તેમાં કોઇપણ પ્રકારે કંઈજ નથી

વિવેચન—ને પુરુષ જ મના હેતુમૂળ અવિદ્યારૂપ નિમિત્તના અભાવથી જન્મરહિત અનાદિ અવિદ્યારૂપ નિદ્રાથી નિદ્રા દેવા સ્વરૂપ રૂપરહિત, નાભીથી પર હોવાથી નાભ રહિત, નિવસન હોવાથી રૂપ રહિત, અમલ્લ-અવધા અલ્લ, અવિર્ભાવ અને વિરોધાવધે અભાવથી નિરન્તર સ્વપ્રકાશરૂપ તે શાન સ્વરૂપ છે અને તેને, વિવે કોઇપણ વસ્તુના ઉપચારનું આગેપણુ નથી
તથાથ:—

નિષ્કલં નિષ્ક્રિયં જ્ઞાન્તં નિગ્ધયં નિરઙ્ગનમ્ ।

અમૃતસ્ય પરં, સેતું, દગ્ધેન્ધન મિવાનલમ્ ॥૧૥॥

શ્રી શ્વેતાશ્વતર મ. ૬

અર્થ—તે પરમતત્ત્વ, નિરવયવ, ક્રિયા રહિત, નિર્ણયર, નિર્લેપ, નિર્લેપ, કોશની ઉત્કૃષ્ટ અપોદ્યરૂપ, અને કંઈન જગી અથા પછીના અભિગુણ (પ્રકાશમાન યનરૂપ છે)—

એકલ્લ જ નહિ પરન્તુ—

મદનઃ પમ્યવ્યક્ત મવ્યક્તા સ્વરૂપપરઃ ॥

મદનના પદ અવ્યક્ત છે અને અવ્યક્ત પર પુરુષ છે એથી કયારેક શ્રુતિ તથા અસંગોષ યં પુરુષ. નિમ્ન આ પુરુષ (આત્મા) અસંગ છે કારણ—અસંગો ન હિસજ્જેતે આ અસંગ અસંગો કોઇપણ વસ્તુની સપતિ સજ્જમ પામતો નથી—કલાદિ શ્રુતિઓના દોષનને પરિણામે ઉક્ત સદઅર્થો પુરુષ તે સાદાત્વ પરમત્ત્વ પરમાત્મા જ છે અન્ય રમ્ય-સંસ્કારોત્પાદિ પુરુષ નથી

આદ્યતા વર્તમાન વિશેષ ઉપમાન્ત જે નિજામુ જોયો તે વિશેષ જાણવાની દ્રઢતા વૃદ્ધિએ તેઓએ મા પ્રહટારણ્યકોપનિષત્ત્વ મત અનુધાધ્યાવના નવીધાધ્યાવને વિશે મત્તંત્રામ એવા જગત્તે વિદી તથા મદામુનિ આમયકાન્દા સવાન્તે આતોત્તન કયુ—દિન.

સદમાસ=સદમપાન—આ સખ્તોત્તન સદન મજ્જનું વિવેચન પરંતુ અમત્તવાનું છે તેનું પુનઃ પિત પેપણુ કયું ઉગ્મિત નથી

મૃમિ વિશ્વતો દૃત્યા—તદ્ગત મૃમિ શબ્દમાં માત્ર આ બૂત લોકનો જ સમાવેશ કરેલો નથી કિન્તુ મૃમિમદ્યાન્દરૂપાતીનંધમૃમિ અને મદ્યાન્દગોલકરૂપાં વિશ્વતઃ

સર્વતોદૃત્વા પરિવેણ્ય આ વાક્યથી ઉક્ત સંજ્ઞામાં આ બ્રહ્મ આમજ અર્થનો સમાવેશ
કર્તાનું સ્પષ્ટ યાન થય છે, કારણકે માત્ર જુમિ સંજ્ઞાથી આ સોદ્ધનો જ સમાવેશ માનવામાં
આવે તે તે પુરુષના સર્વવ્યાપકધર્મને બાધ આવશે પરંતુ તેના આદર્શ-સંકુચિત
અર્થ તથા સંજ્ઞા નથી કેવળ

અયયદતઃ પનોદિષો યયોવિ દિપ્યતે। વિશ્વતપૃષ્ઠે સર્વતઃ।

પૃષ્ઠેષ્વનુત્ત મેષુત્તમેષુ લોકે પ્વિર્દૃઃ ધાવતથ દિદ્મ સ્મિમૃતઃ।

પુરુષેજ્યોતિઃ॥

અર્થ—હવે જે જ્યોતિ અર્થથી ઉપર, સમગ્ર પ્રાણિવર્ગથી ઉપર, સર્વ ભૂતો
સોદ્ધાથી ઉપર, અતુલ્ય ઉત્તમ સોદ્ધામાં પ્રકાશિત તે આ જ્યોતિ નિમિષ આ પુરુષના
અન્તરમાં છે આ શ્રુતિમાં જ્યોતિ સંજ્ઞાથી પુરુષ પરમાત્માનું કથન કરેલું છે વધા અનુ-
ત્તમેષુત્તમેષુ-અતુલ્ય ઉત્તમ સોદ્ધામાં એ સંજ્ઞાથી સમગ્ર વિશ્વનો સમાવેશ કર્યો છે-અર્થાત્-
આ પુરુષ જુમિ બ્રહ્માં આદિને અતુલ્ય વિદ્યાધ્યાત્મમાન થઈ રહેશે છે

જુગ, મંત્ર આદિમાં અતિ સ્પષ્ટ અધિકાર્ય સ્થાને છે એટલે કે તે અધિકાર્ય
સ્થાન વિશેષતઃ સમગ્ર બ્રહ્માંની અતુલ્ય જ્યોતિ થઈ શકે સ્થાન અવશેષ રહે છે એવી
શક્તિ ન હોય તેટલાજ માત્ર સ્થાનુત્તમ સંજ્ઞાનો પ્રયોગ જોવામાં આવે છે.

દશાદ્યુલમ્—દશ આંકળ અધિક પ્રસારે છે અર્થાત્ દશાદ્યુલપારિમિત,
દેશમત્ય વિષ્ણુશક્તિક્રમ્યં વ્યવસ્થિતઃ। દશાદ્યુલમિત્યુપલસણમ્ । પ્રસાન્ધા
દ્વિહરિપિ સર્વતો વ્યાપ્યાવસ્થિતઃ॥ इत्यर्थः॥

અર્થ—

અપૂર્ણ

દશાદ્યુલ ૧૨૯૭ વ્યાવહારિક

માંગરોજ

વાલધર્મ-શિક્ષણ.

પાઠ ૬ મા.

જીવન વ્યવસ્થા—આશ્રમ

જાગે જાગે ઉત્પત્તિ પ્રાપ્ત કરવાને માટે જેટલી વસ્તુ જીવનમાંની આવે છે, તેટલા જ

જરૂર અખિલ જીવનમાં ક્રમે ક્રમે ઉન્નતિ-પ્રાપ્ત કરવાને જીવનની અમુક વ્યવસ્થા કરવાની છે. જીવનનો પ્રથમ ઉદ્દેશ જગત્ની ઉપરિધર્મી દુઃ સ્થિતિ કેવળ આનંદ રૂપ, જ્ઞાનરૂપ અને સદૃશ યજ્ઞનો છે. અર્થાત્ દરિદ્રપણ દુઃખોત્પાદક તત્વનો સ્પર્શ ન થતાં નિલઃ ક્ષણ જ્ઞાનરૂપ અને અક્ષય જ્ઞાનમાં એકરૂપ થવું, એજ જીવમાત્રનો મહોદ્દેશ હોવો જોઈએ. એ મહોદ્દેશ પાર પાડવાને અનેક કાળ-અનેક જન્મો અને સતત ઉપ પ્રયાસની અપેક્ષા રહે છે, ક્રમે ક્રમેજ તેમ સ્થિતિ રહે છે સિવિલ સર્વિસની પરીક્ષા પસાર કરવાને અસાધારણ પ્રુદિ, અસાધારણ સ્વપત્તિ, અસાધારણ આત્મોત્સાહ અને અસાધારણ પ્રયાસની આવશ્યકતા છે, તે સાથે ધનાદિક સંપત્તિ તેજા મિત્રાદિક સાદાખની અપેક્ષા રહે છે; તે સર્વ સામગ્રીમાંથી એકની જણુ જનતા હોય તો કાર્મસિદ્ધિ થઈ શકતી નથી; જ્યારે આ અનંત બ્રહ્માંડની ઉપરિધર્મી દૂર કરવાને ફેટલી બધી સામગ્રીની આવશ્યકતા હોવી જોઈએ, તે સદૃશ લક્ષ્મીમાં આવશે સામાન્ય મનુષ્યે સિવિલ સર્વિસનો અભ્યાસ કરવાનો આરંભ કરવો, તે જરૂર નિર્ણય, દાનિકારક અને દુઃખપ્રદ થાય છે, તેથી સદૃશજીવ નિર્ણયક, દાનિકારક અને દુઃખપ્રદ એકદમ આ મહોદ્દેશ પાર પાડવાનો પ્રયત્ન થઈ પડે છે.

આ મુશ્કેલી કરવાનું કારણ એટલુંજ છે કે-જાતમાવશ્યામાં અથવા મુલાવરવામાં પ્રાણસંક્રિતનો આરિર્ભાવ બહુ વેગથી થાય છે, તેથી તે અવસ્થામાં નેરમોજ ક્રિસાદ પ્રકાર થાય છે આ ઉત્સાદથી પ્રેરિત થઈ જાગત અથવા મુગ્ધ પોતાને વર્તમાન સ્થિતિમાં રાં કરવાનું છે, તેનું વધાર્થ જ્ઞાન નહિ હોવાથી ક્ષણે ક્ષણે નવીન નવીન અભીષ્ટ પ્રાપ્ત કરતા ઉત્કેશ છે, જેનું પરિણામ તેની જૂટતામાં આવે છે.

પ્રથમ તો મનુષ્ય માત્રનું સામાન્ય અને પ્રથમ કર્તવ્ય શું છે, તેનો તમે જાંબીર-પણે દરિદ્રપણુ વિચાર કરો છો તમારો દેહ દશાવી રાખવાને તમારે સૌથી વધારે અગત્ય અજ અને વજની હોય છે. તે અમ અને જલ તમે જે રૂપમાં ઉપયોગમાં લો છો, તે રૂપમાં આવતાં પહેલાં, તેનું તે સ્વરૂપ પ્રકટ કરવામાં ફેટલાં બધાં અને કયા કયા દેશોનાં મનુષ્યોએ પરિશ્રમ કર્યો હોય છે. તેનો તમને ખ્યાલ થવું આવ્યો નહિ તરો એક વસ્ત્રનું દર્શાવ લો. તમારો કોટ ડીઝીને લંબાર કરનાર ફરજી છે; પરંતુ તેનાં કલ્પિત અને વસ્ત્રો વિકાસત, અમેરિકા અથવા જર્મનિ વગેરે દેશોમાંથી આવે છે તે વસ્ત્રોનો પ્રયોગ બામ લંબાર કરનારાં મોટાં મોટાં કારખાનાં હોય છે, અને તે કારખાનામાં અનેક મનુષ્યો, સ્ત્રીઓ, પુરો અને બાળકો કામ કરે છે વસ્ત્ર સૂતનું જાને છે. તે સૂત અને તેનું વસ્ત્ર બનાવવાને પણ બૂધ બૂધ દેસનાં અનેક મનુષ્યો તેજ રીતે બામ લે છે. તે વસ્ત્રમાં આવણા દેસનું અને અમેરિકાનું રૂ વાપરવામાં આવે છે તે જાને દેસના રૂ ઉમાનારાં મેડુતો અને મેડુરો સખ્ત સીનેલ્પ્સરપાનાં કપ્પો સદન કરીને પણ અદોનિય સતત પરિશ્રમ કર્યા કરે છે અને કપાડીવાળી બુદ્ધ પાડવાને તેમજ જાળરમાં બાવવાને માટે તેના અસહીઓ બાવવાને પણ મોટાં મોટાં કારખાનાઓ હોય છે, જ્યાં દળરો મનુષ્યો તમારા કોટ માટે રાત્રિવસ કામ કર્યા કરે છે. અરો એટલુંજ નહિ પણ રૂ,

સમ, યમ બંનેરે એક દેશમાંથી બીજા દેશમાં મોકલવાને તમારે માટે મોટી મોટી અભિ-
નૈતાઓ બાંધેલ છે તે અભિનૈતાઓને સલાવવાને માટે તમારું વ્યવસ્થા રાખવાને માટે
પ્રથમથી પ્રવચન મેળવી અતેહ મનુષ્યો તૈયાર થઈ રહ્યા છે તે સમગ્રી વસ્તુઓ
એકઠી-કરી મોકલવાને માટે નાના મોટા આપારીઓ સતત હવમ કરી રહે છે.
તમને સારીએ તેજ આપવાને માટે ને તેમ તૈયાર રાખે છે, તે તેમ રક્ષિયા, અમેરિકા,
બ્રહ્મદેશના દેશના આજુબા ચાલે છે તે ખરોના પ્રાણપાતક વાતુમાં પણ તમારા
ચરીરના નિર્વાહ માટે દબારે મનુષ્યો પોતાનાં ચરીરોનો ભોમ આપે છે.

આ સમગ્રી ઉપરથી શું સમજી શકાય છે? તમારે માટે આખું જગત નિરંતર
હવમ કરી રહે છે કાંઈપણ મનુષ્ય તેમ ક્રતા અટકી પડે તો નિશ્ચય તમારા ચરીરનો
નિર્વાહ થઈ શકે નહિ ત્યારે જગતના બીજાં સમગ્રાં મનુષ્યોનાં ચરીરો ટકાવી રાખવાને
તમારે પણ નિરંતર હવમ કરવો જોઈએ, તે માટેજ તમે સમજા છો, અનંત
આતુર્તા પરમેશ્વરને જોજો ઉદેશ છે આખું જગત તે પરમેશ્વરનું ચરીર છે, તેમાં કું,
તમે અને અન્ય સમગ્રાં મનુષ્યો, પ્રાણીઓ વગેરે સર્વ વસ્તુઓ ને ચરીરનાં અવયવો છે
એક પણ અવયવ પોતાનું કાર્ય ન કરે તો તેથી આખું ચરીરને દાનિ પડાવે છે તેમ
દોષાળી તમારું પોતાનું પોષણ બીજાંઓનાં પોષણથીજ થઈ શકે છે, એમ સ્પષ્ટ સિદ્ધ
થાય છે તમારે તમારા પોતાને માટે નહિ, પણ બીજાંઓને માટે સતત હવમ કરવો
જોઈએ કમુકે બીજાંઓનાં રક્ષણથીજ તમારું રક્ષણ થઈ શકે તેમ છે, ચરીરની અદર
કામ કરતાં અટકી પડેલાં જામ થત મર્યાદ છે તેને ચરીરમાંથી કાઢી નાંખવાનીજ
જરૂર પડે છે તેજ પ્રમાણે અખિસ જન સમાજમાં ને મનુષ્ય પોતાનું કર્તવ્ય ન કરે
તે થતવત્ત છે, ને જન સમાજથી દૂર થવાનેજ પાત્ર છે.

પરંતુ તે પ્રથમ કોઈની સાથે સાથે અનિમિત્ત ઉદેશ પાર પાડવાને માટે પણ તમારે
તૈયાર થવાનું છે. તેમ દોષાળી તમારે કયે સમયે શું કરવું તેનો વિચાર ક્યપિ મુનિઓએ
કરી રાખ્યો છે નિશાળમાં પ્રવેશ કરવાનો તમારો પ્રથમ ઉદેશ વ્યવહારમાં યોગ્યતા
મેળવવાનો હોય છે, ને સાથે અનિમિત્ત ઉદેશ તમારાં હૃદય અને હૃદયને અસત, સુદમ,
સંવેદનશી અને સર્વવ્યાપી બનાવવાનો હોય છે તે સી રીતે થઈ શકે, કયે-સમયે
કયા કયા વિષયો તમારે ધ્યાનવા તેનો વિચાર રૂઝવણી ખાતાના અભિધારીઓએ અથવા
સમજારે અથવા પુનિવર્તિતિના સભ્યોએ કરી રાખ્યો છે તેઓએ ને કમ બાંધ્યો છે
તેમાં ફેરફાર કરવાનો તમને પોતાને કોઈ દહ નથી જરા પણ ફેરફાર કરવાથી સાબુને
જાહે દાનિ થવાનોજ સંભવ છે. તેજ પ્રમાણે ક્યપિ મુનિઓએ તમારા અખિસ શવનને
માટે ને સમય પત્રક (Time Table) જનાવી રાખ્યું છે, અને તે સમય પત્રક પ્રમાણે
કર્તવ્ય કમ (Carnal Duty) ને પોતાનાં તૈયાર કરી છે, તેમાં જરા પણ ફેરફાર
કરવાનો તમને દહ નથી.

આ વિશે વિસ્તારથી વિવેચન થઈ મહાકથનાં પ્રકરણમાં કરવામાં આવશે.

તે સમય પચ્ચ જાને કર્તવ્ય કમ પ્રમાણે તેઓએ એક મનુષ્યના અભિષ્ક્રમણના આરંભમાં પાયા છે, જેને તેઓ આશ્રમે કહે છે એટલા બામમાં અથવા આશ્રમમાં તમારું સ્વયં સ્થાન, જુદા અને હવે કુરતી રીતે પીછી રાફે તેમ દોવાથી અને જીવનના બીજા ભાગોમાં તે સર્વેના અસત્ય અપેક્ષા દોવાથી, તમારે સ્તરીર, હવે જાને જુદાની ક્રેન્ડી કરવી, એવું તેઓએ દર્શાવ્યું છે. આ વિભાગને તેઓએ બ્રહ્મચર્યના નામ આપેલું છે બ્રહ્મચર્ય શબ્દનો મૂળ અર્થ તો વિદ્યાબ્યાસ કરવો, એટલે જાણ થાય છે. પરંતુ તે શબ્દના અર્થમાં જ તેઓએ એવો સંકેત કર્યો છે કે-જેની ઉપર તમારા આખા જીવનના સારસ્વતો આધાર પડે છે બ્રહ્મચર્યના તે સૌરનિક અર્થમાં તેઓએ પ્રારંભ અને વડીલોની સેવા, તેઓની આજ્ઞાનું યથાર્થ પાલન, પ્રથમથી જ હિન્દીઓના સ્વાદને વચ ન થતાં હિન્દીઓને પોતાની છત્રાલુસાર વર્તે કરાવવાની ટેવ પાડવી, અર્થાત્ હિન્દીઓને દમાજીના રાજવાડાં સીખવું, તે સઘળાનો સમાવેશ થાય છે આ આશ્રમમાં તમારું અતઃ કરવું સ્વરૂપ થાય છે, તમારા સ્તરીરનું સ્વચ્છ જાળવણી, તમારી જુદાની સુચનતા ઉપર ધ્યાન થાય છે, તેથી તમારા પોતાના સ્વભાવમાં આ આશ્રમની મદદથી એટલી જાણી છે કે-તેમાં એક પણ બૂલ કરવાથી આખા જાનમાં તમારે પરવાવાનો પ્રસન્ન આવે છે. આ આશ્રમનો ઉપનયન સરકાર સાથે માત્ર સંબંધ દોવાથી તેનું વિસ્તાર પૂર્વક વિવેચન તે પ્રસંગે કરવામાં આવશે પરંતુ આ સમયે તમારે એટલું સારી પેઠે સમજાવવા રાજવાડાં છે કે-જ્યાં સુધી તમારા સ્તરીરમાં પરિપક્વ બદ્ધ અને તેજનો અભવન થાય, જ્યાં સુધી અવધારમાં ઉપયોગી થાને તમે યથાર્થ ન મેળવી શકો, જ્યાં સુધી તમારે આ આશ્રમનું એક નિશ્ચયન પાલન કરવાનું છે નિશ્ચિત સમયે વિદ્યાબ્યાસ કરવામાં, નિશ્ચિત સમયે હસરત કરવામાં, નિશ્ચિત સમયે રમત ગમતનાં બાગ સેવામાં, નિશ્ચિત સમયે નિશ્ચિત વ્યાદાર કરવામાં, તેમજ અભિષ્ક્રમણનું સ્તરીરના આત્મારૂપ અંધર પ્રિત સતત રાજ દોરવામાં આ આશ્રમમાં તમે જ્યાં સુધી હો, ત્યાં સુધી જ્યાં પડ્યા હોવાનું તમારું કર્તવ્ય છે જ્યાં સુધી એ સર્વ સંપત્તિઓ તમને જોઈએ તેટલી પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી તેમાંથી વિરમવું જોઈએ નહિ ને વિગે મણે મણે વિચાર કરીને આ આશ્રમની મર્યાદા આપણા કાપિ-ઓએ જોઈતાં એટલી ચોવીસ વર્ગના વચ સુધી દારવી છે દાસ જાણાઈ ગયેલા હાગને લીધે તમારે જોઈએ તેટલી ચોવીસ પ્રાપ્ત કરવાને પચીસથી ત્રીસ વર્ગ સુધી વિદ્યાબ્યાસ કરવો પડે છે, મારે જોઈતાં એટલી તે ગ્રાવ સુધી તમારે વિદ્યાબ્યાસ કરવા સિવાય બીજી કંઈપણ પ્રવૃત્તિમાં પડવાનું નથી.

આ પ્રમાણે તમારું વર્તન રચાવાથી, તમે જાણો જે દેહનો સ્વભાવિક ધર્મ છે, તેનો એકાદ નાશ થઈ જાય, કામ કરવાની રૂચિ એટલે ગમેતુંજો સચવાય થાય છે; તે સાથે તમારું જીવન જાનને અર્થ છે, જેવી જાણના ધરાથી અને તે જાણના પ્રમાણે જ તમારા સુદાખ્યાનોને આદાન કરવાની ટેવ પડી જવાથી સત્ત્વ ગુણનો ઉદય થાય છે એમ આ પ્રથમ આશ્રમના જીવનના પ્રથમ હિસોનો એક અંશ જાણી શકાય છે.

આરે સ્તરીર, હવે, મન અને જુદાનો પુનું વિશ્લેષ થાય ત્યારે તમારા સ્તરીરના

નિર્વાદ માટે બીજાઓ ઉપર આધાર રાખવાનો નથી. જેઓના ઉપકારથી તમે એટલી ઉમરે પહોંચ્યા હો, એટલી સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી છે, તેઓને પ્રત્યુપકાર કરવા માટે તમારે કાર્યકર્તાનાં જીવનના ઉચ્ચ સંભાગમાં પડતું પડે છે. જીવનના તે વિભાગને ગૃહસ્થાશ્રમનું નામ આપવામાં આવ્યું છે. આ આશ્રમમાં તમેજી તમારા વડીલો અને યુવકો તાંબથી શાંતિ, મોનસિક અને આર્થિક સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી છે, ને સંપત્તિનું ઝાણ બદલવાને માટે તમારે કુટુંબનો વિચાર કરવાનો છે, તેઓનું પોષણ કરવાનો બાર તમારે ચિર આવી પડે છે, તે સમયે આ દેશનું અને આખા વિશ્વનું ઝાણ સુકવવાનો અવસર પણ તમને આ આશ્રમમાં મળે છે. તેટલજ માટે બ્રહ્મચર્યસંન્યસમાં થયા પછીજ તમારે વિવાદ કરવાનો પ્રસંગ ઉત્પન્ન થાય છે. જીવ જીવ પ્રકારના ઉપયોગ કરી ધન સંચય કરવાની અને ધન સંચયથી બીજાઓનું કુટુંબ કરવાની ફરજ તમારે આ આશ્રમમાં જાળવવાની છે. તમેજી સંપાદન કરેલા જ્ઞાનને આ આશ્રમમાંજ સમયે સમયે ઉપયોગ કરવાનો છે, તે સમયે મનુષ્ય કરતાં પણ ઉત્તમ કોઈના જે સત્ત્વે એટલે દેવો જેઓ તમારી ઉપર નિરુત્તર ઉપકાર કરી રહે છે, અને જે કાંઈમાં મનુષ્યાવતાર પછી તમારે જન્માર્ત છે, તે દેવોનું તમારી તરફ સંપૂર્ણ આર્પણ કરવાનું છે. તે સંપૂર્ણ કરવાને માટે કાપિઓએ અનેક ઉપાયો શોધ્યા છે, અનેક માર્ગો શોધ્યા છે, અને અનેક સાધનો પ્રકટ કર્યા છે. તેમાંથી તમારી શક્તિને અનુસાર અથવા અર્થ કહીએ તો તમારી યોગ્યતા પ્રમાણે દરેક ઉપાયનું, દરકોઈ માર્ગનું અને દરકોઈ સાધનનું અવલંબન કરવાની અસત આવશ્યકતા છે. ગૃહસ્થાશ્રમ પ્રવૃત્તિઓજ આશ્રમ છે, રત્ને યુવનો પગકાજ આ આશ્રમમાં પ્રાપ્ત થાય છે, તમેજીયુવનો સમૂહ નારા થાય છે, અને સત્ત્વ યુવનો અધિક વિકાસ થાય છે.

તેમ કરતાં કરતાં તમારે તમારી સક્રિય શોધ મધ્ય જાળ, વિશ્વામની ખરેખર આવશ્યકતા છે, એમ તમેજી જાણે તાજે તે સંપૂર્ણ પ્રવૃત્તિ ધીમે ધીમે દૂર કરવાના જરૂર રહે છે. જીવનના તે વિભાગને વાતપ્રસ્થાશ્રમ કહે છે. પૂર્વ કાળમાં પ્રત્યેક મનુષ્ય મુલાવડામાં પોતાનાં સ્વર્ગમાં જઈને પરિપૂર્ણ કર્યા પછી જુદાસ્થામાં વનમાં જઈને એકાન્ત જીવન જાળવું હતું. તે કારણથી તે વાતપ્રસ્થાશ્રમ કહેવાય છે. હાલના સમયમાં વનમાં રહેવાની અનુકૂળતા નથી. તોપણ જોઈ તીર્થ અથવા સ્થળમાં જઈને વસવાની દૃષ્ટિ પણ અનુકૂળ રહી છે. વાસ્તવિક રીતે જીવનના ધનસંચય કરવાના આશ્રમથી જુદાં દીને વિશ્વના અગ્રિમ પરમાત્માનું ચિંતન કરવું, અને તે સાથે તમારી આભવા નો મનુષ્યને તમામ અનુભવોનો તમામ જન્મ પર જન્મના કારણોનો અર્થ તમામ સંપૂર્ણ જ્ઞાનનો ઉપદેશથી જાણ આપવો, તેજ આ આશ્રમ એટલે જીવનના આ વિભાગનું મુખ્ય કાર્ય છે. તેમ કરવાથી જીવ કરવું આશ્રમ કીજી મધ્ય શાંતિનો અનુભવ થાય છે, અવકાશ શાંત થવાથી બોધિષ્ઠ આત્માનો તેમાં નિર્મળ પ્રકાશ પડી સકે છે, અર્થાત્ રત્નેયુવ સિધ્ધિ મધ્ય એ સત્ત્વયુવ પ્રધાનયુવ વિશ્વસી રહે છે.

તોપણ આ આશ્રમમાં પણ રત્નેયુવનો સમૂહ નારા મધ્ય સક્રિય નથી, જ્યાં

સુધી દન્દિયોને વિષયોનો જ્ઞાન રક્ષાવધામાં આવે છે, આ સુધી દન્દિયોને વિષયોનો સમજ પૂરી થઈ શકતો નથી તે પશુ અજ્ઞાન વૃદ્ધાવસ્થાને લાંબે દન્દિયોની સંકીર્ણ અતિ ક્ષીણ થઈ જાય છે, તે સાથે જ સત્ત્વ ગુણના બળથી વિષયો સ્વતઃ નિઃસ્વાદ થઈ જાય છે. તે સમયે આ ધોરણની સામગ્રીઓ એકઠી કરવાનો અથવા એકઠી કરી તેનો તમારે મારે અથવા બીજાઓને મારે ઉપયોગ કરવાનો માર તમારે શિરથી દૂર થાય છે. અર્થાત્ રજનેશ્વર જ્યારે સ્વતઃ નાશ પામે, કેવળ સત્ત્વ ગુણની સત્તા જ્યારે આપી રહે, ત્યારે જીવનનો અંતિમ ઉદ્દેશ પાર પાડવાનો સમય ઉપસ્થિત થાય છે જીવનના તે વિભાગને મન્યાસ આશ્રમ કહેય છે આ આશ્રમમાં એકાન્તમાં રહીને અખિલ વિષયના આદિ કારણ પરમાત્માના અંત કરણને જોડવાનું અને એમ કરતે કરતે તે એકજ પરમાત્માની સત્તા, ચાન અને જ્ઞાનનો સર્વજ્ઞ અનુભવ કરવાનું કર્તવ્ય રહે છે. આ સમયમાં તત્ત્વો, બદ્ધ બુદ્ધિ છે, તેના મર્યો થયું ગઈ છે, તેની પ્રાપ્તિ અતિ દુર્લભ છે છતાં જીવ માત્રનો એજ અંતિમ ઉદ્દેશ અને એજ સત્ત્વ ઉદ્દેશ છે.

તે ઉદ્દેશ એક જન્મમાં પાર પડી શકતો નથી વર્ણુઓના પાઠમાં કહી જવા પ્રમાણે એક જન્મમાં જે ગુણ પ્રધાનપણે સદ્ગુણોમાં રહેશે છે, તે ગુણનું સમૂહ ઉચ્છેદન થઈ શકતું નથી તેવી રીતિએ પોરોચિવાને મારે અનેક જન્મો થવા પડે છે, અને અનુભવીઓ અથવા ત્રણે કાળનું જેઓને જ્ઞાન હતું, તેવા ત્રણિઓની આઘ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના પ્રયત્નો કરવાથી કાળાંતરે એવી રીતિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

પરંતુ તે સર્વનો સાર માર એટલોજ છે કે—અનંત કાળની આમળ મનુષ્યનું જીવન પશુજન સ્વપ્ન-મદામાગરમાં એક જળમિદુવત્ છે તેટલા કાળનો પશુ અર્થ ઉપયોગ કરવામાં ન આવે નો ભવિષ્યો તે શુ, પશુ અધિમનિજ યતની તમારી સાળામાં જે સમયે તમારે વિદ્યાભ્યાસ કરવાનો સમય હોય, તે સમયે તમે વિદ્યાભ્યાસ ન કરો અને રમતમાં અથવા વાહરમાં અથવા મોજ સાળામાં તે સમયનો ઉપયોગ કરો, નો નિશાળના જ્યાં પછી તમને તેની આગળ ગુસ્સો જણાયો એક દિવસ પશુ સાળાના અભ્યાસનું દુર્લભ થયું, તેની અંદર બીજા દિવસના અભ્યાસ ઉપર અને ક્રમે ક્રમે આખા વંશના અભ્યાસ ઉપર એવી યાજ છે કે—તેથી તે આખું વંશ તમારું વિષ્ણુ જાય છે, એટલુંજ નહિ પણ તેથી તમે નિઃસ્વાદ થઈ જાવ, તમારો આખા જીવનને ખેડ કરી નાખા હો, તેરો અનુભવ ક્રમે પડે નથી જે સમય બહુતાનો છે, તેનો કવિષ્ણુ અથવા ઉપયોગ કરશો નહિ. રમવાના સમયની પણ સ્પૃશ્ય સ્પર્શની કેળવણી મારે નેમજ્ઞ જ્ઞાનસિક્ક શરીરની વિભાજિ મારે તેટલીજ જરૂર છે જે સમય રમવાનો હોય, તે સમયની તક પણ કવિ ગુમાવવી જોઈએ નહિ. આખા દિવસમાં એવી એકપણ ક્ષણ નથી, કે જે ટાળતો તમે તેની મિહા ભોમલા વિના દુરપયોગ પેરી શકો. વિદ્યાભ્યાસના કાળમાં તમે શુદ્ધાધ્યતને બેઠી નાખશો અહીંસા! તેનું નિરંતર ધનું જોનામાં આવે છે—તો શી રીતે તમારા શરીરના અવરોગ ખીલી શકશે શી રીતે તમારી રમણ

શક્તિને, તમે ઇળાચી સહચારી છો રીતે મોટા મોટા વિદ્યા હુમરાના વિષયો ધારણ કરવાને તમે સમર્થ થઈ શકશો નહિ. આશ્રમો નાંખ્યા છે, તે આશ્રમોનું સ્કંધ 'કરનાચી ન આપણો' દેશ પરવાન થઈ ગયો છે, આપણે નિર્જન, નિરતેજ અને નિર્ધન થઈ ગયા છીએ, આપણામાં જરાપણ હોર્સ રહ્યું નથી, આપણી પ્રાચીન વિદ્યાનો નાશ થઈ ગયો છે. અર્વાચીન મોટી મોટી પ્રાચી વિદ્યાઓના કારે છે, તે શોધીને લાભ લેવાને પણ આપણામાં શક્તિ રહી નથી. ખરું કહીએ તો હાલના સરિરમાં આપણે સહેલા અવસ્થામાં થઈ ગયા છીએ. હજુ પણ સમય છે કે બાળકો તમારી ઉપર આપણા દેશનો આધાર રજો છે. સ્વચ્છ, સ્વદેશી, નિર્લેશ વગેરે જે ભાવનાઓ તમારા હૃદયમાં રહેવામાં આવે છે, તે ભાવનાઓનું સમૂહ સ્વચ્છ નાંધણું, તમારા હૃદયમાં રહ્યું છે. કદિપણ એક આશ્રમનું કર્તવ્ય જીન આશ્રમમાં કરવા નહિ. વિશુદ્ધ શ્રેણી-સર્વાશ્રમને તે જીન સર્વ આશ્રમોથી ભિન્ન રાખવું, તે આશ્રમને અભિમાની અને પવિત્ર જનાવળે નિર્દોષતા અને નિર્લેશતા સિવાય કદાપણ વિચારને તમારા હૃદયમાં પ્રવેશ કરવા દેશો નહિ. તમારી ઉપર આખા દેશનું ભવિષ્ય વટકી રહ્યું છે. હવે તમારામાં તેવી પાત્રતા પ્રાપ્ત કરવાને પરિપૂર્ણ સામર્થ્ય આવે, એવો વૃદ્ધ જનોનો હૃદયોદ્ધેડી આશીર્વાદ છે.

માનવકર પીતાંબરદાસ મહેતા.

પ્રથમ વાર્ષિક મહોત્સવ.

શ્રી વડનગરા નાગર મંડળ, મુલ્ય.

શ્રી વડનગરા નાગર મંડળ, મુલ્યનો પ્રથમ વાર્ષિક મહોત્સવ છેલ્લી ગણતરીએ રિવસે કાવચી પહેલના તળાવ સામે હીરાખાતના પુરાદે દોલમાં ઉજવવામાં આવ્યો. દોલ જે પ્રસ્થાને લગભગ ૨૨૫ ચૌરસો દાતર થયા હતા તેળાવમાં પ્રમુખસ્થાન મરદુમ રીવાજ આજીવ ધારિત કરે ઉજવત કરે જોડા સી. આઈ. ઇ. ના પૌત્ર રા. ગ. સાચુભાઈ વગેરે ધારિત કરે લીટી હતી.

મંડળના સમાસદ ગ. રા. પ્રણેશ દાર્પીભાઈ વર્માને તે પ્રસ્થાન માટે ખાસ તૈયાર કરેલી 'અમર પ્રાર્થના' તથા 'શ્રી હારદેવરને વિદ્યાર્થિ' ની કવિતાઓ દાર્પી-નિવસ સાથે માઠ હતી. અને મંડળ જેવીજ સરચાએને ઉદ્દેશીને લખાએલી એક અંગ્રેજી કવિતા તથા કાદમ્બરીની રા. રા. હનસાલ પાનાના ભાવનાત્મકી બદમીનું ઝાઝમકવાળું તર્જન ભોજવામાં આવેલ દર્તા આટલું પુરું થઈ ગયા. ત્યાર મંડળના મંત્રી રા. રા. હનસાલ દોલતરામ અનુરિયા જી. એ. એ. પુરાં થતાં વર્ષનો અદેવાલ વાગ્યો. દોલ. એમાં તેણે મંડળની 'લખતિ' અને તેનો ઉદ્દેશ પુરામાં સમજાવ્યાં દર્તા તથા દાર્પીમાં મુલ્યમાં વડનગરા નાગરની સરચા રચાવવા માટે કરવામાં આવેલા પ્રયાસો તથા

તેમાં વખતો વખત આવેલી અગત્યની જાણ આપવા બાદ મંડળે કરેલાં કામોનો અહેવાલ આપતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે મંડળના આ વર્ષના સાધારણ બાંધવાડી ૪૪ અને ૨ અસાધારણ સમેસન થયાં હતાં. પાંચ સમેસન મંડળના સભ્યોમાં આવેલા શ્રદ્ધાળુનાં દીકરીની બહેનનાં મૃત્યુ સળગે બાંધ રહેલ હતાં. અત્યારે સુધીમાં મંડળના ૭૧ સમાસદોએ પોતાના નામ નોંધાવ્યા છે મંડળનાં સત્તાવાર બેઠાણમાં વર્ષ દરમિયાન શ. ૧૩૧-૧૨-૦ ની આવક થઈ હતી, જેમાંથી શ. ૧૩-૩-૦ અર્થે બાદ કરતી શ. ૧૮-૫-૦ નો વધારો છે મંડળનું સમાવતું બેઠાણ જે શાંતિદિવસો કાર્યો માટે નિર્માણ થયું છે તેમાં તે મુદતની આવક શ. ૧૪૮-૫-૬ એકલા થયા છે. જલે બેઠાણની રકમ "ધી સ્પીરો એક એક હિન્દીયા" અને "મુનક મેન્ક" માં ધનાત્મક ગણેલી છે આ વર્ષના મંડળ તરફથી આવતા દીસેબર માસ સુધી દર મહિના માટે શ. ૪-૦-૦ ની અસિદ્ધ સ્કોસરથી અપાય છે વધારે બીજા એક વિદ્યાર્થીને આવતી મેટ્રીકુલેશનની પરીક્ષામાં બેસવાના ખર્ચ પેટે શ. ૧૮-૦-૦ આપવાનું મંડળે માથે લીધું છે આ જાને કામ માટેની રકમ મંડળના સભ્યો તથા દિનેન્ડુઓ વચ્ચે એક શુદ્ધ બેઠાણ ઉપાડી એકલી કરવામાં આવશે બીજી-મંડળ તરફથી માતૃભાગ વધારવાના ઉદ્દેશથી ચાર મુખ્ય મેળાવડાઓ કરવામાં આવ્યા હતા, જે પ્રસંગે યતિના પછા શ્રદ્ધાળુઓ દાદરી આપી હતી પૂરા થતા વર્ષ દરમિયાન વડનગરા નગરો માટે એક આસ વીથી ઉપાડવાની યોજના મંડળે દાખ કરી હતી પરંતુ યતિના અમલો શ. ૩૧ સપ્ટેમ્બર ચાલકદાસે તે દર્મ્ય પોતા તરફની એકલી મદદથી ઉપાડી લેવાય તેની મોડવણ કરતાં મંડળે ઉપકાર સદિત તે માગણી સ્વીકારી હતી આ ઉપરાંત મંડળના મંત્રીએ યતિના વિદ્યાર્થીઓ તેમજ મુનકનાં દુક કમાઈવાળા નગર કુટુંબો માટે સરતા બાંધના મંદનો વિશેના અંબીર સવામ ઉપર યતિના દરેક માણસે ગુપ્ત વિચાર કરવા આગ્રહ કર્યો હતો મંડળે વર્ષ દરમિયાન જુદા જુદા સ્થળના પ્રતિનિધીઓની એક સભા બોલાવી હતી અને તેના સમક્ષ આર્થ મંદનો માટે શ. ૫૫૦૦૦ ના અગમરા અને યોજના રચુ કર્યાં હતાં તે વખતે એકું વિવેચન થયું હતું કે શ. ૨૬ તનતુખરામ મનસુખરામ ત્રિપાઠી દયુ યતિનું એક વિદ્યો-નેટક બેઠાણ લગભગ શ. ૧૫૦૦૦ નું છે જેમાંથી દાસની "વડનગરા નાગર દક્ષિણ" ને મકાન બાંધું આપવામાં આવે છે તે તથા બીજા શ. ૧૫૦૦૦ અમુક માણસે તરફથી મળતા બાંધાયુક્ત લગભગ નવજા હતા તે માટે આમાં ઘણા પાડી બાંધીની રકમ માટે તેણે કાઢવા પડતું એ દેખ દાખ કરવા પડેલાં યતિની એક સમસ્ત સભા બોલાવી તેમાં તે સવાર ચરફી એક વખતે શ. દિવસી નીચી તેની દેખગેજ નીચે તે કાંઈ ઉપાડી લેવાની અમમતા સ્વીકારતાં હતી

ભારપછી ૩૧ પ્રનુભાવ દાર્શનિક, શ. એગ્રીન્ડલાલ ગવડલાલ બી એ, શ. નવલસાંકર ગુજરાલ, શ. શ. ચંદ્રકર એમ. એ. એઓએ મંત્રીના વિવેચનને અનુમોદન આપતાં સરતાં બાંધના મકાનની ઝોલવણ માટે અગ્ર ભારપછી પ્રા. ૧૭૫ અગ્રાવણ કરી હતી.

પ્રમુખનો ઉપકાર માન્યા જાન મંડળ તરફથી તેનાર 'સામેલ' નાસ્તા વમેરે (સીરેસમેન્ટ) ને તથા હારમોનિયમ સાથેનાં ગાવામાં આવેલા માનનો અને પાનસોપારીને માન આપી મેળાવાડે. સાંજના ૬-૪૫ મુખ્ય ઠાઠમે વિસર્જન થયો હતો.

ત્રીજી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિપદ.

નાગર સમમેલન.

રાજકોટ ખાતે પુરતમા ભરાયેલ ઉપર કહેલ પરિપદને ઠાઠમે ગુજરાત તરફના સાંપ્રત પ્રેમી નાગર સભ્યોનો સારો જમાવ થયેલો હતો અને તેઓ ઘણાખરા આના ખાસ કારણ વીના આ તરફ પધારે પદ નહીં એટલે આ તરફના લોક તથા બહીના રા. રા. હથાણુરામ જોશીએ તે સદ્યુદ્યોગી બહીના તથા કાઠિયાવાડમાંથી આવેલ મુદરચો સાથે પીજન કરાવવાના ઇરાદાથી તા ૨૬મી અક્ટોબર સને ૧૯૦૭ને તાર મુકીને રાજ રાત્રીએ યાદતર વાગને પોતાને લા તમામ મુદરચોને પધારવાની બીજતી કરી હતી જે વખતે ત્રીએના કાઠિયાવાડ બહારના મુદરચો પધાર્યા હતા.

રા. રા. લાલચંદ્ર ઉપીશાસક
રા. રા. સુનીલાલ દલપતરામ કરીશ્વર.
રા. રા. હેરાલલાલ દર્બારામ ધુવ
રા. રા. હંગીકુમ્ભ લાલચંદ્ર રવે
રા. રા. રમણભાઈ મહીપતરામ
રા. રા. ઉત્તમલાલ કેસવલાલ
રા. રા. કૌશીકરામ વિશ્વદરરામ
રા. રા. અંબારામ બુલખીરામ જાની
રા. રા. ભોળીન્દરાવ ગતનલાલ દીવેદીશા.

રા. રા. યજ્ઞરાય અમલરામ.
રા. રા. સ્વિયપ્રલાદ દલપતરામ
રા. રા. કાલીલાલ હમનલાલ પક્ષા
રા. રા. મદલકર નર્મદાચંદ્ર ખંડા.
રા. રા. જનસુખરામ પુરોષોત્તમરામ.
રા. રા. હરીરાય ભગવતરામ
રા. રા. અટલાલ ભોપીલાલ
રા. રા. નંદલાલ કેદારનાથ દીક્ષીત વડોદરાવાળો.
રા. રા. જયેન્દરાવ ભગવાનલાલ દુરકાલ

ઉપર જણાવ્યા છે તે ક્રમવાચના કાઠિયાવાડના મણા મુદરચો ગળી સારી સમ્યા એથી યજ્ઞદતી માળ વહ નાગર જનોનું આ સમમેલન સંગીત બાદી સામગ્રીથી જોડાઈ આનંદ ક્ષમજ્વનાઈ જોવામાં આવતું હતું તેના કરતા તેઓગાના અનુભવી અને સ્થાન પદ વહીવ જનોની વાસલતા બરી ધીર મજીર વાણી અને પ્રોત્સાહન કર્યા નવરસિક સુરક જનોની-સમર્પક પ્રતાપ અને આયુષ્યને સીધે તે વિશેષ આકર્ષક લાગતું હતું.

સર્વે આવી અપા જાદ રા. રા. હથાણુરામ જોશીએ જણાવ્યું કે ગાંધી મંચા સુધ્ય એટલે ગંગોત્રીત પાવની કહેવાય છે તે મીચાને સમ્મ નાગર ગાંધીને પોતાના પગોતા

પ્રમદાં મારે ત્યા કરી પાવન કર્યા છે તેને મારે પરમાત્માનો અનુમદ માનુંકુ વળી ચાલિ
મંચા તુલ્ય દોષ માતાને સ્થાને છે તેથી પીડાતું જાણક જેમ માને વાદ કરે તે માએ તે
જાણક હતે વલ્લ સજાળ ભેવી ઘટે તેવીજ રીતે મારી વિનંતિ સાંભળી આપસદ પધાર્થ
તે મારે ઉપકાર માનુંકુ અને દરેક આવે પ્રસન્નિ કોનરુસ ભરવા પ્રવલ યાવ છે પણ
આ વખત તેવો પ્રવલ નહીં હતાં હું તો આ પરિણા સદિલમાં સુખારાનું સાધન માય
તે અવસ કોનરુસનું સાદિલ જનેસ છે એમ માની આપસા પુલ્લ વધીલ દરિદ્રજી દવેશને
પ્રમુખ રથાને સગજી વીદીત કૃષ્ણ કે જે પીડામાં મેં ઉપર મુજબ ચાલિનું રમજી કરું
દનું તે પીડા એ છે કે દાહના વિકાસ પાગતા જમાનામા આપસા સામુદાયિક કિત મારે
દેશકાળ લક્ષમા રાખી બુદ્ધિપૂર્વક ચોજના-પ્રમુખ થવાની જરૂર છે અને તે પ્રમુખ કરવા
જતાં દેશકાં કહે છે કે “વખત પાતાનું કામ કરી” પરંતુ તેમ રાખતું એ અકરમાતને
કામ જમાવ્યા જેવું છે અને અકરમાતથી છુટ મારે વા છુટ રવરપમાં પરિણામ આવે
નહીં એટલે કે અકરમાતનું અદૃશ-ઐક્ય અનેક રીતે ભાગી છુટી છુટી આકારે થાય
અને બુદ્ધિપૂર્વક કસાય તો ખોલ જમાવેને ઐક્ય માય તેવીજ રીતે વિકાસના વેગ ભર્મા
પ્રવાદને ઉપર પ્રમાણે અકરમાતને સોપવામાં આવે તો તે પ્રવાદ તજાવના એમન વારે
પોતાનો નીચેક રસ્તો કરી ભેરી પરંતુ તે પ્રવાદને બુદ્ધિપૂર્વક પ્રમુખ કરી એટલે કે
તજાવમાથી નહેરો વગેરે કરીને સદ્ અર્થે વલ્લે દોષ તો તેનો સદઉપયોગ થતા તુકસાન
થવાનો જે સજાવ તે નીવારી સકાય છે મારે ક્યાં ક્યાં કારણોને લીધે આવી વગુ
રિધિતિ લભી થતી જોવામા આવે છે તે તમાસી રિધિતિ સમય રથજોરે અનુકૂળ પડતી
રીને એવાં તો સમીન પ્રમદા આગળ જગ્યાં જરૂરનાં છે કે જેને લીધે બુદ્ધિ કાચલમાં
જમારે અન્ય ચાલિયો પોતપોતાની સુધારણાની પ્રંતિમાં પડી છે તેવે સમયે કોઈપણ
રીતે પણ પછાત ન પડતાં જીવનની કમોડીમા આગળ આવી સમીજે.

સ્વાસ્થ્યદ જુદા જુદા શુદ્ધિયોએ (૧) પરદેસ ગમનના પ્રમદા નિષ્ક્રમ અર્થે નિયમો
આધવાની (૨) છ ચાલિના નાજરોનો પગર જે જે જાખતો સર્વને સામાન્ય દોષ તે
સજાધી મત મેજવીને સામાન્યતા કરવાની તથા તે રસ્તે અંકજ વધારવાની. (૩)
મરીઓની ફેલવણી મારે કાંઈક સદાય, વીદી, રોકાવરસીય વગેરે આકારમાં વધારવાની.
(૪) ધર્મશિક્ષણ મતપ્રનાતર વિનાનું અપાય તેવી ચોજનાની વગેરે જરૂરિયાત તરફ લક્ષ
એચ્ચુ દનું.

તેમાં પુલ્લ દવેશ દરિદ્રજી પ્રમુખપદેથી નામર ચાલિના જાલ્ય ધર્મનું રિમુક્ષન
કરતી નિલકર્મમા અભિરત રહી કર્તવ્ય નિમમ થવાની આવશ્યકતા જણાવી દતી.

ઉપરે રા. રા. કલાજુરાય બાઈએ એકા સપેલા શુદ્ધિયોને આ વિનંતિ ધ્યાનમા
રાખી પોતપોતાના ધ્યાનમા જાતિ પાસે સુકયા તથા કોઈ સમયે જનતો પ્રમુખ રસવા
નિદમ્ભિ કરી દતી, સ્વાસ્થ્યદ અતર, પાન, ગુલાબ અવાતાં સમયેસન નિસર્જન થયુ દનું.

જ્ઞાતિ વર્તમાન.

જુનાગઢ.

નીમણક વગેરે—(૧) રા. શીવાબલાલ વી. ખીરધરલાલ જેઓ બીજાઓમાં ન્યાયાધીશ હતા તેઓ જેતપુર ન્યાયાધીશના ધીરસ્તેદાર નીમાયા છે.

(૨) ચોરવાડ રેવન્યુ ઓફીસર તરીકે રા. હરપ્રસાદ ઉદેશ કરની નીમણક થઇ છે.

નૃસિંહ ચોરા સંબંધી હકીકત —

શ્રી કૃષ્ણ પરમાત્માનુવાચી પરમ ભક્તરાજ શ્રી નૃસિંહ મહેતાના ચોરા પ્રત્યે દાસમાં નાગરી નાતના ગૃહસ્થોનું લક્ષ સારી રીતે આકર્ષાતું જાય છે જે બીના પરમ આદર્શ જનક છે.

સંવત ૧૯૧૪ના ચૈત્ર શુદી ૭ના રોજ શ્રી નૃસિંહ ચોરામાં ભક્ત રાજની માથગીરી તરીકે ઓત્સવ પળાયો અને નામર ગાતીએ ખાસ કરી તે ઉત્તમી લીધી તે રોજથી ચોરાનો દેખાવ તેમજ મહીમાંમાં એટલુંજ નહીં પણ શ્રી હમોદગરાવડની મૂર્તિના દર્શન વખતના દેખાવમાં કોઇ અસીદિક રીતે ખચી ફરફા માનુસ પડે છે જે આપણી ચાતિનું શુંભસતક મિત્ત છે એમ માનવુ એવું નથી.

ગયા છે માસમાં ખાસ નાગર ગાવિના બૃહદ બૃહદ રોવકે તરફથી નીચે મુજબ જેઠ શ્રી ઉપરોક્તને અર્થે આવેલી છે.

૧. રા. રા. મેતા ત્રિકમદાસ ન્યાયાધીશ ધોલકીયા તરફથી તેમનાં જગા -તરફ ખર્ચ પત્ની વિદુષી જાહ ગણીકુવર હથુ નીચે મુજબ કૈવ્ય અર્પણ કરેલ છે.

૧. શીના નીજ મદીરનાં કમાડ રૂપાનાં

૨. શીના અંગ ઉપર હેમતો ગદો ૧ તથા કુડલ સીર પેચ વગેરે.

૩. સાજ, ચંદીરી કપડાનો સાથે.

૪. ધીરાનું વોલસીટનું કુમર ૧ આસરે રા. ૧૦૦ની કીમતનું.

૨. ગાવિ બહુઓ તરફથી શીના મદીરની ખુમારત પુરી કરવામાં કોરી ૧૨૦૦ની રકમ આસરે ભરાયેલી છે જે ખરચ કરી પૂર્ણ થયેલ છે.

૩. રા. રા. નૃસિંહપ્રસાદ કાકાનવાસ નાણાવરી તરફથી શીના નીજ મદીરની પીવળના સરીવાની જળત ૧ આસરે કોરી ૧૫૦ની.

૪. મરદુમ રા. રા. અખાસકર પ્રભુદાસ વસાવડનાં ખર્ચ પત્ની 'જાંબા' રવરૂપ જાહ મુજા તથા તેના પુત્રી-જોગવરી તરફથી નીજ મદીર ખાતે રૂપાનું તોળણ ૧૧ તથા મદીરનાં પીવળની લીલી અને મેતીનો પાંખો ૧.

૫. રા. રા. મેતા સુવોલાસ ભવાનીવાસ નાણાવરી તરફથી રૂપાનો દરોડો ૧ શીના સિદાસન ખાતે કરમાં ૨ મરેલા.

૬. એક જાહ તરફથી મોતીનો ગાથેસ ચોનાનો મગાજો ૧ શી અંગ ઉપર.

૭ રા. રા. મેતા ગૌરીચંદર વજ્રેશ્વર કીશાવૃત્તી તરફથી રૂપાનું પાત્રું ૧ અને પીતળના ખાલા ૬ ૭ તેમજ થી માટે કપડાનો સાજ ૧ એક.

૮ મરદુમ રા. રા. જીવાભાઈ પ્રીતમલાલના પુત્રે તરફથી મદીરમાં ડુવારો ૧ નખાલી દીધા છે

૯ રા. રા. મેતા કમ્માજીરામ વૃન્દાસ વૈષ્ણવ તરફથી પીતળની રકાખી ૨ બે સ્ત્રીવાળા.

૧૦ રા. રા. હોઠાલાલ જીવજીજી અવારીયા તથા રા. રા. નાનાલાલ જીવજીજી શુક્લ તરફથી અને રા. રા. જયસુખરામ દુભેરામ મળસુદા તરફથી શીતા સીંદાસન માટે આપ્તો અપાયા છે તે જગાં ગયા છે

૧૧ રા. રા. જયસુખરામ દુભેરામ મળસુદાર તરફથી રાસ ચોરા કપરનાં શીતા ષગલાંને જડવા આરસ ૧ તથા તે ઉપર હાથે કરવા પત્રાં ૩.

૧૨ રા. રા. હેલકર રૂપાચકર વૈષ્ણવ તરફથી નીળ મદીર માટે પડદો ૧.

૧૩ રા. રા. દારકાદાસ ભવાનીદાસ વૈષ્ણવ તરફથી મડીવાળ ૧ એક

૧૪ રા. રા. મોતીલાલ માધવજી કોઠારી તરફથી પેટી ૧

૧૫ જાઈ રેવતી ગૌરીચંદર તરફથી તોરણ ૧ મોતીનું, ઉપર પ્રભાજી અર્પણ ધર્મેશ સેવાઓ શ્રી નૃસિંહ ચોરણી કમીટી મારફત ચોરણા પૂજારી જાઈ કુખીને સુપ્રત કરવામાં આવેલ છે

હજોદાર પૈટી માહનું કામ સમભગ પૂર્ણ થઈ રહેવા આવ્યું છે' આ મારની દયાળી સાથે અમદાવાદના સખી શુદ્ધ સેક ગીનુભાઈનું નામ "વાવઝાદિવાકગે" રહેશે હજુ હજોદાર કરવા સાપક પડે અવકાશ છે જેથી હરકોઈ સખી શુદ્ધ આ કામ ઉપાડી સેમે એવી હિમેદ ગણવામાં આવે છે.

ભાવનગર.

નીમજીડો—(૧) રા. માનચંદર રૂપાચકર ઉમરાગામાં થાણદાર શ. ૪૦થી નીમાયા છે.

(૨) રા. લાલચકર લક્ષ્મીચંદર વાવનગર હાવખાનામાં આમી મેનેજર તરીકે રા. ઉપના પમારથી નીમાયા છે

(૩) નીચે મુજબ શુદ્ધિ દંડર નેસનલ ટ્રેડિંગ કંપનીમાં મુનષમાં નીમાયા છે રા. રામપ્રસાદ લક્ષ્મીચંદર ઓગ્ર મેનેજર શ. ૩૫થી રા. દરિયાલ રામપ્રસાદ ઓગ્ર ક્લાર્ક શ. ૩૦થી

(૪) રા. સુખવતરામ દાહ્યાદાં ઓગ્ર દંડીયા એજન્સીમાં ક્લાર્ક રા. ૩૫થી મુનષમાં નીમાયા છે

(૫) રા. મોતીલાલ ત્રિ. મન્ડીલાલ મુનષમાં ગચ્છાદાસ બેઠમાં ક્લાર્ક તરીકે રા. ૩૦થી નીમાયા છે

શ્રી મુખ્ય ભાવનગર વડનગર નાગર મંજીનો પહેલો વાર્ષિક ઉત્સવ—આ મંજી સ્થપાવાને એક વર્ષ પૂર્વે મધુ તેથી ભાવનગર નાગર જીમખાનાના

ઝારીય કર દોહમાં તા. ૨૭-૬-૧૯૫૧ના રોજ ને મુખ્યમાં સનીવાર તા. ૨૫-૬-૧૯૫૧ ના રોજ ઉત્સવ કરવામાં આવ્યો હતો. ભાવનગરમાં યાત્રિ સમસ્તને આત્મજય આપેલ હતું જે વખતે રા. પ્રતાપરાય વળેય કર મહેતાએ યાત્રિ ૬૩ની આવસ્થા વિશે સારું વિવેચન કર્યું હતું અને ફરિયાદો ગૃહસ્થોએ સારી રીતે ભર્યાં સંભળાયેલ છે. રા. દુસરાય મહીપતરાય ઝોઝાએ પ્રમુખ સ્થાન લીધું હતું અને પોતાના પ્રમુખ તરીકેના કાર્યમાં કામગીરી અને અનુભવી સલાહ આપી હતી. ઉપર આ પાન સોપારી લઈ ચુકાવડો વિસર્જન થયો હતો.

વસંત પુજા—રા. ફરિયાદ સલાહવાલ મહેતાને આ આવસ્થા પોતે લીધું તેની તિથિએ વસંત પુજા કરાવવામાં આવી હતી.

સ્નાયુ—રા. ન્દાનાભાઈ જયવીલાલ ઝોઝા તરફથી મહીપાઠના ગરબાની ચોપડીએ વહેંચવામાં આવી છે.

કન્યામ—રા. સામળદાસ હનનલાલ પ્રાઈડ ૩૧ ૧૫નું જે રા. મહેતા વીલ્લદાસ સામળદાસ તરફથી નામર હાથખાતા મારફત આપવામાં આવે છે તે માટેના આ વર્ષેના વિષય “મનુષ્ય જીવન ઉપર ધાર્મિક કોળવધૂની અસર” એ નક્કી થયેલ છે.

(૨) રમણુય કર જલમય પ્રાઈડ ૩૧ ૧૫નું રા. રા. માનય કર પીતાંબરદાસ મહેતા તરફથી નામર હાથખાતા મારફત આપવાનું ફરિયાદ છે તેને માટે આ વર્ષે “જલમયની આવસ્થા”નો વિષય નક્કી કરેલ છે.

મુખ્ય.

મુખ્ય વડનગરા નાગર મંડળ.

૧ સેટ—રાજકોટના રા. રા. ગુલાબરાય વળેય કર છાત્રાએ આ મળેને રા. ૧૦ ની, જક્કીસ આપી છે તે ઉપકારસહ સ્વીકારવામાં આવી છે.

૨ બીજા વરસ માટે મુદ્દાપેલા અધિકારીઓ—પ્રમુખ રા. રા. ગુલાબરાય શંકુશંકર વેલ, ઉપ પ્રમુખ રા. રા. જનલાલ જડાસ કર છાત્રા બી. એ. એલ. એલ. બી. સુબ; તથા સેક્રેટરી અને ટ્રેઝરર તરીકે અનુક્રમે રા. માલુકલાલ રેવાયંકર તથા ભગવાનલાલ જલ્લાલના નામ ઉમેરવામાં આવ્યા છે.

૩ એકે આના સ્કોલરશીપ ટીકેટ—આ મળે કરેલા ઠરાવ અનુસાર નામર ભાઈ-એને વિદ્યાના કામમાં મદદ કરવા એકે આનાની ટીકેટો કાઢી છે અને ફરેક શુભ પ્રસંગે ઇચ્છા અનુસાર ટીકેટોની ખરીદી કરી આ ફંડને મદદ કરવાના નામર ભાઈએને વિચારી કરવામાં આવે છે.

૪ પહેલાં લાઈફ મેમ્બર—રા. રા. સારાબાઈ વળેય કર ઝોઝા આ મળેના પહેલાં ભાઈ મેમ્બર થયા છે અને તેટલા માટે તેમને મુજારકનાદી આપવામાં આવે છે.

૫ મુખ્ય મુનીવર્સિટીની પરીક્ષા દાણે પરીક્ષા દેવા આવનાર નામર વિદ્યાર્થીઓને મળપની નજીક પાસ્ટી ચા વગેરેની સમવડ મી. સી. વી. માફે કરતા આ મડળે શા ૧૦ મહત્તર તરીકે તેમને આપ્યા છે

૬ નાગર બોર્ડિંગ અને લોઅર્ગ—આ મડળની આવેવાની નીચે થયેલ ઉક્ત સરથાનો વાર્ષિક દીવસ તા ૩૧-૧૦-૦૫ના રોજ ઉજવવામા આવ્યો હતો. તે વખતે માંગરોજના નામર શ્રાવણુ વે મૂ અનતરણે નસીદ મહેતાનું આપ્પાન દરિ કીર્તનરૂપે કથું હતું અને બોર્ડિંગના એમ્બરો તરફથી વેરા ચકરને તથા બીજા કારભારીઓને ચાંદીના પચપાત્ર આમમની તથા વળાણાની બેટ આપવામાં આવી હતી

જામનગર.

સ્કોલરશીપ—અહીંના રવીય રા. મોદનલાલ રગીશદાસના બી ભુપતરાવ અસ્તામાદ મુનિવર્સિટીમા બી એ ની પરીક્ષા પસાર કરી એલ એલ મી ને લાંબા અભ્યાસ કરે છે તેને સરથાન લીજીના નામદાર કોલેજસાથેના દોલતસિંહજીએ પોતાના પરીચયમા રા. મોદનલાલ લગભગ ૧૨ વર્ષ રહ્યા તે અરસામાં તેમને માફે જે તેમના દીલમાં પ્રમાસ થયેલ તે પ્રતિષ્ઠિત કરવાના રહેતા તરીકે માસિક રૂા ૧૫ ની બે વર્ષ ચાલે તેવી સ્કોલરશીપ આપી છે. નામદાર શાળેજની કદર કરવાની રીતિનો આ બીજો નમુનો છે. ઇશ્વર તેવા રાજકર્તાનો અષાઠ અમલમાં રાખે.

નિમણુકો—(૧) રા. દરિલાલ રવિચકર અતાણી જે શુદ્ધામાં નોકર હતા તેઓ વડોદરાના એન્જીનીયરીંગ આતામા શા. ૫૦ થી નીમાયેલ છે
(૨) રા. અભાસ કર દોલતરામ મકોડી જેઓ જામખલાળીમાના રવીય છે તે ખીલાણાના માલીયામા એકાઈકંઠ હતા તેમને શા. ૫ ના વધારાથી લાંબા યાજુદાર સાહેબના શીગરતેદાગ નીમ્યા છે
(૩) રા. બીદારીલાલ જદુરામ રહેવાસી આમરણુ શા. ૩૦ થી, રીક મુળજી જેઠાની રૂા માં નીમાયા છે
(૪) રા. ચપરલાલ કસનજી રહેવાસી જામનગરના કરોબીયાં શા. ૪૫ થી આસિ. આરતગ નીમાયા છે

કનામ—રા. રંબીલદાસ વી નયુરામ માફડને મુજબમાં સેવામેલ નેન કેન્ટરન્સ તરફથી દરીશાળની પરીક્ષામાં 'Perfect pass in total' ના વિષય સળધે શા. ૨૦ નું નખર ચોવાનું હતામ અમુ છે

લાંબી નોકરીની શુદ્ધ—અહીંના રવીય રા. દરસનજી દલપતરામ માફડ જેઓએ સરથાન જુનાગઢના દિસાબી આતામાં એક જ વરોએ ૪૦ વર્ષ મુખી સરથાન મોસુદની નોકરી બજાવી છે તેની નેક નીકાતી દરમાં નેક નામદાર જુ નવાળ

સાહેબ રસુલખાનજી 'મદદુરે' રૂ. ૧૦૦૦ ઇનામ તરીકે આપ્યા છે. આવા કદરવાળા રાજકર્તા અદ્વૈતિય આત્મ યોગ્યતાની જુઝ કરતા રહો એમ પરમહંપાણ પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના છે

રાજકોટ.

નીમણુક—(૧) રા. રતીલાલ મગનલાલ અતાશી જેઓ જામનગરમાં મે. દીવાન, સાહેબના સ્થિરસ્થેદાર હતા તેઓ અલ્લરાજકોટ રજીસ્ટ્રારના કાર્યમાં જોડાઈને તરીકે નીમાયા છે.

(૨) રા. રા. ગુલામરાય વજીરજી જેમને પોરબંદરના મરદમ સદા સાહેબે તેમજ તેમના દેલાસવાસ મથા નાદ એડમીનીસ્ટ્રેશને એપેલીશન એપેલેટ જજ તરીકે પોરબંદરમાં નીમેલ તેમની કામગીરી પુરી થતાં સાંચી દ્વારા મથેલ છે

વહીલાતની સનદ—જુનાગઢવાળા રા. ગુનપ્રસાદ વિ. ગુમાસ્ટાજીને રાજકોટ સ્ટેટની કોર્ટમાં વહીલાત કરવાની પરવાનગી મળી છે

પોલીસ ટ્રેનીંગ સ્કૂલનું લો પ્રાઇઝ—જામનગર નીવાસી અને કાઠિયાવાડ એન્ડ પોલીસના જમાદાર રા. મહિંદરાય વિ. કલ્યાણરાય એકા પોલીસ ટ્રેનીંગ સ્કૂલનો ક્રમ પુર્ણ કરી, આપ્યા છે ને સાંનું લો પ્રાઇઝ મેળવના જામનગર મથાઈ.

પોરબંદર.

પેનશન—સ. પોરબંદરના રાજના જુના અનુભવી અને મરદમ રાજા સાહેબના વિદ્યાલ નોકર રા. લક્ષ્મીજી કર પ્રભુસુત્રને રૂ. ૫૦૦ પેનશન અને રૂ. ૧૦ જરૂરસી ખાતામાં રેમ્પરેમ રાજવા નફલ મહેનતાણના કરી રૂ. ૧૦૦ પેનશન મળ્યું છે

નીમણુક વગેરે—(૧) રા. રા. નરસિંહજી કર જીવજીતમ માફ હાઇકોર્ટ પ્લીડર જેઓ અહીં આક. દીવાનનો હોદ્દો ધરાવતા હતા તે હોદ્દા એડમીનીસ્ટ્રેશન થતાં નષ્ટ પદ્ધતિ રૂ. ૨૫૦૦ના પગારથી ન્યાયાધીશ નીમાયા છે.

જસદણ.

સાંચી નોકરીની જુઝ—રા. નયુરામ નારણજી મીંદર જે આ રાજ્યમાં સાંચી વખત થતાં સરનાયાધીશ અને નામન કારખાદીનું કામ કરે છે તેની જાણકાર નોંધ રૂ. ૪૦૦૦ ઇનામ નામદાર દરવાજ સાહેબે મળ્યો છે

આ રાજ્યની ચાલતી આવેલી રૂદી મુજબ જુના નોકરાની કદર કરવામાં જેમ નામદાર જાણનામર સાહેબ પછત નહોતા તેમ નામદાર જોડાખામર પણ પોતાના જીવન પિતાને પમસે આલતા નોંધ પુરી થવા જેવું છે

ગાંધી.

રા. કોર્ટ સાહેબ સર લગવલસિંહજીની સિલ્વર જયંતિ—તા. ૨૫-૮-૦૬ ના દિવસે અહીંના તા. કોર્ટ સાહેબને ગાંધીનયીત મથે પમીય વગે પુરા મથેલ

દોષ તેની ખુશાલીમાં અર્દાના નાગર કામ તરફથી થી હાલકેશરના મંદીરમાં મેળાવડો કરી દલ્લુરમીને રાજકુટુંબ સંદિત આમંત્રણ આપેલ તે ઉપરથી તેઓ દલ્લુરમીએ સદકુટુંબ પધારી ઉપકાર કર્યો હતો અને તે વખતે દનાઓએ આવકાર સાથે આશીર્વાદ અને નાગર આદરણીએ વેદોચ્ચાર સાથે આશીર્વાદ આપેલ હતો.

માંગમેળા.

વેદશાળા.—આ વેદશાળાને યોગ્ય સ્થિતિમાં રાખવા પાંદક આજ્ઞાદાયક દુર્ગાચંદ્રે દર્શી રીતે મદદ કરી હતી અને કરતા હતા પરંતુ તેમનું જોડ મુદ ૧૩ના રાજ્ય મુવાન અવરથામાં પરસોઠા અમન ચર્તા તેમના કુટુંબ સત્તા સમર્થીયોને ખોટ તો છેજ પણ શાળાને તેવો મદદ આપનાર જતા જે ખોટ પડી છે તેનું વર્ણન થઈ ન શકે તેવી જાણત છે આવા સત્કર્મમાં મદદ કરનારનો આત્મા સદ્ગત પામે. (૨) આ શાળામાં વિદ્યાર્થિઓ મોક્ષલપ્તામાં તથા તેમના અભ્યાસમાં શાળામાં જોઈતું હલ્લા આપવા પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે તે દુર્ગામૃત યુવામાં એક જાણતની ખામી નજરે આવે છે તે એ જાણવવામાં આવે છે કે વિદ્યાર્થિઓને જે કર્મ ક્ષિપ્રમણ્ણ ચીખવવામાં આવે છે તે જાણનાર આગળ તૈયાર કરવામાં તેઓ મથ્યા રહે છે કે શાળામાં ચીખવેલું શાળામાં રાખી આવે છે તેની તપાસ તેમના માંખાપો રાખતાં નથી. મદદ અને મદદમણ્ણ કરીએ છીએ કે શાળા રથાપનારને સતોષ મળવામાં માંખાપો તરફથી જોઈતી ન્યુનતા રહેતી હોય તે પુરી પાડી તેમના ઉદ્ધારેલ પ્રયત્નને યોગ્ય રીતે યોગ્યવી. દેવામાં તેમણે ખરા અગરથી ગળ્યા રહેવું જોઈએ.

અમરેલી.

“નાગર મિત્ર મંદળ”—એ નામની એક સરવા નાના પાવા ઉપર અર્દા રથપાવેલી છે તેમાં કાલમના પ્રમુખ તરીકે રા. રા. મન્નુભાઈ વિનોદરાય જયસુખરાય બી. એ એસ એસ બી. અને ઉપપ્રમુખ તરીકે પેટલાદના મુદરય રા. રા. દેસાઈ ઉત્તમજાલ લક્ષ્મીલાલ, મંત્રી તરીકે રા. રા. નર્મોદપ્રસાદ મહાશંકર દરનાર અને ઉપમંત્રી તરીકે રા. રા. રામચંદ્ર ઉત્તમંદર ધીરજીવા નીમાવા છે આ મદળ દર ગિચારે પોતાની બેઠક કરે છે અને તેમાં યાત્રી દિવની ચરચા કરે છે.

આ પ્રમુખે નાની સંઘયા રથાર્થને પણ સદ્દ એકતા કરતા મથુ તો કોઈ પ્રમંથે એક યાત્રી તરીકે જતા દેખાઈયું એવી શુભ આશાથી આ મંદળનું એક શ્રી પરમતમા પામે થાનીએ છીએ.

સામાન્ય.

- ૧ અધ્યાપના જુહીરીવલ કમિશનર નીમાયા તથા સી. આઈ. ઇ. નો ખેતાબ મલકી—અદલાલાદ હાઇકોર્ટના એક બાદશાહ દ્વારા ચાલિત અને જાંતી મુનિવર્સિટીના માધ્યમ વાઈસ ચાન્સેલર ધી ઓનરેબલ રાય જહાદુર પદ્ધિ મુદરસાત્તે ચેલા વખત અગાઉ નામદાર સરકારે કૃપર વર્ણવેલ મોટા પગારવાળા અને માનવંત હોઈ. આપેલ છે. તેટલા માટે તેમને માન આપવા સુણાવામાં વજેરમાં વસતા વિદ્ય-નગરા નાગર બંધુઓ તા. ૬-૭-૧૯૦૬ના રોજ જેમાં ધવા દતા; તેમ તે સદ મુદરસાતે સી. આઈ. ઇ. નો ખેતાબ ઇનામત મરે તે માટે લખનાતા નાગર કલમ તરફથી તેમને માનપત્ર આપવામાં આવેલ હતું
  - ૨ મુબમમાં વિધવામમ સ્થાપવામાં મદદ—સરચાન બાવનમરના દિવાન સાહેબ રા' રા મે. પ્રમાણકર કલપતરામ પટ્ટણીના પત્ની અમદા સૌભાગ્યવતા રમ્યા જાણ્યે કૃપરની સરવાને રૂા ૧૦૦૦) આપેલ છે
  - ૩ પગારમાં વધારો—વઢેરાના નાવન દિવાન રા રા મે મનુભાઈ નન્દરાઈકર મેહેતા ના પગારમાં નામદાર બાવકવાડ સરકારે રૂા ૧૦૦) નો વધારો કરી અધ્યાપના ખજા મળ્યા છે
  - ૪ મરદેશ ગમન—શ્રી મનારસથી જામેને સત્તાવર નીમે મુજબ ખખર આપવામાં આવે છે તે જલ્દી માટે વિદિત કરીએ છીએ
- મુબમમાં પ્રસિદ્ધ થતાં 'મુજરાતી'માં એવું લાપવામાં આવ્યું હતું કે ધી ઓનરેબલ માધવલાલ મુનશીના કુટુંબમાંથી ને મુદરસા વખવાસ અર્થે વિલાપત મળેલ હતા તેમને પ્રામખિત આપી ગાંતિની અંદર ફાખલ કરવામાં આવેલ છે આ ચાલ તદ્દન ખીનપાયેદાર છે જેમ જામેને લખવામાં આવે છે. કારણ કે વિલાપત જાલ આવેલ મુદરસાની પત્ની અને તેનાં છાકરાને પ્રામખિત કરાવી ગાંતિમાં લેવામાં આવેલ છે, પરંતુ મુદરસા મોક્ષ માટે હજુ કષ્ટપણ વિચાર કરવામાં આવેલો નથી ખોટા ખજારથી દોરવલ સજા મરદાવનના માણસો તરફ જુદી લામણીએ આ બાણુનો નાગરનો સમુદાય ન જુવે તેટલા વાસ્તે આ ખરી હકીકત પ્રસિદ્ધ કરવા અમેને ખાસ ભલામણ થતાં અદિ તેમ કરવામાં આવેલ છે

યુનિવર્સિટી વગેરેનાં પરિણામ.

એલ. એલ. બી.—વેણીસ કર જીવજી અવાસીમા જુનાગઢ
 વેણીસાલ દરીયાસ નાણાવટી.
 ચણસાલ ગોવિંદરામ અંબારિયા જુન

સદર— પહેલી—૧ રવીસ કર અંબારામ હાથ જુનાગઢ.
 જસવતલાલ સાકરલાલ મહેતા બાવનગર.

મીકનીકલ એનજીનીયર—2nd of દેમતલાલ ધીરજરામ ડુંભાકર—જામનગર.
 Do કનૈયાલાલ જીતરામ એડા રાજકોટ.
 Do. જમવાનલાલ અમૃતલાલ વૈભવ વડવાણુ રહેર
 પ્રીતીમીતરી સાધ-ટીટીક એકસામીનિશાન—

એમ. બી. સી. આઈ.—વૈભવ દરીયાલ પોપટલાલ જુનાગઢ

એલ. એમ. એન્ડ એસ—પહેલી પરીક્ષા.
 યોગ માણેલાલ રવિચ કર જુનાગઢ
 માદડ વેણીલાલ દરીયાલાલ જામનગર.

સદર— બીજી—(૧) વજરાળની બીદારીલાલ હોટાલાલ—જામનગર.
 (૨) વસાવણ ઝવેરીલાલ ગીરગઢ કર—જુનાગઢ.

અલ્ફાબાદ—એર એ. મી દેમતલાલ હવાણુરામ ડુંભાકરી રાજકોટ

સનાતન ધર્મ પ્રવર્તક મંડળી—ચળકોટ આખા-તરદથી સેત્રમેલ પરિક્ષાનું પરિણ
 સનાતના ધોરણમાં—મી દર્શિયવ મુસાજગમ કીકાણી-ધનામ રા. બેનું.
 હા ધોરણમાં—મી. રાગપ્રસાદ:ઉલ્લસ કર ડુંભાકરી, ધનામ રા. બેનું
 „ લાલસ કર લાલસ કર—રા. બેનું
 „ કનકપ્રસાદ રવિચ કર—રા. ૩

ધાર્મિક ધોરણ—મી. મંદલાલ વિ અમૃતલાલ જુન ધનામ રા. ૩
 સનાતન ધર્મ પ્રવર્તક મંડળીની પહેલી પરિક્ષા—બેન કુતા વિ દોસતયામ માં
 રાજકોટ દિદુ કન્યાજાભાથી—રા. ૩નું ધનામ.

त्रिमासिक.

—१०११ पुस्तक १ ६.

वैश्व शुभ १४ संवत् १९९६.

अंक १ दो. ६६०—

श्री हाटकेश्वर प्रार्थना.

सुंदर गुण मन्दिर तनु नन्दीशेखरा-—ए राह.

१

बन्दे त्वां सततमहं हाटकेश्वरम्
 जपहु जपहु ते पदाम्बुजं निरन्तरम् ॥ बन्दे.
 अक्षर करनिकर श्रेष्ठं सदाशिवम्
 नगधर दुहिताननालमजोभितं त्रियम्
 गजमुखमुखरीकृतं प्रभावशालिनम्
 शरणम् तरणम् शरणम्
 पुरुषपरम् विष्णुधरम् अमयकरम्
 वैशिकेश्वरम् ॥ बन्दे.

२

नाथ त्वं सदैव संहरपदं नृणाम्
 पाहि त्वं पाहि नश्वरमागतान्
 करुणापूतदृष्टिना प्रभो निरीक्ष्यताम्

તિમિરમ્   ગમ્भीરમ્   સ્પષ્ટીરમ્
અપસરતુ   પરિહરતુ   ધરીયરતુ
ઘ્યાપકેશ્વરમ્ ॥ ધન્દે.

શ્રદ્ધસત્ત્વમાયિકાં   પ્રદેહિ સંપદમ્
કાર્યનુદ્ધિવાદકં   પ્રદિશ્યતામ્પયમ્
આર્યનાગરત્ત્વમમ્   પ્રાક્તનં પરમ્
વિશ્વતુ   હૃદયમ્   સત્ત્વમ્
તવ કૃપા   વિમલનયા   વિગતમયા
ઘાલકા યયમ્ ॥ ધન્દે.
જન્મશંકર વિ. ગિરિજાશંકર યય.

સમીક્ષા

ત્રિભાસિકાનું જન વર્ગે જાનીત થયું છે, નવન વર્ગને આશંકા થયો છે, જેઓને ઉદ્દેશને ત્રિભાસિકાની પ્રશંસા થઈ છે, તેઓની પ્રતિષ્ઠા અથવા અનિષ્ઠા હતાં જાણીતાં જન, જાણીતાં દેવ અને પદ્માઓની ઉદાસીનતા હતાં, જાણ આધિભાષિથી મુખ્ય થઈ ત્રિભાસિકા જાણ વર્ગનું જન થઈ રહ્યું છે. દરેક તે આશ્ચર્યચક્રમાં જ છે. હાથ, પેપુ, જોખમ, હતાં, તે કીટાટોશ્વરના કૃપા પ્રમાણે જાણક છે, કાટોશ્વરના બાંહેલી મેવા કાંચના ઉદ્દેશીજ તેને જન્મ થાવું રહ્યું છે. દરેકને બાંહેલી મેવાની તેને અપેક્ષા છે. કાટોશ્વરના પ્રત્યક્ષી, બાંહેલી મેવા તેજ અથવા ન તેજ, હતાં મુદ્ધ અને ગ્રહણ કરીને રહ્યાં પ્રારંભ આશ્ચર્યક જાણ તે દિગ્દમ્બ મન આ અને અભિજ્ઞ જાણના પ્રત્યક્ષ શી કાટોશ્વરના જન પ્રત્યક્ષી તેને મન્ય જ રહે, એમ તેને અર્થ ત્રિભાસિકા છે.

હાટક એટલે સુવર્ણ, અને સુવર્ણના કમ્પરના ભક્તો શુ સુવર્ણનેજ-ધન સંપત્તિને-સાંસારિક વિષયોને અથવા અર્થ અને કામને જ ભાગનારા છે? કાલે, કેટલાક આધુનિક ભક્તોની તેવી અવસ્થા થઈ ગઈ હોય, કાલે, તેઓ પોતાના જીવનને પૈસાથી જીવ પાટી ચકતા ન હોય, તે પછી હાટકમ્પરના ભક્તો હાટકમ્પરના ભક્તો જ છે! હાટક એટલે સુવર્ણ-એકવર્ણ-તેને સસિ-ન્યોનિર્મિત-શાનમૈતન્ય-ના પૂજકો પાર્શ્વ સુવર્ણ-જડ પદાર્થમાં મુગ્ધ થાય, તે દાસ પ્રભાવ જ છે! નાજર ખડમાં પંચમ પુણ્ય-આદિ નિયમલુ-સદાસિવની સંસ્થાનક શક્તિનું શિશુરૂપે તેને અભિરૂપે-અગ્નિ નિવાળારૂપે અદેવે સ્થાપન કર્યાનું વર્ણન કર્યું છે, તેજ ઉપનિષદના પદાર્થ માત્રમાં સુત્રની પેઠે પ્રાણુશક્તિથી રહેલા સુત્રાત્મા, દિરંગમ જર્ણ પુણ્ય છે આધુનિક વૈજ્ઞાનિકો જેને સ્પંદન (Vibration) કહે છે, સાંખ્યમાં જેને મહત્ત્વ કહે છે, વેદાન્તમાં જે સુદૃઢત્વથી ઓળખાય છે, પ્રકૃતિને જે સત્ત્વગુણ છે, તેમાં અવ્યત શક્તિની સાથે પ્રથમ પ્રકટ થયેલ દિરંગમપ્રાત્મા અથવા શ્રી મહા ભગવદ્ગીતાનાં મહાનાત્મા હાટકમ્પર છે સત્ત્વગુણો, મહત્ત્વનો અને સુદૃઢત્વનો રત્ન સુવર્ણ સરખો છે, મોઝી પુણ્યો સુરમાં તેવા દિરંગમ પુણ્યનું દર્શન કરી શકી છે; વાજસનેયે સંદિતાના પુણ્યસુક્તમાં એક અપિએ નિર્ભયતાથી ગાયું છે કે—

વેદાદ્યમેતં પુરુષં મહાન્તમાદિત્યવર્ણં તમસઃ પરસ્માત્ ।

તમેવ વિદિત્વાઽસિ શ્વત્યુમેતિ । નાન્યઃ પન્થા વિષયતેઽપનાય ॥

“આદિત્યના જેવો જેનો વર્ણ છે તમેજ અવિદ્યાથી જે પર છે, તેવા મહાનાત્માનાં અને દર્શન થઈ છે તેના જ સાક્ષ્ય-કારથી જન્મ મરણનો ભય દુર થાય છે તેના સરણ વિના અન્ય માર્ગપણ માર્ગ નથી.”

અવિદ્યાથી પર એટલે વિદ્યા અથવા દૈવીશક્તિ (Light of the Logos) જેને ઉમા એટલે જન્મનું ઉપાધન કારણ કહે, અથવા મહામાયા કહે, સતી એટલે સતતભવવ્યાપિની કહે-તેવી મહાશક્તિના અધિષ્ઠાતા-પતિ, સદાસિવ-સાતિ સ્વરૂપ, દેવના દેવ મહાદેવ-તેજ હાટકમ્પર છે તે હાટકમ્પરના ભક્તો શાનથી અથવા સુદૃઢિથી વિમુખ તેમજ કિંમતી શુન્ય - તમેજુષ્ટી (Inert) કેમ હોય છો? હૃદયમાં સાક્ષિરૂપે વ્યાપી રહેલ, હન્દ્રિયોમાં દેવોરૂપે વિભક્તી રહેલ, ચંદ્રમાં લક્ષ્મીરૂપે પ્રકાશી રહેલ, પદાર્થમાત્રમાં ચતિરૂપે પ્રકટ થયેલ હાટકમ્પરના સ્મરણ-મનન અને નિદિષ્ઠાસનથી યોગ જ મળથી યોગ જ મળ માટે પરબલ કરતી અવિદ્યારૂપ આસુરી સંપત્તિને કુશ્વેત્રમાં ફેરવેલી જેમ સમૂલ નાશ થાઓ! હાટકમ્પરના ભક્તોની હાટકમ્પરમાં ભક્તિ 'પુન' 'સ્થાપિત થઈ, બળવતી અને અમળ થાઓ!

શુ દાટકેશ્વરના ભક્તો માટે પૂજ્ય પશુ એક પ્રવૃત્તિની આવશ્યકતા નથી ત્રિમાસિક અગ્નિત્વ કેવળ નિર્ગંધ છે હા નાગરખડમાં જેનું વશોજાન પરિસ્પૃષ્ટ કર્યું છે, તેવા ત્રિજન અથવા ભાર્યક નામના મહાત્માએ કરેલો ભ્રમ નિરર્થક હોય, પ્રાચીનકાળમાં નાગસોકોને મારી દહાવનાર, મધ્યકાળમાં જૂજરાન અને કાઠિયાવાડના ઇતિહાસનું નિરપેક્ષ કરનાર, અને સાંપ્રતકાળમાં પશુ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ-એ ચતુર્વર્તની પ્રાપ્તિ માટે આદર્શરૂપ જીવન ચલાવનાર નાગરજાનિના અસ્તિત્વની આવશ્યકતા ન હોય, વર્ણાશ્રમનો સમૂહ ઉચ્છેદ છટ્ટ હોય, તો જ નાગર યાત્રિ માટે પૂજ્ય પશુ એક પ્રવૃત્તિની આવશ્યકતા નથી. 'શ્રીમાંસા દર્શનના પ્રકાશક જૈમિની મુનિ તો(ષોદના સસળોડર્ગો ધર્મઃ) વેદવિદિત કર્મને જ ધર્મ કહે છે વેદવિદિત કર્મમાં અધિકાર વિશેષની અપેક્ષા રહેલી છે તે અધિકાર વર્ણ વિશેષથી પ્રાપ્ત થાય છે વર્ણના સરનાપક છત્ર પોતે જ છે, એમ છત્ર પોતે જ ભગવદ્-ગીતામાં કહેલું છે શરીર વિશેષની રચના પિતૃદેવો કરે છે, એમ વિદુષી જ્ઞાની ધીસે'ટ અત્યંત સૂરમનાથી સમન્વેષ્ટ છે હિંદુધર્મને વેદવિદિત કર્મથી જુદો પાડી શકાય, તો જ તે વર્ણાશ્રમથી જુદો થઈ શકે છે એ દબાર વર્ષ પહેલાં મહારાજા ભરૂંદરીએ (જ્ઞાતિષેદનલેન કિમ્) 'યાત્રિ હોય તો અગ્નિ' શું પ્રયોજન છે? એમ કહીને, તેમ જ સાંપ્રતકાળમાં આધુનિક મુદારકોના અગ્રણી મહારાજા શિયાલ્-રાય ગાયકવાડ 'આપણા દેશની અવનતિનું કારણ યાત્રિસરના જ છે'—એમ કહીને વર્ણશેદના અનર્થનું દર્શન કરાવે છે તેમ જ્ઞાં આપણા દેશના પ્રાચીન તેમ જ અર્વાચીન ઇતિહાસમાં વર્ણવર્ણના સંબંધથી દેશની અવનતિ થઈ હોય, એવો એકપણ દર્શાવ મળી શકતો નથી મહાભારતનું બીપણ સુદ, પ્રથુરાજનો પરાભવ અને પેશ્વાનો પાણીપતમાં સ્વદાર— એ આપણા દેશની અધીનતિનાં કારણો હોય, તો તે ત્રણે કારણોમાં માનિ યાત્રિનો દેવ બીજાંપ દરેક, એમ માનવાને આપણી પાસે કંઈપણ સાધન નથી. સર્વ પ્રજાઓમાં અધીનતિના જે સામાન્ય કારણો— ભા-સ કૃતા અને સ્વાર્થપરાયણતા ભેદમાં આવે છે, તે જ કારણો આપણા દેશની અધી-નતિનાં છે હજુ પશુ તે જ કારણો વિદ્યમાન છે તે કારણો અધર્મનાં જ પરિણામો છે જ્ઞાતુધી અધર્મ—સત્યધર્મ શુ છે, એમ સમજવામાં આવશે નહિ સાંકુષી દેશની પુનઃજનિની આશા રાખવી તે આકાશ કુસુમવત્ છે

એક મહાન પુરૂષ કહે છે કે —

Man's mission in the world, the task which he has been set to accomplish is to realise God, to fulfil Him in our outer

appointments. This realisation can be effected only by fulfilling ourselves in our individual life, in the family, in the community, in the nation and lastly in Humanity at large.

“ હમરને-અહને સાક્ષાત્કાર કરવો, આપણાં બાવલારિક ઈન્દ્રિયોમાં તેનું સંપૂર્ણ ઉત્પાદન કરવું, તેજ આ જગતમાં મનુષ્યના જન્મનો ઉદ્દેશ છે, અથવા તેજ કામની સિદ્ધિ માટે તેને ઉત્પન્ન કરવામાં આવ્યો છે આપણા પૃથક જીવનમાં, કુટુંબમાં, શાંતિમાં, રાષ્ટ્રમાં તેમ જ અંતે નિખિલ મનુષ્ય જાતિમાં આપણને પોતાને સંપૂર્ણતાએ લઈ જવાથી હમરને સાક્ષાત્કાર થઈ શકે છે ”

હમરે વર્ષોથી આપણા મહર્ષિ મહાત્માઓ વેદ, ઉપનિષદ પુરાણાદિ દ્વારાએ તેજ ઉપદેશ કરતા આવ્યા છે એકતામાં એકતા (Unity in separation), એ આપણે રહસ્ત્ર મંત્ર છે સ્વલ્પ જગત અને સ્વલ્પ સરીરની બહાર નહિ જનારા પાશ્વત્યોના સંસર્ગથી આપણી શુદ્ધિ કમુપિત થઈ ગઈ છે તેઓને પણ તેઓની સ્વલ્પ પ્રવૃત્તિનાં પરિણામોનું દર્શન થવા લાગ્યું છે, અમેરિકાના પ્રગ્રેસ (Progress-પ્રગતિ) નામના માસિક પત્ર (સપ્ટેમ્બર ૪ સ. ૧૯૦૬) માં એક મહાન વિદ્વાન ડોમસ, એથ, કયીસર (Thomas H. Caylor) રહે છે કે—

“ સુરપમાં અકારમાં સૈમના મધ્ય ભાગ સુધી સામાન્ય જન સમાજ અધિકારમય જીવન આજીવ દત્ત સ્વારપછી કાંસમાં અને અમેરિકામાં જે રાજ્ય-વિપ્લવો થયા, તેની અસરથી, તેમજ કાસમાં વોસ્ટર્સ અને અમેરિકામાં એક્સરસન અને પેન જેવા વિદ્વાનોના શિક્ષણથી જન સમાજ ધર્મ વિમુખ થઈ જઈ પરાયણ થવા લાગી હતી ૧૯મી સદીમાં ઈર્વિન, હુક્લી, હિન્ડોલ અને હર્બર્ટ સ્પેન્સર જેવા વિદ્વાનોથી જગતમાં કેન્દ્ર સુધી પહોંચી ગયો પરંતુ આશ્ચર્ય નેત્ર છે કે— તે-સૈમના અતમા પ્રત્યાષાત શરૂ થયો જે જગતમાં વૈજ્ઞાનિક મંદળમાં તેમજ વિશ્વવિદ્યાલયોમાં મહુ પ્રિય થઈ પડ્યો હતો, તે જગતમાં હવે અમ્તપ્રાપ્ત થયો છે, અને તેની જગ્યાએ ચૈતન્યવાદે લીધી છે ” છતાં પણ તેઓમાંના પણ અસાચોતી શુદ્ધિમાં ચૈતન્યની પ્રતીતિ નહિ થઈ શકવાથી, તેઓએ ગુજરાતી બલરમા લોકમત (Democracy) થી અને સામાજિક બલરમા સામાજિક સંપત્તિ વિભાજ (Socialism) થી ઉત્ક્રાંતને જમીરમ પ્રમત્ત કરવા માંડ્યો છે એકની અથવા અમુક જાતની નહિ પણ આખી પ્રજાની સમમ સત્તા રાજ્યવસ્ત્રમાં ફોવી નેહ્યો. તેમજ સર્વધન સંપત્તિ એકની અથવા અમુક જાતની માલિકાની નહિ પણ આખી જનસમાજની માલિકાની ફોવી નેહ્યો. એવા વિચારોએ પશ્ચિમમાં રમથતા પ્રાપ્ત કરવા માંડી છે ‘કોમ્યુનિઝમ (Communism-સત્તા સંસ્થા), ફેબીયનીઝમ (Fabianism), ‘નેશનલીઝમ’ (Nationalism-રાષ્ટ્રીય સંસ્થા) વગેરે વગેરે જુદી

પ્રબાશંકર દશપંતરામ પટ્ટણીને તેઓએ કરેલી રાજ સેવાના બહામાં સી આઇ. ઇ નો માનવતો ઇશ્કાજ આપ્યો છે. 'શોધન સમયમાં આ સમજા બનાવો ઉપરાંત ઉપરી જાન્યાથી નાજરોમાં જામતિ થાય અને પોતાની અત શક્તિનું ભાન થવા લાગે તો તેમાં કાંઈ આશ્ચર્ય જોવા નથી. રાજકોટના નાજર મુદરશોએમુનથીજીને જે માનપત્ર આપ્યું છે, તે માનપત્રમાં આપણા વિર પુરોનું મહુ ઉત્સાહપૂર્વક રૂમરજુ કરાવ્યું છે. દંત્રુપણ આપણામાં છુટી હવાઈ વીરતાનું દર્શન થઈ શકે છે તે પણ સેફા નામનો મુખ્યમિત્ર વિદ્વાન "રાજકીય દષ્ટિએ ઇતિહાસની કિમત" (Political Value of History) નિબંધમાં લખે છે કે—

Do not persuade yourself that any institution, however great may be its antiquity, however transcendent may have been its uses in a remote past, can permanently justify its existence, unless it can be shewn to exercise a really beneficial influence over society over our own age.

"એમ કહિયેલ માનશી નહિ કે—દરકોઈ સરથા, જેને જૂતકાળ ગમે તેટલો મદદત્વ ભરેલો હોય અથવા જૂતકાળમાં જેને ઉપયોગ બહુ મુશ્કેલ હોય, તેવી સરથા જે જનસમાજ ઉપર અથવા વર્તમાનકાળ ઉપર ખરેખરી ઉપયુક્ત અસર ન કરતી હોય તો તે ભાંજા વખત સુધી રહી શકવાને વાજબી કરી શકે છે. અર્થાત્—આપણે જૂતકાળ ગમે તેટલો યશસ્વી હોય તો પણ હાલના સમયને અનુસરીને જ્યાં સુધી આપણે એક મનથી એકત્ર થઈ સમગ્ર રાષ્ટ્રના વિકાસ માટે સમસ્ત પ્રયત્ન ન કરીએ ત્યાં સુધી ઉત્તરણ ભવિષ્યની આપણે આશા રાખવી, તે સમજા મહાન વિદ્વાનોના સુદિ પૂર્વક સ્થાપિત સિદ્ધાન્તોથી વિરૂદ્ધ જ છે

ત ત્રી.

ચર્ચાપત્ર.

સ. રા. માનસકર પીતામ્બરદાસ મહેતા,

તત્ત્વી ત્રિમાસિક

મુદ્રા મહાશય,

વિ. વિ. ને આપણાં 'ત્રિમાસિક'ના પોપ શુદ્ધ ૧૪ સવત ૧૯૧૧ના અંકનાં પૃષ્ઠ ૧૦૪ થી ૧૦૮ ઉપર "વડનગરા નાગર પરિપદ્ધતી આવસ્થા" એ વિષય ઉપર પ્રગટ થયેલા સ. રા. શુભાનંદરામ ગેલ્વાંદરામ દેસાઈ, બી. એ., એસ. એસ. બી. ના લેખને લેઈશી આ પત્ર અમો લખીએ છીએ.

ત્રિમાસિકનાં ઉપર કહેલા અંકનાં પૃષ્ઠ ૧૦૩ ઉપર ઉક્ત લેખ સંબંધે છપા-
મેલાં આપનાં ટાંચિયુ (note)માં આપ યાત્રિના દિવસિકાને એ વિષય ઉપર
પોતાના વિચાર સ્પષ્ટપણે લખી મોકલવાને આમત્રણ કરે છે. તદ્દનુસાર થી
વડનગરા નાગર મંડળ, મુબમ્બ, એ, એ વિષય પરત્વે વિચાર કરી પોતાનાં સરઘા
તરીકેનો અભિપ્રાય ઉચારવા આવસ્થાકતા નોંધ છે. મંડળની તા. ૨૭ માર્ચ ૧૯૧૦
ની મીટિંગમાં તે લેખ વાંચવામાં આવ્યો હતો, તથા તેનાપર ચર્ચા ચલાવવામાં
આવી હતી, અને પુખ્ત વિચારને અંતે નહીં થયેલાં ધોરણ ઉપર એક પત્ર લખી,
મંડળની સ્ટેન્ડિંગ કમીટી પાસે તે બહાસ રાખવી, આપને બીડવાનું અમેને
કહેવામાં આવ્યું હતું, જે મુજબ આ પત્ર અમો લખીએ છીએ.

અમારું મંડળ માને છે કે દેશના પૃથક્ પૃથક્ વિભાગોમાં પુરાતન કળમાં
સ્થપાયેલ યાત્રિ સંસ્થાઓનું હાલમાં નહિ પ્રાપ્ત થતું જતું બધારણ જોતાં આશુ
જમાનાને અનુસરતા ધોરણ ઉપર તે સંસ્થાઓને પુનઃસજીવન કરવાના ઉપાય તરીકે
વડનગરા નાગર પરિપદ્ધતી આવસ્થાકતા વિશે એ મત ઠોઠ સંકેત નહિ પરંતુ આવી
પરિપદ્ધતિ બંધાવના, તેને સતત નિભાવી રાખવાના, અને તેના ઉદ્દેશો અમલમાં
મુકવાના માર્ગોમાં લણી મુશ્કેલીઓ ઉભી છે, અને હવે પછી ઉભી થશે. આમ જતાં
પણ સ. રા. શુભાનંદરામજીએ તે મુશ્કેલીઓને જે રહીઓ આપ્યો છે તે જોતાં, તથા
તે દૂર કરવાના જે ઉપાયો દર્શાવ્યા છે તે ધ્યાનમાં રાખી જોવાતી બાબતો આવા
લગીરથી પ્રથમને સજીવ હિતારવા સફળ થાય, તો કદાચ અસાધ્ય નથી એમ અમારું મંડળ
માને છે, સ. રા. શુભાનંદરામજીના લેખ સંબંધે આ સ્થળે લેખણ સ્પષ્ટીકરણ કરવાની
મંડળને જરૂર જણાઈ નથી, પરંતુ જે મુખ્ય મુદ્દાઓ રજુ કરવા તે આવસ્થા
ધારે છે તે નીચે મુજબ છે.

લેખ ઉપરથી જાણાય છે કે પ્રથમ, સરવાળું સંમેલન ૪૨૭, કાર્કિયાવાડના પૃથ્વી પૃથ્વી વિશ્વગોત્રી ગાનિયા પ્રતિનિધિઓનું બનશે અમાર્ગ મડળનો હોય, જે દરેકેક સ્થળે વસતા વડનગરા નામરને બધ બેસતો છે, તે જોતાં અમે સહેજ દિશગીર મધ્યે છીએ કે સમજાવ વડનગરા નામરોની પરિપદ બરવાની યોજના મધ્ય શક્તી નથી ગુજરાતના અમુક વિભાગે જે કાર્કિયાવાડની સાથે વ્યવહારિક સંબંધમાં છે, જેના મુખ્ય પુરો કાર્કિયાવાડ જોજ-સીમાં મોટા હોદ્દાઓ ધરાવી ગયા છે જે વિશ્વગોત્ર સદ્ગુદરેકે કેળવણીના ઉચ્ચ સન્કારોને લઈ પરિપદ જેવાં કાર્કમાં પણે અમે મદદરૂપ મધ્ય પડવા સમર્થ છે, અને જે સ્થળે આપણું મુળ વતન વડનગર આવેલું છે, તે વિશ્વગોત્રે આવી પરિપદમાં, ભાગ લેતા હવે અમારું મડળ બલામણુ કરી સહે છતાં પણે આવા મહાન પ્રયાસને જુગે ઉઠી યતી મુશ્કેલીઓને ખાસ રાખી રા. ગુલાબરાયજીએ જે વિશ્વગોત્ર પ્રથમ સંમેલન બરવા મુચના કરેલી છે, તેમાં અમે કોઈપણ રીતે અતરામરૂપ મવા માગતા નથી. જે સેકન વિશ્વગોત્ર સંમેલન બરાપ તે જે માગણી કરવા અમે કમ્પ્લીએ છીએ તે એ છે કે અમારું મડળ, કે જેમાં ૪૨૭, કાર્કિયાવાડ, ગુજરાત અને છેક મુન્દા-ટેડ પ્રાચીન્સીકતા મેમ્બરો પણ છે, અને જે અલગત ૪૨૭, કાર્કિયાવાડની બહાર-રુ લેખામે, તેને અને તેવી યોગ્ય ધારણાપર સ્થપાયેલી વડનગરા નામરોની બીજી દલાત સરવાઓને તે સંમેલનમાં પ્રતિનિધિઓ મોકલવા દેક આપવામાં આવે એ જેવા અમારું મડળ જાતુર છે અમે યોગ્ય માનીએ છીએ કે અમારું મડળ જેવા બહોળા હોય ઉપર રથપાયેલી વડનગરા નામરોની બીજી દલાત સરવા પશ્ચિમ દિગુસ્તાનમાં અમારા સાલગવામાં નથી, અને તેવી ગિમ્તિમાં અમારું મડળને સંમેલનમાં ભાગ લેતું કરવાથી તે સંમેલન જે દરેકથી બરવામાં આવશે તે હોય બર લાવવામાં અમારું મડળ મદદરૂપ મધ્ય પડવા દેક આશા રાખી શકાય.

કદાચ રા. ગુલાબરાયજીએ આવાં મડળને પ્રતિનિધિપણુ આપવા અત્યાર પહેલાં જ ધાર્યું હશે, છતાં પણે લલિપ્તમાં "દેવે મોડુ મધુ છે" એમ કહેવા કારણ ન મળે તે જેવા મડળે આ માગણી કરવા યોગ્ય ધાર્યું છે.

છેવટે રા. ગુલાબરાયજીને તેમના મનન હવે યોગ્ય લેખ માટે તથા તેમનાં અનુકરણીય આચાર અને ઉચ્ચ કેળવણીને જાજતા હાથ ધરેલા આ મહાન પ્રયોસ માટે મડળ તરફની મુખ્યારકબાદી આપતાં આ પત્ર અમે બધ કરીશું.

આ પત્રની એક નકલ રા. ગુલાબરાયજીને અમે મોકલાવીએ છીએ એજ વિનિતિ.

લી. સેવકા,

મુંબઈ તા. ૩૧-૩-૧૦

દસપતરામ દેસતરામ અનગિયા
માલેકલાસ રેવાસર વૃણુવ,
આનરરી નોર્ન્ટ સેક્રેટરીઓ.

વહનગરા નાગર પરિપદ્ની આવશ્યકતા.

(જતાકે ૫૯ ૧૦૮થી અનુસંધાન)

જ્યા અહમાં આપણી યાત્રિ સમસ્તતુ સમેલન બરવાની આવશ્યકતા ઉપ-
રિષત થએલી છે, તેને ઉદેશીને મે ને સખાણુ કુર્તુ હતું, તેના અનુસંધાનમાં
હવે સમેલનમાં (૧) પ્રતિનિધિઓ પસંદ કરવામાં કામ ચોકસ ધોરણુ રાખવું કે
કેમ, તેમજ રાખવું તે મુજબાતમાં એ ધોરણુ કેવા પ્રકારનું રાખવું તે બાબત
તેમજ (૨) કાલ તરત સમેલનમાં કષ્ટ કષ્ટ બાબતો ચર્ચવી તે બાબત ઉપર મારા
વિચારો હવે પછીના અહમાં પ્રદર્શિત કરવા મે ઈચ્છા જણાવી હતી, તે અમલમાં
મુક્તી પહેલાં સમેલન બરવાને તાત્કાલિક પ્રયાસ થાય તો તે ફળીશુત થવાને
સંભવ પુરતો છે, તેમજ પ્રારંભમાં તે ને પ્રયાસ બાવનનગરમાંજ વધારે સહેલાઈથી
પાર પાડી શકાય, તેની પ્રતક્ષ પ્રતીતિ સદરહુ સખાણુ સખાણુ બાદ બનેમ એક
અમલના અને ચિરકાળ સ્મરણીય પ્રસંગના અજમાં થએલી હોવાથી, તે સબધિ
ચોકક સખવા રળ થઈયુ

૭ કારી નિવાસી મીપુત મહાશય મુનશી માધોભાસ વેણીસાલસી એસ આઇ
કમીસી પોતાના કુટુબ કખીસા તેમજ એક મોટા રસાસા સદિત મી દારકા-
નાથની માત્રા કરવાના હેતુથી મુબધ પધાર્યો હતા પરંતુ હાં બાબા બાદ
મી દારકાપુરીમાં મરકીને ઉપદ્રવ ચાલુ હતો; સખબ તે સમયે જવાને વિચાર
મોકુફ કરી તેઓએ પોતાના પિતાએ ને સકલ્પ કરેલ, પરંતુ ને તેઓ દેવયોજથી
પાર પાડી શક્યા નહોતા, તેજ સકલ્પ પરિપૂર્ણ કરવા માટે યુજ્યત કાઠિયાવાડમાં
વસતા વડનગરા નાગરોનાં મુખ્ય મુખ્ય સ્થળોમાં પધારી, જાંના અપણા મનિ-
ભાષાએને દર્શન આપી પરંપરની મુલાકાતને લાજ મેળવવાની ધારણા કરી અને તેને
લઇને તેઓ પોતાના પ્રવાસના ઇરમ્બાન બીજા સ્થળોએ પધાર્યો હતા, તેમ બાવ-
નગર પહુ પધાર્યો હતા, તે પ્રસંગે તેમને માનપત્ર આપવા માટે તેમજ તેમને
અન્ન રીતે સત્કાર કરવા માટે અહીંની યાત્રિની “નાગર છમખાના” એવા મશ-
હૂર નામનો ઝોળખાતી સરખા તરફથી ઉત્કૃષ્ટ મોલવણુ કરવામાં આવી હતી, અને
વિશેષમાં કાઠિયાવાડનાં અન્ન મુખ્ય મુખ્ય સ્થળોના નાગર ગૃહસ્થોએ સદરહુ સત્કા-
રના કાર્યમાં ભાગ લેવા માટે પ્રતિનિધિઓ મોકલેલ હતા. તદ્વુસાર જુનાગઢ-જામ-
નગર-વસાવડ-ધારાજી વગેરે સ્થળોએથી પ્રતિનિધિ સદરહુ મેળાવકામાં ભાગ લેવા
તેમજ ઓનરેબલ મુનશીજીને જુનાગઢ-રાજકોટ તથા જામનગર પધારવાની વિનિ
કરવા માટે આજ્ઞા હતા

૩ ઉપર જે હકીકત દર્શાવી છે, તેનો હેતુ માત્ર એટલોજ છે કે એક કાળ એવો હતો કે ન્યારે આપણા સ્વચાલીય બાંધવો આપસ આપસમાં સત્તાની સ્પર્ધાને લઈને બહારના પરસ્પરના બ્યવહારમાં એકત્રતાનો આડંબર રાખતા હતા, છતાં તેઓ કોઈપણ સામાન્ય હેતુનું અવલંબન કરી અતઃકરણથી એકવ સાધવા માટે બહુ મથતા નહોતા, એટલુંજ નહિ બધે દરેકોઈ વિભાગમાં વસતા આપણા સ્વચાલીય બાંધવો એટલા અંતર સરસાધ બને પ્રસિદ્ધિ સંપાદન કરે તેમાં સૈતુ દિત સમાએલ છે, એવા વિચાર ધરાવી તેની એકત્રપણે લાગણી દર્શાવવા માટે એકમ મળવાનો આશય આપણને બહુ ક્વચિત આવતો હતો, ત્યારે આ વખતે તેમજ રા. રા. લક્ષુભાઈ સાહેબ મુંબઈની ધારાસભામાં નીમાણા તે પ્રસંગે, એ બનાવથી જાણે સૈને લાભ થયો હોય એમ માનીને દરેક વિભાગ વાળાઓએ તે તે લાગણીનું પ્રદર્શન યોગ્ય રીતે કર્યું હતું. ઉપરાંત આ પ્રસંગે તો મુનસીફ જેવા પ્રતિષ્ઠિત બને નામક્રિત મુદત્ત કાઠીઆવાડમાં-પ્રથમ પધાર્થી તે ખાતે સૈને કેટલો દુર્લભ થયો હતો તેની સ્થુલ રીતે પ્રતીતિ આપવા માટે કાઠીઆવાડના ધણાખરા વિભાગના નામરોના પ્રતિનિધિઓ એકજ સ્થળે ઝુક વખતમાં એકમ થયા એ હકીકત શું સૂચવે છે?

એજ કે હવે આપણે એકમ મળી પરસ્પરને ઉપકારક તથા ઉપયોગી થવા માટે વિશેષ ચીવટ ધરવા લાગ્યા છએ.

ઉપરાંત જેમ આવી બાબતોમાં તેમજ આપણા સામાન્ય રીત રિવાજોની બાબતોમાં પણ આપણે એકત્ર મળી વિચાર ચલાવવાનો સહકર્મ કરીએ, તો તે પણ આપણે પાર પાડી શકશું તેનું પણ તેથી આપણને સૂચન મળ્યું હતું.

૪ ઉપરને પ્રસંગે એકમ સએલ બહારથી આવેલા પ્રતિનિધિઓની વાતચીત ઉપરથી પણ એમજ લાગ્યું હતું કે આપણે હવે સામાન્ય દિતને લગતા સવાલો એકમ મળી ચર્ચવા જોઈએ ઉપરાંત તેને એક થા બીજી રીતે નિર્ણય કરી આપણને બધાને એક બીજાની સાથે કન્યા લેવા દેવાની બાબતનો બ્યવહાર પણ વિસ્તૃત કરવામાં સરળતા થાય એવો તેનો વિસ્તાર લાવવો જોઈએ, બને તેની સાથે હવે આપણે અને તે લાગણીમાં વસતા હોઈએ છતાં તેને લઈને, જે સકુચિત દૃષ્ટી રહેતી હતી તે દૂર કરી અંતર તરિકે આપણામાંથી અને તે સારા થાય બને આગળ વધે તેમાં સૈને સરખા તે અભિમાન ધરાવવાનું કારણ મળે એ રિયલિ જામતી જાય એવો પ્રયાસ કરવાની તક આવી લાગી છે મતલબ શી હાટકેવરની કૃપાથી આપણામાં આવી ઉદાર ભાવનાનો થોડો થોડો સંચય થવા લાગ્યો છે એ આપણા અવિધ્યને માટે શુભસૂચક છે, પરંતુ એવી ભાવનાઓ બીજાંયે છે તેને યોગ્ય જાળવું

સિંચન કરી, બહુરિત કરી પાસવિત કરવાની જરૂર છે, કે જેથી તેમાંથી ઉત્પન્ન થતાં મિષ્ટ, ફળોનો આસ્વાદ આપણે બધા સહ શાકીયો; અને તેને પરિણામે આપણી ભવિષ્યની હાલત દરેક રીતે ખરેખર ઉજ્જવળ અને પવિત્ર થઈ શકે.

પહેલે સંમેલનમાં પ્રતિનિધિઓ પસંદ કરવા માટે અને તેની સંખ્યા મુકરર કરવા માટે કોઈ ધોરણ રાખવું કે કેમ એ સવાલનું નિરીક્ષણ કરવામાં ને આપણે એમનું ચોક્કસ કરીએ કે હજી સારામાં છે માટે કોઈ ધોરણ ન રાખતાં જમે તેને આવવાની છુટ રાખવી, તો તે મત બહુ વાસ્તવિક નથી, એમ અને જણાય છે, કારણકે સારામાંજ કોઈ બહુ સારું અને ચોક્કસ ધોરણ ઉપર કરવી નોંધ્યું, કે જેથી તે સંમેલનમાં જે કોઈ વિષયો ચર્ચાઈ અને તે ઉપર જે ઠરાવો થાય તેનું ધારણ અને મહત્તા તેમજ તેના ઉપર કેટલું વજન રાખવું તે સ્વ કોઈ સદસ્ય નોંધ શકે; ઉપરાંત નિયમિત સંખ્યા ન હોય તો પછી સંમેલનનું કામ બંધવિષય રીતે ચાલી પણ ન શકે અને સંમેલનમાં ખધારેલા ગૃહસ્થોનો સહકાર, કરનારાઓને પણ, અવધાઈ થઈ પાવાનો અવકાશ રહે છે, સમજ મ્હારો નામ મત એમ છે કે દરેક વિભાગ વાળાઓએ પ્રતિનિધિઓ નિયમિત સંખ્યામાં મુકરર કરવા પરંતુ આ ઉપરથી મ્હારું કહેવું એમ નથી કે દરેક વિભાગવાળાઓએ પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા મુકરર કરવામાં એક સરખે ધોરણેજ કામ લેવું એ સંભવે તો દરેક વિભાગવાળાઓએ એજ સામે તે ધોરણ અપસાર કરવું. પરંતુ તેમાં એટલી વાત ખાસ કરીને ખાતરમાં રાખવી નોંધ્યું કે જે પ્રતિનિધિઓ નિમાય તે સાતિ સમસ્તના પ્રતિનિધિઓ લેખાવા નોંધ્યું, અને તેઓ જે જે વિભાગમાંથી પસંદ થઈ આવેલ હોય, તે તે વિભાગની આપણી કામના તરફથી જે જે વિષયો ચર્ચાઈ તેમાં મત આપવાને અધિકૃત થયેલા હોવા નોંધ્યું. આ બાબતને અંગે દરેક વિભાગના સાતિ લાખ્યોને પહેલેથી જે વિષયો ઉપર ચર્ચા ચાલવાની હોય તેની ટીપ કરી મોકલી આપવી કે તે ઉપર તેઓ વિચાર કરી અચૂક રીતે મત આપવો, એ સંજોગમાં પોતપોતાના પ્રતિનિધિઓને સૂચના કરી શકે આ બાબતમાં વિશેષમાં એટલું પણ એક તેલ્લ ઉમેરવાની અને ખાસજ જણાય છે કે જેથી જેઓ આપણા સાતિ લાખ્યોએ કોઈપણ અવસ્થિત સંસ્થા સ્થાપેલ હોય ત્યાં ત્યાંથી તે તે સંસ્થાવાળાઓ પોત પોતાના પ્રતિનિધિઓ મોકલી આપે તો સંમેલનમાં સામેલ રાખવા નોંધ્યું, કે જેથી એવી એવી સંસ્થાઓએ એવા વિષયો ઉપર પુખ્તપણે સમીક્ષા વખત મુકી ચર્ચા ચલાવી વિચારે બાંધ્ય હોય તો તેના વિચારો અને તેના માટે સવિસ્તર કારણો જણાવવાનો અવકાશ મળે. પ્રતિનિધિઓ પસંદ કરવાની બાબતમાં બીજા કોઈ વધારે સરલ યોજના માર્ગ શકી હોય તો તે કરી અમલમાં ન મુકવા બાબતમાં મ્હારો કોઈપણ પ્રતિજ્ઞા આપું નથી સમજાવું એ સંજોગે જે કોઈ સૂચના થઈ તે બંધ ઉપરથી થઈ શકે. હવે હવે સંમેલનમાં પ્રથમ કલાક વિચારો ચર્ચા, એ સંજોગે મ્હારા વિચારો જણાવવા સ્થા છે પરંતુ તે હું હવે પછી જણાવીશ.

કારણકે મ્હારા પ્રથમ લેખના સંબંધમાં મુંબઈ વડનગરા નાગર મહાજન તરફથી "ત્રિમાસિક"ના ત્રીજા ઉપર એક પત્ર લખાયો છે, અને જેની નકલ તે મહાજનના માનનીય સચીવશ્રીએ મ્હારા ઉપર પણ મોકલી આપી છે તે પત્રની બાબતમાં અને કુંઠમાં લખવાની જગત જણાતાં રહ્યા હશે હવે

૧ એ પત્ર જલ્દી વિચાર પૂર્વક લખાયો છે અને તેમાં વડનગરા નાગર સમ-સ્તની પરિપક્વ મેળવવાની તરફેણમાં મ્હારો મત નથી, તે ખાતે સહેજ દીલ્લીરી નંદેર કરેલી છે પરંતુ તેનો ખુલાસો માત્ર એટલેજ છે કે એ મહાજનો ઉદ્દેશ મને સર્વોચ્ચ માન્ય છે, અને કું પણ સમસ્ત વડનગરા નાગરોમાં ઐક્ય જાગે એ જોવાને એ મહાજનો નેટલેજન ઉત્સુક હશે પરંતુ "ટીપે ટીપે સર્વોચ્ચ ભરાય અને કાંકરે કાંકરે પાળ બધામ" એ કહેવત અનુસાર શરૂઆત થોડે થોડે કરવાથી આપણું કાર્ય વધારે સમીપ પાયા ઉપર રચાશે, એવી મ્હારી માન્યતા હોવાથી તેમજ શરૂઆતમાં તમામ વિભાજના નાગરોની પરિપક્વ જલ્દી મેળવવામાં કેટલીએક ન હર ઘડ શકે એવી મુશ્કેલીઓ ઉભી થવાનો સંભવ છે, માટે અમુક પ્રખ્યાત પક્ષી એ પત્રમાં ભરતુ એજ હેતુથીમે શરૂઆત તો કુંઠમાં કરવાનું સચન કરેલ છે એટલે હવે એ બાબતમાં મુદ્દાનો મતભેદ નથી સમજાવિશેષ વિવેચનની આવશ્યકતા રહેતી નથી, છતાં સમસ્ત વડનગરા નાગરોનું સમેલન ઘડ શકે એમ જાણ્યોનો મત થાય તો તે સ્વીકારવામાં પણ મને કોઈ પ્રકારનો બાધ નથી —

બીજા બાબત એમણે જે સૂચવી છે તે જેવા ઉદ્દેશથી વડનગરા નાગર મહાજન સ્થપાયેલ છે, તે તરફ લક્ષ રાખી તેમને અને તેમના જેવા ઉદ્દેશવાળા મહાજનો પ્રતિનિધિ મોકલી આપવાની છુટ રાખવી જોઈએ તેને સમજી છે. આ બાબતમાં મ્હારો અભિપ્રાય તેમની સાથે પહેલે જાણે મળતો છે ફક્ત એમાં એક-ફક્ત ખ્યાત રાખવાનું છે કે તેવા મહાજનો પ્રતિનિધિઓ મોકલી આપે તે પુખ્ત ઉમ્મરના, પ્રૌઢ વિચારના અને અનુભવી હોવા જોઈએ. વડનગરા નાગર મહાજન જેવું મહાજન આવી બાબતની ચર્ચા વિશેષ આગળ વધારવામાં બાજ લેશે તો તે મ્હારા જેવાને બહુજ ઉપકારક ઘડ પડશે સમજાવ તેમણે જે પત્ર લખ્યો છે તે ખાતે કું તેમનો પૂર્ણ આભારી થયો હશે, અને તેઓએ મને જે ધન્યવાદ આપ્યો છે, તેને કું ખાત્ર નથી; કારણકે મેં તે એક વ્યક્તિ જે બહુ પ્રયાસ સમગ્ર ચાતિ જતોનો મત મેળવવા અને જાળવવા માટે કરી શકે તે કરવામાં માત્ર કર્તવ્યના પ્રદેશની રેખા દેરી છે, પણ તેને લાગવી તેનો વિસ્તાર વધારવાનું કાર્ય એ અને એવા બીજા મહાજનો ઉપાડી લે અને આવી બાબત ઉપર સંબંધિત વિચાર કરી એમાં બાજ લેવાનો સ પૂર્ણ કૃત્સાદ જતાવે તો તેઓજ ખરેખર માનને ખાત્ર જણાશે, અને મને તો એમજ લાગે છે કે આવી સર્વ પ્રયત્નિઓ હવે વેધતી જશે તો તેને પરિણામે શ્રી ઇશ્વર દેવની કૃપાથી આપણી ચાતિ સમસ્તનું ઐક્ય વિશેષ જામશે

અને ઘેઘાં મળમાં યાત્રિની દરેક પ્રકારની ઉત્તતિની વૃદ્ધિનાં ચિન્હો વિશેષ પ્રાપ્તિ થઈ પામેલાં જોવાનો સત્ય અને હર્ષ સૌ દાખને પ્રાપ્ત થઈ પણ એ પ્રવૃત્તિ દમેલાં ભૂદિ, નીતિ અને ધર્મ એ ત્રિપુટિના ચોંટથી સકલિત રહેવી જોઈએ, એમ ચંદ્રારી તત્ત્વ પણ ચોક્કસ માન્યતા છે અને તેમ થશે તે આપણું સવિધ જ્ઞાનસમ્પત્તિ ઉત્તર અને યશસ્વર તથા મેશ્વરકર થઈ જોઈ કોઈજ શક નથી. હાલ એટલુંજ સ્પષ્ટ વિરમું હતું, અને હવે પછી સમેશનમાં ચર્ચવાના વિષયો સમષ્ટિ સંબંધી.

અપૂર્ણ.

ગુલાબરાય ત્રાવિંદરામ દેસાઈ

પ્રોફેસર દેવદત્ત અને ગુજરાતના નાગરો.

આપણા સુવિખ્યાત યમકૃષ્ણ ભાંડારકરના પુત્ર પ્રોફેસર દેવદત્તથી સંબંધેશ 'ગોવાડના ચણાએ અને ગુજરાતના નામશે' એ નામનો લેખ વસંતપત્રના ત્રણ કાર્તિક માસના અંકમાં પ્રકટ થયેલો છે તે લેખ ઉપરથી તો ૧૩મી માર્ચ ૧૯૧૦ના ગુજરાતી પત્રના અંકમાં સાક્ષરથી મનમુખરામ સર્વશ્રમના પુત્ર ય ગ શ્રી તનમુખરામ ભાંડારકરે એક પ્રતિવાદ પ્રસિદ્ધ કરેલ છે વળી તેજ વિષયમાં વેદમૂર્તિ આચાર્ય વસુભદ્ર દરિદ્રને પ્રોફેસર દેવદત્ત ઉપર એક પત્ર સ્પષ્ટ મોકલ્યો છે તેની નકલ અમારી તરફ મોકલવામાં આવી છે. આ ત્રણે ભેગા ઉપરથી કંઈક કહેવાનું આવશ્યક છે, એમ ધારી સંયોજનાં તે વિશે અમારા વિચારો જણાવીએ છીએ.

પ્રારંભમાં એટલું જણાવવાનું જરૂર છે કે—કોઈપણ સિદ્ધાંતનું પ્રતિપાદન કરવામાં ન્યાં સુધી સાધ્ય અને સાધન વગેરે વ્યાપ્તિ ન હોય, તો સુધી નૈવાયિકો તેમાંથી કોઈપણ જનુજમન કરવાની રજા આપતા નથી. સાધ્યના એક જનુ સાદસ્ય અથવા એક સાધનના એક અને સાધે હોય તે તેટલાજ ઉપરથી સાધ્ય સાધનની વ્યાપ્તિ કરાવવી તે અન્યતેજ નહિ પણ ચોતાના હૃદયને પણ કંપવા જેવું છે. પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોએ આપણા ગ્રામીન ઇતિહાસ સંશોધન સંબંધી જે રીતી ધારણ કરી છે, તેજ રીતિનું આપણા દેશના વિદ્વાનો પણ જનુકરણ કરે છે પરંતુ

આ વિષય સંબંધી ગ્રંથ પછી આ પત્ર તેના અમલમાં તેમજ સુરતના રા. રા. શ્રી. મહાદેવપ્રસાદ તોપીપ્રસાદનો પત્ર તથા ચોગ માસના વસંતના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ છે.

તેથી કોઈ પ્રસંગે જેનું હાસ્વાસ્થ્ય પરિણામ આવે છે, તે તે વિષયનું આલેખન કરનારથી અગાધ નદિ હોય અથવા આ પ્રસંગે પ્રાચીન ઇતિહાસનું સંશોધન કરવામાં જેનું ધોરણ રાખવું જોઈએ તથા અમુક સિદ્ધાંત સ્થાપિત કરતાં પૂર્વે જેવાં પ્રમાણો હોવા જોઈએ, તેની ચર્ચા કરવાનું આપણને કંઈ પ્રયોજન નથી તેથી પ્રસ્તુત વિષયનું અવલોકન કરવું, તેજ ઇત્યાર છે.

પ્રોફેસર દેવદત્તે લખેલા વિષયનું અભિધાન જોતાં તેઓને ઉદ્દેશ 'મેવાડના રાણાઓ અને નાગરો વચ્ચેના સંબંધ' દર્શાવવાનો જણાય છે. પરંતુ તે ઉદ્દેશનું પરીક્ષણ કરતાં તેઓને એક બારી નજરે પડે છે, જેમાંથી તેઓ એક મોટા અરણ્યમાં કુદી પડે છે અર્થાત્ ગુજરાતના નાગરો મેવાડના રાણાઓ તથા વઘણીપુરનાં રાજાઓ મૈત્રિક અથવા મિત્ર જાતિના હતા એમ સિદ્ધ કરવાને તેઓ મથે છે.

જ્યાં ત્રિમાસિકના ચોપ માસના અઠમા રા. રા. શ્રી તનમુખચામ ભાષાને આ વિષયને સંબંધ રાખનારો લેખ પ્રકટ થયેલો છે તે લેખમાં તેઓએ 'મેવાડના રાણાઓને' મૂળ પુણ્ય બાપ દત્તે, અને તે બાપ વાનગરનો 'નાગર દત્તે' એમ દર્શાવવાને માટે તેઓને જટલાં પ્રમાણો મળ્યાં આવ્યાં છે, તે પ્રમાણો પ્રસિદ્ધિમાં મુક્યાં છે તે પ્રમાણો નીચે પ્રમાણે છે.

૧ મિત્રકૃદ દુર્ગે (મિતોડ) ના પ્રામુખ્ય કરવાળા આગળ રસીયાજીની છત્રીનો સંવત્ ૧૭૧૧નો લેખ.

૨ અર્જુનચલ (બાણ) ઉપર અચ્ચેશ્વર મહાદેવની દક્ષિણ પાશ્વે પાશુપતના મહામતિ સંવત્ ૧૭૪૨નો સિદ્ધાલેખ.

૩ ઉદયપુરના મહારાણા કુશકર્ણ (કુલાહ) ના પુત્ર મહારાણા રાજમસ્યે એકલિખત મહાદેવના મંદિરનો છલ્લોદાર કરાવી તેમાં કરાવેલો સંવત્ ૧૫૪૫નો સિદ્ધાલેખ.

૪ તેજ કુલાહએ ગીત ગોવિંદ ઉપર રચેલી રસિક પ્રિયા નામની ટીકાના આરંભના શ્લોકો.

એ પ્રમાણે તેઓએ પ્રમાણો આપ્યાં છે જતાં વિક્રમ સંવત ૧૭૭૨ના રાજ સાગરના લેખોમાં તેથી વિપરીત દર્શાવત લખાયેલી હોવાથી, તે દર્શાવતનો ન્યાય સુધી પરીહાર કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ઉપરોક્ત પ્રમાણે નિર્ણયકારક છે, એમ કહી ચકાવ નહિ. વોપણ પ્રોફેસર દેવદત્તે તદુપરાંત વિશિષ્ટ પ્રમાણો આપી તે વિષય ઉપર અધિક પ્રકટ પાડ્યો છે, માટે તે પ્રમાણે પણ સમગ્રી રાખવા યોગ્ય છે.

૧ ઉદયપુરના મહારાજા કુલાલના સમયમાં રચાયેલ એકસિંગ મહારાજના
ગીતે પ્રમાણે શ્લોકો જણાવે છે.

જપાતિ જગતિ વિખ્યાતસકલમહીલોક પાવનં સુમદ્ભુત્ ।

શ્રી પદ્મલક્ષ્મીદેવતં ગોત્રં શ્રી વૈજવાપાર્ણમ્ ॥ ૧ ॥

જપાતિ તથાનન્દપુરે નાગરકુલમણ્ડનો મહીદેવઃ ॥

યજનાદિકર્મકુશલો વિજયાદિત્યાભિયો વિમઃ ॥ ૨ ॥

તત્તનયો દ્વિજવર્યઃ કેશવનામા ભમૂષ્ લોકેઽસ્મિન્ ।

સુતયો યત્ર ચતસ્રઃ પદ્મલક્ષ્મિભિઃ માન્તિ ॥ ૩ ॥

તસ્ય સુતો જગતીતલમસિલં તપસા સુરવાસ્પદં કુર્વન્ ।

નાગા રાવલનામા ભમૂન પાર્શ્વં સ્મૃતિનાં યઃ ॥ ૪ ॥

વસ્તુભો જગતિ ભોગા રાવલસંજ્ઞો ધરાધિપૈર્ધન્યઃ ।

આશ્વાપરોઽસુન્નઃ શ્રીદેવાર્ણસ્તસ્ય વનુજન્મા ॥ ૫ ॥

તત્તનુમઃ સર્વજ્ઞો દસાધ્વરકદિભૂતિભૂદિમલઃ ।

સ મહાદેવો મગધાનભિષાનેનાભિષે યેન ॥ ૬ ॥

વત્સ્ય કુલાર્ણવો ગુહદત્તોઽન્વર્યનામધેયોઽમૂત્ ।

અથાઽપિ યસ્ય નામ્ના વંશોઽયં રખ્યાતિમાજ્જગતિ ॥ ૭ ॥

યદુક્તં પુરાતનૈઃ કંષિમિ ।

આનન્દપુર સમાગત વિમકુલાનન્દનો મહીદેવ

જપાતિ શ્રી ગુહદત્તઃ પ્રભવઃ શ્રી ગૃહિસ્તવંશસ્ય ॥

આપાન્તર.

જનત વિખ્યાત, સકલ મહીલોક પાવન, સુમદાન શ્રી એકસિંગ દેવ અને
શ્રી નૈલપ્પાપ ગ્રામનો જન્મ ! ૧

તેમજ મુળનાદિ કર્મકુશલ આનન્દપુરના મહીદેવ, નાગર કુળ મંદન
વિજયાદિત્ય નામના આશીષજનો જન્મ ! ૨

તેનો પુત્ર દિગ્વર્ષ કેસવ થયો, જેનામાં આરે કૃતિઓ વડંગ સહિત પ્રમત્સી રહી. ૩ તેનો પુત્ર રમ્યતિઓતો આધાર અને આખા જગતીતકને પોતાનો તપ વડે મુખમ્પદ કરતો, એવો નાગરાસહસ થયો. ૪ તેનો પુત્ર ભોગા રાસહ રાગાઓનો વદનીય થયો, તેનો પુત્ર આશાધર થયો તેનો પુત્ર દેવ નામનો થયો ૫ તેનો પુત્ર મહાદેવ નામ પ્રમાણે ગુણવાળો થયો, મહાદેવ સર્વજ્ઞ તેમ એ પશુ સૂર્યસં, મહાદેવ દક્ષાધર કૃત એટલે દક્ષના ધરાનો ભગ કરનાર તેમ તે કુલજ મદ કરનાર, મહાદેવ વિશ્વતિભૂત એટલે સરીરે રાખ ધારણ કરનાર, તેમ તે સમૃદ્ધિમાંનું, અને મહાદેવ વિમલ તેમ એ પશુ વિમલ. ૬ તેનો પુત્ર કુળનો અલકાર અને નામ પ્રમાણે ગુણવાળુ ગુણવત્ થયો, જેના નામથી તેનું કુળ હવે પશુ જગતમાં સુવિખ્યાત છે. ૭

પુરાતન કવિઓએ પશુ કથા છે કે —

“ શ્રી ગુદિલવચનો મૂળ પુરુષ શ્રી ગુદત્ત આલણ, જ્ઞાન દ્યુરંથી આવેલાં
આલણ કુળને આનંદ આપનારો, જન્મ પામે છે ”

૨ “ મેવાળા આલણોને રાણાના કુળ નિષ્ઠે સક્ષિપ્ત દડીકત જણાવવા કહીએ
છીએ, કારે તેઓ નીચેનો સ્થોત્ર સમજાવે છે ”

દેવઃ શ્રી પૃથ્વિહરો હરિતરુપિગુરુર્માળમાતા કુલામ્બા

પર્માણિ પ્રીણિ સુમે યજુરિતિ નિગમો વૈજનાપોદ્ગોષ્મ્ ।

વપ્નો મૂલં નરેજો દ્વિજ સુરમિદયામેદપાદેશ્વરત્વમ્

ચિત્રોડંદ્રિર્મૂલમૂમિર્દશમિરિતિ ગુણૈર્ભાવિઃ કીચોદવલ્લઃ ॥

આપાત્તર

હજીરેવ શ્રી એકલિન, ૧ હરિતરુપિગુરુ, ૨ ગાણમાતા કુળદેવી, ૩ સૂત્રમાં જણાવેલ, ૪
વૈજનાપોદ્ગોષ્મ, ૫ એત્ર ભૈજનાપ, ૬ મૂળ પુરુષ રાગા મપ, ૭ આપાલણ વિષે કથા, ૮ મેદપાદનું
પરત્વ, ૯ મૂળ ભૂમિ ચિત્રાદિ, ૧૦ (ચિત્રોડાદિ), આ દસ ગુણવાળો ચિત્રોડ વડે પ્રમત્સી છે.
ઉપરનાં સમજાં પ્રમાણે ઉપરથી જન્મે વિદ્યાનો એક જ નિષ્કમ ઉપર આવેલો,
એક જ પ્રમારનાં નીચે પ્રમાણે અનુમાનો ઉપજાવી કાઢે છે

૧ ઉદયપુરના રાણાઓનો મૂળપુરુષ ભૈજનાપ જાતનો, વાનવરનો નામર
આલણ હોય. ૨ તે જન્મનો ગ્રહ નામકદના પાશુપત મદમાં તપ કરનાર હરીતરુપિ
દેવે તે ગુરુના પ્રસાદથી જન્મે ચિત્રોડ છતી લઇ લાં રાજધાની કરી હતી. ૩ તે
જન્મના ગુદિલ નામના પુત્ર ઉપરથી તેના વસન્ને ગુદિલો કહેવાયા, અર્થાત્ શ્રીસોદના

રજપૂતો અને ગુહિલવંશના રજપૂતોનો મૂળપુરુષ આ વડનગરનો નાગર બંધુ હતો.

ઉપરુક્ત પ્રમાણે શિવાય બાવનગરના રાજ્ય તારકથી પ્રાચીન રાષ્ટ્રસંમદ નામના ૩ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થયા છે, તે પુસ્તકોમાંના બામ ૧ લામાં મેવાડ પ્રાંતમાં આવેલા રાજનગર અને કાંકરેણી ગામની પાસે રાષ્ટ્રસાગર નામના તળાવ ઉપર કેટલાક શિલાલેખો છે, તે પૈકી ત્રીજો અને ચોથો લેખ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે. તે શિલાલેખો વિક્રમ સંવત્ ૧૭૩૨ (ખ. સ ૧૬૭૬)માં રાણા રાજસિદ્ધના વખતમાં લખાયેલા છે.

પહેલા લેખમાં શ્લોક ૨ થી શ્લોક ૩૧ સુધી આદિનારાયણ ભગવાનથી આરંભી સૂર્યવંશના ક્ષત્ર્યકુ કુળના ૧૨૨ રાજાઓની વંશાવળી બામવંત પુરાણાનુસાર આપી છે. ત્યારપછી તે વંશાવળીના છેલ્લા રાજા સુમિત્રના પુત્ર જગન્નાથથી સિદ્ધરાય રાજા સુધી ૧૨ રાજાઓનાં નામ ગણાવી, છેલ્લે ૩૬ માં શ્લોકમાં વિજયભૂષ રાજાનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તે વિજયભૂષથી પછરમાં પેદીએ ગ્રહકર્તા થયો, અને તે ગ્રહકર્તા પુત્ર બંધુ થયો, એમ લખેલું છે. આ પ્રસંગે વિજયભૂષના વર્ણનથી બંધુના વર્ણન સુધી આપણને સખલ દેવાથી, તેટલા જ શ્લોકો નીચે લખવામાં આવે છે.

મર્મગસેનસ્તસ્માધુ મદનસેનસ્તનોઽમવત્ ।

મૂપઃ સિંહરયસ્ત્વેષે અયોધ્યાવાસીનો નૃપાઃ ॥ ૩૬ ॥

તસ્માદ્વિમયમૂપોઽય મુક્તવાયોઽર્ષ્યાં રણાગતાન્ ।

નિત્વા નૃપાન્ દક્ષિણસ્પાન્ અવસદ્દક્ષિણસિતૌ ॥ ૩૭ ॥

રામસાગરના ત્રીજા લેખમાંથી અવતરણ.

તતો વિમય મૂપસ્ય પદ્માદિત્યોઽમવત્સુતઃ ।

શિવાદિત્યોઽસ્ય પુત્રોઽમૃત્ હરદત્તોઽસ્ય વા સુતઃ ॥૨॥

સુજસાદિત્યનામાસ્માત્ સુમુસ્તાદિત્યકેસ્તવઃ ।

સોમદત્તસ્તસ્ય પુત્રઃ શિલાદિત્યોઽસ્ય પાત્મજઃ ॥૩॥

કેશવાદિસ્ય પતસ્માન્ નાગાદિત્યોઽસ્ય પાત્મજઃ ।

भोगादित्योऽस्य पुत्रोऽभूत् देवादित्यस्ततोऽभवत् ॥४॥

आश्वादित्यः कालभोजादित्योऽस्मात्पानयोऽस्य तु ।

गुहादित्य इहादित्या षतुर्दशमितास्ततः ॥५॥

गुहादित्य मुताः सर्वे गुहिलोताभिषा धुताः ।

जाता युक्तं तेषु पुत्रो ज्येष्ठो वप्सा मिघोऽभवत् ॥६॥

हारितराशि स मुनि ऋण्डः शंभोर्गणोऽभवत् ।

तस्य शिष्योऽभवद्वाप्य स्तस्याह्वानः प्रसादतः ॥७॥

नागद्वदपुरे तिष्ठन्नेकलिङ्गं शिवमभो ।

चक्रे वाप्योऽर्धनं चास्यै वरान्कटो ददौ तवः ॥८॥

चित्रकूटपतिस्त्वं स्याः त्वद्वंद्वचरणाध्वुवम् ।

मागच्छता चित्रकूटः संताति. स्यादखंडिता ॥९॥

ततः स निर्जित्य नृपं तु भोरीजातीयं भूपं मयुराभसंभ्रम् ।

गृहीतवाभिप्रित चित्रकूटं चक्रे च राज्यं नृप चक्रवर्ती ॥१०॥

राज्यासि पूर्णत्व धरत्व लक्ष्मीमयत्व श्रुतादि मवर्णयुक्तां ।

तां रावलाख्यां पटव्रीं दधानो वप्साभिधानः स रराज राजा ॥११॥

ततः सुमाणाभिपरावलोऽस्माद्गोविंदनामाथ महेंद्रनामा ।

आलूतपोऽस्मादयं सिंहवर्मा तस्यात्मजः शक्तिकुमारनामा ॥१२॥

राजसागरना योधा देवभाषी अवतरत् ।

वा.प.१.१२.

अभिन मेन, देवी महसेन, तेथी सिद्धय राग—मेरसा रागमे अयोध्याभा
रेदेवा वग्या वग्या. ३५ तेथी विष्णुभूषण वयो. ते अयोध्याने छेटीने सभाभभा
आवेद्या दक्षिणभा रेदेनारा रागमेने छेटीने दक्षिण भूमिभा वरयो. ३६

ત્યારપછી વિજયભૂપનો પદાદિત્ય થયો તેનો સિવાદિત્ય, તેનો હરદત્તાદિત્ય
પુત્ર થયો. ૨ તેથી સુન્દર્યાદિત્ય, તેથી સુમુખાદિત્ય, તેનો પુત્ર સોમદત્તાદિત્ય, તેનો
પુત્ર સિદ્ધાદિત્ય થયો. ૩ તેનાથી દેવવાદિત્ય, તેનો પુત્ર નાગાદિત્ય, તેનો પુત્ર
ભોગાદિત્ય, તેથી દેવાદિત્ય થયો. ૪ તેનો આસાદિત્ય, તેનાથી કાલભોગાદિત્ય, તેનો
પુત્ર ગુદાદિત્ય થયો. એ પ્રમાણે ચૈત્ર રાજા આદિત્યની સંસારવાળા થયા. ૫ ત્યારથી
ગુદાદિત્યના સર્વ પુત્ર ગુદિત્યોત કહેવાયા ને ગુદાદિત્યના પુત્રોમાં મોટો જાપામારે
રાજા થયો. ૧

અંક નામના રાજાના જન્મ પુનિ દ્વારીતરાશિ થયા તેનો સિંચ જાપ (જાપ)
થયો. તે તેની આસથી તથા કૃષ્ણથી ૮ નાગદત્ત (નાગદત્ત) પુરમાં રહેલો થયો.
એકદિન મેઘપાનુ જાણે નહોતો હતો. તેથી રૂદ્રે તેને વરદાને આપ્યો. ૬ "તું ચિત્રકૂટ-
(ચિત્રકૂટ) નો ધણી થા; તારા વંશજોના અરણ્યથી નિર્ગમ્ય ચિત્રકૂટ ન જાઓ; તારી
સતતિ અખણિત થાઓ. ૧૦

તે જાપે મોટી ભતિના મનુરાજ નામના રાજાને જન્મ્યો, અને ચિત્રકૂટ છોડી
સહને પછી ત્યાં રાજ્ય કરતો થયો ચક્રવર્તી થયો. ૧૮ રાજ્યત્વ એટલે રાજ્યથી
પૂર્ણપણે વરત્ત એટલે એકપણ, અને સદામીમજ્જ એટલે સદામીથી મુક્તપણે એ
તણ રાજ્યના આઠાદરોથી રાવણ-એવી પદવીને ધારણ કરતો, એવાગતે જાપ
રાજા શામલો હતો. ૧૯ તે જાપથી પ્રમાણ, તેથી મોવિદ, તેથી અક્ષદ, તેનો
સિદ્ધવર્મા, અને તેનો પુત્ર શક્તિકુમાર નામે થયો. ૨૦

ઉપરના શ્લોકોમાંથી તથા રાણા કુશાળના સમવમા રચાયેલ એકસિંગ
મહાત્મ્યના શ્લોકોમાંથી વિજયભૂપની વંશાવળી નીચે પ્રમાણે ઉપગતી કમલ છે.

વિજયભૂપની વંશાવળી.

એકસિંગ મહાત્મ્ય પ્રમાણે — ૧ વિજયારિત્ય, ૨ દેવ, ૩ નાગા રાણેય,
૪ ભોગા રાણેય, ૫ આસાધર, ૬ દેવ, ૭ મહાદેવ, ૮ ગુદદત્ત

ગણસાગળના ભોગા પ્રમાણે — ૧ વિજયભૂપ, ૨ પદાદિત્ય, ૩ સિવાદિત્ય, હરદત્તા-
દિત્ય, ૪ સુન્દર્યાદિત્ય, ૫ સુમુખાદિત્ય, ૬ સોમદત્તાદિત્ય, ૭ સિદ્ધાદિત્ય, ૮ દેવવાદિત્ય,
૧૦ નાગાદિત્ય, ૧૧ ભોગાદિત્ય, ૧૨ દેવાદિત્ય, ૧૩ આસાદિત્ય, ૧૪ કાલભોગાદિત્ય,
૧૫ ગુદાદિત્ય, ૧૬ જાપ, ૧૭ પ્રમાણ, ૧૮ મોવિદ, ૧૯ અક્ષદ, ૨૦ સિદ્ધવર્મા,
૨૧ શક્તિકુમાર.

એકસિંગ મહાત્મ્યમાં વિજ્યાદિત્યથી ગુદહત સુધીમાં આઠ રાગઓ ચલાવ્યા છે ત્યારે રાગસાગરના લેખોમાં વિજ્યભૂપથી ગુદહત સુધીમાં પંદર રાગઓનાં નામો સખ્યાં છે એકસિંગ મહાત્મ્યમાં વિજ્યાદિત્યથી ગુદહત સુધીમાં (રાગસાગરના લેખોના) પચાદિત્યથી ત્રિદાદિત્ય સુધીના રાગઓનાં નામો નથી, તેમજ ગુદહતના પિતાનું નામ મહાદેવ આપેલું છે વળી બીજા સખંગા પ્રાચીનતરે લેખે સાથે કદી-પણ, પરિહાર ન, ઘણાં સંકે તેવા વિશેષ એ છે કે-તે સખંગા લેખોમાં બપોનો પુત્ર ગુદિલ કહેવા છે અને તે ગુદિલથી ગુદિલવંશ થયો, એમ સખ્યું છે, ત્યારે ઉપરના બને લેખોમાં ગુદહતથી ગુદિલવંશ થયો, એમ જણાવ્યું છે, રાગસાગરના લેખમાં તે બપોનો પુત્ર પ્રુમાણ હતો, એમ કહેલું છે પ્રુમાણ-એ કાઠિયાવાડના કાઠિઓનો એક શાસક માત્ર છે, તેણે નામ રજપૂતોમાં કદીપણ નેવવામાં આવતું નથી, પોતાના વંશને સર્વવંશી રાગઓ સાથે મેળવવાની હકુલમાં રાગસાગરની પ્રશસ્તિ રચાવનારને એવી કપોળ કલ્પિત કલ્પનાનું વખગમાં પડવાની જરૂર પડી હોય, એમ તે ઉપરથી સ્પષ્ટ સિદ્ધ થાય છે તેજ કારણથી તે પ્રશસ્તિની હકીકત ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ કલ્પિત વિશ્વસનીય ઘણાં સંકેતો નથી છતાં આ પ્રશસ્તિ વિશે વિજ્યાદિત્ય વિવેચન કરવાની શા. શા. મી. તનમુખરામ શાસ્ત્રીએ ધક્કા ફેંકી છે, એટલે તે વિશે વિશેષ ન કહેતાં, તે લેખોને જે શાસક અવશ્ય ધ્યાનમાં રાખવા જોઈ છે, અને જે શાસક ઉપરથી પ્રસ્તુત વિષય ઉપર પ્રકાશ પડી શકે છે, તેનોજ અમ વલ્લભ કરવો જાય છે.

તે લેખમાં પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે-૧ ગુદાદિત્ય (ગુદહત) ના વંશનો ગુદિલ કહેવામાં. ૨ મેવાડના રાણાઓનો મૂળ પુરુષ બપો હતો, જેણે નાગકુલ (નાગ) ના દારીતરાય પાસેથી વરદાન મેળવીને મોરીનતિના મંત્રુરાજને હરાવ્યો, અને ચિતોડમાં પોતાનું રાજ્ય સ્થાપ્યું. ૩-બપોનો મૂળ-પુરુષ વિજ્યભૂપ હતો.

બપોનું જોત મેળવાય હતું, અને મેળવાય જોત મોત્ર ગુર્જરાતના નાગર શાસ્ત્રીઓમાં છે, અન્વ કોઇપણ ગતિમાં નથી, તેમજ બપો-આનંદપુરનો રહીસ હતો, તે આનંદપુર કુમારપાળના સમયમાં રચાયેલી વડનગરની પ્રશસ્તિ પ્રમાણે વડનગરનું હતું, એ સખળું સિદ્ધ કરવાને ઐદેશર દેવદત્તે કેટલાક પ્રમાણો આપી, બપો વડનગરનો નાગર હતો, એમ તે લેખે સ્પષ્ટ રીતે સ્વીકારે છે પરંતુ બપો નાગર હતો કે નહિ, તે સિદ્ધ કરવાને એટલી બધી જાળમાં પડવાને બદલે તેઓએ ઉદારેશ એકસિંગ મહાત્મ્યના બીજાં સ્તોકમાં ગુદહતનો મૂળ પુરુષ વિજ્યાદિત્ય આનંદપુર (વડનગર) નો નાગર કુળ મંડળ વિષે (વડનગર પ્રકાશ) હતો, એમ સ્પષ્ટ સંજેલું છે, તેની ઉપરજ આધાર રાખવાથી કદાપણ સંકેતો અવગણ રહેતો નથી.

આટલે સુધી નાગરાને મેવાડના રાણાએ સાથેના સંબંધની દૃષ્ટિએ

સમાવેશ પ્રમાણ છે, પરંતુ પ્રોફેસર દેવદત્ત દવે પછી એક બીજા વચગાંના અંકરમાં પરીક્ષણ છે. વસ્ત્રભીપુરના સળઓએ અટ્ટીલા પ્રાંતના કેટલાક આમે આનંદપુર અથવા આનંદપુરના શ્રાવણોને જાનમાં આવેલા હતાં. તે સળધીના જાન પત્રોમાં નીચે પ્રમાણે લેખો જોવામાં આવે છે

૧ ગ્રામ સંક ૨૭૦ માં બદાઈના પુત્ર દુવસેન જ્ઞાના સમયેનું તામ્રપત્ર

આનંદપુર વિનિર્ગત સ્વેટક નિવાસી શાર્કરાસિસગોષ્ટ્ર વહુચ

સ દક્ષચારિ દ્રાક્ષણ મિત્રપુત્ર દ્રાક્ષણ વિષ્ણુમિત્રાય ।

૨ ગ્રામ સંક ૪૪૭નું અભિમાનું તામ્રપત્ર

શ્રીમદાનન્દપુરવાસ્તવ્ય ચાતુર્વિધસામાન્ય શર્કરાસિસગોષ્ટ્ર વહુચ

સ દક્ષચારિ મહાસ્વળ્લમિત્રાય મહ વિષ્ણુપુત્રાય ।

૩ ગ્રામ સંક ૩૩૦નું ધરસેન જ્ઞાના સમયેનું તામ્રપત્ર

આનંદપુર વિનિર્ગત સ્વેટકવાસ્તવ્યાનન્દપુર ચાતુર્વિધસામાન્ય

શર્કરાસિસગોષ્ટ્ર વહુચ સ દક્ષચારિ દ્રાક્ષણ કેશવ મિત્રપુત્ર

દ્રાક્ષણ નારાયણમિત્રાય.

૪ ગ્રામ સંક ૩૩૭નું બદાઈથી જ્ઞાના સમયેનું તામ્રપત્ર

આનંદપુર વિનિર્ગત સ્વેટકવાસ્તવ્યાનન્દપુર ચાતુર્વિધસામાન્ય

શર્કરાસિસગોષ્ટ્ર વહુચ સ દક્ષચારિ દ્રાક્ષણ કેશવપુત્ર દ્રાક્ષણ

નારાયણાય ।

તેના પ્રમાણે વસ્ત્રભીપુરના ગ્રામ વચના સળઓના મળ પુષ્પ બદાઈ વિશે ને જોખે પ્રાપ્ત થાય છે, તેમાંના પ્રત્યક્ષપર્યાય તેનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે છે

૧ પ્રસમપ્રણતામિત્રાણાં મૈત્રકાણામેતુલ લલસંપન્ન (સપત્ન ?) મંદલા-

મોગ સંસક્ત સંપ્રહારશ્વત સન્યમતાપ ઇલાદિ.

વપરનાં પ્રથમનાં ચાર તામ્રપત્રો પૈકી પહેલા ત્રણમાં (૧) આનંદપુર વિનિર્ગત અથવા આનંદપુર વાસ્તવ્ય અથવા આનંદપુર વિનિર્ગત, (૨)

તથા ચાર્કરાસ ગોત્ર, તેમજ (૩) વિષ્ણુમિત્ર, આસંદલમિત્ર, કોઝવામિત્ર અને નારાયણમિત્ર—એટલાં પદો જોવામાં આવે છે. ચોથા તામ્રપત્રમાં માત્ર કોશવ અને નારાયણ નાં નામો લખેલાં છે તે ઉપરથી ગ્રોફસર દેવસત નીચે પ્રમાણે કહ્યું હોય છે

૧ વિષ્ણુ, આશ્રમ, કેશવ અને નારાયણ આનંતપુર અથવા આનંદપુર એટલે વડનગરના નિવાસી હતા. ૨ ચાર્કરાસ ગોત્ર માત્ર નાગરામાં છે, તેથી તેઓ નાગર હતા. ૩ તેઓનાં નામને જાતે 'મિત્ર' પદ વાપર્યું છે, તે તેઓની શતિધર્મ છે. પાંચમા તામ્રપત્રમાં સંપન્ન ને બદમે સપત્તિ શબ્દ દોઢો લેખ્યો, એવી કહ્યું કરીને તેઓ એવા નિર્ણય ઉપર આવે છે કે—૪ વસ્થભીપુરના ગ્રામવંશના શત્રુઓ મૈત્રક જાતિના હતા.

ઉપર પ્રમાણે વસ્થભીપુરના ગ્રામવંશ શત્રુઓનો મૂળ પુરુષ બહાઈ મૈત્રક જાતિનો હતો, તેવા અનુમાન ઉપર જ્યારે તેઓને ચોત્તરેજ ધણી અમરિકાને યજ્ઞ ઉપરિચિત થાય છે, જ્યાં ગ્રોફસર હસ્ટસના વિવાદક્રમને અનુસરીને સંપન્ન ને બદમે સપત્તિના પદ તેઓને હરાવેલા પડ્યો છે, એ પ્રમાણે મિત્ર અને મૈત્રક શબ્દોના સ્ત્રોત માત્રથીજ તેઓએ વસ્થભીપુરના શત્રુઓ સાથે વડનગરના નાગરાઈ ધર્મ સાધવા ઉચિત ધાર્યું છે એવાડના શત્રુઓનો નાગર સાથે સંબંધ પ્રથમથીજ સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો છે તેથી આ ત્રણે વર્ગો મિત્ર અથવા મૈત્રક જાતિ (tribe) ના હતા એમ તેઓ સિદ્ધ કરે છે

મિત્ર પદ જાનિવાચક છે, એમ સિદ્ધ કરવાને તેઓ નીચે પ્રમાણે કહ્યું જાણે છે

૧ ઉપરના તામ્રપત્રે જેટલા ચોથા તામ્રપત્રમાં કેશવ અને નારાયણ સાથે મિત્ર પદ જોડ્યું નથી, તેથી મિત્ર પદ તે નામોના એક જાત તરીકે ધણી યજ્ઞ મંદિર ખાલ્લોને મારે 'શર્મા' પદ માનાયે વાપરવામાં આવે છે, મિત્ર પદ કદિપણ માનોયે વાપરવામાં આવતું નથી, તેથી મિત્ર પદ આ રમ્યો માનાયે વપરાયું છે, એમ કહેવાય નહિ. ૩ વસ્થભીપુરનાં તામ્રપત્રોમાં વડનગરના ખાલ્લોના નામને જાતે મિત્રપદ વાપર્યું જોવામાં આવે છે, બીજાં ખાલ્લોના નામને જાતે વાપરવામાં આવ્યું નથી, તેથી વડનગરની નાગર જાતિને જ તે પદ લાગુ પડે છે. ૪ નાગર તામ જનુ

જીવું નથી, તેથી તે યાત્રિનું પ્રાચીન નામ મિત્ર જ હોયુ જોઈએ પણ રજપૂતાનામાં આજે પણ કેટલીક યાત્રિઓમાં પોતાના નામને અતિ યાત્રિયાચક પદ વાપરવામાં આવે છે.

ઉપરની કથના જળ ગ્રામતા પૂર્વે પ્રોફેસર દેવદાસનું ઉપરનાં દાનપત્રમાં બ્રાહ્મણ સખ્દ લખ્યો છે, તેની ઉપર તેમ જ બટાકેના સંબંધમાં તે સખ્દ લખાયો નથી, તે ઉપર-ખ્યાન કેમ નહીં ગયું હોય, તે કેવળ આશ્ચર્યવત્ લાગે છે. આનર્ત અથવા આનંદપુરના વિષ્ણુ, કેસર, આખડસ અને નારાયણ બ્રાહ્મણ દત્તા, એમાં તે કંઈ સદેહ રહેતો નથી બટાકે અને તેઓની એક જ જાતિ એટલે બ્રાહ્મણ વર્ણનો કોઈ અંતર્વર્તી હોત તે બટાકેને બ્રાહ્મણ લખવામાં થી અડચણ હતી? અન્ય સર્વ વર્ણો કરતાં બ્રાહ્મણ વર્ણ એક જ છે તેથી બટાકે અને તેના વસન્તેએ પોતે બ્રાહ્મણો છે, એમ લેખોમાં લખાવ્યું હોત તે તેઓની પ્રતિજ્ઞાને કંઈ હાનિ પહોંચે તેમ ન હતું ઉપરનાં બ્રાહ્મણને અપાયેલા દાનપત્રમાં પણ મુવસેન સિંહાદિત્યાદિ બટાકેના વસન્તેનાં નામો છે તેઓએ દાન લેનારાઓને બ્રાહ્મણ લખ્યા છે, પણ તેઓ પોતે બ્રાહ્મણ દત્તા, એમ કદિપણ લખ્યું નથી. આ એક જ વિરોધથી વલ્લભીપુરના રાજાઓ તથા ગ્રામરાજાના નામોએ એક જાતિના હતા, તે, સિદ્ધાન્તને સદાને માટે નિગાહત કરી શકાય છે.

રા. રા. શ્રી તનસુખરામભાઈ ગુજરાતીપત્ર (તા. ૧૩ માર્ચ ૬ સ. ૧૯૧૦) ના અંકમાં કહે છે કે—વલ્લભીપુરના રાજાઓના મળપુરપ બટાકેના સંબંધના લેખોમાં મૈત્રક પદ વાપરવામાં આવ્યું છે, તે સત્ય છે પરંતુ મૂળ લેખમાં સંપન્ન થી પાક છે તે જ મોખ છે સંપન્ન ને બદલે સપત્ન તે પદાન્તર કરવાની કંઈ જાણ નથી. તેવી મૈત્રકાણામ્ પદબટાકેની ક્ષાધે ન જોડતા મૈત્રક નામની કોઈ સ્વતંત્ર જાતિને જાતનાર બટાકે દત્તા, એમ અર્થે કરવો, તે મુક્તર લાગે છે. બાકરજીના નિપત્રે આખા વાક્યનો અર્થ તે અર્થ થઈ શકેલો હોય, તે વિવાદમાં ન ઉતરીએ, તેમણે મૈત્રક નામની સ્વતંત્ર જાતિ હતી, અને વલ્લભીપુરના રાજાઓ તે જાતિના હતા, એમ સિદ્ધ કરવાને ત્યાંસુધી જીવન સ્વતંત્ર પ્રમાણે મળી શકે નહિ, ત્યાંસુધી માત્ર ઉપરના વાક્યનો છન્દમાં આવે તેવો અર્થ કરીને તે જ છન્દાનુસાર મૈત્રક જનિયાચક ચખ્દ છે, એમ ફરાવવું, તે કેવળ ભ્રાન્તિજનક છે. આ સ્થળે માત્ર એક જ પ્રમુખપ્રશ્ન થાય છે, તે એ જ છે કે—મિત્ર અથવા મૈત્રક નામની કોઈપણ સમયે કોઈપણ દેશમાં સ્વતંત્ર જાતિ હતી ખરી? ત્યાંસુધી તે પ્રશ્નને નિર્ણયકારક પ્રમાણે ન થઈ શકે, ત્યાંસુધી ઉપરની કથનાને હાથ તુગ્ગ નિર્ણયસિ આપવામાં જ હતાપણ રહેઈ

છે, તેથી ઉચ્છુદ, મિત્ર અથવા મૈત્રિક જાનિવાચક પદો નહિ, પણ અવટક અથવા ઉપાધિવાચક પદો છે, એમ ખાત્રીપૂર્વક સિદ્ધ થાય છે પ્રોફેસર દેવદત્તે નાગરજ્ઞાતિના મૂળ નામ માટે સંશોધન કરવામાં પરિક્ષિત પણ પ્રપત્ન કર્યો હોત તે, તેઓએ જે બૂલ કરી છે, તે કદિપણ કરત નહિ. ત્રિમાસિકપત્રમાં વેદવર્તિ આચાર્ય વલ્લભજી દરિદ્ર તરફથી 'નાગર-સેખમાં નાગર, એ નામનો વિષય પ્રારંભથી જ આપ્યા કરે છે સંવત્ ૧૯૧૪ના ચૈત્ર માસના ત્રિમાસિકના અંકમાં તેઓએ જે દર્શાવત આપી છે, તેમાં આ સંબંધી સંપૂર્ણ ખુલાસો થઈ જાય છે આપણા શાસ્ત્રોના આમારે બ્રાહ્મણના નામને અંતે શર્મન, ક્ષત્રિયના નામને અંતે વર્મન, વૈશ્યના નામને અંતે ગુપ્ત અને શૂદ્રના નામને અંતે દાસ પદ વાપરવાની આદા છે. પારસ્કર મૃદસુત્રના દીકાકારો કર્ક, જયરામ, દરિદર અને યદાધર (કાંડ ૧ કડિકા), ૧૭ ની દીક્ષાઓના આમારે તથા મનુસ્મૃતિ (અ. ૨ શ્લો. ૩૦)ના વચન પ્રમાણે શર્મ મંત્રજવાચક શર્મ કાર વાચક, ગુપ્ત પનાદ્યતા વાચક અને દાસ સેવાવાચક છે. તે ઉપરથી પ્રોફેસર દેવદત્ત ધારે છે, તેમ તે પદો માનાર્યે નહિ પણ વર્ણસુચક માન છે, એમ કહી ચકાવ નાગરોના નામને અંતે પણ શર્મ પદ વાપરવામાં આવવું ૯૭ ૫૨૭ તેઓની મિત્રાદિ જે અવટકો હતી, તે અવટકો આસ રીતે વાપરવાનો રીવાજ હવે નાગરજ્ઞાતિને માટે તે જ્ઞાતિના વિદ્વાનોએ આસ પ્રવશાધાયો રચેલા છે તે પ્રવશાધાયોમાં ૧ દત્ત, ૨ ગુપ્ત, ૩ નંદ, ૪ ઘોષ, ૫ શર્મ ૬ દાસ, ૭ વર્મ, ૮ નાગદત્ત, ૯ ત્રાત્ત, ૧૦ મૂત, ૧૧ મિત્ર ૧૨ દેવ, ૧૩ ચવ, અને ૧૪ દામ એવી અવટકો આપી છે હાલ જેમ નાગરોમાં મદેત્ત, ઓશ, વેરા, કુચ, વેલ, વગેરે અવટકો છે, તેવીજ અવટકો ભેટસે કુટુંબસુચક ઉપાધિઓ પ્રાચીન સમયમાં આસ રીતે વાપરવામાં આવતી હતી. તે પ્રાચીન અવટકોનો આજે અવહારમાં કંઈ ઉપયોગ કરવામાં આવતો નથી, તોપણ જમારિક પ્રસંગે હાલ પ્રતિગ્રહિતાના ચોત્રોચ્ચાર કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે અવટકોનો અવસ્થ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તેજ પ્રમાણે વલ્લભીપુરનાં તાલપત્રોમાંના વિષ્ણુ, હેમવ, આખડસ અને નારાયણ-નામોને અંતે મિત્ર પદ મુકવામાં આવ્યું

છે. બ્રાહ્મણાદિ વર્ણોનાં નામોને અંતે કુટુંબસુચક ઉપાધિપદ મુકીને પછી શર્માદિ પદો મુકવામાં આવતાં નથી, તે ખરૂં છે ૫૨૭ હાલ જેમ જમાણાના બ્રાહ્મણ અને કાશરોમાં ચટ્ટોપાધ્યાય, બેનરજી, દત્ત, ગુપ્ત, મિત્રાદિ ઉપાધિઓ મુક્યા વિના મુળ પુરોનોના નામો અપૂર્ણ મણાય છે, તેમ પ્રાચીન કાળના નાગરોમાં જોવાના નામોને અંતે કુટુંબસુચક અવટકો મુક્યા વીના તે નામો અપૂર્ણ મણાતાં હતાં, અને તેજ કાળથી અવલગવર્ણસુચક શર્મ પદ અવટકની પછી મુકવામાં

આવડું હતું. આને પણ વિષ્ણુ, કૈશવ, નારાયણાદિ નામે અપૂર્ણ જ ગણાય છે. વર્તમાનકાળની રચિ અનુસાર આને તે નામોની પછી મસાદ, લાહ, રાય એવાં પદો ઉમેરવામાં આવે છે, ત્યારે જ તેવાં નામે સપૂર્ણ ગણાય છે. આજના જ્વહારને અનુસરીને કહેવું હોય તો, વિષ્ણુશર્મા કહી સકાય તદ્દિ, પણ વિષ્ણુ મસાદશર્મા જ કહેવું જોઈએ. ઉપર ઉદારેશ વલ્લભીપુરના ચોથા તામ્રપત્રના લેખમાં કૈશવ અને નારાયણનાં મિત્રપદ ઉમેરી શિવામનાં લખેલાં છે તે અપૂર્ણ જ છે.

ગ્રીક્ષર દેવદત્તે વલ્લભીપુરનાં જે ચાર તામ્રપત્રોના દૃષ્ટિ આપ્યા છે, તે સિવાય બીજા તેવાં પણ તામ્રપત્રો પ્રસિદ્ધિમાં આવ્યાં છે. ભટ્ટાર્કના પ્રૌઢિય પરસેન બીજાના સમયનું ગ્રામચક્ર રપરના તામ્રપત્રની તથા સિલાદિત્ત રજાના સમયનું ગ્રામચક્ર રપરના તામ્રપત્રની દ્વારકાથી ઉપરુક્ત ત્રિમાસિકના આક્રમા વેદમૂર્તિ વલ્લભજી આચાર્ય તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલી છે. તેમાંના પ્રથમના તામ્રપત્રમાં આનંદપુરના રુદ્ર ઘોષ તથા રુદ્રગોપનાં તેમજ બીજામાં આનંદપુરના ગોપદત્તનાં નામે લખેલાં છે. આ ઘોષ અને દત્ત પદો ઉપર ગ્રીક્ષર દેવદત્તનું ખ્યાન કેમ નથી બેસ્યું, અને તે દ્વારકાતનો પોતાની કલ્પિત પ્રક્રિયાના સમયમાં કેમ ખુલાસો કર્યો નથી, તે સમજી શકાતું નથી. કદાચ એમ કહી સકાય કે — મિત્રજને મૈત્રિક પદોની દર્શનથી નારંગ અને વલ્લભીપુરના રાજાઓને એક જાતિના કૌશલવાને તેઓની ઇચ્છાનું જળ એટલું બધું વધી ગયું હતું કે, ઉપરની દ્વારકા ઉપરથી તેઓનું ખ્યાન ખસી ગયું હતું, અથવા નાણી જોઈને ખસવા દીધું હતું.

રજપૂતનામાં કેટલીક યાત્રિકોમાં નામને અતિ યાત્રિકાયક સંબંધો આને ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, તેથી વલ્લભીપુરના તામ્રપત્રોમાંના આક્રમણના સંબંધમાં પણ તેમજ હતું, તે દલીલ બીલકુલ વજનદાર નથી. પરંતુ નાગર નામજનુ નથી, પણ અર્વાચીન છે, તે વિષય અવસ્થા વિચાર કરવા યોગ્ય છે. દાસ સુધીના પ્રાંત ઘણેલા લેખોમાં જ સ. ૧૨૦૦ની પહેલાં નાગર નામ આવતું નથી, એમ વેદમૂર્તિ વાલભજી આચાર્યે પણ કહે છે. પરંતુ તેટલાજ ઉપરથી ત્યારપછીથીજ નાગર યાત્રિકો નાગર જદ ખારણું કર્યું, તે માની સકાય નહીં. ઉત્તર, નાગર આક્રમણના પ્રવશા-ખ્યાલમાં તીર્થેનું વાક્ય નગર પડે છે.

શ્રીમદાનન્દપુર મહાસ્થાનીય પંચદશસગોત્રાણાં સંવત્ ૨૮૩ પૂર્વે વિદ્યમાન ગોત્રાણાં સમાનમવરસ્ય નિર્ણયઃ ॥

આ વાચન ઉપરથી નાગર સ્થિતિનું અસ્તિત્વ સવત્ ૨૮૩ પહેલાં પણ હતું, એમ અનુમાન થાય છે એટલું જ નહિ પણ નાગરોમાં સત્ત્વ પ્રસન્ન છેવટને દિવસે સ્થાપિત વાંચવાનો રીવાજ છે તે સાક્ષિપત્રનું લખાણ જોતા નાગર સ્થિતિમાં તે રીવાજ સંવત્ ૪૦૪થી પાંચે દશે, એમ જણાય છે બજાણના પ્રસિદ્ધ આચાર્ય શ્રી કલ્પવલ્લભે સામગ્રીએ નિરૂપિત લેખન નામનો પ્રયત્ન કર્યો છે, તે પ્રયત્નમાં શુદ્ધ પશુવેદનુ લખાણ કરનાર શ્રીમન્મદીધરાચાર્ય જેઓ પ્રાચીન સ્થિતિના હતા, તેઓનો કાળ સવત્ ૧૧૭૬થી ૧૨૦૦ સુધીનો આપ્યો છે વળી આનંદપુરના રસિક ઉવ્વટાચાર્ય જેઓએ મળુવેદ ઉપર પ્રથમ લખ્યું રચ્યું છે તે સવત્ ૧૦૦૨માં થયે જ્યાં એમ ઉવ્વટાચાર્યના પોતાના જ લેખ ઉપરથી જણાય છે વળી કાશીપુરીના પ્રખ્યાત નાગર મુદ્રસ્ય માધવલાલ વેણીલાલ મુનશીના કુટુંબનો મૂળપુરુષ આજમાં આઠાં ૬૦૦ વર્ષ પહેલાં ગુજરાતમાંથી દિલ્લી તરફ ગયા હતાં, એમ તેઓની પાસેના 'સ્તવવેળે ઉપરથી જણી શકાય છે એટલે, તે પહેલાં ગુજરાતમાં નાગર સ્થિતિએ મહત્ત્વ સારી પ્રતિષ્ઠા મેળવી દશે, એમ સંકળે અનુમાન થઈ શકે છે નાગર ખડમાં, પ્રથમ જે નામ મોકલે તે વડનગરમાંથી નાગરોને કાઢી કાઢ્યા હતા, તે નામ લોકોને દરાવીને ફરીથી વડનગર નાગરોએ વસાવ્યું, અને ત્યારપછી નાગર પદ ધારણ કર્યું, એમ સ્પષ્ટ લખ્યું છે આ વિષયમાં હજી થયેલા શોધ થઈ શકે તેમ છે, અને તે વિશે ખાત્રી લાપક પ્રમાણે મળી આવ્યા પછી તે સમગ્રી એક સવત્ત્ર લેખ લખવામાં આવશે.

આ સપળી દર્શાવત ઉપરથી એટલું તો નિઃસંદેહ સિદ્ધ થાય છે કે- મિત્ર પદ સ્થિતિ વાચક નથી, પણ અવટક વાચક માત્ર છે બજાણના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન લલિતમોદન વિદ્યાનિધિએ બજાણમાં સ્વયં નિર્ણય નામનો પ્રયત્ન કર્યો છે તેમાં બજાણના આલોચના અને કાવરચોનું વર્ણન નોવામાં આવે છે કાવરચોમાં રૂઝ મિત્રાદિ ૧૦૦ ઉપરાંત અવટકો છે આચાર્ય જેનું છે કે નાગર સ્થિતિની પ્રાચીન સપળી અવટકો તેમાં આવી જાય છે તો પણ આ પ્રસન્ન પશુ જણાવતું જોઈએ કે કાવરચોમાં મિત્ર ની અવટક વિદ્યામિત્ર જોતમાં છે, ત્યારે નાગર સ્થિતિમાં તે શાકરંજક તથા ગાંધ્યાવન જોતમાં છે વળી પ્રોફેસર દેવદત્ત ધારે છે, તેમ મૈત્રેય પદ વલ્લભીપુરના રાજાએનું સ્થિતિ વાચક નથી, પરંતુ બજાણના કાસ્ય જોતના વારેન્દ્ર આલોચનામાં પશુ મૈત્રેયની અવટક આને પણ પ્રચલિત છે આ અવટકોની ઉત્પત્તિ વિશે હાલમાં કંઈ ચોક્કસ અનુમાન ઉપર આવી શકાય તે પછી તો પણ હાલ જેમ અવટકો પડેલી નોવામાં આવે છે, તેમ પ્રાચીન કાળમાં પણ જનતા દશે, એમાં કંઈ સઘન રાખવા જેવું નથી ખુબી, માનના નામ ઉપરથી અથવા કંઈ ઉપરથી હાલની અવટકોની ઉત્પત્તિ નોવામાં આવે છે, શર્મ, વર્મ, ગુપ્ત અને દાસની જે અવટકો નાગર સ્થિતિમાં

હતી, તે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્રનો ધર્મ કરવાથી પડેલી સાત્ર છે નેંદ્ર, નાગવ્રત, વામાધિ અવટ'કા તે તે ધર્મના રાગભોના સબંધમાં આવવા ઉપરથી ઉત્પન્ન થઇ દેશે. રાગતરંગિણી ઉપરથી જન્માય છે કે-શૂત નામની દીબેટની એક જાતિ હતી, અને તે જાતિનું રાગ્ય કાસ્મીર અને તેના આસપાસના પ્રદેશમાં હતું તે શૂત જાતિના સબંધમાં આવવાથી મુક્ત અવટક પ્રચલિત થઇ દોષ, એમ જન્માય છે. નાગરો અને કાશ્મીર પ્રથમ કાશ્મીરના વતની હતા, અને ત્યાંથી નાગરો પણ પ્રાચીન કાળમાં પન્થળ અને રજપૂતાનાના માર્ગે થઇને, ગુજરાતમાં આવ્યા હોય, એવા અનુમાન ઉપર આવવાને સબળ કારણો મળી શકે છે.

જેવરે એજળ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે તે એ છે કે, વસ્ત્રભીપુરના તામ્રપત્રો સખામાં ત્યારે નાગર જાતિની નાગર સઘા પ્રચલિત હતી, તો શા માટે તે લેખોમાં નાગર પદ સંબંધ નથી? તેના પ્રત્યુત્તરમાં એજ કારણ કહી શકાય છે કે-નાગર જાતિમાં હાલની જેમ પૂર્વે પણ અધ્યાયક અને ધાત્યક-એવા બે વર્ગો હતા અધ્યાયકો પોતાને નાગર ગૃહસ્થો એટલે માત્ર નાગર નામથી ઓળખાવે છે, ત્યારે ધાત્યકો નાગર બ્રાહ્મણના નામથી ઓળખાય છે નાગર ગૃહસ્થો મૂળથી મુત્સદી હોઇને રાજ્યની મોટી મોટી મોકરી કરતા હતા, તેનાં બધાં દૃષ્ટિ આપી શકાય તેમ છે વસ્ત્રભીપુરના રાજાઓ પાસે નાગર ગૃહસ્થો સારી પેઠે રહે રહે હોય, તો જ નાગર બ્રાહ્મણોને ગ્રામનાં મામલો દાનમાં મળી શક્યાં હોય. તેથી તામ્રપત્રમાં દાન સેનાર નાગર છે, એમ સખાવાથી પોતાની પ્રતિજ્ઞાને દાનિ થાય (આજ પણ નાગર ગૃહસ્થો દાન સેવાથી પ્રતિજ્ઞાની દાનિ સમજે છે), એવું ધારીને જે તામ્રપત્રો તૈયાર કરાવ્યાં હોય, તેમાં ખાસ કરીને નાગર શબ્દ ન લખાવ્યો હોય, તો તે વધારે સબલિત છે તેજ કારણથી વસ્ત્રભીપુરનાં તામ્રપત્રોમાં નાગર શબ્દ ન લખાયો હોય તો તેથી તે વખતે નાગર જાતિ નાગર તરીકે અસ્તિત્વમાં ન હતી, એમ કહિપણ કહી શકાય નહિ.

આ સર્વ દૃષ્ટિકોણો સમજ રીતે ખ્યાનમાં લેતા, એ તો નિશ્ચય પૂર્વક સિદ્ધ થાય છે કે-મિત્ર પદ નાગર જાતિનું જાતિવાચક કદિપણ ન હતું તેમજ ભટ્ટકના સબંધ સખાસેવા લેખોમાં મૈત્રક પદ હોવાથી નાગરોની અને વસ્ત્રભીપુરના ગ્રામ વચ્ચેના રાજાઓની એક જાતિ કદિ પણ હતી નહિ.

તત્રી.

મનુસ્મૃતિમાંથી આપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વગેરે.

(અનુસંધાન પાંચમાં પુસ્તકની અઠ ૪૫માં પાનાં ૧૨૫ થી)

ઉપનયન સરકારના સંબંધમાં શ્લોક ૪૫થી ૪૮ સુધીમાં બ્રાહ્મણ દ્વારિય તથા વૈશ્ય પરત્વે ક્યાં દક્ષના કેટલા સાગ્ય ૬૮ પારણ કરવા એ વચ્ચે બાબત બતાવેલ છે અને તે પછીના પર સુધીના શ્લોકમાં ઉપનયન કરેલા બહુકે સિદ્ધ કેવી રીતે, કાની પાસેથી માગવી તથા તેણે ભોજન કેવી રીતે કરવું વચ્ચે બાબત બતાવેલ છે.

સરકાર પ્રસંગમાં ભોજનની વિધિ બતાવી છે, તે ગૃહસ્થાને પણ લાગુ છે, એમ પણ આ શ્લોકમાં કેટલાએક સબ્દો વાપર્યા છે તેપરથી જણાય છે, અને મેક્સમુલર કૃત " Sacred Books of the East " ના પુસ્તક ૨૫ માં મનુસ્મૃતિ નું આપાવર આપેલું છે, તેમાં પણ ગૌતમ, કુલુક મહા, નારદ વગેરેનું તે જ પ્રમાણે કહેવું છે, એમ લખેલું છે, અને તેથી જોઈ આ પ્રકરણનો પ્રસ્તુત વિષય ભોજનવિધિ તથા, તેપણ તે વિષય પણ ઉપયોગી છે, તેથી અહીં તેનો તેટલો સાગ લખવામાં આવે છે.

વપસ્પૃશ્ય-દ્વિજો નિત્યમન્નપચાત્સમાહિતઃ ।

મુક્તવા ચોપસ્પૃષ્ણેત્સમ્યગદ્વિઃ સ્થાનિ ચ સંસ્પૃષ્ણેત્ ॥૫૩॥

અર્થ—બ્રાહ્મણ, દ્વારિય અને વૈશ્યને નિત્ય રન્નાન કરી, સ્વસ્થ થઈ ભોજન કરવું, અને ભોજન કરી રહ્યા પછી પણ સારી રીતે જળથી આયમન લેવું તથા અન્દ્રિયોનો એટલો આપ્તિ, નાક અને કાનનો જળવડે સ્પર્શ કરવો.

મૂળ શ્લોકમાં "ઉપશ્પૃશ્ય" શબ્દ વાપરેલ છે સાત્તીજ પ્રાણજીવન વચ્ચે તેનો અર્થ દાઢ પત્ર ધાવા એમ કરે છે પરન્તુ "ઉપશ્પૃશ્ય" નો અર્થ "સ્પર્શ" એમ થી. વામન શીવરામ આદિ કૃત સરકૃત અંગ્રીજી કાપમાંથી નીકળે છે અને તે પ્રચાર આપણામાં આવ્યું છે, તેથી અમે તે શબ્દનો અર્થ એ ક્યો છે -

ભોજન વખતની બીજી વિધિ બીજી રચણથી અહીં લખવામાં આવે છે

જમવા ક્યે થાએ બેસવું, તે બાબતમાં આદ્યનિક ચન્દ્રિકામાં ૬૪ મેં પાને લખ્યું છે કે—

“मार्गसुखो वापि मुञ्ज्यादौ माक्षणां, स्तया । मार्ग्यादि दिग्गुप्तो
मुञ्ज्यान् कदाचिदु दग्गुप्तः । इति स्मृत्यर्थं सारादयः ।

नमः वेसवानी नमोऽन्ते नमः वडे मः ३२३ नमोऽन्ते ते हरेः स्थले
आन्ते ३२३ भा आत्तुं हरे

आखायनी आखा ना आदितिक भा १८७ ने पाने नीये मुग्गुप्त नमः
विधि नमोऽन्ते छे—

“कर्ता हस्तौ पादौ प्रक्षाल्य द्विराचम्य चंदनपुष्पाभ्यां स्वांतनु
मलंकृत्य भोजनशालायांगत्वा एकांते पीठदौ मार्गसुखं च दग्गुप्तो वोप
विश्य स्वदक्षिणे जलपाशोपपात्रं निधायान्त्रे चतुरस्रं मंडलं कृत्वा तत्र
शुद्धमणिपिद्मपात्रं निधाय देवेभ्यः समर्पितं परिविष्टमन्नं सपाक्षिप्तं हस्तेन ॥
“ॐ सत्यं त्वर्चेन परिपिञ्चामि” रात्रौ “ॐ ऋतं त्वा सत्येन परिपि-
ञ्चामि” इति मंत्रेण साक्षं पात्रं प्रदक्षिणं परिपिच्य गायत्र्या तदभि
मन्त्र्य माची मुदीचीं बोदकधारां पात्रं समीपे दत्त्वा घृताक्तं मन्त्रं मादाय
प्राक्संस्थं वा ॥ ॐ भूपतये नमः ॥ ॐ भुवन पतये नमः ॥ ॐ भूतानां
पतये नमः ॥ इति बलिभूयो दत्त्वोपर्युदकं दत्त्वा बलीनुष्पृत्य हस्तं
प्रक्षाल्य अपोश्चनार्थं हस्ते जलं मादाय वामेन भोजनपात्रं स्पृष्ट्वा । ॐ
अमृतोपस्तरणं मिसं स्वाहा । इति मंत्रेण निःशब्दं पीत्वा घृताक्तं मन्त्र-
मादाय पंच प्राणाहुतीं र्मुक्ते जुहुयात् । तर्जनीं मध्यमांगुष्ठौः ॥ ॐ प्राणाय
स्वाहा ॥ १ ॥ मध्यमा नाभिकांगुष्ठौः ॥ ॐ अपानाय स्वाहा ॥ २ ॥ अना-
मिका कनिष्ठांगुष्ठौ ॥ ॐ व्यानाय स्वाहा ॥ ३ ॥ तर्जनीं सहित्वाभिः
साहस्रगुणैः ॥ ॐ उदानाय स्वाहा ॥ ४ ॥ साहस्रगुणैः सर्वाहस्रगु-
णैः ॥ ॐ समानाय स्वाहा ॥ ५ ॥

૧. આવાર્થ—કર્તા દાઘ પગ ધોઈ, બે વાર આચમન કરી, ચંદન અને 'પુષ્પે' કરી પોતાનાં શરીરને શોભાવી, બેઝનનશાળામાં જઈ, કોઠાતમા પાટલા વગેરે ઉપર પૂર્વ અથવા ઉત્તર મુખે બેઠી, પોતાના જમણા પાત્રમાં પાણીનો કણશ અને ખાસો મુકી, પોતાની સામે જોઅડુ મડળ કરી, તેપર શુદ્ધ અને નિષેધ વગરનું પાત્ર મુકી, (જેટલે સોના અથવા રૂપાના પાત્ર અથવા કેળ, કમળ, મદુડો, જાશુડો, હણસ, ખાખો, ચપો, ઉંબરો અને ખાખરાનાં પાદાર્થો પત્રાવળા) દેવને અર્પણ કરેલું જન પોતાનાં પાત્રમાં પીગથી, તેને દર્શનાં પવિત્રીં સંહિત, દાઘે "સત્યં ચામિ" અને રાત્રિએ "ક કૃતંત્વાં ચામિ" એ મંત્રે કરી જન સંહિત પાત્રની ફરતુ પ્રદક્ષિણાએ જળા છાંટી, તે જનને ગાયત્રીએ જનામિઠાએ (ત્રીજી આંગળી) સ્પર્શ કરી, અગ્નિમંત્રણ કરી, પૂર્વમાં અથવા ઉત્તરમાં જન તેમ પાત્ર પાસે પાણીની ધારા કરી, લીલાળા જોખા લઈ પૂર્વમાં અથવા ઉત્તરમાં સત્ત્વા જન તેમ (ધારા

ઉપર) "મૂપતયે નમઃ" છતાંદિં ત્રણ બધિ જાપી, તે ઉપર પાણીની ધારા કરી, બધિ જાપી કરી, દાઘ ધોઈ, અયોગન સાથે દાઘમાં જળ લઈ, ગ્રાખા દાઘવડે બેઝન પાત્રને સ્પર્શ કરી, "અમૃંસ્વાહા" એ મંત્રવડે ત્રણ ને ધારા તેમ તે જળ પીને લીલાળા જોખા લઈ, પાંચ પ્રાણાકૃતિ મુખમાં દોમવી, તે જા રીતે— અગ્રુડો અને તેની પાસેની પહેલી અને ત્રીજી આંગળી વડે "૧ માળાંહા" (૧) ત્રીજી, ત્રીજી અને અગ્રુડા વડે "૨ અપાંહા;" (૨) ત્રીજી, ચોથી અને અગ્રુડા વડે "૩ જ્યાનાંહા;" (૩), પહેલી આંગળી વગરની ત્રણ આંગળી અને અગ્રુડા વડે "૪ ક્વદાંસ્વાહા" (૪), અને અગ્રુડો અને તમામ આંગળી વડે "૫ સમાનાંહા" (૫)

ઉપર ત્રણ બધિદાન દેવા લખ્યું છે, તથા તે બધિદાન લઈ દેવા લખ્યું છે, તે સંજ્ઞામાં આદ્યનિક ચન્દ્રિકા માં ૯૫ મે પાને કહેલ છે—

"મોનનાદૌ લલેરમં યાવન્દુપૌ ચ વિષ્ટિતિ । અમોગ્યં તદ્વેદમં સસ્થાનાત્સંત્યજેશ્વરુષાઃ ॥ શતિં જ્ઞાતાતપોક્ત નિષેવાત્ । તથા । મોજનાર્થઃ કલે મુક્તઃ સ વષ્ટૃત્ય હિ મોજનમ્ । અનુષ્ટૃત્ય તુ યો મુક્તકે માળાયામાદૃક્ ચરેત્ ॥ શતિં રામાર્ચન ત્વન્દ્રિકાયાં પ્રાયશ્ચોક્તેષ્વ ॥"

સારાંશ કે, બેઝન પહેલાં બધિ માટે મુકેલ જન જમિપર પાંચું રહે છે, જાં મુકી તે જન નહીં આવે લખક છે, માટે મુક પુણે તે સ્થળેથી સદરદુ જન ખસેડી લેતુ—આમ જ્ઞાતાતપ કહે છે તે પ્રમાણે ન કરવામાં આવે તો તેનાં

પ્રાથમિક વિશે રામાર્ચન ચન્દ્રિકા કહે છે કે, ભોજન પહેલાં જાણે ખસેડી લેવા, અને જો કોઈ માણસ તેમ કર્યા વિના ભોજન કરે તો તેણે આઠ પ્રાણાધામ કરવા ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ગાયત્રી વડે જાનને અભિમંત્રણ કરવાનું કહ્યું છે, તે નીચેના મનુસ્મૃતિના શ્લોકથી સ્પષ્ટ થાય છે.

પૂજયે વશનં નિત્યમધાશ્વતરકુત્સયન ।

દક્ષિણ્યેત્મસીમેષ્વપ્રતિનન્વેષ્ય સર્વેષ્ઃ ॥ ૫૪ ॥

અર્થ—દરેક જો આવાની યોજના પૂર્ણ કરવી, (એટલે તે પ્રાણને નશાતી રાખનાર છે તેમ તેનું ખાન કરવું), તેની નિન્દા કર્યા વિના તે ખાવી (એટલે ખરાબ, કે ખાર કે ખાટું કશી એ પ્રમાણે તેના તિરસ્કાર કરવા નહિ), તેને જોઈને દર્પ પામવો, પ્રસન્ન થવું તથા સર્વ પ્રકારનાં જાનને અભિનંદન આપવું.

મૂળ શ્લોકમાં “પૂનયેત્” એ શબ્દ છે તેનો અર્થ તે પ્રાણને ધારણ કરનાર છે એમ મેઘાતિથિ વગેરેએ કર્યો છે તેમજ ઋગ્વેદ ૧-૧૮૭-૧ જગર ૨-૫-૧૮૭ માં પણ તે જ પ્રમાણે જાનનાં વખાણ કરવા મત્ર બતાવેલ છે તે બહુવા નારદ કહે છે તે મત્ર નીચે પ્રમાણે છે

વિર્તુનુસ્તોષં મહોષમાર્ણં તન્નિષીમ્ ।

યસ્યશિતોજ્યોમસાદૃશં વિપર્વમર્વચત્ ॥૧॥

(તે વર્ષ તથા તે પછીના વર્ષમાં પણ અનતીજ સ્તુતિ કરી છે)

પૂજિતં શશનં નિત્યં વસમૂર્મે ચ યચ્છતિ ।

અપૂજિતં તુ તસ્મદુક્તમમયં નાશયે વિવમ્ ॥૫૫॥

અર્થ—જાનનું પૂજન કરવાથી તે શાંતિ મળે તથા પ્રાણમળ આપે છે, અને તેમ નહિ કરવાથી અને નિન્દા કરવાથી તે જાનને બળને નાશ થાય છે.

નોચ્છિદ્ધં કસ્યપિદયાન્નાધાન્નૈવ તથાન્તરા ।

નૈવનાધ્યશનં કુર્યાન્નચોચ્છિદ્ધઃ ક્વચિદ્વિજિત્ ॥૫૬॥

અર્થ—કોઈને ઉચ્છિદ્ધ એટલે પોતાનું જાનતાં બાકી રહેલું આપવું નહિ, તેમજ તેનું તે જાન કરીથી ખાવું નહિ; તેમજ અતીવ ભોજન કરવું નહિ—એટલે અજીર્ણ થાય તેટલું ખાવું નહિ, તથા અજીરે મોટે ઉઠીને ક્યાં જવું નહિ.

સામ્રાજી પ્રાબુજીવન વગેરે “નાથાચ્ચૈવ તયાન્તરા” એ વાક્યનો એવો અર્થ કરે છે કે પ્રભાતનાં ભોજન અને રાત્રિના વાળુની વચ્ચે જન્મવું નહિ. બીજી તરફથી, મેઘાવીરિય-મનુસ્મૃતિ ના ટીકાકાર-તે વાક્યની જગ્યાએ “નાથાદૈત-સયાન્તરા.” તે પાઠ હોવાનું કહે છે અને તે પ્રમાણે તે ઉપર ખરે બતાવેલ અર્થ થાય છે પરંતુ તે ટીકાકાર એ વાક્યના વિદ્યે એ અર્થ કરે છે એકે તો, “એક વખત ભોજન કરતાં બીજી વખત પછી બીજી વખત ભોજન કરવું નહિ,” અને બીજો, થાળાને ડાબા દાઢા સમગ્રી રાખ્યા સિવાય ભોજન કરવું નહિ.

શ્લોકમાં બીજા મતલબનો સંદર્ભ મળતો નથી તો પણ આપણામાં પાંચ માસ (કાળીયા) આપોશન પછી મોખાની આહુતિ તરીકે ખાવામાં આવે છે, ત્યાં સુધી થાળાને ડાબા દાઢા રાખવા વિધિ છે, અને તેથી ઉપર પ્રમાણે અર્થ ખરો થવા માટે પાઠાન્તર હોવાનું સમજે છે આ બાબતમાં ઉપર જણાવેલ શાસ્ત્રાયની શાસ્ત્રા નાં આદ્યનિક માં “ધામેન ભોજન પાર્શ્વ સ્પર્શ” સંદર્ભ થી પણ તેજ વિધિ જોવામાં આવે છે તેજ પ્રમાણે આદ્યનિક ચન્દ્રિકા નાં પુ-સ્તકનાં ૬૧ મે પાને લખ્યું છે કે—

“તત્ આપોશનાર્ય જલમાદાય ધામ પાણિ મધ્યમાનામિકાઃસ્ફુટૈ માર્જેન પાર્શ્વ પૃસ્થોઽમૃતોપસ્તરણમસ્તીતિ મન્ત્રેણાપોશનં નિઃશ્વસ્યં સજ્જલં પિત્વા પરિશિષ્ટા ત્સર્વાસ્તુલિમિ .સર્વાન્પ્રાસાન્પ્રસેત્ ।”

તેમાં ધામ દાઢાની વચલી આંગળી, અનામિકા અને અગ્રહા અગ્રહા, કરા વ્યુ છે વળી કહ્યું છે કે—

પાષ્ટિકા યન્ત્રે ન્યસ્ત પાત્રામાચે ત્વા પ્રાણાહુતિ પર્યન્તં પાત્રાન્વારંધો મૌનં ચ નિયમેન કુર્યાદેવેતિ મહોજીયે ।”

આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે પ્રથમના પાંચ કાળીયા કરતાં સુધી પાત્રને ડાબા દાઢાના અગ્રહા તથા અનામિકા (૨૪મી આંગળી પાસેની આંગળી) થી સ્પર્શ કરવો.

શ્રી શુક્લ યજુર્વેદીય માધ્યન્વિન વાજસનેયાદ્યનિક સૂત્રાવલી ના બીજી આદ્યતિનાં ૧૯૫મે પાને લખ્યું છે કે—“ધામેન પાણિના પાર્શ્વં શૃષ્ટિત્વા ભૂમિ સંસ્પિસં સર્મની મધ્યમાઽસ્ફુટૈઃ પ્રાણસ્વૈવાહુતિં સિપેત્ ।” એટલે ભોજન

પાત્રને ડાબે હાથે પાકડી-રખી પ્રયત્નના પાંચ માસ અશુદ્ધ તથા તે પાસેની બે આંગળી વડે ધરવા.

પાંચ પ્રાણાદુતિના ક્રમમાં કાલ્યાણન પરિશિષ્ટ સૂત્ર માં જણાવ્યા પ્રમાણે શાખા પરત્વે તદ્દાવત છે વાજસનેયિ વજેરેનો ક્રમ નીચે મુજબ છે—કૈ માળાય સ્વાહા, અપનાય સ્વાહા, કૈ ધ્યાનાય સ્વાહા, કૈ સમાનાય સ્વાહા અને કૈ ઉવાનાય સ્વાહા. બીજી શાખાવાળાને, પ્રથમ ઉવાનાય સ્વાહા તે પછી સમાનાય સ્વાહા એમ ક્રમ જતાવેલ છે.

ક્રમ ક્રમ આંગળીથી પાંચ માસ સેવા તેમાં પશુ તદ્દાવત જણાય છે એમકે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે આદ્યનિક ચન્દ્રિકા માં ‘સર્વાસ્તુભિમિ’ શબ્દો લખી તમામ આંગળીથી માસ સેવા લખ્યું છે; અને વાજસનેયિ વજેરે પ્રમાણે અશુદ્ધ અને તે પાસેની બે આંગળીથી માસ સેવા લખ્યું છે, બીજી તરફ યજુર્વેદ ની ધર્માસાયની શાખાનાં આદ્યનિક માં ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે દરેક આદુતિ માટે જુદી જુદી આંગળીઓ જતાવી છે.

આ આદુતિનો વિષય સામવેદીય છાંદોગ્ય ઉપનિષદ્ માં પાંચમા પ્રપાઠક ના ૧૮ માં અડમાં પ્રાણામિહોત્તરના વિષયમાં આપેલ છે તે ઉપરનાં શંકરભાષ્ય માં નેતાં કર્મે માર્જના પ્રસંગમાં ઉપર જણાવ્યા મુજબ આદુતિ દેવામાં આંગળી અશુદ્ધના ઉપમેજનો તદ્દાવત રાખ્યો છે. પરંતુ, યાનમાર્ગે પ્રમાણે તે આદુતિ વેશાનર એટલે જ્યેષ્ઠ નિમિત્તે દેવાથી તમામ આંગળીઓ વડે દેવા મુલ્યવે છે ઉપરની પાંચ આદુતિ કેના પ્રત્યે દેવામાં આવે છે તથા તેના શુદ્ધમદા છે તે ઉપર કહેલી ઉપનિષદ્ ઉપરથી જતાવવામાં આવે છે.

ઉપાસકના અમિદોલની સિદ્ધિ માટે માળાય સ્વાહા એ પહેલી આદુતિ કહેવાય છે—

તયદ્વક્તં પ્રથમ મા ગચ્છેત્તદ્દોમીય રસ યાં પ્રયમામાદુતિં જુહુયા-
ર્તાં જુહુયાત્માળાય સ્વાહોતિ માળસ્તૃપ્તિ ॥૧॥

અર્થ—ત્યાં જે રસિક અલ (બોજન માટે) પ્રથમ આવે તે દેખવા યોગ્ય છે તે (બોજન) જે પ્રથમ આદુતિ દેમે તે માળાય સ્વાહા આ મત્રવડે દેમે તે વડે પ્રાણ તમ થાય છે.

પ્રાણે તૃપ્યતિ ચક્ષુસ્તૃપ્યતિ ચક્ષુર્પિં તૃપ્ત્યાવિત્યે તૃપ્યતિ ધૌ સ્તૃપ્યતિ
વિધિ તૃપ્યન્ત્યાં યત્કિંચ ધૌ આદિત્ય આધિતિષ્ઠતસ્તત્તૃપ્યતિ તસ્યાનુ
તૃપ્તિં તૃપ્યતિ પ્રમયા પશુમિરન્નાયેન તેજસા બ્રહ્મર્ચસેનેતિ ॥૧૯॥

અર્થ—પ્રાણ તૃપ્ત થયે નેત્ર તૃપ્ત થાય છે, નેત્ર તૃપ્ત થયે આદિત્ય તૃપ્ત થાય
છે, આદિત્ય તૃપ્ત થયે સ્વર્ગ તૃપ્ત થાય છે, સ્વર્ગ તૃપ્ત થયે જેના પ્રતિ સ્વર્ગ અને
સૂર્ય (સ્વામિપણા વડે) રિષત હોય છે તે તૃપ્ત થાય છે, વળી તેની તૃપ્તિ પછી (બોક્ષા)
પ્રજા વડે, પશુઓ વડે, બક્ષણ કરવા યોગ્ય બન વડે, (શરીરેના વા શુદ્ધિના) પ્રકાશ
વડે, ને (સદાચરણ તથા સ્વાધ્યાયથી ઉપજતા) 'બ્રહ્મતેજ' વડે તૃપ્ત થાય છે.

૬૯, વ્યાનાય સ્વાહા—આ બીજી આકૃતિ વિશે કહેવામાં આવે છે

અય યાં દિવીયાં શુક્રયાત્તાં શુક્રયાદ્યાનાય સ્વાહેતિ વ્યાનસ્તૃ-
પ્યતિ ॥૧॥

અર્થ—૬૯ ને બીજી આકૃતિ હોમે તે વ્યાનાય સ્વાહા આ મંત્ર વડે
હોમે તેથી વ્યાન તૃપ્ત થાય છે

વ્યાને તૃપ્યતિ શ્રોજં તૃપ્યતિ ચન્દ્રમાસ્તૃપ્યતિ ચન્દ્રમસિ તૃપ્યતિ વિશ્વ
સ્તૃપ્યન્તિ ત્રિકુ તૃપ્યન્તીપુ યત્કિંચ વિશ્વમ્ ચન્દ્રમાધામિતિષ્ઠન્તિ ત
તૃપ્યતિ તસ્યાનુ તૃપ્તિં તૃપ્યતિ પ્રમયા પશુમિરન્નાયેન તેજસા બ્રહ્મર્ચ સે-
નેતિ ॥૨૦॥

અર્થ—વ્યાન તૃપ્ત થયે શ્રોત્ર તૃપ્ત થાય છે, શ્રોત્ર તૃપ્ત થયે ચન્દ્રમા તૃપ્ત થાય
છે, ચન્દ્રમા તૃપ્ત થયે દિશાઓ તૃપ્ત થાય છે, દિશાઓ તૃપ્ત થયે જેના પ્રતિ દિશાઓ
અને ચન્દ્રમા (સ્વામિપણા વડે) રિષત હોય છે તે તૃપ્ત થાય છે વળી તેની તૃપ્તિ
પછી (બોક્ષા) પ્રજા વડે, પશુઓ વડે, બક્ષણ કરવા યોગ્ય બન વડે (શરીરેના
વા શુદ્ધિ) પ્રકાશ વડે, અને બ્રહ્મતેજ વડે તૃપ્ત થાય છે

શુક્ર

૬૯ વ્યાનાય સ્વાહા આ બીજી આકૃતિનું નિરૂપણ થાય છે—

અય યાં તૃતીયાં શુક્રયાત્તાં શુક્રયાદ્યાનાય સ્વાહે ત્વપાનસ્તૃપ્યતિ ॥૧॥

અર્થ—૫૯ ને બીજી (આકૃતિ) હોમે તે અપાનાય સ્વાહા આ (મંત્રવડે)

હોમે (તેથી) અપાન તૃપ્ત થાય છે

અપાને તૃપ્યતિ ધાક્તૃપ્યતિં ધાચિ તૃપન્ત્યા મમિ તૃપ્ય ત્યમૌ તૃપ્યતિ
પૃથિવી તૃપ્યતિ પૃથિવ્યાં તૃપ્યન્ત્યાં યત્કિચ્ચ પૃથિવી ધામિ ધાધિતિષ્ઠત
સ્તૃપ્યતિ તસ્યાનુતૃસિં તૃપ્યતિ મનયા પશુમિ રનાથેન તેજસા બ્રહ્મવર્ચ-
સેનેતિ ॥૨૧॥

અર્થ—અપાન તૃપ્ત થયે વાણી તૃપ્ત થાય છે, વાણી તૃપ્ત થયે અમિ તૃપ્ત
થાય છે, અમિ તૃપ્ત થયે પૃથિવી તૃપ્ત થાય છે, પૃથિવી તૃપ્ત થયે જેના પ્રતિ પૃથિવી
અને અમિ (સ્વામીપણા વડે) રિશ્ત હોય છે તે તૃપ્ત થાય છે, વળી તેની તૃપ્તિ
પછી (બોક્તા) મન વડે, પશુઓ વડે, બ્રહ્મણ કરવા યોગ્ય અન વડે (શરીરના
વા હૃદિના) પ્રદાન વડે, અને બ્રહ્મતેજ વડે તૃપ્ત થાય છે

દવે સમાનાય સ્વાહા આ યોથી આદુતિનું વર્ણન થાય છે

અય યાં ચતુર્થીં હુહુયાર્તાં હુહુયાત્સમાનાય સ્વાહેતિ સમાનસ્તૃપ્યતિ।

અર્થ—પછી જે ચોથી (આદુતિ) હોમે તે સમાનાય સ્વાહા આ (મન વડે)
હોમે તેથી સમાન તૃપ્ત થાય છે

સમાને તૃપ્યતિ મનસ્તૃપ્યતિ મનસિ તૃપ્યતિ પર્જન્ય સ્તૃપ્યતિ પર્જન્યે
તૃપ્યતિ વિષ્ણુતૃપ્યતિ વિષ્ણુત્વાં તૃપ્યન્ત્યાં યત્કિચ્ચ વિષ્ણુ પર્જન્ય ધાધિતિષ્ઠત
સ્તૃપ્યતિ તસ્યાનુ તૃસિ તૃપ્યતિ મનયા પશુમિરનાથેન તેજસા બ્રહ્મવર્ચ-
સેનેતિ ॥

અર્થ—સમાન તૃપ્ત થયે મન તૃપ્ત થાય છે, મન તૃપ્ત થયે પર્જન્ય તૃપ્ત થાય
છે, પર્જન્ય તૃપ્ત થયે વીજળી તૃપ્ત થાય છે, વીજળી તૃપ્ત થયે જેના પ્રતિ
વીજળીને પર્જન્ય (સ્વામીપણાવડે) રિશ્ત હોય છે તે તૃપ્ત થાય છે, વળી તેની તૃપ્તિ
પછી (બોક્તા) મનવડે, પશુઓ વડે, બ્રહ્મણ કરવા યોગ્ય અનવડે, (શરીરના
વા હૃદિના) પ્રદાન વડે, તે મન તેજ વડે તૃપ્ત થાય છે

દવે હૃદાનાય સ્વાહા આ પાંચમી આદુતિનું વર્ણન થાય છે

અય યાં પચ્ચમીં હુહુયાર્તાં હુહુયા હૃદાનાય સ્વાહેત્પુદાન સ્તૃપ્યતિ।

અર્થ—પછી જે પાંચમી (આદુતિ) હોમે તે હૃદાનાય સ્વાહા આ (મનવડે)
વડે, તેથી હૃદય તૃપ્ત થાય છે,

સ્થાને તૃપ્યતિ ત્વતૃપ્યતિ ત્વચિતૃપ્યન્ત્યાં વાયુ સ્તૃપ્યતિ વાયૌ
તૃપ્યત્યાકાશ સ્તૃપ્યત્યાકાશે તૃપ્યન્તિ ચત્કિઞ્ચ વાયુધ્વાઞ્ચકાશ આપિ
તિષ્ઠત સ્તતૃપ્યતિ તત્સ્થાનુ તૃપ્તિં તૃપ્યતિ મજયા પથુભિરઘ્નાયેન તેજસા
મજ્જવર્ચસેનેતિ ॥

અર્થ—ઉદાન તૃપ્ત થયે ત્વચ તૃપ્ત થાય છે, ત્વચ તૃપ્ત થયે વાયુ
તૃપ્ત થાય છે, વાયુ તૃપ્ત થયે આકાશ તૃપ્ત થાય છે, આકાશ તૃપ્ત થયે જ્ઞાન
પ્રતિ વાયુ તથા આકાશ (સ્વાત્મીયજ્ઞાવરે) સ્થિત દોષ છે તે તૃપ્તથાય છે, વળી
તેની તૃપ્તિ થઈ (બોધતા) પ્રભુ વરે, પશુઓ વરે, બધાજ કરવાયોગ્ય અન્ય વરે
(શરીર વા શુદ્ધિના) પ્રકાર વરે ને અન્ય તેજ વરે તૃપ્ત થાય છે વૈશ્વાનર વેતાનું
કહેણુ અગ્નિ દોષ અવરત્ન કરવાનું છે એમ જણાવવા પ્રસિદ્ધ અગ્નિદોષનું અસા-
રણ જણાવે છે.

સ ય ઇધમ વિદ્વાનગ્નિદોષં જુહોતિ યયાઽદ્વાસન પોષ મદ્મનિ ચુદ્-
યાધાવૃક્ તસ્સ્વાત્ ॥૧॥

અર્થ—જે કાષ આ (કહેલી વૈશ્વાનર વિદ્યા) નહિ જાણતો દોષા છતાં અગ્નિ
દોષ દોષે છે, તે અગ્નિદોષને દૂર કરીને રાખ્યાં દોષ કરે (જેનું દોષનું આન) તેના
જેનું (વૈશ્વાનર વેતાના અગ્નિદોષની અપેક્ષાએ તેનું) તે (અગ્નિ દોષમાં
દોષનું) થાય છે

વૈશ્વાનર વિદ્યાને જાણીને બોજન કરનારાની સ્તુતિ વરે પ્રાણાગ્નિ દોષની
મેઘતા જણાવે છે

અથ ચ ઇતદેવં વિદ્વાનગ્નિદોષં જુહોતિ તસ્ય સર્વેષુ લોકેષુ સર્વેષુ
ભૂતેષુ સર્વેષ્વાત્મસ્ય હૃતં યજતિ ॥૨॥

અર્થ—હવે જે આને એવી રીતે જાણતો હોય અગ્નિ દોષ દોષે છે (બોજન
કરે છે) તેનું સર્વ મેઘામાં, સર્વ જીવોમાં, (તે દેહેદ્રિયાદિય) સર્વ આત્માઓનું
દોષેનું (બોજન કરેણું) થાય છે

તદયથેપીકાતૂલ મર્મો મોતં પ્રદૂયે તેજ રાસ્ય સર્વં પાપ્માનઃ પ્રદૂયન્તે
ય ઇતદેવં વિદ્વાનગ્નિદોષં જુહોતિ ॥૩॥

અર્થ—તે જેમ ધીકાતુ (મુગ્ધના મધમાં રહેલાં રાણાનું) તૂપ અગ્નિમાં

નાખ્યું (છતાં શિષ્યજ) બળી જાય છે, તેમ ને આને એવી રીતે જણવેા ઉત્તે
અમિદોષ દોષે છે (બોજન કરે છે), આનાં (આરબ્ધ ૧૫ પાપથી મિત) સર્વે
પાપો બળી જાય છે.

હવે એવા વિદ્વાનને દોષને સ્પર્શ થતો નથી એમ જણાવે છે—

‘તસ્માદ્દૈવંવિષયપિ चाण्डालाघोच्छिष्टं प्रयच्छे दातमानि ईषास्य
मदैश्वानरे हुत ९ स्यादिति तदेव श्लोक ॥૪॥

અર્થ—તેથી જ એવી રીતે જણનાર જો કદી મગજને ઉચ્છિષ્ટ આપે,
(તોપણ) આવુ તે દોષેણું (મગજ સરીરમાં ગ્રિયત) આત્મારૂપ વૈશ્વાનરમાં થાય છે,
(અપત્તે તેવું નથી થતું)

‘ययेह क्षुधिता बाला मातरं पर्युपासत एव ९ सर्वाणि मृतान्याग्नि-
होत्र सुपासत इत्यग्निहोत्र सुपासत इति ॥૨૪॥

અર્થ—તેથી રીતે બદો (લોકમાં) ભૂખ્યાં બાળકો માની (તે બમને ક્યારે
જન આપશે એમ) ઉપાસના કરે છે, એવી રીતે સર્વે જૂથો (એમ જણનારના)
અમિદોષની (બોજનની) ઉપાસના કરે છે *

મુગ્ધવેદ ધોલાયની સંહિતા પ્રમાણે સદરકુ પાંચ આકૃતિના ચોખ્ખા રાંતને
૨૫સં ન કરે, એ પ્રમાણે માસ લેવાના છે. તથા તે પછી દાઝ ઘેસ, શિખા છેડી
ખાંખ કાનને ૨૫સં કરી મુઝામુઝા બોજન કરવા જણાવ્યું છે તે સંબંધી વાક્ય
નીચે મુજબ છે;

“इत्येव महामौनी दंतै रक्षन्नुत्वा पात्रं विमुच्य हस्तं प्रहास्य
शिलां निमुच्य जलं क्षृण्वी यया मुखं सुञ्जीत ।”

* આ પ્રકરણનો મર્મ સમજાવતાં જગજ્ઞાના સુપ્રસિદ્ધ પદિત કેદારેશ્વર
ભદ્રાચાર્ય વિચારતા એમ એ, કહે છે કે—જોએના આ કામને પ્રાણમિદોષનુ
નામ આપેલું છે એક જ પ્રાણુસંક્રિત આધિદેવિક અને આત્માત્મિક—એ બન્ને રૂપે
અભિવ્યક્ત થયેલી દોષ છે આપણે ને નિત્ય બોજન કરીએ છીએ, તેથી પ્રાણુની
તૃપ્તિ થાય છે પ્રાણુની તૃપ્તિથી આત્મા વિશ્વની અને તે વિશ્વના અભિમાની
આત્મા વૈશ્વાનર (નિરાદ) પુરુષને તૃપ્તિ થાય છે એવી ભાવના કરવાથી દૈનિક
બોજનથી માત્ર પોતાને સુખ થાય છે, અથવા પોતાને તૃપ્તિ થાય છે તેવા બોધને
બદલે બોજનદ્વારા વિચરપુરુષને તૃપ્તિ થાય છે, એવો ભોધ પ્રતિષ્ઠિત થાય છે એમ
જવાબી સામસામે કામ અને સમસ્ત જગતને વિશે આત્મબોધ થાય છે—પર અને
સ્વ એકરૂપ થાય છે. પ્રાણમિદોષનો મર્મ એ જ છે ઉપનિષદનો ઉપરોક્ત.

મનુસ્મૃતિના ઉપર કહેલા પદમાં શ્લોકમાં બીજી જાગત એવી છે કે પોતાનું જન્મતાં જાણી રહેલું જન કાંઈને આપણું નહિ. તે જાગતમાં એમ કહેવામાં આવે છે કે પોતાનું જન્મતા વધેલું અન્ન જો બીજાના આવામાં આવે છે, તો તે માણસનાં પાપ ઉચ્છિદ્ધ મુકનારને જાણે આવે છે બીજી રીતે વિચારવામાં આવે તો ઉચ્છિદ્ધ મુકનારના રૂઝ વજેરે ઉચ્છિદ્ધ આનારને જ્યાં સંભવ રહે છે, ઉપર પંચમાદુતી દેવાવાળાને તે લાખક તો નથી, એમ જતાવ્યું છે એવો નિર્વિવાદ વાત છે અને તેમ દોષ પરન્તુ આપણામાં ઉચ્છિદ્ધ ન સંભવુ એ જાણતી આપણુ સારું ગણાય છે, તથા જાણે ઉચ્છિદ્ધ આપણમાં પુણ્ય માનવામાં આવે છે, તે ઉપરના એ પ્રસંગાને આધાર નહિ દોષ, એમ જણાય છે.

સદરુદ્ધ શ્લોકમાં અતીવ ભોજન ન કરવા આદ્ય છે તે જાગત તેમ ન કરવાથી થતાં પરિણામ તે પછીના શ્લોકમાં જતાવેલ છે —

અનારોગ્ય મનાયુષ્ય મસ્તર્ગ્યં ચાતિ મોજનમ્ ।

અપુણ્યં લોકવિદિદ્ધં તસ્માત્તપરિં ષર્મયેત્ ॥૬૭॥

અર્થ—અતિ ભોજન કરવાથી આરોગ્યનો તથા આયુષ્યનો નાશ થાય છે અને તેથી સ્વર્ગ મળતું નથી, તે પાપાપ તથા શ્લોકમાં નિન્દા પાત્ર મેળાય છે, તેટલા માટે અતિ ભોજન કરવું નહિ.

આદ્યાર કહેલો દોષો જોઈએ, તે આહ્નિક ચન્દ્રિકામાંમાં જતાવેલ છે કે—
“તત્કૃત્ત્વં ગ્રાસં સાદ્ગુણં નિશ્ચન્દ્રં ગ્રસત્રાહારશક્તે ભાગદ્વયં મુચ્ચ્યાત્”
આ જોતાં, આદ્યારની શક્તિ દોષ તેના એ જાગ ભોજન કરવું. એટલે, એક જાગ જોઈએ.

વાજસનેયી આહ્નિક સૂત્ર માં આપસ્તમ્બ નું વાક્ય છે કે—

અર્ઘ્યગ્રાસા મુનેર્ભક્ષ્યાઃ પોદપાઽરણ્ય વાસિનઃ ।

દાર્શિશ્ચુદ્ધૃતસ્ય સ્મિર્થ મદ્યચારિણઃ ॥

અર્થાર્થે કે, મુનીએ આહ કાળીયા જન્મવું, વનમાં રહેનારે સોળ કાળીયા, ચંદ્રસે જત્રીસ કાળીયા, અને ફક્ત બ્રહ્મચારિ માટે પ્રમાણ બાંધ્યું નથી.

ભોજનનો નિયમ પુરા કરતાં પહેલાં તે સંજયી થોડું કહેવામાં આવે છે કે વિચારના પ્રસંગ સિવાય બી તથા ઊંઘમાં જાય જન્મવું નહિ તે માટે કહેલું છે કે—

“વિનાશં ષર્મયિત્વા ન માર્યયા ત્રિશુભિઃ સહ મુચ્ચીતેતિ સ્મૃત્યર્થ સારઃ ।

અર્થ

શુભાવશય વિજયશંકર ડાયા.

ગતવર્ષ.

આજ દિન "ત્રિમાસિક" યાત્રિજનની સહાયતાથી પોતાનું પાચમું વર્ષ પૂર્ણ કરી છઠ્ઠું વર્ષ સાર કરે છે. શ્રી હાટકશ્વરનો પાટોત્સવ તેજઃ આ બાળકની જન્મ તિથિ છે. જત વર્ષે દરમ્યાન આ બાળક તથા તેનાં ઉદાર પોપક યાત્રિનું અવલોકન અસ્થાને નહિ જ ચલ્યાય.

સુવિખ્યાત ઘોડસન મ્યુઝીયમ મ્યુરેટર વે મુ આચાર્ય વલ્લભજીએ પોતાનો "લેખમાં નાગર" નો લેખ લગભગ પૂર્ણ કર્યો છે અને અન્ય સ્થળે 'નાગર'ને 'ત્રેનિક'ની સાથે જોડી દેવા દરેક પ્રયત્નને તેમણે તાત્કાલિક થોડા જવાબ દેવા જોડે સાધેન આપ્યું છે એજ મથા વર્ગના 'જત વર્ષ'ના લેખમાં અમેએ દરેક મુમત્તા મુજબ આવા ઐતિહાસિક લેખોની ઉપસોમિતા અને આવશ્યકતા સિદ્ધ કરી આપે છે. આ જગ્યાએ આપણા બાળકો પોતાના વડવાનાં જીવન અરિત્ર લખી મોકલવામાં જલ્દી પછાત જણાયા છે કેમકે જત વર્ષમાં પરમ પૂજ્ય અવરીષ્ઠકર ઉદયચક્રેનું જ્ઞાનને તે ઉપરાંત એકાદ જે બીજા જ્ઞાતિ મળ્યા છે તે પુરતાં જણાય તેમ નથી. આટે તે બાળત તરફ લક્ષ આપવા વિનવતી દેવમાં આવે છે તેની સાથે ધર્મ અવહારનો રા ગુલાનરાષ જાણતો લેખ પણ યાત્રિ જનમાં-જેઓને શાસ્ત્ર મળવાં મુશ્કેલ હોય તેને-જણવા જોઈતા ધર્મ અવહારનો સાચો ખ્યાલ આપે છે.

વર્ષે સાર થતાં જત વર્ષ સુધી તત્રી પટે વિરાજ્યત રા સકરમસાદ દેશાસ-વત્સી થયા અને ત્રિમાસિકે એક થલેજ બાહોસ તત્રી સધને આટે ખેલે છે. તેમનું જીવન જ્ઞાતાં આપવા અમેએ જાહેર કરેલ, પણ અમુક મારણેને લઈ મથા વર્ષમાં તે વાચકદેને અર્પણ કરી સકયા નથી. તે મારે લામા તેઓ આપસે. ૧

ઉપરની ખાલી થયેલ જગ્યા ઉપર બાવનજરના રા. માનસકર પોતાનરદાસ નવા તત્રી તરીકે નીમાયા છે. ત્રિમાસિક કમીટીના બધારણમાં ફેરફાર થઈ મેમ્બર-શની સંખ્યામાં પણ વધારો થયો છે અને તે સંખ્યાથી છેવટ લાવવા તજવીજ આપ્યું છે.

જણાવવાને દિશત્રીરી ઉપજે છે કે "નાગર" જે ધીમે ધીમે પોતાનો માર્ગ ક્ષે જે જલ્દી તે અવસાન પામ્યું છે. પરંતુ લાનિ લા "નાગર વિન્યા"નો ઉદભવ થયો છે જેને અમે વધારા લઈએ છીએ. આ રસ્તે મનની આવશ્યકતા સ્પષ્ટ રીતે જાહેર થઈ ચુકી છે.

કેળવણી તરફ નજર કર્યું તો જત વર્ષમાં આપણી કામમાંથી વે મુ, રવિશંકર વલ્લભજી આચાર્ય એકજ એમ એ, ની પરિક્ષામાં સફળ થયા છે, અને

આગળ વર્ષમાં બે યથા હતા, સાત નવા એસ એસ બી. યથા છે અને તે પહેલાના વર્ષમાં ચાર યથા હતા રીઝુના વર્ષમાં એસ, એમ, એન્ડ એસ ત્રણ યથા છે તે તે પહેલાના વર્ષની સખા કરતાં એક વધુ છે તે લાઈનની ઉતરતી જુદી જુદી પરિક્ષામાં ૭ પાસ થયા છે તેઓ બેએક વર્ષમાં ઉભી પરિક્ષા પસાર કરશે. ટીરટીક્ટ કોર્ટ પ્લીડરની પરિક્ષામાં બે ગત વર્ષમાજ પસાર થયા છે પહેલાના વર્ષમાં ૧૪ બી એ યથેસ જે આ રીઝુના વર્ષમાં ૧૦ પસાર થયા છે આ વખતે ૧૩ ઇન્ટર આર્ટસમાં પસાર થયા હતાં અને વખતે ૧૭ પસાર થયા હતા. પ્રીવીઝસમાં ૧૭ ને તે પહેલાના વર્ષમાં ૧૧ પસાર થયા હતા બી એસ સી માં ૧ પાસ યથેસ છે જે તે પહેલાના વરસને મુકાબલે સરખા પરિણામ છે મેટ્રીકનું પરિણામ જ્યાં વર્ષે રજા લાભમાં ઉતરેલ જે આ વખતે તે સખાથી પણ વધુ છે એસ સી ઇ માં જ્યાં વર્ષની પહેલાના વર્ષમાં બે જણ પસાર થયા હતા હાં જ્યાં વર્ષમાં કોઈ નથી એ જગા નિરાશ થતપમ કરે છે

ટેકનીકલ ફેજવણીમાં એન્જનીયરની પરિક્ષામાં ૪ બીબ વર્ષમાં અને ૪ ત્રીજા વર્ષમાં એમ ૮ પાસ થયા છે પણ પહેલા વર્ષમાં કોઈ નથી વીજ્ઞતીક એન્જનીયર તરીકે એક વિદ્યાર્થી તેવાર થાય છે એનમર્સિંગમાં આજ મુખીમાં પહેલાજ લાકડાકર તી દરખાસ કર જેતપોગવળા પસાર થયા છે તેને અમે ધન્યવાદ આપીએ છીએ આ દુનરકળાની ફેજવણીની શાખામાં જેઈએ તેટલા પ્રમાણમાં અભ્યાસ જરૂરી થતો દેખાતો નથી. હાલની તે લાઇન તરફ વધતી જતી જગાસા પ્રમાણે કુવકોને આગળ આવવા સલામજુ કરીએ છીએ.

આપણી યાનિના ઉતરતા જાગકો મારે ઉપરની ફેજવણીમાં વખતે મદદની જરૂર પડે તેવાઓ મારે આ ઓફિસ દ્વારા રૂ. ૫૦૦ આદરે રોકાસરશીપો અથવા મદદમાં આપવામાં આવે છે તેના રૂ. ૩૦૦ મરદુમ તત્રીના સમજાઈ તેમના રોકેસો સનધીયો તરફથી મળ્યા છે, આ પ્રમાણે યાનિ દિનમાં જેને શુદ્ધરશી સીધી કે આડકતરી રીતે મદદ કરતા ગ્રંથે છે, તેમને આ જગોએ ઉપકાર માનવામાં આવે છે વિશેષમાં ખુશી ઉપગવનારી ખાખત આ સનધિ છે કે મી મુંજઇ વડનજરા તામર મડગ રથપાયે દહ માત્ર જેજ વર્ષ થયાં છે અને તેવી દુક મુદત માં જે થોડુ મોત થઇ શક્ય છે તેમાંથી પોતાનું પત્રપુગ ફેજવણીને મદદમાં જાડુ વાપરે છે તોય તેની અરયાને મનામેજ નહીં અને તેવા પત્રમામાં આ મડગ જે ઉચ્ચ અભિસાર રાખે છે તેને મારે જેટલો ધન્યવાદ આપીયે તેટલો આઉ છે

રીઝુના વર્ષમાં પણ આ ઓફિસ માગતે મેટ્રીક વિદ્યાર્થીઓ મારે દમેસ માફક અમદાવાદમાં સમગ્ર દગ્વામાં ચાલી દની જેનો ૧૭ જુલુજુલ રથગના ભાઇઓએ લાભ લીધો હતો અને ઉકત મડગે મુજઇમાં પરિક્ષા વખતે આપણા શાઇઓ મારે ગ્વગ્વ પાણી પુરૂ પાડવાની સમગ્ર એક શુદ્ધને જામુક રકમ

મદદ રૂપે આપી કરાવી દત્તી તે પણ નોંધ લેવા મોઝ ગ્રાહવણ દત્તી કેમકે આવે વખતે પાણીની મુશીબત બહુજ માણસ પડતી દત્તી અમદાવાદની ગ્રાહવણમાં જે તુટ આવી તે એક ગૃહસ્થે ઉપાડી લીધી છે અને અમને જણાવતા ખુશી દર્શીય થાય છે કે આજ ત્રણ વર્ષ થયા આ ગ્રાહવણ માથુ છે તેમા દરેક વર્ષે જુદાજુદા ચુદરથોએ તે તુટ ઉપાડી લેવા આગળ આવ્યા છે તે એમ સાબીતી આપે છે કે આપણુ ભાઈઓને વિચારદિ આટે સારી લાગણી છે

જત વર્ષમાં ભાવનગરમાં એક રૂ. ૬૩ ઉપડતા દરેક દીવાન કુટુંબે રા. ૫૦૦૦ની રકમ ભરી છે અને લાંબા શ્રમખાતાને જુદીજુદી રીતે રા. ૧૨૦૦ ની ભેટ મળી છે, જુદાજુદામાં પણ રા. ૬૫૦૦૦ની કિંમતની ભેટ મળિતે મળી છે

ઠાઠિયાવાડમાંથી પહેલા ચુદરથ નામદાર મુખ્ય સરકારની ખાસલામાં ખીરા-જાત્યા ભાવચાણી થયા છે તે ભાવનગરના રા. રા. સંમુખાઇ સામળદાસ છે,

શ્રી નુસીદદાર અમીતીને મહેલસવ જત વર્ષમાં ધણે સ્થળે ઉત્તરવામાં આવ્યો હતો અને આવી રીતે ભક્તિને રસ ધણીને સમગ્રપ છે

જ્યાં વર્ષમાં વસ્તી પત્રક સજાઈ કાંઈપણ બની શક્યું નથી પરંતુ દને આવતા માર્ગે માસની તા. ૧૧ને રાજ નામદાર સરકાર તરફથી નવી ચલતરી થઈ-તે તે વખતે જેમ નામદાર સરકારને દર્શાવત આવવામાં આવશે તેમ તેનીજ એક નકલ અમારી એજીસમાં દરેક ચુદરથ પેતાના કુટુંબ સજાઈ સખી મેકલાવશે તે મોરો ઉપકાર થશે અને આપણી જ્ઞાનિ સજાઈ જોઈતી દર્શાવત પુરી પડી રહેશે.

જત વર્ષમાં એક નવો પ્રવાદ જ્ઞાતિ સંમિલન અને કોન્ફરન્સ ભરવા સજાઈ થયે થશે છે તેમાં સદુને પ્રજા સ-મનિની સાથે કાર્ય પરાયજન્ય બધે કે તેવા કારેસ જ્ઞાનિ દિતના મુખ કાર્યો સતિમાન થાય.

જ્ઞાનિના જ્ઞાનપ્રપ પેતાના વાર્ષિક શરતની સમજણ તરજ માળા નવન વર્ષ ને પુરાવાનાં જત વર્ષ તેને સજાઈ છે કે સ્વધર્મ નિગન જ્ઞાનિ સદુનિએ જે ત્રિમાસિક રૂ. ૧૫ પાંચ વર્ષના જાગકતુ જ્ઞાન પાલન પરમ વત્સલનાથી કર્યું છે તેને વિશેષ સરકારી અને સરદ કરવામા તેઓ પહાત પડશે નદિ એવી અનુભવીઓને દદ અદા છે.

ત્રિમાસિક-એજીસ

સ્વર્ગસ્થ રા. રા. અમનરાય દુરરાય.

નોંધ લેનાં અમને દીધાગીરી ઉપજે છે કે અમદાવાદના પ્રતિષ્ઠિત રાજદારી

પ્રાપ્ત થા. રા. ચમનરાવ દરગાવ ગઇ ત્યાં ૨ ફેબ્રુઆરીના રોજ ૧૪ વર્ષની વયે સ્વર્ગરામ પામ્યા છે એવા રેશ કાળા વરીવનું ૭૭ ઉપરી જવાથી તેમના કુટુંબને તેમજ આમ જનોને એક રીતે મોટી ખોટ પડી છે પરંતુ તેમના પુરુષાર્થ પરણતું જીવનનો અમરણ સ્તંભ તેઓ સર્વને તેમજ દુનિયા જનોને પણ સર્વદા ઉત્તેજન આપવાને ઉભા છે તો તે સંયોગનો જનનો સદુપયોગ કરવામાં એવા ઉત્તમ પ્રાણુ-ભાનુ પ્રતર્પણ યોજતું એજ ધર્મ દર્શવ છે સ્વર્ગદેવ ગ. ગ. ચમનરાવ દરગાવનો જન્મ ત્યાં ૮ ફેબ્રુઆરી ૧૮૪૬ના રોજ થયો હતો. બચપણ દરમિયાન ધરમાં, કુટુંબમાં શાળામાં તેમ જાનિ જનમાં અરેકારી કેળવણી પામી અને ૧૮૬૫થી ૧૮૭૦ સુધી જુડી જુડી દાખતુલોમાં અધ્યાપક તરીકે કામ કરીને તેમણે પોતાના જીવનનો ઉદ્દેશજાન જીવીને કર્યો હતો પરંતુ રાજદાનનો શોખ હોવાથી અને ૧૮૭૧ માં તેઓ કાઠિયાવાડ એજન્સિમાં નામદાર જિલ્લિય સરકારની મોકરીમાં નેશાણ સ્થાયી તે અને ૧૯૦૨માં પેનશન ઉપર રીટાયર થઇ ઉવટ પોતે અવસાન પામ્યા ત્યાં સુધી નેશાણ બરી રાજ સેવામાંજ તેમણે પોતાનું જીવન ગાળ્યું હતું. અને તે બધા અગામી પોતાના ઉપરી અમલદારોના સત્કાર અને આનંદ જીતીને પ્રીતી તેમણે એક સુખી રીતે મેળવી હતી પોને આસ્તક દત્તા ત્યારે તેમજ એજન્સિમાં દફતરદાર, જાતી સુપરી-ટેન્ડેન્ટ, ડેપુટી આ પો. એજન્ટ, રેટ મેનેજર, વગેરે તરીકે અને તે અનિહારથી પોતાનું પ્રામ કાંતવ્ય જાગવના દત્તા ત્યારે તેમજ જે જનકરણીય સદ્ગુણો એક સરખી રીતે પ્રકાશી મહેલ તે કાર્યદક્ષતા, એકમત્ય અને અનન્ય રાન્ય ભક્તિ દત્તા

જે રેટમાં મળ્યા ત્યાં પણ તેમણે સાર કામ જાગવ્યું હતું. સરકાર પસંદ-ગીથીજ રાખનપુરમાં તેઓ ફરી વખત ના મરદુમ નવાજ સાહેબને ગાદી મળી તે વખતે જા. ૮૦૦થી દીવાન તરીકે મળ્યા દત્તા ત્યાંજ ફરીને નામદાર મરદુમ નવાજ સાહેબની તબીબન જગડી અને એમનીનીરોધન થયું તે વખતે સાબજવા પ્રમાણે એમનીનીરોધર નીમવા ના સરકાર ખુશી જાગવેજ પરંતુ તેઓએ તે રાન્યના દીવાન પર ઉપરથી તે જાન્ય લેતી પસંદ કર્યું નહીં

તેમણે દરેક જનોનો કેવું કામ કર્યું હતું તેને આરે વિશેષ વખત કરતાં જાગવતું જસ ધરી કે તેમના મરજની નોંધ લેતાં કાઠિયાવાડના નામદાર એજન્ટ સાહેબ મે દીવસાહેબ ના ૨૦-૨-૧૦ ના રોજ એજન્સી મહેલમાં નીચે મુજબ તબે છે

(તરજુમો).

“આજે મો ચમનરાવ દરગાવના મરજના સમાચાર આજનાં એજન્ટ ૩ મી મરગર સાહેબને ખબરજ દીવનીરી ૬ પામ થા છે તો ચમનરાવ આ વર્ષ સુધી દફતરદાર તરીકે અને પેગા વખત સુધી મેનેજર એજન્ટના મુખી તરીકે કાઠિયાવાડમાં દત્તા અને તેમણે અ. રાજનિક પ્રીતી અને પ્રાન મપાવન કર્યા દત્તા તેમજ મરજની આ પ્રતિ એક પહેલ કિમની અને પ્રમણિ મિત્ર અને એજન્ટ

નિચ્છે એક મેટ વર્તનવાળા જીવો નોકર બોલે છે

ત્રિમાસિક ઓશીસ.

જ્ઞાતિ વર્તમાન.

અમનગર.

નિમણુક-ફેબ્રુઆરી—(૧) રા. હેટાલાલ સુરજસહર જેઓ બુધનીથી મીઠમાં અમદાવાદ આવે શા ૧૭૫થી ઓફ એન્જનીયર તરીકે હતા તેઓ ત્યાંની સારખપુર મીઠમાં શા ૩૦૦થી ઓફ એન્જનીયર તરીકે નીમ્યા છે. પોતાના બુધનીથી મીઠ સાથેના લાંબા વખતના પરિચયથી જે પોતાના શેક અને કામદાર વર્ગમાં સારી લાગણી ઉત્પન્ન કરી શક્યા હતા, તેને પરીણામે તેમની વિદાયગીરી વખતે બહુજ સાર માનપત્ર તેમને તેઓ તરફથી ધનિયત કરવામાં આવ્યું હતું.

(૨) રા. કુલેશવ હેટાલાલ અબરીજી (એમીકસચરીસ્ટ) એક દીલ્હીના શેકને ત્યાં શા ૧૦૦થી બગીચા વગેરેના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ નીમ્યા છે.

રાજકોટ.

નીમણુક—(૧) રા. વેણીલાલ રજીડાદાસ બક્ષી બી. એ. એલ. એલ. બી. તાલુકે મુખ્ય કારણદારી શા ૧૫૦)ના પગારથી નીમ્યા છે.

(૨) રા. બળવતરાય ફરીદસહર જીવ બી. એ. પ્રીન્સીપાલ મેઈસ્ટર તરીકે કોલેજના પગારમાં માસીક શા ૧૦) નો વધારો આ વર્ષમાં મજૂર થતાં કુલ શા. ૧૬૦ નો પગાર થશે છે.

(૩) રા. લાભસંકર કશ્યાબરાય બક્ષી જેઓ અમનગરના મિલ રેવન્યુ અધિકારીના સિરસ્તેદાર શા ૬૦) ના પગારથી હતા. તેઓ મળતે પગાર કમીસન મામલતદાર નીમ્યા છે.

(૪) જે સુ હરજીવન અચળ આચાર્ય ડીરેક્ટર પ્લીડર તે જોતપુરના આ. બીમા વાલેરાની જગીર સામેના હાવા સાંભળવાની કમીટીના જે મેમ્બરમાંના એક મેમ્બર નીમ્યા છે.

રોકાસચીપ—આદીના રોકા રા. સલાહકર મણીસહર વેલવને નામદાર કમીસન સહાય જલદારે ખેતીવાડીના અભ્યાસ માટે આપેલી રોકાસચીપ શા ૧૫ ની બક્ષી છે.

સેક—પ્રીયુત મધોલાલ મુનશીજી પાસે, “અનતજી મોડીન હાઉસ”માં સતોકરામ દોલ” અજ્ઞાતવાણુ આવત મુદુર્ત કસ્ટમુ તે વખતે પોતાની સ્વર્નસ્થ પેર્મ પત્નીના સ્મરણાર્થે શા. ૫૦૦ કમીટીને મોઝા કાગે તેવી રીતે વાપરવાની શરતે આપ્યા છે.

લુનાગઢ.

રોકોલરશીપ—જનારસ નિવાસી મુનચીજીએ આવતી દીવાળી સુધી રા. ૧૦)ની માસીક રોકોલરશીપ મી બાળપૂજ્યને આપી છે

નિમણુક—ફેરબદલી વગેરે—(૧) રા. નૃસીંહરામ બાપુભાઈ મળ્મુદાર એસ. એમ. એન્ડ એસ. જેઓ મુનાઈની જમમેદજી હજીભાઈ હોસ્પીટલમાં સરકારી ખાતામાં એક્સટ્રા હાઉસ સરજન તરીકે રા. ૧૦૦થી કામ કરતા હતા. તેઓ મળતે ખમારે પાસણુપુર એજન્સીમાં સરજન તરીકે નિમાયા છે
(૨) સુરત નિવાસી અને આદીના નવ વર્ષ સુધી દોરો ભોજવેસ હેડ માસ્ટર ગ. કૌશીકરામ વિપ્લવરામ મહેતા બી. એ રાજકોટ આર્ટ્સ હાઈસ્કૂલના હેડ માસ્ટર રા. ૨૦૦ થી નીમ્યા છે તેમના માનમાં જન્મ મેલાવડો થયો હતો અને રાખાના રાજગ્રામાં વિદ્યાર્થીઓ તરફથી માનપત્ર અપાયું હતું પ્રમુખપદે મી. જેમ્સ રોકોટ નિમાયા હતા જેમણે પોતાનું આપણુ પુરું કરતા નીચેના શબ્દો કલા દતા

Honour & shame from no condition rise

Act well thy part there all the honour lies.

(Pope)

લાવતગર.

નિમણુક અને ફેરબદલી—(૧) રા. શાકરલાલ ડોરાલાલ જેઓ કાઠિયાવાડના જન્મેલી ખાતામાં જુના અનુભવી નોકર છે તેઓને જોતપુરના આ. વાંઘા નામ દમીરની જગીરના મેનેજર રા. ૮૦)થી નીમ્યા છે.

(૨) રા. વસંતરામ મદીપતરામ ઓઝા બી. એ જેઓ રાજકોટની આર્ટ્સ હાઈસ્કૂલમાં પદેસા ખાસી રેટ રા. ૧૨૦થી હતા તેઓ કાઠિયાવાડ એજન્સી ફેવળી ખાતાના ડેપુટી એક્સપેંસનસ એજીસ્ટર તરીકે રા. ૧૨૫)થી નીમ્યા છે

પોરબંદર.

વિધોતેજન.—અભાષીવાના રટીસ રા. જુનનરામ કમ્પાણીના અંતાણી ચિરંજીવી રૂઝવાલ જે પોરબંદરમાં તેમના સગાને લાં અબ્બાસ કન્યા હતા તેને મીયુન મુનગી માધિલાલ ખુશી થઈ પોનાની સાથે કાગીપુરીમાં અબ્બાસ કરાવવા લઈ ગયા છે

નાગર મુનીયતને બેટ.—મીમાન મુનગીજીએ રા. ૧૦૦) બેટ તથા જેવેરીમાં સહાયોને પણ જુડી જુડી બેટ આપી છે.

નિમણુક.—રા. દુસેરાજ ઉમીયાસકર પોતા જેઓ રાજકોટમાં વડીયાન કરતા હતા તેઓ સ. જનમનમરના મદદાલ આરકોટના મુન્સા-માજરેટ રા. ૭૫)થી

નીમાયા છે

ગોંદળ.

નિમજ્જક.—અહીના રહીશ રા જન્મસકર વિ. મદાસકર છુચ રાજગોટની આફેડ દાધરુલમાં આસીસ્ટન્ટ મારતર નીમાયા છે

મુત્યુ.—અહીના રા. ન્યાયવદ મુળવદ જેઓ સુપરીન્ટેન્ડન્ટ ઓફ ઓરીમીજ એન્ડ હબુ રેકર્ડને દરને બોજવતા હતા તેઓ ૫૧ વર્ષની ઉંમરે ફેલાસવાસી થયા છે તેઓ પોતે માયાળુ અને શાન્તી ચાહનારા મુદરવ હતા અને તેમના જગ્યાથી રેટે વફાદાર નોકર, વસ્તીએ મદદગાર સહેરી અને શાંતીએ એક ઉચ્ચ ભાવનાવાળા મુદરથને ખ્યા છે પ્રભુ તેમના આત્માને શાન્તી આપે.

દારકાં

“નોગર નિકેતન”.—આહીના ધામમાં જગ્યાએ આવનારા નાગર બ્રાહ્મણો માટે કાંઈ ઉતારા વિગેરેની સગવડ નહોતી. તે માટે આહીના નાગર મહાજની મામણી ઉપગથી જુનાગઢના સ્વર્ગસ્થ ગુલાબરામના પૌત્ર રા. મણીરામ ત્રીકમરામે ઉતારાની સગવડ કરી આપવા માટે દક્ષિણા અર્પિત મકીર નજીકની જગ્યા બક્ષીસ આપી તે ખુશી ખુશવાની ક્રિયા વડીલા દરબાર સાહેબને દાયે થઇ હતી રેકૅટરી મી ફુલસબજીએ સમેસનને હેતુ કવી સભાગણી દરબાર સાહેબને મક્કન ખુશ મુકવા વીનતી કરી. મક્કન ખુશ મુકવા પછી દરબાર સાહેબ તરફથી રા. રાપસકર ઓજાએ મેક્કનથીજ સંતોષ નદિ ધામતા ઉતારાઓની બીજી જગર પાતી સગવડતાના સાધન માટે એક રૂ. ૧૦૦ કમવાની જારીઆત જણાવી દરબાર નાલેખ તરફથી રા. ૧૦૧) તથા પેતા તરફથી રા. ૨૫) તે રૂ. ૩માં ભર્પો દત્તા બાદ રીફોર્મેન્ટ સર્ક મેલાવડે વિસર્જન થયો હતો

જુજ.

નિમજ્જકો તથા દેર બદલી.—(૧) રા. જમતલાલ જટાસકર માંક દાધ કોર્ટ પીડરને કોરી ૩૦૦)થી જુજ ન્યાયાધીશ નીમા છે
(૨) રાપર ન્યાયાધીશની માંડવી, રા. મહીપતગમ અમરજીની ભચાઉ, રા. શોમજ કરસનજીની મુદા બદલી થઈ છે
(૩) રા. મુળસકર અમરજી જુજ વડીવટલર હતા. તેઓ મગતે પચારે હજાર દેડરર થયા છે.

(૪) રા. વગેરેકર લાસજી નખમાણા કોર્ટના જવથ મરકુન નિમાણ છે અને તેની જગ્યાએ રા. બીચરીલાલ રગનાથજી કોરી ૧૦)થી નીમાયા છે.
સદાજી.—રા. ભગવતીદાસ નરભેરામે કાંઈ આદિ યાત્રા કરી આવી શતમકી તથા મદા રદ કરી શાંતિ બોજન ધરીન મોટાનુ સદાલુ કરું છે છેલ્લું

સદાશ્વ સવત ૧૯૪૬માં થયું હતું
મુ'બાઇ.

વડનગરા નાગર મંડળ—

પ્રેરણન—(૧) રા. દાકતર દેવવલાસ જેલંકર ધોળાપીપા (રામપુર) તરફથી રા. ૧૫ મળ્યા છે

ફેડાસરશીપ ટ્રંક—(૧) રા. દરજીવન રૂપચકર માંકડ જામનગર તરફથી રા. ૧૦ મેટ મળ્યા છે (૨) જામખણાળીયાના નાગરી નાતના મયા મહા માસના વિવાહને પ્રસંગે પ્રેરણન તરીકે રા. ૧૧-૮-૦ મોકલ્યા છે

ફેડાસરશીપો અપાઇ—માર્ચ ૧૯૧૦થી ડીસેમ્બર ૧૯૧૦ સુધી રા. ૩ ની એક પોરણદર ખાતે ને એક જુજ ખાતે ને રા. ૨ની એક જોતપુર ખાતે રોકા-સરથીપ આપી છે

આ ઉપરાંત જામનગર ખાતેની ધી ન્યુ ઈન્ડિય રુઢમાના વિદ્યાર્થીઓ ને શીની મદદમા રા. ૨૫ દર માસે આપવામાં આવ્યા છે

શ્રી નૃસિંહ મહેતાની પ્રયાણ જયન્તિ.

જુનાગઢના શ્રી નૃસિંહ ચોરાના સેવક મંડળ તરફથી આપણી જાતિના વિશેષ મહત્ત્વ પૂર્ણ મહાત્મા ભક્ત કવિ શ્રી નૃસિંહ મહેતાના જીવનમાં પ્રેરણાએ શ્રી ગોપેશ્વર આરાધન કરવાની રજાઆત કરી તે દિવસ અથવા આરાધનને અર્થે શ્રી ગોપેશ્વર એમને પ્રસન્ન થયા તે દિવસ ચંદ્ર શુક્ર ૭ મે દતો. સમજા તેને એક માંજ-સિક દિવસ જણી દરેક વિભાજમાં વસતા વડનગરા નાગરોએ તે ઉત્સવ તરીકે પાળવા વિચિત્ર કરવામાં આવેલ તે અનુસાર જે જે સ્થળે તે પ્રમાણે જયન્તિ ઉજવવામાં આવેલ તેના દુકા દેવાસ આવી આપવામાં આવે છે

જુનાગઢમાં સાગના પાંચ વાગે શ્રી નૃસિંહ ચોરામાં લગભગ સાતમે માણમે એકાદ થયેમાં પ્રગતિ અનુસાર ગમેલ કવિનાઓ પ્રથમ ભોલાવવામાં આવેલ અને સારખાડ કુવરખાળના માંગેનું આખ્યાન થયું હતું. જાવનગરમાં જામખાનાના પ્રમુખે હાથેસ પત્રિકાથી લાંબા સર્વ ભાઈઓને તે એકસવામાં જામ ભેવા આમત્રણ આપેથી મંજૂર મહેસમા ૧૦૦-૧૦૦ રૂદરશે પપાઈ દત્તા પ્રમુખ તરફથી મહેતાજીના સુખાનુચાદનું હિન્દીન ભાષણદાર કરાવ્યા બાદ રા. કાન્તીપ્રસાદે આસ તે પ્રસન્ન વારને જન્યવેલ બે કાચે આગમાં આપી દતાં અને સારખાડ માદ વંચેરે લાઠ મેળાવડા નિસર્જન થયે.

તેનીજ રીતે અમરેલી-પોરણદર-જામાગમ-સીધ-વગવા-કગલી-મુંબઇ-મુજ-ચાનકાદજી-દાર્કા-કિના-વઘળી-મુગન-કિના તાબે કાંધીમાં આ એકસવ પછા ઉત્સાદ પૂર્વક ઉજવવામાં આવેલ હતે.

લવાજમ, મદદના પદોંય વર્ષ પાંચમું

લાવનગર.

૧૦ રા. રા. વિજયસ કર ઔરીસ કર ઔઆ
 ૧૦ ૭ " વિદુલદાસ સામળદાસ મહેતા
 ૧૦ " " પ્રભાસ કર ઔરીસ કર ઔઆ
 ૪ " " નાનુભાઈ નેપ તીલાલ ઔઆ
 ૪ " " મવરીસ કર દરીલાઈ ડોરા
 ૪ " " ઔરીસ કર વળેસ કર દેસાઈ
 ૧ " " ગુલાબરામ ઔવિદરામ દેસાઈ
 " " જૂપતરામ વિદુલદાસ મહેતા
 ૨ " " સારકલાલ સિવાધલાલ મહેતા
 ૨ " " ચ પકલાલ માલુકલાલ મહેતા
 ૨ " " સદ્રમસાદ દરિમસાદ દેસાઈ
 ૨ " " દુસિદદાસ સ તોકરામ મહેતા
 ૨ " " જંટારા કર દિનમલિય કર
 " " મેન્ડુદાર
 " " ધમ્મજા કર જટારા કર મહેતા
 " " નવનીધરામ ભુમિસ કર મહેતા
 " " ચદ્રસ કર માનસ કર મહેતા
 " " સામળદાસ બાપુભાઈ ડોરા
 " " શ્રીકમરામ દેસપતરામ મહેતા
 " " માનસ કર પ્રમાણ દાસ ઔઆ
 " " ચ પકલાલ મમનલાલ દેસાઈ
 " " નદલાલ ભુદાભાઈ વૈદ
 " " પ્રતાપરામ વળેસ કર વૈસવ
 " " દરિભાઈ ભુભાઈ મહેતા
 " " દરિમસાદ ધમ્મજા કર ડોરા
 " " માનસ કર મવરીસ કર ઔઆ
 " " દુનદાસ પ્રમુદાસ મહેતા
 " " રતિલાલ પ્રમુદાસ મહેતા
 " " દેસતરામ પ્રમુદાસ મહેતા
 " " નરસિદાસ પરમાનંદાસ
 મહેતા
 માદરામ કમ્પાચુરામ મહેતા

૧ " " કેચવલાલ ગવાભાઈ વૈદ
 ૧ " " લક્ષ્મીસ કર હેમજી મહેતા
 ૧ " " કમ્પાચુરામ ચ કરમસાદ વૈદ
 ૧ " " ચ કરમસાદ મવરીસ કર ઔઆ
 ૧ " " ઔસમદ કલખ સેહેટરી
 ૧ " " ઔવેરભાઈ કલજી દેસાઈ
 ૧ " " વામનરાવ સિવપ્રસાદ દેસાઈ
 ૦૧ રા. રા. માનસ કર લક્ષ્મીસ કર ડોરા
 ૦૧ " " માધવલાલ હેનાય
 ૦૧ " " સારકલાલ રતિલાલ ઔઆ
 ૦૧ " " માધવરામ ભમવતરામ મહેતા
 ૦૧ " " વિષ્ણુમસાદ ભમવતરામ મહેતા
 ૦૧ " " મુનીલાલ છોટમલાલ ડોરા
 ૨ " " મુકેલ સદાસ કર
 ૧ " " હરજીવનદાસ લક્ષ્મીદાસ ધુધ
 ૫ " " રાવ સાહેબ ધરજીધર ચોખા
 મુબહ
 ૧ રા. રા. દેસપતરામ દેસતરામ
 ૧ " " નવલસ કર રવિય કર
 ૧ " " ભમવાનલાલ વળલાલ
 ૨ " " મલિલાલ નવલસ કર
 ૧ " " કમ્પાચુરામ પ્રમુદા
 ૦૧ " " પ્રમુલાલ દારીરામ
 ૦૧ " " માલુકલાલ રવાજ કર
 ૦૧ " " પ્રતાપરામ નરમેસ કર
 ૦૧ " " દુનલાલ ભમવાનલાલ
 ૦૧ " " નવલસ કર દુનલાલ
 ૦૧ " " વસંતરામ ચ કરમસાદ
 ૦૧ " " જુદુરામ જમરજી
 ૦૧ " " છોટાલાલ લાભસ કર
 મુબ
 ૧ રા. રા. મુજસ કર પુરાણીદાસ
 ૧ રા. રા. મુજગીદાસ માધવલાલ

આ ચોપાનીઈ કાઢવાવાડ તથા કચ્છના ખાગર ગૃહસ્થો અને માંગરે આપણોને વગર
સવાળને આપવાનું છે તોપણ જે કાંઈ ગૃહસ્થની ઇચ્છા વગર વેવાળને નહીં સેવા
કેવલ વડીયે ખરીદ કરવાની હશે તો તેને માટે વાર્ષિક સવાળમશ ૦-૮-૦ અઠે આઠ
આના ગખવામાં આવેશે છે તાંત્રી

આ ચોપાનીયાં સંબંધે તમારો જાતનું લખાણ તથા પૈસા સળધી સેવ-દેવ નીચે
સહી કરનારને નામે સમાવવા વિનંતિ છે

અળવંતરાય વજીરશંકર છાયા

બી એ, એમ એસ બી

વપરમાપક "ત્રિમાસિક" રાજકોટ.

જાહેરખબર.

‘બી જ્ઞાતવશત’—વડોદરા રાજ્યે લાલચેરી માટે ગણુર કરેલું તથા નામીયા પત્રો અને
વિદાગોએ વખાણેલું સી પુરવળો સમુદ્ધ ઝાંગણાવક પુસ્તક દિખત આતા આઠ
પોસ્ટેજ છુદ્ડ આદતિ બીછ.

‘માનાકરેજ’ અને બાળકોપેષાગી ઔપધ—સાગ સારા પ્રાદરેએ અભિપ્રાયથી પસદ
કરેલ, દિખત આતા આઠ પોસ્ટેજ છુદ્ડ

‘સાંસાગ્ય શિક્ષાધિ’—બી ઉપયોગી આત્યુતમ મધ-સાગ અને છુદ્ડ છુદ્ડ રચનેના
દેલવણી પામેલાએ પોખ માનેલું-દિખત રા ૧૧ પોસ્ટેજ-છુદ્ડ

સગલાં બીની સંસાળ—દિખત ૮-૮-૦

આવનગર—કાઢવાવાડ.

નરનાલાસ કનૈયાલાલ વૈસવ.

રાજકોટ

ત્રિમાસિક એડિટ નંદશી એવાની માસિક ૨૫૦ની પ્રોપરટીપ નિર્માયિક
પત્રના પહેલ પાને હજારો જે મરતો પ્રસિદ્ધ કરેલા છે તેને અનુસરી આપવાની છે નો
કમેલાએ પોતાની અન્ધ આ ઓદિમને ગીરનામે મોકલશે

ત્રિમાસિક એડિટ

त्रिप्रालिख

वामनपुराणान्तर्गत

श्री हाटकेश्वर प्रार्थना.

ऋतुध्वज उवाच (अ ६४)

उवाच गम्पतां सुधं रुदंती पतिलालसां ।
गच्छस्व सुभगे देवं सप्तगोदावरं शुभं ।
तत्रोपास्प महादेवं महान्तं हाटकेश्वरं ॥७७॥

(अ ६५)

एतस्मिन्नन्तरे प्राप्ता सर्व एवर्षिपार्थिवाः ।
द्रष्टुं प्रैलोक्यकर्तारं श्रूयषकं हाटकेश्वरं ॥१२०॥
इत्येवमुक्त्वा घचनं बलभ्या अवतीर्य च ।
समासन्नाग्रतो शंभो गीयन्ती गीतवान् शुभान् ॥११७॥

ॐ नमोऽस्तु शर्व शंभो त्रिनेत्र चारुगात्र प्रैलोक्यनाथ उमापते दक्षपुत्र
विध्वंसकारक कामांगनाशन घोरपापमणाशन महापुरुष महोग्रमूर्ते सर्वसत्त्व-
क्षयंकर शुभंकर महेश्वर त्रिशूलधर स्मारे गुहाधामन् दिग्वासः महामूर्खश्रेखर
जघाधर कपालमालाविभूषितशरीर वामचक्षुः क्षुभितदेवमजाध्यस्त भगावृणोः
क्षयंकर भीमसेन नाथ पशुपते कामाङ्गदाहिन् चत्वरवासिन् शिव महादेव

સમીક્ષા.

इष्टः सिद्धिसमृद्धि बुद्धिवल्लभः श्रीष्टात्केशः शिवः ।

श्रीतस्मार्त सुधर्मकर्मपरता विद्यावतामग्रता ॥

ऐक्यं बाणिमनःक्रियासु सततं धैर्यं रणे संकटे ।

नो जानात्यजयं वृत्तिहकुपया श्रीनागरो नागरः ॥

निखिला वसुधा यस्य क्षेत्रं क्षेत्रहમાંદને ।

અમાંધો લેલિન્યુત્કર્ષઃ સસં ટર્વી યયા તથા ॥

ચોક્ષેષ અથવા કાર્યાનુરૂપ રૂણ અથવા તપસ્વિભાવ—એવી સર્વ પ્રકારની સિદ્ધિઓ, આ સોફ તેમ જ પરમેશ્વરી પદ્મ સકળ સપત્તિ, અવધારે તેમ જ પરમાર્થમાં પણ તસપર્શ કરી શકે તેવી બુદ્ધિ, તે સાથે મન, ઘડતર અને શરીરની અવિકલ શક્તિના આપનાર શ્રી હાદીશ્વર શકર જેઓના હૃદયે છે, શ્રુતિ અને સ્મૃતિમાં કહેલા મર્મકર્મો કરવામાં જેઓ તત્પર છે, અપરા તેમ જ પરા વિદ્યામાં જેઓ અત્યંત બોમ્બ છે, મન, વચન અને કર્મમાં જેઓ એકસરખા જ છે, રજુસમામ અને ચક્રમાં જેઓ ધૈર્યશાલી છે, પરમભક્ત નમિદ મહેતાના અનુમદથી પગભર શુ છે, તે તો જેઓ જાણતા જ નથી, તે જ પ્રમાણે નવગ-વાસીઓના સકળ સદ્ગુણોથી જેઓ સપત્તિ છે, તેઓ જ પ્રતાપશાલી નાગરો કહેવાય છે.

પોતાના આત્માના વિશ્વાસ માટે અથવા દુનિયા પ્રકારની જનનિ માટે આવા પ્રકારના નામો આખી પૃથ્વીના પોતાના ક્ષેત્રમાં ઉપયોગ કરે છે, તેઓનાં શરીરો તેમ જ હૃદયો એટલે જાનૈયુષ્ય જેમ નિર્દોષ થતાં નથી, તેમ તેઓની કલમને પ્રભાવ પણ વિજ્ઞાની થાય છે.

અથવા જાણેશ હિરણ્યગર્ભઃ સમવર્તતાગ્રે, નૃસિંહ સ્વરૂપેના મનુષ્યોના આચાર સર્વાત્મભાવે વળપિય નમો હિરણ્યચાદકે, ઉપનિષદમાં ઉપદેશોએ ચડા પડયઃ પડયતે સુવર્ણમ્ તથા ષ ઇપોડન્નરાદિત્યે હિરણ્યમયઃ પુરુષઃ, તે જ પ્રમાણે શ્રુતિને અનુમદીતે મહાભારતના અંત વિષ્ણુસદસ્વનામમાં કાનંદ કામેય સુવર્ણવર્ણો દેવાદ્યો, વગેરે શ્રુતિ સ્મૃતિનાં સદસ્ય વચનોથી પ્રતિપાદિત મદિમાતા સી દ્વાદશસ્કન્દના અનુમદથી ત્રિમાસિકનું હનું વર્ષે નિર્વિન પ્રચાર થયું છે. ભોગદિની આગે તેના કદમાં નિદાઓ તે કળા પધારે શક્તિ થઈ છે, તે સાથે તેની વ્યવસ્થાકર દરિયામાં જતા રૂપ મેળવેલા મતાં માર મેળવેલા વખાણે થયો છે. તેપણુ દશુ તે પ્રથમ ગમકમાં લોકને દેશના સ્વાધ્યાસી મુખ્ય ધર્મેય નથી થીયોસેટરીની આવામાં કદીએ તો દાનુ તે (નગરગથાને ગળતી) નેગસ બ્રમિકા (પોતાના પોતા) માં રમે છે, આપણા શાસ્ત્રો આપણી કદીએ તો દાનુ તેને ઉપતત્તનના એટલે શાસ્ત્રપ્રાપ્તિના કાળ મામ થયો નથી. જતાં નવકર્તેય તેને જ્ઞાન શનું આપતું દેણ, ભવિષ્યમાં તેને કેવો અને કેટલો બાગ પડતો કાળો છે, કા, વિશા તન્ન જવાનું છે, કેવી કેવી મંજીર કરતોની જવાબદારી તેને મિત્ર રહેતી છે તેના પોતાના જ કૃપાથી જનમમાંજના

મણી અગત્યના જાગરો કેવી અત્યંત મનાનો સક્ષવ છે, શુભ પરિણામનું કારણ તેની દક્ષતા અને અશુભ પરિણામનું કારણ તેની અપયથગાતિના થઈ પડે, જોરે આત્મસ્વરૂપના વિચારપ્રતિ તેનું વલણ થતું આવતું હોય, તો સંચવાવચ્છામાં તેણે સ્વધર્મનું પ્રતિપાલન કર્યું છે, એમ નિર્ભયતાથી કહી શકાયે સ્વધર્મનું પાલન કરવું, સ્વધર્મનું પાલન કરાવવું, વાણી અને કર્મથી સ્વધર્મનો જ ઉપદેશ આપવો, એટલા માટે તેનો જન્મ થયેલો છે, એ જ તેના જીવનનો મહોદેસ છે શરીરના જુદા જુદા અવયવોના જુદા જુદા ધર્મો હોય છે, આખી પૃથ્વી ઉપર વસતી મનુષ્યજાતિનું પગલું સક્ષ્ય એક જ હોય શકવા છતાં, ખડ ખડપરત્વે, દેશ દેશ પરત્વે અને પ્રાંત પ્રાંત પરત્વે પૃથક પૃથક કર્તવ્યો હોય શકે છે અમુક એક અવ-મરના ઉપસથ અપસથથી દુરોઢ અન્ન અવયવને તેમ જ આખા શરીરને પણ શુભાશુભ અસર થવા વિના રહેતી નથી તે જ નિમગ જનસમાજને સર્વોચ્ચ સાચું પડે છે તેટલા જ માટે આખી જનસમાજ અથવા તેના એક જાગના સામાન્ય ધર્મેનિ કેળવવાની નોટલી આવ-સ્પકતા છે, તેટલી જ આવશ્યકતા તે જાગના નાનામાં નાના વિભાગના વિશેષ ધર્મો કેળવવાની છે કૃષ્ણ, બુદ્ધ, ક્રિષ્નાદિ ઇશ્વરાવતાર અથવા મહાત્માઓએ આખી જનસમાજને અમુક એક માર્ગે કેળવવાનો ચલ્ન કર્યો છતાં તેઓનો તે ચલ્ન ફલીલત મધ શક્યો નથી સાપ્રત-કાળમાં યીપેસોફિકલ સોસાયટી વગેરે મંડળો તેવો ચલ્ન કરવાને અમલ પરિમમ ઉઠાવે છે, છતાં જૂદા જૂદા વિભાગોનું પોતપોતાના વર્તુલોમાં હદ્દપાટન થવા દેવાની પરીપૂરી અત્યંત છે, એમ તેઓથી સ્વીકારવા વિના રહેવાયું નથી તેટલા જ માટે પૃથ્વી ઉપર વસતી જન-સમાજના એક વિભાગ તરીકે, આખા દિકુન્ધ નની પ્રગ્ન તરીકે, બૂજરાત અથવા કાઠિયાવાડમાં વસતી એક ઉપપ્રગ્ન તરીકે આપણા જેમ સામાન્ય ધર્મોની મર્યાદા સુધ્ધિત અને પૃથક થતી જાય છે, તેવી રીતે નામજ્ઞાતિ તરીકે પણ આપણે જીવનઓની સાથે રહીને પણ પૃથક રીતે ને હદ્દપાટન કર્યું છે—જે ધર્મિતામાં આપણે આપણને મુક્ષ્ય છે—તે દૃષ્ટિએ આપણા કંઈક વિશેષ ધર્મો ગ્યા છે—કંઈક વિશેષ કર્તવ્યો નિર્માપા છે તે વિશેષ ધર્મો અથવા કર્તવ્યોનું અર્થાન્ધાન કહો કે ઉપદેશ રચન કહો, કર્મક્ષેત્ર કહો કે પ્રગ્નિસાધન કહો, ને કહો તે કહો, પણ તેવો જ વિશેષ હોય ત્રિગસિકનો હોય શકે અને છે તેના જન્મની અપેક્ષા તે જ છે, તેમ જ તેના જીવનની અપેક્ષા પણ તેટલી જ છે છતાં તેના જીવનના નિર્વાહનું એજમ આપણા પોતા ઉપર છે, તને આજાળ મગ્ધુને સગ્ધ થવા દઈ પરીક્ષા રીતે તેના ધાનનું કારણ થવું, અથવા અપેક્ષિત ધિનિર્મ્ય તેને પરીચાડવું, તે માત્ર આપણી-સમમ યાતિની મન્દા અથવા સત્તામાં જ રહેલું છે

x   x   x   x

ઉપર્યુક્ત ઉદેશ સક્ષમા રાષ્ટ્ર ત્રિગસિકના હજી વર્ષના જીવનનું અતરાવલોકન કર્યું તો જણાશે કે—તેની પ્રવૃત્તિનું કેન્દ્ર પરિપટ્ટની અર્થા દત્તી તે વિપયમાં વાણીથી થઈ શકે તેટલું વિચારનું નિદર્શી કાર્યવાર્માં આવ્યું છે, તેથી ત્વે પછીને માટે વાણીને કંઈક સમય વિદ્યાતિ આપી કાર્યસાધિક પગલાં સેવાની ત્રિગસિક કમિટીએ યોજના કરવા માઠી છે, તે યોજના સફળ થાય, એટલી જ મન્દા દર્શાવી આ પ્રસંગે વિરમવાનું જ હિંમત ધારવામાં આવે છે તે સિવાય માતિના પ્રતિદ્રસના અન્વેષણમાં સ્વમંર્ય વેદમર્તિ વલ્લભ હરિદત આગમ્યજીએ ને કાજિરમ પ્રમન્ન આરમ્યો દત્તો, તે પ્રવલ્લ તો શુ, પણ તેઓને પમસે

આપવાનો પણ જોઈએ તેટલો ઉત્સાહ આપણામાં ઉત્પન્ન થયો નથી. જે પ્રત્યેક ગ્રામ અને નગરનાં જ્ઞાનિજનો પોતાની જ્ઞાનિયો ધનિ સમૃદ્ધિ કરવા પ્રયાસ કરે તો તેમાંથી કમ્પ હાઠિયાવાડમાં વસતી આપણી જ્ઞાતિના પ્રાચીન ઇતિહાસ ઉપર થોડો પ્રકાશ પડી શકે તેમ નથી. ધર્મ સબંધીનો વિષય તો એટલો બધો વિસ્તૃત અને સર્વત્ર સર્વકાળે એટલો બધો ચર્ચિત થતો જાય છે કે તે વિષયમાં આપણી જ્ઞાતિને વિશેષ શિક્ષણ હેતુ અને કેટલું અપેક્ષિત છે, તેનો નિશ્ચય થઈ શકે નહિ. છતાં તે વિષયમાં સ્વધર્મનિષ્ઠ રા. રા. શ્રી ગુલાબરાય વિજયશંકર બાબાએ જે અવિરમ પ્રયત્ન કર્યા છે, તે ઉપરથી સમાજના આપણી જ્ઞાતિની ક્ષીણ થતી શ્રદ્ધા પુનઃજીવિત થવાનાં ચિન્હો જણાય, તો તેઓના મનનું સાર્થકપણું મહાન.

હાલ આખા દેશમાં જેની ગળી ગામી જણાય છે, તે કેળવણીનો વિષય છે. કેળવણીનો છુટથી પ્રચાર કરવાને આંતરેયક ગોખસેએ આખા દેશ તરફથી દરેકોઈ પ્રકારનો આર્થિકભોગ આપવાને માટે તત્પરતા દર્શાવી છે. દરેકોઈ સમાજનાં જોઈએ તેવી અને જોઈએ તેટલી કેળવણીનો પ્રચાર થયો છે કે નહિ, તેનું માપ કાઢવું હોય તો તે સમાજના સ્ત્રીવર્ગની સ્થિતિ નિપાસવી જોઈએ. ત્રિમાસિક સ્ત્રીઓના લેખો માટે છતાં આપવાની સરંચના થાપી છે, તેમાં બે હેતુઓ સમાયેલા છે. પ્રથમ અને મુખ્ય હેતુ તો અમુક લેખ લખવા પહેલાં તે લેખના વિષય માટે યોગ્ય જ્ઞાન સપાદન કરવાને સ્ત્રીઓની અભિરૂચી ઉત્પન્ન થાય તે જ છે, પરંતુ તેના લેખોના સ્વરૂપ ઉપરથી સ્ત્રીજીવણીની કેવી સ્થિતિ છે, તે જણી શકાય, તેના બીજા હેતુ પણ છે. કેટલેક વસ્તુની સહિનું માપ અન્ય વસ્તુની સાથે સર-આમણી કરવાથી થઈ શકે છે. પ્રથમ બાળા સ્ત્રીઓ આત્મજીવણી જ સાક્ષરોને પણ પ્રસન્ન કરે તેવા પ્રકારના પત્રો લખવા, પ્રસિદ્ધ કરવા અને તે સબંધી સર્વ પ્રકારની બવરચા કરવા સક્તિ ધરાવે છે, તે વર્તમાન આપણને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરવાની સાથે આપણી માન્યતાને કુદિત કરતો હતો, પરંતુ હવે આપણી પડોશમાં જ એટલે ગૂંચરાતમાં જ અને તે પણ મલો બાગ આપણી જ્ઞાતિની સ્ત્રીઓથી જ લખાતું-એવું મુંદરી મુખોષ નામનું માસિક આપણી દૈનિક સમાચાર સાક્ષર થાય છે, ત્યારે તેની સાથે આપણા ત્રિમાસિકમાં આવના સ્ત્રી લેખો સરખાવતા હવે આપણી જ્ઞાતિ કેળવણીમાં કેટલી બધી પચાત્ છે, તેનું જ્ઞાન જણાવિયા રહેશે નહિ. તે વિષયમાં આખી જ્ઞાતિએ કટિબદ્ધ થતું જ જોઈએ, જે કાર્ય પરિણામ વિના ઊંચ મિલ પ્રથનોવી ધઈ મકરો કે કેમ, તે જોવા જેવું છે.

અક્ષયત, સવત ૧૯૫૫-૫૬ની સાથે સવત ૧૯૬૬-૬૭ની સાલમાં આપણી જ્ઞાતિના યુવકોનાં પરીક્ષાનાં પરિણામોની સરખામણી કરવામાં આવે તો કમ્પ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેનું કારણ છે એટલું જોમ. એ, એલ. એસ. બી, બી એ જેવી ઉચ્ચ પરીક્ષાઓમાં પ્રથમના વર્ગ કરતાં ગતવર્ષમાં વધારે સંખ્યા વિજય મેળવવા પામી છે, એટલું જ નહિ પણ મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષામાં પણ ઓછી સંખ્યા પસાર થયેલ નથી, તે સાથે હુલર ઉદ્યોગ, બાપાર અને મિત્રકળાની પરીક્ષાઓમાં ઓછામાં ઓછા જ્ઞાન વિદ્યાર્થીઓ પરત્વે થઈ રહ્યા છે તદ્દપરાંત કેટલાક વિદ્યાર્થીઓએ ઉચ્ચ નળે પાસ થઈને રોકાવરશીયો અને છતાં મેળવવાને બાંધ જાળી થતાં જ્ઞાતિની પ્રતિષ્ઠામાં વધારો કર્યો છે, તે દમીકત દબાવ આપણને સતોષ આપવાને બસ જણીએ તો મળી શકાય. પરંતુ આપણી જ્ઞાતિએ મનપત્ની મેળીમાં ઉત્તરોત્તર પરિશ્રમ કરીને જે અપ્રપદ પ્રાપ્ત કર્યું છે, તે પદ સાચવી રાખવાને તે દમીકત અસર્થ છે કે

નદિ, તેનાજ વિચાર કરવાનો છે છતાં કશ્વમાં પોતાના અસ્તિત્વ માટે જોઓની સાથે આપણે સ્પર્ધા કરવાની છે, તે સ્પર્ધામાં ટકાવી રાખવાનું ઉપરના પરિણામોમાં સામર્થ્ય છે કે નહિ, તે પ્રજાને ઉત્તર નકરમાજ આપી વહે, એમ હાલમાં આપણા મુલાનોને બોજવવી પડતી હાડમારીથી સિદ્ધ થઈ શકે છે

વિશ્વનિષ્ઠાનુસાર આપણી જાતિ તરફ વિશ્વભિન્ન રાજકર્તાઓ પ્રીતિ અને વિશ્વાસથી જુએ છે, એમ તેઓ તરફથી જૂનાજૂના રજોમાં જુલમેથી દરથી નામ્ની રાકાય છે નામર જાતિનો ઉદ્ભવ થતાંજ રાજકર્તાઓની સાથે તેઓનો ન તુટી શકે તેવા સંબંધ ઉત્પન્ન થયો છે, જેને સદને કાઢિયાવાડ, કન્જ, ગૂજરાત અને દિલ્હીમાંના જૂનાજૂના બાગીમાં આપણી યાનિએ સમય સમયના રાજકર્તાઓની એક નિહાથી અનેક સેવાઓ બળવેલી છે તે સંબંધ દમેશને માટે નર્મ એવી આપણી પ્રથના છે

જે વિષયમાં ત્રિમાસિકનાં પૃથોમાં વારંવાર બાર મૂકીને ચર્ચા કરવાની જરૂર પડી છે, તે વિષય સ્વાયંભોમનો છે અન્ય જાતિઓ અથવા અન્ય પ્રજાઓ સાથે સરખાવતાં, કદાચ આપણી જાતિ તેઓની સ્પર્ધા અથવા જરાજરી પણ ન કરી શકે તે તેનાં કારણો તો સમજી શકાય તેવા છે તેપણ સર્વાનુભવવિદ્યામાં મળી રહેવામાં માન સમજનારા નાગર ગૃહસ્થો તે વિદ્યાનું પ્રથમ પદ, સાચ વૃત્તિને ક્રિયાથી ર્થાવી ન શકે તે તેથી તેઓની માનસિક ગતિમાં કેવાં પરમાલ્પનેતા ખામરૂં થયો છે, તે સદજ સમજી શકાય છે જતાં તે વિષયમાં પણ નોંધ લેતા જેનું બની સધ્યું છે, તેથી કહી શકાયું સતોપ થતો નથી કાશી નિવાસી શ્રીયુત રાજા માધવજાસ મુન્શીજી તરફથી અપાયેલી બે રોકાસગીષો, મુખ્ય વડનગરા નામર મંડળ તરફથી આપવામાં આવતી ચાર મોઝા-શીષો, સાવનગર નામર જમખાના તરફથી ત્યાંના જૈન્યુઓટો વનેજે તરફથી તેમજ કેટલાક ગૃહસ્થોની આર્થિક સાદાપ્ય સદ-વર્તમાન જૂના જૂના સાત વાર્ષિક કન્યાઓ સહિત ઉપાડવામાં આપેલી મેટ્રીક્યુલેશન કદાચ, ત્રિમાસિક ઓફિસ તરફથી અપાયેલ લાસેપ્શન માટે હનામો તથા અઘાપિપર્ચન અપાયેલી રા. ૧૦૧૦ રૂપીની મોઝાસગીષો, રાજકોટના અનતજી બોર્ડિંગ હાઉસને વસાવડના તામુકદાર રા. રા. પ્રભાસકર રાજરામ તરફથી પોતાના સ્વગૃહ બધે સતોકશમતા સ્મરુર્થિ મહાન બાંધવા અપાયેલ રા. ૬૦૦ ની, શ્રીયુત ગજા માધવજાસ મુન્શીજી તરફથી રા. ૫૦૦ ની અને રા. રા. શ્રી અમૃતલાલ ગજીજીડાસ બક્ષીજી તરફથી રા. ૫૦૦ની રકમની અપાયેલી બક્ષીઓ, જૂનામડના સ્વર્ગસ્થ રા. રા. શ્રી વિક્રમરાય ન્યાયચંદનાં વિધવા, બાપ મણિકુવર તરફથી શ્રી વૃષિદ ઓચાંના સદામનતા હડમા રા. ૫૦૦૦ તથા જૂનામડ નિરામિત નામર હડમા રા. ૫૦૦૦ની અપાયેલી રકમો, ગજીરાજના નામર આજણો તરફથી મામતી વૈદિક પાડસાગા વજેર જે કંઈ છુટક છુટક પણ ચેત્ત્ય દિયામાં સ્વાપંજુરતિઓ પ્રકટ થતી જેવામાં આવે છે, તે ઉપરથી અનપર લવિષ્યમાં કંઈ સાગી આસા નવાનું કારણ મળે છે

જેવરે, નામદાર ધિરિસ સદાજ ૨૨ આ વર્ષે રાયેસ વસતિ બહુનિની સાથેજ કન્જ કાઢિયાવાડની આપણી યાનિની વસતિની બહુનિનું કામ નૈયાજ કરવામાં આવ્યું છે ચેત્ત્ય પ્રથમે તે ઉપરથી પ્રાપ્ત થતી રિર્ચનનું અવસોકન કયાવવાનું બની વહશે તો તેવા પ્રજાસ કરવામાં આવશે તેપણ તે વિષયમાં સખેદ નોંધ લેવાની જરૂર પડ છે કે-આપણી આપી નામરજાનિને અભિમાનરૂપ જે મહારેવો દતા, તેનાં અવસિદ્ધ રહેલા આ પત્ર અને

સરથાના નેતાશ્રી, સરકુત ભાગાના અધ્યાસમાં અગ્રણી ગણાતા, ધર્મને મર્મ સમજવામાં અને સમજવવામાં અદ્વિતીય, પ્રાચીન મોધમાં કરેલા દર્શોધી દિદુચ્ચાતના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનોની પકિતમાં મુકાયેલ અને તે જ કારણથી અગ્રેજ અધિકારીઓનું પ્રીતિપાત્ર થઇ પડેલા વેદ મૂર્તિ વક્ષાણ દરિદ્રત આચાર્યજીના અર્ચવાસથી જેમ આ સમયા અને પવને આમી આવી છે, તેથી સદસજણી આમી કૃષ્ણ કાલિયાવાડની આપણી આમી યાત્રિને આવેલી છે, તદુપરાંત, પ્રમાણિકપણથી રાજ્યેવામાં અપ્રતિમ મનાયેલ ગ. રા. શ્રી ચમતરાજ દરરાય, મુલ્સદીપણમાં તેમ જ ધર્મપાલનમાં અનુપમ રા. રા. શ્રી વેણીરા કર ગારીરા કર અને અકાળ દાળને વરા થઇ ગયેલ ગ. રા. શ્રી સારાલાઇ વિજયરા કરના અર્ચવાસનો મોધ સેતા કલમ પછુ કુટિન થઇ જાય છે ! છતાં જગદાતમા પરમેશ્વરે નિર્મિત કરેલ ચક્રની ગતિને અધીન થવાનો જ મનુષ્યધર્મ સમજી તેઓના સદ્ગુણો અને સત્કર્મો ભવિષ્યની પ્રગતને દર્શાવેલ થઇ પડે, એટલુ જ કૃષ્ણવા મોખ છે

ત્રિમાસિક અને ત્રિમાસિકતા સંબંધીયોની એ ગત વર્ષની કથા છે, પૂર્વાભિમુખ ગતિમાં અરખસન થવા માટે પશ્ચાદ્વસોકન આવરણ છે કંઈક ખોલુ અને કંઈક મેળવવુ આપયવ અને ઉપયવ, એ વસ્તુમાવતો સ્વભાવ છે ત્રિમાસિક (Evolution) માં પ્રત્યેક વસ્તુને એક સાદી રિચિતિમાંથી મિશિત-રચીત રિચિતિમાં પ્રસાર થવાને માટે પ્રથમ (Diffusion) ની રિચિતિમાં આવવુ પડે છે અપચાર વસ્તુને તેની રિચિતિ અરખસમયમાં અને અધિકાંશ વસ્તુને તેવી રિચિતિ અધિક સમયમાં પ્રાપ્ત થાય છે તે સમયના અતરને આપણી શાસ્ત્રોએ યુગની સજ્ઞા આપેલી છે એવા સાઠ વર્ષોના યુગનું આપણી જાતિનું સર્વથા તથા-સર્થુ તો તેમાં વસ્તુ યાત્રિના નિયમ પ્રમાણે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓથી રક્ષિતના અતર્ધાન (Absorption of Motion) અને ગ્રયસનાના ઔષ્ણતાના વિયોજન (Dissolution of Matter) નીજ ગીચીક વડી દની નેથી સમજનાનો કાજ અપરિચાત્ય દતો પરંતુ તેની ઘટનાને હમગી નિયમ અથવા વિશ્વનિયમ કહીએ તો તે તેવાજ અનુસંધનીય નિયમનું પરિણામ જ હતું યુગ બદલાયો છે, પુનર્વોજન (Redistribution) નો આરબ થવા માડયો છે અચુક પ્રવેશની મયાદમાં બરાબ વડી માન રેખાવ રિસાસમાં રિસસવાનો કાળ સમાપ્ત થયો છે આપણા ત્રિમાસ ક્રમના દેશની મર્યાદા જૂનાજયથી જૂજ અથવા જ્ઞાનવજ્યથી જ્ઞાન નગરની દીવાલો તોડી અમારે રિચાળના મળી ગઇ છે આપણા યુવાનોને માટે એવા જેવી દીનવૃત્તિને બદલે અનેક ઉદાર માર્ગો ખુલા થયા છે સ્વલગ મેદાનર વર્ષોના આપણી જાતિનો આશુમ પડેલો દનિદાસ તપાસશુ તો જાણી કે તેના અનેક પરિવર્તનોથી આપણે રેવાપેલા જ છીએ. એવા યુગના અનગમમાં આપણે કંઈક અને બરછીને દર કેડી દીધેલ છે, કલમ પછુ પુછી જ કહી નાખી છે દલે પછીની આપણી પ્રજા ગળાગિદુઓ અને ત્યાં મોઢાને જતાં તેઓના શેરનું પરિપ્ત તો દેખાયોથી ત્રીકારો અને ઘડનપો ન્યુત્રીયાઃ સુધી વિન્નારાપેલું દેલુ નેષ્ટએ ધૈર્ય, આશા અને આમદ્યુર્યક ઉયોગ એ આપણા પ્રવૃત્તિશાસ્ત્રો (Watch words) થાયો! ઐક્ય, ત્યાગ, અને સ્વધર્મ એ આપણા મુદ્રાલેખ (Motto) રહેા! શ્રી હારકેશ્વર અને નરસિંહ ગહેનો સર્વથા સર્વદા આપણા હૃદયમાં અચળ નિવાસ કરે !

કચ્છના પ્રાચીન નાગર વીરો.

(મળેલું)

આપણી યાત્રિના ઇતિહાસ વિશે વિશિષ્ટતાના જગતમાં કાંઈ કાંઈ પ્રસંગો છુટકા છુટકા થતાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં જોવામાં આવે છે, તે પશ્ચ કાઠિયાવાડ અને કચ્છમાં પ્રથમ નામરો ક્યારે અને ક્યાંથી આવ્યા, તેઓએ આજ દિવસ સુધીમાં શું શું જલ્લવા મેળવે ક્યાં ક્યાં, તેઓની સામાન્ય તેમજ વિશેષ સ્થિતિ કેવી હતી, કેવા કેવા યથોચોગમાં તેઓનો અભ્યુદય જાણવા માત્ર થયો, તે સમયથી વર્તમાનના દર્યાવ ભૂમિ કાઠવાને રોમ અને ગ્રીસ, ઇંગ્લાંડ તેમજ હોલ્સ્ટાઈનનાં ઇતિહાસ અને સ્થિતિના ઇતિહાસના યાતા જેવા ગ્રેન્ડુએરોએ પણ ચર્ચિત્ત પશ્ચ પ્રથમ ક્યાં નથી, તે શું રોમનીય નથી? આપણી યાત્રિનો પ્રાચીન ઇતિહાસ આપણી ભવિષ્યની પ્રગતિ આદ્યે કપ થઈ જાણતી રાજ્યની સ્થિતિના સમય હતાં, તે તરફ જાણી યાત્રિના વિદ્વાનોનું લક્ષ્ય રોડનું નથી, તે અરેખર આશ્ચર્ય જેવું છે. જાણી કાલમાં કચ્છના નામરો વિશેનું જેકે સ્તરિયિય ટિપ્પણ મારા જોવામાં આવ્યું છે, અને તે ઉપરથી જે દર્શાવેલા નીચી આવે છે, તે કચ્છની નાગર ઇતિહાસના ઇતિહાસના અન્વેષકને અવિષ્યમાં મળે છે. ઉપરથી થઈ પડશે, જેમ થાઈ આ રથે પ્રકટ કરવા રત્ન થઈ શકે.

૧ જેમ જણાવે છે કે—અમદાવાદના આજના મદમદ બેગાને જામ દમી-રજની કીકરી પરજાનાં હતાં. મદમદ બેગાને હ સ ૧૫૨૩માં મળેલા પામ્યા પછી તે જામ દમીનાં પાતાને પાંચ જામ્યાં, સારે તેઓના કારણથી તરીકે જાણાજી બેગાને કીકરી પહેલાં જામ્યાં આવ્યા. તે સમયે કચ્છમાં નાગર યાત્રિનો પ્રથમ પ્રવેશ થયો, જેમ જાણવામાં આવ્યું છે. આ જાણાજી બેગાને ગાંધી તરફથી કેટલાક ગ્રામ મળ્યા હતાં, જે ગ્રામ કમળાં તેઓના રાજ્ય મેદા કાનજી બેગાને કરવા કુટુંબમાં છે.

૨ તે જાણાજી બેગાને પ્રપૌત્ર બેગાને આવજી થયા તેઓએ કચ્છના રાજ્યની રાજાનગરી લીધી. તે અરસામાં વડનગરથી નાગરે જાણીને જાણે મે દમીર મેરોએ કુટુંબ-કુર્ગે બેગાને જાણાજીનાં આજીવ લીધે હતાં. (અમદાવાદ હ સ ૧૬૦૦ની આસપાસ) તેઓ-માથી કેટલાક કુટુંબે કચ્છમાં નોકરી કરવાને નિમિત્તે આવીને વસવાનું જણાવે છે તે સમયના કચ્છના રાજાના આજીવથી આ આવેલા નાગરે અને કચ્છના અસલ નાગરે વિવાદના સમયથી જોડાયા. તે ઉપરથી નીચે પ્રમાણે દુરો કહેવામાં આવે છે

દુરો

તુંજડ તુંજડ તરતાં મેદમાં, પાતા મેદમાં વાધા;

સાવ પેદીથી સ્થિતિ કહેતા, તે રોત જાણવા લાગ્યા.

આ ઉપરથી જણાવે છે કે આ બેગાને અવર કવાળું કુટુંબ પ્રથમ નાગર જાણાજીની

પકિતનું હકી. પરંતુ પાછળથી આવેલા નાગરો સાથે કન્યા સેવા દેવાનો વ્યવહાર ધવેથી તેઓ ગાવજી બ્લોરાના સમક્ષથી ગૃહસ્થના વર્ગમાં જણાવેલા જણાવ છે

૪ સારપછી સમજામ ૧૦૦ વર્ષની ૪૪ દહીકત મળતી નથી પરંતુ ૪ સ. ૧૭૦૦ સવત ૧૭૫૪માં સૌરાષ્ટ્ર પ્રાંતના મેહેતા માધવજી અવટકે સ્વાદીયા તથા મેહેતા કુવરજી અવટકે ધોળકીયા ગામા બાણેજ બુજમાં બાવીને વસ્ત્રા માધવજી સ્વાદીયા બક્ષીનું કામ કરતા હતા, તેઓની પાસે તેઓના બાણેજ કુવરજી ધોળકીયા કાગુનાનું કામ કરતા હતા. માધવજીના વંશજો હજુ પણ બક્ષીનું કામ કરે છે, અને તેઓની અવટકે સ્વાદીયા ની છે તેઓનું કાલગા એકલ ધર કમ્પમાં રહી રહેલું છે. માધવજી તથા કુવરજી વિશે નીચેનો કુહો કહેવાય છે

કુહો

વચ્ચ તપાદી પીપજે, સોરઠ શકર ધામ,
કમ્પ ધરા માધવ કુવર, નાગર અવિભાગ નામ.

કુવરજી મહેતાના પૌત્ર મેહેતા ચતુર્જી રાવશી મોરા પ્રામમજી બાવાના વખતમાં તલુ પેટીના રાજાઓની પાસે કમ્પના રાજ્યની દીવાનગીરી કરેલી કહેવાય છે કાંતજી ભટ્ટમને રાવશી પ્રામમજી સાથે કમ્પ કારણથી વેર થયું હતું તે કાંતજીની સાથે તેઓએ યુદ્ધ કરી તેઓને દરાવેલા હતા ચતુર્જી મહેતા દીવાન પદે હતા ૪ સ. ૧૭૨૮ સવત ૧૭૬૪માં શર્ગવાસી ધવા તેઓને વિશે પણ નીચે પ્રમાણે કુહો કહેવાય છે—

કુહો

ચોરે ચોરી પરદરી, માગજી માગતા ન નમ,
ચતુર્જીના રાજ્યમાં સમ થયવત આપ.

૫ સવત ૧૮૦૬ ૪ સ. ૧૭૫૩માં ચતુર્જી મહેતાના પુત્ર ગોવર્ધન મેહેતા રાવશી લખપતજીના દીવાન ધવા પરંતુ સારપછી એક રાવશી લખપતજી અને તેઓના કુવર જોડજી વચ્ચે ખટપટ ઉદ્ધવાથી, તે ખટપટનું કારણ ગોવર્ધન મેહેતા છે, એવી શકા ઉપરથી રાવશીએ તેઓને તથા તેઓના બીજા ૭ કુટુંબીઓને મારી નાખ્યા.

૬ તે પહેલાં એટલે સવત ૧૭૬૧-૬૨ ૪ સ. ૧૭૬૬-૬૭માં સુરજ બ્લોરા દોઢમ ધવા, જેઓ કાગદારી સલાવતા હતા, અને જેઓ સુરજ બાવાના નામથી પ્રસિદ્ધ ધવા છે. તે સુરજ બ્લોરાએ બ્લોરાઓની રેલીમાં એક કુવો બધાઓ છે તે અધાપિ પર્વત બાવા વાળા કુવો કહેવાય છે

૭ ગોવર્ધન મહેતા ધહી વોદોરા સામજી યુદ્ધરજી સવત ૧૮૧૩ ૪ સ. ૧૭૫૭ સુધી દીવાન પદે હતા પરંતુ સારપછી રાજ્યમાં ખટપટ ઉદ્ધવાથી તેઓ નવાનમરમાં જાગી ગયા, અને તેઓ જીવતાં સુધી ત્યાજ રહ્યા.

૮ સવત ૧૮૦૧થી સવત ૧૮૨૮ સુધી એટલે ૪ સ. ૧૭૬૫થી ૧૭૭૨ સુધી વોદોરા કાનજી બીજીએ કમ્પને કાર્યભાર રહ્યો હતો

૯ સારપછી કમ્પમાં વર્ગો સુધી રાજ્યમાં ખટપટ ઉદ્ધવાથી અધાપુધી ચાલી રહી

હતી. આખરે સવત્ ૧૮૭૧ (ઈ. સ. ૧૭૧૫) ના પ્રથમ ભાદ્રપદ વદ ૩ ને રાજ સુવિ-
ખ્યાત લક્ષ્મીદાસજીએ નોતીવાર રૂતેદમામદન્ય દીકરા દુસેનશીવાં પાસેથી કામદારી લીધી;
પરંતુ તે માત્ર ૪૨ દિવસ ચાલી છેવટે તેઓને ફરીથી સવત્ ૧૮૭૨ (ઈ. સ. ૧૮૧૬)ના
ત્યેક શુદ્ધ ૭ ને રાજ દીવાનશીરી આપવામાં આવી, જે તેઓએ સવત્ ૧૮૬૧ (ઈ. સ.
૧૮૩૫) ના આવાહ શુદ્ધ ૨ સુધી ચલાવી.

આ પ્રતાપી પુરુષનો જન્મ સવત્ ૧૮૩૬ (ઈ. સ. ૧૭૮૦) ના વૈશાખ વદ ૨ ને
રાજ યમો હતો. તેઓનાં માતાપિય ધણું ગરીબ સ્થિતિનાં હતાં પરંતુ તેઓ આત્મજળથીજ
મોટી પદવીએ ચઢવાનો ભાગ્યનાત્ત ધયા હતા જેવું કહેવાય છે કે રાવશી ભારમણજી
બીજાના વખતમાં રાજ્યનો સમગ્રો કાર્યભાર દુસેનશીવાંના હાથમાં હતો. કર્નલ રેક સાહેબ
સાથે છે કે—“તે વખતમાં જે સુઝ્યો અને જળવાત હતો, તેજ શાવી સકતો હતો. કોઈ
ખાલુસની જીંદગી સલામત ન હતી. લોહીની નદીઓ વહે તેટલાં ખુનો ધર્તા હતાં કોઈ
જીને હાથે ૧૫ આપ્તું હોત તો તેને મોરામાં મોટી વિદ્યા થયેલી જણાતી. રાજ્યમાં
લશ્કરના ખર્ચાર ચઢી ગયા હતા, અને રાવશી ભારમણજીએ ચાર સાખ મોટી ઉછીની લેવા
માટે મોંઘવી વાળા હસરાજ શાહના દીકરા શીવરાજ સાહેને દીવાનશીરી આપવાની ધરતે
બોલાવ્યા હતા, છતાં તેઓને સાફ મુદ્દવં ન બાવવાથી, તેઓ આવ્યા નહિ. લક્ષ્મીદાસ
મેહેતાને આ વાતની ખબર થતા તેઓ રાજોશી પાસે ગયા, અને દીવાનશીરીની ધરતે
હાથેલી રકમ મેળવી આપવાની કબુલત આપી. લક્ષ્મીદાસજીએ ધરત પાળવાથી રાવશીએ
તેઓને દીવાનશીરી નિયુક્ત કરી લક્ષ્મીદાસજીએ કાર્યભાર સંભાળ્યો તારે પાંચ આખા રાજ્ય
માં તેવીને તેવીજ અટકાવ હતી છતાં તેઓએ દિનત રાખી સુખવસ્થા કરવાનો આદર્શ
કર્મો પ્રથમ તો ઇંગ્લેન્ડ સરકારે સવત્ ૧૮૭૨ (ઈ. સ. ૧૮૧૬) માં દુસેનશીવાં સાથે
લગ્ન કરી જાંબર પરત્વું લઈ લીધું હતું, તે પાંચ મેળવવાને તેઓએ મત્ત કરવા માંડ્યો.
સવત્ ૧૮૭૭ ઈ. સ. ૧૮૨૧માં મુમુષુ ઇલાહાના નામદાર મર્વર જોશીન્દ્રન સાહેબ મૂજ
પધાર્યા, ત્યારે તેઓ સાથે કચ્છના રાજ્ય અને ઇંગ્લેન્ડ સરકારના સમજનો નિર્ણય કરી,
ફરી સલાહ કરી. તેની રકમ તેઓએ ૮૮,૦૦૦ ફારી પ્રતિ વર્ષ સરકારને આપવી ઠરાવી
જાંબર પરત્વું પાંચ લીધું રાવશી ભારમણજીને તે છતાં સરકાર સામે અજુગતાવ રહેવાથી
સવત્ ૧૮૧૫ ઈ. સ. ૧૮૧૬માં વિષયમ ફરે સુજનો કિસ્મો સર કર્યો, ભારમણજીને. પદ-
મ્યુત કરી તે કિસ્મમાં રાખ્યા અને તેઓના વધુ વર્ષની ઉંમરના કુવર દેશલજીને સુજની
મોટીએ મેસાજા, તે સાથે સુજમાં કાવમતે મારે કેમપ રાખી.

ભારમણજીની મોટી મારે સરકારે જૂનામટના નામર ચંદ્રચંદ મેહેતા દરજીવનદાસને
રાખ્યા હતા. તેઓને રાજ્ય તરફથી દમેશની વીચ મોટી આપવામાં આવતી હતી. આ
દરજીવનદાસ મહેતાએ ગણિમાં જે ચાર વાર સ્લાહાં વજરે કરી બદ્દ પ્રખ્યાતિ મેળવી છે
છેવટે લક્ષ્મીદાસજીના પ્રેરતથી સવત્ ૧૮૮૧ ઈ. સ. ૧૮૨૫માં ભારમણજીને મુક્ત કરવામાં
આવ્યા હતા.

આ પ્રમાણે લક્ષ્મીદાસજીએ રાજ્યની તેમજ સરકારની મોટી સેવા બજાવી છે
સવત્ ૧૮૭૭ ઈ. સ. ૧૮૧૧માં તેઓએ નિષ્ક્રુ માગ તથા મદારદ કર્યાં હતાં. સવત્

૧૮૮૧ ઇ. સ. ૧૮૨૫ ના ભગંઠર દુષ્કાળમાં તેઓએ સામાન્યતા સપળા મરીમોને અને વિશેષે નામર ઝાંતિને જ્ઞાનાજ પુર્વ પાઠવાને અટકાવ ધન અગતી નામ્મુ દત્ત. તે સિવાય મધાકાલોને તેઓએ બ્રહ્મપુરીઓ અનેકવાર આપી હતી. ઉપરાંત નામર મુદરથોને પણ મુસ્કેલીને વખતે વારંવાર નાણાની મદદ તેઓ આપ્યા કરતા હતા સંવત્ ૧૮૬૨ ઇ. સ. ૧૮૩૬ ના આશિન શુદ્ધ ૧૦ ને રાજ્ય એક મોરો સદ્ય કાઢી તેઓ કાર્યોની મદદાયાત્રાએ ગયા હતા સાં સત્તમ ૧૮ માસ ગળ્યાને ત્રીજે વર્ષે વૈશાખ શુદ્ધ ૪ને રાજ્ય તેઓ ભુજ પાછા ફર્યા હતા. આ યાત્રામાં તેઓને વીર સાય કોરીનું અર્ચં થયું હતું, એમ કહેવાય છે સારપછી ફરીથી રાજ્યમાં અઢપદ ઉદ્ધવાથી તેઓએ દીવાનગીરી છોડી દીધી અને સંવત્ ૧૬૦૪ ઇ. સ. ૧૮૪૮માં તેઓએ સ્વગંતવ્ય કર્યો તેઓને વિશે નીચે પ્રમાણે દુહો કહેવાય છે.

દુહો

સેખજી સદગીઠાસની દલ દિશે માથે,

કચ્છ, લાભાર અને વાગઠ, વચ કીધાં સેખજીને ભાથે

૧૦ સારપછી મદારાવત્રી દેશજી જીભના વખતમાં મેદેતા અંબારામ રાજરામ ને દીવાનગીરીની પામરી મળી હતી. તેઓના વખતની કંઈ વિશેષ જાણવા યોગ્ય હકીકત નીકળતી નથી.

ઉપર પ્રમાણે ને હકીકત આદા જણવામાં આવી છે, તે સંખ્યા પ્રસિદ્ધિમાં મૂકી છે તેજ પ્રમાણે પ્રત્યેક મામમાંથી કેાઇ યોગ્ય મુદરથો પોતાના મામના નામરોની હકીકત મેળવવાનો પ્રયત્ન કરી પ્રસિદ્ધ કરે તો યોગ્ય વખતમાં આખા કાર્મિયાવાસના નામરોનો મુંબલામદ્દ કવિદાસ પ્રાપ્ત થઇ શકે

બુજ

મણુલાલ લાલરાજંકર રવાલીયા,

કર્મ.

(અનુસંધાન, ગત પુરતક પ અંક ૨ મુજ્જ ૮૧થી)

ધર્મ એટલે શું, ધર્મ મારે પ્રામાણિક અને નિષામક મથો કયા છે, ધર્મનું સ્વરૂપ કેવું છે, તથા ધર્મતા સ્વરૂપની રચનામાં વસ્તુ અને આત્મમતી કેવી આવરંમકતા છે, તે જાણવા પછી એક મદાન મજીર પ્રશ્ન ઉપરિચત પામ છે? કેવાં કર્મો કરવાં તે ધર્મ કહેવાય અને કેવાં કર્મો કરવાથી અધર્મની જ પ્રાપ્તિ પામ છે, તે પ્રશ્ન કાંઈ ઝોઝો મદરવતો નથી. આનંદના એટલું તો નિશ્ચિત છે કે-આપણી આસપાસ આપણે જે જે વસ્તુઓ જોઇએ છીએ, તે સપળા કિંવાશીલ છે. જટમાં જટ અને કેવળ અક્રિય દેખાતા પર્વતો અને તેઓના પથ્થરો તથા મુનિકામાં પથ્થુ સતત ક્રિયા રહેલી છે જેમ જેમ તમે જાણામાં વિજ્ઞાન સાત્ર (Science)નો અભ્યાસ કરતા જશો, તેમ તેમ તમને પ્રાણુમ પટ્ટો કે-

પ્રત્યેક પદાર્થે અમુક પરમાણુઓનો બનેલો છે; તે પરમાણુઓમાં કંઈ દ્રવિષ્ટ કાર્ય પાર પાડવાને માટે નિરંતર સ્પંદનો (Vibrations) થવા કરે છે. વધુશઢિ જડતમ પદાર્થોથી આગળ વધતું તો જલ્દારી કે-નદી સમુદ્રાદિ જળાશયોમાં જે જળ સમુદ્ર રહેલ છે, તેની કિના તો સાક્ષાત્ દૃષ્ટિઓચર થાય છે ઉપર આકાશમાં ચૂંદે ચંદ્ર તારાકિની આન્દિક મનિવા દેવું જાણી છે વાયુ, તેજ અને અગ્નિમાં પણ અમુક પ્રકારની નિરંતર ક્રિયા થવા કરે છે તે સ્પષ્ટી કિનાઓ વિશ્વના અમુક વ્યાપારને પરિપુષ્ટ કરવાને માટેજ થાય છે નાનાં નાનાં જીવોએ-કીડી, મકાશ અને મધમાખીથી આરંભી પક્ષી પક્ષાદિ પ્રાણી વડે પણ પોતપોતાના નિયુક્ત કાર્યમાં અદર્શિત ગુણના રહે છે આપણા શરીરની રચના જોઈશું તોપણ જલ્દારી કે-આપણી ઇચ્છા હોય કે ન હોય તોપણ મધુ આદિ ઈન્દ્રિયો જલ્દારના પદાર્થોના સંબંધમાં આવી પોતાનું કાર્ય હલ્લે પણ વિરામ પાડવા વિના કદે જામ છે દેહસાં, હાથ, જરૂર, જરૂર, જરૂર વગેરે સ્પષ્ટા અગત્યનો ધટિકા મત્રના મત્રોની જેમ નિયમિત વ્યાપાર કરી કરે છે આપણી જાગૃત્વરથામાં આપણું જાત કરવું વિચારો અને કામનાઓથી ભરાયેલું રહે છે, જલ્દારના વિષયોના સંસર્ગના જળથી આતિ આજસુ મનુષ્યોનાં મન, ઈન્દ્રિયો અને અવયવો કામ કરી વિના રહી શકતા નથી અર્થાત્ જમે તે વસ્તુ જુઓ, જમે તે સ્થિતિનો વિચાર કરો, પણ કંઈના જાનથી આપણે કદિ પણ મુઠ્ઠા યદ શકતા નથી

તારે માત્ર એટલેજ પ્રશ્ન રહે છે કે- કેવા કાર્યો કરવાથી આપણી ઉત્તિ મધ શકે? ઉત્તિને આપણે અમુક દેશકાળની મર્યાદામાં જાંધી લઇ શકી નહિ અમુક આદાર કરવાથી અમુક કાળને માટે આપણે આપણી ઈન્દ્રિયોને વૃદ્ધ કરી શકી, પરંતુ તે આદારથી ખીજેજ દિવસે આપણા શરીરને દનિ યજાનો સભવ હોય તો તેવા આદારથી આપણે દૂર રહેવું, એમાં કંઈ શક નથી. એ પ્રમાણે ઉત્તિનો પ્રદેશ અને કાળ જાન ત હોવાથી, આપણી એક ઇચ્છા પાર પડવા પછી, અધિક ઉત્તિ માટે ખીજી ઇચ્છા ઉત્પન્ન થશે થનાદિ સંપત્તિથી મોઢ પામનારાં મનુષ્યો અમુક ધનપ્રાપ્તિથી સદૃષ્ટ મધ શકતા નથી વિધાનિલાથી જનો જેમ જેમ વિધાન્યાસમાં આગળ વધે છે, તેમ તેમ તેને પોતાની જાનવાનું ઉદયવેધક જાન થાય છે એમ ઉત્તિના માર્ગનો જાત નહિ હોવાથી આપણા આત્માને સસ થાતિ સતી નથી તેજાજ વિશ્વનિયમશી મહાત્માઓએ જે નિયમો પ્રદર્શિત કર્યા છે, જે માર્ગનું દર્શન કરાવ્યું છે, જે પ્રજ્ઞાથી ગુચેલી છે, તેનું જ અવલમન કરવાથી ઉત્તિની પ્રાપ્તિ યદ શકે છે સૌપ્રત કાળમા પાશ્વ્યાલ પ્રજ્ઞાએ પાર્થિવ પદાર્થોના ધર્મોનું પ્રજ્ઞાજ્ઞ કરીને વિશ્વની ધ્યાતિક શક્તિને પ્રદર્શિત કરી છે, તેઓએ તે ઉપરથી જે નિયમો સ્થાપિત કર્યા છે, તે ઉપરથી માત્ર ભૌતિક પદાર્થોના પરમાણુઓ કેવા સંયોજોમાં સંયુક્ત થાય છે, અને કેવા સંયોજોમાં વિયુક્ત થાય છે, અને તેમ યવાથી તે કેવું કાર્ય કરી શકે છે, એટલું જ આપણને જ્ઞાન યદ શકે છે પરંતુ તે નિયમોના જ્ઞાનથી જાત કરવુંની કિનાઓનું આપણને કંઈપણ જ્ઞાન યદ શકતું નથી. સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ વાષ્પીય (Gaseous) અથવા આકાશીય (Etheric) રિસિતિ મુખી અથવા તેથી આગળ વધતાં ઇલેક્ટ્રોનની રિપિતિ મુખી પદોત્ત્થા હર્વા, પ્રાણી માત્રના સૂક્ષ્મ શરીરની રચનાનું કંઈપણ જ્ઞાન યદ શકતું નથી અગ્નિ (Heat), તેજ (Light), વિદ્યુત (Electricity), અવ-કર્ણનાર Magnetism), તેમજ રસાયનિક અને ધાર્મિક શક્તિઓના સંયોગ વિયોગથી

કર્મો કહે છે એ કર્મો એક જન્મ પુરા થવા પછી પરિપક્વ થઇ બન્ય પ્રકારના સંસ્કારો વાસના, મનુષ્ય તેજ તમા મનુષ્ય સરીરની રચના કરે છે, તેને પ્રારબ્ધ કર્મો કહે છે જેનાં બીજા વાળીએ કે તુરત તેનું ફળ ઉત્પન્ન થઇ શકતું નથી ફળ પ્રાપ્તિને માટે બીજ, ક્ષેત્ર, વડુ, જળ, તેજ આદિ તત્વોની અપેક્ષા રહે છે કેટલાક બીજો એવાં દોષ છે કે, સાંતા કાચે તેમાંથી અકુર કુટી, રક્ષ થઇ, તેને ફળ કુલ આવે છે. તેજ પ્રમાણે ક્ષેત્રમાં રહેલા પોષક પદાર્થો ઉપર તથા વડુ તેજ આદિ જાદારતા પદાર્થો ઉપર તે સાથે યકિત ઉપર ફળ પ્રાપ્તિના કાળનો આધાર રહે છે બે આપણે કરેલાં કર્મોનાં ફળો ઉત્પન્ન થવાનું નેહાએ અને તેમ થતું તે એક વિશ્વનિયમ છે—તે આપણે કરેલાં સપળાં કર્મોનાં ફળોના આપણે ભોક્તા થવાની જરૂર રહે છે જ્યારે અમુક પ્રકારનાં કર્મો અમુક એક જન્મમાં તેનાં ફળો ઉત્પન્ન કરી શકે તેમ ન હોય, સારે આપણે તેવાં ફળો ભોગવવા બન્ય શેત્ર એટલે બન્ય ભોક્તામાં જવું પડે છે, એટલુંજ નહિ પણ આ ભોક્તાં એટલે પાર્થિવ ક્ષેત્રમાં જ એ કર્મ બીજોનું ઉદ્ભવન થઇ શકતું હોય, તે કર્મોનાં ફળો ભોગવવા આ પાર્થિવ ભૂમિકામાં એટલે આ ભોક્તાં ફરીથી જન્મ લેવાની તેટલીજ અપેક્ષા રહે છે આ ઉપરથી ધુનઝંઝનો અતુ ત્રાપનીય નિયમ ખુબ સ્થાપિત થાય છે વગર અમુક કિમ્બાધી એ તત્વનાં પરમાણુઓનો સમય કર્યો હોય તે સમયમાંથી તેજ તત્વની ભૂમિકામાં જમવા ભોક્તાં વાદ્યક પવિષ્કામ ઉત્પન્ન થાય છે, અર્થાત વિચાર માનસિક અને કામના હલને બાપાર છે મન તેજસ તત્વનું બને હલ અપસ્તત્વનું બને છે, તેથી વિચારની કિમ્બાધી તેજસ્તત્વનાં અને કામનાની કિમ્બાધી અપસ્તત્વનાં પરમાણુઓનો સમય થાય છે શ્રેત, પિતુ અને ચ્દ્રસેકનો બનેલો ધુવશોક અપસ્તત્વનો અને સ્વર્ભોક તેજસ્તત્વનો બનેલો છે તે કારણથી કામના જન્મ કર્મોનાં ફળો ભોગવવા માટે ધુવશોકમાં અને વિચાર જન્મકર્મોનાં ફળો ભોગવવા માટે સ્વર્ભોકમાં જવાની સપૂર્ણ આત્મકતા રહે છે, તેજ પ્રમાણે આપણા પાર્થિવ સરીરની કિમ્બાધી ફળો ભોગવવા પાર્થિવ ભોક્તાં આપણને અતર્થ વિના છુટકો નથી તેમ છતાં સ્વર્ભોક, ચ્દ્રસેક અને પિતુભોક્તાં તત્વોમાં શુદ્ધ એટલે સત્ત્વશુદ્ધ પ્રધાન પરમાણુઓ માં રત્નો અથવા તમોમુલ્ય પ્રધાન હોય છે, તેથી શુદ્ધ એટલે સત્ત્વ શુદ્ધ પ્રધાન વિચાર અને કામનાઓથીજ સ્વર્મ, ચ્દ્ર અને પિતુ ભોક્તાં પ્રાપ્તિ થાય છે, વગર અશુદ્ધ વિચારો અને કામનાઓ આપણને દુઃખમ અને અધદારમ ભોક્તાં અનુભવ કરાવે છે.

ઉપર કહેવામાં આવ્યું છે તેમ કર્મોના ફળની પ્રાપ્તિનો કાળ બીજાક્ષેત્રાદિ ઉપર તેમજ તેની ઉપર એ પ્રમાણમાં જળ વાદ્યુ દોષ તે ઉપર આધાર રાખે છે તેથી સપળા કિમ્બાધી કર્મોના સંસ્કારોનાં અને મનુષ્ય તેજનાં પરિણામોએ એક અથવા વધારે જન્મો મુખી અપ-કવચિત્તમાં રહે છે, તે કર્મોને આગામી કર્મો કહે છે પરંતુ કેટલાક કર્મો એવાં છે કે, તેઓનું તાત્કાલિક પવિષ્કામ આવે છે વિધવાન કર્મોથી તાત્કાલ મૃત્યુ થાય છે, અપધમેવ નથી તુરત વ્યાધિ થાય છે, તેની પેટ ઉત્કટ કામનાથી કરેલાં દરેકાઇ પ્રકારના કર્મોનાં ફળો તાત્કાલ ઉત્પન્ન થાય છે. તેજ કારણથી ઘણાં મનુષ્યો પોતાનાં અમુક શુભ અથવા અશુભ કર્મોથી એક જ જન્મમાં ફળ ભોગવતાં નજરે પડે છે; તેની સામે એવાં ઘણાં મનુષ્યો છે કે જેઓનાં કર્મોનાં ફળો તેના તેજ જન્મમાં કદિરજુ અમ વધી શકતાં નથી તેટલાજ કારણથી ફનકિમાનો નાશ થાય છે, મુખ, કુખ, ગણ, સંપત્તિ આદિની પ્રાપ્તિ કંઇપણ

કારણ વિના ઉત્પન્ન થાય છે, અથવા અન્ય સંયોગ ઉપર જ તે સર્વનો આધાર છે, એમ માનવાને કષ્ટપણ કાંઈ નથી એટલું સારી પેઠે લક્ષમાં રાખવાનું છે કે કારણ વિના કંઈ પણ સર્વવૃત્તિથી પ્રત્યેક જાનાવર્તુ કારણ પૂર્વે જન્મનાં અથવા આ જન્મનાં કર્મો જ છે તેમજ જે કર્મ કરવામાં આવે છે, તે કર્મનું ફળ આ જન્મમાં અથવા પૂર્વ જન્મમાં અથવા પરમેશ્વરના કોતરના વિના છુટકો થતો નથી. જેમાંથી સુખદુઃખાદિ પરિણામ ઉદ્ભવે છે, તેવી રચના આપણે પ્રત્યેક ક્ષણે ઉત્પન્ન કરીએ છીએ, તે રચનાનું અનુકૂળ સ્વરૂપ જમાવા છતાં તેનો નાશ થાય, તે બુદ્ધિથી પણ ઉઘડતું જ છે.

આ સમજા રિવેચન ઉપરથી કર્મના નીચે લખ્યા પ્રમાણે કેટલાક નિયમો સદૃશ લક્ષમાં આવી શકે છે.

૧ કૃત કર્મનો કદિપણ નાશ થતો નથી.

૨ જેવા પ્રકારનાં કર્મો હોય, તેવા પ્રકારનાં પરમાણુઓના સંઘયથી તેવા જ પ્રકારનાં બુદ્ધિમતાદિ સૂક્ષ્મ શરીર તેમજ સ્પૃશ્ય શરીર અને તે સાથે સુખ દુઃખાદિ કૃણો ઉત્પન્ન થાય છે.

૩ જે વ્યક્તિ જે કર્મ કરે છે, તે વ્યક્તિને તે કર્મનું ફળ અવશ્ય આ લોકમાં, પરલોકમાં, આ જન્મમાં અથવા અન્ય જન્મમાં ભોગવવું પડે છે; એટલું જ નહિ પણ એક વ્યક્તિના કર્મની અસર આખા વિશ્વને ઘવાથી વિશ્વના વિકાસક્રમ (Evolution) ને આધાર પણ પ્રત્યેક વ્યક્તિના કર્મો ઉપર શકે છે.

ઉપરના ત્રણ નિયમોને લક્ષમાં રાખી સદાગતી મહાત્માઓએ કિંમતી કર્મો રચેલાં છે તે સાથે સૂક્ષ્મ શરીર એટલે આત્મકણ પણ પ્રકૃતિ એટલે જડ પદાર્થનું જન્ય છે, અને જડ પદાર્થમાં પ્રથમ તમેયણુ અને પછી રત્નેયણુનો જ આવિર્ભાવ સુખ્ય હોય છે, તે દર્શકત પણ તેઓના ધ્યાન નહાર અચેલી નથી. તમેયણુથી કિનાતી મદતો થાય છે, અને રત્નેયણુથી બદાગતો વિષયોની સાથે સંબંધ વધારવાની જ વૃત્તિઓ ઉત્પન્ન થાય છે, જે ઘટનાને લક્ષમાં રાખી તેઓએ કિંમતી કર્મોના સક્રમ અને નિષ્ક્રમ-એવા બે ભાગો પાડ્યા છે નિષ્ક્રમ કર્મો પણ કંઈ જ બુદ્ધિથી અથવા સત્ત્વગુણોના સચ્ચ ક્રવવાની ઇચ્છાથી કરવામાં આવે છે ને ઉપરથી નિષ્ક્રમ કર્મના નિત્ય નૈમિત્તિક અને પ્રાપ્તિ અવસ્થા ત્રણ પ્રકારો કહેલા છે જ્યારે આ લોકના ભોગની વૃત્તિ બંધ પડી, વૃત્તમ લોભની પ્રાપ્તિ મારે ઇચ્છા થાય છે, ત્યારે સત્ત્વગુણો આવિર્ભાવ થયો છે, એમ સમજાય છે તેવી પ્રવૃત્તિનાં મનુષ્યે માટે તેઓએ ઉપાસના (માન)ની પ્રણાલી નિર્મિત કરેલી છે. પરંતુ જે કર્મથી સત્ત્વગુણો ઉદ્ભવ ન થતાં કર્મો કરે રજસુ અને તમેયણુનો વધારો થતો જાય છે, તેવા કર્મોથી તેઓએ નિરોધ કહેલો છે, તેથી તેવાં કર્મો નિષિદ્ધ કર્મો કહેવાય છે.

એ પ્રમત્તે જુદી જુદી દૃષ્ટિએ જોતાં કર્મનું નીચે પ્રમાણે વર્ગીકરણ થઈ શકે છે

૧ જેમાંથી કર્મનું બળ (Force) ઉત્પન્ન થાય છે, તે ઉપર દૃષ્ટિ રાખતાં,

કર્મના માનસિક, વાચિક અને કાવિક એવા ત્રણ ભેદો પડે છે.

૨ કર્મનો પરિપાક અરૂપ અથવા દીર્ઘ કાળમાં થાય છે. તે ઉપર લક્ષ રાખતાં તેના સંચિત, પ્રારબ્ધ અને ક્રિયમાણ એવા વિભાગો થાય છે.

૩ હરકોઇ કર્મ જે કાળે કરવામાં આવે છે, તે કાળે તે કર્મ ક્રિયમાણ કહેવાય છે; પરંતુ અન્ય લોક અથવા અન્ય જન્મ મટિ તેવાં કાર્યો અપકવ સ્થિતિ માં રહે છે, ત્યાં મુધી તે આગામી કહેવાય છે.

૪ કુળ ભોગવવાની ઇચ્છાથી કરાધેલાં કર્મો સકામ અને કુળની ફરકાર રાખ્યા વિના કરાધેલાં કર્મો નિષ્કામ કહેવાય છે.

૫ સકામ અને નિષ્કામ દ્વિતી ક્રિયાભાષ્ય કૌંના નિત્ય, નૈમિત્તિક, કામ્ય પ્રાપ્તિ, સ્વાસના અને નિપિદ્ધ એવા પાંચ વિભાગો પાડવામાં આવ્યા છે.

જે કર્મ યદ્ય મધુ છે, જે બીજા વપરાયેલું છે તે ઉપર કાંતિના અધિકાર રહેતો નથી આપણે પૂર્વે જે કાર્યો કર્યા હોય, અને તે કર્મોમાંથી જે કર્મો કુળ આપવાને માટે જોઈએ તેટલાં પરિપકવ થતાં હોય તેવાં કર્મો જોડે આપણાં પ્રારબ્ધ કર્મો ઉપર આપણી વર્તમાન સ્થિતિ રહી છે તેવાં કર્મોનાં કુળના ભોગથી જ આપણે તે કર્મનો નાશ કરી શકીએ. પરંતુ જે કર્મો બીજા રૂપે નહેલાં છે, તે કર્મોનો પરિપાક યત્નાં પહેલાં આપણે વર્તમાન કર્મોથી તેજોના રસપ્રભાં ફરકાર કરવા સમર્થ હોઈએ, તેમાં કંઈ આશર્વ નેતુ નથી જોડેલું જ નહિ પણ ભવિષ્યમાં આપણી ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પશુ વર્તમાન કર્મો જોડેલું ક્રિયાભાષ્ય કર્મોથી કરી શકવાને આપણામાં સક્તિ અને રવતત્વતા રહેલ છે જોડેલા જ મારે દવે પછી ક્રિયાભાષ્ય કર્મોની ચર્ચા કરવાની આવશ્યકતા રહે છે આ મ્યજે તો જોડેલું જ કહેવાનું છે કે મહાત્માઓએ કહેલાં કર્મોનું જોડ નિશ્ચયી અનુદાન કરવાથીજ બાદનિય તેવી જ પ્રતિવળી જીવન કરી મુક્તિથી આપણે ઉદ્ધાર થઈ શકે તેમ છે. ઉત્તરોત્તર તેજ માર્ગ છે, જીવનો મહાર્ગ તેથી જ હસીબન થઈ શકે છે

તાંત્રી

સ્ત્રી કેળવણી તથા સ્ત્રી ધર્મ.

(મળેલું.)

સેખક—એક નાગર સ્ત્રી, સુનાગર

પ્રિય બહેનો!

આપ સર્વના જાણવામાં હશે કે આજ દેશમાં વર્ગોથી આપણી રાતિ તરફથી ત્રિમાસિક નામનું પત્ર બહાર પડે છે, અને તે આપણી રાતિને વિના સવાનને ગમે છે તેથી કરીને આપ સર્વ બહેનોને તેના અંગે મળતા હશે, અને આપ તેને ઉપયોગ પણ કરતાં હશે તે ઉપરથી આપ સર્વ બહેનોના જાણવામાં હશે કે—મહા આપાર માસના આઠમાં 'સંસારિક, ધર્મ અને નીતિ સંબંધી' વિષયો મળ્યા છે તે સળખી મારી આપ મતિ પ્રમાણે ને મોઢો-મોઢવાની રમ્મ લઈ પૂં

આપણે સ્ત્રીઓનો ધર્મ શું છે, તેમાં પણ આપણે ખરો ધર્મ શું છે તેજ જાણવાનું છે. કારણ કે, દાહના સાક્ષતા વખતમાં આપણે આપણો ખરો ધર્મ શું છે, તે દિન પ્રતિદિન આપણા રમરજમાંથી દૂર થતો દેખીએ છીએ, એ કેવી આશ્ચર્યની વાત છે! તેને જાણે આપણા પોપાકમાં તેમજ દેશીક રહેણી કરણીમાં દિવસે દિવસે આર તરફનો દેશ-દાર, અર્થાત્ દાહનોની કીચીવારી વખતી જતી દેખીએ છીએ! તેનો દેશદાર કદાચ દેશીક આર જરૂરનો હોય, છતાં તેની સાથે આપણે એટલું માદ રાખવાનું છે કે આપણે આપણો ખરો ધર્મ વિસરવાનો નથી. જેવી રીતે ઉપરનો પોપાક વગેરે મનને આનંદ આપે છે, તેની સાથે જો આપણે અલગે મુધારો અને આપણા ખરા ધર્મ ઉપર દૃઢ આરમા સાથે બંધે તો પછી આપણા આત્મની સીમા રહેશે નહિ. મારે બહેનો! આપણે મૂળ ધર્મ શું છે, તે જાણવું અમમનું છે તે મુળ ધર્મ પતિની સેવાજ છે, પતિ આપણે ખરો કદીર છે. એમ માનવું જોઈએ, પરંતુ દાહના સાક્ષતા વખતમાં મૂળ ધર્મ ઉપર ખાન પણ ધોડું આપવામાં આવે છે તેને જાણે દેવેલીએમાં કે મહિરોમાં, કેવડી ઉપરનાએ જવાનું છે, તેનો વિવેક રહ્યો નથી. જો મોટી ઉમરનાં તેમજ સસારપરથી દેશીક જાળનોમાં તુખ્તુ રહિત હોય, તેઓને તો તેવે રથને જવાનું મોજ છે. તેવાંજો તો કદાચ જતાં હશે કે નહિ, પરંતુ હજુ તો આપણે નાની વયના અને અનેક જાતની તુખ્તુઓથી ભરાયેલાં છીએ, તેમાં પણ ધર્યામ છોડીને અમે તે મહિરોમાં ફોડીએ છીએ, તે દેવનાં દર્શન મારે નહિ, પણ તે મહિરોની શોભા અને રાહમાં જોવા મારે જ જઈએ છીએ કેટલીક સ્ત્રીઓના આસ ભરાઈ ગયેલા, માથા ઉપરથી કપડું ખસી ગયેલ, એવી રિથતિમાં દેશીક જતાં જોઈએ છીએ! તેમાં જો કાંઈ વડીલ વર્ગનું સાચું મજે તો તેવે સમયે પણ તેઓની મર્મોદ સાચવવામાં આવતી નથી. કારણ કે 'દેવના દર્શને જતુ છે'! પણ બહેનો! આ આપણી જેની શુદ્ધ ભરેલી મેવક્રાઈ રહેવાય છે, એ આપણે વિચારવાનું છે જેવા વસ્ત્રાદયી આપણે દેવેલી કે દેવાસરોમાં ફોડીએ છીએ, તેથી વિરૂધ વસ્ત્રાદયી આપણે પતિ સેવામાં પરામણ રહેવા મારે આપણા મનને રાહનું, તે જરૂરનું છે કારણ કે

આપણા ઇશ્વર તો આપણા પતિ જ છે આપણે જોય માનવાનું નથી જે આપણે આપણા પતિને રાધી જમાડા પડી આપણે મોક્ષના ધર્માં. અને સારપટી અને તે દેવાસભોમાં જવાને છુટા થયા તેના વિચાર ખરેખર ભુલભરેલો છે કાન્સુ કે આપણા ખરા ઇશ્વર જે આપણા પતિ છે, તેમનો સત્કાર ન કરતા, મર્યાદા રહિત થઈને દેવાસભોમાં દોડ્યાથી કશુંજ આપણું શ્રેય થાનું નથી આપણા પતિ આપણા ઉપર પ્રેમને કહીને, દેહલીક માનતોમાં તેઓને કમવાણુ પોદોચતી દોષ અપાતા દેહલીક જાનતો તેઓને નાપસદ દોષ છતાં તેઓ આપણને જણાવે નહિ, તે તેટલાજ કારણથી આપણે એવી રીતે ચતુરાઈથી બુદ્ધિ વાપરવી જોઈએ કે તેઓના જાત કરણમાં ખરા વિચારો શુ છે, તે જણી લેવું, અને તે પ્રમાણે વર્તવું, તેજ આપણો ખરા ધર્મ છે આપણા પતિ આપણાથી સી રીતે સુખી થાય, તેનું ચિત્તન કર્યાં કરવું, તે માથે આપણી વર્તણૂકમાં કંઈ દોષ જણાય તો તેને જસદીથી દૂર કરવાનો મત્ત કરવો તેઓ અસત્ય ખુશી દોષ તોજ પ્રતો કરવાં અથવા દેવાસભોમાં જવું

આપણા માતૃપિતાએ આપણને અગ્નિ આદિ દેવોની સાક્ષીએ આપણા પતિને અર્પણ કરેલ છે, તેથી આપણા પતિ જસતી દોષ અથવા તેઓનામાં અંગે તેવા દોષો દોષ તોપણ આજ્ઞા ધર્મ તો તેઓને કમવરણ માનવાનોજ છે તેમનું મન દુભાવના વિચાર અથ જાત કરણથી તેમની મેંત્રા કરવી, તે આપણી ફરજજ છે જુઓ! મુકન્દ્યા રાગની પુત્રી દત્તા. એક દિવસે તેઓના પિતા મૃત્યુના રમવા મળ્યા તે સાથે તે નગમાં મળા દત્તા સાં તેઓએ એક વાડીમાં પડાવ કર્યો વાડીની મોખા જોવાની કમ્પાથી મુકન્દ્યા ધોરે દૂર મરી, તેટલામાં તેઓએ એક રાફડો રાફડો તે જોઈને તેઓને જલ્દી આમન થયું તેઓ રાફડાની અદર જાડીથી તપાસવા લાગ્યા તો એક છિદ્રમાં કંઈક ચળાનું દીકું જાણ્યુંબુદ્ધિથી તેઓએ તે છિદ્રમાં એક અગ્નિ બેસી કે જુગન નેમાથી રૂધિરના પ્રવાહ જદાર આપે તો જોઈને તે જાણાને જાણ થયું કે-“મેં જલ્દી બેસી જઈ આ રાફડામાં અવરણ મોઢ ઝાપિ દશે” કાન્સુ કે, દેહલીક વખત તેઓએ પોતાના પિતા પાસેથી સાંભળ્યું હતું કે-આ પુરુષી ઉપર એવા ઉમ્મ તપરવીએ પડેલા છે કે-તેઓના મરીર ઉપર તપ કરતાં કરતાં રાફડા થઈ જાય છે. આમ ધારીને તેમાં ઝાપિ દશે તો અને રાખ દેશે, એવા ભવથી ગભરાઈ જઈને, તેઓએ રાફડાની મારી અસેડવા માડી, તો નેગા તેઓએ અધવન નાગના ઝાપિને પ્લાનમાં બેઠેલ જોયા તેઓને જોઈને મુકન્દ્યાએ તેઓની સાગાર કરી અને ‘મારાથી આપનો અપરાધ મરો દોષ તો દાખા કરો’ એમ કરીને પતો પમાનાય કર્યો, અવન ઝાપિની આંખોમાં મત્ત અરાણથી તેઓ તો અધવન પાગવા, છતાં તેઓએ પોતાના પિતાને કહ્યું કે-આ “ઝાપિને મેં અપરાધ કર્યો છે, તેના પ્રાપ્તિનમાં દુ તેઓને ૫ છાંને કાપમ મેંત્રા કરવા કમ્પાનું પુ” રાજાએ તેને ધણું પાતું સમજાવ્યું, છતાં તે તો તે ઝાપિને મનથી વરી મુક્યાં દત્તા, એમને બીજાને પરજુવાની ના કહી ઉતરે તેઓ તે ઝાપિને પરજ્યાં, અને અવનપરવન તેઓની સેચ કરી એ પ્રમાણે તેઓએ રાજાની કન્થા છતાં- રાજાનંમનમાં દેહમાં છતાં રાજા કન્થના વસ્ત્રાસ કમ્પો લાગ કરી, માત્ર વસ્ત્રાસ ધારણ કરી ફક્ત તેઓના મરીરમાં દાડમનું રત્ના છે, તેવા પોતાના અપ પતિની જાત કરણપૂરંક મેંત્રા કરવામાં પોતાનું અવન માળી નાંખ્યું તેઓની જાત કરણપૂરંક બાંધના કમ્પો કમ્પે અવન ઝાપિનો દેહ રિવ્ય જનાની રીધી અવન ઝાપિએ રિવ્ય દેહની પ્રાપ્તિ માટે જે કું-માં મનાવ કમ્પ દત્તું, તે કું દાસ જનાનંદના

રાજામાં સુરાપાયાને ગરને 'અપવન કુલ' નામે પ્રસિદ્ધ છે, અને હજી પણ તે કુલ તેઓને તેઓજ પવિત્ર મનાય છે તે ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે-તે વાત કૃત્રિમ નથી, પણ ખરી મળેલી છે.

વળી જીન્ને દાખલે સતી સાવિત્રીના અનેકો છે, તે તો મૈ બહેનોના બાળવામાં હશે. સાવિત્રી વરણ યોગ્ય થઈ સારે તેમના પિતાશ્રીએ તેમને દેશાદન કરી યોગ્ય વર પસંદ કરવાનું કહ્યું દેશાદન કરતા કોઈ રથએ તેઓની દૃષ્ટિ સંસ્થાન નામના અધિપુત્ર ઉપર પડી તેઓના રથ ગુણથી આકર્ષિત થઈને તેઓએ તેમને વરવાનો નિશ્ચય કર્યો, અને તે નિશ્ચય તેઓએ પોતાના પિતા પાસે નિવેદન કર્યો. તેવામાં નારદ અપિ ત્યાં પધાર્યા, તેઓને સાવિત્રીના પિતાએ સંસ્થાન સંબંધી દલીલ કહી, સારે નારદએ કહ્યું કે-“સંસ્થાન બીજી બધી રીતે યોગ્ય છે, પણ તેનું આયુષ્ય હવે માત્ર એકજ વર્ષનું રહ્યું છે” આ ઉપરથી રાજાએ સાવિત્રીને બીજો વર પસંદ કરવાને સમજાવ્યાં, છતાં તેઓએ ઉત્તર આપ્યો કે-“મને તો તેઓનું આયુષ્ય એક વર્ષનું હોય અથવા એક દિવસનું હોય, પણ હું તો તેમને વરી ચૂકી છું” સાવિત્રીનો દૃઢ નિશ્ચય જોઈને, તેમના પિતાએ તેમનો સંસ્થાન સાથે વિવાહ કર્યો સ્થરવછી તેઓએ પણ રાજપોષાકનો ભાગ્ય કરી, વગવડકલ ધારણ કરી પોતાના પતિની અને સાચુ સમજાની તન મનથી સેવા કરવા સાધ્યા નિર્મિત સગમે સમજાવનારે દેહ પરી ગયા છતાં પોતાના પાનિવત્સના પ્રભાવથી ધર્મરાજાને પ્રસન્ન કરી, પોતાના પતિને પુનઃસંસ્થાન કરાવ્યો અને તેઓને સાચુ આયુષ્ય અપાવ્યું સાવિત્રી આશ્વાસ નામનું પુસ્તક વાંચવાથી આ વિષે સૌ બહેનોને જરોજર ખાતરી થશે સ્ત્રીવી એવી અનેક મહા સતીઓ થઈ ગઈ છે માટે બહેનો! આપણે કોઈએ એવી મહાસતીઓનાં આશ્વાસો વાંચી જનતાં સુધી તે પ્રગણે વર્તવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

આપણી જાણએને પણ તેવાજ પ્રકારનો અભાસ જાણાવરવાથી કરાવવો જોઈએ નથી તેઓને નીતિને રસ્તે જવાનો માર્ગ તેમની મેલે જઈ આવે પરંતુ હાલના આશ્વતા વખતમાં ધર્મ સંબંધી કે નીતિ સંબંધી તો ગિલકુલ કેળવણી આપવામાં આવતી નથી, તે કેવું બેદ કારક છે ! હમણાં તો જ્યાં દેશનાર વર્ગની ઉમર જાણાઓની થાય છે, અને શાળામાં બીજી કે ત્રીજી ઓપડી સુધી માત્ર પહેલેથી જાય છે, કે તુરત તેમને શાળામાંથી ઉઠાડી સેવામાં આવે છે જ્યારે તેઓની શુદ્ધિ ખીલીને અભ્યાસ કરવાનો ખરા વખત આવે છે, તેવામાં તો તેઓને શાળા ઠોડાવાનોજ વખત આવે છે, ઘેર રાખ્યા પછી પણ અભ્યાસ જરૂરી રાખવા અથવા શુદ્ધ સારનું અને પાઠશાસ્ત્રનું તેમજ ધર્મ અને નીતિ સંબંધીનું જ્ઞાન આપવું જોઈએ, તેને જદશે તે ઉપર નિલકુલ જણ આપવામાં આવતું નથી. તેર યોદ વર્ષે તેઓને પારકે ઘેર જવાનો વખત આવે છે તે પહેલાં ઉપર કહેલી કેળવણી આપાપો તરફથી આપવામાં આવી હોય તો પારકા ઘરમાં કેવી રીતે વર્તવું, તે તેઓને જરાપણ કહણુ લાગે નહિ પણ અહીંએ સાથે મારે કહેવું પડે છે કે આવી કેળવણી કાઢકને સાંજ અપાતી હશે ! તેને જરૂરે નાની જાણાઓનું કુમજુ મનજ મી ફૂણનાં બજનના જદાને અપરિત કવિતાઓથી જમાડી નાખવામાં આવે છે ધરની બહાર આવી જાણાઓને કાઢ વખત એવાં બીજાં રીખવામાં આવે છે કે તેમાંનું એક પણ બીજા આ પત્રમાં પૂછ ઉપર સુધવામાં પણ

સરખ આવે તેવું છે । વળી જન્માદ્યો, દિવસો વચ્ચે મતના દિવસોની રાત્રીએ તો હજાર
 વર્ષની ઉમરથી માંડી ત્રીસ વર્ષ સુધીની સ્ત્રીઓ શાક કાક ધરમાં એકા ઘણે એવા ઝીતો
 માય છે કે સાંજનારને રમીકર ન પામ । દાહારમા તો તેવે સમયે ઝીનની સાથે દોલક
 જળવવાનો રિવાજ હોય છે જૂનાંપંદમાં આવજુ વડે ચોપને દિવસે કાકના પાંચથી તે
 રાત્રીના બાઠ વાગતાં સુધી મોટી ઉમરની સ્ત્રીઓ કામતી વસ્ત્રો પહેરીને શરીરમાં એકા ધણે
 શાક રમે છે તથા કાજળો કહે છે. તેવે સમયે રસ્તે ચાલતાં સમળાં મોકલે તે તમાસો જોવા
 એકા ધાય છે ખટ્ટો । આ આપણી યાત્રિની કેવી નજાણ મચાય છે, તે તમારે
 વિચારવું જોઈએ આવા પ્રકારના વર્તનથી જાણાઓને કેવા પ્રકારનું શિક્ષણ મળે છે, અને
 તેનાં કેનાં મારાં પરિણામો આવવા સંજ્ઞા રહે તે ઉપર તમારે ધ્યાન આપવું જોઈએ એવા
 વિષયમાં ગુપ્તવાન રહેવાથી શરીર અને મન કેવાં નજાણાં પડી જાય છે, અને તેથી જ ઉપર
 તેથી સ્ત્રીઓ કેવી નિર્માલ્ય પ્રજા ઉત્પન્ન કરે છે, તે શું તમારા જોવામાં આવતું નથી ?
 આપણી યાત્રિની સ્ત્રીઓનાં સેક્ટો મરણો મરણુચારપામાં ધાય છે, અથવા સુવાવડ અથવા
 મર્માદ્યના ચેતોથી થાય છે, તેની ઉપર તમારું ધ્યાન કેમ ખેંચાતું નથી ? એ સમળા
 અધિકો અને મરણોનું મૂળ અને પ્રથમ કારણ આવાં અસાધ્ય બીનેનું શિક્ષણ જ છે
 મારી બેઠો । આપણી જાણાઓ સમજણી થાય તે પહેલેથી જ તેઓને આવી જાતની
 કેળવણી આપવી એકદમ જાંઘ કરી લે, અને તેઓને મગ ધર્મની અને નીતિની કેળવણી
 મળે તેવો માર્ગ યોજાવે । તેમ કરવાથી તેઓનાં શરીરો કદિપણ નજાણાં પડશે નહિ, અને
 મનજીત શરીરમાં પવિત્ર મન હોવાથી તેઓને કાષ્ટપણ પ્રકારનો માનસિક શોક સ્પર્શ કરી
 શકશે નહિ, ત્યારે જ તેઓનાં આયુષ્ય માળાં યશે. અને તેઓ મજવાન પ્રજાની માતા
 જનશે. વધારે અહસોસની વાત તો એ છે કે-દાહમાં જોએ મોટા મોટા મૈત્રુઓ છે,
 જોએ મોટા કેળ ધાલી ફરતા ફરે છે, અને કેળવણીની કિમત પીછાનવા સંકિતવાન છે,
 તેઓના ધરમાં પણ જાણાઓને ઉપર કહી તેવી જ કેળવણી આપવામાં આવેછો જેવી રીતે
 ધરમાં સુંદર દર્નિયર જોડવાની અથવા ફરતનણો ચોટાક પહેરવાની આવડ રાખો છો,
 તેવી જ આવડ આપણા ધરની અંદર દાખલ થઈ ગયેલા કુટ્ટ રીવાજોને દેશવરો આપવાની
 અને જાણાઓને યોગ્ય કેળવણી આપવાની રાખવામાં આવે તો કેટલો જમી સુધારો થઈ
 શકે ? સાફ શું છે અને નહાઈ શું છે, તે સમજવાને યોદ્ધી ધણી મગજને તરફી આપવાની
 જરૂર છે ખટ્ટો । તમારાં અતઃકરણને કિતમ કેળવણીથી કેળવી સ્વચ્છ આરસા જેવું
 જતાવો । તેની ઉપર કાષ્ટપણ પ્રકારનો દુર્ગુણથી કામ ન પડે તેની કાળજી રાખો । મારી
 કેળવણી કદિપણ શોભશે નહિ કેળવણીથી સ્ત્રીને સદ્ગુણના વસ્ત્રાલકારથી સજ્જાગરી તમારાં
 શરીરો શોભાવે, એવી મારી પ્રાર્થના છે !

“શું કરશે સાફ બહેન ઠેરી કેળવણી! સદ્ગુણની જો નહીં હોય સાથે મેળવણી.”

ગ્રન્થાવલોકન.

વિચારશક્તિ, તેનો નિગ્રહ અને વિકાસ*.

અથા અહમાં અમે કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે વિચારશક્તિ, તેનો નિગ્રહ અને

વિકાસ નામનો અર્થ અમને તેના આધાન્તરકર્તા તરફથી આવસોઠનાથે મળેલો છે. થીયો-સોસીયલ મહાત્મા પ્રમુખ, સુપ્રસિદ્ધ વિદુષી બ્લાન્કી બ્લિસેટે રચેલ Thought Power, Its control and Culture નામના ઉત્કૃષ્ટ મહત્વનું આ આધાન્તર છે. આ મહત્વનું એક આધાન્તર કોઈ પાશ્વરી વિદ્યાને અને ખીજું આધાવર કોઈ ગૂંજરાતી વિદ્યાને કમું છે. છતાં પાશ્વરી આધાન્તરની આપા પાશ્વરી ગૂંજરાતી હોવાથી તેમજ ગૂંજરાતી આધાન્તર કેવળ સરહતપ્રાપ્ત હોવાથી તા. રા. શ્રી અબ્બાસીને ગૂંજરાતી પાઠકોના સામાન્ય વર્ગને સરહતાથી મોખ માખ, તેના હેતુથી મણી સરહ આપામાં આ ખીજું આધાન્તર કરવાની જરૂર પડી છે. થીયોસોફિકલ મહાત્મા નામ આજ નેટહું પ્રસિદ્ધ થયું છે-તે મહત્વનું પરિમળ જેમ જેમ વધતું જાય છે- તેના પ્રમાણમાં તે મહત્વના સિદ્ધાન્તો અને સાહિત્યનું યથા જનસમુદમાં થયું નથી; એટલુંજ નહિ પણ વાસ્તવિક રીતે કહીએ તો તેના સિદ્ધાન્તો, ઉદાહરણ અને પ્રવૃત્તિનું અચ્છન નેટરે આશી કાનિ કરી શકે, તેવા કરતાં તેને રિપે ને અમચાન થાય છે, તે મહુ બજાર અનર્થો ઉપજ કરે છે. તેથી રિયલિ અટકાવવાની થીયોસોફીસ્ટોની પ્રથમ ફરજ છે તે ફરજ માત્ર સાદી અને યોગ્યિય આપામાં તે સરહાના સાહિત્યના મધ્યાનાં આધાન્તરો કરવાથી જ થઈ શકે છે.

આજે દિ હુરયાનમાં તે મહત્વની સમસ્યા ૪૦૦ શાખાઓ હોઈને તે મહત્વના આસરે ૫૨૫૨ સંખ્યા-છે. છતાં સામાન્ય રીતે તે મહત્વની તરફ અનાદાર, વિરચાર અને વિરોધ દર્શાવવામાં આવે છે. તેનું ચળ કારણ તેના સિદ્ધાન્તોનું અન્યથા યાન જ છે. આ અન્યથા યાનને કીધે જ થીયોસોફી (૧) દિ હુ ધર્મની વિરહ છે, (૨) તે મહત્વના અમણીઓનો વિચાર સર્વને કિસ્મીયત બનાવવાનો છે, (૩) ચાતિમેઠ તોડી એકાકાર કરવાની તેઓની ધારણા છે, (૪) મહાત્માઓ અને દિવ્ય દૈનના ચમત્કાર કેવળ આસત્ત જ છે, (૫) તેમજ તેઓ અન્યત્રતિના હોવાથી આચાર્યપદ ધારણ કરવાને યોગ્ય નથી, વગેરે વગેરે આણેયો અને પ્રકારો તે મહત્વ હપર આની પડે છે. ખરી રીતે જોઈએ તો આવા ઉદ્દારો માત્ર બે વર્ગના મનુષ્યો તરફથી નીકળી શકે તેમ છે. (૧) એક તો જેઓ પોતાની સમૃદ્ધિ અને સામગ્રીથી કીન હોઈને અન્યનો ઉદય સદન કરી શકતા નથી, તેઓ; અને બે (૨) ખીજાઓ જેઓ સલાસલ પારખવાને માટે અચકત હોવાથી ચતાનુગતિકે હોય છે, તેઓ આ બંને વર્ગનાં મનુષ્યોને યોગ્ય માર્ગે કાવવાને માટે બ્રહ્માની શક્તિ પણ કુદિત થઈ જાય તેમ છે, પરંતુ તે સિવાંબનો ત્રીજો વર્ગ, જે માત્ર અમિત યાનથી ઉન્માંયે દોરાઈ જાય છે, તેઓને સસચાન મેળવવાને જેમ અને તેમ જોઈએ આપા પડે, તેવા પત્ત કરવો, આત્માવશ્વક છે.

ધીઓસોશી—એ ઉમેછ સખ્દ છે; તેનો 'દેવ વિદ્યા' એવો અર્થ થાય છે. પરંતુ આપણાં ઉપનિષદોની પણ વિદ્યા, કે જે વિદ્યાથી ક્રમે ક્રમે મુક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે અર્થમાં તે સખ્દનો પ્રયોગ તે ગડગળા સ્થાપકો અને અમણીઓએ કર્યો છે અને કરે છે. ધર્મ સખ્દનો વાસ્તવિક અર્થ ધારણ કરનાર એટલે જીવને સ્થૂળ અને સૂક્ષ્મ અંશો માંથી ક્રમે ક્રમે છુટા પાડી પરિણમે એક અખંડ દિવ્ય ત્યોગિ તન્ત્ર સદ્ જગત, એવોજ થાય છે. અર્થાત્ જે સંસ્થા, પદ્ધતિ અથવા પ્રક્રિયામાં હાથ, પરસોફ, જીન અને આ સોફ સજાથી તેમજ તે સર્વના પરસ્પર સંબંધો સજાથી વિચાર કર્યો હોય, અને તેને જનુ-સરીને ઉત્તરોત્તર ઉગતિ પામવાને ગારે અમુક નિયમો સ્થાપવામાં આવ્યા હોય, તે સંસ્થા, પદ્ધતિ અથવા પ્રક્રિયામાં ધર્મનો સમાવેશ થઈ જાય છે. છતાં ધીઓસોશી મંડળના અમણીઓ 'ધીઓસોશી અમુક ધર્મ છે અથવા ધીઓસોશી મંડળ અમુક ધર્મ સંપ્રદા છે', એમ સ્વીકારવાને સ્પષ્ટ ના કહે છે તેનું કારણ એટલુંજ છે કે-ધીઓસોશીના માદિત્વમાં પ્રદર્શિત વિચારો અથવા પ્રક્રિયાઓ દ્વંદ્વ પર્વેષણ વિષયોમાં છે તેમ જોવાથી જુદા જુદા ધર્મ મંડળોના આચારોથી કંઈ અમુક જુદાજ આચારો અથવા વિધિઓ પાસન કરાવવાનો તેઓનો બીજક્રમ આશ્રય નથી, તેમ જોઈ શકે પણ નહિ તેમ છે. ભારે ધીઓસોશી મંડળમાં શામલ થાયથી શામલ થનાર પોતાનો ધર્મ હોડી કાઢી અમુક ધર્મમાં શામલ થાય છે, એમ માનવાને કહ્યુંજ કારણ રહેતું નથી. ઉત્ક્ર, તે મંડળના અમણીઓ તો પોતા-પોતાનો પરપરાનો ધર્મ ધર્માર્થ સંગ્રહ, તેનું અર્થ રીતે પાસન કરતું, તેવોજ આશ્રય કરે છે. છતાં 'ધીઓસોશી પરધર્મ છે, તેનો આશ્રય હોને પ્રાપ્તિ જનાવવાનો છે, તેમજ શ્રુતિભેદ તોડવા તરફ તેનું તલણ છે,' એ કેવળ જમવાનનુંજ પશ્ચિમ છે. જેઓએ ધીઓસોશીના અભ્યાસક્રમના પુસ્તકો વાંચ્યાં હશે તેઓના જાણવામાં તો આખું જ હશે કે ધીઓસોશીના (૧) અદ્વિતત્વ એટલે જીવ, જગત અને ઈશ્વરનું એક અખંડ સ્વતંત્ર ચૈતન્યમાંથી પ્રકટ થયું, (૨) હાથરનો ત્રિમૂર્તિરૂપે પ્રકાશ, (૩) પરસોફ, (૪) અખિષ જગત્તી વ્યવસ્થા કરનાર દેવો અને દેવગણો તેમ જ પિતૃઓ અને પિતૃગણો, તે સાથે (૧) સાર્વત્રિક આત્માવા—એ સિદ્ધાન્તોજ મુખ્ય છે; અને તે સિદ્ધાન્તો ઉપરથીજ ધીઓસોશીનું બંધારણ ઘસેલું છે. છતાં 'ધીઓસોશી હિંદુધર્મની વિરૂદ્ધ છે, અથવા આત્મા વિનાના કેવળ એક મહા શક્તિમાન સ્વરૂપી રૂપા ઉપર ઘટકી રહેલા જીવનગાળા અસ્તિત્વધર્મનું તે અનુકરણ છે,' એમ કેવી રીતે કહેવામાં આવે છે, તે સમજ શકાતું નથી. અસંગત, તે મંડળના મહાત્માઓને ક્ષણે જામ થુલ દેવના સિધ્ધવર્તમાંથી છે એમ તે મંડળની માન્યતા છે, પરંતુ તે મહાત્માઓની ઇચ્છા ૨૫૦૦ વર્ષો ઉપર થઈ ગયેલ જુદરેવનુંજ ધર્મસિદ્ધિજ નાણી પૃથ્વીનાં મનુષ્યોને આપવાની હોય, એમ તેઓનાં અનુયાયી સિદ્ધાંતોએ પ્રકટ કરેલ સાદિત્ય ઉપરથી કદિપણ સિદ્ધ થઈ શકતું નથી. છતાં તેવા મહાત્માઓ મૂળે ગમે તે સંપ્રદાનો પ્રચાર કરવાને જન્મી ગયા હોય, પણ તેમના જ ઉપરથી અમુક એક જ દિશા તરફ સૌને દોરવાનો તેઓનો આશય છે, એમ કહી શકાય નહિ. મહાત્માઓના અસ્તિત્વ વિષે ખુદ હિંદુઓ તરફથી શકા જતાવવામાં આવે, તે કેવળ આશ્ચર્ય જેવુંજ છે. આપણાં પુરાણોમાં તો સ્પષ્ટ સ્પષ્ટે તેવા મહાત્માઓનું વર્ણન કરેલું છે. વળી આની બીજેક પોતે જ પોતાનાં પુસ્તકોમાં જાર ચૂકાને કહે છે કે-પિતૃગણો પૂર્વ જન્મના કર્મો પ્રમાણે જ મનુષ્યોનાં મોખ મોખ વર્ણોનાં ચરીરો રમે છે, તે

ચરીશમાં એક જન્મના જ આચારોથી તેને તે જ જન્મમાં કાષ્ઠપણ મનુષ્ય પોતે કંઈપણ ફેરફાર કરવાને સમર્થ યદ્ય શકતો નથી, છતાં વર્તુલવ્યવસ્થા તોડી નાખવા તરફ તે મદનનું જલજી છે, એવો ભય તો મારે રાખવામાં આવે છે, તે પછી દુર્લોપ જ યદ્ય પડે છે વળી યીચોસોશી આયુષ્ય મર્મસંસ્થા જ નથી ત્યારે જે અર્થમાં આપણે મર્મચાર્મને સમજાવે છીએ તે અર્થમાં તે મદનના સ્થાપકો અથવા આમણીઓ આચાર્યપદનો દાવો કરે, તેમ કહેવું તે કેટલું બેદુરુદ્ધ છે દિવ્ય દર્શનની શક્તિ એટલે સ્પષ્ટ અને શાંતિય પદાર્થો તેમજ તેવી ધટનાઓ જોવાની શાંતિ ચૈતન્ય હીન માનસિક શક્તિ પર્યાય (Psychical Research) મદન પછી કેળવી શકવાને સમર્થ યદ્ય યદ્ય છે, ત્યારે આપણાં શાસ્ત્રોમાં જે યોગ વિદ્યા તો આશ્રય લઈ, તે મદનના આશ્રય વધેલા સભ્યો તેવી કેળવી શક્યા હોય, તો તેમાં શુ અશક્ય છે, તે સમજવું પછી તેટલુંજ દુર્લભ યદ્ય પડે છે અર્થાત્ યીચોસોશીની વિશદ જે જે ભ્રમણાઓ ઉપરિચિત યદ્ય છે, તે કેવળ આપણાં શાસ્ત્રો અને તે મદને પ્રસિદ્ધ કરેલા પુસ્તકોના આધારને લીધેજ થયેલ છે, એમ સ્પષ્ટ બહુ સ્પષ્ટ છે.

આ રથને યીચોસોશીનો જથ્થાવ કરવાને અથવા તેને મુદ્દણ કરવાને માટે આશ્રય કરવાનો હેતુ અથવા પ્રસંગ પછી નથી તોપણ એટલું તો કહી શકાય તેમ નથી કે જે મદનની શાખાઓ પશ્ચિમમાં કાલીશિર્નાઈ, ઉત્તરમાં રસીયા, પૂર્વમાં જાપાન, અને દક્ષિણમાં આસ્ટ્રેલીયા સુધી ફેલાયેલ છે, તથા આ દિગ્વિસ્તાર સિવાય બીજા દેશોમાં ફેલાયેલી જે શાખાઓની સંખ્યા હાલમાં ૪૭૬ની અને જેના સભ્યસંદાનો સંખ્યા આશરે ૧૫૧૦૪ની છે, અને તેમ દેવાથી જેણે આખી પૃથ્વીની દિગ્વિસ્તાર તથા દિગ્વિસ્તાર તરફ માનની અને પ્રેમની લાક્ષણિક ઉત્પલ કરી છે, જે મદને, મુરખના મોટા મોટા વિદ્વાનોએ સ્વયં જો વેદ યદ્ય, બીજા આપણ અને અધિકૃત વિચારરૂપ છે, તેમજ બાહ્ય અર્થો અને પુરાણો તો કેવળ અધ્યાત્મ બાહ્યોની કપટમય રચના છે, એવું કસ્ટમું હતું, તે વિચારને જરૂરથી ઉમેરી નોખી વેદ અને પુરાણોના રહસ્યો સમજવા માર્ગ કૃત્તિઓ પુરી પાડી છે, જે મદને દિગ્વિસ્તાર ઉત્પલ કરવા તથા તેને પ્રદીપ્ત કરવા એક અતીવ સમર્થ વિદ્યા સંસ્થા ઉપરિચિત કરી છે, તે મદનની નિરુદ્ધ અવસ્થાના કરવી, તેના જેવો અપકાર મનુષ્ય જાતે કશિપુ કરી શકે, તેવું માની શકાય તેમ નથી.

વિચાર શક્તિ, સેનો નિગ્રહ અને વિકાસ નામના પુસ્તકમાં યીચોસોશીના સપના સિદ્ધાન્તોનું ઉદ્ધારન કરવામાં આણું નથી. તે એક વાર્તાત્મક રીતે કહીએ તો માનસશાસ્ત્ર તથા યોગશાસ્ત્રની ભૂમિકા જેવો છે યીચોસોશીને પ્રચાર થવા પછી મુરખમાં અને વિશેષતઃ અમેરિકામાં માનસિક શક્તિના ભજોની કિમ્મત થવા લાગી છે સૂક્ષ્મમાંથી સ્પષ્ટ પરિણામ પામે છે, અને સ્પષ્ટ સ્વપ્નનું મૂળ સ્વરૂપ નિચાર અથવા સંકલ્પરૂપે જ જન્મ પામે છે, તે સિદ્ધાન્ત હવે સ્વતઃ સિદ્ધ મનાવા લાગ્યો છે. આપણાં શાસ્ત્રો એટલે વેદો તેમજ પુરાણોમાં તો આખી સૃષ્ટિ ધરતીના સંકલ્પરૂપ અને મનુષ્યનું અખિલ જીવન તેના માનસિક સંકલ્પોનું જ પરિણામ છે, એમ રમણે સ્પષ્ટ કહેલું છે જીવનકોષો (Cells) અને યાનતંત્રો (Nerves) ચલનવચન તથા ક્રિયા પ્રતિક્રિયાથી ચૈતન્યહીન સમગ્ર જગતનું માનસશાસ્ત્ર ત્યારે નિચાર સંકલ્પ (Thought Transference) અને વિચાર દૂર ક્રમણ (Telepathy)

નું સ્પષ્ટીકરણ કરવાને અસમર્થ થવા લાગ્યું ત્યારે યાચોસોશીએ રમણમિ ઉપર આવીને તેમાં ચેતન્યજનનો પ્રકાશ પાડી દસ્તાવેશકત્વ કરી નાંખ્યું છે. મન એજ મનુષ્યનાં બંધન અને મુક્તિનું કારણ છે; પણ તે પ્રમાણિ. જળવાન અને દૃઢ મનને શી રીતે વશ કરવું, અને આપણાં જીવનનો ક્રમે ક્રમે શી રીતે વિશાસ થઈ શકે, તથા વિચારની એકાગ્રતા તથા વશા સમુદાયથી આપણે આપણા આત્માને તેમજ આપણી જ્ઞાસપાસની સમાજને શી રીતે સંલગ્ન એટલે શાંતિ આપી શકીએ, તેનો વધાર્ય મર્મ નાણેલો હોય તો આ વિચાર-શક્તિનું પુસ્તક એક ઘણું ઉપયોગી સાધન ઘણ પડે તેમ છે.

આપાન્તર કરનારની ઇચ્છા પ્રમાણે આપાન્તર પાછું સરળ અને વાંચતાં સમજી શકાય તેવું થયું છે, એમાં જરાપણ શક નથી પરંતુ યાચોસોશીના પારિભાષિક શબ્દોના આપણી જાણના વધાર્ય પદ્ધતિ નિશ્ચિત થયેલા ન હોવાથી જ્યોતે માત્ર આપણા શાસ્ત્રની પરિ-જ્ઞાપાનું જ્ઞાન હોય છે, તેઓને બહુ ચોટાળો ઘણ પડે છે. દૃષ્ટાંત તરીકે Consciousness શબ્દનો અર્થ ચેતના કહેયો છે, પરંતુ તેનો વાસ્તવિક અર્થ ચિત્ત અથવા સચિત્ત કરવામાં આપ્યો હોય તો જ મૂળ શબ્દના આવનું જ્ઞાન મદન થઈ શકે તેજ પ્રમાણે Substance નો અર્થ વસ્તુ, Matter નો અર્થ પ્રકૃતિ, Concrete Mind નો અર્થ મૂર્તમનસ, Sensation નો અર્થ ઉપલબ્ધિ, Perception નો અર્થ સંવેદન, Anticipation નો અર્થ પૂર્વજ્ઞાન નહિ પણ બવિધ્યનું અનુમાન તેમજ Reproduction નો અર્થ પ્રત્યુત્પત્તિ નહિ પણ પુનરુત્પત્તિ, વગેરે વગેરે ઘણેશ પારિભાષિક શબ્દોના કંઈક નિવેડ પૂર્વક જાણી શોધી કાઢી વાપરવામાં આપ્યા હોય તો તે વિષય એટલે પગકોચ લાગે છે, તેટલો પરીત્ર લાગત નહિ તેજ પ્રમાણે સરકૂતમાંથી કેટલાક સીધી રીતે આવેલા શબ્દો લખવામાં અનેક વચ્ચે દૃષ્ટિએ ઘણ બચેલ છે, તે ઉપર પણ બીજી આદતિ વખતે વધારે લક્ષ રાખવાની જરૂર છે.

ઉપર કહી તેવી કેટલીક સ્વરૂપ મૃદિઓ સિવાય આપ્યા મધનું આપાન્તર સરકૂત અને ઇચ્છેલ નહિ જાણનારાઓને બહુ ઉપયોગી ઘણ પડે તેવું છે, એમ કહેવામાં કંઈપણ ખાલ નથી. આપાન્તર કતાએ પોતાનું નામ પ્રસિદ્ધિમાં મુકવાની ઇચ્છા રાખી નથી, તે કદાચ તેઓના વિનયથીજ સ્વજાવનું કારણ હોય! હવે જ્યારે તેઓની એવીજ ઇચ્છા છે ત્યારે જ્યારે પણ તેઓનું નામ પ્રસિદ્ધ કરવાને ઇચ્છિત ધારતા નથી તે હવે એટલું તો કહેવાનું પ્રાપ્ત થાય છે કે-સતત અભ્યાસ અને આગ્રહપૂર્વક ખતથી એક સામાન્ય ફળવણી લીધેલ મુદરથ મુનિવર્સિટિમાં મોટી મોટી પરીક્ષાઓ પ્રસાર કર્યા પછી પોતાનું જીવન ફળ આપરક અને અપ્રવર્તિમાં માળી નાખનાર પોતાના બાઇઓ કરતાં કેટલું ઉચ્ચતર અને ઉપયોગી બનાવી શકે છે, તેનો તે બાઇએ એક પ્રજ્ઞવચન દૃષ્ટાંત આપ્યો છે, એમાં જરા પણ શક નથી.

ૐ તત્સત્.

મનુસ્મૃતિમાંથી શ્રાપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વગેરે.

(અનુસંધાન ૨૧ પુનઃક્રમ ૪૯ ૧૭૦થી)

ત્રીજો અધ્યાય ગૃહસ્થાશ્રમના ચુ કર્મઓ છે તે વિષયક છે

બ્રહ્મચારીએ પ્રથમાશ્રમમાં નહીં વેદ એટલે ઋગ્વેદ (જેમાં અન્તર્ગત અપર્વવેદ આવી જાય છે) યજુર્વેદ અને સામવેદ બહુવાને કાળ જતાવી એક વેદનું અધ્યયન તો અવશ્ય કરવું જ જોઈએ અને તે પછી જ તેણે ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કરવો, એ વગેરે પ્રથમના નહીં શ્લોકોમાં દર્શાવ્યા બાદ ફરી એ સાથે લખે દરવું, એ વિષય આગળથી છે.

ગુરુણાનુમતઃ સ્નાતા સમાવૃત્તો યથાવિધિ ।

વદ્દેહત દ્વિજોભાર્યો સર્વર્ણો લક્ષણાન્વિતામ્ ॥૪॥

અર્થ,— વેદાધ્યયન વગેરે આગલેક્ષે ૨૧ સમાપ્ત થયાં પછી દ્વિજવર્ણના શિષ્યે, ધરાતી અનુમતિ લઈ પોતાને યેગ આવી, વિધિ પ્રમાણે આન અને સમાવર્તન કરી, પોતાની જાતિની મુખ લક્ષણવાળી કન્યાને પરણવી

અસપિન્દાચ યા માતુ રસગોઝાચ યા પિતુઃ ।

સા પ્રથસ્તા દ્વિજાલીનાં દારકર્મણિ મૈથુને ॥૫॥

અર્થ— જે કન્યા માતાની સપિન્દ ન હોય અને પિતાની સગેરી ન હોય તેવી કન્યા દ્વિજ વર્ણને વિવાદ કરવામાં ફરિયાદી થઈ શકે તેવાં ધર્મકર્મ કરવામાં તથા પ્રત્યેષ્ઠિત કરવામાં જોઈ શકાય છે

આ બાજનમાં આપણા સગેરી ન હોય તે નવનાનગ અથવા કન્યા પગ્ણી સહાય છે એટલે કે કન્યા નરકની પાંચ અને વર નરકની આ પેરી સાથે તે કન્યા પગ્ણી સહાય છે તેમાં સામાન્ય પુરુષ એ બાલુની ગણતરીમાં સેખવામાં આવે છે, સામાન્ય પુરુષને બાલુ રાખીએ તો કન્યાની તરફની આ પેરી તથા વગની તરફની ત્રણ પેરી પુરી સાથે એટલે તે વગ કન્યા જાને સગેરી ન હોય તો પગ્ણી શકે છે ઉપરના શ્લોકમાં માતાની સપિન્દ, કેટલી પેરીએ આવેલી કન્યા કહેવાય તે ૫૫૮ જગલુ નથી

ગૌતમ સ્થાપિત પ્રમાણે માતાના કુળની પાંચ પેરીમાંથી કન્યા જાવરી નદિ તથા ફેલી નદિ અને પિતૃના કુળમાં આવે પેરી મુધી કન્યા ફેલી ૩ ફેલી નદિ એમ દર્શાવ્યું છે આ વિષય ધર્મસિન્ધુ માં મહા વિન્યાયી પાના ૩૫૪ થી ૩૬૩ મુધી આવેલા છે તે જોવાથી વિદ્યા રાજનાથી જાણ જાણે જેમ સગેરીમાં વિવાદ કરવાનો પ્રતિબંધ કરવાના શ્લોકમાં જણાવે

એ છે તેમ યાદવસ્તુ સ્મૃતિ વગેરે પ્રમાણે સમાન પ્રવર દોષ તેની સાથે પણ વિવાદ કરવાનો નિષેધ છે તે વિગે અસમાનાર્થ ગોત્રજ્ઞાઃ એ વાક્ય તે સ્મૃતિ માં છે

અન્ય બ્રાહ્મણોમાં સમાન પ્રવરનો પ્રતિજન્ય દાઢ કેટલે અંગે પાળવામાં આવે છે તે જાણવામાં નથી આપણામાં તે પ્રતિજન્ય પળાવો નથી હક અવટ ક્યાણનાં દયાં એવ અને પ્રવર સામાન્ય છે તે, ત્રિમાસિક પુનઃ ૧ ના અઠ ૪ ના વધારા તરીકે દેશાસવાસી આચાર્ય વક્ષ્યજી દરિદ્રને પુરૂં પાડે છે તે એવાથી સામાન્ય પ્રવર પાતાં છે તે જાણી શકાયો.

હમ કરતા સબંધમાં એકદમ શાસ્ત્ર ઉપરથી એમ તો સિદ્ધ થાય છે કે વગ કન્યા વચ્ચે સગપણ સબંધ જેમ હવે દોષ તેમ તે યોગ્ય જણાય છે તેનું કારણ એમ કહેવામાં આવે છે કે જેમ જેમ નજીક સબંધમાં વિવાદ થાય છે તેમ તેમ અનેક શેગો નેપા દે નજીક, મજનના રોજ, લીઝિટરિયાના રોજ વગેરે યથા વધારે સબંધ છે આ વિષય વૈદ્યકીય શાસ્ત્રો છે અને તે વિષય Foulter's Journal Science અને Foulter's Phrenology નામના પુસ્તકોમાં મળે છે એમ મને કહેવામાં આવે છે તેથી આપણા જે ભાઈઓએ એસ એમ એન્ડ એસ આર્ટિ વૈદ્યકીય પરીક્ષાઓ પસાડ કરી હોય અથવા તે ઉપરાંત કે અન્યથા તે સબંધમાં હવે કેળવણી મીધી હોય તેઓએ આ વિષય ત્રિમાસિક માં ખાસ ચર્ચા વિતરિ છે કેમકે જાતિની ઉત્તરિના આધાર તેની શરદિધ્વની પ્રજા ઉપર જ છે તો વડે કન્યાના હમ સબંધમાં એ વિષયનું જેટલું જ્ઞાન અપાય તેટલું એણે જ છે તેથી આશ્ચર્ય છે કે એવા કન્ય સંસ્કારવાળા વિદ્વાનો આપણી હમસંધાની આ શાખાને સબંધે યોગ્ય રીતે યોજના વિચારે જણાવી બેસી નકે શાંતિના સામાન્ય ઉદ્ધારમાં સદાયખત થશે ખતિદાસ ઉપરથી પણ નેવામાં આવે છે કે ઉપર બતાવેલ નિયમ ન પાળવાથી જનતાની અનેક પ્રજાઓનો વિનાશ થયો છે પરંતુ આપણી બ્રાહ્મણની પ્રજા સાંખ્યા કાળથી અસ્તિત્વ ભોગવે છે ને ફળ પ્રાપ્ત નિયમના અનુપાસનને લીધે જ આનવામાં આવે છે

નવનાત્રિગી નિયમ દાખલ ગખી, જોત સિવાય સામાન્ય પ્રવરનો પ્રતિજન્ય બાણુ ગામવાનું કારણ એમ જણાય છે કે આપણા બૂદા બૂદા સમુદાય બૂદા બૂદા રક્ષામાં રહ્યા પછી તથા એક રક્ષાથી બીજે રક્ષા પહોંચવા દાવના પ્રમાણે રેલવે વગેરે સાધન નદિ દોવાથી તેમજ ચોર અદારવરિયાઓની બીનિ દોવાથી અચાસને પ્રસંગે જ બદલ કન્યા દેવાનું સંબંધના વિચારને લીધે શાખની મર્યાદા સામાન્ય પ્રવર મન્ય છે ઉદ્યેન કરી માત્ર ઉપરના એ પ્રતિજન્ય ધ્યાનમાં ગાળ્યા જણાય છે

હવે ન્યારે દરેક જનતા સજવદ સર્મ છે ત્યારે ખીરે ધીરે સામાન્ય પ્રવરના પ્રતિ અધનો અમલ થાય તો ને જોડુ નથી કેમકે તેથી જુદા બુદા સમુદાય વચ્ચે એકતા વધશે તથા એક બીજાના સબંધમાં દગવખત આવવાનું થશે

તે પછી દસકાળની કન્યા સાથે વિવાદ ન કરવા મનુ મહારાજ જણાવે છે અને તે કુસંગદ મ્હોટાં મધુદિવાળાંદોષ તોપણ તેની કન્યા ન લેવી એમ કહે છે,

દીનક્રિયં નિષ્પુરુષં નિશ્ચન્દો ગોપસાર્થસમ્ ।

સત્યામયાન્યપસ્મારિન્ધિત્રિ કુષ્ટિ ક્ષુલ્લાનિચ ॥૭॥

નોદ્દેહત્કપિલાં કન્યાં નાધિકાદ્રી ન રોગિણીમ્ ।

નાલોમિકાં નાતિલોમાં ન વાચાર્તાં ન પિદ્મલામ્ ॥૮॥

અર્થે,—ત્રીએના કુળની કન્યા પંચુલી નદિ—જેમા જનકમાંદિ સ રક્ષારો કન્યામાં આવતા ન હોય, જેમાં પુત્ર પ્રજોત્પત્તિ ન હોય, જેમા કામ વેદનુ અધ્યયન કરતો ન હોય, જેમા ત્રી તથા પુત્રપતા સરીર ઉપર લાખા વાળ થતા હોય તથા જે કુળમાં દરસ, શય, મધમિ, ફેફસાં, સફેદ કાડનો તથા બીજા કોનો રોગ થતો હોય, વળી જે કન્યાના માથાના વાળ ચાતા હોય જેનું એકાદ અવયવ વધારે હોય, જે રોગી હોય, કેમ વિનાની હોય અથવા વધારે રચનાથી અને વાચાળ તથા પીળા આંખવાળા હોય તેવાને પંચુલી નદિ.

નાતિ સૂચ્યાં નાતિકૃષ્ણાં ન કીર્ધાં નાતિવામનામ્ ।

ચયોધિકાં નાંગશીનાં ન સેવેત્કલદમિયામ્ ॥

ઉપરના શ્લોક શ્લોકમાં નિશ્ચય એમ પશુ જાણાવેલ છે કે જે કન્યા અતિ રસ હોય, અતિ દુર્ભેદ હોય, કાળી હોય બહુ કીમળી હોય, પોતાના હાતમાં મોટી ઉમરની હોય લીન અંગવાળી હોય તથા કચ્છ પ્રિય (જેને કલ્પે જ્યાંસો હોય એવી) હોય તેવાને પંચુલી નદિ.

ઉપરના શ્લોકમાં જનાવેલી કન્યા નદિ પંચુલાનાં કાંબુ સદ્રજ સમજાય તેવાં છે તેમાના કેટલાક કારણો જેને સરીંગી નદગંગી સાથે સંબંધ નથી તે દાસમા ધ્યાનમાળે લેવામાં આવતા નથી.

તો પશુ શાસ્ત્ર ઉપર મદ્રા હોય કે ન હોય તેમ જતાં અર્થ યોગિ જતોએ આપણી અભિપ્રયની પ્રજ્વળતી હોમતિ ખાતર તે તમામ કારણો ધ્યાનમા રાખવા જેવાં છે કેટલાક કારણોથી થતો ગેરજાત નગ્ન જાણુવામાં આવે તેમ નથી તેવી અચર દીર્ઘશ્લેષ તથા કોઈક ન્યૂન અંગે થતી દમ તે પશુ વિચાર કરવાનો હેતુ મુખ્ય પ્રજોત્પત્તિ છે તેના અંગેમા જેટલી સાવચેતી અને સચાળ રહી શકે તેટલી જોઈ છે ઐતસૂત્ર ૧૦-૩-૨૦માં માત્ર તથા પિતા જન્મે તરંગની રસ રસ પેરીમાં તેમના વિદ્યાર્થ અને ગુણ કર્મો તપાસવા જાણુએ છે.

નસેદ્દસનંદીનાર્ત્રી નાન્ત્યપર્વતનામિકામ્ ।

ન પદ્મપદ્મિ મેષ્વનાર્ત્રી નચપીપળનામિકામ્ ॥૯॥

નવમા શ્લોકમા નસવ, રક્ષ, નદી, પર્વત, પરી મધે દાસ, એવા તમામવાળી કન્યાને નદિ પંચુલાનું કાંબુ જતાનું છે જ્યાં યોગિ ઉપરથી તામ પાડવામા આવેલું હોય ત્યાં જોતોનિય શાસ્ત્રના નિયમ અનુસાર તેનું તામ કામ જુદી યિનિતું સચવાત કનું હોય અને

તેથી તેના નામવાળી કન્યાને પરણવાની મના કરી હોય તો તે શુદ્ધ વાત છે નહિતર તે શાસ્ત્ર દાસના જમાનામાં ખ્યાનમાં લેવાતી નથી. શુદ્ધમૂઝ ના પતલ એકના વિભાગ ત્રીજામાં સૂત્ર દશથી તેર સુધીમાં કેવી કન્યા ન પરણવી તે બતાવતા તેમાં પણ ઉપર કહ્યા શાસ્ત્રો દર્શાવ્યા છે

અભ્યંગાર્ગી સૌમ્યનાન્ત્રી હંસવારણગામિનીમ્ ।

તનુલોમકેશવશનાં મૃદંગીમુદ્રેત્તિચ્ચયમ્ ॥૧૦॥

તે પછીના ઉપલક્ષ્ય શ્લોકમાં કેવી કન્યા પરણવી તે બતાવેલ છે અર્થ-ખોદખાપણુ વિનાના અવશવવાળી , સુન્દર નામવાળી, દસ અને હાથીના જેવી ચાસવાળી, ચૂદમ શવાઈ, વાળ અને હાંતવાળી, કામળ શરીરવાળી સ્ત્રીને પરણવી

યસ્યાસ્તુનમવેત્પ્રાતા ન વિજ્ઞાયેત વા પિતા ।

નોપયચ્છેત્તતાં પ્રાઙ્ઃ પુત્રિકા ધર્મશક્ત્યા ॥૧૧॥

અર્થ-જે કન્યાને બાપ ન હોય અથવા જેના પિતાને જાણતા ન હોય તેવી કન્યાને પરણવી નહિ.

આ શ્લોકમાં જે કન્યાના પિતાનું નામ ન જાણતા હોય તેની સાથે વિવાહ ન કરવાનું લખ્યું છે, તે સ્પષ્ટ છે કે —

પ્રથમના કાળમાં પણ કન્યાવિક્રય કરનારાઓ પૈસાની-લાલચે દરકોષ જાતની કન્યાને પોતાની પુત્રી બતાવી કપટથી પરણાવી દેતા

જૂદા જૂદા મૂઝસૂત્રો નપાસતાં તેમાં કન્યા પસંદ કરવામાં કેવા લક્ષણ દોર્ષો જોઈએ તે બતાવેલ છે જ્ઞાંત્રાયન શુદ્ધમૂઝમાં અખ્યાત એકમાં કાંઈ પાંચમાંમાં મુત્ર છથી દસ સુધીમાં નીચે પ્રમાણે આપેલ છે —

યા લક્ષણ સંપન્નાસ્યાત્ । યસ્યા અમ્યાત્મ મંગાનિસ્યુઃ । સમાઃ કેશાંતાઃ । આવર્તાવપિ યસ્યૈ સ્પાતાં પદક્ષિણૌ ગ્રીવાયાં । પદવિરાંજનચિપ્યતીતિ ધિષાત્ । ૬-૧૦

જેનામાં જોઈતા શુભ લક્ષણ હોય, જેના અવયવો પાટલાં હોય, જેના વાળ મુંઝળા હોય, જેને કંઈ એ અસકલ દંત જમણી બાજુ નગ વાળેલી હોય અત્તી કન્યા સજાધે તે જાણે છે કે તે જ પુત્રને જન્મ આપમે તેજ પ્રમાણે જ્ઞાત્રાયન શુદ્ધ મૂઝ માં પહેલા અખ્યાતની કડિકા પાંચમાં સૂત્ર ૧-૭-૩માં તે વિષય આપેલો છે પારસ્કર શુદ્ધમૂઝ માં અને સ્વાદિર શુદ્ધમૂઝમાં કેવા લક્ષણવાળી કન્યા જોઈએ તે વિશે કાંઈ આપેલ નથી. ગોપિલ શુદ્ધમૂઝ માં પ્રપાઠક ખીજતી કડિકા પહેલીમાં ખીજત સૂત્રમાં સદેજ સાજ લક્ષણ બતાવેલ છે અને હિરણ્યકેગી શુદ્ધમૂઝમાં પ્રથમ પહેલા પતલ ૬ વિભાગ એકમણીયના ખીજત સૂત્રમાં માતાપિતાની અનુમતિથી પોતાના દેશમાંથી અને જાતિમાંથી અને શુદ્ધ શુદ્ધ જોતની કન્યા પરણવા જણાવેલ છે આપસ્તંબ શુદ્ધમૂઝમાં પતલ એકના વિભાગ ત્રીજામાં સૂત્ર અદારમાં કેવી કન્યા પરણવી તે સજાધે જણાવ્યું છે

રાજકોટ, કાગળ વધિ એકાદશી

શુભાખરાય વલ્લેશ કર હાયાં

જ્ઞાતિ વર્તમાન.

ભાવનગર.

પહેલા એકવોકેટ થયા—સરમાન ભાવનગરના માજી દીવાન રા. રા. મે વિદ્યુદયસ સામળદાસ મહેતાના મિત્ર હતી રા. રા. ભાગ્યદેવ બા. વર્ષે એકવોકેટની પદ્ધતિમાં પસાર થયા છે અને તેઓ વડનગરા નાગર જાતિમાં પહેલા એ પદવી મેળવવા ભાગ્યદાણી થયા છે તેમને અમે ખરા અત કલ્પપૂર્વક અભિનંદન વાપીએ છીએ

નીમણક ફેરબદલી—(૧) રા. રા. મુકુદગમ પ્રભાસકર બી. એ. એસ. એસ. બી. કુડલાના ન્યાયાધીશ રા. ૧૦૦થી નીમાયા છે

પારબંદર

રેટ સ્કોલરશીપ મળી—રા. રા. પ્રમુખાસ જોશાસાસ અહીના રેટ તરફથી વિદ્યોત્તેજન મારેની કારેસ કેટલીક સ્કોલરશીપો પેટીની ખાઈ સ્કોલરશીપ મેળવવાને ભાગ્યદાણી થયેલ છે

નિમણક વિગેરે—રા. રા. મનમુખરામ વિ. મોહનલાલ પોરા બી. એ. રૂપીઆ ૫૦થી વીસનગર દાખરકુસમાં આસિસ્ટન્ટ માસ્તર નીમાયા છે

જુનાગઢ.

ફેરબદલી તથા નીમણક—(૧) રા. રા. બાપુભાઈ જાદવરામ મગમુદગની વીસનગરથી પેટલાદ-દાખર કુસમાં જાદલી થઈ છે

(૨) રા. રા. મનમલાલ લઠમીસકર વોરા બી. એ. એસ. એસ. બી. ની વડોદરા મુનસફ તરીકે જાદલી થઈ છે

સ્કોલરશીપ મળી—રા. રા. ઉચરગરામ વી. કેસવરામ ઝોઝા દેખડે લાટુસ સ્કોલરશીપ મૉગીક રા. ૧૫ ની બે વર્ષ માટે મેળવવા નળીબદલ થયા છે

રાજકોટ.

નીમણક ફેરબદલી—(૧) રા. રા. મુજવતરામ પ્રેમચંદર મક્ષી બી. એ. વડવાલુ દાખર કુસમાંથી રા. ૫૦ થી પોટલુ (ગુજરાત) દાખરકુસના આસિસ્ટન્ટ માસ્તર નીમાયા છે

(૨) રા. રા. ઉમીયાસકર જીવલુરામ ઝોઝાને સ. મેદબીના ના કોઠાર સાહેબે રા. રા. કમ્પાલુસાસ જોશાસાસ બક્ષી વાળી જગોએ રા. ૨૫૦થી પસદ કર્યા છે

વૈધરાજ તરીકે કદરે—રા. રા. પ્રમુખકર બાબાભાઈ બચ્ચલ જીવરાજને ઉદેપુરના ના મહારાજા સાહેબે તેમના ગબીલ સાહેબને સમક્ષીનું ચાળા વખતનું હંદ નણ કર્યા મદન રા. ૭૦૦નું હાથમ આપ્યું છે જન્મ છે તે રાગને

જામનગર.

પમારમાં વધારો—રા. રા. મવાસકર કેરામકર અગતીયા ભાગ્ય મેનેજરને તેની ભાગ્ય નાપુકાની સાચા વખત મુખીની એક કસમા ખગ કુતુબી જાનવેસ નોકરીના

બદલામાં કાઢીયાવાડ પ્રાપ્તતા એ. જાસી મુખી સાહેબે ૩૧ ૧૦નો માસિક વધારો તથા ૩૩ ૩૦૦ ગ્રેમ્સુદીના ના. એન્ટ સાહેબની પગવાનગીથી કરી આપેલ છે.

જામખ સાળીયા.

નીમણક તથા ફેરબદલી—(૧) રા. રા. હજનલાલ જટાણકર મહેત્રી બી. એ. એલ. એલ. બી. જે નામદાર ગાયકવાડ સરકારના રાજ્યમાં પાદરા મુનસફ તરીકે દત્તા તેની બદલી ૩૧ ૨૦૦૧ વધારાથી ફોડીનાર મુનસફ તરીકે થયે છે.
(૨) રા. રા. હેચવલાલ મુળસકર દેખર બી. એ. એલ. બી. સરવાળ પોરબદર તાબે નવીજદગના સબમેટ્રેમ માહરદેવ અને મુનસફ ૩૧ ૮૦૦થી નીમાવા છે
મોંદળ.

સરનાયાધીસ થયા—રા. રા. ગણેશરાય દુસેરાય છુમ એમ. એ. એલ. એલ. બી. ૩૧. ૨૫૦થી રા. રા. મરદુમ બજવાનલાલભાઈ દુરકાસની જગ્યાએ નીમાવા છે.
સનદ મળી—રા. રા. જન્મસકર વિ. મહાસકર છુમને કાઢીયાવાડ એજન્સિની તરફથી કરવાની સનદ મળી છે.

છુમ.

માનપત્ર—અહીંના રહીશ રા. રા. પ્રભાસકર પ્રાણસકર દ્વારા જેઓ કમકતામાં એજેન્સિની મુસાફર મુસામા હેડ માસ્તર દત્તા તેઓને બારન અમુદપ કોટન ખીસ્માં મેફેટરીની જગ્યા મક્કાના આ મુસાથી જુદા પડ્યા તે વખતે તે મુસાના વિદ્યાર્થીઓ તરફથી કમકતામાં મુજબની બોલાતી નમામ કોમોની કાજરીમાં એક માનપત્ર કમ્પની કારીગીરીના રૂપાના દાખલામાં ઇન્ડાવત કર્યું છે આ ઉપરથી રા. મોસુફે તેમના વિદ્યાર્થીઓનો ફેટલો પ્રેમ સપાદન કર્યો હતો તે સહેજ ખાસમાં આવી સકશે પ્રભુ તેમને નવી જગ્યાએ પણ તેવાજ કાર્ય પરામણ રાખી જવાદ અમુદપને ચોખ્ખા બનાવે.

નીમણક—મરદુમ વૈદરાજી ખીરજસકર બાલાભાઈના ચિરછવી રા. રા. વિદ્યાસકર ખીરજસકર એલ. એમ. એન્ડ એસ. રજપુતાનામાં આવેલા કોર્ટ રેટમાં ૩૧ ૧૫૦થી ૨૦૦ સુધીના પચારથી આગી સરજન નીમાવા છે.

અમરદેલી.

અનુકરણ મુકાવર્તન—અહીં નાગ મિત્ર મહાગની સ્થાપના બુદ્ધાજીના ગામના હમે જનના નાગર ભાષ્યોએ ફેટલાક ઉચ્ચ આસપથી કરી તેમાં એ પણ એક છે કે કોઈપણ કુટુંબને આપત્તિના પ્રસંગમાં મદદ કરવી તે અનુસાર જાણ અનિષ્ટ પ્રસંગમાં આ મહાગના ફેટલાક સબો યથાચોજ રીતે મદદ કરવામાં આવજા આવતા જોઈ બહુજ રાજી થવા જેવું છે અને અમે એમ કમ્પીએ છીએ કે તે ભાષ્યોનો દાખલો લઈ જીજ્ઞા બધા સબો તેવું વર્તન રાખશે તે મહાગ પોનાના હેતુ પાર પાડવામાં ફેટલમદ થયું એમ માનવું પડેજ.

મુખ્ય.

બાધુ હવણલાલ પન્નાલાલે બુજેલી નોકરી—રા. રા. નવસકર વી. વજાસ દેખર જેઓ બાધુ મોસુફના મેફેટરી તરીકે નોકરી કરે છે તેમની હાલની માસગીના

પ્રસંગમાં તથા રા. મોચુને ત્યાં વીસદ પ્રસંગ છે તેના ખર્ચે માટે રા. ૧૫૦૦ ની મદદની નવાળેસ કરી બળવેસ નોકરીની કદર કરી છે

આ જગોએ અમારે આપણા બાઈઓએ કેવી નોકરી બળવવી જોઈએ તે માટે આપવામાં બાઈ નવસય કરને દાખલે વર્તેલું તો કદગર્જન શેઠ સાહેબો એવં પ્રસંગે તેનો મદદો આપ્યા વિના રહેતા નથી તેનો પ્રસંગ નમુનો આથી બીજે શું હોઈ શકે એટલું કહેવું પુરતું ચલાશે

સામાન્ય.

ગુજરાત પારણ.

વીરીશીઃ આમ્ય પંચાયત—ના ગાયકવાડ સરકાર તરફથી દીવાની કાયદા કે બીજા ખાસ કાયદાથી મુકરર થવા સિવાયના ધર્મ સબંધી કે જ્ઞાતિ રીવાજ સબંધી સવાદનો ફરિયો આ પંચાયત કરશે એમ ઠરાવ થયો છે તે સબંધી નાગર જ્ઞાતિ પરત્વે ખરડો તૈયાર થઈ ગયો છે એટલે મોટા રાજમા નામદાર દબારમાં પાસે તે રજુ કરી

અને નાગર જ્ઞાતિ સબંધી તે બનુસાર પુછ પરછના સવાસ જવાબ કરવા માટે જ્ઞાતા રા. ચ. ગુણવતરાય ઝીંગધરરાય મજનુદાર બી. એ. એસ. એમ. બી. તથા રા. ચ. જાજારાય બજારતરાય દીરડીકટ ખીડરને જ્ઞાતિ તરફથી પસંદ કર્યા છે

વિરોલેજનાર્થે ફરિયાદ—બાદીના વડનગરા નાગર બાઈઓએ પોતાના જે કાઈ બાઈને મદદની જરૂર હોય તેને માટે રૂ. ૫૦ આપ્યું છે તેમાં સરખાતમાં મુલ રા. ૨૫૦૦ બરાબર મુક્યા છે ને હવે પછી તે રૂ. ૬૫૦ તમામ કમાના બાઈઓએ પોતાનો દિરસો રૂપિયે ૧ એક આપવો એમ દરખાસ્ત થઈ છે અગે આ બાઈઓને આ જ્ઞાતિ દ્વારજાનું પહેલું પત્રથીયે ફગવણીના પ્રમાર તરફનું ભર્ષા ખાતે ઉપકાર માની પ્રભુ પાસે માગીએ છીએ કે સદુ બાઈઓ ખબે ખબો સચાટી અવિચિત્રપણે મર્યા રહી સારી ફરિયાદો નિર્ણયિત દેખાડે

શ્રી પ્રશ્નોરા નાગર જ્ઞાતિ તરફથી ભાવનગરના
દીવાન સાહેબ મહેરવાન પ્રભાશંકર દલપતરામ
પટ્ટણીને શ્રપાયેલ માનપત્ર.

વિગતમાનમદા મુદિતાશયાઃ

શરદુપોદશર્શાક્સમસિપઃ ।

મકુતમંન્યપદારવિહારિણ

સ્તિહ સુત્રં વિહરન્તિ મહાપિપઃ ॥

સકલસદ્ગુણવિભૂષિત, વિસ્વહિતૈષી, મહાશય,
 પ્રભાશંકર દલપતરામ પટ્ટની, સી. આઈ. ઈ.,
 મુખ્ય દીવાન સાહેબ, સંસ્થાન ભાવનગર.

મહાનુભાવ,

નામદાર બ્રિટિશ સરકાર તરફથી આપમને “કમ્પેનિયન ઓફ ધી ઇન્ડિયન એસોસિયેશન” ની મોટી પ્રતિષ્ઠા અર્પણ થયેલી છે, તે માટે આપમને અભિનન્દન અને અમારા સન્નોયને સન્મેલનમાં પ્રવહ પ્રસન્ન આપવા આજે અમે સર્વ જાહી એકઠા થયા છીએ. અમને ખબર છે કે આપને પોતાને જાવા સન્મેલનો અને તેમાં સાધારણ રીતે થતી પ્રશંસાની દૃષ્ટિ પસન્દ નથી સરલ અને નમ્ર હૃદયના એ અનાદરને પણ અમે માન આપીએ છીએ છતાં આજે અમે આ પ્રવૃત્તિ કરીએ છીએ તે એટલા માટે, કે આપના હર્ષમાં દર્શિત થવાનો યાતિજન્યુઓ તરફ અમને ઠેકાણું કરતા વધારે અધિકાર છે, અને આજે કરીને ઉજરતી પ્રજાને આવે પ્રસન્ન પ્રતિષ્ઠિતની સાથે એકતા અનુભવવાનો યોગ મળવા ઉપરાંત થલું થલું જોવાનું અને સમજવાનું મળે છે.

નામદાર મહારાજા સર બાલસિદ્ધ જીરાદર, કે સી એસ. આઈ, આપના તરફ જે સ્નેહ અને વિશ્વાસની દૃષ્ટિથી હમેશા જોતા આવ્યા છે, તે અમને વિદિત છે અને માનીએ છીએ કે આપની અનન્ય રાજ્યશક્તિનુંજ એ શુભ પરીણામ છે જોકે જે અસિધાસતની સફળતા અમે જોઈએ છીએ તેના મુખ અને જાહીર ઉપરેસક અંશોની તે કદાચ ભવિષ્યમાંજ કોઈ અવગણક દ્વારા માદિની મળી શકશે.

અમારામાંથી ધણુઓનાં ઊન્દા આસુ આપે ટોમાં છે, ધણુ ઉચ્ચતા છોડીને રસ સોંપી આપે સર્વર્થિત થયાં છે પોતાનો યથે દાસ પણ ન જાણે એ રીતે ધણુઓને આપે મદદ આપી છે જેનવળી સેવાની હજી રાખનારને આપે જેનવળી સેવાનાં સાધનો આપેલાં છે અને ધણુ રાજગારમાં પાવા ચાલનારને ધણુ રાજગારના સાધનો પુરાં ચાલ્યાં છે આપની પાસે આવનાર કોઈપણ આર્ત માણસ કદાપિ ખાલી હાથે પાછો ફરતો નથી, એવી સામાન્ય જ્ઞાતિ પણ ધણુ વખતથી સર ચલેલી છે.

આવા એક પુરપતે માટે સમગ્ર કોમને અભિમાન વહે એ સ્વાભાવિક છે અમને સંપૂર્ણ આશા છે કે આપ ઉચ્ચૌત્તર યાતિ દિતના અધિકાધિક સત્કાર્યો કરતા રહેશો, અને આવતા જમાનાને હવેને માર્ગે ચલાવવામાં સફળ થશો.

આપ સકુટુમ્મ દીર્ઘ નિરામય આકુલ્ય બોજવો, દિનપ્રતિદિન અધિકાધિક પ્રતિષ્ઠા અને સત્કાર્તિ મેળવવા બાબતમાં યાઓ, અમ સર્વ તરફ આપના હૃદયની અનેક શુભ ભાવનાઓ અખમ્સિત વળા કરો, અને આ સરકાર તથા દેસ સમસ્તમાં આપની પ્રજા નિરંતર ઝગજગી રહે, એટલું ઉચેર અમારા પ્રાતિજ્ઞયણ માટે અમે પરમ કૃપણ પરમેશ્વર પાસે નમ્રતાપૂર્વક થાગીએ છીએ. તથાસ્તુ !

ભાવનગર,
 મોકુજીજીવંતી, સન ૧૯૧૧ }

સિ આપના સુદૈવ શુભચિન્તક,
 પ્રતોદાર પ્રાતિના બાન્ધુઓ.

જામનગર ફો ફંડ.

જામનગર ખાતે હાઇસ્કૂલ અને મિડલ સ્કૂલમાં ભણનારા નામર. વિદ્યાર્થીઓને
શી વર્ગે આપતી મદદગાર દિસાવ

વર્ષ ૭૬૬ તા. ૧-૬-૦૮થી ૩૧-૫-૦૬ સુધી

૩૩-૨-૦ શીશક

ત્રિમાસિક પુસ્તક ચાર અંક
વજુને પુટે વજુબા મુજબ.

૮-૬-૦ શુન

૭-૧૨-૦ શુભાષ

૩-૦-૦ રા. સુનીલાલ લક્ષ્મીચંદર તરફથી
પોતાના માતૃભીના રમણસિં.

૭-૧૨-૦ ઓગસ્ટ

૭-૧૨-૦ સપ્ટેમ્બર.

૬-૦-૦ રા. મોતીલાલ તુલસીદાસ

૭-૧૨-૦ અક્ટોબર

૩-૦-૦ રા. નરદલાલ શીવલાલ

૧૭-૮-૦ નવેમ્બર, ડીસેમ્બર

૦-૪-૦ એકસીપ્પેલાઇઝર.

૬-૬-૦ નવમ્બર.

૨-૦-૦ રા. હેમતલાલ વલ્લેશભાઈ અન-
નીયા તેમના પિતાના સવસ્તરી ને
આદ્ય નિમિત્તે

૬-૬-૦ ફેબ્રુઆરી.

૬-૬-૦ માર્ચ

૧૮-૧૨-૦ એપ્રિલ તથા મે.

૧૨-૦-૦ રા. નવલચંદર મુર્મુચંદર

૬-૦-૦ રા. દોલતચંદર વળેચંદર.

૧૦૩-૧૨-૦

૧૫-૦-૦ રા. અમૃતલાલ રણજીદાસ બક્ષી.

૧૭-૨-૦ શીશક

૧૨-૦-૦ રા. શુભાજીરામ વળેચંદર.

૬-૦-૦ રા. દોલતરામ મોતીરામ

૧૨૦-૧૪-૦

૬-૦-૦ રા. નરસેચંદર જીવજીરામ

૪-૮-૦ રા. જગવંતરામ હરીચંદર

૩-૦-૦ રા. મુસિ પ્રસાદ રેવાલંદર

૩-૦-૦ રા. જગવંતરામ વળેચંદર

૧-૮-૦ રા. વૈકુંઠરામ હરીચંદર.

૧-૮-૦ રા. અંબીચંદર વળેચંદર

૧૨૦-૧૪-૦

વર્ષ સાતમું.

(તા. ૧-૬-૦૮થી તા. ૩૧-૫-૧૦ સુધી)

૧૭-૨-૦ શીશક.

૬-૬-૦ શુન

૬-૦-૦ રા. સુનીલાલ લક્ષ્મીચંદર માંકડ
તરફથી તેમના માતૃભીના રમણસિં

૬-૬-૦ શુભાષ,

૧૦-૬-૦ ઓગસ્ટ,

૨૪-૦-૦	રા વેણીસ કર દરીશ કર વૈખુવ બે વર્ષના.	૧૦-૬-૦ સપ્ટેમ્બર.
૧૨-૦-૦	રા નવમસ કર, સુર્યસ કર.	૧૦-૬-૦ ઓક્ટોબર.
૧૫-૦-૦	રા અમૃતસાસ રબુહોડાસ	૨૫-૧૫-૦ નવેમ્બર અને ડીસેમ્બર.
૧૦-૦-૦	રા ગુલાબરામ વગેસ કર.	૭-૧૦-૦ જાન્યુઆરી
૬-૦-૦	રા મોતીસાસ તુગસીદાસ મઝાડી	૭-૧૦-૦ ફેબ્રુઆરી.
૬-૦-૦	રા હોસતસ કર વગેસ કર.	૭-૧૦-૦ માર્ચ.
૩-૦-૦	રા નારદસાસ હેસવસાસ	૧૭-૧૦-૦ એપ્રિલ અને મે
૫-૦-૦	મહેતા રેવાસ કર પ્રભુજીના રમ- બાઈ દા રમીસદાસ જોડીયા	૧૨-૦-૦ જામખામિયાના નિવાસીને જુન માસમા મદદ
૬-૦-૦	રા હોસતરામ મોતીરામ.	૫-૪-૦ ચોપડીની મદદ
૬-૦-૦	રા નરબેસ કર જીવજીરામ	— — —
૫-૦-૦	રા હેસસ કર સદ્ગીસ કર બધી રાજકોટ	૧૭-૧૧-૦
૩-૦-૦	રા તુમીદપ્રમાદ રેવાસ કર	૨૭-૧૨-૦ શીસક
૬-૮-૦	રા ચશનરામ નથુરામ. જસલગ	— — —
૮-૦-૦	રા રતીસાસ રમીસદાસ બધી રાજકોટ	૧૧-૨-૦
૧૦-૦-૦	રા પ્રાજસાસ પ્રબુસાસ શી ક ડ ના નોકોવર તરફથી લીધેલ મદદ પેટે પાછા	
૪-૮-૦	રા બગવતનાથ દરીસ કર	
૧-૮-૦	રા વેકુદરામ દરીસ કર	
૧-૮-૦	રા રવીસ કર વગેસ કર	

ત્રિમાસિક ઓફિસ.

“ત્રિમાસિક” વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યોની ટીપ.

- વે. મૂ. રા. રા. નાનાલાલ બુદરજી શુક્લ વકીલ, ગુનામંદ
 વે. મૂ. રા. રા. જીરજી કર વકીલજી આચાર્ય બી. એ. કપુરેટર વૉલ્ડમન મુખીયમ, ગજકોટ
 રા. રા. કમ્પાસરાય જોશીબાઈ બક્ષી ગુનીયર એડમીનીસ્ટ્રેટર, પોરબ હર રટેટ.
 રા. રા. વજેશ કર આમલજી, ઑડીટ ઓફીસર, જામનગર રટેટ
 રા. રા. ગુલામરાય જોશીદરામ જોશી, બી. એ. એસ. એસ. બી, ભાવનગર.
 રા. રા. મણિલાલ જોશીવલાદ બી. એ. એસ. એસ. બી, રાજ્ય પ્રકરણી દફતરના અધિકારી,
 ગુનામંદ.
 રા. રા. ગુલામરાય વજેશ કર બાપા ડીપ્રીક્ટ પ્લીડર, રાજકોટ,
 રા. રા. જોશીવલામ મણિય કર લાઇકાર્ટ પ્લીડર, સર-આમલિય, જામનગર રટેટ
 રા. રા. ત્રિલોકરામ મહીપતરાય મહેતા એમ. એ. એસ. એસ. બી પ્રેસિડેન્ટ યામગદાસ
 કોલેજ, ભાવનગર.
 રા. રા. માધવરાય જોશીબાઈ બક્ષી એજન્સી વકીલ, ગજકોટ
 રા. રા. બળવતરાય હરીશ કર કુચ, બી. એ. પ્રીન્સિપાલ મેઇસ ટ્રેનીંગ કોલેજ રાજકોટ,
 રા. રા. હોમનરાય સાકરસાલ મહેતા બી. એ. એસ. એસ. બી ભાવનગર
 રા. રા. માનસ કર પીતાનરદાસ મહેતા તરી, ભાવનગર.
 રા. રા. બળવતરાય વજેશ કર બાપા બી. એ. એસ. એસ. બી, રાજકોટ, વ્યવસ્થાપક
 રા. રા. અમૃતલાલ રજુછોડાસ બક્ષી, ડીપ્રીક્ટ પ્લીડર, રાજકોટ
 રા. રા. નવસર કર વી. સ્પીસ કર કુચ વકીલ, જામનગર.

“ત્રિમાસિક” વ્યવસ્થાપક મંડળનું રોજકામ.

રા. રા. ગુલામરાય જોશીદરામ જોશી-ત્રિમાસિક પુસ્તક ફોને જોને ૧૪૫મીથી ચાલ
 થતાં પરિપદ મેળવવાની આવશ્યકતાના લેખમાં તેમના તરફથી કરેલ સુચના અનુસાર આ
 કમીટી તારીખ ૨ એપ્રિલ સને ૧૯૧૧ના જેજ ગજકોટ મુકામે મળી હતી તેમાં રા. રા.
 અમૃતલાલ રજુછોડાસ બક્ષી અને રા. રા. નવસર કર ચર્ચક હો વકીલને આ કમીટીના
 મેમ્બર તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા તે પછી રા. રા. અમૃતલાલ બક્ષીને પ્રમુખ
 સ્થાન આપી નીચે મુજબ કામ કરવામાં આવ્યું હતું.

- (૧) આ મંડળમાં ફેરફાર મેમ્બરો રાખવા તેની દૃઢ મુકરર થવી જોઈએ એમ, હરતાં
 નીચે મુજબ ફરક રચેલા માટે મેમ્બરોની સંખ્યા નક્કી કરવામાં આવી.

૫ ગુનામંદ, ૫ ભાવનગર, ૫ જામનગર, ૫ રાજકોટ, ૩ બુજ ૨ દુધાની
 રહે તેની તથા વ્યવસ્થાપક ફક્ત ૨૫.

- (૨) કચ્છ કાઠિયાવાડના વડનગર નામનું નવા નામનું પ્રાણજોતું સમ્મેલન ભરવાની આવશ્યકતા છે એમ કેટલીક ચર્ચા આશ્વા બાદ કરાવ કરવામાં આવ્યો.
- (૩) ઉપરના કરાવને પરિણામે આ સમ્મેલન ક્યાં ને ક્યારે મેળવવું, કેવી પદ્ધતિએ મેળવવું અને ક્યા વિષયો તેમાં ચર્ચવા તે સંબંધીના ધારાનો ખરડો તૈયાર કરવા માટે નીચેના ચુદ્ધરોની પેટા કમીટી નીમવામાં આવી.

- (૧) રા. રા. કમ્પાબુરાય જેઠાભાઈ બક્ષી.
- (૨) રા. રા. ગુલાબરાય ઝોવિદરાય દેસાઈ
- (૩) રા. રા. ગુલાબરાય વજેશ્વર જાવા.
- (૪) રા. રા. નાનાલાલ બુદ્ધરજી મુકસ

અને આ પેટા કમીટીએ બે માસમાં સરદાર બાબતોનો પોતાનો રીપોર્ટ ત્રિમાસિકના બવરચાપકને મોકલી આપવો જેણે મડળ પાસે રજુ કરવો એમ કરાવવામાં આવ્યું.

નીચેના ચુદ્ધરો સભામાં બાબતો સેવા હાજર થયા હતા.

- (૧) રા. રા. કમ્પાબુરાય જેઠાભાઈ બક્ષી પોરબંદરથી
- (૨) રા. રા. ગુલાબરાય ઝોવિદરાય દેસાઈ ભાવનગરથી
- (૩) રા. રા. માનસજી પીતામજીદાસ મહેતા ભાવનગરથી.
- (૪) વે. મુ. રા. નાનાલાલ બુદ્ધરજી ભુનાગદથી.
- (૫) રા. રા. કશવલાલ મજિથ કર ભાવનગરથી.
- (૬) રા. રા. નવલસ કર સર્પસ કર ભાવનગરથી.
- (૭) વે. મુ. ગીંગાજી કર વલ્લભજી રાજકોટથી.
- (૮) રા. રા. ગુલાબરાય વજેશ્વર જાવા રાજકોટથી.
- (૯) રા. રા. બલવનગપ દરિયાજી બુચ રાજકોટથી
- (૧૦) રા. રા. અમૃતલાલ ગુજરાદાસ બક્ષી રાજકોટથી.
- (૧૧) રા. રા. જયવંતરાય વજેશ્વર જાવા રાજકોટથી

‘ત્રિમાસિક’ મારફતે આજ દીવસ સુધી અપાયેલ રોકાસરશીપો

તથા મફદાની ટીપ.

બીલુ વર્ષ.

૫૦-૦-૦ ગ. રા. વેળીમાલ દગીદાસ નાનાવડીને બી એ દસાસમાં અંતિમક વિધાય સંપૂર્ણ થીયા માટે ચોપડીઓની મદદ (એલ.એસ.બી. યથા નોકરી સર થતાં નાખ્યા પાઠાં મળી ગયા છે)

૧૨૦-૦-૦ ગ. રા. વસનરાય દગીદાસ વહગાવડની ‘ત્રિમાસિક’ રોકાસરશીપ ૧ ૧૦ માસિક

ત્રીલુ તથા ચોથું વર્ષ.

૨૪૦-૦-૦ ગ. રા. ઝોવિદરાય પુલ્લભાઈ વસાવડ ‘ત્રિમાસિક’ રોકાસરશીપ ૧ ૧૦ માસિક.

પાંચમું વર્ષ.

- ૧૨૦-૦-૦ રા. રા. રતિલાલ ઝીરખરલાલ ધોસલાયા 'ત્રિમાસિક' સ્ટેશનર શીપ શા
 ૧૦ માસીક,
 ૧૦૦-૦-૦ રા. રા. નીલારીલાલ છોટાલાલ વછરાગળનીને સહરપસાદ મીમેરીલસ સ્ટેશનર
 શીપ'

છઠું વર્ષ.

- ૧૨૦-૦-૦ રા. રા. મણીલાલ દરખલાલ વછરાગળનીને 'ત્રિમાસિક' સ્ટેશનર શીપ' માસીક
 શા. ૧૦
 ૧૧૦-૦-૦ રા. રા. કેશવલાલ પ્રેમચંદર માંકડ (૫૦ આફ્રીકાની+૧૦ પશ્ચિમપાટણી)
 ૧૦૦-૦-૦ રા. રા. ભુપતરાય ભગવતીલાલ માંકડ 'સહરપસાદ ટેકનીકલસ્ટેશનર શીપ'
 ૫૦-૦-૦ વે. મુ. ત્રાજણ માધવજી વોરાને નેચીક વિપત સરકાર પી. એ. ક્લાસમાં
 મેતા

વિદ્યોત્તેજક જ્ઞાતિસેવા.

વતસલતાનો વિસ્તાર ધરકુટુંબમાંથી સાતિકુળ મુખી કેળવણી બતના
 ઉજળા સ્વરૂપમાં વધે એ પણ સાતિકુલારનું એક ટેળીવું સદવાબ્ધ સૂચક
 ચિન્હ છે એમ નીચેની બે બાબતો વાંચી સૌ કોઈ સ્વીકારશે.

(૧) રા. રા. ગુલાબરાય વજેશ્વર હાયાએ, પોતાના નાના ભાઈ રા. રા. ભગવતરાય
 વજેશ્વર હાયા જેઓ ગયા બ્રહ્મોચર નવેશ્વરમાં જાતિ સમ્રાટ તાવની બીમારીમાથી પ્રભુ
 કૃપાને લીધે સાળ સાથે છેલ્લા તેની મુલ શુદ્ધીરીમાં શા. ૧૦૦ની એક રકમ વિદ્યોતેજક
 યાત્રી સેવા અર્થે અનામત કરાવી છે અને તેની સરત માત્ર એટલી જ છે કે જેને તે અપાય
 તેઓ મરે વચ્ચે બાદ, ત્રિમાસિક આદિસની બીજી સ્ટેશનરશીપે ચાલક, ત્રિમાસિક આદિ-
 સને એવાજ વિદ્યોતેજક ઉપયોગ માટે મુદ્દે મુદ્દે સહરકુ રકમ પાછી આપી કે તેની રકમ
 રા. મોમુદની મુચના અનુસાર હાલ સહરકુ રકમમાંથી શા. ૫૦ પચાસ જામનગરના રા.
 મણુપતરાય અમૃતલાલ વછરાગળની કે જે ગુજરાત કોલેજમાં હાલ બણે છે તેને અને શા.
 ૫૦ પચાસ રા. જામનગર મનોરહાસ માંકડ જે જામનગર હાઈસ્કૂલમાં હાલ બણે છે
 તેમને ઉપરી સરતે આપવામાં આવ્યા છે

(૨) એક સદગુહર્યે પોતાના સ્વર્ગસ્થ બાપુઓના સમજુર્ધે શા. ૫ પાંચની માસીક
 રકમ આપવાનું જમારા તરફ લખી મોકલેલ છે તેને આ સ્થળે ઉપકાર માની અમે નીચેની
 સરતે આવતા માસથી સહરકુ રકમ આપવાનું શરૂ કરીશું તે જાહેર કરીએ છીએ

(એ) ઉમેદવાર કચ્છ કાઠીવાવાડ વડનગરા નાગર અથવા નાગર ધાઠણ મરીન નિવાર્થી હોવો જોઈએ.

(બી) કામપણ સ્થળે શાળામાં અભ્યાસ કરતો હોય તેવો જોઈએ.

(સી) તેમને શી ગ્રાંટ આ રકમની આવશ્યકતા છે એવું જાહેર યત્ર જોઈએ.

તે પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થનું પોતાની સિધ્ધિ સબંધે તેમજ શાળાના પ્રીન્સીપાલ અથવા હેડમાસ્ટર ના સર્ટિફિકેટો સાથે ઉમેદવારોએ વેલ.સર અરજી કરવી.

“ધી રાજકોટ ત્રિમાસિક સભા.”

તા. ૪-૩-૧૧ ના રાજ અહીં વસતા નાગર ગૃહસ્થોએ શ્રી હાટકેશ્વરના મંદિરમાં બેઠા થઈ “ત્રિમાસિક સભા” ની સ્થાપના કરી છે તે વખતે નીચે મુજબ કામ કરવામાં આવ્યું હતું.

(૧) રા. કેવળરામ વી. જીવીશ્વરમ બી. એ. એસ. એસ. બી. ને સેક્રેટરી તથા નીચેના ગૃહસ્થોની એક મેનેજર કમીટી નીમવામાં આવી હતી.

(૧) રા. રા. મુદરસાલ ન્હાનાલાલ દેસાઈ બી. એ. એસ. એસ. બી.

(૨) રા. રા. જનનલાલ મુનરરામ મોહન ટીરફીક્ટ પ્લીડર.

(૩) રા. રા. જનમજી કર વી. મદાસ કર મુખ.

આ કમીટીને કરવાનાં બીજા કામોની સાથે પ્રસિદ્ધ થઈ રહે તેવું એક એવું કામ સોંપેલ છે કે તેમણે બાકી વસતા ગ્રાન્ટ્યુઓટો, બનડગ્રાન્ટ્યુઓટો તથા બીજા ગૃહસ્થોને વિનંતિ કરી રાજકોટમાં અભ્યાસ કરતા નાગર વિદ્યાર્થીઓને તેમના અભ્યાસમાં મદદ કરવી.

આ સભા દર મહીનાને પહેલે સવિવારે મેળવવી.

ઉપરની બાબતમાં અહીં હાજરુસમા અભ્યાસ કરતા ૭૩ નાગર વિદ્યાર્થીઓને મદદ કરવા માટે અનંતજી બોરડીજી હાજરમાં પાંચ એક એક બી. ત્રણ બી. એ એક ટીરફીક્ટ પ્લીડર અને પાંચ બનડ ગ્રાન્ટ્યુઓટોની મદદથી કક્કસો પુરુષ છે અને સત્તર ત્રણ બાલકોમાં જ્યાં કામ આવે છે હાજરીનું પ્રમાણ પણ ઠીક છે તે પણ મહીના પુરા થયે સભા બેઠી કરી રીપોર્ટ રજૂ કરશે.

કમીટીના રીપોર્ટ તેમને સુપ્રત કરેલ કામનો આવ્યા બાદ અહીં તે કામ કેવું આવ્યું તે જોવા પછી આપણે સમુદાય બહેનો દ્વારા તેવાં બીજા કામોમાં તે માસિક કામ શરૂ કરવા સાના ગૃહસ્થોને વિનંતિ પણ લખવાનું ઇરાવામાં આવ્યું હતું.

त्रिमासिक

—१८६५ पुस्तक ७ अं. भाषा १४ अं. वत् १८६०. अंक २

नवयुग संदेश.

धीमे धीमे यया झांखा तारना, बिपु ये ययो;
पुष्पोए पक्षिए साये, कीलाहोल करी मुपमो. १

मीठी मीठी चंदनीमां दुबंतां,
मंदी मंदी वायुनी बहेर भेतां,
देवी सत्त्वो रेढतां छष्टि मीठी,
स्वमां मीठां निर्खतां राखि पीसी. २

धरुण तरुण पृष्ठे दोहत्तुं बिब आब्युं,
उपर अघर सर्वे रक्त ज्योतिष छबाब्युं,
भक्षणपुट बिभेदी झोर क्यांयी उठयो आ !
अथ अयन सुतेछां टम्पती कम्पव्यां हा ! ३

समय चकित नेत्रे शीर्ष उंचुं करीने,
मियतम रमणीने इस्तयी ठेरवीने,
भीरज घरी बिलोके, चित्र विचित्ररूपे
अयन सदन धेयुं जोसजोतां अरिष. ४

नव सर कर भारी काल चिह्नाळ आठ्यो,
दक्ष दिक्ष पयराई गर्जतो मेघ जेवो.

अदि तदि जनमुंडो धैर्य हुंकारतां, ते
मुछ कर घरी तोये प्रेमी आळोटतो रे ! ५

“मोगव्या मोग तें झाला, माग तुं माग्यहीन रे !”

हाफलो फांफलो दोढयो, शब्दो ए श्रवणे पढये. ६

“वडी वडीने घर राखवुं, ए न्यायी करे न्यायनुं मूत्र क्यां छे !”

“कुटिलवायी कदि कार्यसिद्धि, कोने टकी नित्य परंपरायी” !

“जोया, जमाव्या, वडी चढी जाता, राज्योतणा रंग विविध माता,”

“मूल्यो छतां, विस्मय ए ज लागे, कूपे पढयो दीप गृही स्वहाये !” ८

“रच्यो मच्यो तुं तन पोषवामां, प्रियाभिलाषा परिपूरवामां ;”

“परायी पीडा हृदये न आणी तथापि आश्वा शिर वैभवोनी !” ९

“मिथ्याभिमाने यद् मस्व पुरो, सर्वज्ञ, जाणे न जरा अधुरो !”

“पराधिने पेट भर्युं तथापि, परोपदेशो न गम्या

कदापि !” १०

“शरीरनी शक्ति घटी विलासे, कार्यक्रिया व्यर्थ वयो विवादे !”

“विदान्तवार्ता अनुकूल लागी, छेवुं, न टेवुं, दृढिहीन रागी !” ११

“जोने ! चारे दिशाए, हृदकमळ सौ उद्यट्यां मूर्यतापे,”

“विश्वव्यापी प्रभाए जडअजड विषे दीप्ति केवी प्रकाशे !”

“स्वोयुं ! स्वोयुं न आवे; सुभटवर छतां, रे ! अघेरो ययो ज्ञे !”

“जिनां कूलो प्रफुल्ल्यां वीरवर रवियी, ते थुं कर्माई भाजे !” १२

“इच्छा करे जीवन मानुष जीववानी,”

“इच्छा कदापि पद पूर्वज पामवानी,”

“इच्छे शिरोमणि यवा जनमण्डळोनो,”

तो विश्वजीवन विषे जीव होम ता'रो.” १३

“तारु नयी क्षरीर, ते सहु विभुनुं छे,”

“पुत्रादि धाम धन, ते पण विभुनुं छे,”

“सारो न जीव पण, जाण विराटनो छे,”

“निमित्त मांज, तुज लेख ललाटनो छे.” १४

“विधुदनिल अनलादि विराट, शक्ति”

“जोने ! नमे छ करवा तुज शुद्ध भक्ति,”

“दिक्पाल द्वार दश दिशं घघादी नांखे,”

“सैय्या तजी, सुमन अर्पी, घघावी हुं छे.” १५

भाणी बेगयी निःसरी मसरवी आवास आवासमां

चन्नेदी प्रतिशब्दयी गडगदी घोपास, आकाशमां,

ने ते बेग विशेषमां विवदवा अस्फुट शब्दो कोइ,

विधुदाहन कान्नुं पसी जतुं रोकायुं रोचयुं नाहि. १६

‘जोचहुं हूं विचारहुं फरहुं जहुंहुं हवां.’

कंपतां, डोलतां घोस्यो घघावी नासिका, भवां ! १७

संभ्री.

आपणी व्हेनोनुं स्नेह सम्मेलन.

(मळेलुं.)

‘बोली बोली चालो साहेली, मळीने सौ रमवा जमवा’—ए राग.

आबो बोने सौ साये मळीने स्नेही संमेलन आज भरवा;

आम्हु आमंभण धर्म तरफतुं होंसे हैयायी मान्य करवा. आबो.

चहैश आपणो ऐक्य धवानो, विरोध होय तो दूर करवा,

बर्षों विषय शुं स्थिति छे आपणी, क्यां छैए ने केवां हवां? आबो.

विषय विषय सौ हाथ धरीने, शक्ति अनुसार आज कहेवा,

આલસ્યં નિદ્રા આજ ત્યજીને, સમયાનુસાર સજ્જ રહેવા. આવો.
 અન્ય જ્ઞાતિમાં ઢબ ગણાઈ, નામ નાગરને યોગ્ય રહેવા,
 વિદ્યા પ્રસારી સદ્ગુણ સ્થાપી, પૂજ આમૂષ્ય આજ ધરવા. આવો.
 પતિવ્રત સદ્ પ્રીતેથી પાછી, નીતિને પંથે પગ ભરવા,
 યજ્ઞોગાન કરી નામાંકિત નરનાં, શ્રેષ્ઠ સતીના ગુણ ગાવા. આવો.
 યોગ્ય મુધારો આજે આટોપી, ગાંઠી શુદ્ધિવંધન તોડવા,
 વિદ્યા સત્ત્વર સૌ આગઠ વધારી, સ્થિતિ સમયનું માન કરવા. આવો.
 વક્ષતિ સાધવા સાથે સંઘાઈ, મઠી સંગે આગઠ પઢવા,
 શ્રેણી મઠીને વિસર્જન લઈ, લઈ વચનોને વિચરવા. આવો.

સૌ. શ્રેણી મઠી.

અથ પુરુષ સૂક્તમ્

(અનુસંધાન વર્ગ ૫ ના ૧૪૮ ૭૫ થી)

સ્નાયુજ પરિમિત રેશને જ્વલિત કરીને ગ્રહેષા છે, સ્નાયુજ પ્રમાણ ને જતાવવામાં આવ્યું છે તે એક સપ્તશ્લોક છે, પરંતુ સમગ્ર એવી છે કે અઘાંતથી બહાર પણ અતુર સર્વથી વ્યાપમાન થઈ ગ્રહેષા છે

પુરુષ મહત્તા આ પ્રથમ મન્ત્રથી પરમાત્માએ પોતાની વ્યાપક સ્થિતિ પરિદર્શમાન કરી છે, એનું નિ સદૈવ આપણે સમગ્ર જીવનમાં જોઈએ એટલું નહીં પણ ન્યારે ન્યારે આવો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે ત્યારે જુદાજુદા સ્થાનોએ તેજ વાતનું કથન અન્ય રીતોએ પણ જોવામાં આવે છે

કારણ કે પ્રસન્નતા, કથનતા, અને વાતનિ બેઠે દેવા છતાં તથા શિશુશિશુ સખ પ્રક્રિયામાં ગુણાત્મા પ્રતાપસ્તુત એજ વાતનું ગૃહણ સર્વે ગ્રંથોએ સ્વીકાર કરવાનું આપણી દૃષ્ટિએ આવે છે અને તે આ મન્ત્રમન વિશ્વતોષ્ટ્વા શીજ માન નહીં પરંતુ શ્વેતાશ્વતર પણ એજ આવને બીજા સ્તરમાં વર્ણ છે. છતાં વસ્તુ સ્થિતિ બેઠવાની નથી.

અનુષ્ટુપ.

સર્વાનન શિરોગ્રીવઃ સર્વમૂલ ગુહાન્નયઃ ।

સર્વવ્યાપી સ ભગવાં સ્વસ્માત્સર્વગતઃશ્ચિવઃ ॥

અર્થ—

તેથી તે ઐશ્વર્યવાન સર્વ મુખવાળા, સર્વ મસ્તકવાળા, સર્વ ડોકવાળા સર્વ પ્રાણી-
ઓની સુશિષ્ય ગુહામાં સ્થિત (રહેલા) ને સર્વવ્યાપક છે તેથી તે ક્રમ્વાચુને વર્ણવનારા એવા
પરમાત્મા સર્વને વિશે રહેલા છે

આટલેથી સતોપ નદિ રાખતાં પોતે અશ્વે ક્રવા છે એવો પ્રશ્ન પોતાથીજ ઉત્પન્ન
કરી જિજ્ઞાસાની પરિવર્તિ અર્થે પુનઃ નિચેના બીજા અનુષ્ટુપથી ઉત્તર આપે છે કે—

અનુષ્ટુપ.

મહાન્ પ્રમુખૈં પૂરુષઃ સત્ત્વસ્યૈવ પ્રવર્તકઃ ।

દુનિર્મલા મિમાંપ્રાસિ મિશ્ચાનોજ્યોતિરખ્યયઃ ॥

અર્થ—

પ્રસિદ્ધ પરમાત્મા મહાન્ ને જગત્ની ઉત્પત્તિ-રિષ્ટિ અને લક્ષ કરવામાં સમર્થ
છે, તેવા આ પરમાત્મા આ સ્વરૂપાવગ્રહરૂપ અલ્પ ત નિભેગયાપિ પ્રતિ અન્ત કરજીને પ્રવૃત્તિ
કથવનારા નિષ્ક્રાંતા તેજોમય અવિનાશી છે.

પરમાત્માની ઉપશોક્ત સર્વામક શિશિની અક્ષિટદિ અર્થે અન્ય શ્રુતિવાક્ય સર્વાણિ
હવા શ્માનિ મૂતાન્યાકાશાદેવ સમુત્પદ્યંતે ।

આ સર્વ પ્રસિદ્ધ ભૂતે અલ્પ અર્થાત્ પુરુષ પરમાત્મા વડેજ ઉદ્ભવે છે અને પુનઃ
તેમાંજ હવેને પામે છે એટલું જ તદ્દી પરત્વ તસ્માત્કા યાઃ પ્રમથન્તિ સર્વે સમૂલં
શાશ્વતિકઃ સનિત્યઃ ॥ કલ્યાપસ્તમ્બઃતે પરમાત્માથી અલ્પ આદિ અર્થે ઉપજે છે તે અનાદિ
તથા અવિનાશી છે.

જે વાત શ્રુતિમાં, જે વાત સ્મૃતિ, તથા અન્ય ક્ષતિદ્વાસાદિ પ્રમાણોમાં પ્રસિદ્ધ
કરેલી છે તેજ સર્વ આ પ્રથમ મન્ત્રના પ્રમુખજી રૂપ છે તેથી હવે એકજ સિદ્ધાન્તને
બુદ્ધિપુર્ણ સ્વરૂપમાં અભાવવા પ્રયોજન જણાવું નથી અને તેથી આ મન્ત્રના તાત્પર્યર્થને
સમજતાં હવે બીજા મન્ત્રના અવલોકનમાં ઉતરીશું

આ રીતે પુરુષ સુક્તની પહેલી ઋચાથી પરમાત્માએ પોતાનું સર્વવ્યાપકત્વ સિદ્ધ કરી
હવે બીજા ઋચા વડે પોતાનું નિષ્ક્રાંતાપણું પ્રસિદ્ધ કરાવું આપણે તે ઋચાના અવલોકનથી
જાણી શકીશું

અથ દ્વિતીયા^૧.

મૂલમ્

પુરુષ एवेदं सर्वं यदभूतं यच्च भव्यम् ॥

उत्तमृतत्व स्पेशानो यदभेनाति रोहति ॥२॥ (दक्षिणहस्ते आसन्नं)

૫૬૫૧૭ —

પુરુષઃ । एव । इदम् । सर्वम् । यत् । भूतम् । यत् । च । भ-
व्यम् । उत । अमृतत्वस्य । इक्षान । यत् । अभेन । अतिरोहति । २ ।

અર્થ—પુરુષ-પુરુષ એ-જા હદમ્-આ સર્વમ્-સર્વ-સમગ્ર યત્ ને મૂતમ્-મૂત-મધ્ય મધ્ય
યત્-ને ચ અને મધ્યમ્ ભવિષ્યત્ ઉત્-સકલ-સધનો અમૃતત્વસ્ય-કૈવલ્યના અથવા મોક્ષના-
નાથ રહિતના ઇક્ષાન-નિષતા યત્ ને અભેન-અનવડે (કરીને) અતિરોહતિ-સ્થિતિ
કરે છે-છવે છે

ટીકા —

ને સર્વમા પૂર્ણ પુરુષ અને ને નાથ રહિત, કારણ અને જીવાના વ્યાપી, ને પૃથ્વીઆદિ
જગત્ અને જીવથી અતિરિક્ત છે, તેજ પુરુષ આ સકલ ભૂતભવિષ્યત્ અને વર્તમાનસ્થ
જગત્નો જનાવનાર છે.

અન્ય રીતે—

ને કલ્પ વડે રહિતે પામે છે, ને આ સર્વ દેખાણ છે, ને ભૂત રૂપ છે, ને ને
ભવિષ્ય રૂપ છે, તેજ પુરુષ છે અને તે વળી પૂર્ણજ્ઞ સર્વના ને કૈવલ્ય-મોક્ષના નિષતા છે.
વિવેચન—

પુરુષ એવ હદમ્ આ પદથી આજ પુરુષ આનાથી પર-અન્ય બીજે નહીં એવા
પુરુષનું ચૂંટણું છે એમ સા માટે હોઇ શકે અર્થાત્ પ્રથમ મત્રમાં આ પુરુષ અર્થે કહેવાય
અથા જતાં પુનઃપુરુષ શબ્દ પ્રયોજ દ્વિતીય મત્રમાં સ્થાપન કરવાનું શુ પ્રયોજન હતી એવી
શક્યને અવકાશ નથી કારણુ કે કયો પુરુષ આ સ્થાન અર્થે વિવક્ષિત છે તેનું સમ્પૂર્ણ
દિગ્દર્શન પૂર્વ મત્રમાં આપણે કરી ચકા છીએ અને આ મત્રમાં પણ તેનુંજ ચૂંટણું કથન
હોઇને પુનઃ તેનું અભિધાન આલેખવાથી સરિર ભેદ થઇ આમાં કોઇ બુદ્ધિ જ પાત્ર છે એમ
અમ શક્યું નથી અને તેથીજ આખ્યકર કહે છે કે યદિદં વર્ષમાનં જગત્ સર્વં તત્પુરુષ
एव ને આ આજુ જગત્ બધું છે તે પુરુષ જ છે આથી દ્વે અન્યના ચૂંટણુંને સ્થાનજ
નથી અર્થાત્ સ્પષ્ટ વાતોતો એજ છે કે પરમાત્મા અનેક વિધ હોઇ શકતા નથી તેમ તેના
કાર્ય વા કારણુ વસાત અનેક વખતે નામ માત્ર આવવાથી તે સરિર ભિન્ન ભિન્ન હોઇ શકતા
નથી તેમજ સ્થાન ભેદે સ્વરૂપ ભેદ કદી પણ શકાયો નથી, અર્થાત્ તેવો “ एकोऽहं ”
“ત્રિકાલાવાધ્ય” છે એટલું જ નહીં પણ નેદનાનાસ્તિકિંચન એ પ્રયોજાનુસાર તેડ
સ્વરૂપ એકજ જતાં બદ્ધ રૂપે પ્રકાશ થનારે હોઇ અનેકની સચ્ચાના આરોપજુ માત્રને યોગ્ય

છે વસ્તુ રિષિતિ બેઠવાળી નથી એ વાર્તા સિદ્ધ કરવા અર્થે આ સ્થલે આપણે એક વ્યાવહારિક નાટ્ય પ્રયોજનું દર્શન લઈએ જેમકે એક યમદત્ત નામનો નાટ્યકાર પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયેલ જુદા જુદા સ્વરૂપ વડે પ્રેક્ષકોના નેત્ર સમુખ જુદા જુદા ચિત્રનું દર્શન કરાવે છે, એટલે કે એક વખત સોળે મૃંગાર ખારી નવમ મુવતી સ્ત્રીના વેશમાં, તારે ખીન્ને પ્રસંગે તેજ યમદત્ત એક સાધુના મુવેશ સન્ધ્યાસી, મોમી, અને અવધતનું ચિત્ર આપે છે, વળી અન્ય પ્રસંગે રાજ્યાસને આશ્રદ સદ્ય અર્ધવર્તે મદિપતિના અર્ધદારે કારણ કરી સ્વસેવકોને વિવિધ પ્રકારની ખાટા કરતા દેખાવથી દર્શનકારોને તેનું દર્શન આપે છે, ત્યારે ખીન્ને સમય આવતાં મદ્યન સન્ધ્યાએ ખારી રજુવીર પોદ્ધાનું જ્ઞાન કરાવે છે, આ સપત્તે પ્રસંગે મૂળ પુરુષ નાટ્યકાર તે યમદત્ત તેમાં જેમ નિ સ્વરૂપ બેઠપણું નથી તેમ શ્રી પરમ પુરુષમાં પણ વસ્તુતા એ બેપણું નથી પરંતુ ઉપર કશું તેમ દરેક ધર્મના આશયજ્યુને સદ્ય તેવાપણું જ્ઞાન માત્ર માત્ર છે એટલુંજ નહીં પણ ત્યારે પોતે પોતાથી જ “મહુષાસ્પામ્” કશું ત્યારે તે દરેક પ્રકારના ધર્મના આશયજ્યુને મોઝ ધણ છે બૂઝો શ્રુતિ કહે છે તેમ

અનુષ્ટુપ.

સર્વતઃપાણિપાદંતત્ સર્વતોસિ શિરોમુલ્લમ્ ।

સર્વનખુતિમણ્ડોકે સર્વમાદૃત્ય તિષ્ઠતિ ॥

અર્થ—

તે પરમાત્મા પુરુષ સ્વરૂપ સર્વબળી દસ્તગણ, સર્વબળી પાદગણ, સર્વબળી નેત્રગણ, સર્વબળી મુખગણ, સર્વબળી મસ્તકગણ, સર્વબળી શ્રોત્રગણ અને તે સર્વ પ્રાણીઓના શરિરમાં મનુસ્ત્ર આદ્ય યમને અર્થાત્ રાજોને રહેલું છે.

આ શ્રુતિ વાક્યથી પરમતત્ત્વમાં હૃદિઓના આરોપજ્ય માત્રનું કથનત્ત્વ છે હિન્તુ વસ્તુત્ત્વ તેનું નથી કારણકે તેના સ્વન સ્વાપનું જ્ઞાન નિચેના વાક્યથી આપણને અન્ન રીતે પ્રયોધાય છે.

અનુષ્ટુપ.

સર્વેન્દ્રિયગુણા માસં સર્વેન્દ્રિય વિવર્જિતમ્ ।

સર્વસ્ય મધુમીશ્ચાર્નં સર્વસ્ય સ્મરણં મૃદત્ ॥

અર્થ—

આ પરમ તત્ત્વ ઉપરોક્ત કથનાનુસાર શ્રોત્રાદિ સર્વ પ્રકારની હૃદિયોગણ તથા ચન્દ્રસૂર્યગણિ ધર્મોગણ પ્રતીત માત્ર છે જ્યાં વસ્તુત્ત્વ સર્વે હૃદિય બળથી અને સર્વે યજ્ઞોથી રહિત છે તે સર્વ જગત્માત્રના સ્વામી, સર્વ જગત્ત્વ નિશ્ચય સર્વની પરમ મતિ અને સર્વનું કારણ છે.

પૂર્વના શ્લોકથી ઉદ્ભવતિ સદાને વૈત્તર વાક્ય સાગી રીતે નિશ્ચય કરે છે કારણકે હૃદિયો અને કર્મણ્ય મોક્ષતુલ્યાદિ ધર્મોગણ વાસ્તવિક હોત તો વેદ વેદાન્ત અને શ્રુતિ

પુરાણાદિ નિરજન નિગમગ્રંથોનું વર્ણન કરે છે તે નહીં કરતાં કામ જુદાજ પ્રસંગનું રસન કરાવત

આટલા સનિકર્ષણી આપણે નિર્વિવાદ નિર્લેપ મેળવી શકીએ છીએ કે પુરુષ એવું
ફક્ત પદથી તેજ પરમાત્મ તત્ત્વનું દ્વિતીય સ્વરૂપમાં આપણ કરવામાં આવ્યું છે કારણકે બીજી
રીતે પણ આ મંત્રમાં આવતાં યત્ યત્ શબ્દના અધિક પ્રયોગનું કારણ પણ તેજ
પુરુષની આકાંક્ષા સુચવનારું છે એટલુંજ નહીં પણ એ યત્ યત્ શબ્દ પ્રયોગ અન્ય રીતે
બાંધકાર હશે એ તેમ ભૂત-ભવમત્તા આભારરૂપ થઈ સધળા મંત્રનું એકત્રપણું કરે છે

સર્વયદ્ભૂતં યજ્ઞમન્યમ્-યજ્ઞમૂતમતીતં જગદયજ્ઞમન્યં મવિન્ય ઝગદપિ પુરુષ
એવ, જે થઈ ગયેલું તે તથા જે હવે પછી થવાનું છે તે પણ-સધળું જગત્ પુરુષ છે

સર્વે શબ્દથી આ મંત્રમાં કિંચિત્ સીમાનું સ્વરૂપ કહી તેના પ્રવચન તરીકે ભૂત બન્ન
શબ્દનો પ્રયોગ યોગ્યતામાં આવ્યો છે અને તે એવી ક્રમ્મને અનુસરીને કે મૂતમ્ સમગ્ર
ભૂત પ્રપચ મન્યમ્ હવે પછી થનારું સદૃશ-પ્રપચ અને લલવાન્તર્ગત રહેશે વાર્તામાનિક

૧૨૫ પ્રપચ એ સધળું યથા સ્મિન્કલ્પે વર્તમાનાઃ પ્રાણિદૃશઃ સર્વેપિ વિરાદ્ પુરુષ

સ્યાવયથા સ્તર્યૈવાવીતા ગામિનોરપિ કલ્પયોદ્રષ્ટ્ય મિત્યમિમાયઃ ॥ જેમ આ

કલ્પમાં વર્તમાન પ્રાણિ સરિશ સમસ્ત વિશ્વ પુરુષના અવયવો છે તેમજ થઈ ગયેલા અને

હવે પછી થવાના સધળાને તેજ પ્રપચ જે સમગ્રમાં જેવો અભિપ્રાય છે એ સિદ્ધાન્ત-
નુસાર ભૂત, વર્તમાન, ને ભવિષ્ય એ ત્રિપુટી પ્રપચના કર્તા આ પુરુષ પરમાત્મા છે, આથી

આજીવ જતાં આપણને અધિક પણ નજરે આવે છે તે એ છે કે પરમદ્રશ્યો પેતાનું

કર્તૃત્વ સ્વીકારીનેજ શાંતિ ચૂકણ કરી દેણ તેનું નથી પરંતુ હવે પછી આવે છે તે અસ્થા

અમૃતાદિ શબ્દ પ્રધાન ભૂતર સ્વર્ગાદિ ભોક્ષીનું નિષ્કૃત્ત્વ પણ સ્વીકારાયેલું છે એનું આ મંત્ર

મત્ત દૃશ્તાન એ શબ્દથી આપણને જ્ઞાન થાય છે એટલેથીજ બસ નથી કેમકે વૃતાપિષ્ઠ

અમૃતવૃક્ષસ્ય દેષત્વસ્યાય મીશાનઃ સ્વામી તદ્દત્ત વૃતાપિષ્ઠ તદ્દથી પણ અને મોક્ષ-

પણાના અને દેવતાઓના ભોજના આ સ્વામી છે કલ્યાણિ લાખકારના નિશ્ચયવડે પુરુષનું

નિષ્કૃત્ત્વ સદૃશ સિદ્ધ થાય છે આથી પણ અધિક ક્રમ્મ, ઉદભવે તો એ સમ્મન્યે

મુતિ શું સાધિ આપે છે તે જોઈએ તો

ય एको जालवानीशतईशनीभिः सर्वोल्लोकानीशत ईशनीभिः ।

य एषैक उद्भवै सम्मषेच य एत द्विदुर मृतास्ते भवन्तिः ॥

અર્થ એવો છે કે જે એક માયાની પેતાની નિશામક શક્તિઓ વડે સર્વ પ્રજ્ઞીઓને નિષમમાં
રાખે છે, જે પેતાની નિશામક શક્તિઓ વડે યૂરાદિ સર્વ ભોક્ષાને નિષમમાં રાખે છે અને
જે એકજ જગદુભક્ષિને વિષે તથા સદ્દારને વિષે માયાવડે દેતું ભૂત છે, તે આ પરમદ્રશ્યને
જે જાણે છે તેઓ અવિનાશી થાય છે.....નળી

एकोदि रुद्रो न द्वितीयाय तस्युर्य इमान् लोकानाग्रत ईशनीभिः

मत्स्यरज्जुनां स्तिष्ठति संयुक्तोगन्तकाले संमृडय विश्वामुचनानि गोपाः ॥

અર્થ—એકજ હમ્બર છે તેનાથી બિન દ્વિતીય માટે પ્રમાણે અને મુકિતનો સ્થિત નથી જે હમ્બર આ શોકોને પોતાની નિયામક સહિતનો વડે નિયમમાં રાખે છે તથા જે જનોની અન્તર સ્થિત છે, જે પ્રથમ કાળે સંહાર કરે છે, તથા સર્વ કાળે સર્વ જનનોને રચીને સ્થિતિ કાળે પાસન કરનાર થાય છે

અર્થાત્ આ જાદુ સ્તમ્ભ પર્વત જે કાંઈ છે તે હમ્બર જ અને તેજ કથનોક્ત પુરાણ છે, તથા જે કાંઈ છે તે હમ્બરનાજ સરિરે અને કબ્જો છે એટલે પશુ તેનો નિયંત્રતા તે પોતે દોષનો નિર્વિવાદ નિર્ણય મેળવી શકાય છે બ્લો આ મુતિ.

विश्वत अक्षुस्त विश्वतोमुखो विश्वतो वाङ्मुख विश्वतस्पात् ।

संवाङ्म्यां घमति सं पतत्रै र्धावामूमी जनयन्देव एकः ॥

અર્થ—

સર્વભણી નેત્રવાળા, સર્વભણી મુખવાળા, સર્વભણી દાષવાળા અને સર્વભણી પત્રવાળા જે પરમાત્મા મનુષ્યોને દાષોની સાથે જોડે છે, અને પક્ષિઓને પાંખોની સાથે જોડે છે, તે એક પરમાત્મા સ્વયં તથા પક્ષિઓને રચના દ્વારા ત્યાર પછી—યદગ્નેનાતિરોહતિ, નિષ્તૃત્વ ત્રિધારવામાં કર્તવ્ય કર્મના પ્રયોજનમાં શી મદદરતે ઉતરવું પડે છે કેમકે ભુઓ યદ્યસ્માક્તરણાદગ્નેન પ્રાણિનામગ્નેન મોગ્યેન નિમિષ્ણેનાતિરોહતિ જે આ કાંઈકથી (આ કારણે એજ કે નિષ્તૃત્વપત્ત્વ રવીકારક છે તે) પ્રાણીઓને અનવડે, (અને) ભોજનવડે, નિમિત્ત બૂત થઈ આરોહણ કરાવે છે તે પશુ વગેરે શું કરીને કે સ્વર્ગીય કારણા ધંસ્યામતિક્રમ્ય પરિહસ્યમાનાં જગદામસ્યાં પ્રાપ્નોતિ પોતાની દારણાવરણાનું અનિકમણ કરી (હેઠી) તે દ્રશ્યમાન થતી એવી જગદારગ્ધ્યને પ્રાપ્ત થાય છે (અર્થાત્ જીવ ૧૫ અને છે) અને તે પશુ કેટલા પ્રસંગ પુરુષો તે કહે છે કે તસ્માત્ પ્રાણિનાં કર્મફલ મોગાય તે કાગળ પડાત્ મનુષ્યોના કર્મફળના ભોજને અર્થેજ આટલો અવધાર કર્યા છતાં એટલે કે જગદામસ્યાસ્વીકારાદ્ગ્નેન જગત્ અવગ્રહાનો રવીકાર કરવા છતાં પોતે તે નિર્ણયજ છે કેમકે તસ્પવસ્તૃત્વ મિત્પર્ય નથી આનું વાસ્તવિકપણું મતલબ વસ્તુતાએ તેના અવગ્રહથી તેના વાસ્તવિક અવસ્થામાં બેદ થતો નથી એવો અભિપ્રાય છે इति द्वितीया

दयाश कर ३६७ व्यवहारिक

गात्रेण

“સ્વપ્નચિત્ર વ્યવહારાંશ દર્શન.”

(મળેલું)

જ્યોગ્યો વખત છે પરીક્ષા મધ્ય કાલે પૂરી થયેલ હોવાથી મનજાગ્યાથી વહેલો ભાર ઓછો થઈ ગયો છે અહવાડિયા પછી બીજી પરીક્ષા માટે તૈયારી કરવાની છે, દરમ્યાન મનને વિનોદ આપવા માટે કંઈક રસિક અને યાતિમા આસતા રીત રીવાજો સજાયે એક શ્રેષ્ઠ લખવા મનમાં વિચાર મધ્ય આવ્યો છે વિચાર કરતાં કરતાં આખમાં નિદ્રા બરાવા લાગી અને થોડા સમયમાં નિદ્રાધીન થતા સ્વપ્નજાગ્યામાં મન ફગવા લાગ્યું શિયાળાનો દિવસ છે, સાંજના પાંચ સાડાપાંચ થયા છે, પાંચ છ મિત્રો વનપ્રદેશ વિશે દવા આવા-ફરવા ની-કળી પડ્યા છે, પશ્ચિમ દિશામાં અસ્તાચ્ચ પર્વતમાં ઉતરી પડ્યા તૈયાર થયેલ સ્વર્ગ દેવતા આશ્રમમાં ફરેલો, ઉચ્ચાં જ્યોતી ડાળો અને ટોચો ઉપર પવનની મદ લહેડીમાં આ-દોશન કરી રહ્યા છે આ પ્રદેશની ખુબીઓ જોતા, વનવેલમાં વનપ્રદેશ પુલો તોડતા, ફગ્યા આવેલ મિત્રો જુદીજુદી બાજુએ ફરવા લાગ્યા. ફરતા ફરતા પરધામ નામક એક જગ્યાએ થોડે દૂર દેખાતી પર્વતની ટોચો જોઈ એ પ્રદેશનું નિરીક્ષણ ફગવાની કચ્છા મધ્ય એટલે બીજા મિત્રોથી છુટા પડી, વન વાટિકાની વિકટ પથિકાની કાંટાઓથી હવાનેલ, જગલી વેલોઓથી દકાઈ જતી, વિષમ ભૂમિમાં આમળ અને આમળ વધવા લાગ્યો સ્વર્ગ અરત પામી જવાથી ચત્રિનો પ્રભાવ વધતો જતો હતો તેવું એને જાન રહ્યું નહોતું આશરે દોરેક ગાંધે દૂર જાણે અવજો માર્ગ વટાવતા આવી પહોંચ્યો, તોપણ પર્વતની ટોચો દલુ દૂરજ દેખાતી હતી રહેજા ખુશ્મા પ્રદેશમાં આવતા તેને રાત્રીના વચ્ચે વિશાળ ફાંજુ લલાટમાં વિરજમન થતા તારાજાગ્યા મળકાટથી નિશા મધ્ય મથાનુ જાન આવ્યું જે માર્ગથી પોતે આવ્યો હતો તે માર્ગ પાછો જોણા કાટવા માટે તેણે વિકેક પણ સુધી ફાંફાં માર્યા, પણ ફોજદ અતિ માર્ગ ન મળવાથી અને અંધારૂં થઈ ગયેલ હોવાથી રાત્રી રાત આ પ્રદેશમાંજ, કોઈએક ઉચ્ચ વૃક્ષ ઉપર ચડી ગાળી નાખવાનો નિમ્મલ કર્યો અને આસપાસથી થોડાં જગલી ફોલો વીણી લઈ, કુષા લાંબ કરી, બાણુમાં વહેતા નાનાકણ નિર્મળ જરજામાંથી પાળી પી, એક ઉચ્ચ વડ ઉપર ચડી, મડની બજોલમાં સરીર સફેદી સુતો અને થોડા સમયમાં થઈ અલન લાગેલ હોવાથી નિદ્રાવશ થઈ ગયો પ્રભાતમાં પડોડીયું થયું, ન થયું ત્યાં જાગ્યું થયો. વૃક્ષ ઉપરથી નીચે ઉતરી, પાસેના લીંબાના ઝાડ ઉપરથી લીંબી ડાળની કાપી લઈ દાનજુ કરી જરજામાંથી રહો ધોષ પગારી, પાછો પોતાનો માર્ગ મોઢી લેવા માટે અરત થયો એટલામાં આપેથી એક કાવળ ઉઘી રથામ મુર્તિ તેની તરફ આવતી લાગી. વિકેક પાસે આવી પહોંચતાં આ મુર્તિ કોઈ એક સ્ત્રી હોય, એમ દેખાયું તેનું શરીર મળજીત, હરેમ, અને વર્ણ રથામ કરતાં ઘઉં વર્ણ લાગ્યો. હથી પછુ થઈ નિદ્રા નિડર ઝડપથી આ સ્ત્રી આવતી હોવાથી, તે વનમાર્ગથી સરી રીતે વોકેલ હોય તેમ ખુશ્મા દીસતું હતું. પરધામે આમળ જઈ તેને પોતે માર્ગ બૂલી જવાથી વનમાં બૂલો પડી ગયો છે મારે માર્ગ જતાવવા માટે નિનનિ કરી એટલે આવતાર સ્ત્રીએ તેને પોતાની સાથે સાથે આવવા માટે દર્શી. રૂતામાં વન માર્ગ વિશે, પોતે કેવી રીતે જશે પડશે

તે વિશે વગેરે બધી વાતો પરધામ અને-આ સ્ત્રી વચ્ચે ઘણાં તેમાં તેઓ બન્ને એક જ માતિના અનુભવો હોવાનું અરસપરસ જણવામાં આવ્યું, તેથી તેઓની માતિમાં આશ્વતા રીત રીવાજો ઉપર પણ વાતચિતમાં સવાદ આશ્વતા સાથે રસ્તામાં ચારેપાસ ઉભા ઉભા હુજરો અને તેની વચ્ચે સાથે એક જાણી શકે તેવો સાંકડો" માર્ગ આવવા લાગ્યો. માર્ગની બન્ને બાજુએ ઠી જાણી હતી અને આ ખોલોમાં તેમજ" ક્ષતિ ઉપર વનરપતિની દારોહાર ખોલોખોલ આડી ખવળી હતી નીકળી હતી" પર્વતો ઉપર ધુમસની ધટા છવાઈ રહી હતી, તેમાં આ બન્ને જણ વાતોની સ્થરેમાં રસ્તા કાપે જતાં હતાં આ પર્વતો ઉપર પર્વતોની દારો વચ્ચે આશરે પાંચેક ગાઉ ચાકનાં સર્વે દેવનાં કિરણો પર્વતોનાં ઉચ્ચાં સિખરોને ચોતાની વિભૂતિથી સોભાવા લાગ્યાં અને આવે સમયે તે અંધ પરધામને પ્રકાશ પુઝ્યો -

" યુ સારે તમે આ પ્રદેશ નિરીક્ષણ કરવાની ઇચ્છાથી આ તરફ આવી રહ્યા હો" હા તમે કંઈક યુમ ઉદેશથી આવી રીતે છુપા આવ્યા છો એમ મને લાગે છે કારણ " આ પ્રદેશને અંજો દાસમાં અમારી તથા તમારી વચ્ચે મતભેદ ચાલે છે તેનાથી તમે "સારી રીતે વાકેફ હો" પરધામે જણાવ આપો કે મતભેદથી હું કંઈક અડી વાકેફ છઉં પરંતુ તમને જણાવ્યા પ્રમાણે હું આ પ્રદેશમાં ભૂતો પડવાથી આવી રહ્યો છઉં, ખીજો કસો હેતુ બન્ને આવવામાં મેં છુપાવ્યો નથી તોપણ આ પ્રદેશ જોયા પછી મતભેદ ફર ફરવા માટે, આ પ્રદેશ ઉપર જે કાંઈ હકમત ધરાવતું હતું, તેને પાકું મળવાની મારી ઇચ્છા છે " કીક સારે તમારી એવી ઇચ્છા હોય તો જાણો કે તેવી હકમત ધરાવનાર " હું ચોતે છઉં રહુ નામ બીપલ્લવરી છે આ પ્રદેશને રીત રીવાજના જોગબને " અડના નામે જોગબવામાં આવે છે " આ જોગબની સાથે બીપલ્લવરીએ ઉમેરી દાસ્ય કમું અને દાસ્યનો ખનિ એક પર્વતમાંથી બીજા પર્વતમાં અને બીજામાંથી ત્રીજામાં જાણી રહ્યો દાસ્યનો ખનિ અને પ્રતિખનિ જાન પડનાં ચારે તરફ આવી રહેલ પર્વતની ટોચો, ખીજો અને ઉચ્ચાનીચા બન્નેક વિષમ ભાગોમાંથી એકદમ ઉજળા આવી હોય તેમ અંધોની દારોહાર અને જુદાનાં જુદાં ઉભાગાં નીકળ્યા પરધામ આ દેખાવ જોઈ એકદમ સ્તબ્ધ બની ગયો એક બે પળ એમ વિચાર્યા બીપલ્લવરી બોલ્યા-" આ તમારી " જમણી તરફ પર્વતોની જે દારૂ આવેશી છે તેને અસિમ્પનના હુજર" ના નામથી જોગબ " અવામાં આવે છે ડાબા દાસ ઉપરના હુજરોને અગાન" ના હુજરોનું નામ આપવામાં આવેલ છે આપણે જે પર્વતો વચ્ચે ઘણાં અંજો આવ્યાં તેને "પરપરા" ના હુજરો કહેવા- " માં આવે છે, તથા સામે, સર્વે હુજરો કરતાં ઉચ્ચ હુજરો જે દેખાય છે તે "ખરચ" ના " હુજરોનાં મુપસિદ્ધ નામથી જાણીતા છે, આ જોગબપડનાં બે મુખ્ય વિભાગ પાડવામાં આ " વેલ છે અને તેમના નામ "શુભ" અશુભ" વિભાગ રાખવામાં આવેલ છે સામે અરચના " હુજરો ઉપર જે સેના કુંડાં વચ્ચે ધારણ કરી, માથે પાપડી તથા ખભે ઉપવસ્ત્ર રાખી " ટોળાખંધ હતી છે તે અરચના હુજરોમાં રહેતી, અને આસપાસના હુજરોમાં ભરાઈ " ચોતાનો નિર્વાહ અધ્યક્ષનારી અમારી પદાદી પ્રગ્ન છે, અને અમારી આધ્યક્ષ હોવાથી " અમારી સ્થાવે કાયમ રહે છે અરચના હુજર તે આ પ્રદેશ તેમજ બીજા પ્રદેશના મધ્ય " ખીંડુ નેવા છે અને અમારી સ્થાવે હતી રહેનાર આ પદાદી પ્રગ્ન સમયને અનુકૂળ થાય

“ તેવા દર્શીવાર સજ્જ, બોજનખંડ ઉપર અથવા અમારી હુમતવાળા બીજા પ્રદેશો ઉપર
 “ દરમો આવતા સમરામણમાં તરત ઉતરી પડે છે આ સિવાય અમારી પોતાની સેનાનાં
 “ દર્શીવાર બંને દાથ ઉપરના કુચરે તાન નગ્દીકે દોવાથી તમે જોઈ શકતા હશો ”
 પરધામે જામે દાથ ઉપર નજર કરતાં સેનાઓના શુદ્ધ શુદ્ધ વિભાગો જોવા તેમાં એક વિ-
 ભાજના દાથમાં ગદાને મળતાં આવતાં મોટાં સામેમાં તથા મોટી મોટી સપાટ મોરસ
 સિંચાઓ, બીજા વિભાજના દાથમાં બાકાંઓને મળતા આવતા મોટા કાજાઓ તથા દાથ
 જોવા મોટા ટોપો, ત્રીજા વિભાજના દાથમાં રાખેને મળતી આવતી ઘનમેળ લીલી લીલી
 મીંગે, તથા દરમો સાવનર ચનુની આંખ પૂરી દેવા માટે રેલુ બરી દોષ તેવા મીઠાં-મરચાં-
 ના મોટા મોટા કોષણોએ જોવામાં આવ્યા અને જોતાં જોતાં પરધામની આખો એક
 વિભાજથી બીજા વિભાજ અને બીજા વિભાજથી ત્રીજા વિભાજ ઉપર દોડદોડ કરવા લાગી.
 બીજાજનવરી પરધામને અમર્ય અક્તિ યથેસ જોતાં જોવા-“ અમારી સેના શુદ્ધ શુદ્ધ
 “ પરદેશનું રક્ષણ કરવા શુદ્ધ શુદ્ધ ગતના દર્શીવારનો ઉપયોગ કરે છે તે અમારી
 “ મુખ્ય ખુબી છે આ સાથે અમો દારૂ, નિદા, ટેજદારના સામ દામ વગેરે
 “ જોઈ અમારા પ્રતિરૂપિઓ ઉપર અજાતી તેમને અનેક રીતે પગની પાંચણ કરી
 “ દબાવે છીએ, જે હો દરે તમે અમારી સામે ધવાના કોષ ગ્રામ ઉદેશથી આવ્યા હો તે
 “ આમાથી સહીસહામત જાણ શકો તેમ છે કે અમારી સામે ધવામાં શુ ફાળ કદાહી
 “ શકશે તે જુઓ વરને આપણી વચ્ચે એટલે પુણ સીઓની વચ્ચે આ રીતરીવાજ
 “ ના બોજનખંડ સગમે જે મનભેદ છે તે મનભેદ ફર ન થાય તે અમે અમારો બચાવ
 “ કરવા દેવા તપર હદએ તે નપતી લેવા માટે જે આ સેના તમારી નજરે પડેલ
 “ છે, માટે આ મનભેદ ફર થઈ શકે તેવી કેષ એક યોજના તમે તૈયાર કરી શકો તે
 “ જોશે, અમે તમારી યોજના અમારા પ્રદેશમાં પ્રતિદ કરશું તથા અમારું રાજ્ય જે પ્રાણ
 “ સતક છે અને જોતી કુ અધિદારી હઉ તેવા બંધારણ મુજબ અમારી મહાબી જુદેજુદે
 “ કોણે દરેક સામે મને છે ત્યા તમારી યોજના ચર્ચાસે તથા કોષકોષ પ્રસંગે અમારી
 “ સલાહો દણે કે અવસરે મળે છે ત્યા આગળ પણ આ આગળ ઉપર વિવેચન કરશું
 “ તેવી રીતે વિવેચન થતા અમેને એ યોજના જમસે તેવી યોજના કબુલ કરશું અને
 “ આપણી વચ્ચેનો મનભેદ આવી રીતે સમાધાનીથી ફર થઈ શકશે, માટે વિચાર કરી
 “ કોષ યોજના કાઢી કદાહી ” પરધામ ઘોડીવાર પોતાની આંખો આ અદ્ભુત દેખાવ
 તથા મક્કમ બાણ સાબળી વીંચી ગયો અને ઘોડીવારે આંખો ઘઘાડી બોલ્યો “ બીજા-
 “ જવરી ! તમારા કહેવાથી વિચાર કરતા દમણી દ્વારા મનજમાં એક યોજના સ્પુરી આવી
 “ છે તમારે તે સાંભળવા માટે વિચાર દોષ તે તમે તથા આ સેનાનાં બીજા અમ
 “ જુઓ એક યથે બેસીએ અને એ યોજના ઉપર વિચાર ચલાવીએ ” બીજાજનવરીને
 પરધામનું જોશનુ કીક ભાજવાથી મેવાના શુદ્ધ શુદ્ધ વિભાજમાંથી અમણીઓને બેલાવ્યા
 અને બાકાંઓને દાથથી ઇશારત કરતાં સર્વે સૈન્ય પાણુ પૃથ્વીમાં સમાઈ ગયું હોય
 તેમ અદરૂંથ થઈ ગયું તથા અરચના કુચરેની પદાહી પ્રગ્ત પણ વિસાગો મેવા વિભાજ
 ગઈ. બીજાજનવરી, સેનાના અમણીઓ અને પરધામ એક ઉચ્ચ ગજા ઉપર જોનાકારમાં
 ગાવામાં અને બીજાજનવરીએ પરધામને પોતાની યોજના સર્વને સંજ્ઞાવવા માટે સુમધ્ય

પરધામ જોતો — “આપણા વચ્ચે જે મતભેદ છે તે દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવાની આપણી
 “ ફરેલી ફરજ છે તમે આ જાનતમાં હિમચી સાજ થો તો આપણું અરુપ કામ નહી
 “ તરતજ યદ્ય જનુ સમજનુ - સમજુ સ્ત્રી તથા પુરુષ બંને જોઇ શકે છે કે આપણે આ
 “ જાનતને અગ્રે તથા બીજી જાનતમાં સુધારા કરવા માગીએ તો કરી શકીએ તેમ છીએ
 “ માત્ર દરેક વ્યક્તિ પોતાની ફરજને પોતા પ્રત્યે, પોતાના કુટુંબ પ્રત્યે અને માન પ્રત્યે,
 “ પોતાને જે ફરજને જનવચાની છે તેનું યથાર્થ જ્ઞાન ધરાવતી હોય તો-એટલે કે આ જા-
 “ નતને-અગ્રે જે અજ્ઞાન આપણામાં છે તે કેળવણી અને યોગ્ય દુઃખાસ અને વર્તનથી
 “ દૂર કરવામાં મદદ આપે તો આપણે એક સચવી દબી પણ મળું કરી શકીએ તેમ છે.
 “ અર્થે સાત્ત્વને નિષ્ઠ છે કે એક પૈસા નકામા ખર્ચમાં જતો જથ્થાવો તે એક પૈસા
 “ કમાવા જેવું છે, ત્યારે દુવે વિચાર કરે કે આપણા ખર્ચમાં કેટલા બધા પૈસા નકામા
 “ વપરાય જાય છે એટલે કે કમાવા વગરના રહી જાય છે આપણી હાથની શિશ્નિ-શાન્તિની
 “ કમાય કરતી વ્યક્તિઓની એકદર કમાણી ઘટતી જવાથી કષ્ટક અસે નજણી થતી જાય
 “ છે તેમાં તમારો ભેગન દુઃખ નહિ એમ માનુ છું, આ સાથે આપણા કાશ્મી ધર ખર્ચ
 “ તેમજ પ્રાસંગિક ખર્ચ મળ્યા વધી ગયા છે અને જમાનાના વહેવા સાથે વધુ થતા જાય
 “ છે આપણી જાતીયાતો વધતી જાય છે ત્યારે જાતીયાત પૂરી પાડવાના સાધનો ઘટતાં
 “ જાય છે તે દેખીનું છે આમાં સ્ત્રીઓને હોય છે અને પુરુષોને નથી એવું જે જોઇ શકે
 “ તો તે માણસ પુરેપુરી હાજીર જણતો નથી અમર જાપણ છતાં કહેતો, નથી એમ જ
 “ માની શકાય, પરંતુ જે સ્ત્રીઓ પણ આ જાનતમાં સુધારા કરવા આપણી નજણી થતી
 “ જતી વિધિતે અગ્રે રીતરીવાજો, રહેણી કસણીમાં સમયને અનુકૂળ યોગ્ય ફેરફાર કરવામાં
 “ ઉસાદથી થતા આદરે તો વખત જતા તેઓ ધણું કરી શકે નાનપણથી જ જાણકારને
 “ યોગ્ય કેળવણી આપી તેમને નકામી જાતીયાતને ત્યાં થતા, નકામા ખર્ચ કરવા દોરવાય
 “ જતા અટકાવવામાં, વિશેષ ફરજતો, પુરુષ કરતાં સ્ત્રીઓ, મારે તો, હિમચી યદ્ય શક
 “ તેમ છે આવી રીતે સાદાજ આપણા સ્ત્રીઓને તૈયાર કરવા કેળવણીની ખાસ જરૂર છે
 “ આપણાં યાત્રો તપાસીશ તો ઉચ્ચ વર્તનવાળી કેળવણેલી ગર્ભા, સીતા, હમયતી, તારા-
 “ મતી, અફંદતી જેટલી અનેક શુભવાન સ્ત્રીઓના હાજલા આપણને મળી શકશે એક સ્ત્રી
 “ શું કરી શકે છે તેનો હાકલા જમાનાના દબસા જેવા હોય તો મીસીસ નાઇટરજેમનો
 “ હાજલો મળી શકશે, નેપોલીયન બોનાપાર્ટ જેવા મહાન નરરત્નોનો મત છે કે જે દેશને
 “ આજાદ કરવો હોય તો માતાને જ્ઞાન હોય, તો સ્ત્રીઓને કેળવણીની કેટલી જરૂર છે અને
 “ કેળવણી મજવાથી તમે સ્ત્રી વર્ગ પુરુષોને કેટલી મદદ કરી શકો તેનો ખ્યાલ કરવાનું હું
 “ તમને જ સોંપું છું દુવે આપણા ઉદેશ પરત્વે બોધતાં આપણી વચ્ચે રીતરીવાજોમાં
 “ સુધારા કરવા જે મતભેદ છે અને જોઈ કરી રીતરીવાજોમાં સુધારા અને અરેક છે એ-
 “ દમજ નહિ પરંતુ વધુ રીતરીવાજોમાં સુધારા સુધારો થવા પામ્યો હોય અને તેને
 “ અગ્રે ધારાધારણુ નહી થયાં હોય તે સુધારો યોદી પામ્યા, ધારાધારણુનો બચ કરવા
 “ કોઇ કોઇ વખતે અજ્ઞાનના કારણે અથવા પૈસાના મદ અથવા અભિમાનના કારણે પુરુષોને
 “ તેવી અજ્ઞાન સ્ત્રીઓ ઉશ્કેરી માનિવધાનુની પરંપરા નથા ધારાધારણુને માન આપવામાં
 “ ,શરમિદગી જેવું ગણી, માનિવધાનુ અને ધારા ધારણુને અન્યવશિષ્ટ કાઢી નાંખી

“ શકે તે સર્વની જાણ બહાર નથી આવું વિપરીત પરિણામ થતાં તેની અસર કેટલી બધી
 “ નુકસાનકારક તેમને પોતાને જ બિચારા થશે તેનો તેમને ખ્યાલ આવી શકતો નથી
 “ અને પરિણામ જોયું પડે ત્યારે હાપજ આવે જોડશે પશ્ચિમ ક્ષુદ્રિ થઈ યતાં-ખરે
 “ વખતે ન જોતા, આવેનું હાપજ બહુ ઉપયોગી ન જ આવે એ દેખીતું છે. એટલે
 “ આપણામાં જ બે ત્રણ વર્ષ પહેલાં કુવારા વેવાઈ, કુવારી પહેરામણી, પહેરામણી વગેરે
 “ બાળકોમાં જે સુધારા થયા હતા અને જેને-જેને ધારા ધારણે મનમાં આવ્યાં હતાં
 “ તેમાંથી કેટલાક ધારાઓનો કેવા કુદરતી કાળોથી કેટલાકો તરફથી બચ કરવામાં આવ્યો
 “ છે તે તમારે વિચારવા જેવું છે જે ચાલિસ સ્થા અને પરંપરા ચલાવે જતી હોય તે
 “ આવી રીતે ધારાઓનો બચ કરવાથી ચાલિસ નિષામદોની સત્તા દિન પ્રતિદિન ઘટતી
 “ જવાને કીધે જે વિપરીત પરિણામ આવે, તે વિપરીત પરિણામ ધારાઓનો બચ થતો
 “ અટકાવી, આવડું બધું કરી શકવાની શક્તિ તમારામાં છે, તેનો સંકુપનો કરવામાં વાપ-
 “ રતાં શીખો. આપણે બોજન વિષયનો એક જ દાખલો લઈએ કુવારા વેવાઈના જમણ
 “ તેમ જ બીજા જમણોમાં જે ખર્ચ કરી વિવિધ સામગ્રી તૈયાર કરવામાં આવે છે, જે
 “ ઉપાધિ પ્રમાણ તેમ જ આવડેને બોમવવી પડે છે તેના પ્રમાણમાં આ જમણોનો ઉપયોગ
 “ ચાલિસની આ પ્રમાણ-વેવાઈના તેમ જ ધરનાં કરી શકે છે ખરા? કે આ બધો ખર્ચ-
 “ આ બધી ઉપાધિ-માત્ર તમારો કરવા-આકર નહરનાં પેટ ભરવા, બીખારીઓને આપી
 “ દેવા, ઉકરડે દગડો કરવા મારે કરવામાં આવે છે તેનો ખ્યાલ કરે અસંખ્ય તમને
 “ તમારી આવડત, હાપજ, રસોઈની સામગ્રી વગેરે તૈયાર કરવાની કુશળતા બતાવવાનું
 “ મન થાય-અને તેને કીધે આ બાબત કમી કરવામાં તમને ફિક ન માટે તે સ્વાભાવિક
 “ છે પરંતુ કેળવણીનો પ્રચાર વધતાં ખોરાક પ્રાપ્તિમાં અને તમારા કરવાની આ સામગ્રી
 “ ઓછી થતી જશે પણ આ દરમ્યાન એક અમત ઉપજે તેની યોજના મને સંભરી
 “ આવી છે પણ તેને પાર પાડવામાં તમારી તન મનની મદદ દોવાની ખાસ જરૂર છે
 “ તે યોજના નીચે મુજબ છે અને તમારી હાજરીએ એ યોજના તમને કહ્યું -

આખું.

વૈકુંઠરાય વિ. નવનિધરાય મહેતા.

પુરાણાન્તર્ગત નાગરોત્પત્તિ.

પ્રકરણ ૧ હું.

દિંદુઓમાં ઇતિહાસ લખવાનો રીવાજ નદિ હોવાથી, ઇતિહાસની અત્યંત રૂચિવાળા પાશ્વલ નિદાનોએ સિંધાસોમો, પ્રાચીન દિગ્ગ્જયો, તામ્રપત્રો, દત્તકથા, અને અન્ય રેખાના પ્રાચીન ઇતિહાસોમાંનાં વૃત્તોં અથવા નામોના સામ્યથી દિંદુસ્થાન અથવા તેમાં વસતી શુદ્ધી જુદી જાનિઓનો જે ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ થયો છે, તે ઇતિહાસમાં પણ ત્યાંજે, જુદાજુદા પડિતો જુદાં જુદાં અનુમાનો ઉપગમી, જુદા જુદા નિર્ણયો પ્રદર્શિત કરે છે, સારે સ્વભાવના-વિશ્વાસી દિંદુઓને તેવા ઇતિહાસ ઉપર અનિશ્ચાસ અને અપ્રસન્નતા રીમ્લી સાહેબનો અભિપ્રાય

ઉત્પન્ન થાય, તેમાં આશ્ચર્ય નથી, ઇતિહાસાન્વેષણનાં ઉપદ્યેષ્ઠ સાધનો સિવાય જાનિનિર્ણય કરવાને મારે વળી અવયવપ્રમાણવિદ્યા (Aptology) નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે કેટલાક કાળ પૂર્વે દિંદુસ્થાનની બહાર વસતી જાનિઓ સાથે દાસ દિંદુસ્થાનમાં વસતી જાતિઓના મનુષ્યોની ખોપરી, કપાળ અથવા નાકનાં માપો મળતાં આવે તો, તે ઉપરથી દાસની જાતિ તે વિદેશીય જાનિમાંથી ઉતરી આવી છે, એમ મનસ્સ્વાતો બરીરથ પ્રપ્ત કરવામાં આવે છે તે સિવાય વળી બાપાના વલિક્ષિત સામ્ય ઉપરથી પણ તે તે જાતિઓ એક સામાન્ય જાનિની શાખાઓ છે, એમ પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યું છે રીમ્લી સાહેબે ઇ. સ. ૧૮૦૮ માં દિંદુસ્થાનના મોરિ (Poonah of India) નામનું પુસ્તક પ્રકટ કર્યું છે, તે પુસ્તકમાં તેઓએ નાસિકાના મારના સામ્ય ઉપરથી જુગ્ગરાનના બાબલો તેમજ નાગરો, મહારાષ્ટ્રના બાબલો વગેરે કેટલીક જાનિઓનું મૂળ ટિમેટની પશ્ચિમે તાતાગ દેશમાં એદબર વર્ષો પહેલાં વસતી સ્થાપિત અથવા શક જાનિ છે, એમ સિદ્ધ કરવાને મથને કર્યું છે સીચિયન જાનિ વિશે પ્રીસનો પ્રાચીન ઇતિહાસ લખનાર હેરોડોસ તથા ચીનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ લેખક જુઅન જે કહ જાન આવે છે તે એટલું તો સ્વસ્થ છે કે- તેટલાં લખાણો ઉપરથી મૂળ સીચિયન જાનનું પણ પચાઈ સ્વસ્થ જાણી શકાતું નથી. છતાં પણ પ્રેફિસર હોમર્સેદામ ડોસે મોર્ગનરિયુમાં અવયવપ્રમાણવિદ્યા કેટલે બધે અશો અવિશ્વસનીય છે, તે અનેક દૃષ્ટિાથી તેમજ સર્વ પ્રકારનો હિલોલ કરીને સિદ્ધ કર્યું છે. તે ઉપરથી તેમજ 'વીરકાવ્યો સમયનું દિંદુસ્થાન' (Epic India) નામના ગ્રંથમાં વિદ્વદ્વં ચિતામણિ વેદ્ય ઐતિહાસિક સમાસોમનાથી પણ રીમ્લી સાહેબના તે સિદ્ધાંતને નિર્વિવાદ રીતે અપ્રમાણિક કહેવે છે."

પ્રેફિસર હેવલ્ટ રામકૃષ્ણ બાંડારકરે જોદિસવડ વિષે એક નિમ્ન બચાવવાની એસિયાટીક સોસાયટીના ઇ. સ. ૧૮૦૬ ના મહસિક પત્રમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે, તેનું બાપાન્તર વસ તપનના સવત ૧૮૧૭ ના કાર્તિક માસના અઠમાં પ્રકટ થયેલ છે સારપછી ઇન્ડીયન

૧ જુઓ રિમ્લેનું દિંદુસ્થાનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ

૨ જુઓ મોર્ગનરિયુના એપિસ અને તે (ઇ. સ. ૧૮૧૧) ના અંગે.

૩ જુઓ એપિક ઇન્ડિયા, પ. ૪૧.

એન્ડ્રીકેરી નામના માસિકપત્રના છ સ ૧૬૧૦ ના શુભ માસના અઠ્યા સંક્રિતક્રમારના
આતપુરના સેખ વિગે એક નિર્મળ અને તેજ પત્રના સાધના ૧૫ (છ સ ૧૬૧૧) ની
જન-મુખારી માસના અઠ્યા 'દિદુ જાતિઓમાં વિદેશીય જાતિઓનાં તરવો' નામનો એક
સવિસ્તર વિષય તેઓએ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે તે સર્વ લેખોમાં તેઓએ એવું અનુમાન ઉપજાવ્યું
છે કે- વલ્લભીપુરના શુભવચના રાજાએ, શુભરાતના નાગર બાહ્યલો અને ઉદયપુરના
પ્રોફેસર દેવદત્ત શિશોદીવાઓ વિદેશીય 'મિત્ર' જાતિના છે તેઓના ધારના પ્રમાણે આ
રામકૃષ્ણ માળદાર- મિત્ર જાતિના લેખા દુષ્ટ જાતિના લેખા સાથે છ સ ૫૦૦ ના
કરનો અમિપ્રાપ્ય અરસામાં સિદ્ધ નહીને કિનારે દિમાસયની તળાટીમાં આવેલા અદિત્યજી
નગરને માર્ગે ઘટને દિદુસ્થાનમાં દાખલ થયા હતા જાણના કારણે, કિલ્લામાંના
શ્રીમાળાઓ, શુભરાતના નાગર વાણીયાઓ, સિયાળકાટના જાટ લોકો, હુદેશખાના નાગર
શુભરા, મદીમગ અને તેપાળમાં નાગર સમાની જાતિઓ તથા કાશ્મીરી, કનોજવા, અને
મૈથિલ સાલજોમાંની નાગર સમાવાળી ઉપજાતિઓ મર્સ અથવા મિદિર જાતિમાંથી ઉત્પન્ન
થઈ છે એમ તેઓએ ઘણા આદારથી સંજેસુ છે.

પ્રોફેસર દેવદત્તે વલ્લભીપુરનાં જાનપત્રોમાં મૈત્રક અને મિત્ર સંપ્રદા દાતાપ્રતિષ્ઠિતનાં
નામોની સાથે જોડેલ છે, તેટલાજ ઉપરથી જાણે અબીર સિદ્ધાન્ત ઉપજાવી કાર્યો છે
તે વિષે કંઈક વિવેચન સવર ૧૬૬૧ના મૈત્ર માસના વિમાસિકમાં કરવામાં આવ્યું છે આ
સ્થળે તેના સવિસ્તર પ્રતિવાદ આપવાની જરૂર નહિ હોવાથી, માત્ર તે વિષેનું સ્મરન કરી
જગુજ યોગ્ય ધાર્યું છે તેપણુ જાન પર તે વિષે એક સ્વતંત્ર લેખ લખવાનો પ્રયત્ન લેવામાં
આવ્યો આ સ્થળે એટલું જ કહેવું બસ છે કે-મિદિર જાતિનો પ્રખ્યાત રાજા મિદિરજી
અથવા મિદિરજી દુષ્ટ જાતિનો હતો છ સ ૫૦૦માં દુષ્ટ જાતિનો પ્રથમ પુરુષ તોરમાન
કદ્દાર અને પેશાવરને માર્ગે ઘટને દિદુસ્થાન ઉપર ચડી આવ્યો હતો તેના પુત્ર મિદિર-
શુભરા કુળો વિષે રાજતગમિણી વગેરે પ્રથો ઉપરથી જે કંઈ જાણવામાં આવ્યું છે, તે
ઉપરથી એટલું તો કિહ્ વાજ છે કે-તે રાજાએ દિદુસ્થાનનો જે પ્રદેશ જીતી લીધો હતો,
તેની પ્રજા ઉપર તેણે અસાધારણ ત્રાસ વર્તાવ્યો હતો.^૪ વળી 'શમન મદારાજ' ^૫
નામના પ્રથમાં ગીજને તેઓનાં શરીરનાં અવશેષો અને અવશ્યનું વર્ણન આપ્યું છે,
દુષ્ટ લોકોના જામે ગ્રંથિ ઉત્પન્ન, નાક ચપટા અને ચમુઓ કપાળમાં ડરી બેસી ગયેલી,
શીશી અને કાળી હતી તેઓને દાદી ઉત્પત્તી નહિ, તેથી ધૈવનાચરણો મદાની તથા રક્ત-
વરણોના જાળ દેખાવ તેઓની મુખમુદ્રામાં કદી પણ દેખાઈ શકતો નહોતો.^૬ વલ્લભીપુરના
રાજાઓ માળવા અને કનોજના રાજાઓની પેઠે દુષ્ટ રાજાઓને ખાણી લાગ્યા હતા.^૭ તે
ઉપરથી પણ તેઓ દુષ્ટ જાતિના એટલે મિદિર કે મિત્ર જાતિના હતા, એવું સંભવું નથી,

૪ જુઓ ઇન્ડિયન એન્ડ્રીકેરી, જન-મુખારી છ સ ૧૬૧૧, પ. ૩૧થી ૩૫ સુધી

૫ જુઓ ત્રિમથક દિદુસ્થાનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ, પ. ૨૬૭-૨૬૮.

૬ 'શમનમદારાજ' (મીનન કુળ), પ. ૨૬

૭ ત્રિમથક દિદુસ્થાનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ પ. ૨૬૬.

તેમજ ગુજરાતના નામરજાઓ, મીમાળોઓ અને ગુર્જરજાઓનાં શરીરોના સ્વરૂપો ઉપર વર્ણવેલ વૃક્ષ સોઠાનાં શરીરોના સ્વરૂપો સાથે દિવિષ્ય મળતાં આવતાં નથી કદાચ ધારો કે પ્રોફેસર દેવદત્ત દહે છે, તેમ મિદિર નતિમાથી વલ્લભીપુરના રાજાઓ ઉતરી આવ્યા હોય, પરંતુ જે નતિ અસાધારણ બુદ્ધિમાથી દિદુરચાનમાં આકાંક્ષી થઈ પડી હતી, તે નતિના સોઠામાંથી અપસમયમાં જ કેટલાક કાચિય, કેટલાક જાડા, કેટલાક કાચરો, કેટલાક જાડા વગેરે જેવી એક બીજાથી કેવળ ભિન્ન ભિન્ન નતિઓમાં સ્વીકારાય, તે દિદુરચાની જાતિ સંસ્થા ઉપર જેઓને અજ્ઞાત હોય અથવા તેના જાણારણ્યુ જેઓને જાન ન હોય, તેઓ જ માની શકે મુસલમાનોને આ દેશમાં આવે લગભગ ૧૦૦૦ વર્ષો થઈ ગયા છે, તેમજ અંગ્રેજોને આવે પણ ૩૦૦ વર્ષો થઈ ગયા છે, છતાં તેમાંની કોઈ પણ નતિ જાણણ્યુમાં તો શું, પણ દિદુરચાની કોઈપણ નતિમાં ઘણા થઈ શકી નથી. પારસીઓ, માલુહીઓ, મીનાઓ, પોર્ટુગીઝો વગેરે એક પછી એક ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ નતિઓ લાગ્યા કાળથી આ દેશને પોતાના સ્વદેશ માની વસી રહેલી છે, પરંતુ તે નતિઓમાંથી કોઈપણ ભાગ દિદુરચા તરીકે સ્વીકાર્યાનું દર્શાવ નથી. જતા પાર્થિવન, ધરાનીઓ, સીધિવન અને વૃક્ષ જેવી જગલી નતિઓ એક પછી એક દિદુરચા ઉપર ચડી આવે, થોડા કાળ આધિપત્ય ભોગવે લાસુથી છુટા-નુસાર ત્રાસ વળાવે, તે છતાં તે નતિઓ કાચિય અથવા જાડા જેવી ઉચ્ચ નતિઓમાં એકદમ ઘણા થઈ જાય, એમ માનવું, તે કેવળ જુદોનો વિદ્યાસ અને કુદરતું વિજયન માત્ર છે.

આ પ્રસંગે પૂર્વોક્ત જાતિ વિશે ચર્ચા કરવાનો ઉદ્દેશ નહિ છતાં, એટલી પ્રસ્તાવના કરવાની જરૂર પડી છે, તેનું કારણ એજ છે કે-પ્રાચીન ઇતિહાસના અન્વેષણ માટે જે સાધનો પ્રાપ્ત થયા છે, તે એટલા બધા ખામીવાળાં છે કે-તે ઉપરથી કોઈપણ જાતના નિશ્ચય પૂર્વક નિર્ણય ઉપર આવવું, તે કેવળ અસંભવ થઈ પડે છે સામાન્ય રીતે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો પરપરા પ્રાપ્ત દત્તકથા ઉપર વિશ્વાસ રાખી શકતા નથી, તેનું કંઈ કારણ સમજી શકાતું નથી. અલગત, દત્તકથામાં સ્થળાન્તર અને કાળાન્તરને લીધે પૂરાણોનું પ્રામાણ્ય

પણા વિકાર થઈ જાયનો સંભવ છે, છતાં ઉપરોક્ત જે સાધનો જિજ્ઞાસનીય ગણવામાં આવે છે, તે કરતાં દત્તકથા કંઈ ઓછું વિશ્વસનીય સાધન હોય, એમ માનવાને કંઈ કારણ નથી. વળી જે દત્તકથા પુરાણો જેવા ધર્મપુસ્તકોમાં લખાયેલી હોય, તે દત્તકથામાં સ્થળાન્તરે અથવા કાળાન્તરે પણ ફેરફાર થવાનું કંઈ કારણ જણાતું નથી. પુરાણોમાં અમુક દેશનો અથવા અમુક રાજ્ય કે અમુક જાતિનો સુખસાધક ઇતિહાસ લખાયેલો નથી, તે સત્ય છે પરંતુ તેવા ઇતિહાસ લખવાનો પુરાણોનો ઉદ્દેશ જ નથી. પુરાણોનો મુખ્ય ઉદ્દેશ તો ધર્મચાન આપવાનો જ છે તે સાથે સંસ્કૃતિકા, વિકાસકમિકા, કાવ્ય અને મન્વતરોના વૃત્તિ, તેમજ સુરેન્દ્ર વચના જે રાજાઓ આજ કાળમાં મનુષ્યજાતિના શિક્ષક અને રક્ષક જેવા થઈ ગયા છે, તેઓનાં ચરિત્રોનું વર્ણન કરવું, તે પુરાણોનો અવાન્તર ઉદ્દેશ છે. જગતના ઇતિહાસમાં કાળાન્તરોનાં રાજ્યોના ઇતિહાસને સ્થાન આપવામાં ન આવ્યું.

૮ જુઓ, સર્ગશ્વ પ્રતિસર્ગશ્વ વંશો મન્વન્તરાણિ વા.

મંદાનુચરિતં ચૈવ પુરાણં પઞ્ચલક્ષણમ્ ॥ અમરકોશ.

હોય, તે ઉપરથી જગતના ઇતિહાસકારને ઇતિહાસ લખતાં આવડ્યો નથી, અથવા તેમાં લખેલી દુષ્ટીકતો કપોષકસ્થિત છે, એ માનવું જેવું હાસ્યાર્પણ છે, તેજ પ્રમાણે મનવતરોના અને કપોના ઇતિહાસ લખનારે અધુક સ્વલ્પકાળના અતરનો અધુક પ્રદેશનો ઇતિહાસ મુંખલાખક ન લખ્યો હોય, તો તેજ કારણથી તે લેખક કેવળ કપવાળાળણ યુધેલી છે, એમ કહેવું, તે તેટલું જ હાસ્યાર્પણ છે. છતાં પણ દિદુરચાનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ લખનાર સિમ્મ સાહેબને પણ સ્વીકારવું પડ્યું છે કે—બદ્ધિ સાધનોથી ભૌતિક, ધાર્મિક, અને આધિવંશના રાજાઓ વિશે જે કંઈ દુષ્ટીકતો મળી આવે છે, તે સધળી અક્ષરશયિષ્ય, મત્સ્ય, વાલ્મીકીને અક્ષાંડપુરાણમાં મળતી આવે છે. વળી વિશ્વન સાહેબ પુરાણોની ઉત્પત્તિ ઇ. સ. ના ૧૦મા સૈકા પછીની માને છે, છતાં મહમદ ગિઝનીની દરબારના વિદ્વાન આલ્બીરીએ દિદુરચાનના ઇતિહાસનું એક પુસ્તક ઇ. સ. ૧૦૩૦માં લખ્યું છે, તેમાં તેણે અઢારે પુરાણોનાં નામો લખેલાં છે, એટલુંજ નહીં પણ તે પુરાણો કાળાન્તરથી ઉતરી આવેલાં છે, એમ પોતાની માનવતા દર્શાવી છે. એટલા ઉપરથી પુરાણોની પ્રાચીનતા સારી રીતે સિદ્ધ થઈ શકે છે.

નાગરોની ઉત્પત્તિ વિશે જે કંઈ પણ પ્રાચીન ગ્રંથમાં લખાયેલું હોય તો તે માત્ર નાગરખડ જ છે. નાગરખડ અઢાર મહાપુરાણોમાંના ૨૬૬ પુરાણોના જાજ છે, એમ નારદીય પુરાણ ઉપરથી સિદ્ધ થઈ શકે છે. નારદીય પુરાણમાં સઘળાં પુરાણોની વિવિધતાનું મહિમા આપી છે, તેમાં ૨૬૬ પુરાણાન્તર્ગત નાગરખડની વિવિધતાનું મહિમા

નાગરં સંદ

પણ સમાવેશ કરેલો જોવામાં આવે છે. ૧° ૨૬૬ પુરાણોની એક દસ્ત સિખિત પ્રત જાગ્રામાંથી મળી આવી છે, તે પ્રતનો લેખકાળ ઇ. સ. ના સાતમા સૈકામાં હોવાનું અનુમાન થઈ શકે છે. તે ઉપરથી એટલો તો નિશ્ચય થઈ શકે છે કે—નાગરોની ઉત્પત્તિ સાતમા સૈકા પહેલાંની છે.

શરીરરચના, ભાષાસામ્ય, અથવા તામ્રપત્ર કે શિલાલેખ ઉપર લખાયેલા અધુક શબ્દોના અર્થથી એક જાતિનું બીજા જાતિ સાથે મિશ્રણ કરવું, તે કેવળ આન્તિજનક છે, એમ મુરોપના એક કરતા વધારે વિદ્વાનોએ સ્થાપિત કરેલું છે. તે કારણથી કદાચ પુરાણોમાં લખેલા જ્ઞાતિતેને એક બાજુએ રાખતાં પણ નાગરોની ઉત્પત્તિ વિશે કંઈક સમજવડ મળી આવવાનો સંભવ જણાય છે. તે વિશે જોવા જોઈએ તેવા નિર્ણયકારક પુરાણો મળી આવેલા અત્યંત છે. છતાં જે કંઈ ગુટક ગુટક દુષ્ટીકતો મળી આવી છે, તે હવે પછીના શોધકોને ઉપયોગી થઈ પડે, એવું ધારી માત્ર ટિપ્પણ રૂપે પ્રસિદ્ધ કરવાનું યોગ્ય ધારવામાં આવ્યું છે.

અપૂર્વ

માનશંકર પીતાંબરદાસ.

૬ જુઓ મિશ્રકૃત દિદુરચાનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ પૃ. ૧૦, ૧૬ અને ૨૦.

૧૦ નારદપુરાણના પૂર્વભાગના ચતુર્થપાદના ૧૦૮મા અધ્યાયમાં ૨૬૬ પુરાણોની વિવિધતાનું મહિમા આપી છે, તેમાં ૧ મહેશ્વરખડ, ૨ વૈષ્ણવખડ, ૩ શાક્યખડ, ૪ કાશીખડ, ૫ અવન્તીખડ, ૬ નાગરખડ અને ૭ પ્રભાસખડ, એ પ્રમાણે સાત ખડોનો સમાવેશ કર્યો છે. જુઓ સ્પષ્ટરૂપે મ, પુરાણસંપદ.

સ્ત્રી ધર્મ ઋત્ને દિનચર્યા.

(મળેલું).

શ્રીઓએ પોતાનો ખરો ધર્મ શું છે, તે સમજીને દમોશાં પાળવો જોઈએ પતિ ગમે તેવો હોય છતાં તેનું વચન બરાબર પાળવું, તેજ પતિનો ખરો ધર્મ છે. પતિને પતિજ પરમેશ્વર છે, તેની સાથે કદીપણ કોઈક કરવો નહિ શ્રીઓનું પતિથી જ સંબંધ છે, પતિથીજ કપાળમાં ચાંદિયો છે, પતિથીજ શિર સામે છે પતિની દમોશાં પૂળ કરવી, તે પતિનું કર્તવ્ય છે પતિ વિદેશ જાય છે ત્યારે કેટલીક શ્રીઓ સખળા સુંવારો ઉતારી નાંખે છે, તે વસ્તવિક નથી. કાગળ કે અખડ સેસાખ તારિજ કહેવાય કે પતિ પરદેશ ગયા છતાં ઘરની સાધારણ સુચાર, જેવો કે કપાળમાં કુકુમનો ચાંદિયો, કંઈ, દસ્ત અને પગના અક્ષકારો તે તે સ્થાનોએ ધારી રાખવાજ જોઈએ પતિ બદ્ધાથી ધરમાં આવે ત્યારે કંઈક વખતે દસ્તે વઢે પતિને સત્કાર કરી, તેની સાથે આનંદ વર્તા કરવી જોઈએ દમોશાં પતિની સાથે મધુર અને કામળ વાણીથી બાપણ કરવું જોઈએ કેટલીક શ્રીઓ એવી છે કે પતિ બદ્ધાથી ધરમાં આવે કે તુરત કંઈકો કંઈક કરી કંઈક વચનોથી નિષ્કાગળ કોઈક વ્યવસ્થા મરી પડે છે, તેવી શ્રીઓનો બવદાર કદિપણ મંત્ર-મય યજ્ઞ થઈ શકે નથી. દુર્ભાગ સ્થિતિને લીધે ધરમાં કંઈ હોય અથવા વખતે કંઈ ન હોય, પણ જે સમયે જે હોય તેનાથી ચમ્પવી લેવું તેજ ખરી શુદ્ધિથી ધર્મ છે.

પતિના ઉડ્યા પહેલાં ઉઠવું, અરમ પાણી યજ્ઞ, ધરનાં વાસી કામ એટલે વાસીદાં વાગવાં, કામ વાસણો અને દેવ પૂજનનાં પાત્રો ઉત્કર્ષા, પૂજનની સામગ્રી તૈયાર કરવી, તે પતિનું નિત્ય કામ છે એટલુંજ નહિ પણ પતિના ઉડ્યા પહેલાં તેઓને માટે ફાતણ ખાણીનો કળશો, કુવાસ વગેરે તૈયાર સુખી રાખવાં, તે પણ તેનું કર્તવ્ય છે પતિને જ્ઞાન કરવાને માટે સખળ સામગ્રી તૈયાર કરવી, તે એની દરજ છે, પતિ પોતાના નિત્ય કર્મથી પરચારે કે તુરત પતિવ્રતા શ્રીએ પોતાના સ્વામીનું પૂજન કરવું, એટલે તેઓના કપાળ ઉપર ચંદન કુકુમ કરી, પુષ્પની માળા પહેરાવી અથવા છુટાં દુધોથી વધાવી પ્રણામ કરી, તેઓને અમૃતો ધીમ, તેનું ચણામૃત લેવું જોઈએ. મરણ કે શસ્ત્રમાં પતિને પતિનીત્ય પરમેશ્વરજ મળેલો છે પતિએ જોજન લીધા બાજન શ્રીએ જોજન કરવું જોઈએ પતિ પરદેશ હોય ત્યારે શ્રીએ એક વખત જોજન કરવું, એવો શસ્ત્રનો નિયમ છે બવદારમાં પુરવોને અનેક પ્રકારની ચિંતાઓ હોય છે. વખતે નોકરી હોય અથવા વખતે ન હોય, વખતે વૈદ્ય ધર્મમાં આખરી દેશ છે વખતે નાણાની ખુવારી થઈ હોય, તેજ અણીના વખતમાં સારી એની દરજ છે કે-પતિને આશાસન આપી દિગ્મન આપવી જે એની પોતાના પતિ પ્રતિ પ્રેમ નથી તે મરણ પછી નરકમાંજ જાય છે નિઃશયપૂર્વક સમજવું કે-જેને જેવો પતિ મળ્યો હોય તે પોતાનાં પૂર્વ કર્મોના કળ રૂપેજ કમળ તરફથી મળેલો છે તેટલા માટે જ ગમે તેજ પતિ ઉપર અંતઃકરણપૂર્વક પ્રેમ રાખવો, અને પરપુરવો ભાષ બાપ સમાન મળવા તેજ પાતિવ્રત છે. તે પ્રમાણેજ વર્તનાર શ્રી ઉપર કંઈક પ્રસન્ન થાય છે દમોશાં સ્વામીના અનુકૂળ સમયે જોજન તૈયાર કરી આપવું કેટલીક શ્રીઓમાં બદાર જાતે બેસવાની અને

ખોટા ગપ્પા મારવાની જે પહેલી દોષ છે તે કદનુથી ન્યારે તેઓથી વખતસગ રસોઇ તૈયાર ન થાય ત્યારે ધણીની પાસે જુદાંજુદાં ખંદાનાં કાઠાને પાપનાં પોદલાં બાધે છે રસોઇ મોટી તેવા થવાથી ઊંઘાં જેવા ભુખે કુટામ, તેથી તેઓ રોજને કાકાસ કરવા મડિ, તેઓને સમભવવામાં વખત નય; એમ પોતાના એક દોષથી અનેક દોષો ઉત્પન્ન થાય છે પોતાને જ દોષ હોવા છતાં ન્યારે સ્વામી નારાજ થાય, ત્યારે ઉચરો કલેસ કરવા મડી પડે, એ ખરેખર કુવડતા જ ગણાય. ઈતિ સાઈ અને સામુ સમજી તો એજ છે કે—પોતાના વર્તનથી પોતાનાં સાસુ સસરા તેમજ બીજા નજીકનાં સખળાં સબંધીઓ પોતાની ઉપર પ્રસન્ન રહે, અને બહાર વખાણુ કરે સસાર છે, તેમાં દુનર બૂસો થાય, દુનરો વાંઠ આવે, કાંઈ કંઈ વેણુ કંહે, કદિ કાંઈ પારખુ જેવા ખોટી આજ ચલાવી ખાજવે, તો તેથી કહ્યો કાકાસ ગરી રાકુટ ન કરવી, તેમાંજ ખરી આખર રહેલી છે માથાપ અને ધણીનાં કુળ સામે જોઇને ચાલુ, તેજ હાપણુ છે આપણા ઘરમાં કાંઈ મોટરો કે મેમાન આવે, તે એને ચલાવકિત જળપાન, અથવા પાનસોપારી અથવા સ્નાપણી આપવા સંકાર કરતાં ચદરની ઈઓને આવડતુ જ જોઈએ તેઓ આવે ત્યારે આવો, પધારો અને નય ત્યારે પણ તેવાજ વિવેક બરેલા શબ્દથી તેઓને માન આપવુ જોઈએ. જોઈને પોતાના પતિ તરફ કમપણુ કારણથી અભાવ દોષ છે, તેવી ઈઓને પતિથી પણ એકલા રહેવાનું પસંદ પડે છે. પરંતુ વિચારવુ જોઈએ કે અનેક કપટો વેળીને તપત્રન ક્યાં છતાં પરમેશ્વરનું દર્શન થઈ શકતું નથી, તેને બદલે ઈઓને તો કલમ મૂર્તિમાન પરમેશ્વરની પ્રાપ્તિ થયેલી છે, તે શુ તેઓનું ઝોણુ સદ્ભાવ છે? કમ અભાવ ઈ પ્રસન્ન હૃદયની સેવા કરવાનું ચૂકશે? ને આ ભવમાં ચૂકી, તેના દલે પછીના સખળા ભલે તેવાજ જશે, એમ નહીં જાણવુ.

ઉપર કહેલા ધર્મ કામકાજ સિવાય બીજાં જે જે ધરતા કામો દોષ તે ઈઓ પોતેજ કરવાં જોઈએ ધરમાં કાંઈકુ કુધ્ધી તપાસી ચાક રાખવાં, સુવાનાં બીજાનાં પણ માંચક માંકક વિનાનાં સ્વચ્છ રાખવા, કપડાં ધોવા ધોવરાવવાનું અને સાંધવા સંધાવવાનું કામ કરવું, વગેરે ધરના નાનાં ખોટાં કામ ઉપર કદિ પણ દુર્લેસ કરવુ નહિ. તે ઉપરાંત ઊંઘારાં ઉછેરનાં અને તેઓને કેળવવા, તે પણ ગણી માની પવિત્ર કરજ છે. સાથે સાથે ધર્મનાં અથવા ઈઓ—ઉપયોગી યુક્તિકો વાચવાં, ભરતુ, ગ્રંથવુ વગેરે કામોં પણ અવશ્ય કરવાનાં છે. બીજાઓની કથા કુશલી કરવામાં નકામુ અશુભને યાગી ન નાખનાં, ધરના કામકાજમાં, ઊંઘારાંજોને ઉછેરવા નથા કેળવવામાં, પતિને પ્રસન્ન કરવામાં તે સાથે પોતાના માનમાં વૃદ્ધિ કરવામાં દમેશાં સખળા વખતનો ઉપયોગ કરવો, તેજ ઈઓ ખરો ધર્મ છે, અને તેજ ઈઓ દિનચર્યા છે, એમ માગી નમ્રતા પૂરેક વિનયિ છે તે સખધમાં થયે જુદી જે કમ કહેવાનું અને સુન્યુ છે, તે કશું છે, તેમા કમ બૂઠ ચૂક દોષ તો તે સુધારીને વાંચવાની મારી બહેનોને હું પ્રાર્થના કરજું.

મંગળાગૌરી વિ. જમીયતરામ.

આપણી સ્ત્રીઓ નવઢી રહેવાનાં કારણો.

(મળેલું.)

મારી પ્રિય વાંચક બહેનો!

આપણી અમળાઓ અને બાળાઓની શૈક્ષણિક ગિચાઈનું દિગ્દર્શન કરીએ શુભે આપણી પ્રાચીન સ્ત્રીઓ અને શુભે આપણી અર્વાચીન સ્ત્રીઓ! અર્વાચીન સમયમાં શાસિકાઓ જન્મે છે, સારથીજ તેઓને માર્ગદર્શન દલકી ગણવામાં આવે છે. પુત્ર જન્મની વધામણી અપાય છે, આનંદોત્સવ થાય છે, સાકરો વેદેઆય છે, મેરીયાતો અપાય છે અને દાનો દેવાય છે, સારે પુત્રીના જન્મ સમયે મહાથી માત્ર દીકાસાના જ સંબંધ કહેવાય છે, કુટુંબમાં નિરાશા અને ઉદ્વેગન ઉત્પન્ન થાય છે, ઉદ્વેગનતાજ પથરાય છે, અર્થાત્ રૂપરૂ રીતે શોકનુંજ પ્રદર્શન કરવામાં આવે છે! 'મહાપાપ કષ્ટ' ક્ષેપ તો પુત્રીની પ્રાપ્તિ થાય છે', એવીજ માન્યતા હવે ઘણી જોવામાં આવે છે! પુત્ર રત્ન કહેવાય છે, સારે પુત્રી પથ્થરજ મનાય છે પુત્રીની માતા દત્તભક્ષ્ય ગણાય છે પુત્રી પ્રતિ આવી આવના હોવાને લીધે તેની શરીર સ્વપતિ અથવા માનસિક શક્તિને કેળવવાને લક્ષ આપવાની આશા થી રીતે રાખી રાખી પોતે અધમ અને દલકી છે, એવી ભાવના બાલપણથીજ પુત્રીના હૃદયમાં જન્મ પામે છે, અને તેવી ભાવનાનું સાફ પરિણામ કષ્ટથી આવી સર્જે આવી આવનાવાળી સ્ત્રીઓમાં હૃદયભંગ અથવા શારીરભંગ સ્વભેદ કષ્ટથી! બાળપણથીજ પુત્રીને દાખમાં રાખી ઉછેરવાથી, ઘરનાં દલકાં કામે તેની પાસે કરાવવાથી તેમજ તેની તન, મન કે શુદ્ધિના વિકાસ માટે કહપણુ ચલ નહિ કરવાથી હમરે પહેલ્યા પછી તે તેની તેની સ્થિતિમાં રહે છે સાસરે ગયા પછી ત્યાં સાફ સાફ આવતું નહિ મળે, એવી રીતથી કુલ થી જેવો પુષ્ટિકારક ભોગ્યક પણુ તેને આપવામાં આવતો નથી મહાપાપમાં પણુ તેની પુત્રી આવજત કરવામાં આવતી નથી.

માતાની નમળાઓ લીધે કષ્ટાઓ જન્મે છે સારથીજ નમળા બાંધાની દેખ છે બાળકઅથી તેનો બાળ્ય પચિત્તવ કષ્ટ પહેલાં વધારે નળાજો મધ જાય છે. કમી વયમાં જન્મ પામી સસાર અને વખતો વખત આવતી સુવાવડ કસુવાવડથી તેઓનું શરીર સોજાય જાય છે. તેથીજ દીપ્તીરીષ, કુલ જેવા નમળાદથી ઉત્પન્ન થતા રોગો ત્યાં ત્યાં નજરે પડે છે પીવરમાં તેમજ અગુર પક્ષમાં સરમ મર્મદાના બેટા વિચારથી તેઓ ગભીર પ્રકારના દરેક સદન કરે છે પોતે સમજે નહિ, બીજાને પુછે નહિ, કહેતાં ભજવાય વગેરે કારણોથી વધી જતા રોગો અટકાવવા મુશ્કેલ થઈ પડે છે ન્દાનપણુથી વધારે પડતાં મતો કરવાને રીવાજ, ઉપવાસ કરવાની યેશજા, દવા ખાવાનો કટાણ, દેખા દેખીથી ગાજીકાઠથી વરતવાનો ચેપ, અને તથા અગુર પક્ષને નિઃકરણુ દાખ-એ વગેરે કારણો સ્ત્રી વર્ગની વધતી જતી નમળાઓનાં કારણો છે તેજ પ્રમાણે બાલ્યવસ્થામાંજ સત્રપણુ કરવાથી તેમનાં મનમાં પતિ અને સ્વામ્યના વિચારો તે વખતથીજ પ્રવેશ કરી પુરુષ કરે છે, આખાં દિવસ તેવીજ વાતો કરવામાં પ્રમાર થાય છે, માતાઓ પોતાની નિર્દેશ બાળાઓ ત્યાંજ આવી ચડે છે, હરે છે,

સારે ઉપર ઉપરથી તેઓને વારે છે પણ અતઃકરણથી રાહ થાય છે, આમ થવાથી કમળ વધમાંજ તેઓના મગજમાં મુવાવસ્થાના વિદ્યારો ઉત્પન્ન થાય છે આવા વાતાવરણમાં ઉછરેલી વ્યાસાધિક શક્યો અને સ્વતંત્ર વિચારોને મળથીજ નિર્મૂળ કરાયેલી, શરીર કેળવવાને કસરત અથવા ખુસ્તી દવાના દર્શન પણ નહિ પામેલી ઓઓ દિસ્ટીરીઆદિ છવલેણ બાધિણી અસ્ત યદ્ય નિર્માત્ર અને નિરતેજ થાય, તેમાં આશ્ચર્ય શું ? ઘાટરોને પુછશું અથવા વેદોથી તપાસ કરીશું તો જણ્યારો કે જ્ઞાનકાલની બાળાઓ-તેમાં પણ વિશેષે કરીને મોટા ધરની બાળાઓ-નિરતર જુખ નહિ લાગવાની અને અસકિતની ફરીઆદો કરતી જણ્યારો આજુબી પ્રાચીન ઓઓનાં શરીરો કેવાં મજબૂત, તેઓમાં કેટલો બધો ઉત્સાહ અને કેવાં ઉપ્પમાં મન દર્તા ? તેજ કારણથી તેઓનાં શરીરો દમેલાં નિરાગી રહેતા દર્તા. પ્રજાતથી માંડીને રાત્રિ પર્યંતે ધરનાં નાનાં મોટાં કામે તેઓ પોતાની જાતથીજ કરતાં દર્તા. તેથી તેઓને ખોરાક પચવામાં કદિપણ અડઅણ આવતી નહિ. તે સમયમાં યાંચો બેસો ઘેર ઘેર દોવાણી સવસન પ્રદરમાં ચીરમણમાં થી દુધનો પૌષ્ટિક ખોરાક ખાવામાં આવતો હતો. આજ તો દુધે ઘેર ઘેર તેને બદલે આ અને કાપીથી કાળજી બાળી દેવામાં આવે છે, ધરનું કામકાજ તોફરો કરે, રસોઇને માટે રસોઇયા રાખવામાં આવે, પોતાનાં છોકરાં સામવવા પણ દલગ વર્ણનાં માણસો રાખવામાં આવે, તેવી વિચિત્રાણી ઓઓમાં આધિસો ખોરાક પચાવવાની શક્તિની આશ્ચર્ય થી રીતે રાખી લકાય ? અગકસરતને અભાવે આધિસો ખોરાક પચે નહિ, નિશ્ચિત પણે જુખ લાગે નહિ, અજુખમાં જ ફરી જમવાનો વખત આવે, કુદરતી ઘનતો પૂરી ન પડે, ખુસ્તી દવા પણ મળે નહિ, એ પછી શરીર સાફ થી રીતે રહી શકે ? શરીરો વહેલાં મુછને સવારમાં વહેલાં ઉઠાય, ખોરાક વખતસર અને માફક આવે તેવા જ અને તેટલો જ લેવાય, તેને પાચન કરવાને ધરનાં સધળાં કામે જાતે જ કરાય, સાંજે દર્શન નિમિત્તે પણ બહાર ખુસ્તી દવામાં દરાય દરાય, ઉપરાંત નવરાત્રના વખતમાં હાલ અને મનમાં વિદ્યાબ્યાસથી ઉચ્ચ ઉચ્ચ વિચારો ભરવામાં આવે, પોતાનાં છોકરાં પોતાની જાતથી જ છોરવામાં તથા ફેળવવામાં આવે, યોગ્ય વયે જ સાસરે મોકલાય, અટકાવ, મુવાય અને કમુવાયમાં બરાબર નિયમે પાળવામાં આવે, વગેરે પ્રકારે શરીર, હાલ અને મનની એકાસાથે સમગ્ર લેવામાં આવે તો જ આપણી ઓઓની મુખમુદ્રાઓ પ્રકૃષ્ઠિત અને આસ્વાદક યદ્ય થકરી .

સૌ. બહેન ઉમેદગુર પ્રતાપરાય.

ૐ તત્સત્.

મનુસ્મૃતિમાંથી આપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વગેરે.

(અનુસંધાન અતઃ અઠ ૫૯ ૩૦ થી)

તેના લક્ષણવાળી કન્યા પસંદ કરવી તે વિષયની ચર્ચા કર્યા પછી બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, અને વૈશ્ય પોતાની જાતની સ્ત્રી સિવાય કામનાને લીધે બીજી જાતિની સ્ત્રી સાથે વિવાહ કરે તેની આ દોષ પરણીકમાં શુ સ્થિતિ થાય છે તે શ્લોક ૨૦ મુધી બતાવી બાદ વિવાહ બાદ પ્રકારના સાજામાં કરાવ્યા છે તેના ગુણરોપ વગેરે બતાવવામાં આવેલ છે

નામ્નો દૈવસ્તયૈવાર્ષઃ પ્રાજાપત્યસ્તથામુરઃ ।

ગાન્ધર્વો રાક્ષસૈવ પૈશાચમાષ્ટમોઽધમઃ ॥૨૧॥

અર્થ—ધ્યાન, દેવ, આર્ય, પ્રાજાપત્ય, આમુર, અધિવૈ, રાક્ષસ અને પૈશાચી અધમ સ્ત્રીઓ એ પ્રમાણે આઠ પ્રકારના વિવાહ છે

ઉપર પૈશાચી અનુક્રમે ૭ વિવાહ બ્રાહ્મણને માટે ધર્મવાળા જાણવા એમ શ્લોક ૨૩માં જણાવ્યું છે પરંતુ તે પછીના શ્લોકમાં વિદાનો બ્રાહ્મણને માટે પહેલા ચાર વિવાહને એમ જાણે છે એમ જાણવું છે શુદ્ધ બુદ્ધ વિવાહના લક્ષણ નીચે પ્રમાણે છે—

આચ્છાદ્ય ચાર્ષયિતા ચ ધૃતિશ્રીલવણે સ્વપ્નમ્ ।

આશ્વદાનં કન્યાયાઃ સાક્ષો ધર્મઃ પ્રકીર્તિતઃ ॥૨૭॥

અર્થ—વેદસાક્ષ સંપત્ત તથા સદાચારવાળા વરને કન્યાના બાપે પોતે બોલાવી, વર પાસે કન્યાને પછો (ધરણી) પહેરતી તેને જાનેતા સહાર કરી, વરને કન્યાનું દાન કરવામાં આવે છે તે બ્રાહ્મ વિવાહ કહેવાય છે

યત્તે તુ ચિત્તે સમ્યગ્ત્વિજ્ઞે કર્મ કુર્વતે ।

અલંકૃત્ય મૃતાદાનં દૈવધર્મ મચક્ષતે ॥ ૨૮ ॥

અર્થ—વિસ્તારવાળા મનમાં ઋત્વિજનું કર્મ કરનારા બ્રાહ્મણને આશુપણથી સંધુ-પારેલ કન્યાનું દાન કરવામાં આવે છે તે દૈવ વિવાહ કહેવાય છે

एकं गोमिथुनं द्वे वा वरादादाय धर्मतः ।

कन्यामदानं विधिवदार्षो धर्मः स उच्यते ॥२९॥

અર્થ—ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે એક ગાય અને એક મળદ અથવા બે ગાય વર પાસેથી કન્યા દેવામાં આવે તે આર્ય વિવાહ કહેવાય છે

सहोभौ चरणां धर्ममिति वाचानुमाप्यच ।

कन्यामदानमन्यर्च्य प्राजापत्यो निधिः स्मृतः ॥३०॥

અર્થ—કન્યાદાન દેતી વખતે “તમે જામે સાથે ગ્રહીને ધર્મોચરણ કરો” એવું વચન કરીને વર તથા કન્યાનું પૂજન કરી વરને કન્યાદાન કરવું તે પ્રાગ્નપસ વિવાદ કહેવાય છે.

શાંતિમ્યો દ્રવિણદંત્વા કન્યાયૈ ચૈવ શક્તિર્મૃતિઃ ।

કન્યાપ્રદાનં સ્વાચ્છન્યાદામુરો ધર્મ ચચ્યતે ॥૩૧॥

અર્થ—કન્યાને કે કન્યાના બાપને કે કન્યાની સ્થિતિવાળાને ધન આપી સ્વચ્છન્દપ્રણે સાક્ષી થી રીતે કન્યાને પરણવામાં આવે તે આમુર વિવાદ કહેવાય છે.

इच्छयान्योन्य संयोगः कन्याया श्व वरस्यच ।

गान्धर्वः स तु विज्ञेयो मय्युन्यः कामसंभवः ॥૩૨॥

અર્થ—વર કન્યાની એક બીજાની ઇચ્છાથી વિવાદ કરવામાં આવે તેને ગાંધર્વ વિવાદ ગણવે, તે ભોગની દામનાથી થાય છે.

इत्वा छित्वाच भित्वाच क्रोशन्ती रुद्धीं गृहात् ।

मसह कन्याहरणं राक्षसो विधि रुच्यते ॥૩૩॥

અર્થ—કોઈને મારી કે ઉદન બેઠન કરીને કન્યાનું પરમાંથી રાક્ષસી ત્રીસો પાડી બળાકારે હરણ કરી જવું તે રાક્ષસ વિવાદ કહેવાય છે.

सुतां मर्चां प्रमर्चां वा रहोयप्रोपगच्छति ।

स पापिष्ठो विवाहानां पैसाच खाष्टमोऽवमः ॥૩૪॥

અર્થ—જ્યાં કન્યા સુતેલી દેખે કેરી વરતુના ધેનમાં પડી હોય તથા બેશન હોય ત્યાં તેના સાથે અમન કરવું તે પૈસાચ વિવાદ કહેવાય છે અને તે બાદ વિવાદમાં મહાપાપી તથા અવમ કહેવાય છે.

ઉપર આઠ પ્રકારના વિવાદ ગણાયા છે તે એક કરતાં એક બનુકે એક ગણાય છે એટલે બ્રાહ્મ વિવાદ સર્વથી શ્રેષ્ઠ, તે પછીનો તેનાથી ઉતરતો એ પ્રમાણે છે તથા તેમાં મુજબ કારણ કન્યાવિક્રમ સામે જોવામાં આવે છે કન્યાવિક્રમ નિષ્ક્રમ પૈસા લેવા તે મારે જ પ્રતિજ્ઞ નથી પગવું તે નિમિત્ત ગાય લેવી તે પણ તેવી જ ગજુત્રીમાં લેજે છે બાપણમાં પ્રથમ જાતના જ એટલે ઉત્કૃષ્ટ સર્વોત્તમ એવા બ્રાહ્મ વિવાદ કન્યાનો પ્રચાર છે કારણ સજાબથી કે કોઈ લોભ આશયથી કે તેના કારણથી અન્ય પ્રકારના વિવાદ કરતાં દસી તે બરોસો છે કે સાક્ષી આગા જાણ્યા પછી તે પ્રચાર પોતપોતાના કુલમાં જઈ કરશે સામસામી કન્યા દેવી તે પણ વિશ્વ જ છે.

પ્રથમના ચાર પ્રકારના વિવાદથી થયેલ લાભમાં પુત્ર જાય તે પુખ્ત કરે તે અનેક દંડોને પાપમાંથી છોડાવે છે એમ મનુ મહાગણ કહે છે વળી કહે છે કે—

ગ્રાહ્યાદિપુ ત્રિવાદેપુ ચતુર્ધેવાનુ પૂર્વઃ ।

ગ્રહમર્ષસ્થિનઃ પુમાનાયન્તે શિષ્ટસમતાઃ ॥૩૯॥

અર્થ—ગ્રાહ્ય વગેરે પ્રમથના આર વિવાદથી લઈ મર્ષેલાંના પુત્રો મહત્તેજ્યાળાં તથા શિષ્ટ પુરોહતાં સાચા માન આપવા લાગે લાગે છે

રૂપસત્તુળોપેતા ધનવન્તો મંદસ્થિનઃ ।

પર્યાસમોગા ઘર્મિષ્ઠા જીવન્તિ ચ ક્ષર્ત સમાઃ ॥૪૦॥

અર્થ—વળા તે રૂપવાન, સત્તુલ્યસપત્ર, ધનવંત, મહત્તેજ્યા, આ પૂર્ણ વૈભવવાળા ધર્મિષ્ઠ તથા સો વર્ષનું આયુષ્ય મોક્ષવવાળા લાગે છે

ઇતરેપુ હ શિષ્ટેપુ તૃષ્ણસા તૃતવાદિનઃ ।

જાયન્તે તુર્ધિવાદેપુ ગ્રહમર્ષ દ્વિપ સુતાઃ ॥૪૧॥

અર્થ—બીજા વિવાદથી ઉત્પન્ન મર્ષેલા પુત્રો માતૃકા, અસત્ત્વવાંદો અને વૈદિક ધર્મની નિંદા કરનારા જન્મે છે

કન્યા વિક્રમ જાનતમા કોષપલ્ય કામના સમજાવતે પુણ્યવામાં આવશે તો તે પોતાનો તિરસ્કાર જતાવ્યા વગર રહેશે નહિ, તેથી થતા ચેરજ્ઞાનદા જતાવવાની બાજેજ જરૂર છે. આસુરી જાતના વિવાદ જે પાંચમા પ્રકારના છે તેમાંજ કન્યા વિક્રમ છે એમ નથી. ઉપર કહી ગયા પ્રમાણે બધા વિવાદ સિવાયના બીજા ત્રણમાં પણ કોષપલ્ય બાકો લેવાનો છે, તથા તેથી તેમાં પણ બીજો રૂપે પણ વિક્રમ છે માટે તે પણ આપણી ઉદ્દેશ્યતાતિને લાગ્ય છે. આપણામાં સમ સમયે જે વહેવાર આવે છે તેમાં તેમજ વિવાદ થયા પછી દીકરીના સાસરાનું પાણી કે સોપારીને કટકો પણ ન લેવાનો આદર્શ રીવાજ છે, તેજ કન્યાવિક્રમ સામે આપણી દરેક રીતે દેરલી સાવચેતી છે તે જાતને છે. આ ઉપરથી આપણામાં તે સમયથી આવતો રીવાજ સાત્ત્વને અનુસરીને છે તેમજ વહેવાર પક્ષમાં પણ અતિ ઉત્તમ છે

વિવાદ થયા પછી પતિએ સ્ત્રી સાથે ઝમન કરવાનો કાળ મનુષ્યદારાજ નીચે પ્રમાણે જણાવે છે.

ઋતુકાલામિગામી સ્પાત્સ્વદાર નિરતઃ સદા ।

પર્વમર્જ ઘ્નેષૈનાં સદ્ગતો રસિકામ્યયા ॥૪૨॥

અર્થ—પુરુષે પોતાની સ્ત્રીને ઋતુ પ્રાપ્ત થયા પછી જ્યવરમ તેના સાથે ઝમન કરવું જોઈએ અને રસિકી કામનાથી પ્રાર્થના કરે તો ઋતુક પર્વો તેમાં ઝમનને કરવા ફરવેલ છે તે સિવાય ઝમન કરવું

આપણે આજળ જણાવી ગયા તે પ્રમાણે ઋતુક પર્વની અદર જગર ઋતુ પ્રાપ્ત થયા પહેલાં કન્યાના વિવાદ કરવાજ જોઈએ એમ શાસ્ત્રની આજ્ઞા છે તે સાથે આપણામાં

વિવાહ પછી તરતજ પુત્રીને પોતાના પતિને 'મેરે મોહસવામા આવવી' નથી પરંતુ અમુક વખત પછી મોહસવામા આવે છે. તેમાં જો કે શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે જન્મ પ્રાપ્ત થયા પછી મોહસવાનો રીવાજ પ્રચલિત નથી તેપણુ તેના સંજોગની સ્થિતિ જોઈ મોહસવામા આવે છે આ રીવાજ તેટલા માટે ગુત્ય છે તથા હક્ષપણુ બહેનો છે તેમાં ધીરે ધીરે સુધારા કરી શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે જન્મ પ્રાપ્ત થયા પછીજ મોહસવાનો રીવાજ દાખલ કરી આપવો જોઈએ પરંતુ કન્યા વચ્ચે વયનો અમુક અંતર રાખવા તથા કન્યાને જન્મ પ્રાપ્ત થયા પછી પતિને ત્યાં મોહસવાનો રીવાજ એકસરખો દાખલ થઈ નય તે દાવાના બી સુધારાના આ રેવાનો જે લમ માટે અમુક વયને વળગી રહેવાનું કહે છે તેથી થતા ફાયદા કરતા વીરોધ ફાયદા થશે તથા શાસ્ત્રની મર્યાદા જળવાશે

આ ગમન બાળતમા શાસ્ત્ર વિરોધ પ્રતિબંધ રાખે છે તે નીચેથી જણાશે

• ઋતુઃ સ્વામાયિકઃ સ્ત્રીણાં રાત્રયઃ પોદશઃ સ્મૃતાઃ ।

ચતુર્મિરિતરૈઃ સાર્ધમહોભિઃ સદ્વિગર્હિતૈઃ ॥૪૬॥

અર્થ—રજોદર્શનના (અટકાવના) ચાર દિવસો સહિત સોળ રાત્રિ દિવસો આગે સ્વામાયિક જન્મકાળ કહેવાય છે

તાસામાપામતસસ્તુ નિન્દિતૈકાદશીથયા ।

મયોદશી ચ શેપાસ્તુ મશસ્તા દશરાત્રયઃ ॥૪૭॥

અર્થ—(પરંતુ) તે સોળ રાત્રિમાં આર રાત્રિ રજોદર્શનની તથા અગીયારમી તથા તેમજ રાત્રિ સિંધોએ આગમન માટે નિંદી કારેલી છે અને બાકીની દસ રાત્રિઓજ ઉત્તમ ગણાય છે

વિશેષ એમ પણ જણાવે છે કે—

યુગ્માસુ પુત્રા જાયન્તે સ્ત્રિયોઽયુગ્માપુ રાત્રિપુ ।

તસ્માદયુગ્માસુ પુત્રાર્યો સં વિશેદાર્તેવે સ્ત્રિયમ્ ॥૪૮॥

અર્થ—જેટલી રાત્રિઓમાં ગમન કરવાથી પુત્ર ઉત્પન્ન થાય છે અને એટલી રાત્રિમાં કન્યા ઉત્પન્ન થાય છે તેટલા માટે પુત્રની જન્મકાળમાં એટલી રાત્રિઓમાં સ્ત્રીને સહવાસ કરવો

નિન્યાસ્વણાસુ ચાન્યાસુ સ્ત્રિયો રાત્રિપુ વર્જયન્ ।

બ્રહ્મચાર્યે ચ મવતિ યત્રતપ્રામમે વસન્ ॥૪૯॥

અર્થ—નિંદી કારેલી ૭ રાત્રિઓમાં તથા બીજી અને તે આઠ રાત્રિઓમાં સ્ત્રી સંજોગે જે મનુષ્ય ત્યાજ કરે તે શુદ્ધમામમમાં રહ્યા છતાં બ્રહ્મચારીજ ગણાય છે

તે પછી કન્યા વિક્રમ સામે વિશેષ જણાવી આપેલ સતકાર કરવા સંબંધે શાસ્ત્ર

જોક લખી ઊંચ ગૃહસ્થના ધર્મ કાર્ય કરેલાં શરૂ કરે છે તેમાં પ્રથમ પાંચ મહા યજ્ઞો સમાવે
લખે છે. ગૃહસ્થના ધર્મમાં પાંચ જાતની દિવસા મનાતાં સ્થાન છે તેથી તે માટે પાંચ મહા
યજ્ઞો તેના પ્રાશસ્તિરૂપ ગણવામાં આવે છે

પञ्चમૂના ગૃહસ્થસ્ય હુંહી પેપન્નુપસ્કર' ।

ફળદની ચોટકુન્દમમ ઘડ્યતે ચાસ્તુવાહયન્ ॥૬૮॥

અર્થ.—ગૃહસ્થના ધર્મમાં યુગ્મો, ધરી, સાવરણી, ખાંડણીઓ તથા સમિધુ અને
પાણીવાઈ એ પાંચ દિવસાના સ્થાન છે તેનો ઉપયોગ કરનારો ગૃહસ્થ પાપથી બચાવે છે

તાસાં ક્રમેણસર્વાસાં નિષ્કલ્યર્ય મહર્ષિભિ ।

પઞ્ચ ક્ષણ મહાયજ્ઞાઃ પ્રત્યહં ગૃહમેષિનામ્ ॥૬૯॥

અર્થ.—તે સર્વથી મની દિવસાઓના પ્રાશસ્તિ માટે મહર્ષિઓએ ગૃહસ્થાશ્રમીઓને
કહે કરીને નિલ પાંચ મહા યજ્ઞો કરવાનું કહ્યું છે તે નીચે પ્રમાણે —

અધ્યાપનં બ્રહ્મયજ્ઞઃ પિતૃયજ્ઞસ્તુ તર્પણમ્ ।

દોમોદૈવો ચલિમૌતો વૃષ્ણોઽતિથિ પૂજનમ્ ॥૭૦॥

અર્થ.—વેદ બહુવેદો તથા બહુવેદો તે બ્રહ્મયજ્ઞ, તર્પણ કરવું, વૈષ્ણુ યજ્ઞ, અગ્નિમાં
દોમ કરવો (વૈશ્વદેવ) તે દૈવ યજ્ઞ પ્રાણી માત્ર ને નાથિ આપવા તે જૂત યજ્ઞ અને અભિ-
ષિઓનો સત્કાર કરવો તે મનુષ્ય યજ્ઞ કહેવાય છે

પઞ્ચૈતાન્યો મહાયજ્ઞાન્ હાપયતિ સક્તિઃ ।

સ ગૃહેઽર્પિ ઘસસિત્યં મૂનાદોર્પને લિપ્યતે ॥૭૧॥

અર્થ.—જો પુરુષ સક્તિ પ્રમાણે આ પાંચ મહા યજ્ઞ કરે છે તે ગૃહસ્થાશ્રમી રહેવા
જતાં નિલ મની દિવસાના હેતુથી લેવાતો નથી,

દેવતાતિથિ મૃત્યુનાં પિતૃણામાત્મનશ્ચયઃ ।

ન નિર્વેપતિ પઞ્ચાનાસુર્કિસ્ય સત્રીવતિં ॥૭૨॥

અર્થ.—જો પુરુષ દેવતાઓ, અતિથિ, બૃહ, પિતૃ તથા પોતાનું પોતાનું કરતો નથી
તે જાતનાં જાત પશુ મુલા સમાન છે

ઉપર કહેલાં પાંચ મહા યજ્ઞોનાં જીભ નામ છે તે નીચે પ્રમાણે છે.—

અદુતં ચદુતં ચૈવ તથામદુત મેવચ ।

ધ્રાક્ષં દુતં માશ્વિતંચ પઞ્ચયજ્ઞાન્મચસતે ॥૭૩॥

અર્થ.—કેટલાક અદુતને કેટલાક દુતને કેટલાક અદુતને, કેટલાક અદુત અને
કેટલાક આશિન ને પાંચ મહા યજ્ઞ કરે છે,

તેની આખા નીચે પ્રમાણે છે —

જપોઽદુતો દુતો હોમઃ મહુતોર્મૈતિકોવલિઃ ।

બ્રાહ્મં દુતં દ્વિજામૃયાર્ચા માર્ગિતં પિતૃ તર્પણમ્ ॥૭૪॥

અર્થઃ—(માવત્રીના જપને અદુત કહેછે, હોમને દુત કહેછે, ગ્રામીઓને આગેવાં આધિને પ્રદુત કહેછે. એક આઠછોની પૂજને આઠદુત કહેછે, અને પિતૃ તર્પણને પ્રાર્થિત કહેછે

આ બાબતમાં ઋગ્વેદની શાખાપન શાખાનાં શુક્લયજુર્માં પહેલા અધ્યાયના નવમા અડમાં નીચેનું મંત્ર છે,—

દુતોર્મિદોષ દોમેનાદુતો વલિકર્મણા મહુતઃ ।

પિતૃકર્મણા માર્ગિતો વાહ્મણેદુતઃ ॥

તે પ્રમાણે અમિ દોષમાં દોષ કરવા તે વૃત્ત યજ્ઞ અસિ કર્મેને અદુત યજ્ઞ, ખિત્તે અધિદાન આપવું તે પ્રદુત અને ધોરિય આઠજુને બોજન કરાવવું તે પ્રાર્થિત દોષ. તે આરે યજ્ઞ વૈશ્વ દેવમાં આવછે અને પાંચમો ધ્વજ યજ્ઞ,

ચર્ચાપત્ર.

(પટ્ટેલું)

વહનગરા નાગર ઞને વહનગરા નાગર બ્રાહ્મણ
વચ્ચે થજ્રેલો કન્યા વ્યવહાર.

લખખત સેક્રઓને જાતે આપણી યાત્રિમાં મંત્રરોજમાં અનેકો તરફ નીચે જતા નોંધે આપણી સમસ્ત યાત્રિના અગાનમાં નદી દોષ, તદપિ તેના ન્યુનાધિક જાશે આ પ્રસંગના સ્વરૂપને વિચારમાં મુકવામાં આવે. તેથી અમુક અક્ષિતના તરફજુમાં અને અમુક અક્ષિતના વિરુદ્ધ દોષાદ્ધ વિમિ વિમિ અભિપ્રાયને વચ વર્તવાનું અનુમોદન સદજગત યજ્ઞ સી છે

આમ થવું અટકાવવા તેમજ વર્તમાન જુગને યોગ્ય દવે પછી આવા વ્યવહાર અર્થે તેમજ અપેક્ષા આ વ્યવહારને અંગે અન્ય રચનાઓ સમુદાય મધોચિત્ત વિચાર કરે તેપ દેવુથી આદોની સમસ્ત નાગર યાત્રિ જે નિમિષ ઉપર આવેલી છે તેનું સ્વસ્થ સ્વસ્થ પ્રદર્શન કરવાની જગત જગ્યા છે.

માંતરોજના વહનગરા નાગર મુદ્દચ ચા. ચા. બેરેમરદાસ દુર્ગમજીની વિધવા જાઇ ફરાર પોતાની કન્યા વડોદરા નિયામી-નાગર આદ્યજ પ્રાજ્ઞતાસ ગીરમરસાસ ત્રિવેદીને આપી

તેમની સાથે સઙ્ગ કન્યામાં આવતાં સાર્વજનિક મુદ્દરથી એક તાર' આરવામાં એટલે વાહન સ્થાને અને તુરતમાં અને સાંજેથી એક પત્ર આંદોની સમસ્ત માતિ ઉપર આવતાં આ સબધે શુ વિચાર કરવો તે અર્થે મુદ્દળ એકત્ર થઇ પત્રની ઇમારત અનિશ્ચિત હોવાને કારણે પ્રથમની કમીટીમાં સર્વનુમતે એમ નિશ્ચય થયો કે આ વાર્તા સત્ય છે વા નહીં તે વિશે કન્યાધારીને નોટીસ કરવી, અને તેનું ઉત્તર આવેથી ચોખ્ખું કરવું આ ઉપરથી નોટીસ કરી તેનું ઉત્તર એવું આવ્યું કે "સઙ્ગ કર્યું છે" આ ઉપરથી ફરીથી મુદ્દળ એકત્ર થયું, અને સર્વનુમતે મુદ્દળ ધારી અને સઙ્ગના બચ્ચારમાં જેઓ સામેલ હતા તેઓને માતિના સંસર્ગથી દૂર કરવામાં આવ્યા.

નાગર માતિમાં સેક્રેટ વર્ગથી જે વર્ગ મહુવામાં આવેલું (૧) નાગર મુદ્દરમાં અને (૨) નાગર બ્રાહ્મણ, બ્યારે મહાન સમસ્ત માતિ 'ધાને અને' વર્ગને અસરકારક કોઇપણ પ્રસંગ હોય છે ત્યારે દરેક સ્થાને લક્ષ્ય પક્ષ એકત્ર થઇ નિર્ણય આપેલો. તદ્દનુસાર આ પ્રસંગ પણ તેવાજ પ્રકારનો હોઇને લક્ષ્ય વર્ગની એકત્રતામાં-ઉપરનો કસબ પસાર કરવાનો નિશ્ચય પ્રાપ્ત થયો આ સ્થાને સ્કેન્ડલ ઈવેન કરવાની ચોખ્ખતા જણાય છે કે આ પ્રસંગે એકમત થવામાં બ્રાહ્મણ વર્ગનું અનુકરણ કોઇ શિન માર્ગ વહન કરવું જોવામાં આવ્યું છે તેના કારણમાં એમ કહેવામાં આવેલું કે—

(૧) આઇ કેશર જે કે આંદોના નાગર મુદ્દરમાં રા. ચ મધુરાદાસ દુર્લભજીની વિધવા છે તેણે નાગર બ્રાહ્મણને કન્યા આપી તેથી માતિ બહાર મુકવા જેવા મહાન ચુન્દાને પાત્ર નથી

(૨) માતિ બદિષ્ઠાર તેનેજ હોઇ શકે છે કે જેણે અબકમાબક્ષ, અપેચાપેચ, આદિ શાસ્ત્રે નિષિદ્ધ કરેલાં છે તેનાં કર્યો કર્યા હોય.

(૩) અસંમત મહુવાજ અનુમત કાળથી ચાલતી આવેલી પ્રજ્ઞાગિહાને તેણે વિખેસ કરેલો છે, હા છડિલી છે, અને નાગરની નાતના અવિશ્વિષ્ણ મારણની સીમાને લક્ષ્ય લી છે, તો તેથી તે સાધારણ અ-અ સિદ્ધાને ચોખ્ખું થઇ શકે ખરી, અને તે પણ માત્ર પ્રથમનો એકજ વર્ગ તે માટે સ્વેચ્છાનુસાર નિર્ણય કરે તેમાં બીજા વર્ગને સામેલ રહેવાનું થવું ન્યૂન પ્રયોજન છે

(૪) કહેવાય છે કે સઙ્ગ કરનારે પોતાની કન્યા બ્રાહ્મણ વર્ગને આપવાથી ઉત્તર બ્રાહ્મણ વર્ગે ઘોષુક્ત થઇ શકે તો નથી એટલુંજ નહીં પણ દરેક પ્રકારના માન લેનારની હિંસનિમત્તથી તે બધું પણ થતો નથી વળી બ્યારે અન્ય પ્રકારનાં અનિષ્ટ ઘન મદલ્ય કરવાથી જેમ પ્રાચલિત આપવામાં આવતું નથી, તો પછી કન્યાનું ઘન લેવાથી ક્યા શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ થયું છે કે નેથી આ પ્રસંગમાં આ વર્ગ સામેલ થાય

(૫) એટલુંજ નહીં પણ કન્યાધારીને બદિષ્ઠાર આપવામાં દ્વિતિય વર્ગને સામેલ થવામાં જોઇએ તેનાં સમજા કારણે મળી શકતાં નથી,

(૧) સર્વાંગે એક થઈ શકે કે માત્ર-પ્રસન્નતા વર્ગે - હવે પછી તેના સાથેના માત્ર કન્યા વ્યવહાર બંધ કરે-કિન્તુ તેથી અધિક કન્યા મારે તે કાંઈ વિચારનો અવકાશ નથી બાકાણે સાથે વ્યવહાર બેઠવાથી બહુ તો તે બાકાણના વર્ગમાં ઘણા થઈ શકે પરંતુ તે વર્ગથી પણ બહુ અણુવાનો નિશ્ચય કરવો એ તો મરુજ અમટિત અણુાય.

(૭) આઈસુ છતાં સમસ્ત યાત્રિ સમુદાયમાં આ પ્રસન્નતા દેખિતોને તત્કાળ બદલિયાર આપવાનો નિશ્ચય થતાં બીજા વર્ગ-તરફથી એવી અનિશ્ચિત અનુમતિ અપાય છે કે “માંગરોળ સિવાયના બાકાણ વર્ગનો આ બાબતમાં શું અભિપ્રાય છે તે બાબત પછી સર્વના મતને સમત થઈ શકાશે, અને તેવા અભિપ્રાયો બીજાં રથાનોએ રહેતા બાકાણ વર્ગમાંથી ન્યાસુધી આવે નહીં ત્યાં સુધી દાકનો યાત્રિ સમુદાય જે નિશ્ચય ઉપર આવેલ છે તે નિશ્ચયને આધિન થવા અંગે અટકાવે છીએ પ્રસાદિ

ઉપર પ્રમાણેના સંકળ કાર્યક્રમના પરિણામે બાકાણ વર્ગના ઉપરના વાંચા છતાં, બાકાં કેશર તથા તેના પુત્ર રા. જયપ્રસાદને બદલિયાર આપવામાં આવ્યો છે.

કેશર બાકાં ઉપર કરેલી આજ્ઞા પત્રિકા (નોટીસ)નું ઉત્તર હજી પર્વત આવવામાં નથી. માત્ર આટલો નિશ્ચય પણ તેમના પુત્ર રા. જયપ્રસાદ જેઓ તેમાં સામેલ હતા તેમ તેના ઉપર કરેલી આજ્ઞા પત્રિકાનું ઉત્તર આવતાં તે ઉપરથી કરવામાં આવ્યો છે.

આ પ્રસન્ન સમસ્ત નામરી નાતને સંબંધે ધરાવનારો દોહને ત્રિમાસિક દ્વારા સર્વના જ્ઞાનમાં આવવા અર્થે રહેજ હજારો રૂપે આપવામાં આવ્યો છે

દયારાજકર રૂદ્રા વ્યવહારિક

માંગરોળ

આ વિષય વિશે સામ્બજ ગૃહસ્થો અને બાકાણના અભિપ્રાયોનું અમે વિનિર્ણયક આમ તથા કરીએ છીએ

તત્ત્વી

रा. रा. श्री नास्करराय वि. विठ्ठलराय मेहेताने
 जावनगर नागर जीमखाना तरफथी आपवामां
 आवेलुं मानपत्र.

। श्री हाटकेश्वरो जयतु ।

✠ UNION IS STRENGTH ✠

To

BHASKARRAO VITHALDAS MEHTA, Esq., M.A., LL.B.,
 ADVOCATE, BOMBAY HIGH COURT

DEAR SIR,

We, the Members of the Nagar Gymkhana, embrace this opportunity of offering to you our sincerest congratulations and of expressing our profound sentiments of joy and intense pleasure at the acquisition made by you of the keenly competed and much-coveted distinction of an Advocate of the High Court of Bombay through the medium of this ADDRESS which is an inadequate but all the same a visible token of our love and esteem for you.

THROUGHOUT your School and College career the solid qualities of your intellect were highly appreciated by your teachers who all predicted a very brilliant and successful academic career for you and the prediction has fortunately been literally verified. You passed Your Matriculation Examination in 1900, graduated as a B A in 1904, passed M A in 1905 and were appointed a Fellow of the Samaldas College. Your Professors were highly impressed with your talents from the very day of your entrance into the College, an impression which your consecutive successes at the various University Examinations have amply confirmed. In working with increased diligence under the guidance of eminent lawyers with your native intelligence and close vigorous application and in passing the Advocate's Examination at the very first trial you have paved the way for your future forensic success.

IT is our proud privilege to greet you as the first Advocate of our community throughout Kathiawar—nay through the whole of India—and the more so because you have falsified the prevailing oriental notion that wealth and learning can scarcely go hand in hand. Born of a noble and illustrious family the significant motto 'noblesse oblige' seems to have been adopted by you as a guide, a restraint and an inspiration throughout your life; and we are confident that you realise the fact that those who have special privileges of birth, wealth, or education, have also special responsibilities and obligations to discharge inasmuch as you readily lend a helping hand to your deserving companions.

ENDOWED with varied intellectual gifts, a native simplicity of heart, urbanity of disposition and suavity of manners you are, we confidently hope, destined to make your name enshrined in the memory of your grateful brethren. There is in you a personal attractiveness of culture and manner—'a constant influence, a peculiar grace'—which draws to you almost at first sight the affection and confidence of all those who come in contact with you.

IN conclusion, we wish you long life, happiness and a career of future usefulness and we fervently pray that Shri Hathkoshwara may shower upon you His choicest blessings by conferring upon you yet higher and brighter honours in the near future.

PRABHARAYAN BUILDINGS,

NIGAR GYMKHANA,

BHAVNAGAR.

Dated 15th April-1911

PRABHASILANKAR D PATTANI
VIJAYSHANKAR GOURISHANKAR OZA
GIRJASHANKAR VIJYSHANKAR DESAI
MANSHANKAR VIJYSHANKAR DESAI
RATILAL MANEKLAL MEHTA
HARILAL SAVAILAL MEHTA

Patrons

GULABRAI GOVINDRAM DESAI,

President, Representative Board

રા. રા. શ્રી પુરુષોત્તમરાય વિ. ત્રિકમરાય માંકડને
 જુનાગઢની નાગર જ્ઞાતિ તરફથી આપવામાં
 આવેલું માનપત્ર.

॥ શ્રી હાટકેશ્વરો જયતિ. ॥

॥ ક્રિયાસિધિઃ સત્ત્વે જયતિ મહતાં નોપકરણે ॥

શ્રીયુત રા.રા. પુરુષોત્તમરાય વિ. ત્રિકમરાય માંકડ
 બી. એ., એલ. એલ. બી., એટર્નિ-એટ-લો.

જુનાગઢ.

શુભ મહારાય,

શુભ સાંઘ કાર્ટની એટર્નિની એનિ વિષ્ટ અને ઉચ્ચ પકિતની પરીક્ષામાં આપના
 પહેલે નબરે ફોર્ટસમ નીવડવાથી અમે આપના જુનાગઢના જ્ઞાતિ બધુએ આપને અત-
 કરણપૂર્વક અભિનંદન આપીએ છીએ

વળી વડનગરા નાગરની સમગ્ર જ્ઞાતિમાં આપ એ પદી પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રથમ હોય,
 અમે આપને વારતે અભિમાન ધરાવીએ છીએ આપની બા ફોર્ટથી, આપની પેતાની, આપના
 ઉચ્ચ કુલની, આપના રનેલી સબધીએલી અને આપની નાગરી-નાનની શીશામાં આપે
 અભિવૃદ્ધિ કરી છે

આપણી જ્ઞાતિની પ્રથમ પંક્તિમાં પગપથી થતી આવતી ગણતરીનું કારણ, આપણી
 તે તે સમયની ઉચ્ચ અને માત્રાદ ગણતરી વિદ્યા અને જ્ઞાતી ઉપાસના છે, અને અદ્યપિ
 પર્વત આપણા પૂજ્ય વડીલોએ મેળવેલી અપ્રતિમ પ્રતિષ્ઠા આપણે જાળવી રાખ્યા છીએ
 તેનું કારણ આપણી જ્ઞાતિના “ મેન્યુએટો ” ની ઉચ્ચતા જતી સંખ્યાથી સ્થાપિત થતો
 જગવણીનો બદોશો પ્રચારજ છે. કવીશ્વર દશપતરામના “ નાગરોના વિચાર ” માટેલા
 “ કરીએ પરદેશ પ્રવેશ વિશેષ, હમેશ મુલિમ આદરીએ ” એ કથનને આપે
 મુદક કયું છે નાગરો અદર્નિય મેઝ જગવણીના અભિમાની છે એમ આપે આપના દ્રષ્ટાન્તથી
 સાબીત કયું છે, અને અમે હૃદયારે છીએ કે અભિષમાં આપે એસાડેલા દાખલાના અનેક
 અનુકરણ થાય

આપના અભ્યાસને, વિકાસ વિરોધી અને આપને માટે ઉચ્ચ આશા પ્રથમથી જ બાંધી હતી અને આજે તે આશા, આશા માત્ર મટી સાક્ષાત્ સત્ સરતાં સાંઠાને દર્પ થાય એ સ્વાભાવિકજ છે. મુળમ્ યુનીવર્સિટીની બી એ એલ. એલ બી ની ઉચ્ચ દીર્ઘાધી નદિ અટકી, સાધન અને સમ્પત્તિના અભાવને નદિ ગણકારી, કેવળ અસાધ્યરણુ સાદસ, અમ અને શક્તિ પ્રભાવે મહત્વાકાંક્ષી જીવન શ્રેણીનું આ પ્રથમ પગથિયું આપે પસાર કર્યું તે વાસ્તે અને આપને પુનઃ સાક્ષિન દન ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

આપની શક્તિઓ કષ્ટપણુ સંકોચ વિના, સંપૂર્ણ વિકાસ પામે તેવી સમ્પત્તિ અને સરક્ષતા આપને રા. શ. ભાષાશ્રી રામપ્રસાદ બૃષિદાસપ્રસાદ છુએ કરી આપી, તેને વાસ્તે આ પ્રસન્ન અને તેમને પણ ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

વિરમતી વેળા, આપના અમ અને સાદસનું મીઠું ફળ. મધ્યે ૨૭ શ્રેયવદા પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર આપને આશીર્વાદ અને દીર્ઘાયુ અર્થે એવી પ્રાર્થના કરી, આપણી યાત્રિને આપ અનેક ગીતે ઉપયોગી નીવડે એવી શુભ વાંચના પુર સ્ત્ર આશીર્વાદ આપીએ છીએ કે —

भवतु तव निवासे सुस्थिरा सिन्धुपुत्री
वसतु वदनपथे शारदा चीरकालम् ।
इरतु च तव विघ्नान् हाटकेशः कृपालुः
मनसिजरिषुपादौ मा जहीदि कटाक्षित् ॥

જુનાગઢ,
તા ૧૨મી મે ૧૯૧૧

}

અને છીએ,
આપના જ્ઞાતિ બંધુઓ.

॥ શ્રી હાટકેશ્વરો જયતિ॥

વિદ્યા ધર્મેણ શોભતે ।

*He holds no parley with unmanly fears,
When duty bids, he confidently steers!*

રાજ્યમાનુ રાજેશ્રી ભાસ્કરરાવ વિ. વિકુલદાસ મહેતા,

એમ. એ., એલ. એલ. બી., એડવોકેટ,

તથા

રાજ્યમાનુ રાજેશ્રી પુરુષોત્તમરાય વિ. ત્રિકમરાય માંકડ,

બી. એ., એલ. એલ. બી., એડર્ની-એટ-લૉ.

પરમ સ્નેહી બંધુઓ,

આપ રા ભાસ્કરરાવ, એડવોકેટની, અને રા. પુરુષોત્તમરાય, સોલીસિટરની કહિન અને ઉચ્ચ પદિતની પરિણામોમાં ઉત્તીર્ણ થયા છે તે સદ્બાળને આટે આપને અતઃકરજી પૂર્વક અશિનદન આપતાં અમેા મી મુંબઈના વડનગરા નાગરોને અત્યંત આનંદ થાય છે

જેમ સૂર્યનાં રશ્મિ સૂર્યકાન્તમણિમાં બેગા થાય છે, તેમ યુજ્યત, કચ્છ, કાઠિયાવાડ વગેરે સ્થલોથી વડનગરા નાગરભાઈઓ દ્વિદના મુખ્ય બદરમાં વસવા સાગ્યા છે આવી રીતે એકત્ર થયેલા અદ્વિ વસતા સર્વ વડનગરા નાગરભાઈઓની એકત્ર થયેલી ઉર્મી આ રમણે પ્રદર્શિત કરવાનો શાભ મળવાથી એ એકલતા જાનથી સવિશેષ આનંદ થાય છે

આપણું કાર્યદેવ દલાડે દલાડે વિસ્તરવાળું ચતું જામ છે અને સન્નેજો પ્રમાણે સ્થાનાન્તર પણ પામતું જાય છે તે સ્થિતિમા આપણી જન્મપ્રાપ્ત ઉત્સાદવૃત્તિ, અગ્ર ટેક અને ઉચ્ચ અભિલાષા જેમની તેમ ટકાવી રાખવામાં આપના જેવા નિદર્શનરૂપ જનો છે, તે જોઇ આપને સદજ ધન્યવાદ અને જયવાદ અપાઇ જાય છે

આપ રા ભાસ્કરરાવ, જે શહેર કાઠિયાવાડના રાજ્યકારભારમા જન્મજાત કીર્તિ મેળવનાર આપણી યાતિના કારભારીઓ પુરા પામ્યા છે, તે શહેરના ઉત્તમ પુરુષોમાં સર્વોત્તમ ગણાય છે તેવાઓની સાથે કુટુમ્બીક સંબંધ ધરાવો છે, અને હાલના બ્રિટિશ રાજમાં મેટ્રોપોલીટીવ કાઉન્સીલ જેવી કારભારી સભામાં સભાસદ થઇ દેશમેવા તથા રાજ્યસેવા બજાવવાનું માનવત્તુ સદ્બાળ આપનાજ કુટુમ્બને મળેલું છે તેવા કુટુમ્બમાં આપને એડવોકેટ

શ્રી વડનગરા નાગર પરિપદ્ને માટે નિયમો તથા ચર્ચા યોગ્ય વિષયો વિશે ત્રિમાસિક કમિટિના અધિપ્રાયનો સ્વરહો.

શ્રીમુત્ત, મહાશય, રા. રા. શ્રી.

અવિનય વિનિતિ કે—સમગ્રમ દોર નીચી ત્રિમાસિકના અંગેમાં 'વડનગરા નાગરોની પરિપદ્ મેળવવાની આવશ્યકતા છે કે નહિ,' તે વિષે ચર્ચા ચાલતી હતી, તેથી આપ મહા-શય વધિક્ દસીજ તે ચર્ચામાં ભાગ લેનારાઓમાંના વિશેષ મુદ્દસ્તોનો અભિપ્રાય પરિપદ્ બાંચાની તરફથી થતાં તે સંબંધી કેવા પગલાં ભરવાં, તેનો વિચાર કરવાને રાજકોટ મુકામે તા ૨ એપ્રિલ ૬ સ. ૧૯૧૧ને રાજ ત્રિમાસિક કમિટીની એક એક કરવામાં આવી હતી તે સંબંધીને જ્ઞાતિ મમા ર્થે મહાસના અકમા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે

તે જ્ઞાતિના પાંચમા રૂગની કલમ ૩માં લખેલું છે, તે પ્રમાણે 'સમેસન ક્યાં અને ક્યારે મેળવવું, કેવી પદ્ધતિએ મેળવવું, અને ક્યા વિષયો તેમાં ચર્ચવા તે સંબંધીના ધારાનો અરગે તૈયાર કરવા નીચે લખેલા મુદ્દસ્તોના એક સજ કમિટિ નીમવામાં આવી હતી

૧ રા. રા. મી કલ્યાણરાય જેઠા બક્ષી . ૨ રા. રા. શ્રી મુલાખરાય બેનોદરામ દેસાઈ

૩ રા. રા. શ્રી મુલાખરાય વલ્લેશ કૃ. ઝાયા. ૪ રા. રા. શ્રી નાનાલાલ ભુદરજી શુક્લ.

' આ સજ કમિટિએ સદરહુ કરાવને અનુસરીને જે અરગે તૈયાર કર્યો હતો, તે અરગે ઉપર ત્રિમાસિક કમિટિના સપળા સભ્યસંઘના અભિપ્રાયો મેળવી, વિશેષાનુમતે જે કલમે મંજુર રહી તે, કલમે સ્થિતનો અગ્રે આ સાથે સામેલ રાખવામાં આવ્યો છે

તે ઉપરથી આપ મહાશયના ખ્યાનમાં આવશે કે—કચ્છ કાઠિયાવાડના વડનગરા નામર મુદ્દસ્તો તથા આજણેનું એક સમેસન બ્લનામદગા ભરવાનો કમિટિનો અભિપ્રાય થયો છે તે સમેસનમાં શાં શાં કાર્યો કરવા, ક્યા ક્યા વિષયોની ચર્ચા કરવી, અને કેવા ધારણે કામ લેવું, તે સંબંધી પણ કમિટિએ પોતાના અભિપ્રાયો દર્શાવ્યા છે

કમિટીની હવે એવી કચ્છ છે કે—સદરહુ પ્રમાણે સમેસન બેઠાવવા પેહેલા આપ મહાશય જેવા પ્રતિષ્ઠિત અને અનુભવી મુદ્દસ્તોની તેગા સમતિ મેળવવી. કલમ સદરહુ અરગમાં દર્શાવેલા અભિપ્રાયોમાંથી કોઈકજુ અભિપ્રાય આપની દૃષ્ટિમાં મેળવ ન લાગતો હોય તો તે સંબંધી, તેમજ સમેસન હવે પછી ક્યાં ભરવામાં આવે તો આપને અનુભૂત થશે તે સંબંધી અથવા તે વિશે કહપણ મચના કરવા મેળવ ન્હાવા તો તે સંબંધી—આપના અભિપ્રાયો દર્શાવવાની તરફી લેતા તો આપણી આખી મનિ ઉપર આપનો ઉપકાર થશે.

આપ અતઃકરણપૂર્વક કમિટીની દરખાસ્તને ટેકા આપવા રાજ દસો, એમ કમિટીની સપૂર્ણ માન્યતા છે, અને કમિટી આજ રાજે છે કે-આ પત્રનો પ્રત્યુત્તર મોડમાં મોડે એક માસની અદર " રા. રા. મી બળવતરાય વળેશંકર ખાયા, વ્યવસ્થાપક ત્રિમાસિક, રાજકોટ, " એ શીરનામે મોકલવા કૃપા કરશે.

ત્રિમાસિક આદિત્ય,

}

વિનિત આત્મકિત સેવકો

ત્રિમાસિક કમિટીના સભાસદો,

શ્રી કચ્છ કાઠિયાવાડ વડનગરા નાગર ગૃહસ્થો અને નાગર બ્રાહ્મણોની પરિપદ્ધ મેળવવાના નિયમો તથા તેમાં અર્થવા યોગ્ય વિષયોની યાદી.

૧ ઉદ્દેશ.

અ—સમસ્ત વડનગરા નાગર ગૃહસ્થો અને નાગર બ્રાહ્મણોની ગાંતિમાં પરસ્પર આંતર વધારણ, અને તેમ કરવા માટે ઉપાયો મેળવવા.

આ—સમયને અનુસરીને નાગર ગાંતિની આ ઉપર અર્થાનુકૂળ કાળમાં સામાજિક સિદ્ધિના સમવાધ રહે તથા દિનપ્રતિદિન ઉન્નતિ માધ તેને માટે અર્થ કરવી તથા કાર્યસાધક ઉપાયો મેળવવા.

૨ અર્થવારણ.

૧ દ્વાસ તુરત ફક્ત કચ્છ કાઠિયાવાડના નાગર ગૃહસ્થો અને નાગર બ્રાહ્મણોની પરિપદ્ધ મેળવવી, તેમજ તે સિવાય કેષ્યપજી ગામ અથવા સહેરના, કચ્છ કાઠિયાવાડની નાગર અથવા નાગર બ્રાહ્મણોનાં મુલ્યવશિષ્ઠ મહા તરફથી પરિપદ્ધમાં મોતાની તરફથી પ્રતિનિધિઓ મોકલવાની મધ્ય દર્શાવવામાં આવે તો તેવા મંડળોની અગત્યતા તથા અભ્યોની સંખ્યા ઉપર દૃષ્ટિ રાખી અમુક પ્રતિનિધિઓ આવવા દેવાની ગોઠવણ કરવી.

૨ દ્વાસ મેળવવાની પરિપદ્ધમાં કચ્છ કાઠિયાવાડનાં સહેરો તથા ગમેમાં વસતી ગાંતિઓના ગૃહસ્થોની સંખ્યા ઉપર દૃષ્ટિ રાખી પ્રત્યેક મધ્યથી નીચે પ્રમાણે પ્રતિનિધિઓ મોકલાવવા —

	ગૃહસ્થો	બ્રાહ્મણો.	કુલ.
૧ જુનાગઢ	૫	૨	૭
૨ ભાવનગર.	૪	૧	૫
૩ રાજકોટ	૩	૦	૩
૪ નામનગર.	૩	૦	૫

૫ મુળ,	૩	૨	૫
૬ માંમરોળ	૧	૧	૦
૭ મુળધ	૨	૦	૨
૮ પોરખદર,	૧	૦	૧
૯ ગોડળ	૧	૦	૧
૧૦ વસાવડ,	૧	૦	૧
૧૧ માંડવી	૧૪ પાટલુ	૧૭ નમખભાળીયા	} ૬
૧૨ મુદા	૧૫ લેના	૧૮ વડવાલુ	
૧૩ અબાર,	૧૬ મદુવા	૧૯ અમરેલી મિત્રમડળ	

એ રીતે કુલ ૪૧ પ્રતિનિધિઓ બોલાવવા.

ઉપર મુળ્ય સંખ્યા મુકરર કચ્છમાં નીચે પ્રમાણે ધોરણ રાખવામાં આવ્યું છે

૧ જે ગામમાં નાગર મુદરથ કે નાગર બ્રાહ્મણોનાં ઘર ૧૦ થી ૫૦ સુધી હોય તે સ્થળેથી એક પ્રતિનિધિ, નાગર મુદરથો તરફથી, અને એક નાગર બ્રાહ્મણો તરફથી મોકલવો. જ્યાં નાગર બ્રાહ્મણોના ઘર બિલકુલ ન હોય ત્યાં એકલા નાગરો તરફથી જ એક પ્રતિનિધિ મોકલવો. ૫૧ થી ૧૦૦ સુધી ઘર હોય તે સ્થળેથી તે જ પ્રમાણે બે બે પ્રતિનિધિઓ મોકલવા તે પ્રમાણે ધોરણ ૨૦૦ ઘર સુધી રાખવું. તે ૨૦૦ ઘર ઉપર માટેના દરેક સદેર માટે દરેક ૧૦૦ ઘર દીઠ એક પ્રતિનિધિ ઉપર મુળ્ય મોકલવો. પરંતુ વધારેમાં વધારે એક સ્થળેથી પાંચ પ્રતિનિધિઓ નાગરો તરફથી તે બે નાગર બ્રાહ્મણો તરફથી મોકલી શકાય.

૩ હવે પછીની પરિપદ્ધતિ કયા અને કયારે ભરવી તેમ જ તેમાં બોલાવવાના પ્રતિનિધિઓની સંખ્યામાં એક દર અથવા સ્થળવાર કાંઈ ફેરફાર કરવો કે નહીં વગેરે બાબતોના પ્રત્યેક વખતે અગવેલી પરિપદ્ધતિ નિકાલ કરવો.

૪ જે સ્થળે પરિપદ્ધતિ ભરવાનું નહીં થાય તે સ્થળની સ્વાગત કમિટીએ અન્યેક ગામ અથવા સદેરની યાત્રિને ઉપગતી કલમ ૨ માં કરાવ્યા મુજબ અથવા કલમ ૩ માં કરાવ્યા પ્રમાણે કાંઈ સુધારો વધારો થયો હોય તો તે મુજબ આખી યાત્રિ તરફથી પ્રતિનિધિઓ બોલાવવાનો જ હોખમત કરવો.

૫ જે દિવસે પરિપદ્ધતિ અધિવેશન કરવાનું હોય તે દિવસે પ્રતિનિધિઓએ એકઠા થઈ પરિપદ્ધતિ મર્યાદાના વિષયો નક્કી કરવા.

આ વિષય નિર્ણાયક કમિટીમાં બોજમાં બોજા ૧૨ પ્રતિનિધિઓ હોય નેહએ જેમાંથી ૬ હાજર હોય તો કારમ ગણાયો તેમાં વિરોધાતુમતે જે કારમ થાય તે પરિપદ્ધતિ બાજળ મુકવા.

૬. પરિપદ્ધતિ અધિવેશનમાં બોજામાં બોજા એક દર પ્રતિનિધિઓના ૩ પ્રતિનિધિઓ હાજર હોવા નેહએ તેમાં પશુ વિરોધાતુમતે જે કારમ થાય તે કારમ પરિપદ્ધતિ પસંદ થયો છે એમ ગણવું.

ટીપ—પરિપક્વતા દરેક જાનિ સમજાવે જોઈને કરી નથી.

૩ સ્થળ.

દાસ ગુપ્ત જુનાગઢ તરફથી પ્રથમ પરિપક્વ બરવાની માગણી થઈ છે તેથી, તેમને સ્થાના જાતિજનોની સખ્યા તેમજ પરંપરાથી યાત્રી આવતી તેમની પ્રતિષ્ઠા તથા અગત્યના ઉપર દૃષ્ટિ રાખતાં પ્રથમ પરિપક્વ ત્યાં બરવાનું ચોક્કસ જણાય છે.

૪ વિષયો.

૧ પરિપક્વતા થયેલા હરોળને અનુસરીને કાર્યસાધક પગલા લેવાને માટે તેમજ જે હરોળનો અમલ થઈ શકે તેવા હરોળનો અમલ કરવાને માટે એક પ્રધાન નાગર દિન વર્ષક મંડળ સ્થાપતું.

(અ) તે મંડળનું પ્રધાન કાર્યાલય રાજકોટમાં રાખવું.

(આ) તે મંડળમાં નીચે પ્રમાણે સભાસદો નીમવા.

	ચૂંટાયેલા	આમણેલા	કુલ.
૧ જુનાગઢ જાતિ તરફથી	૪	૧	૫
૨ બાવનગર	૪	૧	૫
૩ જામનગર	૪	૧	૫
૪ રાજકોટ	૪	૦	૪
૫ જુજ	૩	૧	૪
૬ મત્રાઓ	૨	૦	૨

ટીપ—જે મત્રાઓ પૈકી એક ત્રિમાસિકના વ્યવસ્થાપક અને એક ત્રિમાસિકના તંત્રી હોવાની રહે રહેશે.

(ક) જે જે સ્થળે આખી જાતિનું પ્રતિનિધિપાત્ર આવે જ્યાં તેનું મંડળ અસ્તિત્વમાં હોય તેનું મંડળ આ પ્રધાનમંડળનું સાખ્યા સાદામક મંડળ જખુરું અથવા તે પ્રમાણે જ્યાં ન હોય ત્યાં તેનાં મંડળો સ્થાપવા માટે પ્રધાનમંડળે જોડાવણી કરવી તેવી રીતે સ્થળાધેશાં મંડળો પ્રધાનમંડળનાં સાખ્યા સાદામક મંડળો જણાશે.

(ક) સાખ્યા સાદામક મંડળોએ પ્રધાનમંડળને તેના કાર્યમાં જોડાતી માદ આપવી એટલા પુરતી તેઓને સિર જવાબદારી રાખવી.

૨ (૧) સમજાવે જાણિતી વિચારણા વિનિયમ કરવાને માટે.

(૨) જાતિના અભિપ્રાયોને સમજાવે અનુસરતી રીતે કેળવવા માટે.

(૩) જાતિનાં આ પુરોગતે લેખનશક્તિની વૃદ્ધિ કરવાને માટે.

(૪) જાતિના પ્રાચીન ઇતિહાસોનું સંશોધન કરી પ્રકટ કરવાને માટે.

- (૫) જ્ઞાતિના વીર અને વિદ્વાન પુરોનાં મરિત્રો પ્રસિદ્ધ કરવાને માટે.
- (૬) જ્ઞાતિના વર્તમાન ઇતિહાસનો જરૂરનો ભાગ રાખવાને માટે
- (૭) તથા સમસ્ત જ્ઞાતિ તરફથી થતા કરાવો વર્ગોરેના ફેલાવો કરવા માટે પ્રધાન મંડળે મોજ પત્રો લખાવવા.

જ્ઞાતિ તરફથી જે ત્રિમાસિક પત્ર પ્રકટ થાય છે તે પત્ર મહાવવાનું કાર્ય પ્રધાન મંડળને સોંપવું ત્રિમાસિક કમિટી જે રીતે તેની જવાબદારી છે તે સમજી કામ તે પ્રધાન મંડળે કરવું તે સભ્યોમાં કલ્પણ નિયમો કરવાની જરૂર જણાય તો વિશેષાનુમતે તે તે મંડળે કરવા.

- ૩ (૧) જી પુરોને સમયને અનુસરીને ફેળવણી લેવામાં મદદ કરવા માટે
- (૨) નિરાશ્રિત વિધવાઓ તથા નિરાશ્રિત અલ્પકોને મદદ આપવા માટે
- (૩) તથા ઉદ્યમ કરવાને ઇચ્છતા પુરોને જરૂર જણાય પ્રમાણે સમવક્તા કરી આપવા માટે જ્ઞાતિ સમસ્તનું એક સભ્ય રૂઢ કરવું

૪ હાલની પરિપક્વ થયેલા વાસ્તે નીચે પ્રમાણે વિષયો ધુરૂર કરવામાં આવે છે.

- (૧) મોટી જમરની જીઓની ફેળવણી આપવા બાબતમાં
- (૨) જી પુરોની શારીરિક સ્થિતિ સુધારવા માટે તથા કન્યાને પરણાવવાની અને જીને સાસરે મોકલવાની જોગવાઈ જોઈ જમરની હદ ધુરૂર કરવા સભ્યો
- (૩) નાજર મુદત્તો જુદેજુદે રથને રહે છે તેમાં કન્યાની લેવડ દેવડ કરવાની સમવક્ત અને સરસ્થા કરવા માટે જુદાજુદા રથોના રિવાજોમાં સુધારો વધારો કરી એક સરખા કરવા માટે.
- (૪) તેજ પ્રમાણે મરણ પ્રસંગમાં પશુ સગ્રહો દિવાળ તમામ રચી કરવા માટે.
- (૫) નાજર બાંધણીને ધર્મ સંબંધી આવશ્યક ફેસવણી આપવા માટે.
- (૬) આપણી કોમના પ્રાચીન ઇતિહાસ તૈયાર કરવા માટે
- (૭) નાજર મુદત્ત કે નાજર બાંધણીનાં રચેલાં પુસ્તક દોષ તે એકઠા કરવાં તથા લેખિત દોષ તે ઉપાવવાની યોજના કરવી તેમજ જીની ધર્મ સભ્યો જરૂરનાં પુસ્તક ન ઉપાવ્યાં દોષ તે દાખ કરી ઉપાવવાની યોજના કરવા માટે.
- (૮) ત્રણ ત્રણ વર્ષે આખા કનજ કાઠિયાવાડની આપણી જ્ઞાતિનું વસ્તીપત્રક તૈયાર કરવા માટે.
- (૯) નાજરોમાં અદર અદર અને નાજર બાંધણીમાં અદર અદર દુરકોષ બાજતોના તકરાર પડે તો તેનું સમાધાન કરવાને દરેક રથને આખી જ્ઞાતિ તરફથી પ્રતિષ્ઠિત મુદત્તોની લવાઈ કોર્ટ રચાવવા માટે.

૫ સામાન્ય.

- ૧ જે તારીખે પરિપક્વ મળવાનું નહીં સમું હોય તે તારીખથી ચાર માસ પહેલાં સ્વાગત કમિટીએ વિદેશાનુમતે પ્રમુખની પસંદગી કરી પ્રધાનમંડળને સમી જણાવવું પ્રધાનમંડળે શાખા સાહાયક મંડળના અધિપતિને સહને પ્રમુખની પસંદગી નહીં કરવી અને જગજગત તથા માસ પહેલાં પસંદ થયેલા પ્રમુખને તેના ખર્ચર આપવા.
- ૨ પ્રધાનમંડળના મત્રીઓ તથા સ્વાગત કમિટીના મત્રીઓ દરેકાક પસિદના સંયુક્ત મત્રીઓ મળ્યારી
- ૩ પરિપક્વમાં ફેટલા અને કેવા પ્રેક્ષકોને નિમત્રણ કરવું અથવા આવવાની ગ્ય આવવી તે કર્તવ્ય સ્વાગત કમિટીનું છે પરંતુ પરિપક્વના ઠરાવો પરિપક્વમાં મુકવાનો અને તે ઠરાવોને ટીકા આવવાનો તથા તે ઠરાવો સંબંધે ચર્ચા કરવાનો તથા ઠરાવો પસાર કરવા માટે મત આપવાનો અધિકાર માત્ર પ્રતિનિધિઓનો છે
- ૪ ક્યો ઠરાવ કોણે મુકવો તથા કોણે ટીકા આવવો તથા દરેકાક વક્તાને પરિપક્વમાં બોલાવાનો ફેટલો વખત આવવો તે સમગ્રી બોલવણુ વિષય નિર્ણયક કમિટીએ કરવી.
- પરંતુ પરિપક્વના કામની મુચ્ચરમાં ગ્રખવાનું કર્તવ્ય પ્રમુખનું હોઈને તે જાગતમા પ્રમુખ જે ઠરાવ કરે તે આખરનો ચલુવો
- ૫ પ્રત્યેક પરિપક્વનો બાવલો સહિતનો સપૂર્ણ પત્રાત જે સ્થલે પરિપક્વ બરાધ હોય તે સ્થળની ત્રામન કમિટીએ તૈયાર કરાવી પ્રસિદ્ધ કરવો.

હાલારી વડનગરા નાગર જ્ઞાતિ ફંડ.

આ કડની સ્થાપના કરી ત્યારે એટલે સને ૧૮૯૫માં કરેલા ઠરાવો પંક્તિ આડબો કરાવ નીચે મુજબ હતો.

- (૮) પચાસ સાધર મેમ્બરે હાખન થયેલી વ્યવસ્થાપક મંડળી નીમવાને માટે મેકેટરીઓએ ચાલકાટ અને બદાગમામ સર્વ મેમ્બરોને એક મુકગ તારી ખતા બગાડથી બગર આપીને મેમ્બરોની સત્તા બગડી. અને તે સત્તામાં દાગર થાય તેના રખકમાં તથા બદાગ ગામથી જેના સખાઇ આવે તે બધા મન ઉપરથી જેને માટે બદુમન થાય તેવા બગીચાર સાધર મેમ્બરોની વ્યવસ્થાપક મંડળી બે વર્ષ માટે નીમવી.

છપરના ઇરાકોનો અમલ મવાનો વખત પહર વર્ગ થયા છતાં આવેલ નથી. અત્યારે બાજ સહીત ફાંડની મુદી તારીખ ૧-૪-૧૦ મુધી શા ૨૪૬૭-૧૪-૮ છે અને ધારા પ્રમાણે જેને આ આમત વિચાર કરવાનો છે તેવા આઠ મુદરથો છે તેમની અનુમતીથી નીચે મુજબ ઇરાવ કરવામાં આવે છે

- (૧) પચાસ લાઇફ મેમ્બર એટલે શા ૫૦૦૦ થાય ત્યાં સુધી બરાએલ રકમનું બાજ મુદીમાં મળ્યું નથી. પરંતુ હવે જે બાજ આવે તે (ત્રિમાસિક દ્વારાને રોકાસર રીપો આપાય છે તેના પ્રમાણે) સોન તરીકે પાસું લેવાની સરતે દાલારી વડનગરા નાગર વિદ્યાર્થીની અભ્યાસમાં મદદ તરીકે આપવું.
- (૨) છપર જતાવેલ નાણાં તથા હવે જે વસૂલ થાય તેની પ્રાપ્તિ સરી સોન નોટ બે સેક્રેટરીઓના નામથી લેવી.
- (૩) ખીન સેક્રેટરી રા. શ કરપ્રસાદ નવલસ કર સુન્દરી થયા છે તેને બંદે રા. અમૃતલાલ જટારા કર છુટ્ટને નીમવા.
- (૪) વિદ્યાર્થીની મોજતાની તપાસ કરી કોને રોકાસર રીપો આપવી તેમજ નિર્ણય કરવા નીચેના ત્રણ મુદરથોની કમીટી નીમવામાં આવે છે

૧ રા રા કમ્પ્યુટરમ જેઠાલાઇ જક્ષી, ૨ રા ગ. મનમલાલ મુંદરજી, ૩ રા. રા. શુભાનરાય વળેશ કર ખવડ.

છપર મુજબ નિર્ણય કરવામાં એક દર્શકન એપલુ ખાનમાં ગમી છે કે બાવી રીતે ફાંડના બાજનો ફાંડને તુક્યાન કર્મ સિવાય છપરોત કરવો શક્ય થયેથી જે મુદરથો ફાંડ આસતું નથી તેજ હારજુસર પોતાના તગરથી મદદ આપવી બધ રાજો છે તેનાણાં મોકલવવા તરફી લેશે.

અમૃતલાલ જટારા'કર છુટ્ટ,
દા વ. ના સાતિ ફાંડના સમુક્ત સેક્રેટરી.

જીવન વૃત્તાંત.

રા. રા. આજુ'દસાઇ વૃજદાસ, ભુનાગદ.

જન્મ તીથી સવત ૧૯૧૨ના આવણ વડ ૮

મરણ તારીખ સવત ૧૯૬૭ના વૈશાક વદી ૦)) તા. ૨૮-૫-૧૯૧૧

જેનવણી-ગુજરાતી. સ ભુનાગદની મુનસફની પરીક્ષા સવત ૧૯૪૭માં પહેલે નંબરે પસાર કરી હતી.

તેઓ ભુનાગદના પ્રખ્યાત વસાવડા કુટુંબ જેને રાપરોગ મામ મલેલ છે તેના ફરજદ હતા.

નોકરીમાં સવન ૧૯૨૬માં જીવનચરિત્રમાં નોંધાયેલ ત્યાં ચારેક વર્ષ ગયા બાદ મેળમાં ઘખલ થયા ત્યાં સવન ૧૯૩૬ સુધી ગયા તે પછી પાછા જીવનચરિત્ર નોકરીમાં નીમક ખાતામાં, જમી ખાતામાં, રાજપ્રકરણી દફતરે નોકરી કરી અનુભવ મેળવ્યા બાદ સંવત ૧૯૪૧થી ૧૯૪૫ સુધીમાં મુશ્કી દફતરના ધીરજતેજા તરીકે સરસઈ વીસાવદગના કેસમાં ચા. રા. બદલવાય દરીયા કર પાસે અને તે પછી જીવન દફતરના મદદનીસ અધિકારી તરીકે નીમાયા હતા. અનસફતી પગિશા પાસ કરતા સવન ૧૯૫૧થી માળાયા મુનસફ તરીકે ન્યાયખાતામાં ફેરી ૨૪૦૦ના વાર્ષિક પમારથી નોકરી સા. ફરી તે દેહાત વખત ફેરી ૩૬૦૦ સુધી વધી નામમેરી અનસફતો દોઢા બોગવતા હતા જે કે વચઆજે ફેરવીક ખાસ કામગીરી પણ સોંપાયેલી હતી.

આ મદદમ આપણી પ્રજાલીલા મુજબ રાજ સેવામાંજ હવન ગાળતા હતા તેમ તદોતું થરતુ લેખક અને દવિ તરીકે પણ પોતે પુરસદના વખતનો બધ કરતા હતા તેમનાં પુસ્તકો-દસરથ પ્રાણસાત્ર, ગદ્ય નોંધણ અને એવાં બીજાં એક છે જે હપાયા નથી પણ લખેલાં મોજુદ છે અને કામગીરી અમર બુદ્ધિ બાબોદન હપાઈ બદાર પડેલ છે કવિતા છુટક છુટક દરેથી છે જેમાની એકાદયો ત્રિમાસિકમાં પણ આવી છે હિપરંત પોતા સંબંધી તીથે મુશ્કમ એક કવિતા ગ્રેવી છે.

૧૨૫૧ નિવંધા રત.

શી જન્મ^૧ બુ હરજુ દુર્ગ મિતિ પ્રવેશે,
પ્રખ્યાત નામ^૨ પ્રે, ગજાસ વમે^૩
આઆનસ^૪ ગોત્ર અવટક વસાવડાની^૫
ત્રીપર્વ^૬ મિત્ર^૭ ગુણ સર્થ પવિત્ર માની. ૧
સાખાવતી^૮ સુખદ સાખ સુસિદ્ધિ ધારી,
કર્ણેદ^૯ વગુણિય^{૧૦} વંખુવિ સપ્રદાયી
આનદસાસ^{૧૧} વિધિ નિમિત્ત નામ ધારી
વદે બગાળિય બલદારિ દરે મુદારી. ૨

જે એકો તેના પરિચયમાં આપ્યા છે તેઓ તેમના ગ્રન્થાવની સાંતનાનાં પવિત્ર ગતીના મર્મ પગપામના અને હતેદિય જેવા સાગર ગુણોનાં વખાણ કરતા ગ્રન્થાવા છે આપ સહગુણો સાથે પ્રભુની ખુબી એજ છે કે તેમને સંતાન નથી પછવાડે એક વિધવા અને નાનાબાઈ મુશી ગયા છે આવા કચ્છ હવનચરિત્ર આત્માને પ્રભુ સાન્ની આપે,

પહેલા એડવોકેટ—રા રા બાગરરાય વિ. વિદુષદાસ મહેતા એમ. એ; એસ એસ. બી પહેલા એડવોકેટ યનાં આંદોની નાચરી નાત તરફથી મેળાવણે કરી માનપત્ર આપ્યું હતું. અને રા રા મે પ્રભાશકર દલપતરાય પટ્ટણી દીવાન સાહેબે કૃપા કરી પ્રમુખપદ સ્વીકાર્યું હતું. અપાયેલ માનપત્ર જુદું જાપવામાં આવ્યું છે.

કદર બુઝી—વૈદ્યરાજ મલબાઈ લક્ષ્મીશકર ધીમકાવાને તેમની નોકરી બદલ ના. મદારાજ સાહેબ સંર બાવસીદાજી બદાદુરે રા. ૫૦૦ ઇનામ આપ્યા છે તેઓ નામ દારની કદરદાન જતી જગ મચદુર છે તેનો આ એક વિશેષ દાખલો છે.

ઇનામ સાથે પગાર વધાર્યો—સ. જામનગરના મદાસ બાબુવડામાં આંદોના રા. રા બુપતરાય પ્રભાશકર વૈદ્ય-સકતર છે તેને ના મદારાજ જામસાહેબના કાસે અગ્ના સુકામ દરમીયાન જે કાંઈ નોકરી કરવા તક મળી તે બદલ તેઓ નામદારે સતોષ બતાવી રા. ૭૫ તથા એક પાંચડી ઇનામ આપ્યાં છે અને તા. ૧-૭-૧૧ થી રા. ૧૦ નો પગારમાં વધારો કરી રા. ૭૦ કરી આપ્યા છે.

રેટ તપફથી નીમાયેલ કમિટીના એમ્બર—આર્થિક ઔદ્યોગીક અને ખેતીવાડી સંબંધી દફતર મેળવી સુધારણા અર્થે સુચના વગેરે બરોસાવાર દફતરત મળે તે માટે આ રેટ તરફથી નીમાયેલ કમિટીમાં આંદોના રા રા. બુપતરાય વિ. વિદુષદાસ, રા રા પ્રભાશકર વેપીશકર તથા રા રા ગુલાબરાય જોર્જીદરામ દેસાઈને એમ્બર તરીકે નીમ્યા છે.

કાનડી બાપામાં પાસ—બીજાપુરના ડીરટીક્ટ રેપુરી કલેક્ટર આંદોના ગ્વીશ રા. રા. ગુણવતરાય વિ. ગુલાબરાય દેસાઈ એમ. એ કાનડી બાપામાં દ્વાપર રટાનડના માકર્સ મેળવી તા. ૬-૬-૧૧ના રોજ પાસ થયા છે.

વસાવડ.

નીમલુક દેરબદલી—રા રા. સુદરસાસ વિ. નાનાલાલ દેસાઈ બી.એ, એસ.એસ.બી., રા. ૪૫મા પ્રોબેશન ઉપર ફાળીઆવાડ એજન્સી દળુર ઓશીસમાં નીમાયા છે.

બોડળ.

નીમલુક દેરબદલી—રા રા. પ્રબુલાલ ઊડાલાસ સુચની બદલી રીનડેથી પોરાજીદરામદાર તરીકે થઇ છે.

સુજ.

નીમલુક દેરબદલી—રા રા. ૧૫૪કર મોરાનજી પીળકાવા બી.એ, એસ.એસ.બી., વઢોદરાના નામજ પોલીસ સુબા રા. ૩૨૫ ના પગાર અને રા. ૫૦ ના કાવમ બાપાની નીમાયા છે.

જામનગર.

નીમલુક દેરબદલી—(૧) જામખાળાવાના રહીશ રા. ગ. સાકરલાલ વિ. ખેતીમાત

વજરાળની બી.એ., વાકાનેર હાઈસ્કૂલના હેડ માસ્ટર અને કેળવણી ખાતાના ઉપરી તરીકે શ. ૧૦નો પગારમાં વધારો મળ્યો છે

(૨) રા. રા. વેણીયાસ રજીસ્ટ્રારશ્રી બી.એ., એચ.એસ.બી., મુમ્બઈ કાર-સારીને શ. ૫૦ વધારી શ. ૭૫૦નો પગાર કરી આપવામાં આવ્યો છે

(૩) રા. રા. નરસિંહરાવ વિ. અમરનાથ બક્ષી એસ.એમ. એન્ડ એસ. મીનજર કાશમીરમાં ગ્રીલીટરી અસ્ટી સરજન નીમાયા છે અને ત્યાંના લેફ્ટેનન્ટ થયા છે

(૪) રા. રા. વજેશ્વર ગેવાળજી અમરનાથ રોટના ઓફીટ ખાતામાંથી બહાર-ખર્ચી ખાતાના ઓફીસરના સીસ્ટેટર તરીકે શ. ૪૫થી નીમાયા છે

(૫) રા. રા. વજેશ્વર સ્વામીજીને અમરનાથ રોટના ઓફીટ ઓફીસર તરીકેની કામગીરી ઉપરન કરતમ ઓફિસરને આર્જ સોંપવા દુકમ મળ્યો છે.

પેનશન આરંધુ—રા. રા. મુળશંકર લક્ષ્મીશંકર માંકડ જેમણે આ સરવાળની ૩૪ વર્ષની નોકરી છે અને જેમાંથી ધણેખરો સાત પોલીસ ખાતામાં ગુજર્યો હતો તેમની નોકરીની કદર કરી માસિક શ. ૩૦ નું પેનશન ના મદારાળ અમલદારે તે તા. ૧૩-૭-૧૧ થી બાંધી આપ્યું છે

પુના પોલીસ ટ્રેનીંગ સ્કૂલમાં પાસ—કાઠિયાવાડ એજન્સી પોલીસના જમાદાર અને અહીંના સ્ટીચ રા. રા. દુસેશ્વર વિ. વજેશ્વર ભુમ્ પુના પોલીસ ટ્રેનીંગ સ્કૂલની પરીક્ષામાં કુલ ૪૯ પાસ થયા તેમાં ૧૫ મે નબર માન, સાથે પાસ થયા છે.

દિોળ.

નીમલુક દેરબંદલી—(૧) રા. રા. હાટાલાલ રામરામ માંકડ શ. ૭૦થી કાઠિયાવાડ એજન્સીના મે. જુડી. આર્સી. સાહેબના સીસ્ટેટર નીમાયા છે

(૨) રા. રા. જટાણકર વિ. પ્રભાશંકર માંકડને જસદણના કુમાર સાહેબ રામખાચરની મુબક્કી એન. કેમ પોલીસ કપનીના મેનેજર તરીકે શ. ૭૫ વધારી કુલ શ. ૨૭૫નો પગાર કરી આપ્યો છે

જસદણ.

નીમલુક દેરબંદલી—રા. રા. ગંગીશદાસ વિ. નયુરામ માંકડ એસ. એમ. એન્ડ એસ. રજીસ્ટ્રારના—કાટામાં આર્સી સરજન શ. ૧૨૫થી નીમાયા છે

પોરબંદર.

નીમલુક દેરબંદલી—(૧) રા. રા. નવરમણ રજીસ્ટ્રારશ્રી વૈભવ બી. એ., શ. ૪૦ માં કાયમ અને શ. ૪૫મા આર્ટીંગ પ્રોવિડન ઉપર કાઠિયાવાડ એજન્સીમાં મે. જુડી. આર્સી. સાહેબની ઓફિસમાં નીમાયા છે.

(૨) રા. રા. નરભેશ કર છત્રચુરમ માં ફર્ટ કસાસ માઈસ્ટ્રેટ પોન્નદરને સરનાવાધીસનો ચાન્સ મળતાં શ ૫૦ માસિક એસાવન્સ આપવા દરેકવામાં આપ્યું છે

બુનાગડ.

શ્રી હારકેધરની સેવા—રા. રા. પ્રાણુલાલ કદાનદાસ તરફથી બીજીને દમેશાં યાજ ધરવાના ઉપયોગ માટે રૂપાનો યાજ, વાટકા બે, કરસલી એક એમ કુલ લેણા ૧૦૦ના આસરાની સેવા કરવામાં આવી છે

ધનામ—રા. રા. ઉછરગરામ વી. કેસવરામ એજાને " રટુડન્સ એન મેગેઝીન " નામના ચોપાનીયા તરફથી ફોલેજવાળાએ માટેના દરીફાજના નિમિષ " India's influence on the world " માં શ. ૧૫નું ધનામ પહેલે નખરે આવતાં મળ્યું છે

બદલી થતાં માનમાં એલાઈડો—રા. રા. અવાસીયા મોતીલાલ ત્રીકમજી એલ. એમ એન્ડ એસ ની બુનામદથી ફના પ્રમણમાં શ ૨૫ના ખાસ એસાવન્સ સાથે બદલી થઇ છે તેમજ બુનામદમાં આસી. સરજન તરીકે હોંડુ મુસમમાનનો સારો પ્રિમ મેળવેલ તે તેમની વીદાવખીરીના પ્રસંગમાં સ્વેચ્છ લીધાવધી રૂબાઈ છે તેમજ લેપર એસાઇસમના મુખી તરીકે પણ રકનપીતીયાં માટે કપમાં વમેરે માટે એક ફડ ઉજુ કરી આશીરવાદ લીધો છે

પહેલાં સોલીસીટર થતાં માન—અહીંનાં રા રા પુરપોતમરાવ નિ. ત્રિકમરાવ માંકડ બી એ. એલ એલ બી એ કચ્છ કાઠિયાવાડમાં પહેલાં સોલીસીટર તરીકે ગયા એપ્રિલ માસમાં સ્વેચ્છ પરીક્ષા પસાર કરી છે તેમને માન આપવા અહીંની નાગરી નાત રા જયમુખરામ દુભેરાવ મજમુદારના પ્રમુખપણા નીચે તા ૧૨-૫-૧૧ના રોજ મળી હતી રૂપાની રકમથી અને અતરદાની સાથે માનપત્ર છનાવન કરવામાં આપ્યું હતું જે માનપત્ર આ બંધમાં જમ્યું છે. જવાબમાં રા રા શ્રી મોમુદ રા રા. રામપ્રસાદ નૃસિંહપ્રસાદ જુએ આપેલ મદદ આગળ ધરી તેમનો ઉપકાર માન્યો હતો અને પહેલાં મહીનાની પોતાની કમાણી (શ. ૨૫૦ને આસરે) અહીંના નાગર નીચાપીત ફડમાં આપવા આગી આપી હતી આ લીવાવ બદારગામથી આવેલ જત્રો તથા તારો પણ ત્યાં વચ્ચેયા હતા.

નીમણક ફેરબદલી—(૧) ગા. રા. પ્રાણુલાલ કરસનલાલ જોમીપુરા શ ૪૦ ના પગામી રાજકોટ આસફડ દાહરકુસમાં ફેચ ટીયર તરીકે નીમાયા છે.

(૨) ગા. ગા. માધવલાલ પ્રાણુસકર જુએને અહીં ટેડ એકાઉન્ટ ઠોરી ૩૫૦ થી નીમ્યા છે

(૩) રા. રા. મોતીલાલ ઝવેરચંદ વસાવા સમ્માન જુ નાગદના મેનેજ એસ્ટેડસના અધિકારી નીમાયા છે.

રીડાયર થયા—રા. જમરાજી આર્જુનજી કચ્છી જેમણે ઉત્તરેના તથા નવાજ સાહેબોની ખાનગી ખાતાના વહીવટની નોકરી બજાવી છે તેઓ એડમીનીસ્ટ્રેશન ચર્તા તથા એપ્રીલ આખર નોકરીમાંથી રીડાયર થયા છે.

ખરે વખતે બહારે ધાનારને માનપત્ર—મરદુમ રા. રા. દારકાદાસ મયુરાદાસ બક્ષીના એક નાનો પુત્ર કુવામાં પડી જતા તેને જાણવા તેના મોટા ભાઈ કુવામાં પાછળ ઉતરેલ બંને વ્યક્તિઓ ઉપર આવતા હતા ત્યાં અધવચ નાહુ તુટવાથી બંને પાછા કુવામાં પડ્યા તે વખતે તેઓને બહારે રા. રા. વેણીશ કર રૂપશ કર વૈશ્ણવ દોડી કુવામાં ઉતરી બંનેને બચાવી ઉપર લાવ્યા આવી મહાન આશ્-તમાં મદદ કરનાર તરીકે ફોને માન અને ઉપકારની લાજણી ઉત્પન્ન નહીં થાય અને તે ખરા જીવનના આવેશમાં રા. રા. નાપુભાઈ દારકાદાસ તરફથી રુસિદમોરાના સેવક મડળ મારાત તથા મકરણ કાંતીએ માનપત્ર એનાયત કરાવ્યું છે અપણી કોમમાં આવી આશ્વતમાં જાતને અપસાવી બહારે ધાવાની લાજણીવાળા કીમત બહાદુર નરો છે એવી પ્રતિતી આકીરસાથી થઈ છે તે જાણી સદુ કોઈ નાજર જાયો મજરી માની દરેક આશ્વતના વખતમાં આજળ આવી આખી આશ્વતને મદદગાર રહેવા તત્પર થાઓ એમ પ્રભુ પ્રત્યે પ્રાર્થના છે રાજકોટ.

નીમલુક ફેરબદલી—(૧) રા. રા. પ્રીતમરામ દોહલગમ ઓઝા સ્વ કચરના ડીપ્ટી માજી નો તા. ૧-૪-૧૨ થી રા. ૧૦૦ નો પગાર કરી આપ્યો છે

(૨) રા. રા. રતીલાલ મયનલાલ ખતાણી બી.એ., કાલરા પટણના કરતમ ઓશીસરનો પગાર વધારી રા. ૬૦ કરી આપ્યા છે

(૩) રા. રા. હીરાલાલ મલ્હેસજી અળરીયા બી.એ., નો પગાર રા. ૧૦૦ થયો છે અને કાઠી એજન્સીમાં વડવાણુ ડીપ્ટી માજીનાર તરીકે કામ કરવા લુકમ થયો છે

(૪) રા. રા. કેવળરામ વિ. જીભીરામ ઓઝા બી.એ., એસ.એસ.બી., ને રા. ૬૦ માં કાયમ અને રા. ૭૦ ના આક્રીત પગારથી કાઠીઆવાડના વા. ગે. એજન્ટ ડુ. ધ. મવરનર સાહેબની હાજર ઓશીસમાં કામ કરે એમ કરાવ્યું છે

(૫) રા. રા. લાલસ કર વિ. લક્ષ્મીચંદર ધોળકીયાને રા. ૫૦ માં કાયમ અને રા. ૬૦ માં આક્રીત તરીકે કાઠીઆવાડ એજન્સીમાં એલેક્સવાડ પ્રાંતના ગે. ગે. એ. સાહેબના ઇન્ચિસ ક્લાર્ક તરીકે કામ કરવા લુકમ થયેલ છે.

(૬) રા. રા. જનકલાલ મુનટરામ માંકડ રા. ૬૦ થી એન્ડકમ્પાઈ એરેટેટના કેસો ફેસલ કરવા નીમાથેલ સ્પેશીયલ ઓશીસર સાહેબના ચીરરવેલાર નીમાથા છે.

(૭) રા. રા. મુળવતરામ પ્રેમચંદર બક્ષી બી. એ. વોલેડરા સગવીસમાંથી પાછા ફરતા વડવાણુ દાહરાજી હાઈસ્કુલમાં રા. ૭૦ થી આસી૦ માસતર નીમાથા છે

- (૮) રા. ગ. હેલ્થ કઠ વિ. સક્ષમીય કઠ ધોળાવીયા પોખરના છત અને પ્રેક્ષમા શ. ૧૫૦થી એન્જનીયર નીમાયા છે
- (૯) રા. ગ. મણીલાલ વિ. યકરજી બક્ષીને ના હાજના મદારાન સાહેબે મ. રૂપનો માસિક વધાગે પગારમાં કરી આપ્યો છે
- (૧૦) રા. ગ. જ્યોતીલાલ વિ. માધવરાય બક્ષીને ના સગ પ્રતાપસિંહજી બદાદુર-જેઓ જોધપુરના રીઝેડ સાહેબ દરેલા છે તેઓને હાજર ખાતાના પોતાના સેક્રેટરી તરીકે નીમ્યા છે
- (૧૧) રા. ગ. દરીલાલ વિ. સાહુલાલ જુમની સારી નોકરીના કદરમાં શ. ૬૫નો પગાર પોખરના મે. એન્જનીનીરેટર સાહેબે કરી દીધો છે.

રોકાસગંધીપો મળી—રાજકોટ આશરે ૬૫૪ રૂપમાં નીચે મુજબ રોકાસગંધીપો આપવા બાંધ્યોને મળી છે (૧) મી. દીનાદરરાય કૃપાસક દેવાધ વેરાવળનાને મ. ૧૦૮ની વાગમીક-જુનાગઢ જેતપુર મીનોય રોકાસગંધીપ (૨) મી. ચંદુલાલ વિ. અમનલાલ જુ. રાજકોટનાને મ. ૧૧૨ની વારમીક દેશદં સદુસ રોકાસગંધીપ (૩) મી. દનકસ કર વસમજી આચાર્ય જુનાગઢનાને મ. ૪ની માસીક-જુનાગઢ જેતપુર જુનીયર રોકાસગંધીપ-ઓનરરી (૪) મી. હમરલાલ માનચ કર માંક જનમનગઢનાને બારટન રોકાસગંધીપ મ. ૪ની માસીક (૫) મી. દરીપ્રસાદ ડપલ કર વસમજીને બારટન રોકાસગંધીપ શ. ૪ની માસીક.

માનમાં મેલાવડો—અહીંના દાહ રકુસના દેડ માગતર સુરત નીવાસી ગ. ગ. કાંચીકરામ વિમ્બદરરામ મહેતા બી. એ. ની અદલી ભાવનગરના 'જેજવણી ખાતાના વપ નર્ગિ મ. ૨૪૦થી યનાં અહીંના વિદ્યાર્થીઓ અને રટાઈ બદુ બપકા સાથે રૂપાની ગંજીમા માનપત્ર આપ્યું છે

ગ. ગ. કાંચીકરામે જુનાગઢની નોકરી છોડી ત્યારે ખાદાકિની કોલેજના પ્રોન્સીપાલ મે. રોકોટ સાહેબે ત્યાં મજેશ મેલાવડા રૂબર જે ઉદ્ગારો કારવા દતા તે અહીંની તેમની જાદ માસની કારકીર્દીમા જનવેશ કામથી ખરા પાડી આપ્યા છે એમ હદીમે તો કહ ખોડુ નથી.

પરિક્ષાનુ પરિણામ—મી. લાલસક કઠ વી. કમ્પાબુરાય બક્ષી અહીંયા મી. રાજાના પ્રાકીકમ એન્જનીયરીંગ ક્લાસમાં જગવેઈગમા પાસ થયા છે.

દનામ—ગ. ગ. રતીલાલ મનમલાલ અતાબી બી. એ. જાશરા પટલુ કસ્ટમ ઓફિસર છે તેણે ગયા વંદ્યા માસમાં બચવેશ મેળા વખત કસેસ ઓવરલૂધી જે નરોત્તમ ન્યાય તેથી ના મદારાજા સાહેબે ખુસી થઈ શ. ૧૦૦નું દનામ આપ્યું છે

સામાન્ય.

દુરંદાસી નીમણુંક—(૧) ગ. ગ. નદરા કઠ મેનીરામ સુરત નીવાસીને મી. એન્જનીમાં પ્રાકા થાણા નર્ગિ કામ કરવા કમિયું છે.

(૨) રા. રા. અમનગમ ઓછવરાપ મુન મુરન નિવાસી શ. ૮૦ થી ઠાઠીઆવાડમાં આવેલ ડેમણ તામુકતા મેનેજર નીમાયા.

(૩) જુનાગઢી દીવાન ઓશીસના મેનેજર નડીમાદના વતની રા. રા. અમનસાલ દરીયાંલ પડયા બીએ, ને હાલ એસે ઓમીનીસ્ટેમનમાં શ. ૩૫૦ના પુત્રાર-થી મે. ઓમીનીસ્ટેટર સાદેમની ઓશીસના જનગમ ડીપાર્ટમેન્ટના સુપ્રીનટેન્ડેન્ટ નીમાયા છે.

(૪) વડોદરા આર્ટ કાલેજમાં લેક્ચર અને મોરલ પ્રીમેસોશીના કામ ચલાક પ્રોફેસર તરીકે મુરતવાળા રા. રા. અતીમુખસકર કમસાલકર ત્રીવેદી એમ એ., એસ.એસ.બી., નીમાયા છે.

બીજી વીસનગરા નાગર પરિષદ—તા. ૧૫-૧૬મી મે સને ૧૯૧૧ના રાજ સખનૌ વાળા પડીત થી કેલ્ત રામજી પંખાના પ્રમુખપણા હેઠળ મળી હતી.

વિશિષ્ટ ન્યાત પંચાયત અને પાટણના નાગર સ્વાધ્યક્ષો—વિશિષ્ટ ન્યાત પચમેનના ના અધકવાડ સરકાર બહાર પાડેલ મુત્સદાનો એક ધરાયો એવા છે કે ન્યાતની ધાર્મિક તથા બુવદારિક બાબતો ઉપર સર્વોપરી સત્તાથી ફેસલા આપવા, આ પચાયતમાં ન આવવા આતર પાટણની નાગરી નાતના ચુદરઓ પૈકી કેટલાકે તા. ૨૬-૫-૧૧ નો એક વિશિષ્ટ પત્ર બહાર પાડ્યો છે અને તેમાં આપણે આપણી ચાલિતું બધારણ બધી આપણાથી જ ઉપરની બાબતોની ચોત્સ બવરથા માય તે માટે કેટલાક ગત્યા અને સમવડ મુત્સવી છે આ બાબત ઉપર ચાલિ સમરતે વિચાર કરવા આવતા આવણુ માસ વડ ૨ થી વડ ૧૦ સુધી ના દિવસોમાં એચ ચચાનું કરાવ્યું છે અને નેએ હાજરી ન આપી શકે તેમણે લેખીત અભીપ્રાય રા. રા. ઓધરરાય વૈકુઠરાય મળમુદાર તરફ ઉપરની તીથીથી આઠ દિવસ અમાઉ મોકલી આપવા વીનતી કરી છે.

નોટીસ.

હાલારી વડનગરા નાગરમાંથી દુર્બળ સ્થિતિના વિદ્યાર્થીઓને દરકાઇ પ્રતિષ્ઠિત શાળામાં અભ્યાસ કરવાને લેન તરીકે પાછી લેવડની સરતે ૧૫૦ આંકે પચાસ સુધીની રકમ મદદમાં આપવાની છે માટે એવી રીતની મદદ મેળવવા આદાનાર હાલારી વડનગરા નાગર વિદ્યાર્થી ઉમેદવારે ઉત્તમર, અભ્યાસ, વતન, કુટુંબની સ્થિતિ, મદદનો પ્રકાર, જરૂર નેછની રકમ, અને પાછી ભરી આપવાનું વચન વગેરે દર્શાવત દર્શાવનારો કાગળ નીચે સહી કરનારને સરતામે આવણુ સુદ ૧૫ સુધીમાં મોકલવો એટલે આવેલા કાગળો ઉપરથી ઉમેદવાર સ્વિચાર્થીઓની ચોત્સતાની તપાસ કરી કાને કેટલી રોકાસરથીપ આપવી તેનો કમીટી આવણુ વડ ૦)) સુધીમાં નિર્ણય કરશે.

રાજીસદ ગામ, બેડીનાં નાકા પાસે.

હી, અમૃતલાલ જરાશકર જુવ.

“હાલારી વડનગરા નાગર ચાલિ ૧૦”

ના સચુકત સેક્રેટરી

इनाम.

“એક નામ” સ્ત્રી, “ગુનાગદ” ને મળેલ (ગયા ત્રીમાસિક પાને ૩ ને ૭ પાએલ હતામે પૃષ્ઠ) શા ૪ ચાર તેણે પોતાના સ્વર્ગસ્થ પતિના સમર્થન સાથે દેડને અર્પણ કરેલ છે તે ઉપકારસદ સ્ત્રીકારવામાં આવે છે.

વિદ્યોત્તેજક જ્ઞાતિસેવા.

ત્રીમાસિક પુસ્તક ૭ બાકે ૧૫૫ પાને ૩૬ મે ૭ પાએલ કસમ (૨) વાળી શા. ૫ ની માસિક રોકાણ થીપ આપનાર ગૃહસ્થે દાસ કેટલાક અણમિતવા કારણસર પોતાની દરખાસ્ત અમુક વખત કુખી મુશ્કેલી રાખ્યાનું જાહેર કરવા દરમાસ કરી છે નેથી તે રોકાણસ્વીપ કેને આપવી તેનો નિર્ણય દાસ કચ્છામાં નહીં આવે

પરિણામ.

મુંબઈ યુનિવર્સિટી

પ્રીતીભીનરી સાયન્સીટીક પરિક્ષા.

બીએ વર્ગ—૧૨ તથા વિ. સક્ષમીકરે બક્ષી-ચાવડા

નાતમચાલ વિ. પોષ્ટબાક મોકલ-જામનગર.

બીએ એલ.એમ. એન્ડ એસ.

બીએ વર્ગ—૨૧ શા વેળીચાલ દરીપ્રચાર મોકલ-જામનગર

થોડા-ગુનાગદ.

પદ્મલી એલ.એલ.બી.

બીએ વર્ગ—૨૧ શા પ્રબુચાલ દરીચાલ પસાવકા-ગુનાગદ.

અલ્હાબાદ યુનિવર્સિટી.

મેટ્રીક બીએ ટિવીઝન—વેળીચાલ કેસવચાલ પડવા-જામનગર

ત્રિમાસિક

ઐયાન્સ્વર્ણમો વિગુણઃ, પરસ્માત્સ્વનુષ્ઠિતાત્ ।

સ્વર્ણમો નિવનં શ્રેયઃ પરસ્મો ધર્માવહઃ ॥ મ. ગી. અ. ૨. સ્ત્રો. ૨૬.

પોતાનો (પોતાના વર્ણધર્મનો) ધર્મ વિશુદ્ધ હોય (એટલે મુખ્યત્વે પોતાના પાતો ન હોય), તો પણ સારી રીતે આચરવામાં આવતા પર (અન્ય વર્ણધર્મના) ધર્મ કર્તવ્ય સ્વર્ણમો વધારે કષ્ટાણુકારક છે; (પરધર્મમાં જીવવા કરતા) સ્વધર્મ પળાવો મૃત્યુ થાય તો તેથી પણ વધારે સામ છે; કેમકે પરધર્મ કેવળ ભય ઉત્પન્ન કરનાર (એટલે છેવટે નરકાગ્નિ પ્રાપ્તિ કરાવનાર) બને છે. શાંકરભાષ્ય.

પ્રસ્તાવ ૮ મું. દ્વિતીય આપાદ ગુરુ ૧૮, સવત ૧૯૧૮ અંક ૨ નો.

ત્રીમો—માનસાંકર પીતાંબરદાસ મહેતા, ભાવનગર.

અનુક્રમણિકો.

ત્રિપથ. નાગર. મુ. લેખક.

૧. અમારી કૃતિઓ... માં જાણકાર ગિરિનાથ કવિ વેદ... ૪૫
૨. શ્રીગણેશ મંત્ર... ૪૬
૩. નાગરે અને નાગરી સ્ત્રીની ઉત્પત્તિ... માનસાંકર પીતાંબરદાસ મહેતા... ૪૭
૪. શ્રીગણેશ... તેજ... ૫૪
૫. સ્વર્ણમો તા. મણિલાલ જોષી દ્વારા દેવાઈ... એક બાન્ધુ... ૬૩
૬. સોરેજીવની... એક એક ઉત્કૃષ્ટ ભગિની... ૭૨
૭. મનુસ્મૃતિમાંથી આપણે ધર્મ તથા વ્યવહાર. શ્રી ગુલાબરાય વજ્રેશંકર છાયા... ૭૮
૮. અર્ચી પત્રોનો માસ... ત્રીમો... ૮૩
૯. સાતિ વર્તમાન... ત્રિમાસિક આશ્રીસ... ૮૭

શ્રી "સરસ્વતી" છાપખાના — દાણાપીઠ, ભાવનગર.

આ પત્ર કાઠિયાવાડ તથા કચ્છના નાગરમુદરથી તથા નાગરપ્રાસંગીને વિના મૂલ્યે અપાય છે છતાં વિના મૂલ્યે લેવાની જોગ્યાની ધમ્મજ નહિ હોય, તેઓને માટે એક પ્રવત્તુ વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦ રાખવામાં આવેલ છે.

આ પત્ર સંખ્યાથી સર્વ પ્રકારનું લખાણ તથા પૈસા સંખ્યાથી લેવ-
હેવ નીચે સહી કરનારને નામે ચલાવવાની વિશ્વસિ છે.

બળવંતરાય વળેશંકર છાયા. બી. એ. એલ. એલ. બી.

વ્યવસ્થાપક, "ત્રિમાસિક," રાજકોટ.

સોપકાર સ્વીકાર.

૧ વસંત, ૨ સુર્યન, ૩ હુદ્દિ પ્રકાશ, ૪ સમાલોચક, ૫ કૃતિજોષ (વેરોના
આપાન્તર), ૬ નાગર વિજય, ૭ સદકાર અને ૮ કાયસ્થપત્રિકા (ગાંધી)-એ
પત્રો અગતે ત્રિમાસિકના જહાસમા ગયે છે તે ખાતે તે તે પત્રોના તંત્રીઓ અને
વ્યવસ્થાપકોનો અમે અત્કરણપૂર્વક હપકાર માનીએ છીએ. ' તંત્રી.

મિટ્રીક વિદ્યાર્થીઓ માટે અમંદાવાદ ત્રિમાસિક ખોટીંગ

હમેશના દરતુર મુજબ દરેક જણ રીડ રૂ. ૫) આપી, આ જોડીસમાં નામ નોધા-
વેથી અમદાવાદમા મિટ્રીકની પરીક્ષા આલે તે વખતને માટે રસોયા, નોકર તથા
મકાન અને ગનલાં પાગરણ સહિત જમવાની સુખવડ આપવામા આવશે. તેથી
આ વર્ષ માટે જે નાગર વિદ્યાર્થી ભાઈઓને આ ગોઠવણનો લાભ લેવો હોય તેઓએ
મામ નોંધાવવા લક્ષ્ય રાખવાની વિનંતિ છે. વ્યવસ્થાપક.

ત્રિમાસિકના સાતમા વર્ષનો ઉપજ ખર્ચનો હીસાબ. સંવત ૧૯૬૭-૬૮.

૭	ઉ
૩૩-૫-૬ અત વર્ષની મીલક ૫ ૭ અ ૨ ને પુરે જતામા મુજબ	૩૬-૦-૦ સાતમા વર્ષનો સાગ અગતી છ- પામળીના જોડસના પ્રિમને
૭૭-૬-૦ ૫ ૭ અ. ૨માં આપેલ પોટોય મુજબ	૭૪-૧૩-૦ ચાર અઢી તથા પામળદામ રજાસ ખર્ચ
૧૬૩-૩-૦ ૫ ૭ અ. ૮માં આપેલ પોટોય મુજબ	૧૦-૭-૬ રસરે પાસેલ વિચે ૭-૦-૦ નીચેઓના દનામો
૧૨૭-૧૨-૦ ૫ ૮ અ. ૧માં આપેલ પોટોય મુજબ	૨-૦-૦ મુગી માસ લાગુ તરખી અપાવેલ દનામના
૧૩૬-૧૨-૦ આ અઢી પોટોય મુજબ	૦-૦-૦ દનાસ દર્શમજ તરખી અપ વેલ દનામના
	૬-૦-૦ હાજર રૂનિવાસ રૂઝીવાસ તર- ખી અપાવેલ દનામના
	૧૨-૮-૦ ત્રિમાસિક અમદાવાદ ખર્ચનો ખર્ચનો ખોટાન
૫૩૮-૬-૬	

૫૧૩-૮-૬

૦૫-૦-૦ મીલક

૫૩૮-૬-૬

त्रिमासिक

✽ ५५२५६ ८ भुं.   द्वितीय आयास शुभ १४, सप्त १९८८   अंक १ को. ३५ ✽

अमारी ओळखाण.

(पहाडी)

अमे नरसिंहना शिशु सर्व, पूज्य ए अमाग;
अमारां योगक्षेम ईश छे संमालनारा—अमे.

नरसिंहने पगळे पळी नरसिंह वनी भवण घुमी,
'नरसिंहमूर्ति नयन धरी करीए नृसिंहवराण घुमी !
अमे तो राखीनें सर हाथ, नाव नांखनारा,
नदे न चोफान, हरि मुक्कान, हाथ राखनारा—अमे.

खडको खराचीना खडा बमळो विपत्तिना पडे
परमेशनी ज कृपा वदे, अमने मयाणे न ज नदे !
तरे करणी अमारी भीहरि वरावनारा,
समये सार ए निर्धार रुढो आपनारा—अमे.

बगने वसीनो एक अपने भक्तपद नरसिंहनो
नरसिंहना नागर अमे, ए नाथ छे नरसिंहनो !
अमारी टेकनेकनेहथी निभावनारा
सदा शुभ कार्य, आर्य रीतिए वनावनारा !—अमे.

नरसिंहना नामे चढे, रोमांच सर चढळी रडे !
ए भक्तवीर सणी विभूति वनेन अम भवना ददे !!

તેઓ આહિરે જે ગૃહસ્થોને પત્રો લખ્યા હતા, તેમાંના જે ગૃહસ્થોની સાથે તે વિષેની ચર્ચા કરવાનો મને લાભ મળવાથી, આ સોસાઈટીની સમક્ષ તેના સંબંધમાં કેટલીક સૂચનાઓ કરવાની હું હિમ્મત ધરું છું. મને આશ્ચર્ય છે કે-તે ઉપરથી વિશેષ પર્યેષણ કરવાનો માર્ગ ખુલ્લો થશે.

નાગરી મૂળાક્ષરોની ઉત્પત્તિ વિષેનાં કંઈક ખ્યાલ આવવાને માટે નિમ્ન લિખિત સુધાઓ ધ્યાનમાં રાખવા યોગ્ય છે.

૧ ' નાગર ' નામ પડવાનું કારણ શું છે ?

૨ કયે સ્થળે તે નામ અસ્તિત્વમાં આવ્યું ?

૩ તે નામ કોણે ધારણ કર્યું, અને તેઓનો નાગરી લિપિ સાથે કયું સંબંધ છે ?

૪ તેની ઉત્પત્તિનો કાળ.

૫ નાગરાક્ષરોનો વિકાસ અને પ્રચાર.

કેટલાક દિંદુ પંડિતો નાગર શબ્દની વ્યુત્પત્તિ નાગર માધી કરે છે. કાશીના પંડિત વામનાચાર્ય અને બીજા પંડિતો વરુથી પંડિત શંભુચંદ્રને જે પત્રો મળ્યા છે, તે પત્રોમાં તેજ મતલબની હકીકત છે. કેટલાક પંડિતો દેવનાગર ની વ્યુત્પત્તિ દિષ્પનગરમાંથી થયેલ એમ કરે છે કેટલાકોનું એવું મત છે કે-દેવલોકમાંથી તે લિપિ ઉત્પન્ન થઈ છે, તેથી તે દેવનાગર કહેવાય છે.

હવે કહાપિ નાગર શબ્દની વ્યુત્પત્તિ નગરેશ્વર-એમ માનીએ તો, નાગર શબ્દની જમ્મે તે નગર, એમ કહી શકાય, પરંતુ કયું અમુક નગર-જે પ્રસંગવશાત્ વિવક્ષિત્ય છે-તેનો તે વ્યુત્પત્તિમાત્રથી નિશ્ચય થઈ શકતો નથી.

સાહિત્યશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે, જ્યારે કોઈ પણ અમુક પદાર્થને અમુક શબ્દોથી સંજિત કરવાની ઇચ્છા કરીએ, ત્યારે જે અમુક સ્થળમાંથી અથવા અમુક વ્યક્તિ વરુથી તે પદાર્થ ઉત્પન્ન થયો હોય, તે સ્થળ અથવા તે વ્યક્તિનો આગ્ર નિર્દેશ કરવો જોઈએ. નગરેશ્વર ની વ્યુત્પત્તિ ઉપરથી નાગરાક્ષરોની ઉત્પત્તિ માનનારાઓએ તેમજ દિવનગર અથવા દેવલોકમાંથી તેની ઉત્પત્તિ માનનારાઓએ તે નિયમનો હેતુ પાર પાડ્યો નથી.

રાજા રાધાકાન્ત બહાદુરના શબ્દકરપદ્મ નામના કોપમાં તેમજ તારાનાથ તર્ક વાચસ્પતિના વાચસ્પત્યબૃહદ્વિધાનમાં નાગરાક્ષરો નાગરદેવના છે, એમ લખેલું છે; પરંતુ તે જાણના સ્વનારાઓએ તે વિષે કંઈ પ્રમાણ આપ્યાં નથી, તેમજ પશ્ચાદ્ભૂત કોપકારોએ તેઓનું અનુસરણ કર્યું નથી.

અક્તર ઇત્રાક ટેલર પોવાના ' મૂળાકરો ' નામના પુસ્તકના ભાગ ૨ પૃષ્ઠ ૩૪૬ ને લખે છે કે:--

“ નાગરી શબ્દના અર્થવિષે લેણા મતભેદ જણાય છે નાગરી લિપિ કશીના પંડિતોની પ્રથમ લિપિ હતી, એમ માનવામાં આવતું હતું. તેમજ નગર માધી તેની બ્યુત્પત્તિ માનીને નમસ્વામીઓની તે લિપિ છે, એમ ખુલાસો આપવામાં આવ્યો છે. અક્તર બર્નેસે તો વળી એમ કહે છે કે- ‘ તે નાગ એટલે સર્પો ની લિપિ હતી, તેથી તેનું પ્રથમ નામ નાગલિપિ હતું. ’ લલિતવિસ્તાર નામના ધ્રુવ અંધનું જ્યારે પ્રથમ ટિપ્પણની ભાષામાં ભાષાન્તર કરવામાં આવ્યું હતું, ત્યારે તેના ભાષાન્તરકર્તાએ તે શબ્દનો તેવો અર્થ કર્યો હતો, તે ઉપરથી તે કાળમાં તે શબ્દનો તેવો અર્થ થતો હશે, એમ કારવામાં આવે છે. શુજરાતના નાગરપ્રાહ્લોની તે લિપિ હતી, માટે તે નાગરીલિપિ કહેવાઈ, એમ તે વિષે ત્રીભુવં મત છે વળી ચાથી કલ્પના એવી પણ છે કે-શાહવંશીય રાજાઓ-જેઓ નાગરાજાઓ કહેવાતા હતા, તેઓની તે લિપિ હતી. ”

વિશેષતઃ તેઓ કહે છે કે-“ દેવનાગરી શબ્દ જેનો અર્થ ‘ દિવ્ય અથવા પવિત્ર નાગરી-એવો થઈ શકે છે, તે શબ્દ હિંદુઓ કદિ પણ વાપરતા નથી. જલ સંક્રમે જાતે કોઈ એ જોઈઈઅને તે શબ્દ નવો ઉપજાવી કાઢ્યો હોય, એમ લાગે છે તો પણ હિંદુસ્થાનની પ્રાચીનલિપિશાસ્ત્રના પ્રયોગમાં તે શબ્દ સુપ્રચલિત થઈ ગયો છે, અને હવે તે શબ્દનો અર્થ સંસ્કૃત ભાષાના જે પ્રયોગ મુદ્રાકિત કરવામાં આવે છે, તે પ્રયોગની લિપિ-એવો કરીએ તો સમીચીન જણાય છે, તે સામે નાગરી શબ્દને મૂળ સ્વરૂપ માનીને તેને હિંદુસ્થાનની સઘળી પ્રાકૃત લિપિઓના વચ્ચક રૂપ, અને દેવનાગરી ને તેની એક શાખારૂપ ગણીએ તો ગણી શકાય તેમ છે. ” (પૃ. ૩૪૬.)

જે હકીકતો અને સાધનો હું મેળવી શક્યો છું, તે ઉપરથી હું પોતે તો એવા નિશ્ચય ઉપર આવું છું કે-નાગરી મૂલાસરોને નાગર નામ કારણે કરનાર કોઈ વિશિષ્ટ જ્ઞાતિનાં મનુષ્યોએ નાગર નામ વાચ્ય કોઈ વિશિષ્ટ સ્થળમાં રહીને શોધી કાઢ્યા હતા.

૨ નાગર—વાચ્ય સ્થળો અને પ્રસ્તુત વિશિષ્ટ નાગર

આશરે ૭૫૦ વર્ષો પૂર્વે પંડિત શેષ કૃષ્ણ નામના પ્રાકૃતચન્દ્રિકાના પ્રભુ-
તાએ તે મથમા જુદી જુદી બાબાઓનો નીચે પ્રમાણે વૃત્તાત આપ્યો છે

મહારાષ્ટ્રી તથાવન્તી શૌરસૈન્યર્પમાગધી ।

વાહીકી માગધી ચૈવ પદેતા દાક્ષિણાત્યજાઃ ॥

ઘાષન્દો લાટૈર્દર્માવૃપનાગરનાગરી ।

ધાર્ધરા-મન્ત્ય-પાચ્ચાલ-ટાક્ષા-માલત્ર-વૈત્કયાઃ ॥

ગૌદોદ્-દૈત્ર-પાધાત્ય-પાણ્ડ્ય-કૌન્તલ-સૈંહલાઃ ।

કાલિન્દ્ર-માત્સ્ય-કાર્ણાટ-કાશ્યપ-દ્રાવિડ-ગૌર્જરાઃ ॥

આખીરો-મધ્ય દેશીયઃ સૂર્યપ્રભેદવ્યવસ્થિતાઃ ।

સપ્તર્ષિશત્રુજનશ્રેણી મહાલાદિમહેદતઃ ॥

“ ૧ મહારાષ્ટ્રી, ૨ અવન્તી, ૩ ઈરાનેની, ૪ અર્ધમાગધી, ૫ બાહ્લીકી, અને
૬ માગધી-તે ૭ પ્રાકૃત બાબાઓ દક્ષિણ દેશમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ છે ”

“ ૧ પાચ્ચલ, ૨ લાટ, ૩ વૈદર્ભ, ૪ ચપનાગર, ૫ નાગર, ૬ ૬ માર્ગર્ષ ૭ આ-
વન્ત્ય, ૮ પાચ્ચલ, ૯ ટાક્ષ, ૧૦ માલત્ર, ૧૧ કૈત્ય, ૧૨ ગાડ, ૧૩ ઉડ, ૧૪ દૈત્ર,
૧૫ પાચ્ચલ, ૧૬ પાચ્ચ, ૧૭ કૌન્તલ, ૧૮ સૈંહલ, ૧૯ કાર્ણિંગ, ૨૦ પ્રાચ્ય, ૨૧ માર્ગર્ષ,
૨૨ કાચ્ય, ૨૩ દ્રાવિડ, ૨૪ ગૌર્જર, ૨૫ આખીર, ૨૬ મધ્ય દેશીય, અને ૨૭ બ્રિહલ-તે
૨૭ અપભ્રંશ બાબાઓ એક બીજાથી થોડા ઘણા તફાવતને લીધે જુદી પડે છે ”

ઉપરના શ્લોકથી સ્પષ્ટ થાય છે કે-મહારાષ્ટ્રી વગેરે ૭ બાબાઓનાં નામો

૨ પંડિત શેષકૃષ્ણ શેષવશીર્દેવ નરસિંહનો પુત્ર હતો, જે કૃષ્ણપંડિત તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ
છે યક્તર બાહ્યરૂપની માન્યતા પ્રમાણે સમયનો જતીને શેષકૃષ્ણ ૫ સ. ૧૧૫૦ ની આ-
સપાસ થઈ ગયેલ છે (જુઓ. યા. મે. બાહ્યરૂપ સંસ્કૃત હસ્ત લિખિત પુસ્તકોનો વર્તાવ,
૫ સ. ૧૮૮૩-૮૪ પૃ ૫૬)

• નામ શબ્દનો પ્રયોગ પ્રચલિત જાનપતો અથવા સિદ્ધાંતોમાં ૫ સ. ૧૨ માં સૈદ્ધાંત પંચીથી
અથવા તે જરસાથી જોવામાં આવે છે, પરંતુ પ્રથમ કલા પ્રમાણે પંડિતશેષકૃષ્ણે ‘ નાગર
દેશ ’ નો પોતાના મથમાં ઉપયોગ કર્યો છે, તે ઉપરાંત જન્માધર અથવા ચોમસિદ્ધિ નામની
વૈષ્ણવ મથ ઉપર દીક્ષાકરના બામરૂના પોત અને નારાયણના પુત્ર થી કહાવત જોઈએ પોતે નાગર
હતા, તેઓએ નામ નામની આધીનો અર્થ કરતાં નામરૂપે દેશે મર્ત નામરૂ. (૫ ૮૪)
એવો નિર્દેશ કર્યો છે, તે સિવાય વરાહમિહિરે પોતાની બૃહત્સંહિતા નામના મથમાં અમુક અમુક
દેશો અને નામરૂપોના જે જે ગુરો સ્થાપીએ દેખે છે, તેનું વર્ણન કરતાં નાગર દેશનો સ્થાપી
મથ છે, એમ કહ્યું છે (પ્ર. ૧૫ મે. ૧૩) વરાહમિહિરે તે મથ ૫ સ. ૫૨૨ માં ગોપી
છે વળી ખીને દેશનો પ્રવાસી મુદ્ધસિદ્ધિ જુવેનસમ જે ૫ સ. ના સાતમા સૈદ્ધાંતમાં દિકુ
સ્થાનમાં આપ્યો હતો, તેણે વજનર જોવાનો પોતાના મથમાં નોંધ કર્યો છે તેથી નામ
નામના દેશની પ્રસિદ્ધિ ૫ સ. ૭૫૦ થી પૂર્વથી હતી, એમ બિંદુ થાય છે બા. ૩.

જેમ કોઈ અમુક પ્રદેશમાં વસનારી જાતિઓ ઉપરથી નિધ્વજ થયા છે, તેવી જ રીતે રૂપનાગર, નાગર અને દેવ નામો પણ તે તે નામના પ્રદેશો ઉપરથી જ નિધ્વજ થયેલાં હોવા જોઈએ.

ત્યારે બીજા પ્રશ્ન એવો ઉપસ્થિત થાય છે કે—કયા વિશિષ્ટ પ્રદેશ ઉપરથી નાગરી નામ નિધ્વજ થયું છે ?

હિંદુસ્થાનમાં એક કરતાં વધારે સ્થળો નાગર નામથી ઓળખાય છે બંગાળમાં એક નગર નામનું ગામ છે, તે અચલ વીરભૂમિ રાજાની રાજધાની હતી. તે જ નગરમાં નગર નામનું એક પ્રસિદ્ધ બંદર છે. મહીસૂરમાં તો એક વિસ્તીર્ણ પ્રદેશને નગર વિભાગ કહેવામાં આવે છે, તે વિભાગમાં નગર નામનું પ્રગલ્ભ અને નગર નામનું ગામ આવેલું છે. પંજાબના કાંજરા પ્રદેશમાં વીશાસ નદીને કાંઠે નગર નામનું એક ગામ અને નગરકોટ નામનું એક પ્રાચીન ગામ—જેમ બે ગામો છે તદ્દપરાત્ ૬૨-૭ માના રાજ્યમાં નગરવસ્તિ, સિંધમાં નગર નામનું શેહેર, અને જલ્દિપ્રદેશમાં નગર-ખાસ નામનું શેહેર આવેલું છે. વળી દક્ષિણ દેશમાં તો નગર નામનાં સખ્યાજથા પ્રાચીન ગામો હજી પણ અસ્તિત્વમાં છે.

તે જ પ્રમાણે નાગર નામને માટે પણ તેવી જ સુરેલી ઉત્પત્તિ થાય છે ઉત્તર બંગાળમાં પૂર્ણિયાથી દિનાજપુર સુધી એક, અને બીજી જગત્તરી રાજગાદી સુધી જેમ બે નાગર નામની નદીઓ વહે છે. રજપૂતાનામાં નાગર નામનાં ૬ અથવા ૧૦ સ્થળો છે. જેમાંના ત્રણ સ્થળો તો શેહેર જેવાં છે આ ત્રણ શેહેરોમાંથી એક જ્યપુરના રાજ્યમાં, બીજું મારવાડમાં અને ત્રીજું રત્નમણીમાં ૧૦ માઈલ દૂર આવેલું છે. મેવાડમાં ચિતોડની પાસે જ નાગરી નામનું એક પ્રાચીન ગામ છે. આ સ્થળેથી એક અમુક પ્રકારના કાપવાળા સિદ્ધાંતો નીકળી આવ્યા છે, તે ઉપરથી તેમજ કેટલીક સગલી હકીકતો ઉપરથી સર. અલેક્ઝાન્ડર ઈનિંગ્સામ સાહેબે નિશ્ચયપૂર્વક સિદ્ધ કર્યું છે કે—‘આ શેહેર કાંઈકટલા જન્મ પહેલાં ઘણા વર્ષો પૂર્વે વસાવવામાં આવ્યું હતું.’ પરંતુ તેઓના કહેવા પ્રમાણે, તે સ્થળનું પ્રાચીન નામ ત્રંગાવલી નગરી હતું. કલ્પમુક્ત કોઈ પણ સ્થળમાંથી આપણને એવું અનુમાન કરવાનું કારણ

કે ઉપરનાં સ્થળો સિવાય નગર અથવા નાગર નામનાં સ્થળો નીચે મુજબ નોંધી રાખવા જોગ છે.

૧ નાગરજી નામનું નેપાલમાં દિમાલપના એક પર્વતનાં સિખરનું નામ છે.

(જુઓ, Three years in Tibet by Eka Kavaguchi P. 715)

૨ કેરામડને દિનારે તલ્લેરકંડામાં નાગરજતનથી ૧૦ માઈલ દૂર નગર નામનું શેહેર છે

૩ નાગરદાર, જે દાકમાં જ્ઞાતાજ્ઞાતથી પ્રસિદ્ધ છે, તે ચીનાઈ પ્રવણી સુવેનસર અને મીઠા જૂઓળવેલા રોસેરીના જાણવામાં હતું

મળતું નથી કે નાગરી મૂળાક્ષરો તેમાના કોઇપણ સ્થળમાંથી ઉત્પન્ન થયા હોય.

અંકગાનીસ્વાનમા નાગર નામની એક અતિ સમર્થ બતિ વસે છે. યોડાં વર્ષો પૂર્વે આ બતિએ બ્રિટિશ સરકાર આદે વિશ્વક ક્યો હતો. મારા એક મિત્રે તે બતિનો તે સ્થળમા નિવાસ હોવાનું સાબળીને એવું અનુમાન ઉપજાવી કાઢ્યું હતું કે- 'નાગરી મૂળાક્ષરોનું નામ આ બતિના નામ ઉપરથી પડ્યું છે' તેની દલીલ એવી હતી કે જેવી રીતે આર્યબતિ મધ્યએશિયાથી હિંદુસ્થાનમા ધીમે ધીમે હાખલ થઇ હતી, તેવી રીતે આ નાગરબતિની લિપિએ હરકોઇ પ્રકારે હિંદુ-સ્થાનમાં પ્રવેશ ક્યો હતો. મારા મિત્રની આ કદ્દપનાને હું કોઈ પણ રીતે પુષ્ટિ આપી શકતો નથી. આ નાગરબતિનાં મનુષ્યોને કે આ સમયે તે સઘળાં મુસ-લમાન થઈ ગયાં છે, તોપણ તેઓ મૂળે સ્વપૂત હોવાનો તેમજ સ્વપૂતાના તેઓનું નિવાસસ્થાન હોવાનો દાવો કરે છે આ પ્રમાણે હકીકત હોવાથી કાણુલના ઉત્તર ભાગમાંથી નાગરાક્ષરો હિંદુસ્થાનમા હાખલ થયા, તે કદ્દપનાનો કેવી રીતે સ્વીકાર થઈ શકે ? *

તે સિવાય, સુગંધ ઇલાકામા અહમદનગર પ્રગણામા એક નગર નામનું જામ છે તે પ્રગણાનું ક્ષેત્રફળ ૬૧૬ ચોરસ માઈલ છે. * આ પ્રદેશમાં નાગર નામ ધારણ કરનારી એક વ્રાહ્મણની ગ્રામિ વસે છે અહમદનગર પણ નગરના નામથી

૪ નાગરોઈસ નામનું સહેર ત્રાક્ષુજોરના રાજ્યમાં છે, ત્યાં નાગમાનાનું પ્રાચીન મંદિર છે

૫ ઉત્તરબ્રહ્મપુટ જિલ્લામા નાગરી નામની એક ટેકરી છે

(જુઓ, Encyclopaedia of India by E Balfour)

૬ મદાભારતમાં માલ્કિની નગરી-જેવો ઉલ્લેખ છે (જુઓ ૧૨-૫-૬) તેમજ શક્તિપર્વ વા. ૮૧માં નગર શબ્દનો ઉલ્લેખ છે તેજ પ્રમાણે દર્શિય (વા. ૧૪૭) માં નાગરાધ્મજ શબ્દનો ઉલ્લેખ છે આ ક

* નાગરનામની તે સિવાય કેટલીક બતિઓ હિંદુસ્થાનમાં વસે છે

૧ સુમદ્ધર પ્રદેશમાં ગુજરે જાતિની નાગર નામની ઉપજાતિ છે; તેની વસ્તિ ૫૦૦૦૦ મનુષ્યોની છે

૨ જાટ લોકોમાં નાગરનામની ઉપજાતિ છે

(જુઓ, Indian Antiquary, January 1911 P. 33 34)

૩ મૈથિલયાજ્ઞોમાં પણ નાગરનામની ઉપજાતિ છે

૪ ગુજરાતમા નાગરવાણીજાતી એક જાતિ છે.

૫ સંઘસ પ્રજામા તથા વાઝાપુરમાં મુધિકારની એક નાગર નામની જાતિ છે આખા બંગાળમાં તે જાતિની ૪૦૦૦૦ વસ્તિ છે (જુઓ જગણી વિશ્વકોશ) આ ક.

૭ જુઓ બ્રાહ્મગ્રંથીટકર, પુ ૭ પ. ૬૦૮

ઓળખાયે છે. પરંતુ તે નામ માત્ર ત્યાની વસ્તિમાં જ બાકી હતું છે. તેઓનું કહેવું એમ છે કે-ઈ. સ. ૧૪૧૧માં અદમકન્યાદ સુલતાને આધુનિક અદમકનગર વસાવ્યું, તે પહેલાં ઘણાં વર્ષો પૂર્વેથી તે આખો પ્રદેશ નગરનામથી જ પ્રસિદ્ધ હતો. આ સ્થળના નાગરબ્રાહ્મણો પોતાની ઉત્પત્તિ માટે સ્કન્દપુરાણાન્તર્ગત નાગરખંડનો આધાર આપે છે. નાગરખંડમાં કહ્યું છે કે-સસ્તવી નદીને તીરે આવેલ હાટકેશ્વરસ્ત્રીનું બીજું નામ નગર છે તે આધારે અદમકનગર પ્રદેશના નાગર બ્રાહ્મણોનું એવું માનવું છે કે-નાગરખંડોક્ત હાટકેશ્વરસ્ત્રી, તે બીજું કંઈ નહિ પણ તે પ્રદેશમાં સસ્તવીને કિનારે શ્રીગંડીમાં આવેલ પ્રાચીન હાટકેશ્વરસ્ત્રી છે, તેજ છે ' નગર અથવા અદમકનગર આ હાટકેશ્વરસ્ત્રીની મર્મોદામાજ ઉપસ્થિત છે નાગરખંડમાં કહેલ ઘણાં તીર્થો આ નગરપ્રદેશમાં વિદ્યમાન હતાં. તેમાંના ઘણાં તીર્થોનો તો સુસલમાનોએ નાશ કરી નાખ્યો છે, માત્ર સિદ્ધેશ્વર, નાગનાથ, હાટકેશ્વર અને બીજા કેટલાંક તીર્થો તેઓના સહારમાંથી બચી જવા પામ્યા છે.

જો આપણે તે નાગરબ્રાહ્મણોના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ લાવીએ તો, નાગરખંડમાં કહેલ પ્રાચીન નગર, તે આધુનિક અદમકનગર હતું, એમ માનવું પડે. કિંતુ આ શ્રીગંડીના હાટકેશ્વરના પડ્યાઓ નાગરખંડોક્ત નગર અથવા હાટકેશ્વરસ્ત્રીનું વાહાત્મ્ય પોતાના હાટકેશ્વરસ્ત્રી સાથે ઠગવવાનો ઝમે તેટલો પ્રયાસ કરે છે, છતાં નિશ્ચયપૂર્વક કહેવું પડે છે કે-તે પ્રદેશમાં કહેલ હાટકેશ્વરસ્ત્રી શ્રીગંડીનું હાટકેશ્વરસ્ત્રી છે, એમ કહિ પણ માની શકાતું નથી. નાગરખંડના પ્રાચીન હાટકેશ્વરસ્ત્રીની પછી ઘણાં વર્ષો આ શ્રીગંડીના હાટકેશ્વરની સ્થાપના થઈ છે, એમ માનવાને સગળ કારણ છે. *

૪ જુલિ, જે ૪ વર્ગેસ્ટન ' મુબઈ ઈસ્લામા પ્રાચીન સ્થળો અને ખડો ' પૃ ૧૦)

જો વામનપુરાણમાં મેઘાદરી નદીના મુખઆગળ સપ્તમેઘાદરીપ્રદેશમાં હાટકેશ્વરનું રવામય હતું, એમ કહેલ છે જુલિ વામનપુરાણ અ. ૬૨ શ્લો ૭૭ થી ૮૧

' તેજ પ્રભાણે મદાભારતના સમાપ્તિાન્તર્ગત સિંગિવ્યપર્વમાં વળી હાટકેશ્વરનું પણ વખુને દેસું જોવામાં આવે છે

તં તિલ્વા હાટક નામ દેષે ગુણકરશ્ચિતમ્ ।

પાકગાસનિગમ્યમ મહસૈમ્ય સમાસદત્ત ॥ ૩ ॥

તાંસ્તુ સત્ત્વેન તિર્જિન્ય માનસ સર રત્તમમ્

મયિકુલ્યાસ્તથા સર્વા દર્દર્શ કુરુનન્દનઃ ॥ ૪ ॥ અ. ૬૮ ॥

નાગરખંડમાં એક એવી કથા છે કે-પુરુષ નામના દોઢ પુરુષ પાસેથી ચપ-શર્મા નામના નાગરપ્રાણીએ પ્રતિજ્ઞા કરવાથી, તેને નાગરશાસિએ બહિષ્કાર કર્યો હતો. સ્વજનપરિજનોએ ત્યાગ કરવાથી, તે ચપશર્મા સ્વનિવાસ છોડીને સરસ્વતીને દક્ષિણ તીરે નિર્જન સ્થળમાં આવીને રહ્યો હતો. આ ચપશર્માના વશને, તે ઉપરથી બાહ્યાંગજો કહેવાય છે સરસ્વતીને કિનારે શ્રીગંધીમાં હાલમાં જે હાટકેશ્વર વિદ્યમાન છે, તે હાટકેશ્વરની સ્થાપના તે પ્રદેશના નાગરપ્રાણીએ મૂળ હાટકેશ્વરજોનનું અનુકરણ કરીને કરી હતી. નાગરખંડમાં કદા પ્રમાણે નગરનામનું શહેર તો સરસ્વતીને ઉત્તર તીરે હાટકેશ્વરતીર્થથી પાચ કોશ એટલે કે માર્ગદ્વાર દૂર હોય એમ છે, ત્યારે આ અદમહનગર નામનું શહેર શ્રીગંધીથી ૧૦ માર્ગદ્વાર વધારે દૂર છે, એટલું જ નહિ પણ સરસ્વતી નદી આ અદમહનગરની પાસે થઈને વહેતી નથી. આ સઘળી હકીકતો ત્યારે હું ધ્યાનમાં લઉં છું, ત્યારે નાગરપ્રાણીનું મૂળ નિવાસસ્થાન આ અદમહનગર હતું, એમ કહિંપણ માની શકતો નથી. તેમજ નાગરી મૂળાક્ષરોને આ સ્થળેથી ઉદ્ભવ થયો હોય, એવું પ્રતિપાદન કરનારી દોષપિણુ ઠવકથાનો આધાર પણ પ્રાપ્ત થતો નથી.

અપૂર્વ.

(અનુવાદક)

મ્હાનશાંકર પીતાંબરદાસ મેહેતા.

સ્ત્રી શિક્ષણ.

The woman's cause is man's, They rise and sink
Together, dwarfed and God-Like, bond and free,
If she be small, slight-natured, miserable,
How shall man grow ?

Tennyson

“ જે હિંદુ સ્ત્રીઓનું છે, તે જ પુરુષોનું છે, તેઓ બન્ને એક સાથે જ ચડે છે અથવા પડે છે, અધમ અથવા દિવ્ય, પરતંત્ર અથવા સ્વતંત્ર સાથે જ બંને છે. જો સ્ત્રીઓનું હૃદય સુદૃઢ, સ્વભાવ અનુદાર અને જીવન કલેશમય હોય તો પુરુષોની ઉન્નતિ શી રીતે થઈ શકશે ? ”

ટેનિસન.

લેખન અને પઠનના ક્ષત્રીમાં દુર્ગુણ ઉત્તમ થાય છે અથવા વૃદ્ધિ પામે છે, તેવા વિવાદનો સમય વિતી ગયો છે. જે ક્ષત્રિના પુત્રોનો ક્ષત્રિની સ્થાપનાના

કાળથી જ ધનનું ઉપાર્જન કરવાને વિદેશમાં વિહરવા હતા, અને તેવે પ્રસંગે જોએની લલિત લલનાઓ વિદેશવાસી પતિઓ ઉપર પત્ર લખી કાળ નિર્ગમન કરતી હતી, તેવું સ્પષ્ટ નોંધાયું છે, કે તે જાતિને તો તેવી કડીલ લાવવાનો કંઈ પણ અવકાશ રહ્યો નથી. સ્ત્રીશિક્ષણ માટે હવે જો જ પ્રશ્ન ચર્ચાયાવ્ય રહ્યો છે. સુખ્ય પ્રશ્ન એ જ છે કે— સ્ત્રીને કેવા પ્રકારનું શિક્ષણ આપવું ? અને તેજ પ્રશ્ન-માધી ખીન્ને પ્રશ્ન સહજ ઉદ્ભવે છે કે—કેવી રીતે તેવું શિક્ષણ આપવું ?

કેટલાક અનુદાર ધર્મીઓએ સ્ત્રીઓનો વેદાભ્યાસનો એટલે ઉત્તમ કેળવણી (Liberal Education) નો હક છીનવી લેવાનો ભગીરથ પ્રયત્ન કર્યો છતાં, છેક પ્રાચીન કાળથી વેદના મંત્રદ્રુષ્ટાઓમા લગભગ ૨૫ સ્ત્રીઓનાં નામો જોવામાં આવે છે + ઉપનિષદોમાથી અલોકવાદ તાસ્વી કાઢી તેનું યથાર્થ સ્વરૂપ ઉક્ત કરવાનું માન યદ્યપિ શંકરાચાર્યને જ હટે છે, તોપણ તેનું પ્રથમ દર્શન અંબુજી ઋષિની કન્યા વાદુ દેવીએ દેવીસૂક્તમા કરાવેલું છે. કે ત્યાર પછી સિત્ત સિત્ત સમયમાં સિત્ત સિત્ત પ્રદેશોમાં થઈ ગયેલ અનેક બ્રહ્મવાદિનીઓએ સિદ્ધ 'કથું' છે કે આસ્તવર્ણની સ્ત્રીઓને અતઃશક્તિ ખીલવવાનો યથાવકાશ આપવામાં આવે તો

* શુભા ભવાઈ સમ્રાટ—

નાની થીં નારને નાકમા મેતી,
ખીધુ પસેસે ને વાટલી બેતી,
પત્ર લખે ને નિર્કમે દદામ.
એ એધાણીયો નામસ્વામ.

+ શુભા બૃહદેવતા—

ગોધા ઘોધા વિશ્વચરણોપનિવનિપત્
મજ્જામ્મા સુહૃત્તમા અગત્યસ્ય સ્વતાદિતિ ॥ ૧૦૦ ॥
ઇન્દ્રાણી ચેન્દ્રમાતા ચ સરમા રોમરોર્વશી ।
જોપાસુદ્રા ચ નયસ યમી નારી ચ શશ્વતી ॥ ૧૦૧ ॥
ધર્મશિક્ષા સાર્પરાક્ષી વાક્ મદા મેધા ચ દક્ષિણા ॥
રાત્રી સૂર્યા ચ સાવિત્રી મજ્જાદિત્ય રૂંડિતા ॥ ૧૦૨ ॥

આપત્તિક્રમણી ૧ મં ૧૦૧ પૃ ૨૭૮ ॥

ગોધા, ઘોધા, વિશ્વચરણ, અપાધા, લુહ, અદિતિ, ઇન્દ્રાણી, ઇન્દ્રમાતા, સરમા, રોમશા, ઉર્વશી, સોપામુકા, નદી, નખી, નારી, રામતી, શ્રી, લક્ષ્મી, સાર્પરાક્ષી, વાક્, મદા, મેધા, દક્ષિણા, સત્રી, સૂર્યા—તેઓ બ્રહ્મવાદિની એટલે મંત્રદ્રુષ્ટા કહેવાય છે.

● શુભા ઋગ્વેદ સંહિતા મંડળ ૧૦ સુક ૧૨૫

તેઓ પુરૂષો કરતા કોઈ પણ રીતે ઉતરે તેવી નથી. “ શ્રીઓને કોઈ પણ અવસ્થામાં સ્વાતંત્ર્ય આપવું” યોગ્ય નથી, ” x એમ સાક્ષાત્ મનુષ્યે આજ્ઞા કર્યા છતાં, છેવટમાં છેવટ મીરાંબાઈએ ઇશ્વરસ્થિતિના નિમિત્તે પણ પતિ અને કુટુંબથી જે સ્વાતંત્ર્ય લોગ્યું છે, તેવું સ્વાતંત્ર્ય વર્તમાન કાળમાં રાષ્ટ્રીય વ્યવસ્થામાં ભાગ લેવાને મથનારી પાશ્ચાત્ય દેશોની શ્રીઓના કાર્યક્રમમાં જોવામાં આવતું નથી. જીવનપ્રવૃત્તિના યોગ એટલે દ્રવ્યોપાર્જન અને હોમ એટલે દ્રવ્યવ્યવસ્થા અથવા સરક્ષણ, એવા બે વિભાગો પાડી, યોગને માટે પુરૂષ અને હોમને માટે સ્ત્રી સરભલેલી છે; એવું કહેનારા ભૂટી બંધ છે કે- જેને દ્રવ્યનું સરક્ષણ અથવા વ્યવસ્થા કરવાનું જ્ઞાન નથી તે દ્રવ્યોપાર્જન કરવાને કદિ પણ સમર્થ થઈ શકતો નથી, તેજ પ્રમાણે જેને દ્રવ્યોપાર્જન ગી રીતે થઈ શકે છે, તેનું જ્ઞાન નથી, તેનાથી દ્રવ્યની યોગ્ય વ્યવસ્થા કદિ પણ થઈ શકતી નથી. પુરૂષ અને સ્ત્રી એ ઉભયમાં એ ઉભય વિષયોનું જ્ઞાન હોય, તો જ તે ઉભયની પ્રાપ્તિ થઈ શકે. તેમ હોવાથી યોગને માટે પુરૂષ અને હોમને માટે સ્ત્રી-એવો કુદરતના નિયમવિરૂદ્ધ ઇશ્વરનો સંકેત કદિ પણ હોઈ શકે નહિ તેમ છતાં ઈર્ષ્યાદિથી તેવી વ્યવસ્થા પ્રવર્તી રહેલી હોવાથી, તેવી વ્યવસ્થામાં પણ આપણી જ્ઞાતિની શ્રીઓ ગૃહકાર્યભારમાં જેટલું પ્રાધાન્ય લોગવે છે તેટલું પ્રાધાન્ય પોતાના પ્રદેશમાં પણ જોગવવાનું બાંધ પણ જ યોગ્ય પુરૂષોનું હશે. ગૃહસ્થ આરના એકે એક કાર્યમાં, વસ્ત્રોના લક્ષ્યબંધી ગભીર વ્યવહારમાં, જન્મથી આરંભી યુવાવસ્થાએ પોહોત્યાં મુખી બાળકોને ઉછેરવામાં, તેઓના આચારવિચારોને ઘડવામાં, પોષવામાં અને સંવૃદ્ધ કરવામાં, આપણી જ્ઞાતિમાં તો પિતા કરતા માતા ઉપર જ અધરો ભાર નાંખવામાં આવ્યો છે. તે જ કારણથી અન્ય જ્ઞાતિની સ્ત્રીઓ કરતા તેઓના દ્રવ્યમાં ઇવધારે વિશાળતા અને ઉદારતાનું પ્રાકટ્ય જોવામાં આવે છે તોપણ વર્તમાન કાળમાં અન્ય પ્રજાઓ પ્રગતિના માર્ગ તરફ જે ધસાણે કૂટે છે, તે પ્રજાઓની પ્રવૃત્તિઓથી જ્યારે પુરૂષોને વાકેફ કરવામાં આવે છે, અરે ! એટલું જ નહિ પણ તેઓની સાથે સ્પર્ધામાં ઉતરવાને તૈયાર થવા યોગ્ય તેઓને શિક્ષણ લેવું પડે છે, ત્યારે ખીજા હાથ તરફ યોગ્ય સંકેતિવર્ણના અભાવે, તેઓને સંસ્કારવ્યવહારમાં આદ્યમ્ય કરવા નિર્માયેલ તેઓની સદ્ધર્મભૂષિઓના અજ્ઞાનાધકારથી તેઓનું પોતાનું પ્રગમન કેટલે બધે અશે અટકી પડે છે, તેનો વિચાર કોઈ કોઈ સમયે સર્વના અનંકરણમાં સ્કુમાં વિના રહેતો નહિ હોય. બંગાળના સુપ્રસિદ્ધ સાશ્વર કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર કહે છે કે—

But recently our society has changed in many ways. Through the economic changes in the country, our means of earning live-

hood have naturally become diversified, and in consequence of it our joint family system is gradually tending to become somewhat loosened. A change in the condition of our women has become necessary and even inevitable along with this change. The Hindu wife must no longer remain to spread a tender heart over the whole house; she must stiffen her back-bone, and stand alert and erect as her husband's helpmeet in work. Therefore, if we do not spread female education, the harmony between husband and wife will be destroyed in modern educated society. The spread of English education has created (an impassable gulf like) the caste system between those who know English and those who do not: the thoughts, (favourite) language, beliefs and acts of the one are quite foreign to the other. Hence in our present day-conjugal life there are abundant instances of comedy, and possibly instances of tragedy, too.

Modern Review

June 1912 P 577-578.

“ કેટલાક સમયથી આપણી જનસમાજમાં ઘણા ફેરફારો થઈ ગયા છે. દેશની આર્થિક સ્થિતિના ફેરફારોને લીધે જીવનપોષક સાદિત્યો સંપાદન કરવાના સાધનો પણ અનેક જૂઠા જૂઠા થઈ ગયા છે તેજ કારણથી આપણી સમુક્ત કુટુંબસ્થના કેટલેક અંગે શિથિલ થઈ ગઈ છે. સમાજના આ ફેરફારોની સાથે સ્ત્રીઓની સ્થિતિમાં પણ તેટલેજ ફરકો ફેરફાર થાય તેમાં કંઈ આશ્ચર્ય જેવું નથી. આખા ઘર ઉપર માત્ર ગ્રેમાળ હાથોના વિચાર કરવો—એટલું જ કરવું હવે હિંદુ ગૃહિણીનું રહ્યું નથી, તેણે હવે કંઈક વધારે કંઠિન થવું જોઈએ, અને પોતાના પતિના કાર્યમાં સહાયકૂપ થવાને તેણે વધારે સાવધ અને તત્પર થવું જોઈએ. ”

“ તેટલા માટે જો આપણે સ્ત્રી કેળવણીની મર્યાદાને વિસ્તૃત નહિ કરીએ તો આધુનિક કેળવણીથી જનસમાજમાં પતિપત્ની વચ્ચેના સાત્વિક સંબંધોના નાશ થવા વિના રહેશે નહિ એક જ્ઞાતિ અને બીજી જ્ઞાતિવચ્ચે જેટલો અંતર પડી ગયો છે, તેટલોજ અંતર ઇચ્છેજ કેળવણીના ફેલાવાથી ઇચ્છેજ બાલુનારા અને નહિ બાલુનારાઓ વચ્ચે જોવામાં આવે છે. તેથી ઘણું અંગે પતિપત્નીના જીવનપ્રદેશો બાંહે એક બીજાથી સિરા સિરા હોય, તેવુંજ થઈ ગયું છે એકના વિચાર, ભાષા, માન્યતા અને કાર્યો બીજાને કેવળ પરાયા જ લાગે છે તેજ કારણથી હાથમાં હાથ આપણા વિવાદિત જીવનમાં દાસ્તાવેજ અથવા દુબાઈ દાતા પલ્લવથી પડતા બંધ છે ” તે સર્વનો ફલિતાર્થ એવું છે કે—સ્ત્રીઓને સંપ્રવહાણને ઉચિત કેળ-

પણી આપવાની મજબૂત યોજના. યોજનાવી જોઈએ. હર્બર્ટસ્પેન્સર કહે છે તેમ,
 " To prepare for complete living is the function which education
 has to discharge "—" જીવનની પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવા માટે તૈયાર કરવાનું કાર્ય
 'જીવવહીનું' છે " પરંતુ અહિંયાં એક વિવાદપ્રસ્ત પ્રશ્ન નિષ્પત્ત થાય છે; ' સ્ત્રી
 અને પુરુષના જીવનપ્રદેશો એકજ છે કે જુદા જુદા છે ? ' અથવા બીજા શબ્દોમા
 કહીએ તો ' સ્ત્રી અને પુરુષનાં કર્તવ્યો સમાવેશ સીધી રેખાઓમા છે કે પરસ્પરના
 પ્રદેશોમા અતિવ્યાસ (Overlapping) છે ? '

આપણા શાસ્ત્રોમા પુરુષ અને પ્રકૃતિનો યથાર્થ વિવેક સામ્પ્રદર્શનના આચાર્ય
 કપિલમુનિએ કર્યો છે. તેઓએ પણ કહ્યું છે કે—પ્રકૃતિ ક્રિયાશીલ-હોઈને સકળ
 સૃષ્ટિનું કારણ છે, પ્રકૃતિમાથીજ અખિલ જગત્ વિકસિત થાય છે; પુરુષ તો પ્રકૃ-
 તિની ક્રિયાને ચેતન આપનાર છે સૃષ્ટિવિકાસમાં પ્રકૃતિને પુરુષની સહાયની જરૂર
 પડે છે, તે ખરૂ છે; પરંતુ તે ઉભય એકબીજાથી સ્વતંત્ર જ છે શક્યમાર્થે મા-
 યાને કેવળ બ્રહ્મથી પરતંત્ર કરાવ્યા છતાં, નાનારૂપાત્મક જગતનું કારણ તો
 માયાજ છે, એમ સ્પષ્ટ કહ્યું છે; માયાની શાંતિ સાથે જગત્ શાંત થઈ નદ્ય છે.
 એ સમજી હકીકત ઉપરથી જો કંઈ પણ સિદ્ધ થઈ શકે હોય તો એટલુંજ
 સિદ્ધ થાય છે કે—જગતના વિકાસમા પ્રકૃતિ અથવા માયાનું જ પ્રાધાન્ય છે તેમ
 છતાં પણ સ્ત્રી અને પુરુષોના કર્તવ્યો વિષે વિચાર કરવામા, પુરુષ તે કેવળ
 સામ્પ્રદર્શનના પુરુષરૂપ અને સ્ત્રી કેવળ પ્રકૃતિરૂપ છે એમ કહી શકાય નહિ.
 બ્યારે આખી સૃષ્ટિ પ્રકૃતિનું કાર્ય છે, અને સ્ત્રીપુરુષો તે સૃષ્ટિના કાર્યો છે, ત્યારે
 સ્ત્રી તેમજ પુરુષનું મૂળ કારણ તો પ્રકૃતિજ છે. બન્નેમા ચેતન્યરૂપ પુરુષનો અંશ
 પણ સમાનજ છે. તેજ પ્રશ્નને આધુનિક વિજ્ઞાન દૃષ્ટિએ વિલોકતા પણ તેવુંજ
 પરિણામ પ્રાપ્ત થાય છે. આધુનિક વૈજ્ઞાનિકોએ જીવનવિદ્યા (Biology) ના
 આધારે પણ નિશ્ચય કર્યો છે કે—

‘ પુરુષમત ઉત્પાદક જીવાણુ (Spermatozoon) અને સ્ત્રીમત ઉત્પાદક જી-
 વાણુ (ovum) ના સંયોગથી ફલભિમુખ અંડણુ (Fertilized egg-cell) બને
 છે, તે અંડણુમા પિતા અને માતાના અખિલ ધર્મો સમાઈ રહે છે, જેમાથી
 બાળકનું સૂક્ષ્મ તેમજ સ્થૂલ શરીર બંધાય છે તેમજોવાથી એક માતાપિતાની હરેક
 પ્રકારની સવતિમાં બહેનના સમજા ધર્મો અખંડિતપણે સંક્રાન્ત થાય છે, એટલું જ
 નહિ પણ શરીર રચનામા પિતામાતાના તે ધર્મો તાણાવાણાની પેઠે જોતપ્રોત
 રહે છે જ છતાં કોઈ સવતિમા અમુક ધર્મો વિકસિત થાય છે અને કોઈમા અમુક

બીજાવસ્થામાં પડ્યા રહે છે, તે ઉપરથી-એક બાળકમાં કંઈ વિશેષ શક્તિ (અથવા અન્યમાં તે શક્તિનો અભાવ છે, એમ કહિ શકી શકાય નહિ એક અને બીજા પુત્ર વચ્ચે અથવા પુત્ર અને પુત્રી વચ્ચે જે કંઈ ભેદ દેખાય છે, તે પ્રત્યેકમાં અમુક અમુક ધર્મોનું પ્રકટય અને અમુક ધર્મોનું અનુદાટન થઈ ધર્મોનો વિકાસ કરવો હોય તો તેવી પરિસ્થિતિ (Environment) માં ને મુકવાથી સહેલાઈથી થઈ શકે છે. તેજ કારણથી કહેવામાં આવ્યું છે કે—

from the biological standpoint, therefore, we must rule out any extreme statement regarding the position of women and men are alike members of the same species must stand and fall together +

‘અને તે માટે જીવનવિદ્યાની દૃષ્ટિએ, સ્ત્રીના સ્થાન વિષે કંઈ પણ એમત આપવામાં આવે તો તે બિલકુલ ન્યાયપુરસ્કર નથી. પુરૂષ અને સ્ત્રી ઉપભવિની સમાન અવયવો છે, અને તેઓની ઉત્પત્તિ અથવા અધોગતિ કાચેજ થઈ શકે છે.’”

પરંતુ જેઓ સ્ત્રીઓને પુરૂષથી નિરૂપ અવસ્થામાં રાખવા ઇચ્છે છે, અથવા છે, તેઓ જીવનવિદ્યાના સિદ્ધાન્તોથી સંતુષ્ટ થાય તેમ નથી. તેઓનું તો માનવું છે કે—ગર્ભાવસ્થામાં અથવા બીજાવસ્થામાં સ્ત્રીપુરૂષોની બંને પ્રકારની સ્થિતિ હોય, તોપણ ઉભયના જૂદા જૂદા વિકાસને ક્ષેત્રે તેઓની પ્રેક અને શારીરિક શક્તિ પુરૂષો કરતાં ઉતરવી હોઈને, અને તે સાથે ગર્ભ કરવાનું તેમ જ બાળકોને ઉછેરવાનું તેઓનું કર્તવ્ય હોવાથી પુરૂષોની કક્ષામાં તેઓને કહિ પણ મુઠી શકાય નહિ.

માન્યતઃ સ્ત્રીઓનું સ્થૂલ શરીર પુરૂષો કરતા મૃદુતર અને નિર્બલતર બન્યાય જરૂર છે. પરંતુ તેમ થવાનું શું કારણ છે? જે અતઃપદાર્થ અને અતઃપી પુત્રનું શરીર પ્રગલ્ભ છે, તે જ અતઃપદાર્થ અને અતઃશક્તિ પુત્રીના બીજમાં હોયતો શા માટે બન્નેના સ્થૂલ શરીરોનું બળ સમાન ન હોઈ બાસ્થાવસ્થાની જ તે શક્તિને ખીલવવાને માટે જૂદી જૂદી રીતિ કારણ પડેપડેથી જ ટેવ પડી ગયેલી છે, તેજ બન્નેનાં શરીરોનું વિકાસવત્ત્વ છે. એમટ ડેન્સમોર (Emmot Denmore M. D) નામનો અમેરિકન પીતાના જાતીયસમાનતા (Sex-Equality) નામના પુસ્તકમાં કહે

—“ There is every reason to anticipate that in the full fin-

tion of the race, each individual, male or female will exhibit indifferently both masculine and feminine traits. "

“ એવી આશા રાખવાનું કારણ છે કે—જ્યારે હર કોઈ જાતિ તેના ઉદ્ભવની સંપૂર્ણતાએ પોહ્યાચરે, ત્યારે પ્રત્યેક પુરૂષ અને સ્ત્રી કંઈ પણ વફાવતવિન્યા પુરૂષ અને સ્ત્રીના નૈસર્ગિક ધર્મો ધારણ કરશે. ” શરીરને વધવાનો, ખીલવાનો અને બળસૂચક કરવાનો સમય જન્મથી આરંભી પચીસ વર્ષની વય સુધીનો ગણાય છે. તે સમયાન્તરમાં ખુબ્સી હવા, વ્યાયામ અને સૂર્યના પ્રકાશનો જેટલો લાભ પુત્રને આપવામાં આવે છે, તેટલો જ લાભ પુત્રીને આપવામાં આવે તો ઉત્તરોત્તર સ્ત્રી સવતિના સ્થૂલ શરીરમાં કઠિનતા અને બળની વૃદ્ધિ થઈ, પુત્ર અને પુત્રી તે બાબતમાં શા માટે સ્પર્ધા ન કરી શકે ? ઐતિહાસિક પ્રમાણે પણ ઉપર્યુક્ત અમેરિકન ઇક્તરના અનુમાનને પ્રુષ્ટિ આપે છે જે ઇતિહાસ લખાયો છે, તે પુરૂષોએ જ લખેલો હોવાથી, અને નિર્બળને અધીનતામાં રાખી તેનાથી પોતાના સુખના સાધનો મેળવવાનો મનુષ્યનો સ્વભાવ જ હોવાથી, આરંભથી જ સ્ત્રીઓને અધીનતામાં રાખવાની વૃત્તિવાળા પુરૂષોથી લખાયેલ ઇતિહાસમાં સ્ત્રીઓના પરાક્રમે કરતા પુરૂષોનાં પરાક્રમેનું વર્ણન વિશેષ જોવામાં આવે છે તે છતાં સ્ત્રીઓએ જ્યારે અદ્ભુત પરાક્રમે દર્શાવ્યા છે, ત્યારે તેની પ્રશંસા કર્યા વિના પુરૂષોને પણ આશ્ચર્ય નથી માર્કન્ટેય પુરાણાન્તર્ગત ચડીપાકનું અવલોકન કરતા જણાય છે કે—શુભનિશુભ, ચંદ્રગ્રહ અને મહિષાસુરાર્દિ અમુરોથી ત્રાસ પામેલા પુરૂષોને સ્ત્રીઓનો આશ્રય લેવો પડ્યો હતો. અસંખ્ય વિશાળ સેનાઓને રણસંગ્રામમાં હારનાર સેનાની, ઉપસેનાની તેમજ સૈનિકોમાં પણ અગ્રભાગે તે પ્રસંગોએ સ્ત્રીઓએ જ ભાગ લીધો હતો તે પ્રસંગોએ પુરૂષોએ સ્ત્રીઓની સાહાય નહિ લીધી હોત તો અમુરોના બીવણ બળ સામે તેઓને કદિ પણ ટકાવ થાત તેમ ન હતું અનેક યુદ્ધ પૂર્વે બનેલો, પુરાણમાં લખાયેલો આ વૃત્તાત ઐતિહાસિક સત્ય હોવું જોઈએ, એમ સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી નિરીક્ષા કરનારને જણાયા વિના રહેશે નહિ. આપણા પોતાના ઇતિહાસમાં પણ અનેક રજપૂતસ્ત્રીઓએ રણસંગ્રામમાં પુરૂષો કરતા વધારે હિમ્મત, વધારે શૌર્ય અને વધારે પરાક્રમ દર્શાવ્યાના અનેક દૃષ્ટાંતો નોંધવા છે. છેવટમાં છેવટ ઝાંચીની રાણી લક્ષ્મીબાઈનો દૃષ્ટાંત આપણા સ્મરણમાંથી ખસી શકે તેવો નથી. ઈતર દેશોના ઇતિહાસોમાં પણ એવા અનેક દૃષ્ટાંતો માલુમ પડે છે, શ્રીસમાજે મેરોનસ્ત્રીઓ પુરૂષોની સાથે સુદમ ઉતરતી હતી. અહુણ્ડાં બપોલ અને રૂશિયાના વિગ્રહમાં સ્ત્રીઓએ રણસેત્ર ઉપર જઈ મેલિકાઓ (Nurses) વરીકે જે કાર્ય કર્યું છે, તે કંઈ સાધારણ બનાવ નથી. તેમજ પ્રજાસત્તાક રાજ સ્થાપવાના

પરસ્પર કલહમાં શ્રીનદેશની સખાબંધ સ્ત્રીઓની એક સેના સજ્જ થઇ હતી; તે કંઈ ઓછું વિસ્મયકારક નથી. અર્થાત્ શારીરિક બળ, ધૈર્ય અને શૂર્યની બાબતમાં પુરૂષોનેજ સ્વાભાવિક એકવા મળી હોય, એમ માનવાને જીવનવિદ્યા અને ઇતિહાસ-જ્ઞાને તૈયાર નથી.

જીવનવિદ્યા અને ઇતિહાસના આવા પ્રબળ પ્રમાણે છતાં સ્ત્રીઓનાં શરીરો પુરૂષો કરતાં નિર્જળતર હોવાનું એટલું જ કારણ બધુંય છે કે—“ઐકાના ઐકાઓથી સ્ત્રીઓની શારીરિક કેળવણી તરફ બિલકુલ લક્ષ આપવામાં આવ્યું નથી અને તેજ કારણને લીધે વિકાસક્રમના નિયમાનુસાર તેઓનું આવું અનુલ્લંઘનીય પરિણામ આવ્યું છે” * તેમ છતાં પણ ભવિષ્યની પ્રજા જે સ્વરૂપ ધારણ કરશે, તેનાં બીજાં જીવનની રીતભાતને વળગી રહેવાની સ્ત્રીઓની ટેવને લીધે, યથેચ્છ રૂપમા અદ્યાપિ પર્યવતેઓમા અચવાઈ રહેલ છે પાશ્વલ વંચાનિકો મનુષ્યજાતિની આધુનિક પ્રવૃત્તિનું સફળ અવલોકન કરી એવા અનુમાન ઉપર આવ્યા છે કે—માનવિક શક્તિની જેમ જેમ વધારે શોધો થતી જાય છે તેમજ નાનાં મોટાં સુધે કરવાના નિમિત્તો ઓછા થતાં જાય છે, તેમ તેમ પુરૂષોને હરવા હસ્તામાં અને કઠિન શારીરિક બળ વાપરવામાં શારીરિક શ્રમ ઓછો થતો જાય છે તેમ થવાથી તેઓનાં શરીરો દિવસે દિવસે વધારે નરમ થવાનો સંભવ વધતો જાય છે ત્યારે બીજાં હાથ વરફ સ્ત્રીઓની માનસિક અને શારીરિક કેળવણી વરફ જે લક્ષ યેચાનું જાય છે, તેને લીધે તેઓના સ્થૂલ શરીરો વધારે ને વધારે બળવાન બનવાનો સંભવ થતો જાય છે પરિણામ એવું સંભવે છે કે—અમય એવો આવશે કે, ત્યારે પુરૂષો અને સ્ત્રીઓના સ્થૂલ શરીરના બળમાં કંઈ ફેરોનો વફાવત રહેશે નહિ + તેવા સમયમાં શારીરિક બળને બદલે માનસિક શક્તિની પૂર્ણતાનું લક્ષ્ય ગ્રિહ થતા, નિષ્ક્રિય મનુષ્યજાતિની શરીર સ્થના કુદરતના નિયમોને અનુકૂળ રૂપમાં ફેરવાઈ જશે. હેવલોક ઇલીસ (Havelock Ellis) નામનો વિદ્વાન તેના ‘પુરૂષ અને સ્ત્રી’ નામના નિબંધમાં કહે છે કે—

“That the adult man diverges to a great extent from the child-type than the adult woman is extremely true... .. In order to appraise rightly the significance of the fact that woman remains somewhat nearer to children than do men, we must have a clear idea of the position occupied by the child in human and allied species. Among the anthropoids the infant-type is higher in the

* જુઓ, The Position of women in India by H. H. the Maharani Sahib of Baroda and Mr S. M. Mitra, Chap. I, P. 20.

+ જુઓ, International Journal of Ethics, અગ્રેષ, ૧૯૧૨, ૫. ૩૨૧-૨૨

line of evolution than the adult, and the female ape by approximating to the infant-type is somewhat higher than the male... The human infant bears precisely the same relation to his species that the simian infant bears to his, and we are bound to conclude that his relation to the further evolution to the race is similar. The human infant presents in an exaggerated form the chief distinctive characters of humanity, the large head and brain, the small face, the hairlessness, the delicate bony system. If we turn to what we are accustomed to regard as the highest human type, as represented in the mon of genius, we shall find a striking approximation to the child-type... When we have realized the position of the child in relation to evolution we can take a clear view as to the natural position of woman. She bears the special characteristics of humanity in a higher degree than man (as Burdock pointed out.) Her conservatism is thus compensated and justified by the fact that she represents more nearly than man the human type towards which man is approximating. This is true of physical characters: the large headed, delicate faced, small boned man of urban civilization is much nearer to the typical woman than is the savage." P. 390.

“ બાળકના શરીરની રચનાથી પુખ્ત વયનો પુરૂષ જોડેલા જુદા પડે છે, તેના ઠસાં પુખ્ત વયની સ્ત્રી સોડી જુદી પડે છે. .. સ્ત્રીઓના શરીરો બાળકોના શરીરોને વધારે મળતા આવે છે તેથી શો લાભ છે, તે જાણવા પેટેલાં મનુષ્યવર્ગ અને તેને મળતી બીજી ઉપલતિઓમા બાળકોનું કેવું સ્થાન છે, તેનું સ્પષ્ટ જ્ઞાન થવાની જરૂર છે મનુષ્યજાતિને મળતા આવતા વાનરોમાં, વિકાસક્રમની દૃષ્ટિએ જોતાં, વાનર-બાળક પુખ્ત વયના વાનર ઠસાં વધારે વિકસિત થયેલ હોય છે, અને તેજ પ્રમાણે વાનર-સ્ત્રી વાનર-બાળકને વધારે મળતી આવતી હોઈને પુરૂષ ઠસાં વિકાસક્રમમા તે આગળ વધેલી જણાય છે.. જે સંબંધ વાનરબાળક તેના અખિલ વર્ગ સાથે ધરાવે છે, તેવો જ સંબંધ મનુષ્યના અખિલ વર્ગ સાથે મનુષ્ય-બાળકનો છે; અને તે ઉપરથી અપજ્ઞને એવા અનુમાન ઉપર આવ્યા વિના ચાલે તેમ નથી કે-આખી મનુષ્યજાતિના બધામાં વિકાસમાં બાળકનો સંબંધ તેવો ને તેવો સચવાઈ રહેશે. મોટું માથું, વિશાળ મસ્તક, નાની મુખમુઠા, શરીર ઉપર રૂવાં-લાનો અભાવ, અને તે સાથે નાજુક અસ્થિરચના-એ સર્વ સંપૂર્ણ રીતે વિકસિત

યથેશ મનુષ્ય જાતિનાં જે લક્ષણો મેળાય છે, તે લક્ષણો મનુષ્ય જાળક ઘણે અંશે ધરાવે છે. ..જુદિશાળી વિદ્વાનોની શરીરસ્થિતિને સંપૂર્ણ વિકસિત મનુષ્યજાતિના નમુના વરીકે ગણવાની આપણને ટેવ પડેલી છે; તે વિદ્વાનોનાં શરીરો જોઈશું તો આશ્ચર્યકારક રીતે તેઓના શરીરો બાળકોનાં શરીરોને મળતાં આવશે....વિકાસક્રમમાં બાળકોનાં શુ' સ્થાન છે, તે બરૂયા પછી હવે આપણને શ્રીઓના સ્વાભાવિક સ્થાન વિષે સહજ ખ્યાલ આવી શકશે. બઠોદે કહ્યું છે તેમ પુરૂષ કક્ષાં શ્રી મનુષ્યજાતિનાં ખાસ લક્ષણો વધારે અંશે ધરાવે છે. એમ હોવાથી જુની રીતભાવને વળગી રહેવાની તેની ટેવથી તેને હાનિને બહલે લાભ જ થયો છે. પુરૂષ તો મનુષ્ય જાતિના ભાવિ સ્વરૂપ તરફ હજી પીએ પીએ જતો બાય છે, તે પહેલાં સ્ત્રી તો તે સ્વરૂપની લગભગ સમીપમાં આવી પોહોથી છે આ દ્રશ્યકર્ત તેઓનાં સ્પૃશ્ય શરીરોના સંબંધમાં મયાર્થ રીતે લાગુ પડે છે: કેમકે એક જ ગલી માણસ કક્ષા નગરમાં રહી સુધરેલો માણસ પોતાનું મોટું માથું, નાજુક મુખમુદ્રા અને નાનાં અસ્થિઓને લીધે વિકાસ પામેલી સ્ત્રી જાતિ સાથે વધારે મળતો આવે છે. " (પૃ ૪૬૦)

અપૂર્ણ.

માનસંકર પીતામ્બરદાસ.

સ્વર્ગસ્થ મુરબ્બી શ્રી માણિલાલ ગોવિન્દરામ દેશાઈની જીવન ચરિત રેखा.

લખવાને ઘણીજ દીકરીરી થાય છે કે તા. રા. મણિલાલ ગોવિન્દરામ દેશાઈ જેઓ ગ્રામ્ય રાજ્યના દિવાનપદ પર હતા, તેઓએ આ કાની કુનીયાનો ત્યાગ કરી બ્યેટ વહિ ૮ અને શનિવાર (તા. ૮-૬-૧૨) ને રાજ સ્વર્ગ પ્રયાણ કર્યું છે. એમનો જન્મ સંવત્ ૧૬૦૧ ની સાલમાં હતો, તેથી મૃત્યુ વખતે એમની વય ૬૭ વર્ષની હતી. એમની શારીરિક સંપત્તિ સામાન્ય રીતે સારી હતી, અને તેઓ પથ્ય પાળવામાં તેમજ નિયમિત છંદગી ગાળવામાં તથા મિતાદારી અને મિત-વિદારી રહેવામાં પછી ચીવટ ધરાવતા હતા, છતાં મોટી ઉમર સુધી રાજ્યકાર્યનો ભાર વહન કરવામાં એમના મગજને અતિ પરિશ્રમ અને આઘાત લાગતા, તેનો પ્રત્યાઘાત તેમના શરીર ઉપર પણ જણાયો; અને પરિણામે શરીરના સુચાઓ બમટી જવાથી લગભગ એક માસથી પણ વધારે વેખત સુધી બિછાનાવથ રહી આખર પંચતવને પામ્યા.

૨. તેમના જન્મ મોઘા-ભાવનગરના સુમસિદ્ધ અને ખાનદાન દેશદ્વંદ્વુ બન્ને થયો હતો. એમના પૂર્વજોએ સરકારી રાજ્યના અમલમાં તેમજ તે પૂર્વે પેશવા અને મોઘી પણ અગાઉ મોગલ બાદશાહના વખતમાં પણ બાહોશી અને ખત તેમજ વફાદારીથી તે તે સંસ્તનતની નોકરી બજાવેલ, અને તેને પરિણામે ઈનામમાં બાકીશ મેળવેલ, જે અઘાપિ પર્યંત તેમના વંશજો ખાસ છે. ભાવનગર રાજ્યની પણ તેમના વંશીઓએ કટાકટીના મામલામાં ઉત્તમ રીતે સેવા બજાવેલી હતી, અને એ 'રાજ્યનો' તેઓએ કારબાર કરેલો હતો. પરંતુ સદ્ગત રા મળીલાલજીએ જન્મ થયો, તે વખતે એમના કુટુંબની ખાનદાનીયત તો જેવી ને તેવીજ હતી; છતાં વંશીઓના જિંત વતનમાં ઘણા સહભાગીદારો હોઈ તેમજ ભાવનગર રાજ્યની અગર પ્રિદિશ સરકારની સારી પાસરીની નોકરીમાં એમના પિતા જોડાયેલ ન હોઈ, એ કુટુંબની દ્રવ્ય સંબંધી સ્થિતિ બહુજ નબળી પડી ગઈ હતી. તો પણ એમના પિતાને પ્રથમથીજ વેદાન્ત ઉપર લક્ષ બહુ સારૂ હતું, અને એમનાં માતૃશ્રીના હૃદયમાં ભક્તિ તેમજ જ્ઞાન-વિભયના સંસ્કારો અતિ સુદૃઢ રીતે સ્થિત થયા હતા, એટલે એ સંસ્કારો એમની દ્વારાએ ઘોડે ધણે અશે એ પુત્રમાં પણ સંકળ થયા હતા. એમણે શુભરાતી અને અંગ્રેજી એવા પાંચમાં ધારણ સુધીના અભ્યાસ દ્વં સંબંધી સહાયમણુ છતાં પોતાની બુદ્ધિ સ્વતંત્ર હોઈ તેમજ પોતાની વિદ્યા સંપાદન કરવાની વૃત્તિ અડગ હોઈ અદ્વિ મરહુમ માસ્તર પ્રાણનારાયણની સ્ફુલ્ભ પુત્રી કમ્પો અભ્યાસ દરમ્યાન તેઓને પોતાના માતૃશ્રીને ગરીબીસબને ધરના નાના કામકાજમાં પણ મદદ કરવી પડતી હતી, છતાં અભ્યાસમાં એ બાબતોને આવરણ રૂપે ન ગણતા પોતાને માતૃભક્તિ કરવાની અમૂલ્ય તક મળી છે, એમ માની શાત મનથી તે જ્ઞાન પણ ગબતી હતા હતા. ધર્મના વિષયમાં એમનાં માતૃશ્રીના સહવાસથી એમની શ્રદ્ધા એટલી સચોટ થઈ ગઈ હતી કે જામે તેવો વર્તો વરસતો હોય છતાં અમુક મહિના દર્શન કર્યા વિના તો પોતે જોજન લેવુંજ નહિ, એવો એમનો તે અવસ્થામાં નિયમ હતો, અને આખર ઉમર સુધી એમનામાં આ શ્રદ્ધા અદ્વં રશ. આજ રૂપે નહિ, તો પણ ઈશ્વર ઉપર અતર્જિત આરથા રૂપે તો અવશ્ય સ્થિત થઈને રહી હતી. અને તેથીજ એમનું ચરીર વ્યાધિમાં પડી ગયું. તે વ્યાધિ સોફ વિગેરના કારણને લઈને અતિ દુઃસ્થ અને પીડાકારક હતો, છતાં તેઓ બહુ શાંતિ અને ખીરજથી સદન કરી શક્યા હતા, અને જેમ એક યોધો સમામમાં મુદને સાંધે માથે વધાવી લે તેમ મૃત્યુને પણ પોતે અભિમુખ થઈ વધાવી લીધા જેવું કર્યું હતું.

૩. અદ્વિના અભ્યાસ મૂલે કર્યા બાદ એમની ઇચ્છા વિશેષ અભ્યાસ કરવાને માટે સુબંધ જવાની થઈ: અને એ ઇચ્છા પાર પાડવી એ કેટલું દુર્લભ કાર્ય હતું,

તેના ખ્યાલ તે વખતે મુબઈ જવા આવવાની મુરકેલીઓનો જેમને અનુભવ હોય તેમજ મુબઈના પાણીને લીધે લોગવવા પડતા ખસ વિગેરે વ્યાધિઓનો જેને અનુભવ હોય, તેનેજ આવી શકે અધુરામાં પુરી નિષ્કસન સ્થિતિ અને તેમાં વળી ફર પરદેશમાં નાની હિમ્મરમાં બંધને રહેવું, છતાં એમણે પોતાના મિત્ર મહંમદ રા. ને લલમીશ કર હનિમત્રાફ ઓઝાની સાથે ત્યાં જવાનું આદેશ કર્યું ત્યાં રહી ત્યાંની વિદ્યબનારમાં સહન કરી અભ્યાસ આગળ ચલાવી મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષા અને ૧૮૬૩-૬૪ માં પસાર કરી, તે વખતે એમની હિમ્મર ૧૮ વર્ષની હતી. ત્યારબાદ તેઓ પ્રખ્યાત પાઠશાળા ડાક્ટર વિલસનની કોલેજમાં એફ. ઇ. એ. ના અભ્યાસ માટે દાખલ થયા. પરંતુ તે પરીક્ષા તેઓ પહેલી વખત પસાર કરી શક્યા નહિ, અને ત્યારબાદ અભ્યાસ આજી રાખવાની પોતાની પૂર્ણ ઇચ્છા છતાં દ્રવ્ય સંબંધી સ્થિતિ એ ઇચ્છા પાર પાડવામાં પુરતી રીતે પ્રતિબદ્ધ નીવડી; તેથી આખર અભ્યાસ પડતો મૂકવો પડ્યો, અને કાઠીઆવાડ જેવા ફર અને કેળવણીમાં પડ્યા તરફ પ્રદેશમાંથી તેઓ મુબઈની કોલેજમાં અભ્યાસ કરવા ગયેલા, તેને લઈને તેમજ તેમના અંગ્રેજી ભાષાના તથા ગણિતના સારા જ્ઞાનને લઈને ડાક્ટર વિલસનની એમના ઉપર સંપૂર્ણ કૃપા થઈ હતી. સળંગ તેમણે ડાક્ટર બર્જેસ સાહેબ જેઓ સર જમસેફના જીજ્ઞાસુની હાઈસ્કૂલના હેડમાસ્ટર અને મિન્સ્ટ્રીપાલ હતા, તેમના ઉપર તેમને નોકર રાખવા સંબંધમાં મજબૂત ભલામણ લખી આપી; અને પરિણામે તેઓ તે સ્કૂલમાં પ્રથમ છેવટના ઉપશિક્ષક તરીકે નોડાલા અને છેવટ પહેલા શિક્ષકની પાયરી સુધી પહોંચ્યા. એમની સામાન્ય શિક્ષણપદ્ધતિથી તેમજ ખાસ કરીને અંગ્રેજી ભાષા તથા ગણિત રીખવવાની પદ્ધતિથી તેમજ વિદ્યાર્થીઓ ઉપર પ્રીતિ સાથે કરપ બેસાતવાની રીતિથી ડાક્ટર બર્જેસ સાહેબ એમના ઉપર બહુજ રાજ રહેલા હતા. તેઓ પોતાનું શિક્ષક તરીકેનું કર્તવ્ય કેટલી અનન્ય નિઃસાથી અને નિઃસ્વાર્થ રીતે કરતા હતા, તેનું નીચેની હકીકત એક સંગીન દૃષ્ટાંત પૂરું પાડે છે. શેઠ સર જમસેફના પુત્ર પોતાના વર્ગમાં ભણતા હતા તે વર્ગ આલવાના હરમ્યાન બીજા વિદ્યાર્થીઓની કમરેડીને લઈને એક દિવસ તેઓ હજીવાઈથી વર્ત્યા અને સ્વર્ગસ્થની આત્મ બેસ્યા. તેમણે તત્ત્વજ્ઞ તે વિદ્યાર્થીને પણ ઈતર સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની કેટિમાં ગણી, પોતે જે વર્તન ચલાવે છે, તેનું પરિણામ પોતાના સ્વાર્થ પરત્વે કેવું આવશે, તેની બિશકુલ ગણના કર્યા સિવાય, -તેઓને ચોક્કસ નસીબત કરી, અને સમ્પ્રદાયે યાજ્ઞામાંથી કારક થઈ ઘેર બેસી વખતે પોતે શેઠને ખુદને મળવા ગયા; અને પોતે સારા દાખલો બેસાતવા માટે એમના ખુદના પુત્રને પણ અવરિત વર્તનનો ચોક્કસ બહલો બીજાઓની માફકજ આપ્યો હતો, એ હકીકત કહી બતાવી. વિરોધમાં એમ કહ્યું કે જો શેઠ સાહેબ

એમાં કાઈ જોડું થયેલ માનતા હોય તો તેઓ પોતાની નોકરીથી દારક થવાને તૈયાર હતા. શેઠ પોતે અસલ ખાનદાન હતા, એટલે એમણે રા. મણિલાલભાઈને પોતાના છુટના પુત્રને પણ ચોખ્ખા નગ્નીઅત કર્યા બદલ ધન્યવાદ આપ્યો, એટલું જ નહિ પણ પોતાના પુત્રને તેજ વખતે પોતાની રૂબરૂ બોલાવી ફરીથી પોતાના બાપની સ્તૂતિ છે માટે પોતાથી માત્રવર પ્રત્યે હૃદયાર્પણ નિરંકુશ પણે વતી શકાય એવો ખ્યાલ સરખો પણ તેના મનમાંથી કાઢી નાખવા માટે સજ્જ ઈપકો આપી પોતે બાતે વખાણે નગ્નીઅત કરી. ધન્ય છે એવા કર્તવ્યનિષ્ઠ શિક્ષકને જાને એથી પણ વિશેષ ધન્ય છે એવા યુલ્કાદી શેઠને. !

૪. એઓ પોતે મુંબઈ રહ્યા તે દરમ્યાન એમના મોટાભાઈ રા. મનનલાલ ગોવિંદરામ, જેઓ ભાવનગર રાજ્યમાં ઉત્તરોત્તર વસુલાત ખાતાની તેમજ દિસાબી ખાતાની સારી પાયરીની નોકરીઓ કરી હાલ પેન્શનર તરીકે નિવૃત્તિપરામણ છુટગી ગાયે છે, તેઓ પણ મુંબઈમાં પેપારીની પેટીમાં નોકર હતા, અને એમના બનેના શિર છત્રપણા નીચે એમના નાનાભાઈ સ્વર્ગસ્થ સવાઈલાલ ગોવિંદરામ જેમની મથશી કારકીર્દિ તથા તીવ્ર બુદ્ધિબળ તેમજ અડગ નીતિબળથી ભાવનગરના તેમજ કાઠી-ખાવાડના સુદગૃહસ્થો સારી રીતે વાકેફ છે, તેઓ બાર વર્ષની લઘુ વયે મુંબઈ અધ્યાસ કરવા ગયા હતા અને ત્યાં તેઓ તથા તેમના બનેલી સ્વર્ગસ્થ કદમાણસ લક્ષ્મીશંકર વડોદરા જેમની કારકીર્દિ પણ સુપરિચિત છે, તેમણે મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષા પસાર કરી તથા એફ. એ ની પરીક્ષા પણ પસાર કરી, ખી. એ. ની પરીક્ષાને માટે તૈયારી કરતા હતા, તે વખતે બી. એ. નું ગણિત રા. મણિલાલભાઈ પોતે શીખી તૈયાર કરી એ હાલ ભાઈબોને શીખવતા હતા એટલો બધો એમનો શીખવાનો તથા શીખવવાનો શોખ હતો. આજે એવા વિદ્યાવિલાસી નરો આપણામાં કેટલા ઘોડા માણસ પડે છે ?

૫. સર જમશેદજીની હાઈસ્કૂલમાંથી એમની નિમણુંક સને ૧૮૭૪ ની (સ. ૧૬૩૦) સાલમાં ભાવનગરની હાઈસ્કૂલના પહેલા અપ્રીન્ટ તરીકે થઈ. તેઓ ચારેક વર્ષ હાઈસ્કૂલમાં રહ્યા તે દરમ્યાન અહીં પણ તેમની શીખવવાની પદ્ધતિએ વિદ્યાર્થીઓનાં મન ઉપર પ્રભુજી આકર્ષણ કર્યું હતું, અને એમનો કરપ પણ અદ્ભુત હતો. વિદ્યાર્થીઓની બુદ્ધિની સાથે એમનું ચારિત્ર્ય પણ કેળવાય અને વિકાસ પામે તથા તેઓનામાં સૂલભ પ્રાણતા પુસ્તકો સિવાય ધર્મ પુસ્તકો વાચવાની અભિરૂચિ ઉત્પન્ન પાય એવી રીતે એઓ શીખવતા હતા. ગણિત જેવો કઠિન વિષય પણ એવી અચ્છી રીતે એઓ શીખવતા હતા કે મંદબુદ્ધિવાળાને પણ એ વિષય રૂચિકર લાગતો હતો; અને એ વિષયના પ્રેમીને તો એના સસ્કાર એવા

સુદૃઢ થતા હતા કે ભવિષ્યમાં કોઈ દિવસ એ નામુદ થવા પામતા ન હતા. વિદ્યાર્થીઓના ઉપર કરપ રાખતા હતાં છતાં તેમની સાથે ઘટતો વિનોદ કરવામાં પણ ભાગ લેતા હતા, અને તેમ કરી ગમ્મતની સાથે જ્ઞાન આપવાની પદ્ધતિ અખત્યાર કરતા હતા. જે વિદ્યાર્થીઓ એમની પાસે શીખે તે પોતાને ભાવ્યશાળી માનતા હતા. કરપની બાબતમા તો હેડ માસ્ટરના કરતાં પણ આખી હાઈસ્કૂલમાં એમનો કરપ વિશેષ હતો, એમ કહેવું એ કોઈપણ રીતે અતિશયોક્તિ વાળું નહિ ગણાય.

૮ એમને પ્રથમથીજ 'કાયદાઓનું' અધ્યયન કરવા તરફ અભિરૂચિ હતી, અને તેથી મુ'બઈમાં શિક્ષકનું કામ કરતા ત્યારે પણ થોડું થોડું 'કાયદાઓનું' અધ્યયન કરતા હતા. પરંતુ બ્યારથી ભાવનગરમાં આવ્યા, ત્યારથી તે વખતના અદ્વિના ડે. સર ન્યાયાધીશ સાહેબ મરહુમ હરિલાલ દામોદરજીસની સાથે નિકટના સહવાસમા તેઓ આવ્યા, તેથી એમની એ તરફની અભિરૂચિ વૃદ્ધિગત થતી ચાલી; અને પોતાનું અંગ્રેજી ભાષાનું જ્ઞાન ઘણું સંગીન હોઈ એમણે કાયદાને શરયાસ થોડા વર્ષમા બહુ પરિપક્વ રીતે કર્યો, અને અભ્યાસ કરવાના હસ્થાનમાં એ બાબતની નિત્ય ચર્ચા રા. રા. હરિલાલભાઈની સાથે થતી હતી, તેથી વળી ઐદ્વાતિક જ્ઞાનને વ્યાવહારિક તથા દાદ્વાતિક રીતે પુદ કરવાનો પ્રસંગ પણ 'પૂર્ણ' રીતે પ્રાપ્ત થયો એમનામાં હમેશાં એવી સદૃષ વૃત્તિ હતી કે બ્યારે બ્યારે પ્રસંગ આવે ત્યારે હર-કોઈ નવા વિષયનું જ્ઞાન સંપાદન કરવાની તક હાથમા આવે તે વ્યયે જ્યાં ન દેવી પછી તે જ્ઞાનનો તેમને વાલ્કાળિક ખપ હોય કે નહિ, તે બાબતની તેઓ હસકાર કરતા નહિ. કાગણુ કે એ મુ'બઈમા તેઓ એમજ કહેતા કે હરકોઈવિષય તેના ઉપયોગ કરવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય તે અવલ પણ શીખી લીધા હોય તો પછી મુગ્ધ અ પ્રાપ્ત થયેથી તેના અજ્ઞાનને અજેની મુરકેલીઓ તે પ્રસંગનો લાભ મેળવવામાં અંતરાય રૂપ ન થાય. ઉપરાંત તેઓ એમ પણ કહેતા હતા કે જ્ઞાન મેળવવું તે દ્રવ્યની પ્રાપ્તિને અર્થે તેની જરૂર હોય તોજ મેળવવું, એ સૂત્ર હ્દા-પણવાળું ન ગણાય અને એમનું આવું દીર્ઘદૃષ્ટિપણુ અને હરદેગીપણુ તેમને અર્વાતર રીતે કેવું કળદાયક નીવડયું, તે હવે પછીની હદીકતથી પ્રતીત થશે.

૭ જ્ઞાનમરગા દોબહારી ન્યાયાધીશની જગ્યે ખાલી પડ્યાં તે વખતના મુખ્ય દીવાન સાહેબ સ્વર્ગસ્થ રા. રા. સામળદાસ પરમાણુ દ્વાસને તે જગ્યે ઉપર કોઈ કાયદામાં પ્રવીણ અને તેની સાથે જ્ઞાનદાન અને પ્રમાણિક તેમજ ઇનસાફી વૃત્તિવાળો વધા, હઠ મનનો અધિકારી નીમવો હતો; તેથી તેમની પસંદગી રા. મણિલાલભાઈ ઉપર પડી. તેઓએ તેમને હાઈસ્કૂલમાંથી રાજીનામું અપાવ્યું, અને હરજારી નોકરીમા ઉપરોક્ત અધિકારમાં સવત્ર ૧૯૩૪ મા જોડ્યા. એ જગ્યેનું

કામ એમણે છ સાત વર્ષ સુધી કર્યું. તે દરમ્યાન એ કાર્ય કરવામાં રહેતને તેમજ વધીલવગતિ પુરતો સતોષ આપ્યો, એટલું જ નહિ પરંતુ ઘણી વખતે વપ્રીક્ષાને પણ પોતે અમુક કેસ દેવી રીતે ચલાવવો અગર કાયદાના અગત્યનો સવાલ હોય તો તે વિદ્વતાભરેલી રીતે અને સમજાવુપૂર્વક દેવી રીતે ચર્ચાઓ, એમનાં બધા ઘણી વખત મદદગાર અને શિશુકરૂપ થઈ પડતા હતા. ઉપરાંત એમની પોતાની વૃત્તિ સ્વાર્થપરાયણ ન હોઈ પોતાની પામે કામ કરનાર શિસ્તદારને પણ ભવિષ્યમાં તે ન્યાયાધીશનું કામ કરવાને તૈયાર થાય એવી રીતે ફેળવતા હતા, અને એના હિતક એવી રીતે કામ લેતા હતા. મતલબ જે જે કાર્ય એમને સુમત્ર કરવામાં આવે ત્યાં એમનું બુદ્ધિબળ છુપુ રહેતું નહોતું પોતાના ઉપરી તેમજ બીજા ખાતાઓના ગમે તેવા મોટા હોદ્દાઓ પણ તેઓ પામે એકમિત્રાઈ કરાવવાની અપેક્ષા રાખે તો તેમાં તેઓ નિષ્ફળ જતા હતા; અને વસ્તિનો પણ ગમે તેવો વસાહતાર ગૃહસ્થ એમની ન્યાય બુદ્ધિને અને વૃત્તિને નમ્યું આપ્યા વિના રહેતો નહોતો. તેઓ આ જગ્યા ઉપર હતા તે વખતે રેસ્પે મેજિસ્ટ્રેટના હોદ્દા ઉપર ચાર એચ. એમ. હન્ટર સાહેબ જેઓ પાછળથી કાઠીયાવાડના પોલીસીકલ મેજિસ્ટ્રેટના માનવતા હોદ્દા ઉપર બીરાજ્યા હતા, તેઓ હતા, અને તેઓ તે અધિકાર ઉપર નવા સવાજ હાજલ થયેલ હોઈ હજી તેમનું કાયદાનું જ્ઞાન ઘણું અપકવ હતું. તેઓ રા મહિલાલબાઈના સંસર્ગમાં આવતા તેમને એમના કાયદાના જ્ઞાનને માટે ઘણો જ ઉચ્ચ અભિપ્રાય થયો, તેથી તેઓ હરકોઈ પુ અવસુવાળો સવાલ હોય તેમાં એમની સલાહ લેતા, એટલું જ નહિ પરંતુ પોતે રજા ઉપર જાય તે દરમ્યાન રેસ્પે મેજિસ્ટ્રેટનો ચાર્જ પણ રા. મહિલાલબાઈને જ સોંપાવતા હતા; એ અધિકાર ઉપર રહીને તેઓ અંગ્રેજ તોફમતદારોને પણ એટલો સ્વતંત્ર અને શુદ્ધ તેમજ નિષ્પક્ષ ન્યાય આપતા હતા કે તેઓ પણ એમની શ્રેષ્ઠ ખાતા હતા.

૮ છ સાત વર્ષ સુધી જવાર નવાર ફેરજાગી ન્યાયાધીશનું કામ કર્યા બાદ એમની પત્નિ દગી હાલના નામદાર મદારાજ સાહેબ જેઓ તે વખતે પાટવી કુમાર હતા, તેઓ રાજકુમારકોલેજમાં અભ્યાસ માટે પધારતા તેમના શિક્ષક તરીકે કરવામાં આવી, અને તે જગ્યાનું કામ પણ તેમણે પુરતો સતોષથી બજાવ્યું, અને તેને પત્નિસાથે નામદાર મદારાજ સાહેબના મન ઉપર એમના સફળતા અને સફળ વર્તનની છાપ એટલી સ્પષ્ટ પડી હતી કે એમના તરફ નામદાર મદારાજ સાહેબ હેવટ સુધી એક સુખ્યો બાવ અને કૃપા ધરાવતા હતા. અને એમને આ રાજ્યની નોકરી ઉપર કાયમ માટે દક્ષ રાખી, એમને અદિથી પેન્શન મળી શકે એમ બોલવાનું પોતે કરી હતી. અને એઓ પેન્શન ઉપર રહે ત્યાં એમની વધારામાં કાયમ એક માટી આપવાની મિલકતોની બરેલી ઈંગ્લા પલ દર્શાવી હતી.

આ કર્તવ્યને અંગે તેમને રાજકોટ સ્ટેવાનું થતું હતું, તે વખતે તેમને બપોરના વખતમાં કુરસહ મળતી હતી, તેના લાભ લઈ હરકોઈ નવો વિષય તેના ઉપયોગનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયા વિના પણ શીખવાની તક મળે તો શીખી લેવો, એ વૃત્તિને અનુસરી તેમને ભાવનગરથી રાજ્ય પ્રકરણી કામના અંગમાં અર્જિના હિસાબ ખાતાના અમુક હિસાબના કામમાં મુનંદા ગણાતા નોકરો ત્યાં પાંચ છ માસ રહ્યા હતા, તે વખતે એમની પાસે બેશી હિસાબની પદ્ધતિ તથા પ્રક્રિયાની પૂર્ણ માહિતગારી મેળવી લીધી હતી. અર્જિના નામદાર મહારાજ સાહેબના શિક્ષક નિમાયા પહેલા ફોજદારી ન્યાયાધીશની જગ્યા ઉપર તેઓ હતા તે વખતે તેઓની માગરોળના હાલના રાજ્યકર્તા શેખ સાહેબ જહાંગીરમીયાંસાહેબની સરકારી દેશીઅનંદી નોકરી માટે પસંદગી થઈ હતી. તે પ્રસંગે તેઓ તેમના પણ શિક્ષક નિમાયા હતા, અને તેમને અમદાવાદમાં રહી કાયદાનું જ્ઞાન તથા અંગ્રેજી ભાષાનું જ્ઞાન પણ આપતા હતા. તેઓને એમના પસ્ત્રિયથી એમને માટે એટલી બધી લાગણી થઈ હતી અને એમના ઉપર એટલો બધો શ્રાવ બધાણે હતો કે એમને તેઓ હરવખત યાદ કર્યા કરતા હતા, અને એમની છેવટની માફગીની ખબર પડતા તે વખતે તેમના રાજ્યના ડક્ટર કોટડે ગયા હતા, ત્યાંથી એમની પ્રદ્યુતિ જાતે જોઈ ખબર લખવાનો દુકમ પોતે કર્યો હતો. પરંતુ તે ડક્ટર ત્યાં જાય તે અવસર તેમનું શરીર પડી ગયું હતું; એટલે પછી એ બલામણનો અમલ થઈ શક્યો નહોતો. એમના મૃત્યુના ખબર સાંભળીને પણ પોતે બહુ દિલગીર થયા હતા.

૬. અર્જિના નામદાર મહારાજ સાહેબ ગોડળના બાણેજ હોઈ તેમની માતામહીની પાસે તેઓ રજા દરમિયાન રહેતા હતા, એટલે રા. મણિલાલભાઈનું પણ ત્યાં જ રહેવું થતું હતું; અને તેઓ તેને લઈને ગોડળના હાલના નામદાર ડક્ટર સાહેબના પસ્ત્રિયમાં આવતા તેમની રા. મણિલાલભાઈ ઉપર રૂચિ થઈ, અને છેવટ તેઓએ રા. મણિલાલભાઈ નામદાર મહારાજ સાહેબના શિક્ષકની જગ્યા ભરી અર્જિના ડે. સરન્યાયાધીશની જગ્યા ઉપર થોડો વખત રહ્યા કે તુરંત તેમની નોકરીની ભાવનગર રાજ્ય પાસેથી માગણી કરી, પોતાના રાજ્યના બચ્ચીરીયલ આં. સીમ્ટન્ટ તરીકે તેમની નિમણૂક કરી જે જગ્યા ઉપર રા. હરિલાલભાઈ જેવા એલ. એલ. બી. ની પરીક્ષા પસાર કરેલા બાહોશ અમલદાર હતા તે જગ્યાએ એમની પસંદગી થઈ, અને તે પસંદગીમાં તેમની પુરતી કસોટી નીકળશે એમ રા. મણિલાલભાઈ માનતા હતા, એટલે એમણે એ જગ્યાનું કામ એટલી સીવટ અને બાહોશીથી તેમજ પ્રમાણિતપણે કરતા મોંટયું કે નામદાર ડક્ટર સાહેબની તેમજ તે વખતના મુખ્ય દિવાન સાહેબ શેઠ બેજનજીની એમના ઉપર સંપૂર્ણ

પ્રીતિ અને પ્રતીતિ થઈ, તે એટલે સુધી કે મુખ્ય દિવાનની કમચલાઈ બેન્કા-
જરીમાં દિવાન પડના હોવાનું કામ પણ એમને સોંપવામાં આવતું હતું. આખર
એ બેજનનું શેઠ નોકરીમાંથી ફારક થતા મુખ્ય દિવાનના પદ ઉપર પણ નામદાર
હાકોર સાહેબે તેમનીજ નિમણૂક કરી, અને એકદીગ તેમજ કાયમી દિવાન તરીકે
પોતે લગભગ આઠ નવ વર્ષ સરીર પડી ગયું ત્યાં સુધી નોકરી કરી. ગોંડાના
નામદાર હાકોર સાહેબને એમની નોકરી કરવાની રીતિ અને કર્તવ્યનિષ્ઠા માટે
કેટલો ઉચ્ચ વિચાર હતો, એ હકીકત એમનો એક વખત પગાર વધારતી વખતે
એમણે વાપરેલ શબ્દો જે નીચે ટાકી જતાવ્યા છે, તેથી સહજ માણસ પડ્યો.

“ In recognition of his uniformly good service and devotion to
duties the salary of Mr Manilal Govindram Desai Judicial assis-
tant is raised from Rs 350 to 400 per mensem ”

Gondal 1st June 1900

“ જ્યુડીશિયલ આસીસ્ટન્ટ મી. મણિલાલ ગોવિંદરામ દેસાઈના પગાર આગળથી
એમણે એક સરખી રીતે બહાવેલ મારી નોકરીની તેમજ એમની કર્તવ્યનિષ્ઠાની
કારણથીકે હરમાસે રૂ. ૩૫૦) હતો, તેને ગાંઠે રૂ. ૪૦૦) કરી આપવામાં આવે છે”

૧૦ સ્વર્ગસ્થ સ. મણિલાલભાઈ જે વખતે મુંબઈમાં નોકર હતા, તે હરમાસ એક
વખત સ્વર્ગસ્થ સ. સવાઈલાલભાઈને તથા પોતાના જ્યેષ્ઠ બહુના પુત્ર સાકરલાલ,
જેની ઉમર તે વખતે આશરે દશ વર્ષની હતી તેમને સાથે લઈને પોતે ભાવનગર
રથી સ્ટીમરમાં બેસીને મુંબઈ જવા માટે બહુજ જતા હતા, તેમની સાથે તેમના
એક મિત્ર મરહુમ વેળીશંકર જરીશંકર કરીને પણ હતા. સ્ટીમરને ધણું તોફાન
લાગવાથી અલોટા ગામ નજીક તે ભાગી ગયા, અને તે વખતે ઉતાડચેને જવાવવા
માટે સ્ટીમરના કપ્તાને બલીગોટા (જલવિદ્યારિણીઓ) બેઠી અને તેમના ઘણા
હતાડ્યો બેઠી જવાથી સમાસ નહોતો હતા સ. મણિલાલભાઈની સાથે કપ્તાનને
બહુ સારો પરિચય થઈ ગયો હતો, એટલે તોણે તેમને બલીગોટામાં બેઠી જવા
હકુ. પરંતુ તેઓએ હકુ કે પોતાના બાઈ બત્રિજ તથા મિત્રને બચાવવા સિવાય
પોતે બચવા માગતા નહોતા. માટે તેમને પણ સાથે આવવા દેવામાં આવે તોય
પોતે બલીગોટામાં બેસે. કપ્તાને હકુ કે એટલા બધાને તો સમાસ નથી; તમે
એકલા આવો તો બહુ એમણે એ વાત કહી નજ કરી; અને પોતે કુટુંબીઓ
તથા મિત્રથી છુટા પડી પ્રાણ બચાવવાના વિચારને અવકાશ નજ આપ્યો. આના
કરતાં સ્વાર્પણનો બીજો ઉત્તમ દાખલો કયો હોઈ શકે ? જેમનામાં પોતાના કુટું-
બીઓ તથા મિત્રો પ્રત્યે આવેલા ભાવ હોય અને પોતાનું તેમના પ્રત્યેનું કર્તવ્ય

ખજાવવાની આવી અનન્ય ભાવના હોય, તેઓને પ્રભુ સહાય થઈ ઉત્તરોત્તર અ-
શુભકર્મના માર્ગમાં કેમ અતિમાન ન કરે ? અપકાર ઉપર પણ ઉપકાર કરવો એ
મહાત્માઓનું લક્ષણ છે, એ સૂત્ર તેમણે પૈશાક રીતેજ સ્વીકાર્યું ન હતું, પણ પ્રસંગ
આવ્યે પ્રલક્ષમાં પણ તેની પ્રતીતિ આપી હતી, એ નીચેના દૃષ્ટાંત ઉપરથી સિદ્ધ
થાય છે સ્તીમર ભાગ્યા પછી પોતાના મિત્ર વેળીચ કરનો પત્તા ન લાગતાં તેણે પોતે
પોતાના નાનાભાઈ સવાઈલાલભાઈને સાથે લઈ આખો દિવસ અમિત થયા હતા, છતાં બધે
ફર્મા અને પછી એમને સફળ ગાડીમાં જવું હતું, તેથી અંતે એમના સ્વજાતીય ગૃહસ્થ
ફાજલાર હતા, તેમની પાસે દ્રવ્યની મહત્ત્વ માગતા તેમણે જોખખી ના પાડી, એટલુંજ નહિ
પણ એમને ખાવા પીવાનો જોગબસ્ટ પણ તેઓએ ન કરી આપ્યો, છતાં એજ
કામમાં એ ફાજલારને માથે અપવાદ આવવાથી સરકારે તેમને નશીયત કરી હતી,
તે સંબંધે તેમને સુંબઈ અપીલ લખાવવા જવાનું થતા, જે દુકાને પોતાને ઉત્તર-
વાનો વિચાર હતો ત્યાં તેમણે સવાઈલાલભાઈને જોડેલ દીકા, એટલે તેઓ શરમાઈને
આજ્ઞા જતા હતા. ફરમ્યાન સવાઈલાલભાઈએ તેમને જોયા, એટલે તેઓ તેમની
પાસે ગયા, અને આગમનનું કારણ પૂછતા તેમણે પોતાને સારા વકીલ પાસે અપીલ
લખાવવી હતી, માટે આવ્યા હતા, એમ કહ્યું. સવાઈલાલભાઈએ તેમને પોતાની
સાથે પોતાને ઉત્તરે આવવાનું કહ્યું અને અપીલનું ખર્ચ જમાવી અપીલ ત્ર મહિ-
લાલભાઈ પાસે લખાવી આપી. જાનું નામ જ અપકાર ઉપર ઉપકાર, જાનું નામ
જ જ્ઞાનદાનીયત, અને જ્યાં આવા ગુણો સહજ વિકસ પામ્યા હોય ત્યાં પ્રભુ
પસંદે બેસી પ્રભુતા અને વિભુતાની બક્ષીસ આપે એમાં બિલકુલ આશ્ચર્ય નહિ.

૧૧ સ્વર્ગસ્થ મહિલાલભાઈ ગોડાળ રહ્યા, તે ફરમ્યાન પણ પોતાની બીબાએને
નિઃસ્વાર્થ સહાયતા આપવાની વૃત્તિનું વખતો વખત પ્રકટીકરણ કરતા હતા. ગોડ-
ાળમાં સખ્ત મરકી હતી છતાં પોતે ત્યાંથી હટી ન જતા મરકીના ફરદીઓને જોવાને
તેમજ સારવાર કરવાને પણ જતા હતા. પોતાના નોકરોને પણ મરકીના તેઓ
લોગ થઈ પડેલ તે વખતે બીબા કોઈની સહાય ન હોવાથી પોતે બાતે સારવાર
કરી ખોરાક સુદાંત તૈયાર કરી આપ્યાના હાખલા મોજાઈ છે, અને હજી સુધી ત્યાંના
લોકો એમના એ ગુણોનું નિત્ય જાન કરે છે.

૧૨ તેઓ ખટુ સાહાઈ અને સરખાયાથી રહેવાનું પસંદ કરતા હતા. દ્રવ્યની જાળ-
વતા વ્યયના કરતા સંચય કરવા વરદ્ધ એમનું વલણ વધારે હતું, છતાં કેટલાંક જ્ઞાનદાન
પણ ગરીબ થઈ જયેલાં કુટુંબોને તેમજ પોતાના આમિતોને ખરી મુશ્કેલીના
વખતમાં પોતે લાભો વખત સુધી કોઈ ન લાવે તેમ મદદ કરતા હતા. મવલખ,
એમનું શારીરિક જીવન સાદુ અને સરસ હતું છતાં એમનું માનસિક જીવન ઘણું

યંતા છે તે ને જરાજર કેળવણી સુશિક્ષિત થયું હોય તો જ આપણે આપણી જીવંતીનો ખરો ઉપયોગ અને ઉપભોગ કરી શકીએ. આપણા વિચાર અને વર્તન તેનાથી જ દોસય છે, માટે માનસિક કેળવણીની પણ જરૂર છે ત્રીજો વિશાલ નૈતિક કેળવણીનો છે, તે કાંઈ જોાછી અગત્યનો નથી. આપણા જીવનને સીધા સફ-
સુખના માર્ગમાં લઈ જવા અને માનસિક વિચાર અને વર્તનને ઉચ્ચ રાખવા, જીવનનો ખરો ઉદ્દેશ સમજવા, નૈતિક શિક્ષણની પણ ખાસ જરૂર છે તેનાથી આપણે હરકોઈ દુર્ગુણ કે દુરાચારને અટકાવી શકશું, અને જીવનને ઉચ્ચ સ્થાન પર લાવી શકશું.

આ ચારે કેળવણી ઉપરાન્ત આપણે ગૃહ-કેળવણી પણ લેવાની છે જેની અંદર આપણા સોધર્મ, ગૃહિણી-ધર્મનો સમાવેશ થઈ શકે છે આ પ્રમાણે જુદી જુદી કેળવણી સુપાદન કર્યા પછી આપણે તેને વાસ્તે કયો વખત છે તે નક્કો કરીએ. તેને વાસ્તે તો જાણ્યાવસ્થા જ ઉત્તમ અને યોગ્ય સમય છે, જે વખતગા ઉપર કહેલી તમામ કેળવણીના ઉત્તમ બીજ શીખી શકાય છે પછી તેની ખીલવણી વાસ્તે જાસ્તે જાસ્તે જાવકાય અને તક મળે તેમ તેમ તેનું શિક્ષણ અને અભ્યાસ વધા-
સ્તા જવું. આમાટે શાળામાં કેળવણી જાણ્યાવસ્થામાં અમુક અપાવો જોઈએ, કે જ્યાંથી આપણને પ્રાથમિક કેળવણી મળી શકે છે, અને સામાન્ય વિષયોનું પ્રાથ-
મિક જ્ઞાન જેટલું સ્ત્રીઓને ઉપયોગનું છે તે મળી જાય છે

પછી તેનો આગળ અભ્યાસ આપણી અનુકૂળતાએ વધારવાનો છે તો પણ મધ્યે અટકી તો કહેવું જોઈએ કે શાળાકેળવણી તો માત્ર પ્રથમ જાવસ્થા છે. કેળ-
વણીને સંપૂર્ણ કરવા અને આગળ ઉપર તેને વ્યાવહારિક રૂપમાં લાવવા તથા સતેજ રાખવા ઉચ્ચ અભ્યાસની ખાસ આવશ્યકતા છે. તેમ કર્યા વિના તો કેળ-
વણી વલન અપૂર્ણ રહે છે અહિં હું સાચે સાચે કહું તો કાંઈ જોાડું નથી કે આપણી ખંડેનોમાં આજ પ્રમાણે સંપૂર્ણ કેળવણી ચલી નથી કહતા જે કેળવણી થોડી ઘણી શાળામાં લેવામાં આવી હોય અથવા ઘેર વાચતાં લખતાં રીખજી હોય એટલેગીજ બંધ રહે છે, તે સિવાય વિશેષ તેજોને મળતું નથી, અને કેળવણી સંગીન થતી નથી. આજ કારણને લઈ આપણે કેળવણીનાં સારાં કાળ લઈ શકવા નથી, તેને પરિણામે કેળવણી રૂચિકર થવાને બદલે ઉલટી અપ્રિય થઈ, તેની અવ-
ગણના કરી નાખવામાં આવે છે. હવે શાળાની કેળવણી સીધા પછી આગળ અભ્યાસ કેમ રાખવો, તેનેમાટે સ્ત્રીશાળા કે ગૃહ-વર્ગ જેવો અસ્થા સ્થાપવી કે ક્યા સાધન લેવાં, એ તો મતભેદની વાત છે, તો પણ છેવટ આમાંનું કાંઈ ન બની શકે તો પોવપોતાની અનુકૂળતાએ અભ્યાસ વધારે જવો કોઈ જાતની અનુકૂળતા ન

મળી ચકે તો છેવટ આપણા ઘરના કામકાજમાંથી પણ શાવકાશ મેળવીને ગૃહ-શિક્ષણ આગળ વધારતાં જવું. જે વળતે શાળા-કેળવણી લેવાય છે, તેજ વખતે એટલે બાળ્યાવસ્થામાંજ સાથે સાથે ગૃહ-કેળવણી આપવી જોઈએ. ગૃહ-કેળવણી-માંજ બાળાઓને કેમ વર્તવું, કેમ બોલવું, કેમ રીત-રીવાજ-મર્યાદા બળવવી, સભ્યતા-નમ્રતા રાખી સૌ સાથે કેમ રહેવું, વગેરે ગૃહ-કેળવણીમાં શીખવવાની જરૂર છે પાક્યાજી શીખવાનો પણ આજ સમય છે.

એટલું જ નહિ પણ નૈતિક તથા ધાર્મિક શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવાનો પણ આજ સમય છે. જે સંસ્કાર બચપણમાં પડે છે તે આગળ ઉપર નથી પડી શકતા, માટે બાળાઓને સુનીતિ શીખડાવી નૈતિક કે ધાર્મિક કેળવણી પણ આપવાની છે જો કે કોઈ કોઈ શાળામાં નૈતિક શિક્ષણ ઉપર લક્ષ રખાય છે, પણ જોઈએ તેવું ધ્યાન ત્યાં પર્યેક ઉપર આપતું નથી, તેથી જ ગૃહ-કેળવણીમાંજ તે શિક્ષણ સમાવવું પડે છે. તેમાં તેની માતા કે સગવિ ઉપર ખાસ આધાર છે; તેના કાંઈ પાસ બહુતા નથી. જો સારી સંબંધિત હોય તો તેમજ માતા સુશિક્ષિત હોય તોજ તે કેળવણી સહેલાઈથી આપી શકાય છે ગૃહ-કેળવણી, બ્યાવહારિક કેળવણી, તેમજ ધાર્મિક કે નૈતિક કેળવણી વગેરેનો ખરો શિક્ષક માતાજી કહેવાય છે આનો વાદ્ય સિતાર સરસ્વતીચન્દ્રની નાધિકા કુમુદમુન્દરીની માતા ગુણમુન્દરીનું જીવન આપે છે અને તે ચિત્ર ઉપરથી પૂરેપૂરું અને ખરેખરું ગૃહશિક્ષણ તેમજ નૈતિક તથા ધાર્મિક શિક્ષણ શું છે, તે સમજાય છે એ પ્રમાણે પ્રત્યેક પ્રકારની કેળવણીની આવશ્યકતા સૌને છે. તોપણ આપણને તો ખાસ છે કારણકે ઉચ્ચ જ્ઞાતિને છાજે તેવા ગુણો સંપાદન કરવા માટે આપણે સારી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ; તેમાં આપણે તો સુશિક્ષિત રહેવાની ખાસ જરૂર છે; કારણ કે, આપણા જીવનની, આપણા ગૃહસસારની પ્રેક્ષતા કે ઉચ્ચતા બળતી રાખવા આપણને સુવિદ્યા ખાસ જરૂરની છે એમ સમજવાનું છે. કેળવણીજ આપણી બધી બૂલોતુ જ્ઞાન કરાવે છે અને આપણો દરજ્જો સમજાવે છે વળી તે દરજ્જો બચાવવા સારી રીતે આપણને સહાયભૂત થઈ પડે છે. આપણા વર્તન અને વિચારો સારા રાખવા માટે આપણને સારા શિક્ષણની જરૂર છે, એમ અનુભવથી ચોક્કસ થાય છે વિશેષમાં કેળવણી મનને નિરાળ કરી મનના ખોટા બ્લેમ ટાળી ગૃહસસારમાં થતો કલેશ અટકાવે છે, અને ગૃહસમાર આનંદમય, સુખદાયક અને રસિક બનાવે છે, સદ્ગુણોનો વિકાસ કરી દુર્ગુણને દાબી દે છે આવા આવા અનેક લાભ કેળવણીથીજ મળે છે, માટે કેળવણીનો ખંદોળો પ્રચાર કરવાની ઘણી જ જરૂર છે. આપણે પોતે જ વિચાર કરીએ કે આપણે કેળવણી લેવા તેમજ આપવા કેટલી

હલત કે છત્રાસા રાખીએ છીએ ? જેમાંથી આપણને સંસ્કારનું ખરૂં મુખ, છદ્મ
ગીતો ખરો જ્ઞાનદ અને સગાજની ઉત્પત્તિ પ્રાપ્ત કરવાની છે, તેને વાસ્તે તો આપણે
સદ્ગુણ પશુ વિચાર કરતાં નથી. દિલગીરીની વાત છે કે આપણી પહેનોને જ્યારે
નેશું ત્યારે કોઈનાં વાકાં બોલવાં, કુધલી કરવી, એટલે કોઈએ વ્યવહારમાં આમ
જોણું કર્યું તો કોઈએ વધારે કહ્યું, કોઈએ ફેશનના કે આવાં તેવા કપડાં પહેવાં, એવું
નહયું યાદવું કરવા સિવાય બીજા વિષય, જેમ કે કોઈ પહેન શીવતા સારૂ જાણે
છે તે આપણે યોખીએ શુજરાતી સુન્દરી મુગેધની એટ જહાર પડી છે, તે વાચીએ,
જોકે બીજાને જાણે શુ રસોઈ કરી તેમ પુછવા કરતા વધે કંઈ જોપડી વાચી અથવા
વાચી છો, - જોરે વાન કરવાનો વિષય જાણે જ દાથ આવે છે ! ! પરંતુ જાણી રતિ
બાર લાખને બદલે ઉલટું કોઈને જોણું અદ્ધું લાગીએક બોલવું મન દુવાય છે

પહેનો ! શુ આપણે આજ રીતે જાવાજ દિવસો નિર્ગંગન કરી જમાનાને
સગાજના વગર તેવા દુર્ગતિ પ્રદુષ્ણ કરતા જઈશું ? જે સમયમાટે જરૂરનું છે,
જે સમયમાટે આપણી રિધિતિમાં-રીત રીવાજમાં વ્યવહાર વગેરે તમામ જાન-
તોગા થોડા વિચાર કરી મુધારો કરવાની જરૂર છે, તે વખતે આમ અજ્ઞાતના
અધકારમાં પડ્યા રહી આપણી પહેનો અને આપણે લઈને આગણી પ્રજાને આવી
પછાત રિધિતિમાં પડ્યા રહેવા હઈશું ? શુ આપણેમાટે ઉત્પત્તિ સરજેલી જ નથી ?
શુ 'વખત જેમ અને જ્યાં ધસડો તેમ અને ત્યાં ધસડાતાં જઈશું ? શુ' આપણે
જમાના પ્રમાણે બદલાવના યોગ અને કપડાના ઠાક કે જે કાંઈ પણ આપણી શેષ-
તામાં વધારો કરવાને બદલે હલટી દાનિ પહેંચાટે છે, તેવા રીવાજો હાખવ કરશું ?
અને કેળવણી કે જે જમાનાનું ખાસ સ્વરૂપ યથા પડ્યું છે તેનો સ્વીકાર નહિ
કરીએ ? કેળવણી વગર-સારી વિદ્યા પ્રાપ્ત કર્યા વગર આરસનાં પુતળાં માફક
સારાં કપડા પહેવાં, તેમાજ સુવળી ચોલા બાધી ગર્જ, એમ સમજશું ? કદિ નહિ !

માનસિક વૃત્તિઓને ચિકિત્સાવી, જ્ઞાનનો સચ્ચ કરી, સદ્ગુણનાં આખણો
પહેવી, વિદ્યારૂપી શણગાર સજી, આપણી ચોક્કસમાં વધારો નહિ કરીએ ?

આપણે આપણા પુત્રનું કોઈ કન્યા સાથે વેતીયાળ કરીએ છીએ, ત્યારે તે
કન્યાના ગતા પ્રાપ્ત નજીક વગેરે કોઈ એમ પુછ્યો નહિ કે છોકરી શુ બનુ છે ?
તે પ્રશ્ન તો કોઈ જાણેજ હોયો કરતુ દુરો ! કન્યાદાનમાજ વિદ્યાદાન કે જે કન્યાને
દ્રવ્યથી પણ શારિક સુખ આપે છે, અને તેને ખરી મદદરૂપ યથા પડે છે, તેનો તો
વિચાર પણ કરતાં નથી ! એવું રૂપ કે કપડા લેતા તેને છવનમાં સુખ-શાન્તિ
કે જ્ઞાનદ કરી શક્યો નહિ એ તો મનના ખાલી મતોવનુ કારણ છે. જાણી,
કેળવણી છવન કેમ ગાળવું, સત્ કાર્યો કરી, પોતાની ફરજો સગજ, બજારી, વખતનો

સદુપયોગ કરી, સુખ દુઃખમાં ધૈર્ય રી રીતે રાખવું, વગેરે શીખવે છે. આટલું જ નહિ પરંતુ પતિના ધારા ભાગીયાં કેમ થવાય, તેમને મુશ્કેલી શું છે, તેનો આનંદ શું છે, વગેરે બધુવા જેટલી શક્તિ સંપ્રિયાધીજ ગળે છે તેમની ગતોવૃત્તિ બધીને સગલ શરીરે, ત્યારેજ તેમા ભાગ લઈ શકાય. પતિ સારો વિદ્વાન્ દોષ અને પત્ની અજ્ઞાન ને અભણ હોય તો બિચારીની સ્થિતિ કંઈક અણગમત અણુય. કાંઈક તેવી સ્ત્રી તેમની સાથે વાતચીત પણ શું કરી શકે ? તો પછી તેના ગૃહસ્ત્ર-સારમા તે ખરા સાથી પણ કેમ થઈ શકે ?

સુશિક્ષિત પત્નીનો ગૃહસ્ત્ર-સાર સહેલો અને આનંદમય થાય છે, તેમજ પતિને ફરક રીતે સમવડ આપીને ગૃહસ્ત્ર-સારની નેકા વ્યવહારિક તરગોમાથી દોરી બાંધ છે. આવો કેળવણીનો પ્રભાવ છે તો, ખેંડો ! કેળવણીની આવશ્યકતા સમજી તેનો ખેંડો. પ્રત્યાષ કર્યો તોજ આપણે આપણી ઉન્નતિ અને સુખ પ્રાપ્ત કરી શકશું. એટલું જ નહિ પણ આપણા વ્યવહાર કે રૂઢિ તથા રીતરીવાજને વગેરેમા ઘટવા ફેરફાર કરી શકશું.

આપણી અજ્ઞાનતાજ આપણને વિઘ્નરૂપ થઈ પડી છે, એમ કહેશું તો ખોટું નથી. આપણા રીતરીવાજમાં ફેરફાર થઈ શકતો નથી, તેનું કારણ પણ આપણે છીએ જો અમુક રીતરીવાજને આપણે ફેરવી નાંખશું તો આપણને પુરૂષ વર્ગ તરફથી તે ભાજતગાં આટકાયત થવાની નથી તેમજ આપણી ખેંડો કે બાળા-એને સારી કેળવણી આપવા માટે સમવડ કરી અમુક સંસ્થા કે મંડળ કે કમંડ પલુ સચ્ચ પ્રકારની કેળવણી મળતી હોય ત્યાં ગોકલશું તો મને લાગે છે કે પુરૂષ વર્ગ તરફથી કેલ્પિત જાનની પ્રવિક્ષણતા દર્શાવવામા આવશે નહિ. આપણી અખિલ જ્ઞાતિનાં જો અંગેગા જો આપણે એક જ સુધરશું તો જ આપણને તેમજ આપણી જ્ઞાતિને ખરા લાભ થશે. પરંતુ આ બધું કેળવણી લીધા વિના—વિદ્યા પ્રાપ્ત કર્યા વિના મળવાનું જ નથી, એ પણ નિઃસંશય છે.

એવટમા, મારા તરફનાં જો બાલ બાલિં કહી લઉં, તો તે અસ્થાને નહિં કહેવાય. ખેંડો ! આ રીતે જે ત્રિમાસિકમાં બીજો લેખ મોકલે છે, તે ક્ષત ઇન્દ્રિયના સ્વાર્થથી મોકલે છે એમ નહિ સમાજવા, જે કહે છે તે સર્વ ખેંડોને ઉદ્દેશીને વર્તમાન સમાયતું અને તેમાં આપણી સ્થિતિનું જ્ઞાન કરાવવાના હેતુથી જ કહે છે, એમ સમજવાનું છે. જો કે વિચાર પરિપક્વ ન હોય, તો પણ સર્વ ખેંડોએ તે અવશ્ય વાંચવા જોઈએ અને વાંચી, સગલ તેમની વિશેષ લખવા અમર તે સબ ધે કાંઈ ચર્ચા થાયવા વિવેચન કરવા જેવું જણાય તો તે પ્રમાણે કરવા પ્રયાસ કરશે,

એવી આપ્તા રાખું છું. અને છેવટ જેઓ ન વાંચી શકતા હોય તેઓની પામે આવા લેખો વાંચી બીજા અપાઓની સાથે કાંઈ તેનું પણ વિવેચન કરી લેખકના પ્રયાસને સહજ થવામાં સાદાઈ આપતાં રહેશે, એટલી જ આ લેખકની અસિદ્ધતા અને નમ્ર વિનંતિ છે.

અંબ.

}

એક ઉત્સુક શાગિની.

મનુસ્મૃતિમાંથી આપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વગેરે.

(અનુસંધાન ના પુસ્તક ૧૫ ૪૦ થી)

અનાધ્યાયના વિષય પછી શ્લોક ૧૨૬ થી તે અધ્યાયની અમાધિપત્ય સહ ચારનો વિષય પ્રસ્તાવિક છુટા છુટા શ્લોકોમાં ચર્ચિતો છે. તેમાંના બધા શ્લોકો લંબાણભયથી નહિ ચુકવાં, તેમાંથી આજ બહુવા કાયક ભાગનું જ અર્થ વિવરણ કરવામાં આવેલ છે.

સત્રિપં ચૈવ સર્પં ચ દાક્ષણં ચ ચતુશ્ચત્તમ્ ।

નાવમન્યેત ચ મૂળ્યુઃ કુશાનિવ કદાચન ॥ ૧૨૬ ॥

પત્રપં ઠિ પુરુષં નિર્દેદનમાનિતમ્ ।

તસ્માદેતપ્રપં નિત્વં નાવમન્યેન ચુદિમાન્ ॥ ૧૨૭ ॥

સત્રિપ, સર્પ અને વિદ્વાન્ પ્રાદ્યલ્લુ એ કે (દેવચર્યાત) નિર્મલે થઈ ગયેલ હોય તોપણ તેઓનું અપમાન ઉદય ઇચ્છવાવાળા પુરુષોએ કરી કરવું નહિ. આ ત્રણનું જ અપમાન થાય છે તો તેઓ અપમાન કરનારાને બાળી નાંખે છે; માટે ચુદિમાન્ પુરુષે જો ત્રણનું કરી પણ અપમાન કરવું નહિ.

બાળી નાંખે છે-એ શબ્દોથી એમ સમજવાનું છે કે સત્રિપ તથા મર્પનિ સ્વભાવથી જ વેરબુદ્ધિ રાખી નુકશાન કરે છે; પણ વિદ્વાન્ પ્રાદ્યલ્લુ અપમાન થવાથી બીજી રીતે અભેદ થાય છે.

નાત્માનમમન્યેત પૂર્વોપિતમ્મુદિમિઃ ।

આમન્યોઃ થિપમન્વિન્દેદનાં મન્યેત દૂર્લભામ્ ॥ ૧૨૮ ॥

આજમયેત સમૃદ્ધિ (પ્રવળ કથાં છતાં) મળી નથી, તે કારણથી ચોટા માટે

હલકા અભિપ્રાય બાંધી બેસવો નહિ, પરંતુ મૂલ્યુ સુધી લક્ષ્મી બેળવવા માટે મમ્મા રહેવું, અને તે દુર્લભ છે એમ કહિ માનવું નહિ.

ત્યાર પછી શ્લોક ૧૩૮ તથા ૧૩૯ માં દર્શક પ્રસંગે સત્ય બોલવું, તેજ સાથે સ સારમા આવી પહોંતી કદાહી સ્થિતિ પ્રસંગે શું કરવું, અને કેમ વર્તવું, તે બતાવ્યું છે.

સત્યં ધૂપાભિય ધૂપાન્ન ધૂપાત્સત્યમપિયમ્ ।

પિયં ચ નાનૃતં ધૂપાદેષ ધર્મઃ સનાતનઃ ॥ ૧૩૮ ॥

મદ્રં મદ્રમિતિ ધૂપાન્નદ્રમિત્યેવ વા ષદેત્ ।

શુષ્કઘૈરં વિવાદં ચ ન કુર્યોત્કેનર્ષિત્સદ્ ॥ ૧૩૯ ॥

સત્ય બોલવું, અને તે પ્રિય હોય તેવી રીતે બોલવું; કાંઈને અપ્રિય હોય તેવી રીતે સત્ય પણ ન બોલવું; તેજ પ્રમાણે પ્રિયહોયે (તેટલા માટે) અનૃત (અસત્ય) બોલવું નહિ. આ સનાતન ધર્મનું લક્ષણ છે.

અભદ્ર હોય (અશુભ ખબર હોવાના) ત્યાં પણ સારા શબ્દોથી જ બોલવું, અને ભદ્ર હોય ત્યાં ભદ્ર જ બોલવું આવી નિમ્નપ્રયોજન વેર તથા વિવાદ કાંઈની સાથે કરવો નહિ.

શ્લોક ૧૪૫-૪૬ માં ક્રિજે જે મંગલ-આચાર કરવાના છે તે બતાવેલા છે.

મહ્નલાચારયુક્તઃ સ્યાત્મયતાત્મા કિતેન્દ્રિયઃ ।

જપેષ્ઠ જુહુપાઘૈવ નિત્યમપિમવાન્દ્રિય ॥ ૧૪૫ ॥

મહ્નલાચારયુક્તાનાં નિત્યં ચ પ્રપતાત્મનામ્ ।

ખપતાં જુહુવાં ચૈવ વિનિષાતો ન વિષતે ॥ ૧૪૬ ॥

ક્રિજે નિત્ય સાવધાન થઈને મંગલ-આચારથી સુદૃઢ રહેવું (એટલે કે ખામ, દર્ભ, દર્પણ વિગેરે માંગલિક પદાર્થો નેવા અથવા તો સુવર્ણ, ચંદન, જોરાચન (એક જાતની માટી છે) વગેરે પદાર્થો ધારણ કરવા), મનને નિયમમા રાખવું, ઇન્દ્રિયોને વશ રાખવી, ગાયત્રીમંત્ર વગેરેનો જપ કરવો.

મંગલ-આચાર કરનાર, મનને નિયમમા રાખનાર, જપ કરનાર, અને હોય કરનાર એ બધાનો વિનિષાત (નાશ) થતો નથી.

મૈત્રં પ્રસાધનં સ્નાનં દન્તપાવનમ્પૂજનમ્ ।

પૂવાદ્દ એવ કુર્વૈત દેવતાનાં ચ પૂજનમ્ ॥ ૧૪૭ ॥

મહતો ત્યાગ કરવો, વાળ (શિખા વગેરે) ઓળીને સાફ કરવા, હાતણ કરવું તેલવું મર્દન કરવું, સ્નાન કરવું અને દેવોની પૂજા કરવી, આ ગાથા કામ પહેલા પહેરમાજ કરવા.

દેવતાન્યભિગચ્છેતુ ધાર્મિકાંશ દિમોષમાન્ ।
ઈશ્વરં ચૈવ રક્ષાર્થે ગુરુનેવ ચ પર્વસુ ॥૧૫૩॥

અમાંસ, પુનઃમ વગેરે પર્વને દિવસે દેવતાઓના, ધર્મવિશે ઉત્તમ પ્રાર્થનાનાં, પોતાની રક્ષા માટે રાગના અને પિતા વગેરે ગુરુઓના દર્શન કરવા માટે જવું.

આ બે શ્લોકમાં પૂર્વાદ્વયમા કરવાનો સદાચાર વર્ણવ્યો છે.

અભિવાદયેદ્ દૃઢાંશ વૃષાચૈવાસનં સ્વકમ્ ।

કૃતાઙ્ગલિક્ષણસીત ગચ્છતઃ પૃષ્ઠોઽન્વિયાત્ ॥૧૫૪॥

વૃદ્ધ પુરૂષો (ગુરુ વગેરે) પોતાને ચેર આવે ત્યારે તેઓને પ્રણામ કરવા, બેસવા માટે પોતાનું આસન આપવું, બે હાથ ભેડીને વૃદ્ધ પુરૂષોની પાસે બેસવું તથા જ્ય ત્યારે તેમની પાછળ વળાવવા માટે જવું.

ધૃતિસ્મૃત્યુદિતં સમ્પન્નનિષદં સ્વેષુ કર્મસુ ।

ધર્મમૂલં નિર્પેત સદાચારમતન્દ્રિતઃ ॥૧૫૫॥

ગૃહસ્થે વદ્રા (આલય) નો ત્યાગ કરી શ્રુતિ અને સ્મૃતિમાં કહેલો તથા અધ્યયન વગેરે પોતાના નિત્યકર્મમાં અજરૂપ રહેલો, ધર્મના મૂલરૂપ અણતો સદાચાર પાળવો.

ત્યાર પછીના શ્લોકમાં સદાચારનું ફલ બતાવ્યું છે.

આચારાહ્મતેષ્ટાપુરાચારાદીક્ષિતાઃ પ્રજાઃ ।

આચારાદ્દનપક્ષત્પમાચારો હન્ત્યલક્ષણમ્ ॥૧૫૬॥

ગૃહસ્થ સદાચાર પાળવાથી આધુષ્યને, મનમાનવી પ્રજાને, તથા અશુદ્ધ ધનને મેળવે છે એટલું જ નહિ પરંતુ સદાચાર પાલવાથી અપલક્ષણોના નાશ થાય છે.

ત્યાર પછીના બે શ્લોકોમાં આત્મજલની ઉત્કૃષ્ટતા બતાવે છે.

યયત્પરપશં કર્મ સત્તત્તેન ધર્મયેત્ ।

યયદાત્મવર્ષં નુ સ્પાદત્તસૈવેત્ત યત્નતઃ ॥૧૫૭॥

જે જે કાર્ય પારકાની પ્રાર્થના કરવાથી થાય તેનાં હોય, તે તે કાર્યનો પ્રયત્ન પૂર્વક ત્યાગ કરવો. જે જે કાર્ય પોતાથી થઈ શકે તેવા હોય, તે તે કાર્ય પ્રયત્ન પૂર્વક કરવા.

પારકાની ગરજથી થઈ શકે-તે બધું દુઃખમય સમજવું, અને પોતાથી થઈ શકે તે બધું સુખરૂપ માનવું. સુખ અને દુઃખનું આ દુકું લક્ષણ સમજવું.

ત્યારપછી શ્લોક ૧૬૧-૧૭૦ મુખીમાં કયાં કયા કામો ગૃહસ્થે ન કરવાં તે બતાવ્યા છે.

યત્કર્મ કુર્ષ્વતોસ્ય સ્પાત્ પરિતોષોઽન્તરાત્મનઃ ।

તત્પ્રયત્નેન કુર્વીત વિપરીતં તુ વર્જયેત્ ॥૧૬૧॥

આચાર્ય ચ પ્રવક્તારં પિતરં માતરં ગુરુમ્ ।

ન કિંસ્પાદ્ગ્રાહ્યણાન્નાંથ સર્વાથૈવ તપાસ્વિનઃ ॥૧૬૨॥

નાસ્તિવ્યથં વેદાનિન્દાં ચ દેવતાનાં ચ કુત્સનમ્ ।

દ્રેપં દર્મ્યં ચ માનં ચ ક્રોધં તૈસ્મ્યં ચ વર્જયેત્ ॥૧૬૩॥

જે કર્મ કરવાથી અતવાત્મા પ્રસન્ન થાય, તે કર્મ તેણે પ્રવલ્ન પૂર્વક કરવું અને તેથી વિપરીત કર્મનો ત્યાગ કરવો.

આચાર્ય (જનોઈ રૂઢને વેદ ભણાવનારા ગુરુ), વેદનુ આખ્યાન કરનારા (ઉપાધ્યાય), ગાતા, પિતા, ગુરુ (શાસ્ત્રો ભણાવનારા), બ્રાહ્મણો, ગાયો તથા તપ કરનારાઓનું અપમાન કરવું નહિ.

નાસ્તિકતા (વેદોદ્ધત કર્મના ફલરૂપ સ્વર્ગ તથા ઇશ્વર નથી, આવી ભુદ્ધિ), વેદની નિંદા, દ્રેષ, હાન, અભિમાન, ક્રોધ અને કૂચ્છા, આટલી બળતો તથા દ્રેવી.

સદાચાર પાલવામાં તથા સત્કર્મો કયાં છતાં ઇલાપત્તિ (પ્રાર્થના મુરાર) પ્રાપ્ત ન થાય, તેવા સયોગોમાં મનને કલેશ ન થાય, તેમજ તેવા સત્કર્મો ઉપરથી મદા ન ઉઠી જાય, તેવા હેતુથીજ ઋષિવશોએ સધળા સત્કર્મો નિષ્કામ વૃત્તિથીજ કરવાનું કરમાવ્યું છે; સકામવૃત્તિ હોય તોજ ફલપ્રાપ્તિનો અભાવ કલેશ પમાટે છે. પરંતુ નિષ્કામવૃત્તિ હોય તો પછી તે માણસ ફલ તરફ કેવલ ઇલાચીનજ રહે છે, અને સત્કર્મો કરવાનું કરમાવ્યું છે આટે તેવા કર્મો કરવા એજ તેનો નિશ્ચય હોય છે. આ સિદ્ધાંત સર્વના મન ઉપર કસાવવા માટે નીચેના વ્યાર રહોઠો આપેલા છે.

ન સીદ્ધમપિ ધર્મેણ મનોઽર્પ્યે નિવેશયેત્ ।

અધર્મિક્ષણાં પાપાનામાશુ પશ્યન્વિપર્યયમ્ ॥ ૧૭૧ ॥

નાર્ધર્મચરિતો લોકે સદાઃ ફલતિ ગૌરિષ ।

શનૈરાવર્તમાનસ્ય કર્તુર્મૂઢ્યાનિ કૃન્તાતિ ॥ ૧૭૨ ॥

યદિ નાત્માનિ પુત્રેષુ ન ચેત્સુત્રેષુ નપ્તુષુ ।

ન ત્વેવ તુ કૃતોઽધર્મઃ કર્તુર્મશતિ નિષ્ફલઃ ॥ ૧૭૩ ॥

અર્ધર્મજપતે તાવક્ષતો મદ્રાણિ પશ્યતિ ।

તતઃ સપત્નાજ્ઞપતિ સમૂહસ્તુ મિનશ્ચતિ ॥ ૧૭૪ ॥

શાસ્ત્રમાં કહેવા પ્રમાણે ધર્મોચ્ચ કરવાથી પુત્ર પુત્રી થતો હોય, તોપણ અધર્મો એવા યાપી લોકોની તુરંત પાપમાઘી થાય છે, તે ધ્યાનમાં રાખીને અધર્મ

કરવાનો વિચાર કરવો નહિ. પૃથ્વીમાં રહેલું બીજ જેમ દુરત ફલ આપતું નથી, તેમ જગતમાં અધર્મ પણ તેનું માડું ફલ દુરત આપતો નથી, પણ ખીરેથી વૃદ્ધિ પામીને અધર્મ કરનારાનાં મૂલોને કાપી નાંખે છે.

અધર્મ જો અધર્મી ને ફલ દેતો નથી તો તેના પુત્રને અથવા પૌત્રને તેનું ફલ ભોગવાવે છે; પરંતુ તેનું ફલ આપ્યા વિના રહેતો નથી.

અધર્મ કરનારો પુરૂષ હઠાચ તે વખતે તો અધર્મથી ધન, ગ્રામ વગેરે સંપત્તિથી ઉન્નતિ મેલવે છે, યુષ્મા ભોગવે છે, અને પોતાના નિર્ભય શત્રુઓનો પરાજય પણ કરે છે, પરંતુ છેવટે સમૂહજો એટલે પુત્ર, પૌત્ર, સંપત્તિની સાથે નાશ પામે છે.

ન પાણિપાદચપલો ન નેત્રચપલોઽનુજઃ ।

ન સ્વાદાક્ષપલર્થેવ ન પદ્મોદ્ધર્મધીઃ ॥ ૧૭૭ ॥

પુરૂષે કારણ વિના કાંઈ પણ હલાવવા નહિ, આડું અવળું જોવા કરવું નહિ, ઉદ્ભવ થવું નહિ, સાચીખોટી લોકનિદા કરવી નહિ તથા પારકાનું ધુરૂં કરવામાં બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો નહિ

ઋત્વિક્પુરોહિત્વાચર્યિર્માતૃભ્રાતૃવિધિસંધેયઃ ।

બાલવૃદ્ધાતુર્વૈધર્મીતિસંવન્ધિવાન્યર્થ ॥ ૧૭૯ ॥

માતાપિતૃમ્પાં વામીમિર્મ્માત્રા પુત્રેણ માર્યયા ।

દુહિત્રા દાસવર્ગેણ વિવાદં ન સમાચરત્ ॥ ૧૮૦ ॥

ઋત્વિક, પુરોહિત, આચાર્ય, મામો, અતિથિ, આશિત, ગાળક, વૃદ્ધ, રોગી, વૈધ, નાતીલા, સ બધી (બહેવારીયાં), આધવો (કાકા મામાના દીકરાઓ), માતા, પિતા દેરાણી, જેઠાણી, નણદ, ભોળાઈ વિગેરે બાઈ, પુત્ર, સ્ત્રી, દીકરી, અને દાસ (થાકર વર્ગ) વગેરેની સાથે વિવાદ કરવો નહિ

આ રહોડોમાં જે શિશુજી જતાબુ છે, તે વ્યવહારમાં હલેશ થતો અટકાવવા જણાવેલ છે; તેમજ તેમાં સામા માણુઓ જોવા છે કે તેમને વાદવિવાદમાં ધુરૂં લાગે અને તેનું અતર કચવાય તો પાપ લાગે છે. માટે કહે છે કે.—

પૃત્તિર્વિવાદાન્સત્પત્ય સર્વપાપૈઃ પ્રમુચ્યતે ।

પ્રમિર્જિતૈષ્ઠ જયતિ સર્વાલ્લોકાનિમાનુષ્ટી ॥ ૧૮૧ ॥

ઉપર જણાવેલા પુરૂષો માથે ગૃહસ્થે વિવાદ ન કરવાથી પાપમાથી મુક્ત થાય છે, તથા તેઓથી છતાં છતાં પણ તે સર્વે જગતને વશ કરે છે.

અપૂર્વ.

ગુણાબરાય વજ્રેશંકર છાયા.

ચર્ચાપત્રોનો સાર.

૧ રા. રા. શ્રી આચાર્ય ગિરિજાશંકર ષષ્ઠમની રાજકોટથી નીચેની બાબ-
તોના ખુલાસા માગે છે

૧ બળેવના દિવસના કાર્યક્રમવિશે એક શ. કા.

આવહીપ્રયોગનો કાર્યક્રમ નીચે પ્રમાણે છે.

૧ સ્નાનવિધિ.	૨ હોમાદ્રિફલ સંકલ્પ.
૩ માર્જન.	૪ સ્નાનાંગ વર્ષણ.
૫ ઋષિપ્રતિષ્ઠા.	૬ ઋષિલગ્નપૂજન.
૭ યજ્ઞપત્રીવધારણ.	૮ મધ્યાહ્નસંધ્યા.
૯ સૂર્યોપસ્થાન.	૧૦ લોહપ્રક્ષેપણ.
૧૧ ઋષિતર્પણ.	૧૨ છંદવર્ષણ.
૧૩ દેવતર્પણ.	૧૪ પિતૃતર્પણ.
૧૫ ઋષિ યોગ્યોપચારપૂજન.	

ઉપરનો કાર્યક્રમ આવહી પ્રયોગની હસ્તલિખિત પ્રતમા આપેલ છે તેમા ઋષિ
પ્રતિષ્ઠા (નં. ૫) પછી ઋષિલગ્ન પૂજન (નં. ૬) આપેલ છે છતાં છેવટે પણ
ઋષિઓનું યોગ્યોપચાર પૂજન (નં. ૧૫) કરવાનું કહ્યું છે એ પ્રમાણે બે વાર
ઋષિઓનું પૂજન કરવાનું શું કારણ છે ?

પ્રયોગરીપમા નીચે પ્રમાણે લખેલું છે

સત્ત્વ ઋષિપૂજનં । દેશકાલ્યૈ સ્મૃત્વા કરિષ્યમાણોત્સર્ગકર્મનિમિષમરદ્વાજા

દિસમૃષીણામસ્ત્રપતીસહિતાનાં પૂજનં કરિષ્યે ॥ સંકલ્પ્યાચમ્ય પી-

ઠાદૌ દર્ભમયાતૃપીનસતૈઃ સ્પાપેત્ ॥ ...તતઃ પ્રવિષ્ઠા ॥ ...સત્તાનાવાચ

યથાશ્ચયુષ્પચારૈર્નામમન્ત્રૈઃ પૂજયેત્ ॥ ...કૃતસ્ય ઋષીણાં પૂજનસ્ય વિધેઃ

સર્વે પરિપૂર્ણમસ્તુ ॥.. પશુમૃષીન્સંપૂજ્ય વિસર્જયેત્ ॥ યથા શ્ચયુષ્પચારૈઃ ॥

આ સ્થળે ઋષિપ્રતિષ્ઠા કર્યા પછી યથાશક્તિ એટલે લઘુ અથવા યોગ્યોપચાર-
આરથી પૂજન કરવાનું કહ્યું છે આગળ આલતા તેજ બાબતમાં લખેલું છે કે—

કેચિત્તર્પણોત્તરમૃષીણાં વિસર્જનં કુર્ષન્તિ ॥

સત્ત્વં । વિધિદ્વારા પુનઃપૂજનમ્ ॥

અર્થાત્ કેચિત્ શબ્દથી પિતૃતર્પણ (નં. ૧૪) પછી પૂનઃપૂજન (નં. ૧૫)
કરવાનું લખ્યું છે, તે વિકલ્પ છે, એમ ત્રિદ થાય છે.

જે એમ હોય તો છેવટ પુનઃપૂજનનો વિધિ વિક્ષેપરૂપ હોઈને પાછળથી શરૂ થયો જોઈએ. વાસ્તવિક રીતે ઋષિપ્રતિષ્ઠા કર્યા પછી 'લપ્' અથવા પોશ્યોપચારથી પૂજન કરવું; તેજ સુક્તવર લાગે છે.

છતાં બન્ને વખતે પૂજન કરવું, તે યોગ્ય છે કે ઋષિપ્રતિષ્ઠા કર્યા પછી એક વખત પૂજન કરવું યોગ્ય છે, તે વિશે આધારપૂર્વક બાલુવાની આવશ્યકતા છે.

૨ નિત્ય તથા નૈમિત્તિક તર્પણ વિશે એક શંકા.

ઋષિતર્પણની છાપેલ પ્રતમાં ન્યા ન્યા એક વચનાંત નામ આપે છે, તેની સાથે ટુપ્પનુ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ કરેલો નથી, ન્યારે દ્વિવચનાત તથા અનંકવચનાત નામો સાથે ટુપ્પન્તા અને ટુપ્પન્તુ ક્રિયાપદોનો પ્રયોગ કરેલા છે પ્રયોગદીપમા તો—

ઐકારં સર્વમ્ . ટુપ્પત્વિતિ ક્રિયાપોગઃ સર્વમાન્વર્યસાકાંશવાચ્યત્વાત્ ॥

એટલે નામની પહેલા ઐકારનો, અને અંતે ક્રિયાપદના વચનાનુસાર ટુપ્પનુ, ટુપ્પન્તા અથવા ટુપ્પન્તુ—એ ક્રિયાપદોનો પ્રયોગ કરવો, એમ લખ્યું છે.

તેથી ઋષિતર્પણના પુસ્તકમાં ટુપ્પનુ નો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો નથી, તે ભ્રમને લીધે છે કે વાસ્તવિક છે ?

૨ રા. રા. રંગમસાદ વૈદ્યવ રાંચણપુરથી નીચે પ્રમાણે ખુલાસો મળે છે

નીચે લખેલ પાપાચર્યોને માટે શા પ્રાયશ્ચિત્તો છે, તે પ્રાયશ્ચિત્તોના વિધાનો દેવા પ્રકારના છે, અને કેટલા કાળપર્યંત તે પ્રાયશ્ચિત્તો કરવાની આવશ્યકતા છે, તેમજ તેવો પાપાચારી પુરૂષ તેવું પ્રાયશ્ચિત્ત ન કરે તો શાંતિથી બદ્ધિધાર પામવાને યોગ્ય છે કે કેમ ?

૧ સાત આઠ માસનું બાળક મરી જતા, તેને દાટવા લઈ જનારાઓ દ્વંદ્વ-લપ્તા સ્નાન ન કરે તો.

૨ તેને માટે બ્રહ્મમેધચ્ચકાર વિદિત છે કે કેમ ? વિદિત છતાં તેવો ચ્ચકાર ન કર્યો હોય તો.

૩ બાળીને અથવા મધાદિકની અસરથી અગમ્યાગમ્ય પાપ કર્યું હોય તો.

૪ કોટલીવર ઓર્ધ્વ અથવા સ્પિરિટમિશ્ર આપમાં પીવામાં આવ્યા હોય તો.

૧ રા. રા. શ્રી દુર્ગામસાદ શિવમસાદ જૂનાગઢથી નીચે પ્રમાણે ખુલાસો મળે છે

૧ ગૃહરાતિ પત્રના તા. ૭-૧૧-૧૧ ના અંકમાં 'આર્થ' ગાયન વિદ્યા' નામનો વિષય લખનાર રા. હામોદરદાસ જગજ્ઞપ્રનદાસ માસ્તરે લખ્યું છે કે—દીપક રાગ ગાવાથી દાદની પીડા ભોગવતો તાનત્રેન નામનો ગર્વયો

અમદાવાદમાં સાબરમતીને કાંઠે આવ્યે ત્યાં તેણે એક બ્રાહ્મણની વાત્રા અને નાની નામની બે પુત્રીઓ ભ્રષ્ટ. તે પુત્રીઓએ મદદાર રાગ ગાઈને વાનસેનનું રક્ષણ કર્યું, છેવટે તેજ કારણથી તે બન્ને સ્ત્રીઓને સ્વાત્મ-ભોગ આપવાની જરૂર પડી.

ત્રિમાસિકતા અત અંકમાં 'દેવશયની એકાદશી' નામના વિષ-યમાં નાના અને રીરીની દેરીઓ છે, વગેરે લખ્યું છે, તે વાત્રા અને રીરીની હકીકત અને ઉપરની હકીકત એક જ છે કે જૂદી જૂદી ?

- ૨ વડનગર વિશે એક હવકથા આવી આવે છે કે—સ્રીજાતિમાં જે પશિ-નીનું વર્ણન કર્યું છે, તેવી એકેક પશિની સ્રી વડનગરમાં વખતોવખત નાગરજાતિમાં જન્મ લેતી હતી. એક વખતે દિલ્હીના પાદશાહે બલા-હારથી તેવી સ્રીને પકડી લાવવા સારૂ લશ્કર મોકલ્યું. આથી નાગ-શયે તે સ્રીને દાટી દીધી, અને પાદશાહના લશ્કર સાથે મુદ્દ કર્યું, તેમાં તેઓ દાર્પો. પાદશાહે તે સ્રીની ઠબર ખુલાવીને તે સ્રીના મૂલ શરીરને ભ્રષ્ટ. આ ઉપરથી એમ પણ કહેવાય છે કે—તે સમય મુખી નામશિમાં દાટવાનો રીવાજ હતો. પરંતુ પાછળથી બાળવાનો રીવાજ તેઓએ અલાવ્યો. તે હકીકત ખરી છે ? અને તે હકીકત ખરી હોય તો તે માની શકાય તેવા કાંઈ આધાર છે ?

૪ રા. રા. શ્રી પન. શ્રી. જૂનાગઢથી માગરોળના એક નાગર, ગૃહસ્થની કન્યાનું વડોદરાના એક નામર બ્રાહ્મણ સાથે લગ્ન કરવામાં આવ્યું છે, તેના સંબં-ધમાં લખે છે કે:—

સામ્રાટ કાળમાં બ્યારે મુખ્ય જાતિની પેટાજાતિઓને એકત્ર કરવાની ચર્ચા આખા હિંદુસ્થાનમાં આવી સ્ત્રી છે, તેવા સમયમાં નાગરગૃહસ્થ અને નામર બ્રાહ્મણોની પણ લગ્ન સંબંધથી થતી એકતા થવામાં પ્રતિબંધ નાખવો તે ચોચ નથી. ભાવનગરના નાગરગૃહસ્થો બ્યારે પ્રતિબંધ કરનારા હુબરપરાનાગરોની, કન્યાઓને પણ છુટથી સ્વીકારવા લાગ્યા છે, ત્યારે પ્રતિબંધ કરવાનું બેચોરસ બંધ કર્યું હોય, તેઓને કન્યા આપવાથી શાસ્ત્રીતે અથવા બીજા દરકારી રીતે શુ વાધો છે, તે સમજી શકતું નથી. કદાચ જાતિભેદભાવની મર્યાદાનો તેમ કરવાથી બંધ થાય છે, એવી દલીલ લાવવામાં આવે તો તે પણ બહુ વજનદાર નથી. માંમરોળ, જૂનાગઢ વગેરે સ્થળોએ કન્યાઓને દહને ટાળવાનો રીવાજ છે તેવા રીવાજથી શુ જાતિભેદભાવની મર્યાદાનો સંજ થતો નથી ? ખરી રીતે બ્રહ્મણે તો વાજ્ઞાન થયા પછી કન્યાને ટાળવાથી શાસ્ત્રમાં પણ અત્યવાય લખેલ છે શાસ્ત્ર અને જાતિમર્યાદાનો આપણે એક તરફથી છોડાઈ બંજ કર્યો જઈએ છીએ, તેમાં

કંઈ પણ દોષ હીકમાં આવતો નથી, અને બીજી તરફ જે બાળતમા શાસ્ત્ર તરફથી કંઈપણ વાધો ન હોય, તેવા કૃત્ય માટે જ્ઞાતિના અધિકારમાં જે મોટામાં મોટી શિક્ષા કરવાની હોય છે, તે આપણે કરીએ છીએ, તે શું વાજબી છે ?

૫ રા. રા. શ્રી શંકરલાલ ચતુર્મુજ વૈષ્ણ મૂજથી લખે છે કે—કેળવણી આપાર વગેરેની ઉત્પત્તિ માટે વિદ્યાવત જ્ઞાની આવશ્યકતા હોય અને ત્યાં સ્પર્શ-સ્પર્શથી થતા લોભનવ્યવહારનોજ દોષ માત્ર હોય તો આખી જ્ઞાતિએ એકત્ર થઈ એક મોટું ફંડ કરી શા માટે ત્યાં નાગરાશ્રમ ન સ્થાપવો ? તે આશ્રમમાં રહેનાર નાગરોને પછી પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાની પણ જરૂર રહેશે નહિ

૬ વે. મૂ. દેવદત્ત મહાપુરુષ પ્રવાહી જૂનાગઢથી લખે છે કે—દાનવિભાગના સભામાં તેઓને ભાવનગરના વે. મૂ. સુકુંદરાય એટમલાલ શુક્લ સાથે પત્રવ્યવહાર ચાલ્યો હતો. વે. મૂ. સુકુંદરાય શુક્લનો અભિપ્રાય એવો છે કે—દરકોઈ પ્રસંગે કંઈ અસુક દાન આપવાનો સંકલ્પ કર્યો હોય તે સમય દાન એકજ વ્યક્તિને આપવું એમણે, તેના વિભાગ કરી જૂદી જૂદી વ્યક્તિઓમાં વહેંચી શકાય નહિ છતાં જૂનાગઢના રા. રા. અબકરાયનાં પત્ની અને છેકરાઓને પ્રાયશ્ચિત્ત આપવામાં આવ્યું તે પ્રસંગે એદાનનિમિત્તે કાઢેલા દ્રવ્યના વિભાગે કરી જૂનાગઢના નાગરપ્રાણીઓ તથા રેગાવરના નાગરપ્રાણીઓને વહેંચી દેવામાં આવે છે એવી રીતે શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ દાનવિભાગનો સ્વીકારનાર દ્વિવિત્ત ધાય છે કે કેમ ? તેમજ પ્રાયશ્ચિત્તનિમિત્તે કરેલું દાન લેનાર તે પ્રાયશ્ચિત્તનો ભાગીદાર ધાય છે કે કેમ ? વે. મૂ. સુકુંદરાય શુક્લે તેના પ્રત્યુત્તરમાં જણાવ્યું છે કે—“ ઉદ્ધત દાનની વહેંચણીમાં દાનવિભાગ કરવામાં આવ્યો હતો કે નહિ, તેનો તપાસ કરવાનું કામ તેઓનું નથી, પણ જ્ઞાતિના અધ્યક્ષોનું છે ‘પ્રાયશ્ચિત્તનું’ દાન લેવું તે ઓછું અશ્વચર નથી, પણ તેવા પ્રસંગમાં પ્રાયશ્ચિત્ત આપવું, તેજ અનુચિત છે આપણી જ્ઞાતિની અધ્યાત્મિકતા આ એક નહિ પણ બીજા અનેક કારણો છે, જેમાં પ્રથમતો પરસ્પરકન્યાપ્રદાન એ મોટામાં મોટું અને સંસ્કૃત કારણ છે. ” ઉભય બહેનોએ આવા શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ પ્રાયશ્ચિત્તાર્થ પ્રતિજ્ઞમાં ભાગ લીધો છે કે નહિ, તે જણાવ્યું નથી.

બીજા પત્રમાં તેઓ લખે છે કે—સૂર્યપાઠશ્રવણ સંબર્ધે તેઓએ પુણેલા પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર વે. મૂ. આચાર્ય સંપદલાલ વિ. નર્મદાશંકરે આપ્યો છે પરંતુ સ્ત્રીઓને ન્યારે સંસ્કારાદિક કર્મો વેદિકમત્રોના પ્રયોગથી કરવાનો વિધિ છે, ત્યારે તેઓને વેદાધ્યયનનો અધિકાર નથી, એમ કહેવાનું શું કારણ છે, તે સમજાતું નથી. તેજ પ્રમાણે ત્રિજળપુને સંસ્કારાદિક કર્મો વેદિકમત્રોથી કરવાં કે નહિ ? તે બાળતમાં શું પ્રમાણ છે ?

જ્ઞાતિ વર્તમાન.

ભાવનગર.

ભાવનગરગામના લોકમિત્ર નેક નામદાર મહારાજા સાહેબની મહાસુધી શ્રી નંદકુમારજીને જવા લયેક માસના શુક્રવત્સ તુર્તીયા રવિવાર તા. ૧૬-૫-૧૨ ને દિવસે મુવગજીનો જન્મ થયાના સમાચાર જાણીને આખા મહેરમાં અતિ દર્બે ફેલાઇ ગયા હતા. તેઓ નેકનામદાર સાહેબને ગાદીએ બેઠાને આજે લખમત ૧૬ નર્થ થયા છતાં એક પક્ષ પુત્રની પ્રાપ્તિ થઇ ન હતી, છતાં ઇતર રાજાઓની અને રાજાઓની પેઠે અધીગ જની જન્મ સ્મિતથી વધારે ક્રીડા સાથે લગ્ન નહિ કરતા અતિ અમલ મહાવી કેવળ હાથે ઉપર વિશ્વાસ રાખી સ્મિતલીનવતુ પચાસે ખાસન કર્યું હતું. આ તેઓમાંના જિન્મમતનું ઉપરે વિધાયકી રૂપ આપવાથી તેઓ નામદારશ્રીની પ્રજાના અત્યંત સુખમાં આવડે અને ભક્તિ ભાવનાનો પ્રવાહ છુટી રેલું છેલ્લે થઇ જાય, તેમાં અસંધ્ય જેવું નથી. ભાવનગર મહેરની જુદી જુદી મુલતિઓ તથા સંસ્થાઓ તરફથી તે પ્રસંગે દર્શનદર્શક મેજાવત કરવામાં આવ્યા હતા, ગરીબોને અન્નવસ્થાદિકના ઘન આપવામાં આવ્યા હતા, અને ઘેર ઘેર દીપોત્સવી કરતા પક્ષ અધિક મંજીરસવ કરવામાં આવ્યો હતો. મુવગજીની નામદારજી સ્કારને દિવસે ભાવનગરની નામદારશ્રી તરફથી નામદારજીમાંનાના મકાનમાં અનુસાદપૂર્વક મહેતસવ કરવામાં આવ્યો હતો, અને તે પ્રસંગે યુદ્ધ નેકનામદાર મહારાજા સાહેબે પોતે ત્યાં પધારવાની કૃપા કરી આખી મુલતિને ઉપકૃત કરી હતી તે પ્રસંગે તેઓ નામદાર સાહેબના મુખ્ય પ્રધાન મહેરનાન પ્રચારક રાજાજી પદવી, જેઓ જમખાનાના ઓનરરી પેક્ટન છે અને જોડાની પ્રમુખ તેમજ પરાક્રમ સાહાય તથા ઉત્તેજનથી જ જમખાનાની સંસ્થા આટલી જાદી વૃદ્ધિએલ થવા પામી છે, તેઓ તેમજ રાજાજીના મુખ્ય અધિકારી સાહેબોએ પક્ષ પધારવાની કૃપા કરી હતી.

આજણુ નામદારજીઓએ પ્રસંગે ઉચિત શ્રદ્ધામયિક ઉપરાંત નામદારજી સંસ્કારાન્તરૈત વૈદિક અનુદાન અતિ મદદા અને પવિત્રતાથી કર્યું હતું. જૂનાજીના પ્રખ્યાત મિત્રમહાસે દર્શિકા તંત્રની કથા દર્બા પછી પીઠાસન ઉપર સ્થાપિત મહેરનાની આસી કરવામાં આવી હતી, અને સ્થિતિપુષ્પાદયમન મંત્ર તથા અનુષ્ઠાનરૂપ મંત્રથી નેકનામદાર મહારાજા સાહેબને અભિષેક પૂર્વક આર્તિવાદ આપવામાં આવ્યો હતો.

ત્યાર બાદ નામદારજીઓ તથા નામદાર મહારાજી સંસ્કૃતમાં અને યુગજીમાં મુવગજીને આશીર્વાદમક કર્યાં આ સ્તી હતી, તે ગાઇ સંભળાવી, તે સમયગીને નેકનામદાર મહારાજા સાહેબે અને એ દીવાન સાહેબે પ્રસન્નતા દર્શાવી હતી. ત્યારબાદ નેકનામદાર મહારાજા સાહેબે તે પ્રસંગે બીજા કેઇ પક્ષ જરૂરમાં ન પધારતાં ખાન જમખાનામાં પધારવાની કૃપા કરાવી, જામનગર રાજાના માજી મુખ્ય દીવાનસાહેબ વડીલ મુરબી શ્રી મનમોહન ગાયકવાડ પેઠે તરફથી રા. ગ. શ્રી ગુલામરાય એવિરજી દેસાઈએ નેકનામદાર મહારાજા સાહેબનો ખોલે પ્રમાણ ઉપકાર આપ્યો હતો.

“ નેકનામદાર સદ્ગુણ સાહેબ ! ”

“ આજે આપ નેકનામદાર સાહેબે આજના ઉત્સવના પ્રસંગમાં બીજા અનેક વ્યવસાયોમાંથી વળત જવાની આ રચણે પવારી અમારી આખી કામને તેમજ અત્રે પધારેલા ઘટ્ટર નામદારને ખુબ અતિ ઉપકૃત કર્યા છે . ”

નામદાર યુવરાજ્યસદાચાર્યકુમારનો નામદારજીવનકારનો દિવસ સાચીવદ્દિશ્વિ તેમજ અમારા રીવાજ-અનુચાર વર્તમાનદિવસના જેટલો જ બધે તેથી પણ વિશેષ મંજગમ્ય હોઈને, તે દિવસે અમારી શાંતિથી જે ધાર્મિક અનુષ્ઠાન કરાવ્યું છે, તેમજ તેને અત્રે બીજા જે આ ગુપ્તિક ઉત્સવની કિંમતો ગોઠવી છે, તે સ્વસ્થ છતાં, આપ નેકનામદાર સાહેબે મનીમત વધી, શ્રી જાગતની બીજાશિને પ્રતીતિ કરાવવા માટે છેવટ સુધી અદિ ચાલવાની તકલીફ લીધી છે, તેથી અમે બધા આજાગરૂધીના હૃદયમાં કેટલો હર્ષ થયો હશે, તે આપ નામદાર સદાચાર્ય સમજી શકે તેમ છે .

આ કાલ અને દિવસ મંદીર જે ‘ ઝીરીશંકર મંદિર ’ ના નામથી ઓળખાય છે, અને જેને યોગે જ આ રચણમાં સાક્ષાત્ સહજ સંકલિતસમેત પધાર્યા છે, તે મંદિરને ખુબ્બુ મુકવતી કિંમત આપ નામદાર સાહેબના મુખારક હાથે થઈ હતી. તે દિવસે આપ નામદાર સાહેબે અમારી શાંતિના અમુક અમુક શુભેને અનુમોદન આપતાં, અમારા યુવકોને વડીલો તરફથી વારસામાં મળેલ આર્થિક તેમજ માનસિક સપ્તિઓના દુર્બલના યોગે અન્યતિ આર્થમાં પ્રસન્ન ન થાય, તે સમયે જે અમુક અને આસ રજાનાં બોધવચનો કર્યાં હતાં, તેની અંતર અમારા તેમજ અમારા હૃદયો ઉપર આગ્રહ થઈ છે, અને એજો હમેશા કંતબ્યનિષ્ઠ રહીને પોતાના આધ્યમધર્મોનું વશસ્થિત સર્વાંગે પાલન કર્યાં કરશે, તો તેને પરિણામે અધિકાર, હક્ક વિગેરે સદાકારી સાધનોની તેમને પ્રાપ્તિ થશે જ, અને તેની સાથે તે ચિરસ્થાયિ તેમજ સૂતગમ્ય નિવડશે, એમ તેમને તેમજ અમાને ખાતરીપૂર્વક સમજાવેલ છે. આપ નામદાર તરફની અમારી તેમજ અમારા યુવકોની કાવવા જેવી ઉત્તમ પ્રતીતિની છે, તેની ખાતરી આપવાની આ રાજ્યની સાથેનો અમારી સાત પેઢીનો સળધ વિચારતા રહેલી હોય, એમ અનુભવ નથી. છતાં આપ નામદાર જાણીને ખુશ થશે કે આપના આગમનનિમિત્તની બધી તૈયારીઓ, આજના તેમજ પ્રથમના પ્રસંગે અમારા યુવકજીને જ આજ અંતથી કરી હતી, અને તે ખુબ એવી જ કાવનાથી કે જેમ કેવું આજના કનુ હોય, તો તે ત્રિપિપ્લવક જ થવું જોઈએ, તેમ આપ નામદાર સાહેબના ખુબ ફરી આ રા હોઈને આપ નામદાર સાહેબની પધારામણી માટે ખુબ વશસ્થિત તૈયારી થતી જોઈએ. ઉપરાંત એમ ખુબ માનીએ છીએ કે-અમારી કાવવા યુદ્ધ અને શાંતિવક છે તો બધી કદાચ અગમનતાને લઈને કાંઈ આખી હશે તો, તે ઉપર આપ નામદાર સાહેબ હક નહિ આપશે. ૫૨૭ અમારી કાવવા તરફ જ હજી આખીને અમારી આખીવાળી તૈયારીઓ પણ આપ નામદાર સાહેબ તેવા જ કાવથી સ્વીકરવા હૂંપા કર્યો જ આ રજાનો અને અમારી શાંતિને અજકાલનો નહિ પણ પ્રથમ કલા પ્રમાણ સાત પેઢીનો સળધ છે, તેથી અમારી તથા અમારા જાણોની નસીમાં સંજ્ઞાસ્થિત રહત પર પડેલી વહેતું આવે છે એટલે રાજ્યની ઉન્નતિના અંગની અમારી બધાની કાવના સતત ઉકલ જ હોય, એ સળધમાં વિવ-

અન કરવાની આસ્પષ્ટતા રહેતી જ નથી અથવા તો જાદિ' હોઈએ કે બહાર હોઈએ છતાં જાદિ'ના જ પ્રતાપનો પ્રભાવ અમારી જાતિપર તો, સર્વત્ર સ્વીકારીએ, છીએ, તેથી દાર્મિકાળ બતીત થવા પછીથી આદીને વારસાની પ્રાપ્તિ થાય, એ જુનાવ અમારા ગૃહસ્થોને (જે જે સ્થળે હોય ત્યાં ત્યાં) અતિશય જ્ઞાનદમ્ભ લાગે, તે નિઃસંશય છે તેમ હોવાથી અને આને જે જે માનસિક ઉત્સવ કહેઈ છે, તેમાં કાંઈ પણ વધારે કંઈ નથી. પરંતુ અમારી બધા બાવનાનું સ્વલ્પ પ્રદર્શન કરી આપ નામદાર સાહેબની અમદા રજુ હતું છે.

છેરટે આપ નામદાર સાહેબ તથા અમારા રાજ્યમાતા નામદાર મહારાણીસાહેબ તથા મહારાજ કુમાર દીર્ધાનુષ્ઠાએ, જાને કુમારથી આપના જેવું જ્ઞાતનેજ ધારણ કરનારા, પ્રગત જાણન કરનારા, તેમજ મહાપુત્રા થાએ, જે પ્રમાણે અમારા છટ્ટેવ શીશ્વરકેશવ, જે અત્ર વિરાજમાન છે, તેનીપાસે પ્રાર્થા (પુનઃ એક વાર જાતિસમસ્ત તરફથી ઉપકાર માગી) બેસી બવાની રજા લઉં છું. ”

ઉપર પ્રમાણે ઉપકારપત્ર વચાઈ રહ્યા બાદ નેહામદાર મહાતંત્ર સાહેબ જીમખાનખાંસી વિદાય થઈ, આખા નામસ્વદ્ધમાં તે પ્રસન્ન કંઠમાં આવેલ રોશની નિરખતાં નિગમતાં નીલમ-જ્વાળ પધારી હતા.

જુનાગઢ.

અનાયાચમ જોઈયું—શ્રી નાગર જાતિની મેજના મુજબ રા. રા. હરીલાલ રજુ-છેલ્લ તરફથી શ્રી હાટકેશ્વરજીના મંદિરની ધર્મશાળામાં જાતિના ઠામ વાસણ વાપરી આશમ જોઈયું છે. જેનો ૫-૬ ગૃહસ્થો લાલ લે છે તે સાથે એવી પણ જોઈવલ રાખી છે કે દેશ પરદેશથી આવતા વડનગરા નાગર ગૃહસ્થોને પણ ઉતારા પાગરજુ મળી શકે, રસોડા નોકર માટે વિચાર ચાલે છે.

આવુ આપણી જાતિને માટેનું આશમ પ્રથમ રા. રા. સ્વર્ગસ્થ દીવાન લક્ષ્મીચંદ્ર પોતાને ખરચે જોઈયું—

રા. રા. હરીલાલે આ ચાલતા તંજ વર્ષમાં જીજી રીતે પણ સંભાવત બતાવવામાં પાછો પગ જમી નથી. આ ભેદ સહુ કોઈ તેમને ધન્યવાદ આપશે. ને પ્રાર્થના કરશે જો કોઈ પાસે પૈસા હોય તો આવા જાતિ દિલના કાર્યમાં વપરાવે.

શ્રીમદ્ સ્વામી શ્રી શંકરાચાર્યજીની પદ્મરામણી—તા. ૮-૭-૧૨ના રોજ સવારમાં જાદિ ની નાગર જાતિમાં જુદોજુદો ઉમંગ દેખાતો હતો. શ્રી ગોવરધન મંડના શ્રીમદ્ સ્વામી શ્રી શંકરાચાર્યના આજમનથી શ્રી નૃસિંહચારામાં તેમજ શ્રી હાટકેશ્વરના મંદિરમાં તેમના સત્કારઅર્થે, તેમજ પૂજન અને દર્શન

અર્થે, દોઢધામ થઈ પડી હતી મહેતાજીનાચોરામાં બરાબર ૭ વાગે શ્રીમદ્ સ્વામીજી પધાર્યા હતા. ત્યાં સેવકમંડળે સત્કાર કર્યો. હર્શન કરી બજનાલય (પુસ્તકાલય) કપાઈલ વિગેરે મકાનો જોઈ શ્રીમદ્ ચાંકરાચાર્યજી હામોદર કુટે સીધાવ્યા હતા. ત્યાંથી નવ વાગે પાછા ફરતાં શ્રી હાટકેશ્વરમા પધાર્યા, ત્યાં રીતસર 'પૂજન અર્ચન સ્મૃતિ વરદ્ધી થયું હતું'. તે પછી એટ ધરવાનું થયા- બાદ શ્રીમદ્ ગુરૂજીએ વેદધર્મ ઉપર વ્યાખ્યાન કર્યું હતું તે પછી ફોટોગ્રાફ લેવાની સ્વસ્થાને પધાર્યા હતા.

શ્રી નૃસિંહ ચોરાની સેવા—અહિના સ્વર્ગસ્થ રા. રા. ત્રીકમરાય ન્યાલસહતા પુત્રી સુરબા તરફથી ચોરામાના શ્રીહામોદર દેવને રૂપાનું બારણું એક ધરવામા આવ્યું છે કારીગરી બહુ ઉત્તમ પ્રકારની છે. બે પુતળીઓના હાથમા આ બારણું જોડવેલું છે.

મુંબઈની સુનીવરસીટીનું “જેકબ પ્રાઈઝ” —અહિના રા. રા. ઉછરંગરાય વી. કેશવરાય જોડાને ઉત્તમ નિબંધમા રૂ. ૨૬૦)ની ચોપડીયેનું ઉક્ત પ્રાઈઝ મળ્યું છે.

મુંબઈ

વઠનગરા નાગર મહળ તરફથી.

કેલવલીમાં મહદ્—ત્રિમાસિકતા અથા ચેત્ર શુદ્ધ ૧૪ ના બુકને પૃષ્ઠ ૪૩ એ છપાયેલ સ્કોલરશીપે અને લેન ઉપરાત શ્રી મહળ તરફથી રૂ. ૫૦) પચાસ ચાલુ વર્ષ ખાતેની બીજી લેન આવનમરમા એક વઠનગરા નાગર બુકને દેવામાં ખરચ્યા.

સ્વ રા. રા. સારાભાઈ વિલ્લરસ કર ગૌરીશંકર જોડા સમારક ઇનામ શ્રી મહળ તરફથી માજરેણવેદપાઠશાળામાં પરીક્ષાની અદર પ્રથમ પદ્ધતિએ આવનાર વે મૂ. કૃષ્ણશંકર મહાશંકર દુરાજીજી પંચ્યાને જાપવામા આવ્યું છે જ્ઞાતિ જનને ખરે વખતે મહદ્.—શ્રી મહળ તરફથી આ લંગ વર્ષમાં મહદ્ મળે તેટલા ઉપેક્ષી એક રૂ. લેસુ કરી જુદી જુદી જગાએ તેના ઉપયોગ થયા કરે છે. હરમીબાન આ હીલચાલથી ઉત્તેજન મળતાં શ્રી કમ્પ્યુજની નાગર જ્ઞાતિએ પોતાનું લેવું રૂ. ૬૦ સ્થાપતા શ્રી મહળ તરફથી રૂ. ૫૦) તેમા ભર્યા છે.

શ્રી મંડળ ને લોટ-નીચે મુજબ રૂા. આપ્યા છે

૧૦) રા. રા. પ્રતાપરાય રયામજીસાઈ રીવાન.

૧૦) ઠાઠીયાવાડના કેટલાક સ્થળોમા વિવાહ પ્રસંગેના

૫) રા. રા. કલ્યાણરાય પ્રભુજી રીઝવળી.

૫) રા. રા. મણીલાલ નવલય કર જુથ

૩) રા. રા. મગનલાલ શામળજી અવાળી.

૪૩)

રાજકોટ.

નીમણુક—(૧) રા. રા. બેગીલાલ માધવરાય બહી બી, એ. એલ એલ. બી. બાટવાના મજબુ ન્યાયાધીશ રૂા. ૧૦૦+૧૫ થી નીમણા છે

(૨) રા. રા. સદાશંકર મણીશંકર વેશવ એલ. એ. જી. ને સ રાજકોટના ગાર્ડન સુપ્રીમ તથા રેવન્યુ કોપીશ્રના એટેચી વરીકે રૂા. ૩૦ થી નીમવામા આવ્યા છે.

(૩) રા. રા. જયશંકર વિ મદાશકર જુથ રૂા. ૭૫ થી સી. ટી. કે ગમગર સાહેબના મુસ્ત ખાતે સારિત્ય ખાતાના કલાર્ક નીમણા છે.

(૪) રા. રા. શુભવંતરાય પ્રેમશંકર બહી બી. એ ને વડવાણુ હાઈસ્કુલના ફર્સ્ટ આસિસ્ટન્ટ રૂા. ૭૫ ના પગારથી નીમવામા આવ્યા છે.

જસદણ.

નીમણુક વિગેરે—(૧) રા. રા. અનંતરાય વિ નથુરામ માકડ એમ. એ. નડીયાદમા થી ન્યુહાઈસ્કુલના હેડ માસ્ટર રૂા. ૬૦ થી નીમણા છે

(૨) અહીંના હરગાર સાહેબે રા. રા. નથુરામ નારણજી મુખ્ય કારભારીને રૂા. ૫૦ નો વધારો આપી રૂા. ૨૦૦ નો પગાર કરી આપ્યો છે

ઇનામ—રા. રા. મગનલાલ દોલતરાય સવાહીયા ન્યાયાધીશને રૂા. ૧૦૦ હરગાર-સાહેબે ઇનામમાં આપ્યા છે.

મુંદરા કચ્છ.

શ્રી હાટકેશ્વરજીની સેવા—શ્રીજીના ખર્ચ સખથી દેરી ૨૫૦ તુ કરજ આશુ આવતુ હશે તે ત્યાંના રા. વલેશંકર મુશરજી વેશવ, દોલતરાય અમરજી પોલહીયા, રવિશંકર નારાયણજી ખતાણી તથા હરિલાલ છપીલદાસ

સ્મારક સાથે સ્ત્રી કેળવણીને મદદ.

રાજકોટના રહીશ રા. રા. માધવરાય જેઠાભાઈ બક્ષીના વિચાર મુજબ તેમના પુત્રી બેન સવિતાબેઈની કુમલી વયમાં સ્વર્ગવાસી થતા તેમના બાપ રા. રા. ભોગી લાલ માધવરાયે રૂ. ૧૦૦ આજગા પાડી નીચેની શરતે ત્રિમાસિક કમીટીને સોંપાલે, જે સર્વાનુમતે ઉપકારસાથે સ્વીકારવામાં આવે છે.

“ ત્રિમાસિકેના વ્યવસ્થાપક સાહેબ ”

“ વિનંતિ કે મારી સ્વર્ગસ્થ બેન સ્ત્રી સવિતાબેઈનીના સ્મરાર્થે કોઈક વીચારે-જક અર્થે કોઈ જુજ રકમ આપવાનો વિચાર ગણ મશ્હુમ પૂજ્ય પિતાશ્રી માધવરાય જેઠા બક્ષીનો હતો; તે અનુધાર આ સાથે રૂ. ૧૦૦) અંકે સો આપના વરફ મોકલાવુ છઉ ”

“ સરફુ રૂપીયા સોના બ્યાજમાથી દરેક વર્સે કોઈ રાજકોટની કન્યાશાળામાં ભણતી આપણી જ્ઞાતિની કન્યાને આપની મુનસફો ઉપર ધનામ વરીકે આપવાનું રાખુ છઉ. ”

“ સરફુ રૂપીયા સોની મવર્નમેન્ટ પ્રોમીસરીફોન નોટ લેવી ઠીક પછે જોમ ફુ ધારુ છઉ. ” એજ રાજકોટ તા. ૧૭-૫-૧૨.

લી. ભોગીલાલ માધવરાય બક્ષી
ના યથામોગ્ય

જાહેર ખબર.

“ ઉજમ કુંવર ઉર્ફે દીવાલી પ્રાઈઝ ”

‘ કચ્છ કાઠીગાજાડમાં રહેતી વડનગરનાગરજ્ઞાતિની હર કોઈ સ્ત્રી “ સસ્સ્વતી-બદ્રના ભાગ ૨ નામાંથી લેવાનો બાધ ” એ વિષયઉપર નિર્ણય લખી તા. ૧૫-૬-૧૨ સુધીમાં પહેલાંવાટેથી ઉપરના રૂ. ૫ ના ધનામની હકાર થઈ શકશે. ”

“ એક્સ્યુએટસ પ્રાઈઝ ” (રૂપાનો ખાલો.)

આવતા નવેમ્બર માસમાં થવાની બી જોની પરીક્ષામાં પસાર થનારા વડનગરનાગરજ્ઞાતિની જેઓએ શ્રી મદળને તા. ૭-૧૨-૧૨ સુધી અરજી કરી હશે તેમાંથી સૌથી ઉચ્ચ નંબરે આવશે તેને રૂ. ૧૫ નો એક રૂપાનો ખાલો શ્રી મદળ હસ્તે આપવામાં આવશે.

નિર્ણય તથા અરજીઓ શ્રીવડનગરનાગરમદળના સેક્રેટરીને-પનાલાલ ટેર-સીંગ ખેલો “ બી ” રૂા નં ૫૫ શ્રાઉસાહેને શિરનામે મોકલવી.

વેદની પરીક્ષા.

ત્રિમાસિકતા પુસ્તક અંક ૩ ના માં વેદાભ્યાસ શરૂ કરતા હોય તેવાઓને દર વર્ષ પરીક્ષા લઈ ઇનામ આપવા માટે બહાર અગર પ્રગટ કરવામા આવેલ છે, તેમા કેટલો ભાગ સ્વરસંહિત લેખાર કરવો તે હવે પછી લખવામા આવશે, એમ લખ્યું હતું, તે પ્રમાણે આ નીચે દરેક વેદનો કેટલો વિભાગ લેખાર કરવો જોઈએ, તે આપવામાં આવેલ છે.

ઋગ્વેદ

૧ અષ્ટક.

યજુર્વેદ

૧૦ અધ્યાય.

સામવેદ

સ હિતાના પૂર્વાચિકના પહેલા

ત્રણ પ્રપાઠક

અથર્વવેદ

પાંચ કાઠ.

તોપણ આમાંથી પણ ઓછું કરવાનું કોઈ વિદ્વાન સૂચવશે તો વિચારવામાં આવશે.

જેઓએ વેદાભ્યાસ શરૂ કર્યું હોય તે સાધ્યોએ પોતાનું નામ તથા ઠેકાણું અશ્વિન માસ પહેલા મોકલી આપવા બિન વિ છે બધા નામો આવી ગયા પછી પરીક્ષાનું સ્થળ તથા તારીખ મુકરર કરવામાં આવશે.

અળવંતરાય વળેશંકર.

અવસ્થાપક.

SHRI JIVA DAYA GNAN PRASARAK FUND, BOMBAY.

Important Announcement to Medical Graduates.

COMPETITIVE PRIZE ESSAYS are invited from the Medical Graduates including the Medical Graduates of the National University of Calcutta and the Veterinary Surgeons, on "The Evils of Animal Diet," by Shri Jiva Daya Gnan Prasarak Fund of Bombay

Four prizes to the value of Rs. 500, will be awarded to the first four candidates whose essays will be selected as eligible for prizes by the Council of Examiners.

The following gentlemen of the general Council of *The Order of the Golden Age London*, have kindly consented to examine the essays.

- 1 SIDNEY H. BEARD Esq
2. SIR WILLIAM EARNSHAW COOPER C I E.
- 3 DR JOSIAH OLDFIELD D O L., M A, L.R.C.P., M.R.C.S.
- 4 DR. ROBERT BELL M.D., F.R.C.P. &c.
- 5 PERCY E. BEARD Esq

The prizes will be awarded in the following order

First prize consisting of Gold Medal and Cash to the value of Rs- 200

Second „ „ „ „ „ Rs- 150

Third „ „ „ „ „ Rs- 100

Fourth „ „ „ „ „ Rs- 50

The text books prescribed for these essays are,

- (1) The Living Temple, or The Miracle of Life (the title which is given to the latest edition of The Living Temple) by Dr J. H Kellogg M.D., Price Rs- 4-8-0
- (2) Diet and Food by Dr Alexander Haig M A, M.D., F.R.C.P. Price Rs. 1-8-0.
- (3) The Cancer Scourge and how to destroy it by Dr Robert Bell M.D., F.R.C.P. &c Price Rs. 0-12-0

The text books can be had directly on payment of cash, or by V.P. from the undersigned.

The essays should be written on one side and should not consist of more than 100 foolscap sheets

The candidates are requested to send in their essays to the undersigned on or before the 1st of March 1913,

The results will be published in the beginning of the month of July 1913, and the Medals will be awarded in the month of September 1913

The undersigned reserves the right of publishing any of the essays

20th July 1912
Shri J. D. G. P. F. } Ohhaganlal Paramanandadas Nanavati.
Office 303 Nisoff }
Bh. ar, Bombay } For Lalloobhai Gulabchand Zaveri,
No 2 }
Manager J. D. G. P. F. Bombay.

त्रिमासिकने मदद आपनाराओने पोहोच.

वर्ष ७ संवत् १८६७-६८.

सावनगढ़ना शुद्धस्थोना रा. तत्री भारद्वाज. पृ. १०२)

૧૫	૩૧	ગ. વિશ્વસ કરે જોડીશું કરે જોડા.	૧	૩૨	આભાઈ કથનના મોકેરી
૧૨	૩૨	જિજ્ઞાસુ સમજાવે મહેતા	૧	૩૩	માઈડેન દરયાના મહેતા
૧૦	૩૩	રુબીયારસ વિદ્યુત દેશાઈ.	૧	૩૪	વિશ્વપ્રસાદ દુર્ગાપ્રસાદ મહેતા.
૫	૩૪	મનનનામ બાપુજી વેદ	૧	૩૫	દોષતરણ જોડીશું કરે દેશાઈ
૫	૩૫	સંકરપ્રસાદ દર્શિપ્રસાદ દેશાઈ	૧	૩૬	સાકરનામ અમૃતલાલ મહેતા.
૪	૩૬	પ્રજાણ કરે વેલ્લીશ કરે મહેતા	૧	૩૭	મનપરાય સતેષભાઈ મહેતા.
૪	૩૭	ઊદયમાલ શિવજી મહેતા	૦૧	૩૮	સુનિલાલ ઊદયમાલ વ્હોડ
૪	૩૮	રતિશ કરે વિનિલ કરે જોડા.	૦૪	૩૯	મનુભાઈ દરજીવનદાસ મહેતા
૪	૩૯	ચંદ્રપ્રસાદ દર્શિપ્રસાદ દેશાઈ	૦૪	૪૦	નર્મદાનામ દરજીવનદાસ મહેતા
૩૧	૪૦	બૂવતગામ વિદ્યુતલાલ મહેતા.	૦૪	૪૧	દરિયાલ કમુખાઈ મહેતા.
૩	૪૧	ગિતાલાલ ઊદયનામ દેશાઈ	૦૪	૪૨	માનસ કરે પંચાનંદાસ જોડા
૨	૪૨	મનનલાલ જોડાનામ દેશાઈ			
૨	૪૩	ચંપકલાલ માલેશલાલ મહેતા	૧૦૨		
૨	૪૪	નનુભાઈ જયવિલાસ જોડા.	૪	૩૧	વિજયશંકર પ્રવરનામ—બાવનમ
૨	૪૫	મારીશ કરે દરિયાઈ મહેતા.	૨	૩૨	દરિયાલ અતારા કરે—બુજ.
૨	૪૬	અનંત (૧) નારજી મહેતા	૨	૩૩	કુમેગાવ ત્રિકમનામ
૨	૪૭	ત્રિવિંદ્યપ્રસાદ દર્શિપ્રસાદ દેશાઈ	૩	૩૪	વેલ્લીશાલ ગુણોદયનામ—સુન
૧	૪૮	મળદાસ પ્રજાણ મહેતા.	૩	૩૫	આચાર્ય વસંતભાઈ દરિયાઈ દા ર્શિવન કરે—જોડા
૧	૪૯	રતિલાલ પ્રજાણ મહેતા	૫	૩૬	સામપ્રસાદ નરિંદ્રપ્રસાદ—જુલામદ
૧	૫૦	દેશનામ પ્રજાણ મહેતા	૧	૩૭	સુલાભનામ જીવનનામ—ચાંડી.
૧	૫૧	સમપ્રસાદ પંચાનંદાસ જોડા	૧	૩૮	નવજામ બાવાનામ—અનંત.
૧	૫૨	વેલ્લીશ કરે જોડાનામ મહેતા	૨	૩૯	અજવાનજી બોજનામ—જસદાસ.
૧	૫૩	દર્શિપ્રસાદ દરજીવનદાસ દેશાઈ	૨	૪૦	નયુભાઈ નાગજી
૧	૫૪	જટાર કરે મુજાર કરે વ્હોડ	૨	૪૧	દરજીવન મુજીવન કરે—સુન.
૧	૫૫	ચંપકલાલ મનનલાલ દેશાઈ	૧	૪૨	સામસ કરે અનંત કરે
૧	૫૬	માનસ કરે જોડીશું કરે જોડા	૦૪	૪૩	મનુલાલ બાગડોળનામ—સુજાઈ.
૧	૫૭	મનુલાલ મનનલાલ મનુલા.	૧૧	૪૪	જોડીશાલ ગુણોદયનામ—કનુગી.
૧	૫૮	પ્રજાણ કરે રમણનામ મહેતા.	૫	૪૫	કુલક કરે જાડાનામ—જીવન.
૧	૫૯	સતેષભાઈ નાગજી મહેતા.			

୧୫^୪ ଟ ସମୟ ୧୯୫୮-୫୯.

ଆମ୍ଭଙ୍କର,

१ न धर्मशास्त्रे पीताम् दत्त-मते। ०॥ "नमः शिवाय सात, सात-मते।
१ न धर्मशास्त्रे पीताम् दत्त-मते। ०॥ "नमः शिवाय सात, सात-मते।

સૂચના.

આ પેઠે દાદિયાવાડ તથા કમ્પનના નામર મુદરથી તથા નામર જાણીને વિના મુદરે આપાક છે. છતાં વિના મુદરે લેવાની જોગવાઈ નહિ હોય, તેઓને માટે એક પ્રતનું ચાલિક મુદર રૂ. ૦-૮-૦ રાખવામાં આવેલું છે.

આ પત્ર સબંધી સર્વ પ્રકારનું સખાણુ તથા પેઠા સબંધી લેવદેવ નીચે સહી કરનારને નામે અલવવાની વિશ્વસિ છે.

બળવંતરાય વજેરાઈર છાવા,
બા. જી. એલ. એલ. બી.

અવરધાપક, "ત્રિમાસિક" રાજકોટ.

ઇનામ.

ગયા વર્ષમાં ત્રિમાસિક તરફ આવેલા શ્રી લેખોની તપાસણી કરી નીચે પ્રમાણે ઇનામો આપવાનું નક્કર કર્યું છે.

૧. ૮-૦-૦ સૌ. 'બ્લેન'ની બ્લેન - ૫૦૦૦.
૨. ૭-૦-૦ સૌ. બ્લેન મંજરી.
૩. ૫-૦-૦ સૌ. બ્લેન કોમેડીન પ્રતાપરામ.
૪. ૫-૦-૦ સૌ. બ્લેન મંગળગૌરી ત્રિ. જામિનરામ.

ઉપર પ્રમાણે ઇનામોના રૂપિયા મંગળી લેખને નીચે સહી કરનારને સખાણી વિનિમ્ન કરવામાં આવે છે.

શ્રી લેખોને માટે ઇનામો કાઢવા છતાં પણ પ્રથમ વર્ષમાં જેવા લેખકથી અમરી થઈતી લખાણી લેખમાં આવી હતી, તેને કાઢવા વિચાર્યું ગયા વર્ષમાં અમુકો નથી આવવા વર્ષને માટે કોઈ પણ સખારી તરફથી કંઈ પણ સખાણુ આવ્યું નથી, તે બદલ દિલ્લીની બરેલું છે. અલવા વર્ષને માટે સહી લખોને માટે નીચે પ્રમાણે વિષયો સખાણુમાં આવે છે.

- ૧ ઉપર લાવક લેખેલી શ્રીઓને કેળવણી આપવાની યોજના.
- ૨ ગેવા કુટિયાનો માલ ફેરવે દરબને જોડો કરી સમાપ.
- ૩ સંપ્રત સમયનુસાર વિધવાઓના કર્તવ્યો.
- ૪ ભાગીને કેમ કહેવાય?
- ૫ ધરતી અલુ ખર્ચ તથા શુભાશુભ પ્રસંગના અર્થો થી રીતે જોડાઈ કરી રાકવાં
- ૬ દાસના સમયને યોગ્ય કેવા પ્રકારના પર્માણની જરૂર છે.
- ૭ રાખાણ, મદાખાણ, દુષસીકૃત રાખાણ, શિવપુરાણાદિ પર્વ મયેલાંથી સતી શ્રીઓનાં ચરિત્રો.
- ૮ પોતાના કુટુંબમાં અલવા યાત્રિમાં સધ મેલ રહ્યાંત લેવા યોગ્ય શ્રીઓના જૂતાંતો.

આમાં છે-આપણી યાત્રિની વિગતી સ્ત્રીઓ આ વિષયોનું જરાનર મનન કરી પોતાના જોડો રચવું અને સુદર ભાષામાં અમી ચોક્કસ

બળવંતરાય વજેરાઈર છાવા,
બા. જી. એલ. એલ. બી.
અવરધાપક, "ત્રિમાસિક" રાજકોટ.

त्रिपुरासिंह

* पुस्तक ८ भु. चैत्र शु. १४, सप्तम १६:१८. अ. १ पं. १ *

श्री हाटकेश्वर प्रार्थना.*

महेशः परेशो गिरीशः पिनाकी ।
 कपर्दी त्रिशूली विशूली कपाली ॥
 स्फुग्न्मुण्डमाली उबलत्कान्विशाली ।
 सदा हाटकाख्यः शिवो नः शिवाय ॥ १ ॥
 पुरारिः स्मरारिः मुरारिः मभर्षी ।
 मुरारिः महर्षी मुरारीष्टकारी ॥
 मुजङ्गेन्द्रपारी कृताङ्गार्प नारिः ।
 सदा हाटकाख्यः शिवो नः शिवाय ॥ २ ॥
 शिवः शङ्करश्चन्द्रचूडो वृषाङ्को ।
 मुढो धूर्मेष्टिः कामरूपी विश्वी ॥
 भविष्युः जयिष्युः सहिष्यु अ विष्युः ।
 सदा हाटकाख्यः शिवो नः शिवाय ॥ ३ ॥
 मदी धूमकेतुर्मेष्ठ घर्मराशिभः ।
 मरुदन्वोम यज्वा शशाङ्क त्रिधात्मा ॥

* श्री भावनगर निवासी प्रभोरा नागर कवीश्वर जगन्नाथ विरचित नागर रत्न महोदय अन्यमांथी आ स्तोत्र रचिषेणु छे. ए अन्य सप्त १८९९मां भावनगरना प्रख्यात देशाङ्क कुटुम्बना स्थापक श्रीमान् बाबनी देशाङ्क पोताना पुत्रना सम प्रसंगे सहस्र बन्दीनो यक्ष कर्षो हतो, तेनी प्रशस्तिरूपे कवीश्वरश्रीए रचिषेणु छे. ते अन्य हजु म-प्रसिद्ध छे; तेमना वंशजो ते अन्यने मसिदिना आवशो तो धनुं नान्नावा योग्य मन्त्री अप्पे तेम छे.

दे. वै. भट्ट.

महात्मा खिलात्मा विरक्तः स्मशानी ।

सदा हाटकाख्यः शिवो नः शिवाय

॥ ४ ॥

गुणी निर्गुणी शर्व चग्रः स्वयंभू ।

विनोदी विमोही पवित्र द्विनेत्रः ॥

स्यविष्टो गरिष्ठः कृपालुर्वरिष्ठः ।

सदा हाटकाख्यः शिवो नः शिवाय

॥ ५ ॥

ज्वलद्भालनेत्र श्वलत्पादगोत्रः ।

स्फुरद्रत्नचिप्रो ध्वनद्गोर चापः ॥

लसत्स्वर्णदेहो भ्रमघ्नागजुष्टः ।

सदा हाटकाख्यः शिवो नः शिवाय

॥ ६ ॥

स्फुटद्भीमनादस्त्वटं भीमकर्मा ।

स्वभक्तस्य निःशेष दुःखं हनिष्ये ॥

वदन्भीमनामा भवच्छङ्करो यः ।

सदा हाटकाख्यः शिवो नः शिवाय

॥ ७ ॥

क्वणन्नूपुरः ध्राव्यशृंगी निनार्द ।

नदद्दुःखमिस्फूर्तिमानद् युद्धं ॥

रणत्संततं संततं नादजुष्टः ।

सदा स्वर्णमूर्तिः शिवो नः शिवाय

॥ ८ ॥

अमरविमबरूपः कोटि कन्दर्पदर्पः ।

सफल विघ्नुष भूपः सितपाप प्रतापः ॥

द्विनकुल कृत पोषः स्वर्णकोष्ठः स्वरूपो ।

दखपट्ट दुरितं नः सर्वदावायुतोषः

॥ ९ ॥

कवीश्वर जगन्नाथ.

श्री हाटकेश चरणे.

जय हाटकेश नम्र याचना स्वीकारमे,
शुभ मंगल सह नागरो तर्पु गजावने ।

जय । १

દીનપર પ્રસીદમે, સુપંચ સાત દોરને (૨)

મંત્ર સત્ય મેમના ઝરે ચતારને !

જય ! ૨

દૈવી દાન વસને, ને પ્રહ્લતેજ રસમે (૨)

જોમ કુમરું અગત્મહીં જમાવને !

જય ! ૩

વિયૂષ ઘીંદુ ભિચમે, મુકર્મ વૃક્ષ પોષમે (૨)

અનન્યમર્તિ-કુમુદ મુમસ્તા સ્થિલાવને !

જય ! ૪

મલ સદૈવ છેદને, આનંદ રંગ રેલને (૨)

અનંત સર્મગ ઐગ ઐગમાં રેલાવને !

જય ! ૫

એકમતા પ્રસારને, વિરોધ સૌ મુલાવને (૨)

તૃપ્તિ મક્તિ મસ્તિ પેલછા પમાડને !

જય ! ૬

કુકર્માઓને દંડને, મુકર્માઓ મુહાવને (૨)

સુજ સ્તુતિની ધૂનની લગની સગાવને !

જય ! ૭

દુઃખીનાં દુઃખ મુણને, દયાલુ ! તે બિદારને !

ફટકેશ ! હાટકેશ ! હ્રદે બિદારને !

જય ! ૮

મહાત્મિ વિલામ, મુરત. }

વૈકુણ્ઠ.

સમીક્ષા.

યુદ્ધેન યુદ્ધર્મયજન્તુ ષેવાસ્વાન્તિ ધર્માણિ મયુમાન્યાલ્લન્ ।

તેહ નાકેં મહિમાનઃ સચન્તુ યન્ પૂર્વે સ્નાધ્યાઃ સન્તિં દેવાઃ ॥

શુક્લ યમુ-સંહિતા, અ. ૩૧ મં. ૧૬.

મ વિશ્વની ઉત્પત્તિ કરવાનાં સદાયમૂલ દેવોએ વિશ્વમાં પેતાનો અથ અર્પનાર વડપુરુષનું મહાધીજ એટલે પેતાની સક્રિયતા જોઈ આપીને મળત રહે વિદ્યામકમળારે સ્વર્ણેષુ અને સદા કૌમુદિ કુદરતના નિષેધો મુખ્ય હતા તે દેવો વચના પ્રતાપે જે ઉચ્ચ સ્થાનને પામ્યા હતા, તેજ ઉચ્ચ સ્થાનની, જે મહાત્માઓ તેઓનું અનુકરણ કરે છે, તેઓને પણ પ્રાપ્તિ થાય છે."

Mutual Aid, Co-operation, Self organization is to be the motto.,
Sister Nivedita.

“અન્યોન્ય સાદાશ્વ, સદા કાર્યકરણ અને સ્વર્ગવ્યવસ્થાપન તે અપણે સુકાસેખ યથે
જોષ્યે.—સદ્ગત જ્ઞેન નિવેદિતા.

* * *

ત્રિમાસિકનું સપ્તમ વર્ષ વ્તીત થયું છે, અષ્ટમ વર્ષના પ્રાકરણમાં તેના પ્રવેશ થયો છે.
પાસકર ઋષિએ કહ્યું છે કે—અષ્ટવર્ષ દ્વાક્ષણમુપનયેદ્વર્માષ્ટમે વા ॥ આપસ્તમ્બ ઋષિએ તે
વિષે સ્પષ્ટીકરણ કહ્યું છે—સતમે બ્રહ્મવર્ત્તકાગં, અષ્ટમે આયુષ્યકામ ॥ અર્થાત્ સદ્ગત-
સની ઇચ્છા રાખતા ત્રિમાસિકને સપ્તમ વર્ષ પૂર્ણ થતા ઉપનયન સરકારના અધિકાર પ્રાપ્ત થયો
છે. ગદ્યપર હસ્તિતજ ઉપનયન વ વિધિના આચાર્યસમીપનયનમ્ ॥ અગ્નિ સમીપનયન વા ॥
એવું ઉપનયન સપ્તનું વિવરણ કરે છે પ્રણવવાદના કંતા ગામંધણ સુનિએ ઉપનયન (સપ્ત-
ની) નો અર્થ આગળ સ્પષ્ટ જણાવ્યો, એમ કરેલો છે અર્થાત્ કમનિકાસના માર્ગ
દેશક આચાર્યની સાથે નિશ્ચય થયેલા કે જીવન વિગ્રહમાં પોતાના સ્વરૂપનું અને સ્વર્ગનું જ્ઞાન
દેવતા કરવા સંગ્રહપે જાણકનું સંયોજન કરવું, તેજ ઉપનયનનું સ્વરૂપ છે.

* * *

જ્યારે જાણકનો સ્વૂષ તેમજ સદ્ગત શરીરો કંઈક રિષરતા પ્રાપ્ત કરે છે, જાણ આંદાજને
શીલવાને અને હ્રદય, મન અને બુદ્ધિ સુધી પેદાઆકારને હિન્દિમે અને અસ્તિત્વમાં શ્રાવણો
(collis) પ્રવળ થાય છે, તે સમયમાં—તે અવસ્થામાં જાણ અધ્યાત્મિક જળ તેજા હ્રદયમાં રેલ
વાની આવરજતા રહે છે નેવાજ વૃદ્ધિથી પ્રત્યેક ધર્મ સંસ્થામાં જાણ પ્રકારના સંસ્કારને જદું
અગત્યની આવવામાં આવે છે. સુસહજાનેમાં સુજન કરવામાં અને દ્વિધિધનોમાં બેધીકમ
(Baptism) કરવામાં આવે જ હેતુ સમાયેલો છે. બેધીકમનો અર્થ The close con-
nection between the person initiated and the Deity, he is no longer
his own, but another's. “સરકારે જાણકનું દેવની સાથે જલત સંયોજન; જેમ
ચલાથી તે પોતે પોતાના રહેતો નથી, પણ દેવનોજ થઈ રહે છે.”—એવો કરવામાં જાત્યો છે.
અર્થાત્ જીવન અને જીવનપ્રદેશ થા છે, તેનું જ્ઞાન જવાનો આરભ થતાજ જાણકને ચેતવવામાં
આવે છે કે—અભિજ્ઞ જીવન અને જીવનપ્રદેશ એટલે આ જાણું જદાક અથવા વિશ્વ નેમથી
પ્રકટ થયું છે, તે વિશ્વના વિદ્યાસ મારેજ તેનું જીવન છે, તેનો જન્મ પણ તેજ મારે છે, તેની
સપળો પ્રવૃત્તિએ તેજ ઉદ્દેશથી કરવાની આવરજતા છે.

* * *

ત્રિમાસિક આકારોને પણ આકાર છે. અનેક સદાશિમાં જેમ આવતું સદાક વિરાટ
છે, તેમ તે વિરાટના અનેક અંગોમાં પ્રત્યેક વ્યક્તિસમૂહ પણ વિરાટ છે; અને પ્રત્યેક અનુષ્ઠ
અને પ્રત્યેક સજીવ અથવા નિર્જીવ પદાર્થ પણ વિરાટ છે. તે પ્રમાણે આપણી નિખિલ જ્ઞાનિતો
સમુદાય એક વિરાટ છે; અને ત્રિમાસિક તેનું વિચારદર્શક અને ઉપદેશક દેખાને, તેનું મુખ છે.
દ્વાક્ષણોડસ્યમુલમાસીત્—એ શુભનુસાર ત્રિમાસિક આકારોને પણ આકાર કરે છે. જાણકને

અદાવતેસ વિના ઇતર ક્ષય વસ્તુની કમ્પન્ન દોષ દોષ ? અવાવધિ એક જાણકની પેઠે કંઈ અલ-
ક્ષ્ય મનોરાજ્યમાં અપ્રાપ્તિનું નિમાસિક દવે વિશ્વ વસ્તુના ઋત્વિજ વધાની સામગ્રી મેળવવાને યોગ્ય
વ્યવસ્થામ્બલ થયું છે તે સામગ્રીની પ્રાપ્તિ કરાવવાને માટે તેને શું યોગ્ય આચાર્યની આશી છે ?
દારદ્રે સ્વેદે હિરણ્ય, અને પુષ્પિના અપિષ્ઠતા દિવસમ્બલે ને પેાતે જ અમિરજ દોષને; ને સ્વે-
વિવાદ પુરુષ અચવા વયપુરુષનું સ્વરૂપ પારણ કરી આ વિશ્વવસ્તુને વિસ્વારો છે, તે હિરણ્યગર્ભે
અથવા હાટકેશ્વર આચાર્યે તેના વચનની યોગ્ય રીતે માટે સ્વતે માટે તેવારજ છે. આને
ને દિવસે જ્ઞાતેવે પ્રથમ પાતાળમાં દારદ્રેશ્વરનું સ્થાપન કર્યું હતું, ને દિવસે આપણા વડનગરની
જૂનિમાં દારદ્રેશ્વર સેવમાં મિત્રક રાજાએ વચ કરી સ્વદેહે સ્વર્ગમાં જવાની પ્રવિણા પૂર્ણ કરી
દતી, ને દિવસે ઇદ્રેવે પણ દારદ્રેશ્વરનું પૂજન વચન કરવાનું વચન આપ્યું હતું, ને દિવસે ય જ
અધિએ પેતાનું તિમ પદ ને કેવળી કૃપાથી ભરમસાવ કર્યું હતું, ને દિવસે તેમિવારવચમાંથી

૨ જુઓ નામરખાંડ—

અ. ૯.

इन्द्रउवाच— तथा ह वैश्रमासस्य चतुर्दश्या नगात्मजः ।

शुक्लाया स्वयमागत्य शूगे मुर्यतमे तव

॥ ૪૩ ॥

पूजयिष्यामि देवेशं हाटकेश्वर सजितम् ।

सर्वे देवगणै सार्धं तगां किन्नरगुह्यकै-

॥ ૪૪ ॥

૩ શ્રી શંકરઉવાચ—હીનાંગો વાવિકાગો વા યત્ર સ્નાનં કરિષ્યતિ ।

चैत्रे शुक्ले निराहारैः चित्रासस्ये निशाकरो

॥ ૪૫ ॥

अत्र आदे रुते दक्षन् चतुर्दश्यां निशाकरो ।

चित्रास्मिते प्रयास्यान्ति पितरस्तृप्ति मुचमाम्

॥ ૪૬ ॥

मरीच विप्रशार्दूल चैत्रशुक्लान्त उत्समम् ।

अपराहणे निशानायो चित्रायोगं प्रयास्यति

॥ ૪૭ ॥

शंखोऽपि कुतुपे काले तत्र स्नानमयाकरोत् ।

ततश्च तत्सणाज्जातौ हस्तौ तस्य यया पुरा

॥ ૪૮ ॥

અ. ૧૦.

ततः कतिपयाहस्य चैत्रकृष्णादिरागतः ।

चित्रास्मिते निशानાયે સંપાપ્તા ચ ચતુર્દશી

॥ ૪૯ ॥

ततः सं मनसा ध्यात्वा कुटुब्धाविपरित्यजं ।

સ્નાનં વક્રે યયા ન્યાયં શ્રદામર્કિં સમાન્વિત.

॥ ૫૦ ॥

આપણા પૂર્વજોએ હાલકેશ્વર ધોત્રમાં આવી, આનંદ દેશના સમત્કાર રાજાને શ્વ કરાંવી, તેને દુષ્ટ આધિનો વિનાશ કર્યો હતો, જે દિવસે તે સમત્કાર રાજાએ તે રવશે નમ્ર જાંધારી આપણા પૂર્વજોને અપેક્ષા કર્યું હતું, જે દિવસે ત્રિભાવ અથવા ભરૂંપટે હાલકેશ્વરની ઉમતાપથી પ્રસન્નતા મેળવી દુષ્ટ નામોને વનગરમાંથી હાંકી કાઢ્યા હતા, જે દિવસે ચિત્રધર્માએ વાનગરના પૂર્વ જા-
નમા હાલકેશ્વરનું સ્થાપન કર્યું હતું, તેના અંગગમ્ય દિવસે યજ્ઞપુરુષ હાલકેશ્વર ની સાથે ત્રિ-
આસિકના આભાનું સંયોજન કરીએ છીએ । તે આભાર્યું કે છે કે—

મમ ઘટે તે હૃદયં દધામિ । મમ વિષમન્તુ ચિત્તં તે ।

મત વાચમેકમતાં લુપસ્વ । મૃદસ્પતિસ્ત્વા નિયુનક્તુ મદમ્ ॥

પારસ્કર હૃદયસૂત્ર, ઉપનયન સંસ્કાર કંઠિકા, સૂત્ર ૧૬.

“આ વિષમન્તો વિસ્તાર કરવાને એ જે મન ધારણ કર્યું છે, તે મતમાં તારા હૃદયનું સ્થાપન કરું છું ; તે કાલં પરિપૂર્ણ કરવાની જેવી મારી જમ્બા છે, તેને અનુકૂળ તારી જમ્બા દો । અંતઃકરણ પૂર્વક મારી અચાર્ય પાલન કર । બુદ્ધિવિકાસક જુદરપતિ, કે પ્રસન્ન વાઈ તેવી તને બુદ્ધિ આપીને મારી સાથે તારું સંયોજન કરે ।

* * *

વિશ્વ મંદિરમાં હૃદિયેષ કરતાં ત્રિભાસિકને શું જણાય છે ? ચીત કાળની સખા.૪ નરમ થઈ છે ; નવપદીવ અને મધુર મન્દરીઓથી નવ છાવનમાં ઉછળતા ખરતી વનજુક્ષરાગિનિ ધરણ સુખમ રચી વૃક્ષ કરતાં પણ પક્ષીઓની સાથે વૃક્ષ કરી રહી છે ; હૃદિની ઉજ્જ્વલાની સાથે મનુ-
જ હૃદયમાં પણ ઉજ્જ્વલાનો આનંદો વધે છે. ધીર મનોના અને તોફાનની શાંતિ થઈ આપણા આસ્થ વર્ણન આશા પણ આપણા ચક્રવર્તી સમ્રાટ જ્યોત્ વનગરને ૧૪ રૂપ સુરે પ્રચંડ પ્રતાપથી સ્વચ્છ કર્યું છે. પેલાના અમૃતવર્ષી ઉછાવમાંથી તે સમ્રાટ કહ્યું છે કે—

“Six years ago I sent from England to India a message of Sympathy. Today in India I gave to India, the watchword of

ततः कुटुम्बिनिर्मुक्तो ह्यदशार्कसमप्रम ।

निष्क्रान्तः सखिलासस्मात् हर्षेण महतान्विता

॥ ૧૧ ॥

અ. ૧૦૬

૪ શંકર કહે છે કે—“૧૨૬ હે બ્રહ્મણ તું પણ મારા વચનથી સુખ્યનું એક વિંજ આ ધોત્રમાં (હાલકેશ્વર ધોત્ર) માં સ્થાપન કર અને તેનું નામ પણ હાલકેશ્વર પાઠ. X X X તે મારા વિંજની દર સોમવારે અને શુક્રવારની અનુદયોને દિવસે જે કાંઈ મનુષ્ય ભલો, સહિત મુક્ત થઈને જુલ કરી, તેને બ્રહ્મણને જે પાઠાળમાં મારા આદ્ય સિંહાની સ્થાપના કરી છે, તેની જુલ કંઈનું સમજ રૂપ મળી. X X X એ પણ તે ચિત્રધર્મા ત્રાણકે ત્યાં એક મોટું મંદિર મણાવી તેમાં એક મનોહર હાલકે વિંજની સિંહિત, સહિતની સ્થાપના કરી.

Hope." (His Majesty's reply to the address of the Calcutta University.)

" ૭ વર્ષ પેહેલાં ઈંગ્લાંડથી મેં ભારતવર્ષને અનુકંપાનો સંદેશ મોકલાવ્યો હતો. આને ભારતવર્ષમાંનું હું ભારતવર્ષને આશાનો પ્રતિ સન્ન આપું છું. "

વળી વિશેષે એમ પણ કહ્યું છે કે—

" In bidding you farewell, the Queen-Empress and I fervently pray that all my subjects in Bengal of whatever race or creed, united the ties of sympathy and brotherly love, may, under Divine Guidance, ever strive towards the advancement of their common happiness, contentment and general well-being). " (His Majesty's farewell to the people of Bengal.)

" છેવટની વિદાયમીટી સમયે, મદારાણી અને હું છાતર પાસે માગીએ છીએ કે—જાણની સમજી પ્રજા-પછી તે અમે તે જાતિ અને ધર્મની દોષ-તે સમજી પ્રજા અનુકંપા અને જ્ઞાતુલાવણી સંયુક્ત મધ્ય પરમેશ્વરની પ્રેરણાનુસાર સર્વનું સમગ્ર કલ્યાણ, સમગ્ર શાંતિ અને સુખ સુખને વધારવાને પ્રયત્ન કરે ! "

ભારતવર્ષને વિષદ્વંધનમાંથી ઉદ્ધારનાર આ મદારાણી અને નવીન જીવન અર્પણ કંપુ છે. ઊંચ બિલ્લ વિશ્વવૈભાવ જાણી સમજાવે તે દેશવૈભાવે કેન્દ્રમાં રચાયવાની આજ્ઞા કરી છે. જ્યાંપર અખિલ ભારતવર્ષના તે કેન્દ્રસ્થાનમાં સ્વભાગ અર્પણ છે, એવું જણાવ્યું, નક્કિ અખિલજીએ નક્કિ પણ સમુદાયોએ અખિલજી પોતાની સમજી સ્થિતિ રચાયવાની છે. ત્રિમાસિક અને ત્રિમાસિકના અમલોતોએ જ્યાંત આપણી અખિલ જાતિએ તે વિશ્વવૈભાવે નક્કિ પણ અખિલ સમુદાયજી આમ જાળવવાને છે. પોતાને માટે પોતાનું જીવન નથી, પોતાના કુટુંબ માટે પોતાનું જીવન નથી, પોતાની શાંતિ માટે પોતાનું જીવન નથી, પણ અખિલ ભારત વર્ષની જાતિ માટે તે ભારતવર્ષની સમગ્રિય વિરાટનું આખી શાંતિ એક જાત છે, અને તે અંતે અજ્ઞાવણિ નિકાસક્રમમાં ને સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કંપુ છે, તે સ્વરૂપે અખિલ વિરાટમાં જાળની રૂઢિ કરી, તેજ ત્રિમાસિક અને ત્રિમાસિકના અમલોતોને સ્વર્ગ્ય છે; તે સિવાય છાર સર્વ સ્વાર્થસમજ પ્રવૃત્તિઓ પરત્વે છે, ને પરિણામે મયાવજ ન છે.

હાટકેશ્વરોપાસન, એકત્વીજન, અને અપાચકત્વ—એ ત્રણ વિશિષ્ટ ચિહ્નો આપણી શાંતિ જાણવામાં પણ વિશિષ્ટતા જોઅને છે. જુદીના અધિપાતા હાટકેશ્વરની ઉપાસના; એટલે જુદીની ઉપાસના, એકત્વીજન એટલે વૈષ્ણવજી મહીનવાથી વિમુક્ત, નિર્મળ પ્રેમમય હૃદય; અને અપાચકત્વ એટલે પુરુષાર્થની જીવનમાત્રા પરિપૂર્ણ કરવાનું મત. આ ત્રણ વિશિષ્ટતાનો આવ રસાવવાને આપણા પૂર્વજોએ આપણે માટે કલ્પન, કાઢછી અને ધરછી નાં આવ ચિહ્નો (Symbols) જોઅ્યાં છે. હવે જુદીની ઉપાસનાનું, હાટકી સ્વર્ગપાકથી જોઅન કરવાને લીધે હૃદયમાં હૃદયજી મહીનવાને અનવગત દોષનું અને ધરછી પુરુષાર્થની જીવનમાત્રા પરિપૂર્ણ કરવાનું ચિન્હ છે. તે ત્રણ પ્રકારની વિશિષ્ટતાથી તમા ત્રણ પ્રકારનાં સાધનોથી આપણા પૂર્વજો

આપણને બુદ્ધિજનશુદ્ધિ વિકસિત મનોરાજ્ય, નિર્મળ હૃદયશુદ્ધિ સુદૃઢ મંદરાજ્ય અને અદ્વિત પૃથ્વીમણ્ડલ સ્પૃહણીય સમાજ નેતૃત્વનો વારસો આપતા મથા છે તે વારસાનો કાળને પણ પોતાને માટે ઉપયોગ કરવાનો લેશમાત્ર અધિકાર નથી એક પાશ્વર્ય વિદ્યાનું કહે છે કે—

“Yeh, whatever a man holds, he holds purely as a trustee. It is a legacy slowly accumulated by tears and blood, by struggle and self-sacrifice of innumerable generations of men and women who have gone before us. It is our duty—and it ought to be our pleasure to sacrifice a little of our comfort and devote a little of our labour to the task of improving this legacy, of society, and thus doing for those still unborn what those now dead did for us.” (Harnswark Popular Science, P. 120).

“છતાં મનુષ્ય જે કંઈ સંપત્તિ ધરાવે છે, તે સમગ્ર સંપત્તિનો તે દૂરરી માત્ર જ છે. તે સમગ્ર સંપત્તિ જે સ્ત્રી અને પુરુષો આપણી પેઢેલાં આ જન્મતમાથી ચાલ્યાં મથાં છે, તે અમુક સ્ત્રી પુરુષોના રક્ત અને અધુ, સ્વાર્થભોગ અને જીવનવિમુદ્ધથી ધીમે ધીમે સંચિત થયેલ વારસો છે. તે માટે આપણે આપણી શરૂ સમજીને, એટલુંજ નહિ પણ અતઃકરણના ઉમળકાથી થોડું પણ શરીરને કષ્ટ આપીને, થોડી પણ કારીરિક સમવ્યવસ્થાનો ભોગ આપીને પણ તે વારસાનો વિકાસ કરવાને કદિનહિ થવું નોંધએ; તેમજ આપણા સ્વર્ગરમ પૂર્વજોએ આપણા માટે જે કંઈ કર્યું છે, તે પ્રમાણે આપણી અવિશ્વાસી પ્રત્યક્ષે માટે કરવાને આપણે પ્રયત્ન થવું નોંધએ.”
તથાસ્તુ ! તંત્રી,

સિંહાવલોકન.

૧ સિંહાવલોકનની આવશ્યકતા.

વર્તમાન વર્ષના પ્રાદગ્ધ્યમાં પ્રવેશ કરતાં પૂર્વે જત વર્ષના પ્રદેશમાં યુન. એકતાર હિસેબ કરી જવાની આવશ્યકતા છે. તેમ કરવાથી અવવર્ષનો આપણે કેવો ઉપયોગ કર્યો છે, તેનું અપ્રયુક્ત જ્ઞાન થઈ શકે છે. આપણા યુવિનરોએ તો દિવસના તથા વિભાગે કરી પ્રત્યેક વિભાગે અંતરાવલોકન કરવાની આગ્ય કરેલી છે. પ્રત્યેક વર્ષે આવણી કિવામાં પ્રાવશિવાદિ કામે કરવાનો નિધિ રાખ્યો છે, તેનો રેલુ પણ શુ હોં ગત સમવાન્તરમાં આપણી કેવી પ્રવૃત્તિ હતી, તેમાંની કંઈ કંઈ અને કંઈ જનિષ્ટ હતી, તેનું વિવેચન કરીને જનિષ્ટ સરકારેલું ઉન્નયન કરવું નવીન જીવનનો આરભ કરતાં પૂર્વેજ તે જીવનનું કાર્યક્રમ (Programme) નક્કી કરવું, એજ તે સર્વ પાશ્વિક કિયાનો ઉદ્દેશ છે. તે આગ્યનું આપણે વચ્ચે પાલન કરતા હોઈએ તો જાને આપણી જે અવરથા થઈ છે, તેવી અવરથા કરવાનું કારણ રહેત નહિ. એજ ઉચ્ચ પણ સમજ છે, માત્ર પ્રજાન ધમ્મા અને હદ સંકલ્પનીજ અપેક્ષા છે.

૨ ગતવર્ષમાં સાધિમાં થયેલાં મરણો.

ઉચ્ચશનુચલના સંજ્ઞામાં આપણું ગતવર્ષનીલક્ષ્ય જાત્યવત નિવડ્યું નથી. જુનમકમાં

દુષ્ટ ખેતના બામિએ - એવન મદખેના ભોમ લીધા છે, જેમાંથી પાંચ આખાં કુદું નોનો વિત્રાલ થયો છે ! બાવનમરમાં, પુનાવરમાં અને પદોમતાં પેદેલાં મુવલીઓ મરણ કરણુ થઈ જવાની ફરીયાદો સંભળાઈ છે ! તદુપરાંત વિશેષ સંકલનકર તો એ છે કે - જે સ્ત્રી પુરુષો આપણી સમજાની વનવિમાં મુખ્ય સ્તંભ રૂપ હતાં, તેઓ પણ આપણાથી સહને મારે રિતુકર થયાં છે !

જામનગર નિવાસી રા. રા. નારસાલ દિવલાલ માંકડ, જુનામહના મુદરમ રા. રા. શ્રી સુનિલાલ ભવાનીદાસ, રાજકોટના મુદરમ રા. રા. માધવરાય જેઠાભાઈ, જણી અને બાવનરના મુદરમ રા. રા. દુલેરાય મલીવતરાય ઝોઝા, તદુપરાંત સૌ ખંદેન મુખતિના સ્વર્ગવાસો જવાની નોંધ લેતાં હોય ત્રિહીર્ણ થઈ જાય છે ! રા. રા. સુનિલાલ ભવાનીદાસ જુનામહના ત્રિભાસિકા એજન્ટ હતા અને રા. રા. માધવરાય જેઠાભાઈ જણી રાજકોટ તરફથી ત્રિભાસિક કમિટિના સભાસદ હતા. તેઓના જેવા હતાકી મુદરમોના પરચેક પ્રજાણુથી કમિટિ ને બારે ખેડ થઈ છે. રા. રા. દુલેરાય મલીવતરાય ઝોઝા બાવનમરની આપણી યાત્રિમાં એક વખતનાર અને પ્રતિષ્ઠિત મુદરમ હતા હેટલાં તેમ વર્ષથી તેઓ યાચોસોરી સરવા સાથે જોડાઈ સાંપ્રત્તવજ માગતા હતા, સૌ ખંદેન સુમતિ આપણી યાત્રિનાં સ્વચ્છ હતા. તે સર્વે સ્ત્રી પુરુષોના વિચારથી આપણી યાત્રિની પ્રગતિમાં અતિ મજબૂત અને ઉપયુક્ત વસ્તુ ઝોઝાં થયું છે. આથી છે કે - તેઓના જેવાં સમગ્રિની સ્ત્રી પુરુષોના ફક્તો પણ આપણી યાત્રિમાં એતમ પ્રવાહ રેલવેને સમર્થ થાય

ક ત્રિભાસિક કમિટિએ કરેલાં કાર્યો.

ત્રિભાસિક કમિટિનો કાર્યનોંધ તપાસતાં જણાય છે કે - અવરૂંચા ત્રિભાસિક કમિટિએ પોતાનું કાર્ય કરવામાં સ્પષ્ટ કર્યું નથી. તા. ૨ અપ્રિલ ૧૯૧૧ ને ફિવસે રાજકોટમાં ત્રિભાસિક કમિટિનું પ્રથમ અધિવેશન કરવામાં આવ્યું હતું ; જેમાં રાજકોટના પાંચ સભાસદો હાજરતાં જુનામહ, બાવનમર અને જામનગરના છ સભાસદોએ ભાગ લીધો હતો. તે અધિવેશનમાં થયેલ હરાય મુજબ આપણી યાત્રિની પરિપક્વ મરવામાં આવે તો તે કેવા ધોરણે મરવી તથા તેમાં કેવા વિષયો સમાવે, તે વિશેના અભિપ્રાયપત્ર થઈ કાઢી યાત્રિની સેવામાં રજુ કર્યો છે તે અભિપ્રાયપત્ર હવે યાત્રિના પ્રતિષ્ઠિત અને વિદ્વાન્ મુદરમોના અભિપ્રાયો માગવામાં આવ્યા હતાં, ખેડનાર છે કે - મણાજ યોદ્ય મુદરમોએ તે તરફ સજા આપ્યું છે. જેઓ ધન, સત્તા અને વિધાની સંપત્તિને લીધે આખી યાત્રિના અમણી જેવા મણાવ છે, તેઓએ તે આ જાનતમક મોત્તમ ધારણ કર્યું છે ! પરિપક્વની અવસ્થાકતા મારે જોઈએ તેટલી ચર્ચા થઈ ગઈ છે, આખા જામનગર જે કાંઈ ઉત્પત્તિનાં કાર્યો થાય છે, તે પરિપક્વ હાથએ કરવામાં આવે છે ; એમ કિન પ્રતિનિ આપણા જાણવામાં આવે છે ; પરિપક્વની અવસ્થાકતા વિશે વિદ્વાન્ પૂર્વક ચર્ચા કરી તેનું ખાન કરાવનાર રા. રા. શ્રી મુલામરાય ચેતિ હરાય દેવાઈએ સ્વસ્થ સમજવા પોતાના અને કમિટિના અમનું શુભ પરિણામ લાવવાની અસા હાવન કરી છે. શ્રી હાલકેશ્વર તેઓની મુખ્ય સિદ્ધ કરે, જેમણે આપણે માગવાનું રહે છે.

સંયુક્ત જગથી જે કાર્ય પૂર્ણ થઈ તે ત્રિભાસિક કમિટિ નિઃસહાય કરી ચકે નહિ તે સ્વભાવિક છે ; છતાં નામર આહ્વાને નેહાગ્રાસ કરવાની શ્રમિ થાય, તેની કાર્યસાધક યોજના

અલ્પુ કરી છે જાદિ' તદિ'થી મદદ મેળવી શકતી અપેક્ષા જાળી વિચાર્યાંજોતે જતી સહ તેટલી સાદાર્ય આપ્યા કરે છે જી કેળવણીના ઉત્તેજન આવર જી સેજોતે માટે ઇનામની સંસ્થા સ્થાપિત કરી છે. એ પ્રમાણે તેજોથી ને વિક્ષિંબિત ઉપક્રમ થયો છે, તેને યોગ્ય રૂપમાં લઇ જવાનો આપાર આપણી યાત્રિના ગૃહસ્થીના અંતર્લક્ષ ઉપર છે.

૪ ત્રિમાસિકનો ઉદ્દેશ.

ત્રિમાસિક કમિટીએ ત્રિમાસિકનો ઉદ્દેશ સ્થાપિત કર્યો છે, એટલે હવે તેમાં પ્રાપ્તિ થવાનો અવકાશ રહ્યો નથી. યાત્રિના દિવત માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું પત્ર યાત્રિને દિવત થસવતાર જાગતોતોજ સ્પર્શ કરી શકે છે જનાં નેટસે જા'યે યાત્રિનું દિવત સમમદિવત માયે સંબંધ ધરાવતું દેવત તેટલે જા'યે ત્રિમાસિકનો ઉદ્દેશ પણ વિસ્તારવાજો દેવો જોઇએ. તે દૃષ્ટિનિદુધી સાદિત્વાદિના વિષયો સર્વવાનું કર્તવ્ય ત્રિમાસિકનું નથી. તેને માટે વસંતાદિ અનેક પત્રો ગૂજરાતિ જાણમાં પ્રગટ થાવ છે. તેા પણ એવા સામાન્ય વિષયો અને વિરૂપ વિષયોની મર્યાદાજો અકિત કરી, તેજોની વચ્ચે સખ્ત રોકક રેજા રાખી ચક્રવ તેમ નથી, તે પણ ત્રિમાસિકના પદકો અને લે ખકોએ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે.

જત વર્ષના ત્રિમાસિકમાં તેજ દૃષ્ટિનિદુધી વિષયો સર્વવાનો ઉપક્રમ કર્યો છે; અને જત: જર તેજ દૃષ્ટિનિદુ ઉપર લક્ષ રાખી સેજો જખી મોકલવાનું વિદ્વાન સેજકોને આમંત્રણ કરવામાં આવે છે

૫ ધર્મ.

ત્રિમાસિકનો મુદ્દાલેખ સ્વધર્મ જાળવાનો છે. આ વિષયમાં જત વર્ષમાં 'મનુસ્મૃતિમાંથી આપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર'એ વિષય રાશ રાખી રા. રા. મુલાખરાય વજેચંકર જાણ એક નિદાથી યાત્રિની ને સેવા જાળવે છે, તેને માટે તેજોખીને જોહા ધનવાદ નથી. તદુપર્યંત ધર્મ, પુરુષ સૂક્ત અને મૂર્ધા સૂક્ત જેવા મહત્ત વિષયમાં પ્રવેશ કરવાની દિગ્મત કરી છે. જતાં સામાન્ય રીતે આપણા ઋષિવંશ ધર્મ અથવા ધર્મક્રિયાએ માટે શુ કહી ગયા છે, તેવા વિષયો સર્વવા ઉપરાત રા કારણથી આપણી યાત્રિના ધર્મમાં સિધિલતા થઇ મઇ છે, સમજને અનુસરીને કેવા પ્રકારે ધર્મોત્તમ થઇ શકે, સત્ત ધર્મ જયવા ધર્મનું વહસ્ય શુ છે, તેવા વિષયો સર્વ ધર્મની સદ્ગુણવના (True Spirit) આપણામાં ઉત્પન્ન કરવાનું ત્રિમાસિકનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે

૬ સમાજ.

૬ ધર્મનું પ્રવેશન નિ લેખસુ અને અનુદાન અથવા ભેખસુ અને પ્રેખસુએ જામે છે. ઇદલોકિક ઉત્તવિની સાયેજ પારલોકિકની ઉત્તવિ થઇ શકે છે. આપણું સદ્ગુણ નિર્ભગ અને સુદર થાવ, આપણા યુવાનો સ્વજાદુ જાળવી કુટુંબ પોષણ કરવાને તેમજ દેશ સેવા જાળવવાને સમર્થ થાવ, હિંદુ સમાજમાં અઘાવપિ આપણે ને પદ જોમવતા દવા ને પદની સિધતા માટે સદાશ રૂપ અર્થ સ પતિ પણ સાનુકુળ થાવ, આપણું આરિય અનુકરણીય અને દર્શિત રૂપ થાવ, તેવા પ્રકારનો આપણો જીવનાદર્શ દેવો જોઇએ. તેમ કરવામાં પ્રથમ તેા આપણામાં ને આખી દેશ તે તથાસર્વી, તે આખીજોતે સમૂલ વિચ્છેદ કરવા જાળથીલ થવું, આપણામાં બીજા રૂપે રહેલી શકિતજોનું જાગ કરાવવું, વર્તમાન દેશ કાળમાં આપણે કયે દરજ્જે જાળી મથા છીએ, તેનું નિરીક્ષણ કરવું, અને સમજને અનુસરીને આપણી ઉત્તવિ થી રીતે થઇ શકે, કેવા આચાર વિચાર જાળ્ય છે, અને કેવા આચાર વિચાર આજ છે, તેવા વિષયોની સર્વોત્ત આપણી

સમાજની પ્રગતિ માટે ઉપયોગી છે. વધારે યાત્રિ વિચાર અને સ્વમ્મ વિચાર વ્યવહાર થાઈ જાય તેવા વિષયોનું મત વર્ધના અંગેમાં જાણીતા દાનુ દેવે જણાવેલા પ્રકારે યોગ્ય અવધાન લેવાની જરૂર છે. તેવા વિષયોની સમીપ જતાનું પણ ઉચિત ધ્યાન નથી.

ત્રિમાસિકો મુખ્ય હેતુ આપણી યાત્રિમાં ૧૯૨૧-૨૨ જોડે વધારાનું, એવો હોયો જોઈએ અને તે છે. જોડે વધારવાનું પ્રથમ સાધન રથો રથો અને સમયે સમયે સર્વે સ્થળોના પ્રતિનિધિઓએ જોડાયા. યથા વિચાર વિનિમય કરવાનું છે. તે સાધનની સિદ્ધિ પરિવૃત્તિના યથા રોક તેમ છે. જોડે વધારા પછી પણ તેને ત્રિમાસી રૂબરૂનું મુખ્ય સાધન અત્યંત છે. હમણાં હમણાંમાં સમાજોને યથા યથા અત્યંતો વધવા જતા જોવામાં આવે છે, તે સત્ય છે. ૧૯૨૧-૨૨ રથો રથોના રીત રીવાજો જોડવા નવા ભિન્ન ભિન્ન છે કે તે રીત રીવાજો વિરુદ્ધ સમિતિઓ યથામાં જોડા અત્યંત યથા રથ છે. ધાર્મિક ધિયાઓ તો સર્વે સ્થળે જોડાયા પ્રકારની હોવી જોઈએ અને છે; ૧૯૨૧-૨૨ વધારાના રિવાજો જોડવાનું મુખ્ય આપણી ધાર્મિક રિવાજોના સમાયેષ્ટ છે, તે રીવાજો માત્ર અરી અથવા બોટી ચિત્તવિઓ (Society) નીજ પ્રુદ્ધ થયેલા છે. તેવા રીત રીવાજોને જોડવા કરી તેમાંથી જોડે સ્થળ વ્યાપક દૃષ્ટિથી નહિ પણ સર્વે સ્થળ વ્યાપક દૃષ્ટિથી, ધનવાનોનીજ ચિત્તવિઓને જોડવા આવે તેવા ઉદ્દેશોની નહિ પણ સાધારણ અને નિર્ધનને પણ ઉપયુક્ત થાય તેવા ઉદ્દેશ રાખી અત્યંત રીત રીવાજોને યાત્રી કાઢી ધાર્મિકોના સ્વીકાર કરવામાં આવે તોજ આપણે સધળા જોડવા યથા રથ, નહિતો જુનાગઢી અને બાવ નગરી, ઢાકારી અને કચ્છી, એવી અત્યંત વર્ધન અને દેવોત્પાદક શુદ્ધ બેદ દૃષ્ટિને દૂર કરવાને આપણે હિંદુ પણ સમર્થ યથા રથ નહિ. અત્યંત, તે કાર્ય પણ પરિવૃત્તિના યથા રોક તેમ છે; તો પણ તે વિરોધી અર્થો કરવાની સપૂર્ણ આવશ્યકતા ઉત્પન્ન થઈ છે, અને તેનું સ્થાન ત્રિમાસિક છે. ઉદ્દેશ્યોત્તર વ્યાવહારિક એવી નીજ અનેક રીતો છે કે જે પ્રથમના માંડેની પરિવૃત્તિ યથા પાતી હોય, તેવી રીતોનું અર્થ સ્વરૂપ યાત્રિ સમીપ ખડું કરવાની વેદવીજ આવશ્યકતા છે.

૩ વિદ્યોત્તેજન અને ડેંગવણી.

વર્તમાન કાળમાં આરે વરદે ડેંગવણીની રીતિ કસ્ટોના તીવ્ર અવાજો યથા રથ છે. પ્રતિવર્ષ ફુલર, કળા અને વિદ્યાનું શિક્ષણ હોય સંખ્યા યથા વિદ્યાર્થીઓને જાણન, અમેરિકા અને યુરોપમાં જોડાવામાં આવે છે. જાળની આર્થ સમાજ તો સર્વેને યોગ્ય કરી નાંખે તેવી પ્રવૃત્તિ મચાવી મુકી છે; જોડે કરતાં વધારે યથા રથો રથોમાં છે, જાળને જોડાવેલો જોડાવેલો જોડાવામાં આવે વધારે યથા રથો રથોમાં છે કે તે જોડે જોડાવેલો રથો યથા રથો છે. જોડાવેલો માટે પણ જોડાવી વધારે જોડાવામાં આવે રથો રથોમાં આવે છે તે સિવાય જોડાવી અને મદ્રસીઓ પણ પોત પોતનું કર્તવ્ય કરવામાં જોડાવા રથો નથી. આખી મુલકમાત્ર પ્રજા અને હિંદુ પ્રજાએ મુનીવસિદ્ધિઓ રથો રથોને જોડાવેલો જોડાવેલો છે, પ્રજાને જોડાવેલો જોડાવેલો રથો રથો રથો તે વિવિધતા જોડાવેલો છે. યથામાં શિક્ષણ પ્રદ મુનીવસિદ્ધિઓ અને યાત્રાઓ રથો રથોના અર્થ આપવામાં આવે છે. આપાર અને ફુલર-ઉદ્દેશની યાત્રાઓ રથો રથો માટે મુલક અને અમલદારના યોગ્યતાઓને જોડાવેલો હોય ઉદારતા જાણવી છે. આપણી યાત્રિ સિવાય નીજ જોડાવેલો રથો રથોએ પોતાનાં જાળો અને મુલકને મુલક અને નીજે સ્થળે જોડાવેલો કરવા અર્થ પરીક્ષાઓ આપવા જાળોને માટે રેલ્વાઓના સમયો કરવા આમને રથોમાં છે. તેવા સમયમાં જોડાવેલો યાત્રિ જોડાવેલો હોય - આ સધળું જાળોને

જેને કંઈપણ રક્ષા થયો ન હોય તો તે આપણી જાતિ છે! અર્થતત્ત્વ ત્રિપાધિક
કમિટી દ્વારા જે વિધાર્થીઓને બાંધી છુટક છુટક મદદ આપવાને ફેરલાક મુદરચોએ ઉદ્દેશ્ય
જતાવી છે; જાનનમર વગેરે રથો તેવી જાળવમાં થોડું મળ્યું છે એટલું કરવામાં આવ્યું છે;
મુનઇ વડનમર નામર મદદ તરફથી પણ તેના પ્રયત્નો કરવામાં આવે છે. છતાં આખી
જાતિના સુવાનોને દાઉરફતની ફળવણી થીંધા પછી વિશેષ ફળવણી લેવાને માટે મુનઇ જેવા
રથો વિદ્યાર્થીઓમાં બાંધી અલાવવામાં નહિ આવે, અને તદુપરાંત જુદી જુદી શાખાઓની
પરીક્ષાઓને માટે અભ્યાસ કરવાની હજી રાખનારાઓને તેઓનો સમયો ખર્ચ પુરા પડે, તેટલી
રકમનાં સંપાદનમાં રોકાવવાની જોઈ મુખી સંધાપવામાં નહિ આવે ત્યાં મુખી બીજી જાતિઓની
સ્પર્ધામાં આપણે ઠીક ઠીકીએ, તેવી આકર શખી શકોએ નાહ. તેમ છતાં આ રથો તે જાળવમાં
પણ હવે સદિત નોંધ કરવા યોગ્ય છે કે—આંશરોળના સદ્ગત રા. રા. જાનનલાલ વળેશ્વર
વેળુવની ઇચ્છાનુસાર તેમના નામથી ફોલોન્માં અભ્યાસ કરવાની હજી રાખનાર નામર
સુવાનોને એક રોકાવવાની આપવાને રા. ૨૦૦૦) ની રકમ તેમનાં વિધવા પત્ની મ. રવ.
મદાલદમીનાઇએ આપી છે તે ફૂલ માટે મળેા ધન્યવાદ પડે છે

આવી વિદ્યમતા છતાં મત વર્ષમાં આપણામાંથી જાવનમરના માછ મુખ્ય દીવાન
સાહેબ રા. રા. વિક્રમલાઇ સાહેબના ચિરંજીવી રા. રા. બારકરરામે એડવોકેટની અને
જુનામદના રા. ચ. પુરષોત્તમરાય ત્રિકમરાય માંહે સોશીસીટરની પરીક્ષા પસાર કરી
છે, તે જોહુ મતોવળનક નથી તે ઉપરાંત આંશરોળના સુવાન મુદરચ રા. રા. કવિલાલ
મુલમદ વસાવમ એલ એલ વી. ની પરીક્ષામાં પહેલા વર્ગમાં પહેલે નમરે પાસ થયા છે, એટલું
નહિ પણ એડવોકેટની પરીક્ષાનો અભ્યાસ કર કરવા માટે સરમજળણસ નયુભાઈની ર. ૮૮૦ની
રોકાવવાની પણ વર્ષે માટેની તથા ર. ૧૫૦ નું રેન્ડર પ્રાઇઝ મેલવવાને તેઓ સક્ષિતમાન થયા
છે, તે માટે તેઓ આખી જાતિના ધન્યવાદને પાત્ર થયા છે બીજી તરફ રાજકોટના રા. ચ.
ફલવલાલ વળેશ્વર ધોળાઈઆએ વી. એ. ની પરીક્ષા પહેલા વર્ગમાં ચોથે નમરે પસાર કરી ર.
૨૫૦-૦-૦ ની રોકાવવાની મેળવી છે, તેમજ વિશેષમાં તેમણે જનારસ એટલે દિદુ ફોલો
તરફથી દિદુ ઉત્તરાન પ્રમાણે વિવેચનાર્પિત ના નિમંત્રણ માટે ર. ૧૦૦-૦-૦નું ઇનામ મેળવ્યું
હ, તે જાળવો સદર્પ નોંધી લેવા યોગ્ય છે. તે સિવાય બીજા ફેરલાક રાજકોટ, જુનામદ અને
જાનનમરના વિદ્યાર્થીઓ નાની મોટી રોકાવવાની તેમજ સનાતન ધર્મની પરીક્ષાના ઇનામો
મેળવવાને આવશ્યક થયા છે, તે દર્શાવત પણ તે તે રથોની જાતિઓને ખરેખર અભિમાન
પડે છે.

તે સિવાય માલવી સાલનાં પરીક્ષાનાં પરિણામો મત વર્ષના ઉવટના અઠમાં પ્રસિદ્ધ
કરવામાં આવ્યાં છે તે સાથે પૃષ્ઠ ૧૬૪મે ઈ. સ. ૧૯૦૬-૧૦ અને ૧૧ના વર્ષોની પરિણામોની
સરખામણી કરવામાં આવી છે, તે ઉપર સર્વ મુદરચોનું યુન ખ્યાન એમનામાં આવ્યું છે. તે
ઉપરથી જણાય છે કે—હવે દળવણીને સળધે આપણા પ્રયત્નોની સ્થિતિમાં કંઈ વિશેષ ફેરફાર
થયો નથી. તોપણ ઇ. સ. ૧૯૧૦ની સાલમાં પિત્રિપક્ષની પરીક્ષામાં જ્યારે ૨૪ વિદ્યાર્થીઓ પાસ
થયા હતા. ત્યારે ઇ. સ. ૧૯૧૧માં માત્ર ૧૪ વિદ્યાર્થીઓ પાસ થયા છે. આ પરિણામ હવે પછી
ની જમી પરીક્ષાઓને અસર થીંધા વિના રહેતી નહિ, તે પણ ખ્યાનમાં રાખવા જેવું છે. બીજું એ
અણુજણાઇ આવે તેવું છે કે—સ્વત્રતાથી પોતાનો નિર્વેદ અઘાવી શકે તેવી પરીક્ષાઓ વર્ષ

આપણા યુવાનોનું લક્ષ્યનિર્ણય નહીં. અમદાવાદમાં ટેકનીકલ અને મુંબઈમાં આપારી શિક્ષણની કોલેજો સ્થાપવાનો સરકાર વિચાર કરે છે, તે ઉપરથી તે જાણતો હાલના છત્રનિર્ણયમાં કેવી ઉપયોગી છે, તે સૌ કોણના ધ્યાનમાં આવવો. આપારી શિક્ષણની જમી પરીક્ષાઓ વિજ્ઞાનતમાં શ્રેયશ્ચ છે; તેથી તેની પરીક્ષામાં પાસ થયેલા બહુ યોગ્ય શુદ્ધસી હાલમાં આપા દિંદુરયાનમાં છે તેવા સમયમાં વિદ્યાની તે સાખનો લાભ લેવા આપણા વિદ્યાર્થીઓને આસ સમજાવવા કરી આપવામાં આવે તો તે બરિષ્પત્તિ જાતુ અમૂલ્ય તત્ત્વ ઘણું પડવાની વજી છે.

પરંતુ કેળવણીનો મુખ્ય દેવ ગારીબ બંધવાનો છે. અવધારમાં સ્વતંત્ર નિર્વાહનું સાધન દત્તપત્ર કરવાનો તેને જાણવાર દેવ છે. આ જાણે દેવોએ એક સાથે પૌર પડે, તેટલા માટે સ્વતંત્ર આશ્રમો સ્થાપી, તે આશ્રમોમાં તેઓને વિદ્યભ્યાસ પૂર્ણ થતાં સુધી રાખી શિક્ષણ આપવાની યોજના કરવાની આવશ્યકતા છે. પૂર્વકાળમાં ગુરુઓને ત્યાં રહી વિષાભ્યાસ કરવા મોકલવાનો તેજ દેવ દત્તે. આજે સુપરેલા દેશોમાં તેવીજ અવસ્થા માટે છે. ગુરુકુલ અને બનારસ સેંટ્રલ હિંદુ કોલેજો તેવી પદ્ધતિથી કેવું પરીણામ આપે છે, તે જાણી આપવું છે. તે સ્વયં જ્ઞાનજ્ઞતાં તે જાણતમાં આપણા હાલનો એક તાર પછી તીવ્ર ન થાય, તે કેવું બાકર્ષી જીવું છે? નવીન આશ્રમ સ્થાપવાનું તે એક માત્ર ઉપર રજૂ પછી ચરકાદમાં બનતાજ બોર્ડિંગ હાઉસ તેજસ્વ છે. ધન-વાનો ધનની અને જુદાંબાનો સ્વાભાવિકતા તેમાં સાદાશ્વ આપેતો તે બોર્ડિંગ હાઉસને આપણે ધૃષ્ટ પદ્ધતિએ લાવી ન શકીએ?

૮ રાજકીય રિયલિટી.

રાજકીય રિયલિટી તરફ દૃષ્ટિ કરતાં આરાવંત કાળને હવે યવાની અથા રહે છે. બાવનગરના શુદ્ધસી ગ. સ. લક્ષ્મણાઈ આમલયાશ મહેલા તથા રા. રા. બારકરણ વિદ્યુ-લક્ષ્મણ મહેલા મુંબઈ યુનિવર્સિટીના ફેલો નિભાયા છે. તે સિવાય હવેપુર, અવરપાટણ જામનગર અને માંડિયાળ વિગેરે રાજ્યમાંએ આપણા નામરભાષીઓ તરફ માત્ર ચંદ્રોદયી નદિ પછી ગ્રેગ્ય પદરિતોષિક આપીને કુનમતા અને ચંદ્રમતા ફાંચી છે. તદુપ ત રા. રા. વસિંદ્રપસાદ અશ્વલક્ષ જડી કાશ્મીરના રાજ્યમાં મીલીટરી શરજનની જગ્યા તથા ફેક્ટનંટની પદ્ધી મેલ-બરતે તેમજ બૂજના રા. રા. વિદ્યુલક્ષ મિનિસ્ટર કર વેલ અત રા. રા. નીમલક્ષ સિ. નથુરામ મોહક કોરાના આસિસ્ટન્ટ સરજન નીમાવાને આગવચાલી થયા છે, તે હકીકત પછી આ રથએ તોધી રાજ્યમાં પોગ છે.

૯ પરદેશમાં નાગરો.

આપારી સ્વતંત્ર નિર્વાહનું સાધન મેલવાને માટે કાંચી રાજૂન, અને અફ્રિકા સુધી આપણી ગાંધિના યુવાનો કુટુંબો સહિત જઈને વસે છે, તે બરિષ્પત્તિ જાળને શ્રાસાદન રૂપ ઘણ પડવા મોગ છે.

૧૦ સ્ત્રી કેળવણી.

એ પ્રમાણે દૂર દૂર દૃષ્ટિ દોડતાં, હવે આપણી દૃષ્ટિ આપણા પર ઉપર પડે છે; જ્યાં નિરાયા સિવાય બીજું કંઈ પણ જોવામાં આવતું નથી. એવો સિદ્ધ છે કે—આપણી ગાંધિની સ્ત્રીઓમાં જુદાંબાં બીજાંની બીજાં આખી નથી કેળવણેલ પ્રશ્નોની સદવાસની તેઓને અસર થતી નથી, તેમ જ નથી. જ્યાં સમય ને અનુસરીને આ રિયલિટીમાં લાભ લેવાને

સામર્થ્ય ન આપ્યું હોય તો તેમાં આપણી એકલે પુરોગામીજી કસુર છે. ને તેવું દેશના આપ આવાના આજ પ્રધાન જે. કસુરજી કહે છે કે —

“And to-day it may be said that the development of justice and civilisation in a nation is to be measured mainly by its progress in regard to the emancipation of women and the protection of children.” (The Nineteenth century and after, February 1912, P. 364).

“તે હવે સ્પષ્ટ રીતે કહી ચકાસે તેવું છે કે — કાંઈ પણ પ્રજામાં ન્યાય વૃદ્ધિનું તેમજ ન્યાય-વિકાસ અને નાણવિકાસનું કેટલે જાણે ઉદ્ઘાટન થયું છે, તેનું માપ કાઢવું હોય તો તે, પ્રજા નાણકાને કેવી રીતે ઉછેરે છે, અને તેના અભિર્નય અગ્રાનીયકારમાંથી કેટલે જાણે મુક્ત થયેલ છે, તે જોવાથીજ મધ ચકાસે.”

આપણા છી સમુદાયનું સમગ્રરીતે અવલોકન કરે, અને પછી ઉપર અણુવેલ કસોટીથી કસાવાને આપણે તેવાર છીએ કે કેમ, તેના વિચાર કરે. વિશાસિક આ વિષયમાં જે કંઈ થઈ ચકાસુ છે, તે કહ્યું છે, અને હજુ પણ પોતાનો ધર્મ જાળવવાને વખત આવે સુકોઈ નહિ. પરંતુ આ જાળવના સમય શાંતિજન્યે વિચાર કરી કાર્યસાધક મોજના મોજવામાં વિલગ કરવા જેટલો હવે અવકાશ રહેો નથી.

૧૧ ઇતિહાસ અને જન્મ જુતાવો.

પરંતુ આ સમગ્રી જાગૃતિ લાવવા માટે પ્રથમ આપણે આપણી અસંપૂર્ણતા જોઈ દેવાની જરૂર છે. આમાં સુધી કું મારી જી અને મારાં છોકરાં’ માં અખિલ સુક્ષ્મી પ્રવૃત્તિ છે, એમ માનવામાં આવશે, આમાં સુધી આપણી સર્વત્ર આપણી એકતી નથી, પણ આખી યાન-સિતી છે, આપણે તો માથ તેના ટૂંકીઓ છીએ, એવી લાગણી ઉત્પન્ન નહિ થાય ત્યાં સુધી એક પણ ઉપયોગી કાર્ય કરવાને આપણે સમર્થ થઈ ચકાસું નહિ. અલગત, તે જુદા જાગૃત કરવાને માટે આપણે આપણા પૂર્વજોના ઇતિહાસ હાલ સમીપ લાવવાની વેદલીજી જરૂર છે. અમરજી દીવાન, લક્ષ્મીદાસ દીવાન, અમામાઈ સાહેબ વિગેરે પૂર્વજાતમાં આપણી યાત્રિના જેવીર-પુરષો થઈ ગયા છે, તેઓએ જે કંઈ કાર્યાર્થિક અને માનસિક સહયોગ નેહાઈ કર્યા, તે માત્ર પોતાનું અને પોતાના કુટુંબનું હાર પુરવાને ન હતું, એમ તેઓનાં જીવન ચરિત્રો વાંચવાથી દરેક અણાઈ આવશે. જે યાત્રિએ આરંભથીજ વિદ્યા, શાસ્ત્ર અને સમાજની ખીલવણી કરવા મુખ્ય ભાગ લીધી છે, તે યાત્રિમાં એવા અનેક જીર પુરષો થઈ ગયા છે, તેની જાનાથી ના કંઈ યાત્રી તેઓનાં તેવા પુરષોનાં જીવનજુતાવો એકઠાં કરી પ્રસિદ્ધિમાં મુકવાને તેઓના વચ્ચેમાં પણ અભિજ્ઞાનનો અકુર ઉત્પન્ન ન થાય તે કેવા પ્રકારની જાત (Lothargy) છે, તે સમજી ચકાસું નથી. સંસ્કૃત ભાષામાં ધર્મ અને સાહિત્યનાં અનેક પુસ્તકો આપણા પૂર્વજો રચી ગયા છે, તે સમજાનો શોધ કરી પ્રસિદ્ધ કરવાનું તો એક અણુ ઉપર રણી પણ નામરખાંડ-જેને લીધે આપણે નામરતનો દાવો ધરાવીએ છીએ—તે નામરખાંડની પ્રાચીન હસ્તલિખિત પ્રતો દરખાંજાના મહા-રાજાના પુસ્તકાલયમાં, કાશીની સંસ્કૃત શાલાના પુસ્તકાલયમાં, લખનૌનીમાં, અમદાવાદ-શાળાના અને જુનાગઢમાં વિદ્યમાન હતાં, તેની એકપણ આજુબી જાણ દીવસ સુધી થઈ

કરવાની આપણી ઇચ્છાના વાદ નથી, છતાં અસરકારક સેક્ટરોનું અભિમાન રાખીએ, તે યું કહ્યું
 જણાવે તેથી એ વસ્તુ અને કુખ્યાના નામીરદારો તાત્કાલિક રીતિ લેવાને છે; તેથી
 રિતિ પ્રાપ્ત કરવામાં કંઈ એકાંતુ કુદિ દેશસ્થ અને પદક્રમ દર્શાવવાના પ્રયત્ન આપ્યા નહિ
 હોય છતાં તેઓની તરફથી પણ તે નામવર્તી કંઈ પણ જણાવે તેથી સ્પષ્ટ થઈ જાય નથી, તે આજે
 શાસ્ત્રીય નથી, આ નામવર્તી આપણા વિદ્યાનું એકાંતુ એકાંતુ કંઈ કંઈ જે જે તે અવસ્થા કંઈ
 કંઈ આપણને સમય ઇતિહાસ લખવા કરી દેવા.

એ પ્રમાણે સિદ્ધાંતોના કરતાં એક પછી એક અને નામવર્તી આપણી રીતિમાં અમલમાં
 આવે તેમ છે છતાં આદ્યેથી જ વિરમવાની જરૂર પડે છે. ને કંઈ કહેવાનું પ્રાપ્ત થાય છે, તે
 એકાંતુ જ કે-વર્તમાન સમયમાં આપણે કંઈ કહેવું હોય, જન સમાજમાં આપણું ને રમાય છે તે
 નીચાની સખતું હોય તે તમે પાતે પાતાને બૂલી જાઓ, સમજા એક સાથે લોકોએ
 સામાન્ય હેતુ પાર પાડવાને માટે એકત્ર લેવાય કરો! વેદ પણ કહે છે કે—

સંગચ્છદ્યે સંવદ્યે સં ઘો મનાસિ જાનવામ્ ।

વેદા માગ યયાપૂર્વે સંધાનાના ઉપાસથે ॥

જાણેદ, મં. ૧૦ સૂ. ૧૯૧ મં. ૨.

વંત્રી.

માવનગરની નાગર જ્ઞાતિમાં યુવાન સ્ત્રીઓનું મરણ પ્રમાણ અને તે ઉપરથી ઉપજતા વિચારો.

અચરે અચરે કાંઈ પણ દેશમાં, સાલિયાં કે સમુદ્રમાં મરણનું પ્રમાણ વધી પડે છે, તારે
 તારે તે દેશના, સાલિયાં તથા સમુદ્રના દિવસિન્તો. તેનાં કારણો શોધી તેને દૂર કરે છે.

દમણાં દમણાં માવનગરની નાગર જ્ઞાતિમાં યુવાન સ્ત્રીઓનું મરણ પ્રમાણ એકાંતુ બધું
 વધી ગયું છે કે-તે નામવર્તી લગભગ દરેક જગ્યાએ જ્યાં એ જાય છે.

આપણા ત્રિભાસિકના આનંદવર વંત્રી મહાશયે અને આ વિષય વિષે કંઈ પણ અભ્યાસનું
 નાંખવાનું જની સકે તે ત્રિભાસિકની અંદર તે વિષય ઉપર ભેખ લખવાનો પ્રયાસ કરવાનું
 કહેવાથી એ કાર્ય મેં માથે લઈ લીધું છે અલગત, આ વિષય ઉપર સર્વમાન્ય ભેખ લખવાને
 અને ઘણાં પોશ્ય અનુભવ છે, તેમજ કંઈ પણ પ્રકારનો ભેખ લખવાનો આપણે અમલ
 શિલ્પ બિલકલ નથી, એમ કહીએ તો ચાહે તેમ છે. આ કારણથી પ્રથમ તો હું આનો ભેખ
 લખવાને શકિતમાન વધુ કે કેમ તેની અને ઘણી સંકેત રહેલી હતી; પરંતુ આનંદવર વંત્રી
 મહાશયના આમેદથી તેમજ આ વિષય વિષે કંઈ પણ લખાય તમા તે કાંઈથી પણ જ્યાં
 પૂર્વેક વચ્ચે તે તેમાંથી કંઈ પણ લાભ થઈ, એમ માનીને આ ભેખ લખવાની દિશ્ય
 કરી છે. તથા આપણી જગ્યા કે અલગથી દર્શાવવાની જાણમાં સકિત નથી, તેમ તેવો ઉદ્દેશ
 પણ નથી. આજ ને નામવર્તી પ્રથમ દર્શને સાધારણ જેવી મણાવ છે, છતાં ને જરૂર નહ
 સંસ્કારી જાણતો છે, તે ઉપર વાંચકનું જ્યાં એ જાય, એમ તારો ઉદ્દેશ છે. ને તે પ્રમાણમાં

કુ ફળીભૂત ન થઈ તે બે પાકે જંતુઓ આ લેખ પાલકથી પોતમો વખત બદલે જાય એમ સમજે તેઓની કુ આરંભમાં જ સુખા માગી લઈ લે. આવનગર સિવાય બીજાં શહેરોની સ્થિતિ વિશે અને વિશદ્ધ માહિતી નથી; અને તેથી આ લેખમાં આમ. આવનગરની સ્થિતિને ફળી રહેવામાં આવ્યું છે, તે માટે અન્ય સ્થળના પાકે જંતુઓની ક્ષમા પ્રાપ્તિ. આવનગરની અદરનગર કુવાન સ્ત્રીઓના પરિવર્તન કારણ 'કુષ' કે જેને અંગ્રેજીમાં 'પ્થીસિસ' (Phthisis) કહે છે તે છે તે રોગ કુવાન સ્ત્રીઓમાં જ કારણથી વધારે વાપ છે તે અપણે જણવું જોઈએ અને તે જણવા માટે આપણે, કુષ રોગ કેવી આવતો રોગ છે, કેવી રીતે પ્રસારે છે, અને તે આપણામાં ફેલાવવાને માટે ક્યા રીત રીવાજો મદદરૂપ થઈ પડે છે, તથા તેને અટકાવવાને ક્યા ઉપાયો લેવા જોઈએ, તથા ક્યા રીતરીવાજો કાઢી નાખવા જોઈએ, તે જણવાની જરૂર છે.

કુષ રોગ એ એક એવી અને આપણા જેવા દેશના વતનીઓ, વાસ્તે તે શરૂ થઈ રોગ છે. તે રોગે આખી દુનીયાની કુષરેલી પ્રાપ્તિ હાલ ખ્યાલ જોઈ રહ્યું છે; અને તે રોગ ફેલાતો અટકાવવાને કુરોશના દેશમાં મહાન પ્રયાસો વાપ છે, તે સૌ કોઈના જણવામાં રહેવું જોઈએ તે પ્રયાસોનું રજૂ, અને દેશમાં થોડા ના બહુ જાણી મળ્યું છે, એમ જાણી તે રોગના ઉત્પત્તિ તથા આક્રમક ઉપરથી જણાવ છે ઉત્પત્તિ, જરૂરની અને અમેરીકા, તે રોગની વિશ્વ લગત અલાવવામાં આવના પડતો જાગ લે છે. જો દેશની કોઈક વર્ષે થઈ તે દુષ્ટ રોગને પ્રાપ્ત થયો જાય છે. અને કદાચ પણ જાણી લોક અને જાણી સરકાર એવી મદદન કરી રહી છે કે તે દેશમાંથી કુષ રોગ તરફ જરૂરથી નાથુદ થઈ જાય, એમો સમજ છે. ઉત્પત્તિના ઉદ્ભવ-સ્થાન-સ્થળ બીલ (Issavatenco Bill) પરથી તથા જાણી પ્રધાનોના કહેવા ઉપરથી, અપણે જણાવે છીએ કે જાણી સરકાર તે રોગની પાછળ એકથી પડી છે અને તેના પ્રયાસને વાસ્તે એકલા તે તેજો આપવા છે કે થોડા વખત ઉપર જાણી એક પ્રધાને જણાવવામાં જાણી કોઈને કહ્યું હતું કે જો કોઈક પ્રધાને 'વ્હાઇટ પ્લેગ' (White Plague) એકલે થોળા મર્યા કહે છે તે, થોડા વર્ષોમાં ઉત્પત્તિની સુધી પરથી ઉત્પત્તિને માટે નાથુદ થઈ. જાણી સરકારને પ્રયાસ થઈ છે તે અપણે ઉત્પત્તિના હાલના કારણ વિષયે જો. થોડા જોઈતા નજરે પરથી જણાવ છે તેજો આ જોઈતાની અંદર (Sanitarium) સવા એ કારણ રૂપીઆની કાપના દરદીએ માટે આરોગ્યાલય બાંધવાને સમજા સખી છે અને દર વર્ષે તે આરોગ્યાલય ચલાવવાને વાસ્તે તથા કાપના દરદી વિશે નથી જોઈએ જરૂર વાસ્તે લગભગ એ કારણ રૂપીઆની એકવચ્ચે જાણી જણવી કરી છે. કુષ રોગની સામે લગત અલાવવાને જાણી સરકાર જાણી રહી છે, એમ નથી પણ જાણી લોક પણ તેમાં આવના પડતો જાગ લે છે. તેઓએ થોળાની અંદર એક મહાન સ્થાપ્યું છે, જેને 'એન્ટીટ્યુબરક્યુલોસ લીગ' (Anti Tuberculous League) જેવું નામ આપ્યું છે, જેનું કામ કુષ રોગ ફેલાતો કેમ અટકાવવા તેના ઉપાયો જોઈ રહ્યું છે, અને જેની સાખાઓ લગભગ તે દેશમાં દરેક શહેરમાં છે.

ઉપરથી ઉત્પત્તિની જાણવા આ લેખમાં લખવાનું કારણ એ છે કે જરૂર રીતસર પ્રકાશ કરવાથી કુષરેલી સલામ વાપ છે તે વાસ્તવમાં જાણી ખ્યાલમાં આવે. આપણાં હિંદુસ્થાનને આવનગરના અલાવ-ઉત્પત્તિમાંથી અટકાવવાને અપણે નથી જાણતી માન્યતા છે. આપણાંમાંથી જણાવેલી માન્યતા એવી હોય છે કે 'આઈ પાંચમની જાણ વધી નથી. જરૂરની

તિથિ જન્મની સાથેજ નહીં ઘસેલી હોય છે; તેમ પછી મરણનાં કારણો શોધીને યં કરવું છે કે તે કારણો શોધી કાઢવાથી મરણ કાઢથી જાડવાનુંજ નથી ' આ માન્યતા ચોગ્ય છે કે અયોગ્ય, એ જાગત એક કોરે મૂળી બીજા તેવીજ સર્વમાન્ય કહેવાનું કે ' જેઓ પોતાની મદદ કરે છે તેને ઇશ્વર મદદ કરશે ' તેને અવશ્ય જીએ તો મોક્ષસ આપણે જાણા આજણ વધીએ, તેમાં બીજાકલ સક નથી. આઠથી જાગત વિચારો પછી હવે આપણે મૂળ જાગતપર આવીએ.

જેને અંગ્રેજીમાં ' ટ્યુબરક્યુલોસીસ ' (Tuberculosis) કહે છે તેને સમગ્રતાની ખાતર, આપણે ક્ષય કહીશું. તે રોગનું મુખ્ય કારણ બહુ વયના પ્રવાસ પછી જરમન પ્રોફિયર કોએ સને ૧૮૮૨ માં શોધી કાઢ્યું; અને ઓર પછીજ તે રોગ ફેલાયો. જાડકાવવાને પુરોષ, જાડકા વધુ. તે રોગનું મુખ્ય કારણ તે રોધ પ્રમાણે એક જંતુ અથવા ' બેસીલસ ' (Bacillus) છે, અને જેને ' રોગના બેસીલસ ટ્યુબરક્યુલસ ' કહેવામાં આવે છે. આ જંતુ ક્ષયના દરદીના જળખામાં મુખ્યત્વે કરીને જોવામાં આવે છે આ જંતુઓ યાદ અને મરમીમાં પણ અમુક હલ સુધી છતી શકે છે, અને મૂળની અંદર બસાઈ રહી, લાંબા વખત સુધી સંતાઈ રહી, અત્યુજ સંયોજોમાં માણસના શરીરમાં જુદી જુદી રીતે કામલ થાય છે. આ જંતુઓ તો હવામાં અને મૂળમાં હમેશાં હાજર હોય છે પરંતુ અત્યુજ સંયોજો નહિ હોવાથી ફરેક માણસને તે અસર કરી શકતા નથી તેમ ફરેકના શરીરમાં કામલ થઈ શકતા નથી. આ જંતુઓ મનુષ્યના શ્વાસ રોવાના અવગરો, અમ પચાવવાનાં અવગરો, દાઢકાંઝો, ચાંમડી અને સાંધાઓને મુખ્યત્વે કરીને અસર કરે છે. તે કાંતો શ્વાસ મારફતે અથવા માંસ અને દૂધ જેવા ખોરાક મારફતે શરીરમાં કામલ થાય છે. શરીરના જે જે ભાગમાં તે જંતુઓ ઘેરે છે લાં લાં પહેલી ઝીણી ઝીણી ફેલાયીઓ થાય છે સાર પછી તે ફેલાયીઓ દૂર છે અને તે અવગર અને શરીર બનેતો આવેતો આવેતો ક્ષય થાય છે.

હવેથી વિમત ઉપરથી ચોખ્ખુ જણાય છે કે ક્ષય રોગ થવાને વાસ્તે મુખ્ય બે જાગતની જરૂર છે. એક તો ક્ષય રોગના જંતુઓની હાજરી અને બીજા તે જંતુઓ રહી શકે અને વધી શકે તેવી અત્યુજ ચારિત્રિક રિમિતિ, આથી રિમિતી કેટલાકને, મા અથવા જાંબ વગરથી શરીરની સાથેજ મળેલી હોય છે, અને કેટલાકને જનમ્મા પછી રોગોની સાથે યજાની ચારિત્રિક શક્તિ કોઈ કરનારા સંયોજોને લખને માય છે આ જંતુઓના મોટા દુરમતો, હવા અને પ્રકાશ છે. યોગે ખોરાક, ચોખ્ખી હવાની ગરહાજરી, લાંબા વખત સુધી ચાલે અને નળખાઈ લાવે તેવાં ફરદો, ક્ષય રોગ થવાને મદદ કરે છે. વળી ઝીંચ વસ્તી કોષોએ તેવાં અને તેમલાં હવા અને પ્રકાશની ખામી, ઉપરાઉપરી ગર્વ કારણો, અને ઝીંચાં બીજાં કારણો, ક્ષયના જંતુઓને અત્યુજ ચારિત્રિક રિમિતી બનાવે છે. ક્ષય રોગના જંતુઓ તે દરદા દરદીઓના જળખામાં અને બીજાં જેવા રસોમાં જઠાર નીકળે છે, અને ઉપર રસોમાં કારણોમાંના એક અથવા અનેકથી નળખા પડેલાં શરીરોને અસર કરે છે. આ રીતે ક્ષયનો દરદી પોતે ચોષી નથી, પરંતુ ચોષ તેના જળખામાં અથવા તેના રસોમાં રહેલ છે. તેમજ માટે જ્યાં જ્યાં આવા જળખાઓ અને રસો બેરકરીથી મમે લાં નંખાયા હોય અને જ્યાં જ્યાં તે જંતુઓના દુરમતો હવા અને પ્રકાશ પુરતા પ્રમાણમાં ન હોય લાં લાં તે રોગ પૂર જોરથી પ્રસરે તે સ્વાભાવિક છે. ક્ષયના દરદીઓ જે જળખા કાઢે છે તેની અંદર જંતુઓ બહુ મોટી સંખ્યામાં હોય છે. આ જળખાઓ જ્યાં જ્યાં નાંખવામાં આવે છે

તાં જાં ચોરી રહી મુઠાઇ બધ છે અને પછી તે જળખાની વસ્તુઓ અનેક રીતે દવા અને ધૂળની અદર પ્રસરે છે, અને સાથે ક્ષયના જંતુઓને ફેલાવે છે.

નીચે લખેલા નિયમો જે જાળવામાં આવે તો તે રોગનો ફેલાવો મનો પછે બીજા બહુ ઓછ મુશ્કેલીના મોઝા ઘટવોનો મત છે.

(૧) પહેલાં જેને ક્ષય થયો હોય તેના માણસને ભીંત ઉપર, જમીન ઉપર અથવા છુગરાં ઉપર થુંકવા દેવાં નહિ. પરંતુ તેને થુંકવાને વાસ્તે કાંતો નાના કાગળના અથવા લુનાં છુગરાંના દટકા આપવા કે જે જલદીથી બાળી નાંખી શકાય અથવા તેને વાસ્તે એક પાણું રાખવું અને તેની અંદર જતુ નાશક દવાવાળુ પાણી રાખવું કે જેથી તે બળખો સૂકાઈને દવામાં પ્રસરે નહિ, અને તેના જંતુઓ નાશ પામે.

(૨) ક્ષય રોગવાળા દરદી સાથે એક ઓરડામાં સૂવું નહિ, અને તે ઓરડામાં બેસવાને પાથરણું પાથરવું નહિ, તેમ બીજી નકામી વસ્તુઓ રાખવી નહિ.

(૩) તે રોગના દરદીને માટે ખાવાપીવાનાં વાસણો જુદાં રાખવાં, અને તે વાસણો વપરાણાં પછી ઠીકજતે પાણીએ ધોઈ નાંખવા.

(૪) ક્ષયવાળી માતાઓએ પેતાના બચ્ચાંને ધવરાવવાં નહિ.

(૫) જે ઓરડામાં ક્ષયવાળો દરદી રહેતો હોય તથા મુતો દોષ તેની ભીંતો અને જમીનને દિવસમાં એક વખત જંતુ નાશક દવાવાળા પાણીથી સાફ કરવાનું બૂલવું નહિ.

(૬) ઘરના જે બાગમાં ક્ષયનો દરદી રહ્યો હોય તે બાગને જંતુ નાશક દવાથી સાફ કર્યા સિવાય બીજાંએ તેમાં રહેવું નહિ.

(૭) ક્ષયના દરદીની સારવાર કરનારે દિવસમાં અવારનવાર ચોખ્ખી દવા તથા પ્રકાશને માટે જલદાર જવાની યોગ્ય રાખવી અને તેના સારીરના સ્થિતી નખળી ન પડે તે માટે ધ્યાન રાખવું.

(૮) જેની મા અથવા વ્યાપને ક્ષય થયો હોય તેવાં છાકરાંઓને સારી રીતે ઉધાડી જગ્યામાં ઠસરત કરાવવી તથા ઘરમાં બેસી રહીને કરવાને બંધ વળગાડવા નહિ.

અને તેટલા ઉપરો સેવાવ તોપજુ સ્વના જંતુઓનો સમૂહનો નાશ કરવાનું લખમખ નજ બની શકે માટે ક્ષય રોગ ફેલાતો અટકાવવાને આપણે પ્રયત્ન તે જંતુઓને, ઘરોમાં ચોરી અને વધવાના અનુકૂળ મંત્રોજો થતા અટકાવવા તરફ ધ્યાન દેવું જોઈએ. કાઢ પત્ર ગુનિમાં, અમુદમાં અથવા ઘોરેરમાં ક્ષય રોગનો ફેલાવો અટકાવવાને માટે ડા. દવીએન્ડ દોબના મત પ્રમાણે તેઓના ક્ષય રોગના દરદીઓને માટે એક 'સેનેટોરીયમ' જેટલે કે જિલાવરો દવા ફેર કરવાનાં અગમની જરૂર છે આ મત ઇંગ્લેન્ડ, જર્મની અને અમેરિકાના ધોરણે કુશળીને, થોડા નાના નાના સમૂહોમાં એક જગતની યાત્રીઓ પાડીને પોતાના સમુદાય સ્વના દરદીઓ માટે જુદાં જુદાં નાનાં 'સેનેટોરીયમો' રચાયાં છે. આ 'સેનેટોરીયમો' માં જેઓ પોતાની યાત્રિયા કાઢને પહોંચી ક્ષય રોગ મરો માલુમ પડે છે કે તરત તેને લઈ લઈ

જવામાં આવે છે, અને જે રીતે ક્ષત્ર્ય દરદીને તે સમુદાયી જુદો પાડવામાં આવે છે એ 'સેનેટરીયમ' માં હવા, ઢવા, પ્રકાર, ખોરાક અને કસરતની એવી સમજણ કરવામાં આવેલી હોય છે કે તેથી દરદીનું દરદ અને દુઃખ ઓછું થાય છે, અને તેઓનું મન આનંદમાં રહે તેટલા મરિ રમત ચમત્તી પણ મોકલણ કરેલી હોય છે. વળી દરદીના કેટલાક નિકટના સગાઓ વાસ્તે રહેવાની જુદી, પાસેજ મોકલણ કરેલી હોય છે, કે જેથી દરદીએને સગા વડાલાઓથી વીજુદા થવાનું દુઃખ સહન કરવાનું રહેતું નથી. આ રીતે ક્ષત્ર્યે દરદી તેના સમુદાયી જુદો રહી તે સમુદાયમાં ક્ષત્ર્યે દેહાવો કરવાને કારણમૂલ થતો. આટલે છે વળી જરમતીમાં આ સેનેટરીયમ એવી જગ્યામાં બાંધવામાં આવેલ છે કે જાના હવા પાણીયા દરદીનું દરદ ઓછું થાય છે, અને ધણકો તે દરદથી મુક્ત પણ થાય છે. સને ૧૯૦૫ માં જરમતીના જુદા જુદા ભાગમાં લગભગ ૨૬૦૦૦ આવા દરદીઓએ આવા 'સેનેટરીયમો' નો લાભ લીધો હતો, અને તેમાંથી લગભગ ૨૧૦૦૦ દરદીઓ સાળ થઈ પોતાને ધણે વળગ્યા હતા. આમાં સાળ થવાનો અર્થ એમ કરેલ છે કે તેઓની શારીરિક સ્થિતિ એવી થઈ હતી કે જે સમુદાયમાં તેઓ જાય તે સમુદાય તેઓ કોઈ પણ રીતે હાનિકારક થવા સિવાય પોતાને કામે વળગી રહે.

ક્ષત્ર્ય રોગ કેવી આવતો છે, કેવી રીતે ફેલાય છે અને તેને અટકાવવાને કેવા સાધનોની જરૂર છે તે સામાન્ય રીતે વિચાર્યા પછી આપણે બાવનગરની નામર યાત્રિમાં મુરાન બીઓમાં તે રોગ સા કારણે વધારે જોવામાં આવે છે તે વિચારીએ જે જરૂર મરણ પ્રમાણ અહિં આ બીઓમાં વધારે જોવામાં આવે છે તે જરૂર લગભગ સોજા અને ચાળશીકની વચ્ચેની છે. જાણ વળી એટલે કે લગભગ નાર તેર વર્ષ સુધી તે બાકીઓ અને ઊઠારીઓ આપણી યાત્રિમાં લગભગ સરખીજ રીતે હરેરે છે અને આકાર વિહાર કરે છે. પરંતુ તેર વર્ષ પછીથી તેઓની રહેણી કરણમાં જાડુ તથાવત પડે છે લગભગ નાર વર્ષની વય સુધી ઊઠારીઓ અને ઊઠારી-જોના ખોરાક વધારીયું તે તેમાં જાડુ ફેર માલુમ નહિ પડે; પણ તેર વર્ષ પછી જાવનગરની નામર જાળાઓમાં કોઈ જુદાજ વિચારો રાખજ સાવ છે પેટ ભરીને જમીએ તો અપવતમા આમી જણાય, સાસરીયાનાં વાત થાય એવો જોડો તેઓના મનજમા દેખાડેખીયા પેસે છે, અને તે જમતળીજ તેઓનાં સરીર નળણાં પડવાનો પાયો ન ખાય છે વળી તેઓના ખોરાકની પસંદગીમાં પણ ધણી વિચિત્રતા માલુમ પડે છે. વાવડો ખોરાક જે પચવો મુશ્કેલ પડે, મર્યા મશાકા કે જેની સરીરમાં ખાસ જરૂર નથી તેની તરફ તેમનું વલણ વધારે હોય છે, એટલે જે ખોરાક તેઓ લે છે તે પણ મર્યા મશાકાથી આગાં થયેલ હોજરી અને આવરડાં પચાવીને થોલીમાં પોષણ વરીકે મોકલી દેકતા નથી. આ રીતે આપણું જાણા છતાં ખોરાક જૂંપે મરે છે, અને આ રીતે સારી સ્થિતિમાં જનમ્યા છતાં પોતાની સ્થિતિ નિર્ધન કે જોને પૂરતો ખોરાક મળતો નથી તેના જેવી સ્થિતિ હવાથી જન્યાવે છે, અને પોતાની સરીરના રોગો સામે ધવાની કક્ષિત નળણા પડે છે, એટલે ક્ષત્ર્યે માટે જનુકુજ સંયોગ ઊઠારીઓમાં રહે થાય છે. ખોરાક પછી હવા, પ્રકારની જાળવમાં પણ લગભગ ચોટકે વરસે ઊઠારીઓ અને ઊઠારીઓમાં જાડુ વધારત પડી જાય છે. ઊઠારીઓ મોટા થાય છે એટલે પુછી હવામાં રમવા અથવા રૂંચ આપ છે અને લ્હ કોઈ પણ જાતના જાડુજ વિચાર છતરી મોટી જાડીસોનો કસરત સાથે લાભ લેતા થાય છે અને પોતાની સરીરોને રોગોને સામે ધવાને અજાણ જન્યાવે છે જારે ઊઠારીઓને કોતેલ થઈમાં મોકાઈ રહેતું પડે છે અથવા જાડાર જાણનું હોય છે તો ખાત્ર લગભગ, મેલમણમાં કે

અંદાજોને જોવા જવાને નિમિત્તે ધર જઠાર જવાનું સાધ છે; અને તેથી માત્ર એક ધૈરવી બીજે ધૈર
 જવાનું જ ને છે. હાલથી બેસનણામાં રૂપી રીતે નેસાવ હાલ છે તે વચ્ચે આપણે જો બધું
 આપણે અને પછી વિચાર કરીએ તો આપણને ચોખ્ખું માત્રમ પડી આવશે કે કાલ આપણી
 સ્ત્રીઓમાંના સ્ત્રી વાસ્તે વધારે જોવામાં આવે છે. પહેલાં તો જ્યાં મને તે કારણથી મરણ થયું
 રાખ, બસે તે કાલ જેવા ચોથી રાખથી થયું રાખ તોપણ જ્યાં તે દરદી રહેતો કાલ અને મરી
 ગયો કાલ તેજ જોવામાં, તે જોવાને પણ સાદુસુદુ કર્યાં સિવાય ગીચોગીચ બરાબર નેણે છે.
 તે જોવાની અદર ધણીક વાર તો દવા જવા આવવાને પુરતાં સાધનો હોતાં નથી, અને જાન-
 વાળું તો પૂરતું જાણેજ કાલ છે આવામાં જોને બેસવા હાલવાની ધણીવાર જરૂર પડે છે તેઓનાં
 સરીર રોગો સામે થઈ તેનો દુખસો દહાવી દઈ તેવી આદા રાખવી નહીં છે. વળી અંદાજોની
 અમર કાલવા જવાની દરમિયાન પણ તેઓનેજ આધે કાલ છે અને તેઓ જ્યાં જોવા જાય છે ત્યાં
 તે દરદીઓના જોવામાં પણ ધણીવાર મીરદી કરીને તે દરદીને વધારે દેશન કરે છે એકસુંજ
 નહિ પણ તેઓનું કોઈનું સરીર નજાળું કાલ અને સંધિઓ જાતુકાળ કાલ તો સાથે તે દરદીને
 રોગ મટાડવા સિવાય પોતે તે રોગ સાથે લઈ જાય છે અને યોગ્ય વખતમાં તે પણ દરદીની
 સ્થિતિમાં આવી પડે છે. આપણાં કોઈક જેટલા પ્લેગના દરદીથી બીજે છે તેથી આપણાં પણ
 કાલના દરદીથી બીજાં રહે તો અને ખાતરી છે કે તે રોગ આપણામાં થીડો પ્રસરે. વળી સ્ત્રીઓને
 રહેવાનું અને જિવનનો પછો માત્ર મળવાનું રચન જોરડો અને સંધિઓનું કાલ છે, અને પુરુષ
 વર્ગે થઈ અર્ધ ત્રીજો માત્ર દવા પ્રકાશવળી મેડીમાં કાલ છે આ જોરડા અને સંધિઓમાં થઈ
 અર્ધ દવા પ્રકાશ પુરતાં હોતાં નથી; વળી દાઢની આપણી સ્ત્રીઓનાં સરીર જોઈએ તેટલાં
 કાલોથી હોતા નથી, જે વધે કાલ રોગ આપણી સ્ત્રીઓમાં વધારે જોવામાં આવે છે તે વધે
 થઈ અર્ધ તેમને કામ કરવાનું જડુજ યોદ્ધ કાલ છે. અસહની સ્ત્રીઓ જેટલાં દાઢની સ્ત્રીઓનાં
 સરીરો કસાતા નથી તે પણ આ રોગ વધવાનું એક કારણ જણાય છે. પહેલાંની સ્ત્રીઓને
 કેવે દર્શનને બહારને ગામ બહાર વધારે વખત વાસતા જવાનું થઈ, તે પણ
 તેઓની આરોગ્યતા જાળવવામાં મદદ રૂપ થઈ પડતું. જાળ સમ પણ આપણી
 જ્ઞાતિમાં દુલ્લ અટક્યાં નથી; અને કાચી વયે સ્ત્રીઓની કાચા તુટી જાય છે અને
 તેમાં ઉપશ ઉપરી ગર્ભ કારણ થાય છે, ત્યારે તો તેઓનાં સરીરો કાલ રોગ થવાને
 વધારે અનુકૂળ થઈ જાય છે, વળી પરીપૂર્ણ પાકાણ પહેલાં જો રબં રહે છે તે સ્ત્રી પણ
 નિર્માણ પ્રજાજ કાલ છે; અને જે દાઢની યુવાન સ્ત્રીઓ છે તે પણ તેવી નિર્માણ જોવાનો
 નીજ જોવી છે મૂળનો બીજ નજાળો તેના દુલ્લ માંડમાંડ પાછો મોટાં થાય; તેમાં વળી જાળ
 સમ જેવા તોફાની પવન સદન કરવા પડે એટલે તેઓનું સત્ત જસદીવા દબાઈ જાય, તેમાં
 કાલ નવાઈ નથી. સ્ત્રીની પરિપૂર્ણ સ્થિતિએ પડેજ પડેજ આપણી જાળાઓ રબં કારણ કરે
 છે કારે તેઓને તે વિષય વિશે થઈ જાન કાલ છે; અને સ્ત્રી જાતિજ કારણ કાલથી
 પોતાને તે સંજોગીજ અનવરત તથા રોગો જોવામાં પડે છે તે વધે કાંઈ કાંઈ રહેતાં નથી.
 એટલે રોગો પણ ધર કરી બેસે છે અને તેઓનાં સરીરો નજાળો પાડી દે છે વળી પ્રસૂતિ વખતે
 જે દુષ્કારો આપણી સ્ત્રીઓ આમ જોવામાં આવે છે, તે પણ ધણી અગાઉ કાલ છે એટલે
 ધણી વાર તો તે દુષ્કારો પ્રમતી વખતે જાળજાળ આપણી જાળાઓમાં રોગ દાખલ કરે છે
 અને આ રોગો સરીરને નજાળો પાડી દે છે, એટલે તેના પરિણામે પણ કાલ રોગ થાય પડે છે.

વળી પ્રસૂતિ પછીનો દોઢ મહિનો કે જેને સુવાવડ કહે છે તે વખતમાં પણ અસહ્ય મનઃક્રમ્ભ ઠસાયેલા શરીર વાસ્તે જે નિયમો પાળતા તે નિયમો પણ આપણી જાણાએ પાળતી નથી, અને સ્વચ્છાંદ્રપણે ઢરવા ફરવા માટે છે તથા જે પરેશ પાળતી જોઈએ તથા જેવા આદાર વિદાર કરવા જોઈએ તેવા કરતી નથી; તેથી સુવાવડ પછી તેઓ જલ્દી શીઘ્ર પડી જાય છે અને શરીરમાં મોઢીની જલ્દી આખી જેવામાં આવે છે. દોઢી આખા શરીરને પાળનાર છે, તથા રોજીને ઢાવનાર છે તે મોઢીની જાણી યવથી તેઓ નમળી પડી જાય છે. ક્ષમના જાતુઓ તે કાળજીથી જોઈએ તેઓને આવા શરીરે જલ્દી અનુકૂળ થઈ પડે છે, અને હાં કાંઈ પણ ભાગમાં ચોટી જોઈના અનેક થાય છે, અને પરિણામે શરીરના અવશ્યો અને આખા શરીરનો નાશ કરે છે.

જો આપણે આપણી સુવાન સીએમાં ક્ષમથી થતાં મરણ પ્રમાણમાં ધડાકે કરવો હોય, અને સુરપાયમાં કાંઈ પણ માન્યતા દોષ તો ઉપલા રીતરીવાજો અટકાવવા જોઈએ, આપણી જાણાઓના શરીર કસવાં જોઈએ. તેઓને મમે તે જલ્દીને પણ મામ જલ્દી ઢવા પ્રકાશનો લાભ લેવા અવારનવાર મોકલવી જોઈએ; માળ લમ્બો અટકાવ કરવો જોઈએ. વળી ક્ષમ જેવા ચેપી દરદના દરદીએ તથા તેની સારવાર કરનાર કેવી રીતે વર્તેવું તે જ્ઞાન આપણી શાંતિમાં ફેલાવવાની જરૂર છે અને ક્ષમના જેવા ચેપી દરદવાળા દરદીને માટે એક એનેટોરીયમ પણ જોવાયવાની કાંઈ જોઈ જરૂરીયાત નથી કારણ કે તેવા અગ્રામકા સ્થળથી જે લાભ થવા સમ્ભવ છે; એક તો ચેપનું કારણ દૂર થાય અને બીજું આવા સ્થળની અંદર દરદીની જોડથી સારવાર કરી સમજ તેથી કાંઈ દિવસ દરદીના ધર આગળ થઈ શકે નહિ અને આવી સારવારથી તથા ઢવા પ્રકાશથી જેમ દરદીને જરૂરનીની અંદર આશય થાય છે તેમ, તેટલે અંશે નહિ તેા થીડે અંશે તેમ આશય થાય એ વાન નિર્વિવાદ છે આટલું લખી દું મારો સેખ જાહેર કઈ છું; અને મને આશા છે કે વિશ્વાસિકનો વાંચક વર્ગ ઉપર લખેલી ફેરવીક જાગતો નિરુપદ્રાપતણે વિચારી, તેમની ચેત્તવતા પ્રમાણે માન આપી તેનાં સાધનો ઠાપી, આચારમાં મુકવા પ્રયાસ કરશે. ઉલ્લે દોષને એમ યાંકા થાય કે જાવનનરની સુવાન સીએના મરણોના કારણમાં મુખ્ય કારણ ક્ષમ છે એમ શા ઉપરથી કહેવાયનો તેને વાસ્તે મારે લખવું જોઈએ કે જે કે આગળનાં વર્ષોના જાંકિય-ઓ તેા નથી પણ મજા વર્ષના અપકા રાખવાથી માલુમ પડ્યું છે કે વીચ અને ચાવીમ વરસની સીએમાં ઉલ્લા મારેક માસમાં તેર મરણ થયાં અને તેમાં ૬૪ મરણ દરદના ઢવાં આ ઉપર લખેલ જાગત વાંચા પછી તેઓને યાંકા રહેવી ન જોઈએ કે જે ક્ષમને આપણે અટકાવીએ તેા જાવનનર નામર શાંતિની સુવાન સીએનું મરણ પ્રમાણ પણ જોઈું થાય.

અનરયામરાય દતિલાલ બેહરા.

“વેરાવલથી દ્વારકાં”

“સીમરમાં”

(“Our endowments come out of our own efforts”)

જેપરના ‘મજાણ’ નીચે દું લખવાની રજા લઉં છઉં, તે જરા આપણા “વિશ્વાસિક”, ના વાંચનારને આશંકે નહિ લાગે, આગળનાં કાળમાં જ્યારે મહાન પ્રવૃત્તિઓ થાવી રહી છે,

દારવા પારના હોયો 'સમુદ્ર' ના 'સમુદ્ર' અને 'દેવના દેવ' ઝોળંગી 'સાદસિકા' અને સંભળતો માત્રાજો કરી રહ્યો છે, સારે આપણાં 'કાઠિયાવાડના કિનાસતી પ્રદક્ષિણાનું' મથાણુ 'કંઈક હોયુ લાગ્યો. પ્લેલાં પ્લેલાં મેં' આ મિમે લખવાનું થવું મન થયું, તોપણ જ્યારે હું લખવા થત કઈ સારે સારે 'મોદીખાતેથી માસેસ' 'મુંનાષ્ટી કારમીર' 'આસ્પસથી દિનાલ' આવાં આવાં મુસાફરીનાં પૂણતોનાં મથાણાં અને પ્રસ્તોતું સ્મરણ તોવું થાય અને આ મારી 'કાઠિયાવાડના કિનારાની પ્રદક્ષિણા' (જેને હું પોતે એક "પવિત્ર-મંદિર" ની "પ્રદક્ષિણા" ન મળ્યું હશે) પણ કદાચ 'ઉદય વર્ગ' તેને ત્રેસદશીધનાં દાસ્યજનક ચાર્તા' માં જોડેલ "આવીશ આશ્વની પણ એક જ કપોટી આસપાસની મુસાફરી" (Forty miles round the compound "She stoops to conquer" (Toldamath) જેવી માતી આશ ન કરે એમ અસ્થિરતામાં મુલતવી રાખે જતો હતો. અને લખવા થો કે રૂઠા એક જ 'મુદો' જે અને મલો આકર્ષક લાગે છે તેવો માફ રાજેસ અસેડી આ પવ લખવાને અને લલચાવ્યો છે.

:"નાગરો હજી દેવકાળાનુસાર વર્તન કરનારા બહાદૂર અને સાહસિક છે."

આટલું જ આપણા 'ત્રિભાસિક' વાંચનાર સહસ્રો પાસે તોવું કયાવવા આમાંથી ધરાવુ હશે; અને તે એવા જ હોયથી કે આપણા ઉછરતા યુવાનોને ઉત્સાહિત અને ઉત્તેજિત બનાવશુ તો ધણી મુશ્કેલીઓ વચ્ચે અને મલો કઠિન ધમોનો વચ્ચે પણ તેઓ 'જીવન-સાહસ' કરવા, કરાવવા સક્તિમાન થયા વગર રહેશે નહિન.

હું પ્રાસંગિક લખવાની રમ લઈ હત કે "અમેરિકા" જે આજકાલ મલો આમળ વધીવો દેવ મણાવે છે તત્સંજયમાં લખતાં 'સેંટ નિલાલ સિંગ' લખે છે કે "એવા મલો પ્રખ્યાત વર્તમાનપત્રના અધિપતિઓ હાલ અમેરિકામાં છે કે જેઓ 'વર્તમાનપત્ર વહેચનારા' ડોકરાઓ (News-paper-boys) હતા-અર્થાત્ તે માર દઈ જણાવે છે કે જ્યારે એક અમેરિકન ડોકરો 'ન્યુયોર્ક વેચનાર દોષ છે તારથીજ તેનું 'લક્ષ' હું અધિષ્ઠિત કરવે થાઉં" એ વાત ઉપરજ દોષ; એક યાજ્ઞમાં કે કેસેજમાં જતા ડોકરાનું "લક્ષ" એવુંજ દોષ છે કે હું સોનેરી ચીસવાળી 'રાજમહેલની સીડી' એ ક્યારે પહોંચી મારે લખવું જોઈએ કે 'સેંટ નિલાલ સિંગ' આ અર્થ મળ્યું સચક લખે છે. કોઈપણ ચાતિની કે 'જન સમુદ'ની 'વનતિ' ની 'સંખ્યા' આ લખાણમાંથી આપણે જોતાં થીખીએ છીએ, એમ હું નમ્રતા પૂર્વક માનું છઉં. આપણા ઉછરતા યુવાનો અને યુવતીઓનાં 'લક્ષ' હવાં દોવાં જોઈએ અને તે લક્ષ તરફ પ્લેચવાના થતોમાં 'જીવન-કારણ' બેવરાની, સજીવ રાખી, લલચાતા, અલચાતા 'જીવન-કલક' ના મદાન પ્રયાસોમાં તેઓને ઉત્સાહિત કરવા, તેવો 'ચાલિ' કે જનસમુદના 'ઉદય વર્ગ' તો ધર્મ છે આટલું પ્રાસંગિક લખી, હું લખવા રમ લઈ છઉં કે મારી હાલની નોકરીને આજે હું એક દીવસ સવારે વેરાલથી કારકાં જ્યાં 'રીમર પર' જયો. તે 'માથાનું વળું' હું આજના લખી જાઉં છઉં તેમ, અને જ્યાં જરવાને થાજે છે, "પ્રધાતની પાટણ" નાં દેવો અને કિશા ઉપર "સુવેદન" અને બીજે કિસે 'જગત-મંદિર' ના "કરકવા વાપડ" ની ઉપર "સુવેદન" થયો તે વચ્ચે મારા માગર મરવમાં 'કાઠિયાવાડ' ને 'કિનારે કિનારે' શું છું વિચાર તરંગ આવા તે ગણુત્રા, ગણુલવામાં હું ત્રિભાસિકના 'આપણુ વાંચનારઓને કંઠાળો આપીલ એજ વિચારથી આ સમયતો વિરમું છઉં. જેના તરફ માર દઈ હું આપણાં યુવાન, યુવતીઓ, મુશ્કેલીઓ

નું ધ્યાન ખેંચવા માણું છઉં તે જોજ કે—રેસબલથી માંડી, ધાર્મી સુધી, જે જે કંપનીની 'સ્વીમરો' બાસ કરતી 'બંદર કરવી' નામ છે, તેને 'સ્વીમરો'ના તે તે બંદરે 'એન્ટ' વિના આપવાકે 'આપણા' 'નાગર સાધજોએ છ' પહેને વિચારે અને નહીં લાગેજ છે કે આપના વાંચનારને કદાચ આ મુદ્દો આકર્ષક નહિ લાગે પણ જાનના જમાનાની મરમયલમાં નિરીક્ષણ કરનાર, રિશિય મુસાફરીનું જોખમ જાણનાર અને જોવાર માનથી 'રેસ કાળાનુસાર પ્રવૃત્તિઓ' ની કિંમત જાણનારને જરા વિચાર કરવા જેવું છે, તે તો અને કદાચ વગર ચાલશે નહિ. 'સ્વીમર'બંદર નજીક આવે ત્યારે પહેલાં મછવામાં, મછવાની કિનારી પર તરતર ઉભેલા અને ચાલતી સ્વીમરે હાલતાં મોઝો માળમાં 'છિંચા નીચા થતા મછવામાં ફરી પડવા, અને સાથે સાથે પોતાનું કર્તવ્ય જાળવી, ધણા ધણા મુસાફરો યાત્રાળુઓને સહાય કરતા 'નાગર સાધજોએ' દરેક બંદરે જોઈ કિયા 'નાગર'નું 'દુકલ' ઉછળી ન રહે? વિશેષ વિગત લખી દે ત્રિમાસિકની અમુક જગ્યા નહિ રોકવાં આટલુંજ કરીય કે—દરેક બંદર પર આવું કર્તવ્ય જાળવનાર 'નામર સદાસિક' છે, તે આપણને સંતોષદાયી અને પલ્લુ શુભમુચક છે. મારી 'યુનાયટેડ રિસનઅર' જવાની મુસાફરીમાં ઇંગ્લેન્ડ કંપનીના મુખ્ય એજન્ટ રોક સાહેબ હોરાનાથ પ્રેમજી મળી ગયા હતા, તેઓએ એકનો તો આપણા માધ્યમે મારે સંતોષ જતાઓ હતા કે દુ પ્રાસંગિક તેની જાને નોંધ લેવાની રજા લઈ છઉં; આપણે જાગરથી ઇમ્પ્રીશુ કે તેવીજ રીતે આપણા 'સાદસિક અને બહાદુર નાગર સાધજો' કંઈ કંઈ 'વેશનો' અને 'અકપટીયા પ્રસંગોમાં' તેમના કર્તવ્યમાં શ્રેતેહ મંદ નીવડે અને ધણા ધણા આપણા 'જીવનકલ્પ'માં પડેલા યુવાનોને તે દર્શાવજી થાઓ. અસ્તુ!

બાપુસાહ વિ. ગદવરાય.

ઔરમાન માતાઓની ફરજ.

આધુનિક સમયમાં ઔરમાન માતાઓનો સમય વધી પડતાં, ઔરમાન માતાઓ પોતાનાં આનંદા પરનાં હોઝરોએ સામાન્ય રીતે પોતાનાં સર્ગ હોઝરોએથી કાંઈક જિલ્લાને જીએ છે. તે જલ્દી રિજીસ્ટ્રી મરેજ છે અને પોતાને તેથી જુદોજ અનુભવ થયો છે, તે અનુભવના આધારે આ જાનવ વિશેષ જાણુ લખવાની દિશ્મત કરી છે. મોટા અને સારા કેવો લખવાની સક્તિ નહિ હોવાથી કદાચ ત્રિમાસિકના વિદ્વાન વાંચક પહેલે આ લેખ રચિત ન થાય તે સ્વાભાવિક છે. પરંતુ જેઓને વારંવાર આ લેખ લખવામાં આવ્યો છે તેઓજ તે વાંચી કંઈ પણ સાર મેલણ કરશે તે પણ પલ્લુ છે. પરંતુ ઔરમાન માતાઓ આપણી કાવિમાં સામાન્યતઃ કેવી દોષ છે તે જાણીય. ત્યાર પછી તેઓ કેવી દોષી જોઈએ તે જાણીય. અને હેરટે ઔરમાન હોઝરોએ કેવી દોષ છે અને દોષી જોઈએ તેનો ખ્યાલ આપવા પ્રયત્ન કરીય. અને આ ત્રણેનું વર્ણન કરતાં ધણીએ પોતાની આવેલી બીજી ઓને કેવી રીતે કેળવવી જોઈએ તે વિશેષ પણ મોહું પલ્લુ કહેવા સુધી નહિ.

૧ આધુનિક ઔરમાન માતાઓ.

આપણા કાઠિયાવાડમાં હજી સ્ત્રી કેળવણીનો એકલો જથ્થો પ્રચાર ન હોવાથી આપણી ઔદ્યોગિકી નાર તેર વરસની ઉંમરે જ્યારે ધરણે છે ત્યારે કાંઈ નહીં કેળવણી પામેલી હોતી નથી; ધણું ખર્ચ કરવા પછી આપણી ઔદ્યોગિકીને પોતાની કેળવણીમાં વધારો કરવા જવડા રહેતો નથી. તોપણ મદારે મદાર જેવા સંજોગમાં એકાએકી બહેનો પ્રત્યે જી નીચે લખેલી યોગ્યતા સૂચના ધ્યાનમાં સમજાવિનંતિ છે.

આપણી ઉછરતી જાળણીઓને મોડી કરી સાક્ષરોં જોતવાં, તે જ્યાંથી છે. પરંતુ ખૂબે ખરે ઠાણે “માંગ ઘર ને માંગ વર” એવું જાને છે કારણ મોડી કર્યા પછી પહેલ વરાતો સુખાચેજ મળવાતો; નહિતર જીજી વર તો ખરોજ. માટે પ્રથમથીજ એવું, જીજી રાપડું જોઈએ કે પોતાનાં ઊંચરં કે શોધનાં ઊંચરંમાં મિલન આવ જોઈ નજી રહે. જ્યારથી ધરમાં આવે ત્યારથીજ એવી હાથ મેસણથી જોઈએ કે પોતાના ધરમાં જ્યાં જાયવા મેલવાની ગમે તે વસ્તુ આવે તેમાં પહેલી પસંદગી પોતાની શોધનાં ઊંચરંની જોઈએ; અને તેથી કાંઈ પણ જીજી તેઓને પસંદ આવે તો તેથી જીજીની પોતાનાં કરજીને ધરમાં ન કરવા સમજીતી આપવી; એકાએક નહિ પણ તેમના પ્રત્યેનું વર્તન માથાળુ અને સ્વર્ગમાં જોઈ જેવું રાખવા સમજવું; જીજી તેની જાણીવાતી તેમજ નહિરાવવાતી, સમાજ રાખવી તેનાં કપડાં ટીચેરે સંભાળવાં; તેના ઉપર કાંઈ વમર ધરણે ધરણે ન કરવે; તેમજ વાંક જ્યાં તોપણ સમજવીને રહેવું. ઔરમાન માતાની કાંઈનાં ઘણી નહિ પણ પોતાના અત કરણ પૂર્વક લાગણી થવી જોઈએ. કેટલીક માતાઓ પોતાના ઔરમાન ઊંચરં ઉપર એવો જીજીમ ગુજારે છે કે બેઠકાં તેઓને સુલામ સમજ તેઓનાથી ન જાની રહે જોનાં કામ કરારે છે, તેમ છતાં પણ તેઓને જાણ નહિરાથી આવે કે એકદમ તેઓનો નજીવી જાળત ઉપરથી પણ મોટો વાંક જતાવી ખાર ખરણે ત્યારજ શાન્ત થાય. પણ તેઓ એમ નથી સમજતી કે તે જગ્યાએ જાપણે દેખાએ અને જાપણી ઉપર ઔરમાન માતા તિસ્કારથી જોતી દેખ અને જાણનાં જાંજણાંમાં ઉભવાનો કુકમ ન હોય તો આપણા મનને કેટલું જોઈ લાગી આવશે કે “મારી મા મરી ગઈ અને જી કાણ જાણે ક્યાંથી જાય છે. ધર તો મારા જાપડું ને ધણી તો તે યજી બેઠકાં. એવી રીતે ઊંચરંના મન ઉપર પણ કમાવ જલન થાય છે. તો એવી રીતે ન થવું જોઈએ. તેના કરતાં પ્રથમથીજ એવી રેવ પાડવી જોઈએ કે “મારાં સાચાં કરજી તો જ્યાં. તેઓને સારી રીતે રાખીસ તોજ સુખી થવાશે.” જ્યારે જીજી પાસથી ઊંચરંઓનાં મન ઉપર પણ એવી જાણ થવી જોઈએ કે “મારે તો હવે જાવનાર માજી સાચી છે. અને તેનાજ રહેવા પ્રમાણે વર્તીસ તોજ રાખે છે. ધરણે મરી ગયેલી માને જોતવા નહિ જાણ” તેમજ જાપે પણ નથી ધરણેથી એવેજ દમ મેસણાં કે “જો તું મારાં ઊંચરંને સારી રીતે રાખીસ તોજ મારા ખરા પ્રિયનું પાત્ર જાનીય, નહિતર ખરો ને તારો સંસાર કાંઈ સુધરજીને નથી તેના કપડાં વિચેરે પહેરાવી સમાજા તેમની સગી આ જોડેલો સંતોષ જાણીસ તોજ ઊંચરંઓનું વજણ તારા વડે થશે.” એક ઘણા વરીકે કે કેટલીક મામમાં એક ધનાઢય શેઠ રહેતો હતો. તેને બે ઊંચરં દર્તા; એક દીકરી અને એક દીકરી. તેના મોઢા ધરમાં યજીએ માથો જાંવિસો હતો, અને તેમાં તાળાં ઇંડાં મુકેલાં દર્તા. તે ઇંડાંમાંથી જ્યાં જાંદાર નીકળે એ બે રિવસ થયાં તેની આ ગુજરી ગઈ. તેને જીજી દીવસે

ચક્રો ખીજ ચક્રી લાઓ તેણે આવતાં વેંતજ પેલાં જન્મને મારીને ફેંકી દીધાં મારે પેલાં શેઠનાં ઊકારાંની આજખાંથી આંસુની ધાર ચાલી. મારે તેના આપે ધુજળું કે “કેમ રહે છે ?” ઊકારાં ત્યાં પાસે ફેંકી મળ્યાં, ને કહ્યું કે “આ ચક્રીનાં જન્મને તેની નવી માથે ફેંકી દીધાં તેમ કહી અમારી આ મરી જાય ને ખીજ મા આવે તો અમારી પણ આવીજ દસા થાયની.” મારે શેઠે સમજાવીને કહ્યું કે હું કહિં એવું કરા નહિ દઈ અને યાવ મારે તમારે મને આ દાખલો આપવો. “હવે તારને પશુ ને કમને મેલવું ? હરી છન્દા જળવાનું છે ! માસ બે માસે કંઈક જાકરમાત્ર જાયથી શેઠાણી ઝુજરી અથા ને શેઠ પણ બે ચાર મહિના સમયાન વેચગ ચાપી આખરે ખીજ સ્ત્રી પશુવા દબે નથી વહુએ આતીને પોતાનો નરો જામલ અલવવા માંડ્યો અને શેઠને આમતેમ સમજાવીને કહ્યું કે “એ ઊકારાં મારા ધરખાં નહિ” શેઠ પણ નવી વહુને આધીન થયાથી ઊકારાંને રાગ આપી કહ્યું કે “જાઓ તમે તમારી મરજી પડે આ રહો” મારે ઊકારાં રાતા કળકળવાં જાહેર કલાવાતા કરવા લાગ્યા પણ શેઠે માન્યુ નહિ અને કાઢી મેલ્યાં મારે ઊકારી દિગ્મત રાખી મોલી કે “જાયા ! જો તમને યાદ હોય તો અકનાચક્રીનો દાખલો અમનેજ કામ આવ્યો !” મારે બાપને સ્મરણ થયું કે મેં જોઈું કહ્યું, નવી વહુને ધમકારી દિધાં કરી, જાહેર મલાકમ પ કર્યો. એ પ્રમાણે એક પક્ષીના પત્ર દેવ પેલા થયો તો માણસમાં તો સ્વભાવિકજ છે

૨ ઊકારાંની માતા પ્રતિ દૂરજ.

હવે આપણે આપણી જીવેનોત્તમ જુલ કાઠી એમજ નહિ પણ જોગમાન ઊકારો જામર ઊકારી દેવ તેણે પણ પોતાની યોરમાન માતાને જહુ ખીજવવી નહિ જોઈએ ફેરલાક ઊકારાં જો એવાં જાય છે કે તે ખીજારી પેલા તરફ શુદ્ધ લાવયાં જોવી દાખ છતાં તેના તરફ દેવ જુદીથી જુએ છે એમ નહિ કરતા તેના કદવા પ્રમાણે ચાલવું, તેની સાથે વહુનું નહિ, તેમજ તેનો વુકમ જહાંથી તેની આમન્યા રાખવી, જોઈએ નહિ પણ કહિં આપણા સ્વારથ સાથે મેં જોલ કહે તો મુને મોઢે લદન કરવા, મામું ન જોલવું, માઠું ન લગાડવું, તોજ આપણો જોગ-જાયો સખમે છારી રીતે જળવાય છે, અને જોવી ફાઈથી આપણે તેના તરફ જોશ તેવીજ નજરે તેજો આપણને જોશે, એ હું મારા જાત અનુભવથી લખું છું, અને એમ પણ કહું છું કે જોરમાન આ તો જોવી જાય છે કે પોતાની સમી માને કાજ દિવસ માઠ આવવા દેતી નથી. તેમજ પોતાનાં સર્ગા માણ બહેન કે જાણેજ કર્તાં પણ આપણે માથે વધારે વદાલ રાખે છે તેમજ જોરમાન ઊકારાનાં માસી મામા પ્રત્યે પણ તેની લાગણી એવીજ રહે છે કે મેદદ; મને મારી જોરમાન માએ જોવી રીતે રાખે છે કે મને તજીને ચાલી ગયે તેને લમજમ ચાર વર્ષ થયાં તોપણ માંડ જાય એવું તો તેના પ્રેમપાસથી જાણેજ હવું કે અથાપિ સુધી હું તેના વિચેમથી જળ્યા કહું છું તેવા સર્ગપ્રેમ જોઈએ બહેનો પ્રત્યે મારી જોઈએ પિતૃતિ છે કે જો વડો વધારા પક્ષીનાં માનીતાં અને વિશ્વાસપાત્ર જનવા માજતરો નોતમરાં આજલા ધરતાં (શોકનાં) ઊકારાંની તરફ શુદ્ધ પ્રેમ જારી નજરથી જોશે અને વધારાં પેલીકાં દરજ્જા જોઈએ કાળજી રાખશે કે જેના જહાંમાં તેમની પાસે રહેલા માવ મુખ આજોવાદ વિચાય ખીજું કહું સાધન નથી.

લી., હિંમકુંવર પ્રતાપરાય.

સદ્ગત રા. રા. માધવરાય જેઠાભાઈ વક્ષી

રાજકોટ.

રા. રા. માધવરાય જેઠા વક્ષી મોરબીના વક્ષી કુટુંબના ૪૨મ્ દલતા તે કુટુંબ સંબંધે વિશેષ મેળખ આપતા બર રહેતી નથી. કુટુંબક રા. મોસુદના વડીલ રા. જેઠા જંબાદામ વક્ષીએ માંજરાગ, મોરબી અને વઢવાણની એલ્ન્સીમાં વહીસાવો કરેલી અને ઉપર મોરબીની હીવાનગીરી મેળવતા આગ્રહાણી યથા દતા, અને આવા પ્રતાપી વડીલ અને તેના પુત્ર પ્રભાવને લીધે તેમના તમામ પુત્રોએ હાલમાં પોતાપોતાની પ્રાપ્ત પ્રવૃત્તિઓમાં પોતાપણું નક્કરી વક્ષી કુટુંબને ખંદાર નીકળતી રિયલિટીમાં મુકેલું છે એ વાત તેમની અપાઘ એળખાણ આપવા માટે જોઈ નથી.

જન્મસંસ્થિ:—રા. માધવરાયનો જન્મ સંવત ૧૬૧૬ ના વર્ષાસુ શુદ્ધ ૩ રવિવાર વા. ૧૬ જુલાઈ ૧૮૬૩ ના રોજ થયો હતો. શુભરાત્રી અગ્રવાસ પુરો કરી પંદર વર્ષે મેટ્રિક કક્ષાસને અવધાન પુરો કરેલ, પરંતુ હાલની માફક તે વખતે શ્રેણ વર્ષની ઉમરની જરૂરીયાત મારા પ્રભુ દોવાથી તેમને એક વર્ષ જે ચર્ચ પડ્યું હતું અને સને ૧૮૭૫ માં મેટ્રિકમાં પસાર થયા હતા. પછી હોમીય ઇમેજ શુભરાત કોલેજમાં અગ્રવાસ આણુ સમયે ૧૨મી જાન્યુઆરી નવમ્બરને લીધે આમળ ચલાવી શક્યા નહિ.

સને ૧૮૮૦ ના જુન કે જુલાઈમાં રાજકોટમાં મી. રમણુ, રોકડ, હોમલ સાહેબ જાગીરદારનો ધધી ચલાવતા હતા તેના કારકુન તરીકે રા. માધવરાયનાઈ નેમ્યા. મી. રોકડ, હોમલે કાઢીઆવાડા હોમલે તે પછી મી. એસ. એન. પડીત સાહેબના કારકુન તરીકે આ ચુદરથ રા. મોસુદના કાલમના જ્ઞાન સંબંધે એકાંપત્રમાં ફેટલુંક કરેલાં તે ઉપરાંત નીચે મુજબ લખે છે:—

Mr Bakshi's character is unexceptionable and of his diligence and business habits I can not speak too highly (મી. માધવરાયની ચાલચલણ નિર્મળ છે, અને તેની ખંત અને કામ કરવાની રેવ મારે નેટલુંક કહું તેમણે જોણુ છે)

સનંદી તરજુમો કરનારાની પરીક્ષામાં બેસવા માટે તૈયાર થયા તારે પણ જોઈ ઉમરના મજાવાળાં બેસી શક્યા નહિ, અને પાછળથી પરીક્ષા લીધા વિના સને ૧૮૮૩ માં એલ્ન્સી સનંદી તરજુમો કરનાર તરીકે તેઓ પસંદ થયા હતા.

સને ૧૮૮૫ ના જુલાઈ માસમાં જાનનગરના કુમારથી રજુજનસિંદજી અને જમસરાના કુમારથી વાળા વાજુર નાથેરાના રાજકુમાર કોલેજમાં 'ટુકડ' નીમાયા હતા. જ્યાં પોતાની સહતા બર્મા વર્તનને પ્રેમથી પોતાના કામમાંજ દસાવી શક્યા હતા. એક વખત એવુ થયું કે રા. મોસુદને કુમારથી રજુજનસિંદજીએ બીલીબડ રમવા કહ્યું. પોતાને તે આવડું નહોતું તેની ખાતરીને લઈને આનાકાની કરી પણ કુમારથીના આમંદથી રમવા જવું પડ્યું. જ્યાં જ્યાં રમવાં બીલીબડ રમવાને વાસનાં થયું. જે વૃત્તિજ્ઞાન કરે તેની પાસેથી ર. ૬૦૦ લેવાની નેહીસ તેજ જગ્યાએ એકાદેલી હતી. દરે આવા પ્રસંગે મુજે મોટે માત્રા જવા સૌ કોઈ

આમદ કરે અને તપાસ થયે કાંઈ કાંઈ ન મોઢેતો વખતે આશ્ચર્ય પશુ જાણ્યું એમ મને. પણ રા. મોસુફે ખ્રીસ્તીધર્મ મેકનોટન સાહેબ ઉપર ઘીડી લખી પેતાથી થયેલ લુકસાન જાગારી કમિયર નક્કર મોડીસમાં જાતેલેલ શિક્ષા બેઠેરી લીધી; પણ એ મેકનોટન સાહેબે તે આજતર્માં મોખર રહ્યો કાઢ્યો. જીજ્ઞાસુ કાંઈ પ્રસન્ને એક પત્રકમાં કાંઈક રક્ષક દાખલ કરવા સજાથી યુગપરજમાં જે વાત હતી તે જાહેર કરેલ, પરંતુ અનુષ્ઠાની પ્રવૃત્તિ થયે વખતે કેવી રીતે છે તે તે વખતની સ્થિતિ ઉપર આપાર રાખે છે તેમ જ, મેકનોટન મંદગ પોતે જાહુજ સરલ અને શાંત રતનાવના દલા હતાં કાંઈક લખી મથા અને ' અને ચાપ ખરગારી ' એવું કાંઈ તેમના થી કહેવાયેલું હતું, તેના સંજ્ઞામાં રા. મોસુફે સાહેબ પાસે પેલાને દોષ નહોતો તે જાણવા દરેક ખરી લઈકેત આમળી મુખી. સાહેબ મહેરનાનને તે ઉપર જે જાણુકની સારી જાસર મથા પામી હતી તે તેઓ સાહેબના તા. ૧-૩-૮૮ ના પત્ર ઉપરથી સમજાય છે તેઓ લખે છે:—

I have always had a high opinion both of yourself and of your brothers and I should always be very happy to do what I could to further your interests + + + (અને તમારી જાતને મટે નાને તમારા માંધ-ઓને મટે હમેશાં હંમેશાં મદ થયે છે અને તમારું કિંવ આમળ વધારવા માટે મારાથી જનતું કરવામાં હું હમેશ પેલાને પણ સુખી મારીશ.)

સને ૧૮૮૬ ના ફેબ્રુઆરી માસમાં રવ. મળીતાણા સામે ત્રીના કુમારમાં સામવસિંહ હજી ના કેસમાં મે. એસ. એન. પડીવ સાહેબની મદદમાં રહ્યા હતા. આ કામ કરતાં રતનાવના રા. મોસુફે સર શીરાજસાહેબ મહેતા જાર-એટલે અને એના મી જુદીન તેમજ અન્ય મારા ખરીદવામાં આવ્યા દલા કુમારમાં-સામવસિંહ હજીએ પેલાને અતુભવ રહેવા વડે વડા કિલ્લાક જીજ્ઞાસુ કાંઈક સામે નીચેના લખેલો વાવ્યો છે:—

+ + + ખાં કહું તો કહી જાવામાં નીચળેલ સજાસમા પહેલો તજર કાલના વખતમાં મેલો અને હજી વધ્યો. + + આટલી મુદત મારી સામે રહેવાથી અને અજાતના સલાહકાર તરીકે મદદ કરી છે + +

સર શીરાજસાહેબ મહેતાના વિચારો તેમને સંજ્ઞા કેવા હતા તે મી મચિરસા ઉપર આવનમરના કુંવરના ટપુદરની જગ્યા ખાલી હોવાથી તેઓ સાહેબે લખેલ ૧૩-૭-૧૦ ના પત્રથી જાણાય છે. —

I have had opportunities of observing him in various capacities, and I have formed a very high opinion indeed of his ability, integrity and straightforwardness. Among his other qualifications his knowledge of English is extremely good, his private life and conduct are all that can be desired. + + (અને મી. માધવરાવને જુદી જુદી સ્થિતિમાં નીલ-જવાના પ્રસન્ને અપેલા છે અને તેના મુદિનજ, પ્રમાણિકપણા અને ન્યાયપણા વિશે ખરેખર વધેલો હંમેશાં મદ જાણાય છે તેના જીજ્ઞાસુમાં તેવું અમેજી રાજા અનિસાઈ છે, તેની આનખી છાંંબી અને ચાલવલણ જેવાં હમ્મીએ તેવાં છે)

સને ૧૮૮૭ના ડીસેમ્બરમાં મી. જુદીન તેમજ જારીસરના સેકેટરી તરીકે તેઓ

૨-૧૫૦) થી નીમાણા આ નીમણુંક યથાના દરમ્યાન મી એચ એ. વાડીઆ તેમના તા. ૪
૧-૮૮ ના પત્રમાં નીચે મુજબ મત દર્શાવે છે.

When you return with your Bombay experience and the benefits derived from time and work spent and performed in such a sphere as you have had the good fortune to secure under Mr Tayabji, you must take high rank in the profession to which you wish to devote yourself. We men like Mr. Pandit and myself-are after all mere birds of passage, compared to you who are sons of the soil; and Kathiawar will I trust greatly benefit by your work as I am sure the work will benefit you in its turn. આરે તમારા મુજબના અનુભવ અને પી. તૈયબજીના દાસ નીચે રહેતાં તમે જે સમગ્ર મહત્વનો પરિચય મેળવવા બરા બાગ્યદાણી યથા છે તે મંડળના માળેના વખતથી અને જાળવેલ કામથી મળેલા ફાયદા સ્થાયે તમે પાછા ફરશો ત્યારે તેને પગીવારે વચો ને ધધી અખસાર કરવા ધારો છે તે ધધીમાં તમને હમ્ય પડવી મળવીજ નહીંએ તમે આ કુમીના પુત્ર છે તેને મુકાબરે પી. પાંડત અને મારા જેવા માણસો માત્ર પ્રવાસી પમેજ જેવા છીએ, અને મને ભરૂંસો છે કે કાઠીઆવાડને તમારા કામથી પ્રજ્ઞેજ લાભ થશે તેમ અને ખાત્રી છે કે વગાઈ કામ પણ તમેને તેવોજ લાભ આપશે)

મને ૧૮૮૮ ના માર્ચમા જેતપુર તાલુકા કોર્ટના ફક્તરદાર તરીકે ૨ ૧૫૦) થી નીમાણા દતા તા. નેઆએ મુ. ધીસીપાલીટીના ધારા ધરી તાલુકા કોર્ટમાં ૨૪ કથો દતા આજરોએ જાળવેલ કામ વિશે આરે કાષ્ટ કહેવા કરતાં પ્રાત્ત જોશીસર ૩૨૫૨ ફેનેડી સાદેખનો તા. ૧૦-૧૨-૮૮ ના પત્રમાં અનુભવેલ ઉદ્દાગ મમ થશે.—

I think your position at Jelpur as an official of the Taluk Court is by no means an easy one. It is one requiring tact and patience. I have now had plenty of time to judge of your fitness and I am quite satisfied that no one could do better than you are doing. I have every confidence in you + + (દુ. ધાઈ છું કે તાલુકા કોર્ટના અમલદાર તરીકે તમારે જેતપુરમાંને દરજ્જે કે.ક પદ રીને મરલ નથી. તેમાં આવડત અને સદનથીસતાપી વરૂર છે અને હવે તમારી યોગ્યતા આટલે નિર્ણય કરવા પુરુષગ વખત મળેલો છે અને મને વડન સંતોષ થાય છે કે તમે જે કામ જાળવો છો તેમાં વધારે સાફ કામ જાળવી શકે નહિ. અને મને તમારામાં ફરક જાનને ભરૂંમો છે)

મને ૧૮૮૮ ના માર્ચ માસમાં તાલુકા કોર્ટમાં કદ મુકારા થઈ શકવાની અનુકૂળતા તે વેળા નહિ કેઆપથી ઉપરના દોશાનું રાજીનામું આપ્યા બાદ છુટક તરજુમા કરતા દતા અને તે સાથે કામચાલી પરીક્ષા અપવાળી તૈયારી કરતા દતા. તે પછી પાલીતાણાના કુમારથી સામત-સિદ્ધએ પેતાના વધા કુચરીથી કેસાનાના રજ. પાલીતાણા સામેના કેસમાં રોડવા તા. ૭ માસ કામ રહ્યું. મને ૧૮૮૦ ના જોહોગરમાં વડવાણ રહેતા સર ન્યાયાધીશ યથા. નામદાર શરોર સાદેજ આશિષિદ્ધનો વેમ્ના ઉપર પુરું વિશ્વાસ હતો અને પત્ર અવકાર ઉત્તર મુ. ધી

કામ રહ્યો. સને ૧૮૯૧ ના સપ્ટેમ્બરમાં પોરબંદર સ્ટેટ ક્વીટીસ એકમીનીરૂઝન નીચે હતું તે વખતે ર. ૧૫૦) થી મુનસફ નીમાજ તે દરમ્યાન તેને ખરાબ આસના કેસોમાં લખાણે તથા મુખ્યત્વે કરીને પીતાનર વસ્તા વગેરે કન્ટ્રાક્ટરોના રવ. પોરબંદર સામેના કેસો ચલાવવાનું કામ તેમને સોંપ્યું હતું, અને કેળવણી આપી રહેલેને સોંપાયું ત્યારે તે પણ તેમને સુખત થયું. તે દરમ્યાન એકમીનીરૂઝર મી. સહર પારુરંગ પદિત એમને મારે નીચે મુજબ લખે છે:—

Mr. Madhavray has done excellan work on special duty especially in connection with suits against the state and saved much money which would otherwise have had to be spent in the shape of Vakils fees (મી. માધવરાયે ખાસ કામગીરી ઉપર રહીને અને ખુબસ કરીને સ્ટેટ સામેના ઘવાઓ સંબંધના સોળી સરસ કામ બાબતું છે અને બહો પૈસા બચાવ્યો છે, નહિતો તે પૈસા વકીલની તરીકે ખરચવો પડત)

મે એકમીનીરૂઝર સંબંધના તા ૧૬-૧૦-૯૩ ના મીમેમાં બીજા કેસનાંક પ્રથમ જતાવનારા વાક્યો ઉપરાંત નીચેનું વાક્ય પણ છે:—

His knowledge of law and local cases and customs of Kathiawad is very good (તેનું કાયદાનું અને રચાનું કેસો તેમજ કાઠીઆવાડના રીતગીચાને સંબંધી જ્ઞાન ખૂબ સારું છે)

પોરબંદરના હોદ્દો જોડી જતા તા ૧૧-૧૦-૯૪ ના માનપત્રમાંથી નીચે મુજબ નોંધ લેવા જેવું છે

+ + મી. માધવરાયના મુલો સર્વે પ્રકારમાં ખુબ જલમ છે તેમનું શુદ્ધ મન અને શુદ્ધ ન્યાય આપવા તરફની તેમની સદ્દ ઇચ્છા તથા અભિમાન રહિતપણું અને સચાનો સદુપયોગ કરનારા એવા જલમ મુલોથી તેણે પેતાનું કામ નેક નેવતે બાબતું છે અને સદ્દ મુદરચ તરીકે પણ તેમણે એકલોજ સતોષ આપેલો છે + +

સને ૧૮૯૪ ના ઓક્ટોબરમાં જુનાગઢ સ્ટેટના જ્યુડીશીયલ કાઉન્સેલર એન. મી. શ્રીરાજસાહ મહેતાએ ર. ૨૦૦) થી ઉના મુનસફ તરીકે નીમણુંક કરતાં પોરબંદરની જગ્યાનું શાજનામું આપ્યું. આ નવો હોદ્દો એમવતા હતા તે દરમ્યાન પોરબંદર એકમીનીરૂઝર મે. મોરીસન સાથેમે કન્ટ્રાક્ટરોના કેમની અપીલ કાઠીઆવાડની નામદાર જ્યુડીશીયલ કોર્ટમાં ચલાવવા તેમને ખાસ એસાલ્યા હતા તે કસતે તેમણે જતાવેલી સક્તિ અને ચાલાકીની કારમાં મે. મોરીસન સાથેમે ર. ૭૫૦) આપવાનો દુકમ કરી નીચેના મેમે મોકલ્યો છે:—

Mr. Madhavray proved himself to be a Judicial Officer of much industry and ability. (મી. માધવરાયે પોતે મણી અંત અને બુદ્ધિજગવાળા ન્યાય આપના અધિકારી નીવડવાની સાબીતી આપી છે)

આ કન્ટ્રાક્ટરોના કેસમાં કન્ટ્રાક્ટરો તરફથી મુજબની હાજી કોર્ટમાં હાલ વકીલાત કરવા નામીયા બારીસ્ટર મી. રેડ્ડીસ રોકાયેલા હતા. તેના પરિચયમાં આવતા તે પોતાનો અભિપ્રાય નીચેના સંદેશમાં જતાવે છે. —

I am fully satisfied from those means of knowledge that you are quite competent to discharge the duties of pleader. I considered as I told you at the time that your cross examination of Mr Goarling the applicants' expert witness was most skilful and I think the way you conducted the whole appeal was admirable and your knowledge of the Scientific details showed great diligence and no small ability. I also considered that your knowledge of law was distinctly above what one has a right to expect in the average pleader; and I am sure you said all that could have been said and nothing that need not have been said on the points of law that arose in that case. (અણી સકનાની દલીલો તે સાબિતો ઉપરથી અને ખાત્રી થઈ છે કે તમે એક વધીશ તરીકેની ફરજો નામ વગર તદ્દન યોગ્ય છે. એ તે વખતે તમેને કશું છે તેમ વાલીઓના 'એક્સપર્ટ' સાક્ષી માં એકરૂઠા. અને ઉલટ તપાસ મણીજ કુશળતા બરેલી દલીલો અને દુર્ધાર હું કે તમે જે રીતે આખી અપીલ ચલાવી તે રીત પ્રદર્શનની દલીલો અને સુનિસ્તર યાચીય વિચારણા વગર ગ્રાન મણીજ અંત અને જુદિયગ નવાવડું હતું. મેં એમ પણ માન્યું હતું કે સામાન્ય વધીશમાં કાવણું ગ્રાન દેખાતી આસા રાખી શકાય તેથી એકસ રીતે બદાર નીકળી આવતું વગર ગ્રાન હતું; અને મને ખાત્રી છે કે તમે કેસમાં જે જે કાવણાના મુદ્દાઓ નીકળ્યા તે ઉપર જે કદવું મંદજે તે વખતે કશું છે અને જે કદવાની જરૂર નહોતી તેવું કાંઈ કશું નથી) ।

માં મુલાકાતમાં લાલચાસ જેમને રવ. પોરબંદર અને રવ. જુનાગઢના સર ન્યાયાધીપને દરજ્જે રા. મેમ્બરનું પોરબંદરના મુનશી તરીકે અને રવ. જુનાગઢના મહાલ ભેરાઈયા જીવા બજ તરીકે જે કામ જોવા વધા જણવા પ્રસન્ન આવ્યો. દત્તો તે ઉપરથી નીચેનું સર્વોચ્ચ આપે છે:—

I am happy to express myself as being satisfied with his integrity ability and knowledge of law. He was entrusted with the Porbander State defence in several very important political and civil cases in the original and appeal courts which he conducted with so much zeal, industry, skill and tact that their successful termination was principally due to him. His full and searching cross examination of witnesses principally of European engineer experts on Scientific questions showed that he was superior to several pleaders already in profession. (તેનાં પ્રમાણીકપણાં, જુદિયગ અને કાવણાના ગ્રાનથી દુર્ધાર પામ્યો હું એમ બદર કરતાં અને સુખ થાય છે 'અને મણા અગતના પોલીસીકસ અને રીવાની કેસો નીચલી અને અપીલ કોર્ટમાં પોરબંદર સ્ટેટના ન્યાય અર્થે તેને સોંપવામાં આવ્યા દત્તો, અને તે તેજે રીતે નથી ખવડ, મદેનવ, ચાલાકી અને જુદીથી ચલાવેલ છે કે મુખ્યત્વે કરીને તેને જ કાવણે વેળાપીણાએ ફેરફાર આવવા પામ્યા છે. તલે સાક્ષીઓની તેમા ખાસ કરીને મુરોપીયન એન્જીનર એક્સપર્ટની યાચીય મુદ્દા ઉપરની સપુષ્ટ અને ચક્રાસીને લીધેલ ઉલટ તપાસ

ઉપરથી જણાવે આમથી કે દાસ વહીલાતના ધર્માર્માં જે વહીસો છે તેમાંના કદવાક વહીસો કરતાં તે અડીલા છે).

સને ૧૮૯૫ ના ફેબ્રુઆરીમાં જામરીઆવાદના ઇસ્લામ જાજ તરીકે નીમાયા. તે ઇસ્માન રવ. જુનામદ તરફથી શી. એ. એફ. મેકાનીકીને જે કેસો મોકલ્યા તેમાં જુનામદ તરફની દફતરબદ અને દાખલા પુરાવા રજુ કરવા શા. ત્રીકમજી નરસેશખને નીમ્યા હતા અને તેના મદદનીસ તરીકે શા. માધવરામ નીમાયા હતા. તેજ વર્ષમાં મોકલેલાં મરમાં કહીઆવાઝ એજન્સીની વહીલાતની જનરલ સનદ તેમને મળી હતી. જામરીઆવાદમાં મરાઠીઆ તથા વસ્તી કેટલે ઇસ્લામે સંતોષ પામી તે પ્રાપ્તતા માનવજમાંથી દેખાવ છે.—

આગરે જલ્દર રીને જણાવવું જેમણે કે આપની કારકીર્દી રામ અને પ્રાપ્તને પ્રિય નીવડી છે અવિકાર મદની વિચિત્રતા નિર્દોષ નિષ્કલંકિત પસાર કરવી અને મામાના બધા આપનાર તોફાની પવનના કપાટમાંથી જમ્મી જવું એ આશુનીક જમાનામાં એવા વિરલા માએજ જોલા જડે છે આજ વખત રીતે એકપવાક રહિત થયેને પામી અદલ ઇન્સાફદાર અને હમાનદારીથી આ રાજ્યના વિશ્વાસપાત્ર થવા પામ્યા હો. તે તેથીજ અડતા ઇસ્લામની ખાસીએ આપને મુકેલા છે

ઉતાની પ્રજાનું માનપત્ર.—સૈયા વિશેષ યુલ આપનામાં અમોએ એ જોરે છે કે આપના સ જોમાં વધારે અથવા એકાએ આવેમો હોય, આપની સારી એજાખાલુ ધરાવતો હોય અથવા મુદલ એજાખાલુ ન હોય, આપની પ્રીતિનું પાત્ર અથવા અપ્રીતિપાત્ર હોય તોપણ ઇન્સાફ પખવ સવેને એક નજરથી આપે જોરેલ છે જેથી આપના જેવા આ પરમધુમાં સર્વોપરી ન્યાયાધીશ છે એવું જણી અમે મનેશર રહતા હતા નવ વતી અદાલતમાં જમે પહુની તરફેજુમાં ફેરવેલો થયો નથી અને તેથી એક પક્ષ હમેશાં જાસ તે પી રહે છે. આપના ન્યાયની એ ખુબી હતી કે હારેમો પક્ષ પક્ષ સનેા પામી આપનાં વખાલુ કરવો.

નામેશીની રેયતનું માનપત્ર.—ઇસ્લા અદાલતના જાજના જેમજ મનેશા મોઢા હોય ઉપર જીરાજી આપ નામદાર સાહેબે નિજાસુવાતપણે અને પવિત્ર જાત કરજુથી જે ઇન્સાફ આપ્યો છે અને જે ઇન્સાફથી આ ઇસ્લાના વખાલુ લોકો ગરીબ કે તવંજર આપનાં કે વિદ્વાન એક સરખી રીતે પ્રસન્ન થયા છે ઇન્સાફદાર ઇસ્લામે જે જે સારા યુલ અને કામેલીજાતની જરૂર તે તે વખાલુ સ રા યુલે અને કામેલીજાત આપનામાં પુરવી રીતે છે. મોઢા હોય ઉપર જીરાજવા છતાં જીલકુલ નિરભિમાની પક્ષે જે સહુમાઈ અને સબજવાથી આપની સાથે પરિચયમાં આવનાર સાથે વલો હો તે આપના દીલમાંથી કહી ખસનાર નથી.

શેરાઈની પ્રજાનું માનપત્ર —વળી અમો ખાત્રીથી કહીએ છીએ કે આપના આ પ્રાંતના અમલ ઇસ્માન લોકોની સમાખાતી અને સુબેદ લોકોની આજા અને મલ્લખે લોકોમાં શાંતિ અને નિડરપણું સર્જણે રીતે સ્થાપિ થયેલ છે

આ જપો માનવજો 'જુનામદના આક્રિમ દીવાન સાહેબ સરદાર જલ્દાર મેચરદસ વિદારીદાસ મારશવ તેમના સવોલ સાથે શા. મેસુરને મોકલી દેવામાં આવી હતા.

સને ૧૮૯૫ ના નવેમ્બરમાં જુનામદના સબજ પ્રકરણી કોદેના જાજ થયા. એ. કર્નલ, હંદર સાહેબે પેરજાદના એજન્સીનીરૂફે શી. કમસુ રેને લાંના ૧૨૮ કલાસ માછરૂદની

જગ્યાને માટે બલામજુ કરી હતી તા. ૫-૧૧-૯૫ ના પત્રમાં લાલના જુનીઅર એડમીનીસ્ટ્રેટર
મી. કસ્ટમ્સરૂમ ઉપર તેમો લખે છે કે :—

I do not know what your brother's prospects are in Junagadh,
So I am not in a position to advise him. But I think Porbander will be
fortunate in securing his services (જુનાગઢમાં તમારા ભાઈની સ્થિતિ કેટલી આશા
જનક છે તે હું જાણું નથી તેથી હું તેને સલાહ આપવાની સ્થિતિમાં નથી. પણ હું ધારૂં છું કે
તેની નોકરી મેળવવામાં પોરબંદર ભાગ્યશાળી થશે)

એવું કહેવાય છે કે રાજ્ય પ્રકરણી અદાલતના ઠરાવો બદલ પાડતા પહેલાં અમુક
સત્તાને વંચાવવા પડે એવું અપહું જારે પોતાના સિદ્ધાંતો જોડે નાંખેલું નવું લામચાંપી
તેમણે ૧૮૯૬ ના માર્ચમાં જુનાગઢની નોકરીનું રાજનમ્બુ આપી એજન્સીમાં વડીલાવ યજ્ઞ
કરી જે ધધી ઉપર સુધી તેમણે હાથ રાખ્યો હતો આ ધધીમાં તેમણે વસ્તી તથા રાજ્ય અને
વાણિજ્યના કેસો ચલાવ્યા છે. તે તમામમાં તેણે પોતાના ઉપર વખલાતલા શુભેતી પ્રતિવિ
કરાવી હતી.

પ્રવૃત્તિવાળી જીંદગીની ચરખાવમાં જેમ તેમો કુમારશી રજીસ્ટરસિંહજીના પ્રવર હતા
તેમ વડીલાવની ચરખાવમાં કુમારશી વરધા નમરમાડીના કેસમાં તેમના વડીલ હતા, અને,
તે જાનતમાં મદારાજ જમશી રજીસ્ટરસિંહજી સાહેબે જે ઉદ્યોગ નવારવા તો લાધી છે તે
ઉપરથી તા. મેમ્બરે શુ શુ અને કેવા પ્રકારનું કામ જાળવું તે જાણી આવે છે. પ્રવૃત્તિ જનમ
સાહેબ ૨-૩-૦૭ ના પત્રમાં લખે છે :—

I take this opportunity of offering you my earnest thanks for
all your past kindness, splendid work, zeal and genuine interest in
my welfare + + (મારા બલામાં તમે જીવનકાળમાં નવાવેલ પ્રવૃત્તિ માયા, સરસ કામ, દત્તાદ
અને ખરા જીવનનું દિવ રસાંબુ છે, તેના માટે તમારો ખરા અંતઃકરમ પુર્વક ઉપકાર માન-
વાની આ તક લઉં છું)

નામદર મદારાજ સાહેબ તા. ૧૬-૬-૧૧ ના પત્રમાં લખે છે કે :—

Whatever + + I pay you for my own work will still leave me
in your debt, for you worked so well conscientiously and when I was
a poor man with no hope of success. So that you may rest assured
that I cannot forget your kindness and may I add friendship to me
and my family in hard and cruel times. I think such an acknowle-
gement is due to you from me and my family. So that your posterity
may feel proud and your community take pride also in the deed of
an ancestor in a man doing his duty unselfishly as a Vakil in Kathia-
wad where there is so much temptation to do the otherwise + +
(અમારે હું હવેકની આશા રહિત વિવહીન માણસ તરીકે હવે તમારે તમે ખરા જીવનથી એટલી
જુદી સારી રીતે કામ જાળવું છે કે મારા પોતાના કામ માટે હું અને તે 'અમુક' વોલન્ટરી

તખરો કંપની દ્વારા રહીસ. તમારે આવી સમીક્ષા કે માસ અને માસ કુટુંબ પ્રત્યે આદરનીય અને ફાવેલી દિવસોમાં તમારી મમતા અને વધારે કહ્યું તો મિત્રભાવ દ્વારા થઈ તેમ નથી. કું ખાઈકું કે માસ તમા માસ કુટુંબ તરફની કમુદાત તમારી ખાસે કરવીજ નોંધાયે ; નથી કરી તમારી પ્રજા પોતાના એક વડવાએ અને તમારી સાતિ પોતાની એક ભક્તિએ ને કાઠીઆવાડ-માં ઉભી રીતે વર્તવા માટે અવિચલ લાવ્યો છે ત્યાં વધીસ તરીકે નિઃસ્વાર્થપણે પોતાની ફરજ અદા કરેલી નોંધ મગરજ સર્વ થકે).

સને ૧૯૦૨-૦૩ માં જોતપુરના અધ્યક્ષ કરજવાર તામુકદારના સેવકારોએ પ્રીતી કાઠ-નીશમાં અપીલ કરી હતી અને તે કાઠને કાઠીઆવાડના કેસોમાં અપીલ સાબળવા અધિકાર છે એવી લલત ચલાવી હતી. તે અપીલના જવાબ વગેરે સગભરા તમામ કામ નામદાર એન્ટે કુધી મવનંદ મી. કીનની સંમતિથી મુપરિટેન્ડેન્સ મી. ટોડસને થા મોમુરને સીધું. તે સંજોગમાં મી. કીન વા. ૨૮-૧૧-૦૩ ના ૧૪માં નીચે મુજબ લખે છે:—

I should be departing from my usual practice were I to give you any formal testimonial but I am glad to let you know that during my stay in Kathiawad I formed a very favourable opinion of your character and of your ability. In the work you have done for the Agency and in the conduct of cases in the Agent's court you have invariably given me satisfaction. I believe you to be quite straightforward in all your dealings and this is a quality which is especially valuable in Kathiawad. (ને કું રીતસર સર્વોચ્ચ તમને અધ્યુ તો મારી ઉરકમેજ રીતથી નિરૂદ વર્તન કહ્યું મણાવ પણ તમને જણાવતી અને મેહક પ્રુથી ઉપજે છે કે કાઠીઆવાડમાં દુ રહ્યો તે ફરમીયાન તમારી સાલસલજ અને પ્રુદિગળ માટે અને પછાજ સફલાવ ભવો વિચાર અમારો છે. એન્ટી વરફી વમે જલવેલ કામમાં અને એન્ટ સાહજની કાઠમાં તમે ચલા-વેલ કેસોમાં અને એક સરખો સંતોષ આપ્યો છે કું માનુંકું કે તમારા તમામ અવદારનાં તમે વાન ન્યામી છા અને આ મુજુ ખમુસ કરીને કાઠીઆવાડમાં કિંવતી છે)

આ સિવાય ૧૯૦૧-૦૨ માં લોજીના કાઠેર સાહેબ જસરવલ્લિદાસ અધુન દેવલોક ચવા જીરે માફીના વારસો વકારામાં પામી હતો, અને તેમાં વલસાણના લાલા જામુખ એક ઉમેદવાર હતા. તેની જગીર એન્ટસ; જમી આતામાં ફોવાથી રા. મોમુરને મુપરિટેન્ડેન્સ ટોડસન સાહેબે તેમની વધીયાત સોંપી હતી. સગનના વે કેસના કાઠ-સેલ મી. હેનરી એ. વાઈલ વા. ૧૮-૧૨-૦૮ ના ૧૪માં લખે છે:—

I am quite sure Balubha could have had no more capable and energetic advocate than yourself + + (તમારા કરતાં વધારે કામેલ અને જંતીલો વધીલ જામુખને મળી જલવ નહિં એ કું સંપૂર્ણ આવીથી કહું. મું.

આ વારસા કેસના સંજોગમાં કાઠીઆવાડના રાજરજવાડાએ તમા આવાતોમાં જાફજ આમણી ઉની વાલ હતી અને તે સંજોગી કેસવાક પ્રવાસ કરવા માટે સ. મોમુરની સાથે પ્રામખ

ના નામદાર રાજસાહેબ, મોરબીના નામદાર ડાકોર સાહેબ, વાંકાનેરના નામદાર રાજસાહેબ તથા વઢવાણના નામદાર ડાકોર સાહેબે કેટલીક વાતચીત કરી ખરી હકીકત જાણી હતી.

વઢવાણના નામદાર ડાકોર સાહેબ જાણસિંહજી ૧૯૧૦ માં અગ્રુત દેર થતાં તેમના વારસ વરીકે રાણુભી જસવંતસિંહજીનો કેસ ચા. મોસુફે લીધો કારણ કે રાણુભી વરણી અલસપાટણની ઓઢીના હક સંભાળીના કેસમાં તેઓ વળીવ હતા; અને ત્યારથીજ તેમનો સંનધ જાણ્યેયો હતો. કેટલાક સલાહકારોની સલાહ પણ તેમજ હતી. તેમાં પરિણામ હેતુકર્મ આવ્યું અને નામદાર ડાકોર સાહેબ જસવંતસિંહજી આજ સુધી તેમને આરે અતિશય બાનજી થરાવે છે.

ધ્રાંધ્રાના મરદુમ રાજસાહેબ સર જાનસિંહજીનો રા. મોસુફે ઉપર અતિશય વિશ્વાસ હતો. તેમ કુમારથી રજીવવસિંહજી નો કેસ ચા. મોસુફેને આપ્યા ગાદ નવાનગર સામે ફક્ત વજેરે આર જામની વકીલરમાં ધ્રાંધ્રા વરણી રા. મોસુફેને રોક્યા હતા, જ્યાં નામદાર સર જાનસિંહજીના સ્વમિવાસ ગાદ કુમારથી નટવરસિંહજીનો કેસ રચ ધ્રાંધ્રા સામેનો રા. મોસુફે લીધો હતો તે પણ મરદુમ રાજસાહેબના વિશ્વાસને જાંજેલ હતું પરંતુ તે વખતના રાજસાહેબ સર જાણવસિંહજીની રાનાઈ આ જોએ દેખાઈ આવે છે કે તે કેસનું ધરમેલે સમાધાન કરવાની ઇચ્છા થતાં તે કામ તેઓએ રા. મોસુફે દયુ પાર પાડ્યું હતું; અને ચા. મોસુફેની રીના પૈસા આપી હતા તે પાછાં પાછાં સુધાવી લીધા હતા.

કુમારથી હરમખજી અને રચ મોરબી વચ્ચે ના અરાસ કેસમાં મોરબી સાથેનું સમાધાન કુમારથી હરમખજીના વળીવ હતા તો પણ તેમણે કહ્યું હતું; અને તે કરતાં મોરબીના નામદાર ડાકોર સાહેબના મન ઉપર કેટલીક જલતી સારી અસર કરવા તક મળી, જેને પરિણામે નામદાર ડાકોર સાહેબે તેની સાથે થયેલા સારો સંનધ રાખ્યો હતો.

સને ૧૮૯૮-૯૯ ના અરસામાં ઉઠેપુરના દીવાન ડાકોરી જાણવ તતિંહજીએ કુમારથી હરમખજીની સંમતિથી પોતાના કેસમાં વિશ્વાસ પાત્ર વળીવ તરીકે ચા. મોસુફેને રોક્યા હતા અને તે કેસનું પરિણામ પણ હેતુકર્મ નીવડ્યું. રચ. ઇસ્તના મદારાજ સાહેબ સર પ્રતાપસિંહજી નો નાર્થો ફેર્યો હતો તે, ચાંચનું મલ્લુ જાનથી કામ તેમનાથી સેતા તે ઉપરથી જાણ છે, તે ઉપરાંત જ્યારે સર પ્રતાપ જોષીપુરમાં રીજન્ટ તરીકે નીમ્યા તો વખતે રા. મોસુફેને સલાહકાર તરીકે પોતાની વળીવત નાદુરસ્ત રહેતી તે જાનમાં લઈ તમામ સમયગતા સાથે લઈ જવા ઉમ ઇચ્છા જવાવી; પરંતુ વળીવતના કારણસરજ રા. મોસુફે તે કામ લઈ શક્યા નહિ.

જસાપુર કેસમાં જસદણ વરણી તેઓ જાણ હતા. તે પહેલાં તેઓ દમેલો જસદણની સામેના કેસોમાંજ વળીવ રહેતા હતા અને આ જસાપુર કેસ ને કાઢી સોંકામાં અપાયેલ દાખલણની જમીનની સ્થિતિ કેવી મજબૂત તે સંભાળીને ફક્ત દોવાથી કોઈ દરનારોમાં જુદું દિવસેલો કેસ મજબૂતો હતો તે કેસ જસદણે રા. મોસુફેને આપ્યો જેમાં પણ હેતુકર્મ મળી હતી.

આ જમી કિસ્સાઓમાં કાઢીવાવાઝ અંદરના રાજરવાનો સાથે અવગણવડ સંનધમાં આવેલ છતાં કદરવાન રાજ સાહેબોએ કુખડ વિશ્વાસથી રા. મોસુફે વરણી જોડે છે, અને કાઢીવાવાઝ જુદારનાં રાજરવાનોએ પણ રા. મોસુફેની નિષ્પક્ષપાત રહેણીની પિછન પોતાના કેસે સોંપી કરી જનાવી છે.

કુટુંબમાં રા. મોસુરે પશુભાગે પોલીસીકર કેસોમાં નાના મોટા જે જે વાણજાના પ્રસંગોમાં આવેલ તે તમામના આગ વધીક વરીકે નહિ પણ નિષ્પક્ષપાત સલાહકાર વરીકે નહુ સેવા જાણવી છે.

એક મુદત્ત વરીકેની જેની જનસમુદાય કાયદેની રહેણીમાં પણ તે સ્પષ્ટ વડા—અને જાણુ નહિ પસંદ કરવાવાળા વરીકે જાદાર હોવામાં આવ્યા છે. તે એટલે સુધી કે જે પોતાને ખાત્રી થાય કે પોતાથી કંઈ અણધારું થઈ છે તો પોતાની તે વખતની મનબંદરી હતી તે વરવ કહી દેવા હતા, અને તે આગતમાં ફરક પ્રસન્ન આવળ જારગ કરતા એટલું જ નહિ મનથી કે પોતે કુનીયાની નજરમાં અચૂક કામ કે કંઈમાં હોવા હોવા છે તે જાણવા હતા પણ તે કામ કે કંઈની ફરક ખરી હરીકત જાદાર ફરકની જાણુ મારે મુખી સાક્ષી નથી એટલે તો કુનીયાનો અભિપ્રાય બેઠોરી લેશે જોઈએ એમ માનવા હતા. પણ જે તેમના નજરના પરિવર્તણા તેમજ પ્રસન્ન પ્રમાણે અચૂક વાત જામળ લાગી તેમની પાસેથી તેમની સ્પષ્ટવક્તા વરીકે કુદરતી પ્રકૃતિ ને કામ જે પ્રુવાસા મેળવી જામળાણા થવા છે તે દિ મતથી કહી શકે છે કે તેમણે પોતે જાણી અને સીધી રહેણીથી કાદગી રાફ કરી હતી તે રહેણી હોવાની થકી સુધી જાણા દકની ચકયા હતા.

રા. મોસુરું ૫૨૬૬ લગે રાજકોટના રા. મુળક કર જીવણરામ જોડાનાં પુત્રી લામકુંવર વેરે મણેલું હતું. જે પણ પુત્રો મુખી ૨૪-૨-૬૨ ના રોજ વિદેહ મણેલાં હતાં અને તે પછી જામ નગરના રા. રંમીચલસ જેઠા કર જાણીનાં પુત્રી જયવત્કુંવર સાથે લગ્ન મણેલ જેનાથી પણ પુત્રીએ કામ હતી અને તે પણ તા. ૨૨-૫-૬૬ના રોજ જીવરી ગયાં છે રા. મોસુરું જીલ્લા વખત ધરભંજ થયા પછી તેમની મોટી પુત્રી જાદન સગિતાએ રા. મોસુરું સરીરે કંઈકાં વધા થયાં જાઈ અને તેથી ઘટ્ટભવતી સંજ્ઞાદિથીથી પીડિત હતું તે વખતમાં જે સેવા જાણવી હતી તે અપૂર્વે હતી, અને એથી કાણી પુત્રી પોતાના કામમાં કુંજરતાં તેમના કિલને નહુ લામણી રજા કરતી હતી. તે આધિભાષિમાં છે માસમાં રા. મોસુરું પોતાનો દેહ ત્યામ તા. ૨૭-૧-૧૯૭૨ના સવારના સવાસારના અરણમાં કંઈ હતો.

રા. મોસુરું હમેશનું વાંચન પોતે અધિવ્રત હોવાથી અતિ વિસ્તૃત નહોતું ૫૨૬૬ પોતે પોતાના ફરજનું નિમ્મન કરવા તારફ અને તેટલાં અંગેજી તમા કંઈ વેદકનાં પુસ્તકોનું અનુ-ચોક્કન કરવા રહેતા, અને હમેશનાં ન્યુસપેપરો સિવાય સ્વામી સમર્થ્યેનાં અપણાં નહુ વાંચતા હતા.

‘જિમાસિક’ ના પ્રારંભથીજ તેઓ જિમાસિક કમીટીના સભાસદ હતા અને અમેને તેમની સલાહ અને માર્ગ જાણીનાં મેળ રીતે જાણી રહેતી.

આવા શુદ્ધ અને સરલ જીવનવાળા ચુરસ્થને મારે લામણી કાને ન થારી અને તેને મારે કારીને નીચેના રજાઓ ખાત્રી આપણાં—

કમીટીવાળાના પ્રખ્યાત જુડીસીઅલ અસિસ્ટન્ટ મી. રેન્ડોલ્ફને તેમના દેહમાં રા. મોસુરું ના જીવનના અગર મળતાં તેઓ તેમના ચિરંજીવીએ હરના પત્રમાં લખેલું:—

His personality will be much missed both in his immediate circle and in the province of Kathiawar. I had a great respect not only for

his lucidity of mind and penetrating power of expression but also for his straightforward and enlightened views. I am sure that his influence will be much missed in Rajkot. (તેની ભવની આખી તેના નજીબના ખંડમાં તેમજ કાઠિયાવાડ ઇલાકામાં જુદા જુદા ભાગોમાં અને તેમના માટે, મનની સ્વચ્છતા અને આરપાર અસર કરે તેવી બોલવાની શક્તિને માટેજ નહિ પણ તેની સીધી રહેણી અને લગ્ન વિચારો માટે મોટું માન હતું. અને આથી છે કે તેની ખીલ ઉપરની માનસિક અસરની રાજકોટમાં બોલે પાડે)

મી. હોલસન કરો (૪૪૫૪) થી રા. જનવિલાસ ઉપર લખેલું:—

+ + + The loss is not to the family alone but to the whole Agency for there was no one who held before himself a high standard of professional probity and zeal than did your father as I learnt in more than one important cases. I always felt that when anything was in his hands it was safe. He was a friend whom one could trust. + + + (આ બોલે કાંઈ કુટુંબ એકનેજ છે એમ નથી પણ આખી એજન્સીને છે કેમકે એક કરતા વધુ જામલના કસ્ટોમર્સ એ જાણુ છે તેમ તમારા જિવા સિવાય કાંઈ પેતાના પંડાની શુદ્ધતા અને ખંતનું ઉચ્ચ ધોરણ જતાવી શકે નથી; અને મને હમેશાં એમ લાગ્યું છે કે જે કાંઈ તેના હાથમાં સોંપાયું તે સવીચલામતજ હતું. તે બરોસો કરી સમાજ તેવા મિત્ર હતા)

૧. મોસુર રાજકોટ લેમ લાલચેરીના પક્ષે વર્ષ સુધી મેનેજરના કમીટીના મેમ્બર હતા તે ઉપરથી તે કમીટીએ અને રાજકોટ પેકી જામનગર, છકર, ભાવનગર, મોરબી, મેંડલ, વડવાજી, વાણદેવલી, વડીવા અને વાજસુરવાળા ઉપરાંત સર રીસાજીશાહ મહેતાએ પક્ષના લાલચી ભરેલા રાજકોટમાં દીલસોજી જતાવી છે.

કાઠિયાવાડ પ્રાંતના તે વખતના એજન્ટ અને હાલના મુખ્યમંત્રી નામદાર મવરનરની કારો બારી સમાના મેમ્બર આંતરેનજ મી. હીલે નીચેની પ્રથમ સાબળી નહેરખનર તા. ૨૬-૧-૧૨ ના રાજ એજન્સી એજેન્ટમાં જદાર પાડી ચ. મોસુરની કાંઈથી ઉરદમેક આપણા ભાષ્યોના દિલ ઉપર નયુના તરીકે જામલ રહી જાણકાર કરવા મન લલચાળા કરે તેનું કરી જતાવ્યું છે. (આજ સુધી કાઠિયાવાડ એજન્સી એજેન્ટમાં એક માનગી ગૃહસ્થ માટે આવી નહેરખનર આપવામાં આવેલ નહોતી.) આન. મી. હીલ લખેલું કે:—

It is with great regret that the Agent to the Governor, has learnt of the death of Mr. Madhavrao J. Baxi. By the example he gave of straightforward and upright conduct he exerted an influence upon the community which will be greatly missed. (મી. માધવરાવનાં મરણની નોંધ લેતાં એજન્સીને પક્ષી દીલગીરી પેદા થઈ છે. આથી અને પ્રમાણિક વર્તનને જે લાભો તેણે જતાવ્યો તે સાર્વજનિક પ્રાજ ઉપર જેવી અસર કરતો હતો કે તે અમરની બોલ જુદા જુદા ભાગોમાં.)

તેમના પુત્રો પેકી તેમના જ્યેષ્ઠપુત્ર રા. જનવિલાસ રા. ઉંદર રાજકોટનાં એજન્સીનાં

સન્સ્પેક્ટરનો ઠોડો ભાગવે છે બીજા પુત્ર ૨૮. ભોમીલાલ શી એ એલ. એલ. શી એન્જનીમાં
બકીલાલ કરે છે, અને ત્રીજા પુત્ર ૨૯. રતીલાલ પેદરનંદર રહેતાં પચ્ચીક વડેસ બોતોમાં
બેઠાયા છે.

આવા સ્વતો વિશુદ્ધ સ્વયમેવ સિદ્ધ. જીવાત્માના ઉપર અજ્ઞાનેશ જીવનનો બોધ હુંકમાં
લેટલા પુરતો તે પામી યજ્ઞાન છે કે સર્વના જેવા સામાન્ય સંભોષેને પણ નો માનવી ધારે તો
કેવળ સરલ સુદર આચાર વિચારના એકપદાશ પરમ અદ્ભુત પ્રકાશન સાધક જનારી કહે છે ;
અને તે પરમ અદ્ભુતતા તેનાં પુસ્તકના અસ્તિત્વથી હોઈને એવા જીવાત્માની સાંકેતિક જીવનમુદ્રા
અનેક આસ જોનેને સન્માર્ગદર્શક બીવડે છે તેમ સદ્ગત માધવરામભાઈનું શુદ્ધ કંચન જેવું
આરિય સર્વને અવલંબનરૂપ બીવડે તમારું

ત્રિમાસિક આંદીસ.

મનુસ્મૃતિમાંથી આપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વગેરે.

(અનુસંધાન ગત યુસ્તક પૃષ્ઠ ૧૮૦ થી.)

અધ્યાય ૪ માં શ્રુતરથામમ કશ યવા પછી આજીવિહાના ઉપાસ, શ્રુતરથના ધર્મો, અનધ્યાય
વગેરે વિષયો આપેલા છે પરંતુ તેમાંના ઠોડો ભાગ મણે બાજે સર્વને ઉપરિષ્ઠ છે. તેથી દરેક
શ્રેણી કામચલાવ કરવાનો વિચાર થતો નથી. માત્ર ઉપરોચી વિષય સંબંધના શ્રેણી આધારભૂત
તરીકે લખવામાં આવેલી.

ચતુર્વિધમાયુષો માગમુપિત્વાર્ધ ગુરૌ દિજઃ ।

દ્વિતીય માયુષો માગ કૃતદારો યદે મસેત્ ॥૧॥

આયુષ્યના ચાર ભાગમાંથી મહેતા જામમાં પ્રાપ્તવે મરને પેર રહી વિધાબધાસ કરવે
અને બીજા જામમાં સ્ત્રી-પરણીને શ્રુતરથામમમાં રહેવું

૧ - આ શ્રેણીમાં કહેલા વર્ણન આયુષ્ય અને તેના ચાર ભાગ પૈકી દરેક ભાગ કહેલા કહેલા
વર્ણને અજુનો તે અયુષ્ય નથી વેદના “યતાયુર્વે પુરુષઃ” કહેલું છે એટલે એ વર્ણન આયુ-
ષ્ય પુરુષનું બેભાવ અને તેના ચાર સરખા ભાગ અજુમાં આપે તો પચીસ વર્ષ સુધી વિધાબધાસ
કરવો એમ કમ નીકળી કહે મનુ મદોરાને છત્રીસ વર્ષ સુધી વેદધ્યન કરવાની આજ્ઞા કરી છે
તેનો અર્થ એમ સમજાય છે કે જો તમામ વેદોનું અધ્યયન પચીસ વર્ષ સુધી ન થાય તો છત્રીસ
વર્ષ સુધી પણ કરવું. અને તે અર્થ હોય પરંતુ આજીવિહા માગમાં વિધાબધાસનો સમય પણ તેજ છે
એટલે પચીસ વર્ષ છે. મેડીયુલેક્ષનની પરીક્ષાની સેળા વર્ણવી જાય શ્રુતર ઠરી છે તેમ જોતાં પણ
પચીસ વર્ષ હોય પણ એક ખાતાની કીમી વિધાધર્મ મેળવી કહે છે.

આજીવિહાના ઉપાસ સંબંધમાં એવું જાણે છે કે આપણે માગ ન હોય જારે કોઈને પીડા
કર્મ ક્રિયા અથવા બોધી પીડા કરીને આજીવિહા ચલાવી. તેમજ શરીરને મેલ ન પડેવે

એવી રીતે અનિનિત કષ્ટ કરીને પતનો સંગ્રહ કરવો. આજણુ માટે જ જાતના આશ્ચર્યના
વસ્તુ જાતાવેલા છે તે નીચે પ્રમાણે:—

કૃતામૃતામ્વાં જીવેષુ મૃતેન મમૃતેનચ ।

સત્યાનૃતામ્વામાપિ ષા ન શ્વૃત્યા કદાચન ॥ ૪ ॥

આજણુ જાતથી, અમૃતથી, મૃતથી, પ્રમૃતથી, જાવવા તો સત્યાનૃતથી આશ્ચર્યના
કરવી, પણ કદી પણ શ્વૃતિથી આશ્ચર્યના કરવી નહિ

મૃતમુચ્છશ્ચિલં ક્ષેપમમૃતં સ્પાદયાચિતમ્ ।

મૃતં તુ યાચિતં મૈત્સ્યં મમૃતં કર્પણં સ્મૃતમ્ ॥ ૫ ॥

સત્યાનૃતં તુ ષાણિજ્યં તેન ચૈવાપિ જીવ્યતે ।

સેના શ્વૃતિરાહ્યાવા સસ્માર્ચા પરિવર્જયેત્ ॥ ૬ ॥

હાજી ખેતરમાં પકવ દેવ તે વીણી વધ જરૂર નેહણું જામ પેદા કરવું તે કાવ, યાવના
વિના કાષ આપી જાવ તે અમૃત, બિંદુ માગીને મેળવવું તે મૃત, એવીવાદી કરી મેળવવું તે
મમૃત નેપારથી મેળવવું તે સત્યાનૃત અને સેના કરવી તે શ્વૃતિ થી મેળવવું કહેવાય છે.

ઉપર જે આશ્ચર્યના કદાચતા ઉત્તરતા પ્રકાર જાતાના છે તેનો ખરી રીતે કદીરે લે
દાજ ઉલ્લેખ કમ પદ મથો છે.

તેકરી જે નષ્ટ મણેલી છે તેને તેમજ જાણારને દાખના જમાવામાં ઉચ્ચ પંખાતરીકે
મુજબમાં આરે છે. આમળના સમયમાં પ્રાણજનું કર્તવ્ય સાચવું જાણેકન કરવું, કામ કરવો
અને તેવી રીતે જન સમુદના કષ્ટાણુ અર્થે પોતાની કાંઈક નિર્મિત કરી; એ હતું. તેઓને
મોજશોખ કે વીણ રીતની બપહારની બહરીવાત પછીજ થોડી હતી. એટલે તેઓનું મુખ
કર્તવ્ય જે હતું તેને અનુસરીને આશ્ચર્યના ઉત્તરતાનો કમ નાહી કરેલો જણાય છે નવમ
શ્રેણીમાં જને મેટા કુટુ જનો નિર્વેદ કરવાનો દેવ તેને જે પ્રકારની હિતિથી નિર્બંધ કરવાની
જૂ આપી છે દરેક હિતિવાળને ય કર્તવ્ય છે તે પણ તે શ્રેણીમાં તેમજ દહમ શ્રેણીમાં કહેલ છે.

આશ્ચર્ય માટે વિશેષ લખ્યું છે કે જાણુએ વૃત્ત ગીત જાણના પંખાથી જાણ
વિશ્વ કમો કરીને, અને પતિત વજેર પાસેથી પન મેળવવાનો, પ્રયત્ન કરવો નહિ. પણ મુદ્દસ
જાણુએ પોતાનાં વધ કર્મ પન સાચી વિષા અને કુળને અનુકૂળ વધ પડે તેવો નેપ, તેવી
વાણી અને તેવી બુદ્ધિને ઉપયોગ કરીને જમતનો જપહાર કરવો.

મુદ્દસે કાષ પણ અતિથિ આરે તેને ધરમાં મેલવાને આસન, જમવાને મોજન, મુરાને
કપ્પા, પીવાને પાણી અને રજા મૂળ વડે કક્ષિત પ્રમાણે આપી તેનો સહાર કરવો તેથી વિશ્વ
જામનીઓનો, આજમ વિશ્વ આશ્ચર્યનાથી જાવનાઓનો, કંઈકનો, કોઈનો, વિશ્વ વડે
કરનારાઓનો અને જક-મકોનો વાણીથી પણ સહાર કરવો નહિ

મુદ્દસે સ્વદસ્તે પાક નહિ કરનારા પ્રકારી, સુન્ધાથી, વજેરને પાવાળ આપવું
વધા પોતાના પોત્ત વર્મને આજણુ ન આરે તેમ જા અને મેલન જાણુઓને પણ મોજનમાંથી.

આમ આપવો મુદરજ ને કુપાયી સીદ્ધતો હોય તો તેણે સતીજ સળ વજનન વધા કિંમ્પ પાસેથી ધન લેવા ક્ષમ્ભ કરી પરાંત પવિત પાસેથી ઇચ્છા કરવી નહિ.

નિત્ય માયાના દેસ, નખ અને દાદી ક્તરાવવી, નિમ્મદ કરવો, સ્વેત વચ્ચ પહેરવાં ; આંતર અને નહારથી પરિત રહેવું, સ્વાધ્યાય ભણવો વધા પોતાના દિતમાં પરાયણ રહેવું.

લગતા વધા અસ્ત પામતા સૂરને બુદ્ધિપૂર્વક જોવો નહિ.

મુદરસ્યે જોક વચ્ચ પહેરીને બોળન કરવું નહિ, નસ નહાવું નહિ વધા માને વચ્ચે ભરમ ઉપર કે ઓછામાં પેંછાન કરવો નહિ. તેમજ દળવડે જોડેલી ભૂમિ ઉપર, પાણીમાં, અગ્નિ માટે ઇંદની અલેલી વેદી ઉપર, પવેત ઉપર, છલું યથ સ્થેલા દેવમંદિરમાં, સરસા ઉપર, છલ બંદુજો વગા આગાઓમાં, સાલતાં સાલતાં, ઉભા ઉભા, નરીના તીર પાસે તેમજ વામુ અગ્નિ આગણ, સૂર્ય, પાણી માથની સામું જોઈને પણ પેંછાન કરવો નહિ. સરીરને તથા મસ્તકને દાંડી, પાણીને નિયમમાં રાખી જોડેસે ઘેન રહી, સ્વવધાન થઇ મળખૂત કરવા બેસવું.

અગ્નિને ઓઢેથી ધમવો નહિ, ઓને નસ સિંચવિમાં જોવી નહિ, અગ્નિમાં અપવિત્ર વસ્તુ નાખવી નહિ, અને પવનાં વગ્ગવાને તપાવવાં નહિ, આદશા તીચે અગ્નિ રાખવો નહિ, સત્તર અને સાંજની ધૂધિ વેળાએ બોળન કરવું નહિ, જોક આમથી બીજે મામ જવું નહિ તથા સૂવું નહિ. પોતાના મળામાંથી માગ્ગ કાઢવી નહિ, ઉઠ્ઠાં પરમાં જોકલાએ સૂવું નહિ. રત્નસ્વથા સાથે ભાષણ કરવું નહિ અને થડમાં નિમત્તણ વચર જવું નહિ.

જે મામમાં પણ અપર્માજો રહેતા હોય તે મામમાં રહેવું નહિ, તેમજ જે મામમાં અત્તવ બાધિ હોય તેમાં પણ રહેવું નહિ, જોકલાએ પપ કરવો નહિ, તેમજ લાંબા વખત સુધી વસવું નહિ.

નાચવું નહિ, તથા આવું નહિ, વાછત્રો વગાડવાં નહિ, ખમા ઠોકથા નહિ. તથા જ્ઞાનન્દમાં આવી જઇ યીસો પડવી નહિ, રોષ પણ વિવસ પામથી રમવું નહિ, હાથવંડે જોડા ઉપડવા નહિ, મૂવા, સૂતાં અજ ખાવું નહિ, જોક હાથમાં અજ રાખી ખીલ હાથથી ખાવું નહિ. તથા બેસવાના આસન ઉપર અજ મૂકીને ખાવું નહિ, સૂર્ય અસ્ત યથ અથ પછી જોમાં તથા હોય તે વસ્તુ ખાવી નહિ, નગ્ન સૂવું નહિ, અછડે ઘોડે કરવ જવું નહિ.

પવિત આંકલ ટેક, મૂર્ખ, અર્ધિષ્ટ, અંતન, નર, મામથ, વજેરની સાથે વસવું નહિ, તેમજ કુતખી, નિરઘમ્મ, મહાપાતાળી, ઘેર, અપવિત્ર વધા સત્તુની સાથે પણ વસવું નહિ.

ન સંહતામ્યાં પાણિમ્યાં કપ્પ્યેદાત્મનઃ સિરઃ ।

ન સ્પૃષ્ઠેષૈતદુચ્છિષ્ટો ન ચ સ્નાયાદિના તતઃ ॥ ૮૨ ॥

અર્થઃ--જે હાથ જોકલા કરીને પોતાના માથાને ખજવણવું નહિ, જોકે ઓઢે માથાને સ્પર્શ કરવો નહિ તથા માથું ભીંજવના વિના નહાવું નહિ.

બ્રાહ્મે મુહૂર્તે બુધ્યેત્ ધર્માર્થૈં વાનુચિન્તયેત્ ।

કાયલેષાંચ તન્મૂલાન્વેદતત્વાર્પમેવચ ॥ ૯૨ ॥

અર્થઃ--ગ્રાહક મુહૂર્તમાં ઉઠવું, પરસ્પર વિરોધ રહિત ધર્મનો તથા અર્થનો વિચાર કરવો, અપાના ઘેઘેનો પણ વિચાર કરવો, વેદાદનો પણ વિચાર કરવો, અને પરમાત્માનું સ્મરણ કરવું.

સ્ત્યાયાવશ્યકં કૃત્વા કૃતશૌ ચઃ સમાહિતઃ ।

પૂર્વોર્સઘ્યાં અપંસ્તિષ્ઠેત્સ્વકાલે ચાપરાં ચિરમ્ ॥ ૧૩ ॥

પ્રભાતમાં ઉઠી મળ તથા મૂવતો ત્યામ કરી, ધૃતિકાળે જૂરાં જૂરાં અપવિત્ર અગ્નિને પમાડી, નાહીને સ્વાધ્યાય થવું તથા પ્રભાતની સંધ્યા કરીને ઉઠાં ઉઠાં ગાયત્રીનો જપ કરેલો તેમજ સાયંકાળે પણ સંધ્યાવંદન કર્યા પછી વાઘજો ઉઠે ત્યાં સુધી ગાયત્રીનો જપ કરેલો.

ઋપયો દીર્ઘર્સઘ્યાત્માદીર્ઘમાયુરવાપ્નુયુઃ ।

પ્રજ્ઞાં યજ્ઞશ્ચ કીર્તિં ચ વહ્નવર્ચસમેવચ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:-અગ્નિજો લાગ્યા વગર સુધી ગાયત્રીનો જપ કરવાથી લાગ્યા આપુખતે, બુદ્ધિને વંદ્ય (દાનથી થયેલી ખ્યાતિ) ને, કીર્તિને (લાભથી થયેલી ખ્યાતિને) તથા વહ્ન તેજને પ્રમે છે.

નાવિસ્પૃષ્ઠ મધીયીત ન શુદ્રજનસંનિષૌ ।

ન નિશાન્તે પરિશાન્તો મહાધીત્ય પુનઃ સ્વપેત્ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:-અહર તથા રવર સમભવ નહિ તેમ અણવું નહિ, ચક્રની સમીપમાં અણવું નહિ. તથા મહાધી રાત્રે વેશાધ્યયન કર્યા પછી યાદી ગયેલા હિન્ને ખાઈ મૂવું નહિ.

યયોદિતેન વિભિના નિલયં છન્દસ્કૃતં પઠેત્ ।

વહ્નછન્દસ્કૃતં ચૈવ દિનો યુક્તો દાનાપદિ ॥ ૧૦૦ ॥

અર્થ:-તે પ્રભાતે અધ્યયનનો વિધિ કરેલો છે તે પ્રભાતે નિમ્ન મંત્ર ગાયત્રી સ્વાધ્યાય કરેલો અને જો આપતિ ન હોય તો એકસે અવકાશ હોય તો મંત્ર તથા આદ્યજ્ઞાનેનો સાધ્યાય થઈને હિન્ને સ્વાધ્યાય કરેલો.

શ્લોક ૧૦૧ થી ૧૨૮ સુધી અને આગનો વિષય આપેલો છે હાલ તે પ્રભાતે તમામ જ્ઞાન-ધ્યાન ધાળવા સમય નથી તેથી તે વિષે લખવા મોકૂફ રાખેલ છે હવે શુદ્ધચેના સદાચરણ ચિરી કરેલમાં આપશે.

જ્ઞાતિ વર્તમાન.

લુનાગઢ.

નાગર બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિનો ઠરાવ. સંવત ૧૯૬૮ ના માસદર સુધી ૭ મંત્રજ્ઞવારે શ્રી હાલકે-શરમાં નાગર બ્રાહ્મણની યાદિ ભેગી થયેલ તેમાં નીચે મુજબ ઠરાવ પસાર થયો છે:-
વામ્નદાન થવા પછી કોઈપણ માણસને કન્યા રાજવી હોય, ત્યારે તેનાં સમારકો યાદિ ઉપર ૨૧૫ કરચં. તે ૨૧૫ કરચંનાં કારણે ઉપરથી યાદિ સંમતિ આપેલો, વામ્નદાન ૨૬ કરચં. તે પછી કોઈ કરી તે નવે ૫ સુધી યાદિ નહાર તથા કરી ૨૦૦૦ ૬૬ થઈ. હવે પછી યાદિ ભેગી થઈ યાદિનું ફિરકુ આંશવા થીતાર કરે છે.

ગાંધીથી કારેક જણા હતાં. યુગેથી ૬૬૨-૨૧. ૨૧. મોરપરજાલ માલવરાવના વિ-જાંતીલાલના મજા હાલમુન મામજાં કરેલ હવે પ્રસંગનો લાભ લઈ વડીલાના નામદર

૧૧. ઇસ્માઈલી માવાવાળા સાહેબે આર સોલી જમીન તથા બે કોસ વાડીના તથા હાથાના ના ઇસ્માઈલી વાજસુરવાળા સાહેબે બે સોલી જમીન તથા એક કોસ વાડીના તથા ૫૨૫ રૂ. માટે આપ્યા છે.

નીમણું કે ત્યાં ફેરવદલી:—(૧) રા. રા. જન્મચંદર રમાજંકની નવાણીયા ખીજડીયા મેનેજરની જમાઓથી જેતપુરની જમાવાળા એરોડના મેનેજર તરીકે બદલી થઈ છે.

(૨) રા. બાપુભાઈ જલવાજ મજબુદ્દાર મારીટર એલેક્ઝાન્ડર મનમગમાં સર ન્યાયાધીશ નીમાયા છે.

(૩) રા. રા. બાપુભાઈ જલવાજ વેંચુવ જે દારક એંગ્લોવરનામુલર સ્ટુકના હેઠ આસર હતા તે ડેપુટી એન્ડ ઇન્સ્પેક્ટર થયા છે.

(૪) નીચે પ્રમાણે પગારમાં વધારો બાહેર થયેલ છે.

નામ.	હોદ્દો.	મુળ પગાર.	વધેલ પગાર.
રા. રા. પુરોહિતમરાજ બ નાણાવટી	એન્ડ ઇન્સ્પેક્ટર	૬૦૦ ફોરી	૨૮ ૧૭૫
" મોતીચંદર એસ રેસાઈ	ડે એન્ડ ઇન્સ્પે	૩૦૦ "	૩૭૫૫૬૦ ફો.
" જીવતરાજ દવળાજી જુમ	બા. ડે. એ ઇન્સ્પે.	૩૦૦ "	૩૨૫૫૫૦ "
" જમનલાલ કાલીદાસ	—	૧૨૫ "	૨૦૦ "
" પુરોહિતમરાજ રામજી	સીસ્ટેમ્સ યુ. ડી.	૩૦૦ "	૩૫૦ "
" નાનાલાલ કુલકંદર	" સડર બાલક	૨૨૫ "	૨૫૦ "
" કાન્તીલાલ જળવંતરાજ	મુનસફ કુલીનાણા	૪૦૦ "	૫૦૦ "
" લાભકંદર મુનવંદર	સી મુખ્ય વધીલ સબકોટ	—	૬૦ રૂ.

મે. એકમીનારોડર સાહેબે કરી આપેલ પેન્શન:—મદીના રા. રા. મોતીલાલ સીવ-પ્રસાદ મનજીનો સહુધી નાનો દીકરો ૨૧ વર્ષનો થાય ત્યાં સુધી માસિક રૂ. ૨૫ નું પેન્શન મે. એકમીનારોડર સાહેબે કરી કુટુંબ ઉપર પુરી નજર રાખી છે. જેને માટે મે. રાજકંસન સાહેબને જે પત્રવાહ આપીયે તે આજો.

રાજકોટ.

પગારમાં વધારો તથા નોકરીની છુટ:—(૧) રા. રા. રતીલાલ મનનલાલ આંતાણી, હાલારાખેલુના કસ્ટમ ઓફીસરને આ દીકરી ઇસ્માઈલી મેલાવકમાં જલવાજ (જમણાના) સરચાન તરફના કેમ્પ ઓફીસર તરીકે તેમણે જામવેલ નોકરીથી સતોષ પામી ના. જુ મહારાજ રાજા સાહેબ સર ભવાન સિંહજી નહાદુર કે સી. એસ. આલમે રૂ. ૨૦૦ ધનામ તથા જતરબ કામગીરીના સતોષ જાહેર પગારમાં માસિક રૂ. ૧૦ વધારી રૂ. ૧૦૦ નો ઇસ્માઈલી કરી આપ્યો છે તે જ ઇસ્માઈલી પ્રસંગમાં ઓફીસર ઇન-આર્ડ જમણાના કેમ્પસુતી સાથે રહી નર્મી કેમ્પનું કામ કરી કરતબ નર્મીને સતોષ આપ્યાથી તેઓ સાહેબે તે પ્રસંગની જાહેરી તરીકે એક રૂપાનું પડીયાળ ઇનામત કહ્યું છે.

નીમણું કે ત્યાં ફેરવદલી:—(૧) રા. રા. રા. રા. પ્રસાદ વી. અમલવાલ નર્મી ડીપ્ટીકેટ રીપીટ, માંમરાજમાં મુનસફ નીમાયા છે.

(૨) રા. રા. ઉદયેશ્વર જાનાશ્વરે જોઈકે ધીરદીક્ષક પ્થીકર બાહી ન્યાયાધીશના આજ્ઞા સાથે આશ્ચર્ય કામદાર બીજો કુલમ થતાં કુપી નીમાયા છે.

(૩) રા. રા. સીવજીકર (સીવજી) જાનાશાસ્ત્ર અચળ વૈષ્ણવ નૃસીંહમહર્ષી રા. ૩૦૦ ના દરમાયાથી રાજ્ય વૈષ નીમાયા છે.

(૪) રા. રા. જનલલાલ મુનશીરામ મીઠાનો રા. ૫૦ પગાર કાઢી. એજન્સીમાં થયો છે. એન્સેસ પ્રસેડે કલાસ સનદ મહીસી:—રા. રા. અશ્વિલાલ વી. ટાંકરજી બધી તથા રા. રા. પ્રીતમરામ દોહતરામ જોડાને ઇકર સંરેખાનના વરતીપત્રકમાં જાળવેલી સેવાની ઠઠરામાં પ્રસેડે કલાસ સનદ એનાયત કરવામાં આવી છે.

જસદણ.

નીમણુંક તથા ફેરબદલી:—(૧) રા. રા. નુસુરામ નારણજીને આ રાજ્યની જાળવેલી નોકરી બદલ દાલમાં કારભારી તરીકે પસંદ કર્યો છે. અને તેમના ચિરંજીવી મલવતરાજને સર ન્યાયાધીશ નીમા છે.

દ્વારકા.

દ્વારકોપજી જયંતી:—આ જયંતી જોખાનેટીવ જનસ્થ લાઇએરીના મકાનમાં બધી વસવા નામર બાઇએએ શહેરના અમલદારો શેઠ સાકુમરો તથા બીજા સંબંધિત મુકદ્દમા અને પંદીતોને આમંત્રણ આપી મેટ્રા કક્ષથી ઉજવેલી હતી. રા. જાણુભાઈ ભટ્ટરાયે “નૃસિંહ મહેતા સન ધે છુટાછતાવા વિચાર” એ વિષય ઉપર અધિ વિદ્વા બરેલું બાપજી આપેલ હતું તથા રીફ્રેશમેંટ આપ્યું હતું.

પારંખંદર.

નીમણુંક તથા ફેરબદલી:—(૧) રા. રા. દોહતરામ કલ્યાણુરામ માટે એલ. એમ. એન્ડ એસ. એલ. રા. ૧૨૫ થી નીમાયા છે.

(૨) રા. રા. નવરમરાય રણજીજી વૈક્ષવનો પગાર રા. ૪૫ થયો છે.

દ્વારકાં નાગર નિકેતનને બદલીસ:—બદોના રા. રા. માનસંકર જટાસંકર વસાવકાએ પેતાના સ્વર્ગસ્થ બાઇની વાઘીરીમાં નામર નિકેતનના છલ્લોદાર અર્થે રા. ૩૦૦ બદલીસ આપ્યા છે.

માંમરોળ.

માનપત્ર:—બદોની નામર. રા. રા. કાંતીલાલ મુજયંદ વસાવકાને એલ. એલ. બી. ની ઉબટની પરીક્ષા પહેલાં કલાસમાં પરબે નામરે પસાર કરતા માનપત્ર આપ્યું છે.

સાવનગર.

નીમણુંક ફેરબદલી વીગેરે:—(૧) રા. રા. વજયંતરાય વી. વજયંકર બેટરા બી. એ. તે પગાર રા. ૮૦ થયો છે તે સોરઠ પ્રાંતના ચીરસ્તેદાર તરીકે આજી રહે છે.

વસાવકા.

નીમણુંક તથા ફેરબદલી વીગેરે:—રા. રા. મુંદરલાલ વી. નાનાલાલ દેસાઈ બી. એ. એલ. બી. નો રા. ૫૦ નો પગાર થયો છે.

મોંઠલ.

નીમણુંક ફેરબદલી વીગેરે:—(૧) રા. રા. વૈદ્યપ્રજાદ વી. ઉદયશંકર બેલીપુરા બી. એ.

હાથીવાવા એલન્સીમાં સુખીરીયર એકમાં નવા નીચાતાં સોરઠ પ્રાંતના મે. પેલ એલન્ડ સાહેબની કચેરીમાં શ. ૩૦ થી સુપત થયા છે.

મુ'બધ.

વકતબારા નાગર મંડળ તરફથી રેકોલરશીપ આ વર્ષ માટે આપી
હાઇસ્કુલના ધારણામાં.

જુનામદમાં ૭ માં ધારણામાં મે દરેક શ. ૨ ની

અન્નરમાં „ એક શ. ૨ ની.

જુનમાં ૬ શ. „ એક શ. ૧૫ ની.

મુનખમાં ૫ માં „ એક શ. ૩

કોરણા ૪ માં „ એક શ. ૧૫.

ઉપરાંત પોરબંદરના રહીશ રા. ધંધરાજ મહેસરણાસ હાથ નેએ નાદાવદીન કાલેજમાં પ્રીવીયસ ક્લાસમાં અભ્યાસ કરે છે તેને શ. ૫૦ સોન તરીકે આપ્યા છે.

અન્નવર્ગસ્થ શ. ૧૫ મસાલ નૃસિંહપસાદ બી. એ સમાજક ઇનામ” — (૧૫નો ખાસ)

જુનામદના રહીશ રા. મહેસરાજ નળવંતરાજ વસાવડા બી. એ ને આપવામાં આવ્યું છે.

સુનીવરસીટીની ઠીકીએ સેનાર યુવદાને અભિનંદન-એક વર્ષ માટે સ્થપાયેલ ઇનામ:—કોન્વેલેટનને કીવસે આ મંડળ તરફથી એક બન્ન મેલ્યવડો ભરી આ વર્ષના નવા ફોટોમખ જુવદાને અભિનંદન દેવા બરવામાં આવ્યો હતો તેમાં હાલર ચમેલા મીત્રમાન અન્નુજોરોએ મી મંડળ દસ્તાક શ. ૧૫ નું એક ઇનામ ચાલુ સાલમાં વામ યનાર ઇન્નુજોરોમાંથી પ્રથમ આવે તેને આપવા માટે મુક્યું છે.

મંડળના રેકોલરશીપ શ્રદમાં:—૨૮ રા. વસંતરાજ હખીલદાસ એલ. એમ. એન્ડ એસ. તરફથી શ. ૧૦, ૨૮ રા. ઉમીયાજીર દુર્ગાજીર કીનાન તથા અનાયાજીર મુશાજીર, મોહનલાલ વિશ્વજીર તથા રા. ૨૮ પ્રભાશુદાસ વંદાપનદાસ દરેક, તરફથી શ. ૫ એમ કુલ એક ૬૧ શ. ૩૧ અર્પણ થયા છે.

ચોથી જુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના મંડળ તરફના ડેલીએડો તરીકે રા. રા. હિમતલાલ મણેસમાજ અન્નરીવા એમ. એ. અને રા. રા. ભોમોદરાજ રવનલાલ કીવેરીયા બી. એ વડોદરે જયો એમ લખ્યું છે.

ભરખનગર.

નીમણુંક તથા રૂરમદદી:—(૧) શ. ૧૧. ન્યાસ કર ગ્રાણુક કર ટેમર નીચા આ ન્યાયાધીશની વસાવડ ન્યાયાધીસ તરીકે શ. ૫૦ થી નીમણુંક થઈ છે.

(૨) મે. મુ. આચાર્ય રંજીલાલ કલ્યાણજી ને જુજમાં તાર ખાસ્તર દતા તેની રાધનપુર પોસ્ટ ખાસ્તર તરીકે શ. ૬૦ થી જાણી થઈ છે.

(૩) રા. રા. કાંતીલાલ કલ્યાણજી એલ. એમ. એન્ડ એસ. ની જાણી પુનાધી ખીનપુર કોરટીકદમાં થઈ છે

(૪) રા. રા. નળવંતરાજ શીવજીર જાડી દજુર થીસ્તેદરની જાણી સોનમદ કીવીડન મેનેજર તરીકે એલન્સી જમ્બી ખાતામાં થઈ છે.

કરાંચી.

કરાંચીમાં નામર મંડળની સ્થાપના થવાના ખજર અમોને મળેલા છે તેને અમો વખોડી
કાઢીએ છીએ. તે મંડળના મંત્રી બીરભાઈ કર પ્રમુખ કર વૈભવ અમને લખી જણાવે છે કે ત્યાં
વસતા આપણા બાપજીએ આપણા ઇંદરેબ મી દારકેશરનો પાટોલસવ તથા આપણી માલિના
બાઈકારકમ છી મન્નુસિંદ મહેતાની બે અર્થતિઓ લખવાના હેતુથી આ મંડળની સ્થાપના
કરેલી છે.

મંડળના સભ્યોનું લવાજમ બાપારી કલિએ કાવવામાં આનું છે એટલે કે દરેક સભ્ય
જાસેથી તેની કમાણીના પ્રમણમાં રૂપીએ એક પદ ભરાવે હાથ કરે છે તેમાં પણ રા. ૧૫)
આવવા એથી એકી જેની માસિક આવક દેખ તેવા મુદ્દરથી. જાસેથી કંઈપણ લવાજમ નેહો
તેવામાં આવે એમ કરાંચે છે.

મયા માસર સુદ ૭ ના રોજ રાત્રીએ શ્રીમન્નુસિંદ મહેતાને મીજુજી પરમારમાએ હાર
આરોપ્યો તે કલસવ પૂર્વે મદાથી ઉજવવામાં આવ્યો હતો. મોતીલાલ તુલસીદાસ ડોકતરને જન-
મસેથી જસરાજ લાલજીના દારકોંધીયાના મંદીરે આપું મદગ ફસન કરવા મળેલું હતું. સ્વાસ્થ્ય
જાંચે આવી રા. મુળકંઈર બંદીસું કરને પ્રમુખ રવાન આપી કાચેની સરવાત કરી હતી તેમાં
રા. અનતરાય માનસું કરે હતા, રા. બુપતરાય મોહનલાલ જી, રા. મોહનલાલ પરમાજી દાસ
જી વગેરેએ વત્સાહપૂર્વે જામ લીધો હતો. ઉપર દુર્ગમીયન કરી મંડળ વીખસું હતું

જાહેર વિજ્ઞાપિ.

રાજા મુનેશી માધીલાલેનો મુનુષ દુષ્કાતો પ્રવાસ તેની જામી સહિત જખાંધને તેવાર અર્થેલ
છે તેમાં અદરજી પ્રવાસ દગમીયાન તેઓથીને અપાયેલા માનવજો, તેના જવાબ તથા બીજી
વિમલવાર હકીકત આપેલી છે. રાજકોઠની રાતિ તરફથી અપાયેલ માનવજમાં સમગ્ર માલિના
નામાકિત વીરપુરોની મેરજોનું નિર્મૂલસન કરાયેલું છે તે પાસ મનને કરવા લાયક છે. તે પુસ્તક
બિના મૂલ્યે સદુ કાલને આપવાનું છે તે રૂપાલ અર્થેનો આતો એક મોકલી તે પુસ્તક મંગારી
લેવા વિનંતિ છે.

બવરુધાપક ત્રિમાસિક.

મદદ તથા લવાજમની પેઢોંચ.

વર્વ સાતમા થેટ.

સુંદા.

	ના	રોલતરામ અમરજી મારોજ
૨ રા સોમજી કુખજી છાંયા	૫	સાકરલાલ દરજીવનદાસ
૨ " રેવાઈકર મયાઈકર	૫	મુળેચદ કુષાયામ
૧ " વિજયઈકર મુસારજી	૫	ત્રિજીવનદાસ કુષાઈકર
૧ " રેવઈકર ગોવર્ધન	૫	જયઈકર ગોરીસાઈકર
૧ " મુકુંદજી પ્રજી	૫	લીલાઈકર કવજી

૭ વે. મુ. શિવશાલ પ્રમુખ
 ૨ ૪. શંભુપરદ ભગવતીશય
 ૨ " પ્રતાપસર પ્રમુખ
 ૨ " મીરીયંકર રંગીયશય
 ૨ " વલ્લભશય રેવાયંકર
 ૧ " ત્રિભુવનશય રંગીયશય
 ૧ " મોહનશાલ દુર્ગાશંકર
 ૧ " મોહનશય જ્ઞાનદુર્ગાશંકર
 ૧ " શુભવંતરાન ત્રિકુશય
 ૧ " શયશાલ મેવાશાલ
 ૧ " વચનવંતરાન શાભારામ
 ૧ " પ્રાદ્યુક્તકર નર્મદાશય
 ૧ " હમીયશય જ્ઞાનશય
 ૧ " નરેત્રમશય ત્રિકુશય
 ૧ " મદેત્ર પ્રતાપશય રંગામલકાશંકર મદુરા
 ૧ " દેવાઈ અમીયંકર રેવાઈકર
 ૧ " દેવાઈ શંકરપ્રમાદ મેવાઈકર
 ૧ " દેવાઈ વેળીયંકર અંગાઈકર
 ૧ " દેવાઈ સમપ્રમાદ દુર્ગાઈકર
 ૧ " દેવાઈ ભાનુઈકર રવિયંકર
 ૧ " દેવાઈ દુર્ગાઈકર મયાઈકર
 ૧ " દેવાઈ સત્યાઈશય પ્રમુલશય
 ૧ " દેવાઈ મિરિલયકર નર્મદાઈકર
 ૧ " પેરાઈના મુદરપે તરપી
 ૧ ૨૪ કલ્પશાલ જેવિંદરામ કુલગમદ

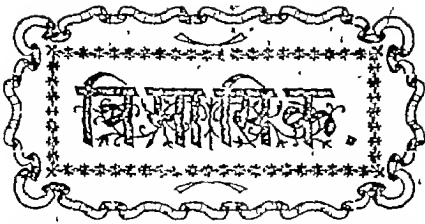
સુબ.

૧ " મોહિંદરામ ભગવાનશય
 ૧ " દિમ્મતશય પ્રમુખ પેલાઈપા
 ૧ " વિજયઈકર દિમ્મતશય પેલાઈપા
 ૧ " મુગઈકર પૂર્ણશય
 ૧ " મદુરામ મંગલ
 ૧ " મુદઈકર મંગલ

સુનાગદ,

૧ ૨૪ જાઈકર શયશાલ જાપા
 ૧ " મોલીશાલ અચાઈપા શાપર

૧૧ " મોલીશાલ નંદકવન જોડીપરા શા
 ૧૧ " મુખ્યશાલ
 ૧૧ " હરિશાલ દુર્ગાશય તાણાવરી
 ૪ " વેરાવળી
 ૪ " ત્રિભુવનશય કુપાઈકર
 ૪ " રંગાઈકર
 ૪ " જ્યોતશાલ રજુડેશાલ નક્કી
 ૧ " હરિશાલ રેવાઈકર અમત
 ૨ " પેરિયંકર
 ૨ " સદાઈકર પ્રમુલશય
 ૧ " મોહનશાલ હમીયાઈકર
 ૪ " મુખ્યશય
 ૫ " નાંશાઈકર નાનામાઈ વેળાઈ
 ૧૧ " હરિશાલ દુર્ગાશય મંકોડી
 ૫ " લખુમાઈ માપવશ વડીવડદાર માંડવી
 ૧ " મંકાઈકર રેવાઈકર માંડવા
 ૫ " પોપામાઈ અંગાઈકર સકર
 ૨ " મનનશાલ દોલેતશય જ્ઞાનશય
 ૨ " રંગપ્રમાદ રામજીપુર
 ૧ " પીરપ્રમાદ નાપુમાઈ શરોદ
 ૧૩ " મનનશાલ મુગઈકર દેવર અમ
 ૧ " અંગાઈપા
 ૧ " દુર્ગાઈકર મોલીશાલ જાનનમર
 ૧ " સુશાલ મયીવકર અભરિયા
 ૨ " નાંદાઈ
 ૨ " નાપુમાઈ નરજેશય ત્રીકમંદ
 ૧૧ " શંકરપ્રમાદ વિજયઈકર કાપી રિંદી
 ૫ " એકગુદરય તરપી શી આંપવા મોર
 ૨ ૨૪ હરિશાલ દુર્ગાશય મંકોડી તરપી
 ૧ " હનામ મોર
 ૨ " દેવશાલ જાનકાઈકર જોડા જમ
 ૧ " પ્રસજે
 ૧ " વેળીઈકર રંગાઈ નાંદવા

पुस्तक ६२५.

पृथ २५ १४, स १७ १८७०.

अंक ४५१.

॥ ॐ ॥

॥ पठ विशारद भारत भारतीम् ॥

जगत आद्यगिरां स्वयमुत्पितां सकलवेदपुराणविभूषणाम् ॥
 इतरषाद्विलवद्वाप्रियमण्डना पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ १ ॥
 मञ्जुरफलमपनाशनहेतुकां मदनदक्रमणसमेततुकाम् ॥
 सुरधरपर्विरानिशसेवित्वां पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ २ ॥
 भवमहाब्धिनिमग्नतारिणीं विकटसंकटसंचयहारिणीम् ॥
 स्वस्वराणागतभाषुकधारिणीं पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ ३ ॥
 भरतखंडमुमंदनसुंदरां स्वरुगलंकृतसर्ववसुन्धराम् ॥
 सदितिहासविळासमुकन्दरां पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ ४ ॥
 तनुभूतामयिलापविकासिनीं प्रयत्नशोकविमोहविनाशिनीम् ॥
 जगदशेषनृणां स्थितिशासिनीं पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ ५ ॥
 कुचरितापितजीवनधन्वनं दलति वा च ददाति यशो भुञ्जम् ॥
 स्यति तमिस्रमभिसणनं घनं पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ ६ ॥
 विविधभाषरसोक्तिमनोहरां मधुमधुलसुषामुषोहराम् ॥
 सितिसमागतकामपयोधरां पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ ७ ॥

जनपदोभतिसंस्तुतिदर्शिनीं विविधतापसमुच्चयकर्षिणीम् ॥
सततमभ्युपपत्ति विमर्शिनीं पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ ८ ॥

* * * *

स्मर हरं प्रहरानवधानतां सुमतिसागर नागर जागृदि ॥
स्वकुलबन्धुसमुभतिसिद्धये पठ च पाठय भारत भारतीम् ॥ ९ ॥

શ્રી ભારતી ભવન, સિંહલદ્વીપ. } અમૃત.

जीवने उपालंभ.

(राग रामग्री)

જાગ, જાગને તું જીવદા ! જરા જોને વિચારી,
અસાર સંસારને મોદી રહ્યો, સત્ય મેલ્યું વિસારી ! જાગ જાગને૦
દેહ રૂપી આ વિજરું, તેમાં કેમ ફમાયો ?
સંસારનો સાર બરી અતાં, તું તો કેમ ન પરાયો ? જાગ જાગને૦
ઇષ્ટ વસ્તુ તુજ પજ છે, તારે પ્રયાણ ન કરજું ;
માયા જાલ સઘલે રહી, તેમાં નહિ રે વિચરજું. જાગ જાગને૦
મોહ માયા તને મૂલવે ; તેમાં કેમ ચૂલાયે ?
પદ્મિયુ તારી પાછલ પડે, નાશ નાશ નશાયે ! જાગ જાગને૦
જપ તપ ધ્યાનની સાધના, સાધ સાધ સઘાયે,
સંચય કર પરલોકજું માતું જેમ સંચાયે ! જાગ જાગને૦
મુલામળીમાં મમીશ માં સદા સાવચ રે'જે !
ક્રિત્તકર વસ્તુને છોડજા ઘણે દરપર સ્નેહે ! જાગ જાગને૦
રે ! રે ! અમાગી જીવદા ! તને જાવા ન ગમતું ;
દુઃસહ દુઃખ દમ્પ્યા કરે, સોપણ કેમ વિસર તું ? જાગ જાગને૦
શું છે સ્વાદ સંસારમાં ? જે છે દુઃખનો દરિયો ;
લેલ લાલ્યા જે લલાટમાં સે ન ટલશે જરી ઓ ! જાગ જાગને૦
સ્મરણ કરને સદોશિવનું સ્વરી સાહાય્ય તે કરશે ;
ઘટ ઘટ વ્યાપક વિશ્વમાં ઘટ દુઃખદાં તે હરશે. જાગ જાગને૦
જૂનાગઢ. } નાગર સ્ત્રી.

વહનગરોત્પત્તિ રેखा.

(મતાંક ૫૯ ૮૫ થી અનુસંધાન.)

૪ નગર (ઇ. સ. ૭૧૬ થી ૭૪૦ સુધીમાં)

નગર નામની ઉત્પત્તિ માટે નાગરખંડમાં સવિસ્તર આખ્યાન આપેલું છે. વસ્તુતઃ નાગરખંડનો પ્રધાન ભાગ નામલોકો અને આર્ષ રાજાઓના વિમલોના વર્ણનથી રસાયેલો છે. વહનનગરના નાગર આકલેને પણ નામલોકો સાથે વારંવાર જલદો મળા કરતાં હતાં. છતાં હાટકેશ્વરની ઉપાસના તો તેઓએ નામલોકોના સમાગમથી જ ગ્રહણ કરી હતી. દિદુસ્થાનમાં તે સમયે ચક્રરની ઉપાસના વૈદિકકાલસુધારા શરૂ થવા રૂપે પ્રચલિત હતી^{૧૧}; તેથી આ નવીન સુધારા (innovation) ને આપી દેવાને આર્ષ રાજાઓએ વારંવાર ચલો કર્યા હતા. મમતારપુર વસ્ત્ર પહેલા તે રમણનું નામ હાટકેશ્વરની ઉપાસનાને લીધે જ હાટકેશ્વર ક્ષેત્ર પડ્યું હતું, ત્યાંથી ઊદે એટલે ઉત્તર દેશના રાજાઓ નામ લોકો સાથે દુષ્ટાશ્રમ કરી તેઓને હાંકી કાઢ્યા હતા, એમ પ્રથમ કહેવામાં આવ્યું છે. આ નામલોકો કોણ હતા, તેનો મથર્ષ નિશ્ચય મધ્ય થઈતો નથી. નામલોકોના એક તક્ષક કુળ ઉપરથી, તેઓ પ્રાચીન ત્યારે અથવા મુશ્કેલ દેશના ચક્રા (Soythian) નાતિના હતા, એમ પુરાણના વિદ્વાનો ધારે છે^{૧૨} પરંતુ છેક વૈદિક કાળમાં પણ ઉદનો કદો યત્રુ જન પણ અહિં એટલે નામ નાતિનો હતો, એમ કાગ્ગેલ ઉપરથી જણાય છે^{૧૩} તેમજ તેજ વેદની સદિવાના ૧૦ માં મંડળનું ૧૮૯ મું આખું સૂક્ત સાર્પરાશી એટલે કાષ નાગરાજની રાણીએ રચેલું છે, એમ કહેવાય છે^{૧૪} મહાભારતના કાળ પહેલાં કાશ્મીરમાં તે લોકોનું સ્વામીત્વ હતું, એમ રાજાવરમિષ્ટી ઉપરથી જણાય છે^{૧૫} મહાભારતના કાળમાં પણ મ ગા નહીને ઉત્તરતીરે, કુશલેશ્વરમાં, ખાંડવવનમાં અને કાશ્મીરનાં તીરે તેઓનું રાજ્ય હતું^{૧૬} રાજા પરીક્ષિતનો પરા-

૧૧ મૂર્ત્યુ કદસ્ય લોકજ્ઞ પાતાલે હાટકેશ્વરમ્ ॥ શિવપુરાણ અ. ૧ શ્લો. ૫૪.

૧૨ કર્ત્ત્વિક ટોલકૃત રાજસ્થાન, ભાગ ૧ ૪ ૫૦

૧૩ કાગ્ગેલ સદિવા મંડલ ૧ સૂક્ત ૩૨માં જનને અહિં અને સર્વ આહિઓમાં મેષ કહેસો છે

૧૪ આયજ્ઞે (૧૮૯) રિતિષૂક્તસ્ય સાર્પરાશી મુનિઃ સ્મૃતઃ ॥

વૃહદેવતા આર્થોનુક્રમણી, દસમ મંડલ, શ્લો. ૬૮.

૨૦ વચદ્રૈતસ્તમિખ્યન્દુ વણ્દકુળ્લાતપ્રિણા ॥

યત્સર્વનાગાધીશેન નીલેન પરિપાત્યતે ॥ ૮૨૩, ૧ શ્લો. ૨૮

૨૧ વહનિ નાગવેશ્માનિ ગજાયાસ્તીર ઉચ્ચરે ॥ ૨૩૭ ॥

ગુપ્તવસનો કોઇ સુખો અમવા સ્વતત્ર થઈ ગયેલો ફટાપો રાગ આ કંપિત નગર
માં રહીને ગુજરાતનું રાજ્ય કરતો હોય, તો તે સંભવિત નજાય છે તે સમયમાં
એટલે ભર્તૃમંત્રના સમયમાંજ વડનગર ફરી આનાદ થયું હતું. તે સપ્તી હકીકતોને
એક સાથે મુકીએ તો નાગસોદનો અત્યંત પરાજય કરી અશ્વમેધયજ્ઞ કરનાર સયુદ્ધ
સુમતે દિગ્વિજય નાગરખંડના કર્તા ભર્તૃમંત્રે નગરે જોવાથી પૌરાણિક રચનામાં તેનું
પૃથ્વીનજ નામ આપ્યું હોય, તો તે મેઘ માત્ર પણ અસંભવિત નથી, અને તેજ
પૃથ્વીનજ રાજાની સાહાય્યથી ચમત્કારપુરના બ્રાહ્મણને નાગ સોડો ઉપર ઉતરતો નજ
મેળવ્યો હોય, તેજ બનવા યોગ્ય લાગે છે.

તદુપરાંત તે સિદ્ધાન્તને પુષ્ટિ આપનાર એક સ્વતત્ર બાજ પ્રમાણ પણ મળી
આવે છે

વડનગર નાગરોમાં લગ્નની કિવાની સમાપ્તિએ ઉકટામણિ (હકિતમણિ) એટલે
સાક્ષીપત્ર વાંચવાનો રીવાજ છે આ સાક્ષીપત્રમાં વરકન્યાનાં માતૃપિતાનાં કુટુંબીઓ
ઉપરાંત યાત્રિના અમણી પુરોનોનાં નામો પણ લખવામાં આવે છે. આ ઉકટામણિમાં
તે રીવાજના ઉત્પત્તિ કાળનું વર્ષ એટલે “ચારસોચિલોચરા” — એમ લખવાનો
અને બોલવાનો અઘાવધિ પરંત રીવાજ ચાલ્યો આવે છે. ૧૭ માર્ચે ચિલોચરા
એટલે ૪૦૪ એમ સદજ સમજ થકાય છે આજ પણ તેરે આઠ ચિલોચરો (૧૦૪)
માં ચિલોચરો અર્થ “ચાર અધિક” એવોજ કરવામાં આવે છે નાગરોમાં વિક્રમ
સવત્ર મણવાની પરંપરાથી પ્રથા ચાલી આવે છે તેથી આ ૪૦૪નું વર્ષ વિક્રમ
સવત્રનું મણતાં છે. સ ૩૪૮ની નરાજર થાય છે. આ રીવાજનું મૂલ્ય નામરખંડમાંથી
ઉપલબ્ધ થક શકે છે નામરખંડના અધ્યાય ૧૪૮, ૧૪૯ ઉપરથી નજાય છે કે —
વર્ષમાન શેદરના કોઇ અતિશુદ્ધ પુરુષે કપટથી નામરવેષ ધારણ કરી, વડનગરમાં
આવીને કોઇ નાગર કન્યા સાથે લગ્ન કર્યું હતું યાજ્ઞથી તે પુત્રપત્ની જાતિ નજાય
આવતાં, તે પુરુષ નાશી મર્યો હતો, નામર કન્યાને મળી મરવું પડ્યું હતું, અને તેનાં
સગંધીઓને કુશ્મર પ્રાપ્તિયત કરાવવામાં આવ્યું હતું. તે પ્રસંગે ભર્તૃમંત્રે નિજમ કર્યો
કે — “હે ભૂદેવો ! આજથી ૭૭ કોઇ નાગર બ્રાહ્મણો પોતાની કન્યાને આપતી
વખતે ખરો નામર બ્રાહ્મણ છે કે નહિ, તેની પરીક્ષા કર્યા વિના જો તેમનો વિવાહ
કરશે તો તે મહાપાપી કહેવાશે” અધ્યાય ૨૦૦માં વિદેસથી આવેલા નાગર બ્રાહ્મણના
કુળની પરીક્ષા યાત્રિના અમણીઓ સમક્ષ કરવી, એમ પણ કહ્યું છે આ નિયમાનુ-
સારે વિક્રમ સવત્ર ૪૦૪ ઇ સ ૩૪૮થી ઉકટામણિ એટલે સાક્ષી પત્ર વાંચવાનો
રીવાજ શરૂ થયો હોય એમ સિદ્ધ થાય છે આ હકીકત ભર્તૃમંત્રના સમયમાંજ બનેલી
હોવાથી, ચમત્કારપુરનું નામ નમગ અને તેના બ્રાહ્મણોનું નામ નામર પડ્યા પછી
ચોક્કસ વર્ષો પછી બનેલી હોવી જોઈએ અર્થાત્ ઇ. સ. ૩૪૧માં સયુદ્ધસુતે અશ્વ-

૧૭ ઉકટામણિમાં મો મો ! શ્રૂયતામ્ ! વરં પાતુ પેટી . . . પ્રત્યક્ષમણ્ડવે
‘ચારસો ચિલોચરા’ વિગેરે વિગેરે લખવાનો રીવાજ છે.

એમ થઈ ક્યોં તે પેહેલાં જળવાન પશુ કુર અને પ્રજાપીટક નાગ શત્રુઓનો તેણે અત્યંત પરાજય કર્યોં તે સમયમાં એટલે છેવટમાં છેવટ ૪ મ. ૩૪૦માં ચમત્કાર પુગ્ને નાગપ્રાપ્તિ, તેણે નિષ્કટક કષ્ટે હશે, એમ સમજાવ્યું હતું.

પ્રેક્ષિતર દેવદત્ત બોગારકર એમ ધારે છે કે—વસ્ત્વભીપુરના રાજાએ મૈત્રક જાતિ ના હતા. હિંદુસ્તાનમાંથી યક શેકાની સત્તાનો નાશ થયા પછી, તેઓ કુષુ અને શુન્દેરાની સાથે તાત્કાર અને અફઘાનીસ્તાનમાં થઈને હિંદુસ્તાનમાં આવ્યા હતા. તે સમયે તેઓ, હાલનું પાનજની વામવ્ય કોણમાં કાંચ ગામ જે, તે સ્થળે પ્રથમ નમરકોટ નામનું ગામ હતું. ત્યાં વસ્ત્વા હતા. ત્યાંથી જુદા જુદા રાજાં હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા ભાગો ઉપર પધરાઈ મળી હતી તેમાંનું એક રોણુ વડનમર આવ્યું, અને નગરકોટ ઉપરથી તેનું નગર નામ પાડ્યું, તેમજ પોતે મૂળે નગર નિવાસી હોવાથી નાગર કહેવાયા. ૧૦ આ કલ્પનાને બાધક એવી અનેક દલીલો છે કે—જોની સાથે આ કલ્પના કાણુમર પશુ ટકી શકે તેવી નથી પરંતુ તે સર્વ દલીલોનું વિવેચન કરવાનો આ સ્થળે પ્રસન્ન નથી. માત્ર એટલુંજ કહેવું બસ છે કે—આ સુધી મૈત્રક અથવા મિહિર નામની કોઈ સ્વતંત્ર જાતિ તે સમયમાં અફઘાનીસ્તાન, તાત્કાર કે ઇરાનમાં વિદ્યમાન હતી, અને તે જાતિના મુકા હિંદુસ્તાન ઉપર કુણેની સાથે ધસી આવ્યા હતા, તેનું સ્વતંત્ર પ્રમાણથી સિદ્ધ ન થઈ શકે, ત્યાં સુધી મૈત્રક અને મિહિર અથવા મર્સની અર્થસમિતિ હોવાથી, તેવી વિદેશીય જાતિની કલ્પના કરવી, તે સુધ્ધિ અમ્મ થઈ શકતું નથી તેથી હલકુ, ઉપનયન સરકારથી ક્ષીન થઈ મયેસ વૈશ્વની પ્રજા મૈત્ર કહેવાય છે, એમ મનુસ્મૃતિમાં સ્પષ્ટ લખ્યું છે. ૧૧ વસ્ત્વભીપુરના રાજાએ સુર્યો પાસક હતા, તેથી તેઓ ઇરાનમાંથી આવેલા મિહિર જાતિના હતા, એમ કહેવાય છે પરંતુ સુર્યોપાસના છેક વૈદિક કળાથી હિંદુસ્તાનમાં આવી આવે છે, છતાં સુર્યોપાસકો વિદેશીય જાતિના હોવાનું નોંધવું, એમ માનવું, તે અતિશય આશ્ચર્ય ઉપજાવનારું છે. નાગરોમાં તો તેવી સુર્યોપાસના કદિ પણ હતી નહિ ચમત્કારપુર વસ્તુ ત્યારે તેઓ મૈત્રિવારુણમાંથી આવ્યા હતા. તેનું નગર નામ પડ્યું તે પેહેલાં તેઓ તે સ્થળે અનવત્ર નાસી ગયા હતા. તેના તેજ બ્રાહ્મણે નામકોટનો પરાજય થયા પછી ત્યાં આવીને વસ્ત્વા, ત્યાં સુધી તેઓમાં વૈદિક દ્વિપા સિવાય બીજી કંઈ પણ ઉપાસના નેવામાં આવતી નથી કરીથી તે સ્થળે આવીને વસ્ત્વા પછીજ કોઈ નાગર બ્રાહ્મણે તેઓમાં હાલકેશ્વરની ઉપાસના શરૂ કરી હતી ૧૨. વસ્ત્વભીપુરના મૈત્રક રાજાએનું અસ્તિત્વ ત્યારે ૪ સ. ના પાંચમા સૈકાના અંતમાંજ સંભળવામાં આવે છે, ત્યારે ઉટકામણિ માં લખાતી સાલ ઉપરથી તેઓ વિક્રમ સવત્ ૪૦૪ (ઇ. સ. ૩૪૮) માં તો વડનમરમાં સારી પેઠે જામી મળા હતા એમ નિઃશંકપૂર્વક કહી શકાય છે.

૨૮. ઉડિયન એન્ડ્રીકેરી, ઇ. સ. ૧૯૧૧નો જન-મુખ્યારી માસનો અંક ૫ ૧૮

૨૯. મનુસ્મૃતિ અ. ૧૦ શ્લોક ૨૩

૩૦. નાગરખંડ અ. ૧૦૬-૧૦૭.

આડસ્ટ જોતના આકલો અમલકારપુરનું નગર નામ પડ્યા પેહેલાં ધણાં વરો પૂર્વે તે સ્થળે નૈમિષારણ્યમાંથી આવ્યા હતા, તેના તેજ આકલોએ નાગદોકાથી તે સ્થળ નગર એટલે નિર્વિધ બધવા નિષ્કટ કરીને તેનું નામ નામ પાડ્યું હતું, તેવી સ્પષ્ટ હકીકત નાગરજડમાં લખ્યા છતાં આજ્ઞાનીસ્તાનની સરહદ ઉપર આવેલ નગર કાઠથી કાઠ વિદેશીય જાતિના લોકો છે પાંચમા સેકાના અતમાં વડનગરમાં આવ્યા, અને જે સમયમાં હિંદુસ્તાનમાં વૈદિકધર્માવલમ્બી અકવર્તી રાજાઓ થઈ ગયા, જેઓએ વર્ણાશ્રમ ધર્મનું પુનરુત્થાન કર્યું, તેમજ જે કાળમાં વૈદિક ધર્મ પજાવવાને માટે જેઓએ સખ્ત કામદાઓ ધડાયા હતા, તે કાળમાંજ તેઓ આજ સમયમાંજ ઉત્તમોત્તમ આકલો રૂપે સ્વીકારાય, તેવી ક્ષિપ્ટ કથનાનો પ્રાદુર્ભાવ થાય, તે અત્યવ વિશ્લેષણ દ્વારા છે અલબત્ત હિંદુસ્તાનના દરેક ભાગ ઉપર અને જુદી જુદી યાત્રિઓમાં નાગર સગાઓ છે, તે સંખ્યા યાત્રિઓની ઉત્પત્તિ અને કારણો શોધવા, તે અતિશય દુષ્કર છે અને તે કારણથી એક ધાએ જમાવું સમાધાન કરવાનું હમ્મનારને તેવી વિશ્લેષણ કથના સદજ બાવી જાય તેવી છે પણ તેટલાજ માટે તે કથના યથાર્થ છે, તે કલ્પિત સ્વીકારી શકાશે નહિ. નાગર પુરુષ અને વૈસ્ય સ્ત્રીથી રૂપાન ધરેલી પ્રજા નાગર વાણીયા તરીકે આજે મુજબતમાં મુખસિદ્ધ છે તેજ પ્રમાણે નાગરો જેઓ મૂળથી અપાચક હોઈને સાદસિક્ક હોવાથી વ્યાપાર બધવા રાજસેવા નિમિત્તે જીવન નિર્વાહાર્યે હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા ભાગોમાં ગયા હોય, અને ત્યાં મહાન્તરે સ્વધર્મને ભૂલી જઈને તે તે સ્થળની અનુકૂળ યાત્રિઓમાં ભળી ગયા હોય, અને તે ઉપરથી નાગર વાણીયાની જેમ નાગર શુન્દરો, નાગર મૈથિસો, નાગર દક્ષણીઓ, નાગર તૈલંગો, નાગર રજપુતો, નાગર કાયસ્થો, નાગરજાટો, નાગર કણ્ઠીઓ અને નાગર નેપાલીઓ— એવી ભિન્ન ભિન્ન સગાઓ પડી હોય તો તે વધારે સંભવિત છે ગમે તેમ હોય પણ વસ્તીના રાજાઓના અસ્તિત્વ પેહેલાં ધણા કાળપૂર્વથીજ નાગરો વડનગરમાં વિદ્યમાન હતા, એમ નિઃશંકપૂર્વક સિદ્ધ થવાથી ગ્રાહ્યર દેવદત્ત બાંધકારની કથના કેવળ નષ્ટ થઈ જાય છે, એમાં શકાવશ્ય નથી.

અપૂર્ણ

માનશકર ખીતાબરહાસ મહેતા.

૩૨ સ્ત્રીચક્રત ભારતવર્ષનો પ્રાચીન ઇતિહાસ, પૃ ૨૮૧

૩૧ ગરં વિપમિતિ મોક્તં ન તથાઽસ્તિ ચ સામ્પત્તમ્ ॥

મત્રસાદાશ્વયા દ્વેતદુષ્ટાર્યં વ્રાજ્ઞનોષ્મ ॥

નગરં નગરં ચૈતચ્છ્રુતા યે પશ્યાધમાઃ ॥

તપ્ર સ્યાસ્પન્તિ તે ષઘ્યા મવિષ્યન્તિ યયાસુસમ્ ॥

અથ પ્રમૃતિ સ્તત્સ્થાનં નગરાશયં ધરાતલે ॥

મવિષ્યતિ સુવિરુપાતં ત્વ કીર્તિં વિવર્ધનમ્ ॥

एक महा प्रश्न.

નાગરોના રીત રિવાજ બ્રાહ્મણોથી ધણી રીતે જૂના પડે છે. નાગરોમાં પણ ગૃહસ્થ અને વૈદિક એવા બે જાત છે, અને દક્ષિણ હોનાથ વૈદિક જાગ્યે અવાચક વૃત્તિવાળા ગૃહસ્થ જાત ધણી ધણી જાગતોમાં જિન છે 'અજ તેવું મન' એ ન્યાયે દક્ષિણનો સ્વીકાર કરનારના મન ગૃહસ્થ વર્ગના મનથી જૂદી પ્રતિભા હોય, તો તેમાં માત્ર કુદરતનો જ દોષ કહેવાય જો નાગરના જ બ્રાહ્મણ જાગ્યે નાગરોની જિનતા સ્પષ્ટ રીતે દેખી શકાય તેવી છે, તોપણ અન્ય બ્રાહ્મણોથી તો જલ્દન જિન વૃત્તિ હોય તેમાં નવાઈ શી ? અને અજ તેવું મન હોય જ એમ સ્વીકારીએ તો નાગરથી જૂદી વૃત્તિવાળાના હાથનું મનાવેલી અજ જાત એ પણ આપણી નાગરવૃત્તિને હલકી કરવામાં કારણરૂપ માનવું જોઈએ.

અન્ય બ્રાહ્મણોથી નાગર બ્રાહ્મણો જૂદા પડે છે અને નાગર બ્રાહ્મણો તો આપણા પૂજ્ય અને ગુરૂરૂપ છે એટલે તેમના હાથની રસોઈ જમવામાં બાધ હોય જ શાનો ? જોકે હમણાં ગુરૂરૂપ અમર પૂજ્યરૂપ કરતાં રસોઈના તરીકે નાગરબ્રાહ્મણોને વધારે સહાર કરવામાં આવે છે તોપણ તે દોષ કાઢ તેમનો ન કહેવાય તેમને કેટલું માન આપવું તે નાગરગૃહસ્થની લાજકાતની વાત છે માન મળશે તો તેમની ખાતતામાં ફેર પડશે અને ખાતતા વધારે યોગ્ય જનરી તેમ જ માન વધારે મળશે. આજુ યસે તો નાગરબ્રાહ્મણો વધારે પૂજ્ય જનરો—પણ તેથી તેઓની રસોઈના તરીકેની રિયતિમાં ફેરફાર ફેર પડશે ? રસોઈનો ધણો જલ્દા બ્રાહ્મણ નથી—આજુટકે જ તે ધણો સેવાય છે. રસોઈનાની નિજોંખની અને સ્વતંત્ર નોકરી મૂકી દઈ, દસ રૂપીયાની મેતાઈની નોકરી સ્વીકારવા તત્પર હોય એવા ધણા નાગરબ્રાહ્મણો મળી આવે છે જો તેવી રિયતિ છે, તો પછી આપણે રસોઈના માટે શું કરવું ?

જો આપણે નાગરપણનો સમાવેશ સ્વચ્છતાના જ રસોઈવાની રસોઈ જમવામાં જ કરીએ છીએ, તો એક રીતિ તરીકે રસોઈવાનો પ્રસન્ન એ એક મહા પ્રસન્ન મહા પડે છે.

અજિનત, બ્યકિત તરીકે આ પ્રસન્ન જવાજ દરેકે પોતા પોતાની મેજે જ મેળવી સેવાનો છે એક વખત રસોઈવાની વાત નીકળી અને ગુસ્સેલી હોવાથી જલ્દા જલ્દા મુઝવું પડે છે એ સિદ્ધ ધર્મ, ત્યારે બીજો એક વચર ન મળવાથી એક નાગર બ્રાહ્મણ જે ત્યાં હાજર હતા તેણે જવાજ આપ્યો કે 'નાગરબ્રાહ્મણ ન મળે તો તમે મરજીમાં આવે તેને રાખો તેમાં નાગરબ્રાહ્મણો શું કરે ? ધર્મ સાચવવો એ સૌ સૌની ઇચ્છાની વાત છે તમારે ધર્મ સાચવવો ન હોય તો ગમે તે કરો' ('ગમે તે કરો', એટલું જોઈનેજ તે મૂરખ અટકવા નહોતા તેણે તો આજગ ચચાબું હતું અને એવા વાક્યો કહ્યાં હતાં કે તે બાંદિ સખવામાં પણ નાગરત્વ અને બ્રાહ્મણત્વ નો ભગ ધાય, એવું મને લાગે છે માટે તે નથી સખતો).

આ જવાબ વ્યક્તિ માટે બરાબર હતો પરંતુ યાત્રિ જો એક સમસ્યા વર્તમાન સવાસોનો નિર્ણય કરનાર જીવંત સંસ્થા તરીકે ટકી રહેવા કમ્પ્યુટી હોય, તો જરૂર છે કે યાત્રિને લગતા મહા પ્રશ્નોનો ગંભીર પહેલુ વિચાર યાત્રિકોએ કરવો જોઈએ જો યાત્રિ તેનો નિવેડો ન લાવી શકે તો વ્યક્તિ થયેમ્મ વર્તમાન કરે છે વ્યક્તિના ક્રિસ્તીઆ વધી જવાથી યાત્રિ યાસન કરી શકતી નથી યાસન કરવાનું જન જવાની સાથે યાત્રિ એક જીવંત સંસ્થા મૂકી જાય છે. આ અનર્થ દાઢ આપણામાં નથી એમ નથી. માટે જ જરૂર છે કે આ મહા પ્રશ્નો વિચાર યાત્રિકો કરવો જોઈએ.

મુંજઈમાં નામરો માટે સારા ખાતાની જરૂરીયાત સૌ સ્વીકારે છે, છતાં કોઈ પણ તે તરફ પ્રવૃત્તિ કરી શકતું નથી, તેનું કારણ પણ આજ મહા પ્રશ્ન છે એક સારા ખાતા માટે જે જે સગવડો જોઈએ તે બધી તૈયાર છે કામ કરનારા માણસો છે, જોખમ ખેડનારા સાહસિક પણ છે, તાણાં ધીરનારા પરાપકારી પુરોષો પણ છે પણ રસોઈવા ક્યા છે? યોગ્ય વર્ગ પર બધું યોગ્ય નેતું જ થયું હતું, પણ તાણસ કરતાં રસોઈવા મળ્યો નહોતો. સારા ખાતર આપતાં પણ ત્રણ વરસ સુધી બધાં તેવો પણ કોઈ તૈયાર નહોતો. ત્યારેતર યાત્રિ માટે આ મુશ્કેલી નથી. અન્ય ધ્યક્ષ-જોમાં રસોઈવાનો વર્ગ બંધાય છે અને એક નહિં તો બીજો, અને બીજો નહિં તો ત્રીજો એમ એક કલાકમાં પચાસ માણસ બંધાવવા હોય તોપણ મુંજઈ જેવા શહેર માં મળે છે, પણ નામરો માટે રસોઈવા ક્યાં? એક હોય અને તે મહિા પડે કે જો રહે, તો ખાતા ચલાવનાર શુ કરતું? આ મુશ્કેલી બહુ જ મોટી છે મુંજઈમાં એક ખાતાની જરૂર બધા સ્વીકારે છે. આજન વધી દું એટલું પણ કહ્યું કે તેવાં ખાતાં માટે નાણાં કે જાણીની પણ મુશ્કેલી નડે તેણે નથી પણ રસોઈવાના મહા પ્રશ્નો જવાબ કોણ આપવા સમર્થ છે?

રસોઈવાની સંખ્યા ઝોછી થતી જાય છે એ જો જુદી થવા જેવું સાગતું હોય તો અન્યયાત્રિકોમાં સ્વીકારવા નામરયાત્રિ તૈયાર છે? જો રસોઈવાની સંખ્યા ઝોછી થાય છે એ જોડું મનાતું હોય, તો તે સંખ્યા ઠકાવી રાખવા નામરયાત્રિ સમર્થ છે?

મારો આ પ્રશ્ન વ્યક્તિને માટે નથી. વ્યક્તિ પોત પોતાનું નિભાવી લેશે તેમાં યાત્રિકો વચ્ચે આવવાની જરૂર નથી. પણ મારો આ પ્રશ્ન યાત્રિકો માટે છે નામર-યાત્રિકોનાં નામરત્વ માટે એક મુખ્ય વાત આવા પીવાની છે બીજાં અને તેવાં કુર્મ કરે તોપણ યાત્રિકો નામરને અનામર બનાવવાની પચાવમાં નહિ પડે. પણ એક વખત અનામરની રસોઈ જો દાઢ નામર ખાશે તો તેને તે યાત્રિકોએ યાત્રિકોદાર મૂકશે. "આમ કરવાનું યાત્રિકો જો દાઢમાં દેખાતું નથી, કારણ પણ જાણ પર યાત્રિકો આમ છે, છતાં યાત્રિકો તેની તોષ લીધી નથી" એવી દલીલ ખાસ વગરની છે. યાત્રિકો તે એક સમુદિત સંસ્થા છે તેની પાસે રીતસર જે સવાસ ન આવે તેનો વિચાર કરવાની યેધાઈ યાત્રિકો જો ગંભીર સંસ્થામાં હોય જ નહિ, અને યાત્રિકો પાસે જો કોઈ વાત આવે છે તો તેનો નિકાસ કરવાનું જો યાત્રિકો છે એ દર્જ સુધી સિદ્ધ જ છે ન્યાયાધીશનું કામ પોતાની પાસે આવે તે મુન્દાને દંડ કરવાનું છે. મુન્દા

સામતા કરવાનું કામ ન્યાયાધીશનું નથી. ચાલિ એ ન્યાયાધીશ છે. પોલિસ નથી. જો ચાલિને બહુ ચડ દશે તો તે પોતાના પોલિસ નીમજો ને મુન્દાઓ પકડવા વત્પર રહેશે પણ દાલની ચાલિએ પોલિસ નીમ્યા નથી. પોલિસ નીમવાની તેને દરકાર નથી તેણે દરકાર રાખવી જોઈએ પણ નહિ. ન્યાયાધીશ તરીકે જો જો મુન્દા તેની પાસે આવે અને પુરવાર થાય તેને હડ દેવા માટે ચાલિ સમર્થ છે. છતાં જપતાં કુર્મો કરનારની નોંધ લેવા જેવી કનડગતવચ્ચિ ચાલિની નથી. એટલે જો જણ છનીરીતે આવ્યા હોય તેને માટે ચાલિને કોઈ કરવાનું રહેતું નથી. આશા છે કે આટલો જવાબ પેલી દલીલ માટે બસ થશે.

તે જવાબ ઠીક, પણ તેથી મહા પ્રશ્નનો જવાબ મળ્યો નહિ. ચાલિ, જો ચાલિ તરીકે પોતાનું ચાલિત સાચવવા દરકાર રાખવા પારતી હોય, તો ચાલિની બંધિતની મુશ્કેલીઓ આપે આપ સમજી દૂર કરવા પ્રયાસ કરવા જોઈએ તેટલું પણ ચાલિ ન કરે તો પછી ચાલિ કરશે શું ? આશા છે કે આ મહા પ્રશ્નનો વિચાર ચાલિના પડેમો કરશે અને કોઈક ઉપાય મુજબી.

એક નામર.

શ. રા. દેવદત્ત માંડારકર અને નાગરોત્પત્તિ.

ગતાંક પૃષ્ઠ ૯૬થી અનુસંધાન.

પ્રોફેસર મહોદય દક્ષિણાવર્તનથી ઉચ્ચચાલિના ઉચ્ચ વચના અભિમાન વા ગૌરવ તથા શુદ્ધવીરોત્પન્નને પ્રતિકૂલ ઇતિહાસપુરાણોને કેવલ કથા માની પ્રમાણ માને છે, ત્યારેતો ઉચ્ચવર્ણ ૧૧ ગૌરવને શુદ્ધ વચના ધરાવતાની પ્રમાણ એજ કથાએ ઇતિહાસ પુરાણોમાંથીજ લેવાનું તેઓએ ઉચિત મણવ જોઈએ. એમ ન કરવાથી એક પક્ષની એ આમદ મન્ય અને નિષ્પક્ષપાતની દ્રષ્ટિને દોષ થાય છે. જો રચયથી ચાલિના શુદ્ધવચન ધરાવતાં પ્રતિકૂલ પ્રમાણ લેવામાં આવ્યાં છે, તો તેજ સ્થળોમાંથી એજ ચાલિઓના શુદ્ધવચન ધરાવતાં જ પ્રમાણ મળે, તેથી લેવાં જોઈએ, અને તે પ્રમાણ વિચાર કરી તેનો નિર્ણય કરવો જોઈએ. પૂર્વ કાળમાં જો પુણે નીચ ચાલિથી ઉચ્ચ ચાલિમાં આવ્યા છે તે કેવા સમય, ધિમિ તથા મરણથી આવ્યા છે, તેનો વિચાર કરવો જોઈએ એવો સમય, સ્થિતિ તથા મરણ આ સમયમાં પણ ઉપસ્થિત થાય તો શું સામપ્રત નીચ ચાલિથી ઉચ્ચમાં આવવા કોઈ વિશેષ બાધા આવતાર છે ? મ્હારી શુદ્ધિ અનુસાર આ સમય નીચ ચાલિને ઉચ્ચ ચાલિ બનવાનો પણજ સારો છે. પૂર્વ કાળમાં તો પડિત બાકણો તથા ચન્મચકી બી બન દતો, પણ આ વખતમાં સુબુજ સ્વતંત્ર છે, જેને મને તે ઉચ્ચ ચાલિમાં જની શકે છે જો ચાલિ થોડાં વર્ષ પૂર્વે

વૈષ્ણવ વા શુદ્ધ ગણાવી હતી, તે આજે બ્રાહ્મણ બનતી જાય છે, જે કોઈ સમયમાં સ્ત્રીરીયામાં પારસી ચાલિતી પુરોહિત ચાલિત હતી, તે શુદ્ધ બ્રાહ્મણ ગણિત બની ગયું છે. આવા અનેક ચાલિતના ઉચ્ચ ગણિત બની જવાથી મોટા તથા મધ્યમ પુરોહિતોએ આ વચની શુદ્ધિ માટે એક વર્ણની અનેક ચાલિતમાં પણ ખાવા પીવા તથા પરજીવા બંધારની રીત કાઢી જણાવે છે.

પૂર્વ કાળમાં અતુલ્યોત્તમ પ્રતિભાવ રીતિથી વિવાહ થતા હતા. તે સમયથી એવા વિવાહથી જે સન્તાનિ ઉત્પન્ન થતી, તે શુદ્ધ ગણિત થતી તે શુદ્ધ નામથી ઓળખાતી હતી. એવી સન્તાનિને પોતાના પિતાના શુદ્ધ વચમાં ગણાવા માટે એનો નિયમ રાખવામાં આવ્યો હતો કે યદિ બ્રાહ્મણ સત્ શુદ્ધ સ્ત્રીથી વિવાહ કરી સન્તાન ઉત્પન્ન કરે અને તે કન્યા સન્તાન બ્રાહ્મણનેજ પરજીવી જાય, ને પછી તેની કન્યા સન્તાનને વળી બ્રાહ્મણનેજ પરજીવવામાં આવે, તે એમ સાતમી પેઢીમાં સન્તાન થાય, તે શુદ્ધ બ્રાહ્મણ ગણાવે હતું. આવી રીતે સાત વખત શુદ્ધ વીરથી સેત્ર શુદ્ધ કરવામાં આવ્યા પછીજ શુદ્ધ વચ મનાતો હતો.

ગ્રેહસંક્રમણકાળમાં કયન કે નામર મૈત્રિક ચાલિતો છે, તે હવે સાચે આ દેશમાં આવ્યા. એજ ચાલિતના વચ્ચેથી વચના રાજા હતા. ટાંકીત રાજસ્થાન પુસ્તકમાં ઉદયપુરનો ઇતિહાસ જોતાં માલુમ થાય છે જે શુદ્ધોત્તમ રજપૂતોનો આદિ પુરુષ વચ્ચેથી વચનો શુદ્ધોત્તમ નામનો રાજા હ. સ. ૫૩૮-૫૪૭ સુધી રાજ્ય કરી ગયો હશે. તેના બીજા પુત્ર શુદ્ધોત્તમથી શુદ્ધોત્તમ વચ જે હાલ ઉદયપુરમાં છે, તેનો પ્રાદુર્ભાવ છે. વચ્ચેથી વચ સ્થાપનાર વિજયસેન વા વિજયસિંહ હતા, જે બરાકના નામથી પ્રખ્યાત હતા. વચ્ચેથી રાજ્ય હ. સ. ૫૦૮માં સ્થાપન થયું હતું. તેણે શાલિતના રાજા તોરમજી શુભ વચના શુદ્ધ ચુમના સમયમાં ઉત્તર દિશામાં ઉપર આક્રમણ કર્યું, તે સમય હ. છત્રી ચનામ્બિકા પ્રદેશ જણાય છે. અટકે વચ્ચેથી વચ સ્થાપના ને હવેનો કુમતો સહકાર આવે છે. પણ બરાકના પુત્ર કુવસેનના હ. સ. ૫૨૨ના તામ્રપત્રથી જાત થાય છે કે બરાક મૈત્રિકો ને દરાવી રાજ્ય મેળવ્યું હતું. મૈત્રિકો જેમણે બચ્ચેનીથી પોતાના “કુશ્મતોને તાલે કર્યા હતા, તેમના મોટા અને જયવાન ઘરેજી ઉપર સેંકડો થા કરી જોણે કાર્ત્તિ મેળવી.” આ સેખથી સ્પષ્ટ છે જે વચ્ચેથી મૈત્રિક જાલિતો ન હતા. ઉત્તરના સવપુર (લાહોર) ન્યાયી આવી કનકસેને આ વડનગરમાં પ્રથમ રાજ્ય સ્થાપન કર્યું હતું. કનકમેનથી ત્રીજી પેઢીમાં વિજયસેન વચ્ચેથી વચ સ્થાપનાર થયો હતો. એટલે હવેના આક્રમણ કાળથી પણ વર્ષ પૂર્વેજ વચ્ચેથી વચ સ્થાપનાના વડીલો ગુજરાત માં આવી વચ હતા, ને હવે સાચે આવેલી મૈત્રિક ચાલિતના વચ્ચેથી રાજા ન હતા. મૈત્રિક તેજ મોટો વા મેર સોઠ જણાય છે જે ચાલિતના હાથના પોત્તન દરના મહાગાન છે. મૈત્રિક શબ્દથીજ જણાય છે કે એ નામ સંસ્કૃત જાપાનું છે. મૈત્રિકાગિદિર ગ્રામ વાસી શાકીયના બ્રાહ્મણ હતા. મૈત્રિકાવરુણિ અમરજી વચ્ચેથી તથા વાકીકિનું નામ હતું, ને મૈત્રિક બ્રાહ્મણનું સ્વયં છે. વેદમાં મૈત્રીય ની ગાથા છે. રાજા અરિષ્ટના સમયમાં કનોજની મેરથી જગાણમાં ગયેલા બ્રાહ્મણોમાં હાલ સમજી મૈત્રિક અવરે.

જોવામાં આવે છે એટલે મૈત્રક, મૈત્ર વા મિત્ર વા મિદિર શબ્દ પમોય વાની જણાય છે ને એ શોક શાકદીપીયવન બ્રાહ્મણ હતા એવો અનુમાન થાય છે. જેમ હૈમ્ય, હમ તક્ષ આદિ સત્તાવાળા ક્ષત્રિય રાજા સમરથી પરાસ્ત થઇ, દેશ બાજુ જઇ વસ્યા તેમજ મૈત્રક વા મૈત્ર શોક બાજુ આસ્થા ગયા હશે, ને પાછળથી પાછા દેશમાં આવ્યા હશે હાલ સમયમાં પંજાબ પ્રાંતના ખજી તથા એના પુરોહિત સારસ્વત બ્રાહ્મણ કાણુસ કંદહાર દેશમાં જઇ વસ્યા છે, ને એ શોકનો પહેરવેલ દિનચર્ચાદિ તે દેશ રોકાજ છે ; પણ તેઓ હિન્દુજ મહાપ્રાન્ત છે, ને પાછા દેશમાં આવે તો એ ખજી અને સારસ્વત બ્રાહ્મણજ મનાય, તેવીજ રીતે મૈત્રક વા મૈત્ર શોકને અત્ર દેશનાજ માની શકાય. પૂર્વ કાળમાં એવું બી બન્યું છે જે બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિયા અવટકથી ક્ષત્રિય કુલ બોલાયા છે, જેમ પરશુરામના પૃથ્વી નિક્ષત્ર કરવા પર ક્ષત્રિયાથી પુત્રોને લઇ ક્ષત્રિયોની યરણ મળી, ને એના સંતાનો ક્ષત્રિયા એત્ર અવટકવાળા થયા તેમજ મ્હેર શોકને અવટક મૈત્રેય એત્રના બ્રાહ્મણથી થયો હશે. એટલું તો સ્પષ્ટ છે જે વસ્થાવિ વચ્ચે નામર મૈત્રક ન હતા. મૈત્રક શાકદીપના મિદિર એત્રના મગ તથા મગસ નામના બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિયવત યાત્રિના પારસી હશે.

૨૭ દુરગજને સમળા પુરાણોમાં છેલ્લો પુરાણ ગાને છે ને મિસ્તર સ્થિમનું કહેવું છે કે ૨૭ દુરગજ ઇસાથી સાતમી સતાબ્દિના મધ્યનો ગુપ્તગાળાઓના સમયની લિપિમાં લખાયેલો બમાળામાં વિદ્યમાન છે, આથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે ૨૭ દુરગજ ઇસાની સાતમી સતાબ્દિ પૂર્વ કાંઈ સમયમાં લખાયો હશે. એ પુરાણમાં ઘાટકેધર મહાત્મ્ય નો એક ખંડ છે જેને નામરખંડ કહે છે આ ખંડમાં ચમત્કારપુરનું નામ નમર ધાવા સન્મન્થી કથા છે, ને ત્યારથીજ ચમત્કારપુર વા આનંદપુરના રહીશ બ્રાહ્મણ નાગર કહેવાયા છે, એટલે એતો સ્પષ્ટ થયું જે નામર નામ ઇસાની સાતમી સતાબ્દિથી પૂર્વનું છે, આધુનિક નથી વારાહમિદિરાચાર્યે પોતાના જુલસદિવા નામના મધમાં જે સ્થલે દેશ સ્વામી લખ્યા છે તે સ્થલે નાગર નો સ્વામી મગજ લખ્યો છે એટલે નાગર શબ્દ સહ જગતના સમયમાં સારી પેઠે વ્યવહારમાં હોવો જોઈએ. ગુજરાતનો પ્રાચીન ઇતિહાસ લખનાર એવિ હમાઇ દાથી બાઇ દેશાઇ લખે છે જે નંદપાન ક્ષત્રય રાજાના સિદ્ધ મળ્યા છે, તેમાં સિદ્ધની લ્હી બાળુએ નાગરી લિપિમાં કાઠાવાલી બાળુને શ્રીક મજફર લખેલો છે નંદપાન ઇ સનની બીજી સતાબ્દિમાં થયો લખે છે એટલે નાગર નામ ગુજરાતમાં વસતીવસતી સ્થાપનાથી પહેલાનું છે, ને તે કારણથી આનંદપુરના નામ સાથે નાગર નામ પણ પ્રચલિત હશે. પણ રાજા જગ્ગર વાન્દાક્ષીય ધર્મશાસ્ત્રીમાં પુરાણ નામ આનંદપુરજ લખવાનો રીવાજ હશે.

નામર બ્રાહ્મણ ઉત્તર દિશાલય દેશથી ગુજરાતમાં આવી વસ્યા ને એ નમર-કાઠલીજ આળ્યા તે ઠીક નથી જણાતું જો મ્હોટા ગામને નાગર કહેવાના કારણથીજ ત્યાંના રહેવાથી નામર કહેવાય તો હિંદુસ્તાનમાં અનેક નાગર છે, ને એ

અનેક નગરના રહીશી નાગર કહેવાઈ શકાય છતાં નગરકોટથીજ આવ્યા તેઓજ નાગર એમ કેમ માનવામાં આવી શકે ? વડનગરમાં રહેવાથીજ નાગર કેમ ન મનાય ? ખુલ્લે શહેરના શુભગર, શુભરાતના વાણિયા, કનોજીયા, મૈથિલ, કાશ્મીર આદિમાં જે નાગર નગરિયા આદિ આવટક છે, તે તત્તદ્ દેશ બાજમાં આવેલા મહેરા નગરમાં વાસ કરવાના કુરુણી પડેલા જણાય છે. એ શાંતિઓમાં નાગર આવટક હોવાથી સમજાજ નાગર હતા એ અનુમાન કરવું તે ઉચિત નથી. પંજાબ પ્રાંતમાં મટનેર એક ગામ છે, અને કાલસ્યોમાં મટનાગર નામનો એક ભેદ છે. તેથી શુ પ્રિદ્વિસર મહેદલ કાલસ્યોની ઉપતિ મટનગર અથવા વડનગર માંથી થઈ છે, એમ માનવાને તૈયાર છ ? શુ મટનગર અને વડનગર પ્રાચીન સમવાય નથી ?

અપૂર્ણ.

ગંગાશકર પંચોક્તી, બરેલિપુર.

લેખમાં નાગર.

(૧) ઋગ્વેદઃ પદપાઠ સપ્તમાદિકમ્.

પહેલાં અધ્યાયના વર્ષ ૧, ૨ નથી, અને વર્ષ ત્રીજા (મંડળ ૬, ૪૬૩)ના ત્રીજા પાદ (verse)થી શરૂ થાય છે અક્ષર બહુ ચોખ્ખા કે નિષ્ક્રિય નથી ; પણ અંધના બીજા ભાગે કરતાં જુની લિપિ તેના ઉપર લખાયેલી છે

“ સંવત્ ૧૯૫૨ વર્ષે પૌષ સુદિ ૪ રવોઽયેશ્મી વટ પદ્મ (૧) મંદલ કરણે । જોહા ગ્રામ વાસ્તવ્યાખ્યંતરનગરજાતીય મહેદાદા સુત યાગિક । શ્રી ઋગ્વેદસ્ય સપ્તમાદિકસ્ય પદપુસ્તકમલેલિ । પ કાય કોઠા (Kooka) સુતાય મુરારિ પતસ્મૈ ધર્મેણ મદત્તં ॥

સૂચન :—ખ્રિસ્તિય મુકીયમના હસ્ત લિખિત સંસ્કૃત પુસ્તકોની ગ્રંથિમાં આ પુસ્તકની નોંધ ન જોઈ છે

નોંધવા યોગ્ય હકીકત :—

(૧) સવત ૧૫૫૨ પહેલાં નાગરો વડોદરા તાલુકા ગયેલા હતા જૂનાગઢના રા. રા. મહિષ્વર જટાશકર પ્રતિ કચ્છજીનના મેતા મમળછ દયારામ અતાપીએ સવત ૧૬૨૫ના બીજા વૈશાખ વદ ૬ શુક્રે સપ્તી મોક્ષેલ “ માદી નરસીંહ મેતાના પુત્ર શામળદાસનો વીવાહ વસ્ત્રના નામના કનિએ રમેશે તેમાંથી ઉતારી લીધી ” તેમાં

સખાએલ દહીકતને આધારે વડનગર પ્રથમ સવત ૬૪૫ના માર્ગશીર્ષ માસે* વવનોની બ્હીકે ભાગ્યું, ત્યારે અર્ધ પાટણ મળા તે અર્ધવાસી કેવાણા અને માકી રજા તે આ વ્યતર એમ વિભાગ પડ્યા, અને તે વખતે અર્ધવાસીનાં ગુજરાતી અમદાવાદી બાર આમે નીચે પ્રમાણે થયાં

૧ પાટણ ૨ અમદાવાદ ૩ ધોળકા ૪ ખમ્બાત ૫ રાજપીપળા ૬ સુરત ૭ વડોદરા ૮ કન્યાળી ૯ ભરોચ ૧૦ સીનોર ૧૧ નડીયાદ ૧૨ પેટલાદ.

બીજીવાર વડનગર સાં ૧૨૭૨ના કલિંકવ શુક ૧૫નું ભાગ્યું, તેમાં આશ્વ-તર નાગરનાં મર ૨૦૦૦) હતાં અને જુનાગઢનો રાજા નામજુ તેડી ગયો, તેમાંથી સોરઠી સમવાયનાં બાર ગ્રામ થયાં, તેનાં નામ —

૧ જુનાગઢ ૨ અંતરોળ ૩ પ્રભાસપાટણ ૪ ઉના ૫ દીલવાદ ૬ મીવા (મહુવા) ૭ ઘઘ (ઘાઘ) ૮ તળાવુ ૯ ધોળકા ૧૦ ઇદર ૧૧ પોર-મદર હાંપા ૧૨ નવાનગર.

ત્રીજીવાર વડનગર સવત ૧૭૮૨માં વ્હણી મરાઠાઓના ત્રાસે ભાગ્યું તે દિવસ તમામ આશ્વતર નીસરી મળા, તેમાંના ફટલાકે કાચી તથા મથુરામાં જઈ વસ્થા બાકી ૭ મામમાં વસ્થા તે ૭ ધોળ કેહેવાય છે, તેના નામ —

૧ વડનગર ૨ વીસનગર ૩ ઇટાકું ૪ કુમરપર ૫ વાસવાહ, ૬ વીરમગામ

આ દહીકતની સાથે પ્રસ્તુત પુસ્તકમાંના નાગર “ મદદાદા સુત માધિક ”નો વિચાર કરતાં જણાય છે કે સંવત ૧૨૭૨ તથા સંવત ૧૫૫૨ની દરમિયાન “ આ-શ્વતર જાતીય ” નામનો પજુ વડોદરા સુધી પહોંચ્યા હતા.

(૧) વડપદ-વડોદરાનું સામાન્ય રીતે લેખે વિગેરેમાં મળી આવતું નામ છે.

(૩) જોઈજ ગામ—હાલ આ નામનું કોઈ ગામ વડોદરાની નજીકમાં જ-

*પાટણ ગામ વનરાજે ઇ સ. ૭૪૫ સવત ૮૦૧માં વસાવ્યું એમ ગુજરાત સર્વ સત્રહમાં લખ્યું છે (પ. ૪૮૪) તેથી સવત ૬૪૫ને જાહે ૮૪૫ હોવા નો સંભવ જણાય છે. તેજ સેખક મદદાદાએ ‘ અર્ધવાસી ’ સખ્દ વાપર્યો છે, તેને જાહે ‘ અધિવાસી ’ સખ્દ સુકલતર લાગે છે એક આમની રીમની જમીન પાણેનાં આમેમાં રહેનારા ખેડુઓ ખેડે છે, તેઓને કાઠિયાવાડમાં ઉપર વાડીના ખેડુઓ ‘ કહે છે ઉપર-વાડીઆ’ નો અર્થ ‘ અધિવાસી ’ નેવો થાય છે. તેથી વડનગરની આસપાસનાં મા-મેમાં રહેનારા ‘ અધિવાસી ’ અને વડનગરમાં રહેનારા ‘ આશ્વતર ’ એમ વિભાગ પડ્યા હશે, એ રીતે માત્ર સુસંગત જણાય છે તત્તી.

પાટણમાં તે વખતે બેગાબીમ રાજા રાજ્ય કરતો હતો (સવત ૧૨૪૫થી સાં ૧૨૬૮ સુધી.)

જાતું નથી વખતે હાથ નામદર ચપેલ દરો. આ સંજોઈ દરીકત પ્રાચીન નકસા વગેરે સાધનો તે અવાવે મેળવી શકાય નથી.

(૪). આભ્યંતર જાતીય.—ન ૧માં લખ્યા પ્રમાણે સવત્ ૧૨૭૨ની પહેલા વડનગરથી બાહર નીકળેલ અર્ધવાસી નામગેથી પોતાને જુદા જતાવવા માટે આસ લખાયેલ દરો. સં ૧૫૫૨માં આ બે તાળે હોઈ શક રહેવા આતર સામાન્ય પ્રમારમાં હોવા સભવ છે અધિવાસ નામગેના બાર આમ પૈકીના વડોદરામાં રહેવા આવેલ છતાં પોતે અર્ધવાસી નહિ પણ આભ્યંતર દોવાનું અપદ કરવા આ શબ્દો મેળમાં યોગ્યેલ લાગે છે

(૫) ધર્મકાર્મમાં સમાદ વગેરે બેસારી પુસ્તક આપવા હાલ રિવાજ છે, તે સવત્ ૧૫૫૨માં પણ પ્રચલિત હતે.

અલશાપાટલુ

રજપુતાના

}

રતિલાલ મગનલાલ અતાજી

નાગર ગ્રંથકારો.

(ગતાંક પૃષ્ઠ હતી અનુસંધાન.)

ગતાંક પૃષ્ઠ હતમે (૬૬ જંકરલાલ) શીખ કવિ શકરલાલ મહેશ્વર જિો જતાંત આપેલ છે, તેમાં તેઓશ્રીના રચેલા મયોનો ન સમદ આપવામાં આવ્યો છે, તે અપૂર્ણ દોવાથી, તેમના ચિરંજીવી ચ. રા. શ્રી મેલશકર અમને તેઓના પુસ્તકોનું એક સુવિખત મોકમ્મ છે, તેમાં તેઓશ્રીના રચેલા નિમ્નલિખિત પુસ્તકોનો સમદ કરવામાં આવ્યો છે

(૧ કેવળ સરૂત આપમાં)

૧ લખુ સિદ્ધાન્ત દંડિની પ્રયોગ મણિમાલા ટીકા, ૨ શ્રીકૃષ્ણ ચંદ્રોદય નાટક,

(૨ સરૂત તેમજ ગુજરાતિમાં પૃથક્ પૃથક્)

૩-૪ સાવિત્રી ચરિત્ર નાટક, ૫-૬ ચંદ્રપ્રભા ચરિત્ર, ૭-૮ કુવાબુદય નાટક.

૯-૧૦ અનસુયામુદય .

(૩ સરૂત તમા ગુજરાતિમાં એકત)

૧૧ મોપાલ ચિંતામણિ વિજય નાટક, ૧૨ વિદ્યાર્થ વિવેક અથવા ભજનર મણીને સુ કરુ ૧, ૧૩ વિપતિ વેગાનો મિત્ર, ૧૪ મેલ્ય મેવક ધર્મ.

(૪ કેવળ ગુજરાતિમાં).

૧૫ અધ્યાત્મ રતનાવલી

ઉપર્યુક્ત પુસ્તકોમાંથી કેટલાક પુસ્તકો મારે દેશીય વિદેશીય વિદ્વાનો વરદથી ને પ્રશંસા પત્રો આપવામાં આવેલ છે, તેમાંના કેટલાક આકર્ષક હોઇને નીચે પ્રકટ કરવામાં આવે છે.

Professor Max Muller—" * * I well remember reading the Savitricharitra of Shigra Kavi Shankarlal Maheshwar and I greatly admired and envied his command of Sanskrit.*.*"

સિ. વેળ્ડાલ—"આદર્શ દિ વિસર્ગાય સર્વાં ધારિમુચામિવ ॥ इति का-
લિदासेनोक्तं ॥ मवद्भिः पुराकषिरानस्य रसास्वादसारः स्वनाटक एव समु-
पविशोऽस्ति ॥"***

Professor M N Divedi—"I have read several of Kavi Shaakarlal's Sanskrit compositions, and * * * am glad to be able to say he has acquired complete mastery over the gram-
mar and idiom of the language. The style of his works is very chaste and simple soaring at times into beautiful imagery and grand diction, reminding the reader at once of Vishnusharma on the one hand and Bana Bhatta on the other * * *"

Chester Macaughten, Principal, Rajkumar College Rajkot
"I thank you very much for the four books which you have so
generously sent me. The Chaudraprabhacharitra I know well,
and I am very glad to know its author, for I think there are
very few Gujarati books which contain such high moral train-
ing."

સમ્રાટ નવસરામ લક્ષ્મીરામ—"શીઘ્ર કવિ શકરસાહ માહાશયે એક મોડું
નાટક જનાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું, તેનું આ યુગ્મરૂપિતી. . . ભાષાન્તર છે ભાષા શુદ્ધ
અને શ્રેષ્ઠ, પણ તેની સાથે સમજાય તેવી છે * * * નિર્દોષ સરસ્વતમયી ગૂઝ-
રાતિ ભાષાનો આ પુસ્તક નમૂનો છે * * * વરણ રસમય, વાણી મહીર અને
સકળના સતત ચાતુર્યમય હોવાથી અભ્યાસાલમમાં વાંચતા તો એક રસ ઉપજાવે
એવું જ છે. એની સીધી મોટી ખુબી તો એ છે કે એમાંથી પ્રત્યક્ષે મુખ્યતિયે બોધ
મળે છે, અને સ્ત્રીઓને મારે તો એવું બીજું કાંઈ પુસ્તક નથી." તંત્રી,

ગ્રન્યાવલોકન.

૧ કર્ણલાઘવ (દિલી બાપામાં) —કર્તા, પંડિત ગંગાચંદ્ર પંચોલી, દેહ
ભારતર, ભરતપુર ઇંગ્લેન્ડશાળા, મુદ્ર ૩ ૦-૧૨-૦

શીઘ્ર પંડિત પંચોલી મહાશયે રચેલી પંચોલી પુસ્તકાવલીનો આ મંથ ૭મે
અંક છે. આ મંથમાં આપણી આજ પદ્ધતિ પ્રમાણે જ્યોતિષશાસ્ત્રના ગણિત વિભા-
ગનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ મંથના અધ્યાય ૬ અને પરિચિત્ ૩માં ૧
અદર્શજી સાધનાદિ, ૨ સ્પષ્ટ મદસાધનાદિ, ૩ પચાગ સાધનાદિ, ૪ પચતારા સાધનાદિ,
૫ અવનો શાદિ, ૬ મદજી યોગાદિ, ૭ ભગણાદિ, ૮ પ્રાચીન પદ્ધતિનુસાર વર્ષ આસારિક
વર્તવાનું ગણિત, તથા ૯ અદ્યુગોનાતિ વિગેરેનો, કરજીકુલક તથા મદસાધનાદિ મંથોની
પરિખાદીને અનુસરીને સમગ્ર ગણિત વિભાગનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તદુ-
પરાંત મંથને અંતે મદ્યુગાદિક ૨૬ કોષિકા આપવામાં આવ્યા છે, જેથી જ્યોતિર્મ-
ણિત કરનારને જાતિ સરસતા કરી નાંખી છે.

જ્યોતિર્વિદોમાં સાધન અને નિરવધુ ગણિત માટે ચિરકાળથી વિવાદ ચાલ્યો
કરે છે. પરંતુ મહોની દૃઢત્વે ગિયતિ બહુવામાં તેા સાધનગણિતની જ આવશ્યકતા
છે. પંડિત મહાશયનો મુદિખ્યાત ગણિતેવ શાસ્ત્રી, પ્રેદિચર છત્રે અને દિવેદી મુધા-
કરદિ મહાન જ્યોતિર્વિદોના જેવે જ અભિપ્રાય છતાં, મુલકમાં ભયપેલી પચાગ સ
શોધન સભાના નિર્ણયાનુસાર તેઓએ પણ નિરવધુ ગણિતનો જ આશ્રય લીધો છે.
છતાં તિપિયોગાદિ પચાગ સાધનમાં તેા સાધનની જ આવશ્યકતા હોવાથી, સાધનમદ
સાધનનું પ્રકરણ તેઓને પણ દાખલ કરવું જ પડ્યું છે. વસ્તુતઃ વસ્તુતઃ સંજાતથી જ
અવનાશનો આરબ મણુવો જોઈએ, તેને બદલે ૨૨ અવધા ૨૩ અવનાશનો અવર
ગામી જે ગણિત કરવામાં આવે, તેને સત્વ સ્વીકારવામાં આવે, તે કેવળ જાનિત જ
છે. મંથકારે પચાગ સશોધન મદસના અભિપ્રાય ને આધીન ન થઈ જતાં, પોતાના
સ્વતંત્ર વિચાર પ્રમાણે સાધન ગણિત જ પોતાના મંથમાં દાખલ કર્યું હોત તેા નૂતન
વિધાર્થીઓને બહુ લાભકારક થઈ પડે.

આ મંથ અન્ય કરજી મંથોની પદ્ધતિ પ્રમાણે રચાયેલો હોઈને તેમાં ગણિત
કરવાની જે રીતિ આપી છે, તે માત્ર દેશદિસાજની કુચીએ (Forwaid))
જેવી હોવાથી, વિધાર્થીઓને તેના કારણેનું જ્ઞાન થતું નથી, અને તે પ્રમાણે જ
જનવત્ ગણિત કર્યા જતાથી તેઓની જુદીનો વિકાસ થવાનું તેા એક બાજુએ રહ્યું,
પણ વલકું તેથી તેા જુદીમાંથી જ થઈ જતાનો સંભવ છે, અને તેટલા માટે પા-
રિષ્પણમાં પ્રત્યેક જાતના કારણે દર્શાવ્યાં હોત તેા મંથની વખણિત સજા થવા
એટલું જ નહિ પણ આવી જનવત્ ગણિત દિવામાં દલાતો આપવાની આસ આવ-
શ્યકતા ઉપરિચત યાવ છે. દક્ષતો વિગતની માત્ર કુચીએ (Forwaid) નું જ્ઞાન

નુતન અભ્યાસીઓથી મદલ્ય અથવા ખારણુ ઘટી શકતું નથી. વડુપરાંત એટલી પણ સૂચના કરવાની જરૂર નહોતી કે કે' અંકમાં વધારાએ પ્રત્યેક પારિભાષિક શબ્દ તથા પ્રશિષ્ટિત ઈમેલ અનુવાદો તેમજ કંઈક સંક્ષિપ્ત સ્પષ્ટીકરણ આપ્યું હોત તો, સુરની સાહાય વિના જેઓને જ્યોતિસ્વાસ્થ્યે અભ્યાસ કરવાની ઉત્કંઠા હોય, તેઓને તે જાદુ ઉપયોગી ઘટી શકતું આશા છે કે—હવે પછીના સરકારી ઉપરુક્ત ત્રુટિઓ દૂર કરવામાં આવશે.

મદલાખવાદિ કરણુ અથવા કર્તાઓએ પેલપેલાના સમયના અનુકૂળ વર્ષથી અભિવૃદ્ધિ આરંભ કરેલો હોય છે પરંતુ ત્યાર પછી આજ દિવસ સુધીમાં નિમિલ્લ ભમણુચક્રમાં ધણો ફેરફાર ઘટી ગયા હતાં, તેવા ફેરફારને અનુસરીને આવો મુલબ્ધ અથવા કોઈએ જનાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો નથી. તેવો પ્રયત્ન કરી કાર્પ સિદ્ધિ કરવામાં વિષયના વધારપર્યાયનાની તેમજ સતત પરિશ્રમ કરવાની અપેક્ષા રહે છે. તેથી પંડિત મહાશયે આ અથ જનાવી હિંદી આદિ સમગ્ર ઉપર જે ઉપકાર કર્યો છે, તે ખરેખર ધન્યવાદને પાત્ર છે. પંચોલી અથાવલીમાં કૃષિવિદ્યા, નક્ષત્ર, સ્વર્ણકારી, ભૂગોળ આદિ અધ્યાનાં નામે જોવામાં આવે છે, તે ઉપરથી તેઓની વિવિધ વિષયવિષય સિદ્ધિ થાય છે આ અથ રમવામાં તેઓએ લીધેલ પરિશ્રમ જોતા તેવા શાસ્ત્રીય અથની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦ ની કિંમત રાખી છે, તેમાં તેઓમાંનો સ્વાર્થેત્વાગ સ્પષ્ટ દેખાય છે. શ્રી બુદ્ધિ મહારાજ સાહેબ જેઓએ આ અથનું અર્પણ સ્વીકારી કર્તાને આશ્રય આપ્યો છે, તેઓએ મીમાન્સા અને શાળાઓને યોગ્ય પ્રાચીન આર્યવિદ્યાનો પુનરુદ્ધાર કરવાની સ્વતંત્ર અપરાધવિદ્યા કરાવીને અખિલ હિંદુ સમાજને ઉપકૃત કરી છે.

૨ ગિરિનાર પત્રિકા (સંસ્કૃત, હિંદી અને ગુજરાતીમાં પ્રકટ થતું માસિક પત્ર)—પ્રકાશક અને તંત્રી શ્રીકૃત પંડિત ધનસંકર પ્રભાસંકર શર્મા, ગુલ્તામદ; વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૮-૦

ઉપરુક્ત માસિક પત્ર જેને મત કાર્તિક માસથી પ્રકટિત કરવામાં આવ્યું છે તેનો પ્રથમ અંક અમને તેના તંત્રી મહાશય વરંધી સમાસોચનારે મળ્યો છે. આ પત્ર ઉપર આક્રમણ લગભગ સવા મે દારમનું છે, ઉપરાંત ૬ પૃષ્ઠોમાં જાહેર ખર્ચો જોવામાં આવે છે. પ્રથમ અંકમાં જે ચોળના કરવામાં આવી છે, તે ઉપરથી જણાય છે કે એક દારમમાં સંસ્કૃત, એક દારમમાં હિંદી અને એક દારમમાં ગુજરાતી ભાષામાં લેવાતું અને ભક્તિના વિષયે તેમાં આપવામાં આવશે. પ્રસ્તુત અંકમાં ગુજરાતી ભાષામાં શ્રી કમ્પાઈ અમવાન નામના વિષયને ઉપક્રમ કરવામાં આવ્યો છે, તે અવસ્થા વાંચવા યોગ્ય છે આશા છે કે વખત જતાં આ પત્રમાં અધિકારિક ઉપયોગી વિષયોનું સ્વતંત્ર પદ્ધતિથી સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં આવશે, તો પત્ર ઉપકારક ઘટી પડશે.

તંત્રી,

વર્ચાપત્ર.

૧

મેહેરબાન તારી મહાશય,

વિ. વિનતી સાથે લખવાનું કે મહાશય લામચકર પીવાનરમણ મહેતાએ ઉપરિયત કરેલા પ્રશ્નોનાં નિરાકરણમાં ઘેયાન્સ્વર્ણમો વિગૂણઃ એ શ્રી ગીતાજીના શ્લોકના ભાવાર્થનું સ્પષ્ટીકરણ કરતા મિ. નાનાલાલ વિ. વૈકુણ્ઠરામ વોરા “ પરધર્મ સ્વતુષિત છતાં ભવાવલ શી રીતે હોઈ શકે ” એ સમાના પ્રત્યક્ષેષમાં એક સ્વતઃ (ત્રિમાસિકમાં) લખે છે.

“ જો શ્રી પોતાના નિર્મળશાસ્ત્ર ધર્મપતિની સેવાને એક જાણુ મુખી (મીરાં) વાઈની માફક જો એ વાત ખરી હોય તો) સન્માસિનીનાજ ધર્મો પાળે તો તે પોતાને તથા સંસારને દાની કરતા જ છે તે પોતાના પતિની ઉપેક્ષાથી પતિત થાય છે જ, એટલું જ નહિ પણ અન્ય સ્ત્રીઓ તેનું અવગણન કરે, તેથી વિશેષ સંસારને દાનિ થાય છે, તેનું પાપ પણ તેણીને સિરે છે, જેથી એજ પરધર્મ તેને ભવાવલ થાય છે ” છતાં આ દ્રશ્ય તદ્દન સમીચીન છે પરંતુ એથી કાઠીની સ્ત્રીઓ પેઢીની ગણનામાં, સાખી તથા વિદૂષી મીરાંબાઈને સ્થાપન આપવું છટ મણી સકાય કે નહિ એ વિચારવા જેવું છે એ ખરૂં છે કે શ નાનાલાલના ઉપરોક્ત વાક્યનો ઉત્તરમાત્ર તેણીને લાગુ પડે છે તથાપિ તત્પૂર્વ ભાગમાં વર્ણવેલ તેનું આડું વર્તન તેને પોતાને તથા સંસારને દાનિદારક થયું, એમ જણવામાં નથી.

સાધારણ રીતે જોને લોકવાયકાનુસાર મીરાંબાઈ સમાન, જાત્યતિક ભક્તિ તથા તજજન્ય પરમાનંદની કોઈએ પોહોચવાને ધોણક જ ભક્તજનો સક્તિમાન થયાં દશે પ્રત્યેક વિષયમાં અપવાદ હોય છે તેથી શ. નાનાલાલે અપેક્ષીકૃત નિયમના દર્શનમાં, મીરાંબાઈ અપવાદરૂપે વિચારે છે તેનાં નીચે મુજબ એ કારણો આપી ચકાવ. ૧ બાલ્યાવસ્થાથી જ એટલે પરણ્યા પહેલાંથી જ, મીરાંબાઈનું અન્તઃકરણ શ્રીકૃષ્ણભગવાનની પ્રેમજ્વાળામાં લીન થયું હતું તેણીને ઇતર કોઈમાં તત્સદૃશ ભાવ નહોતો જેથી તેણીનું પાણિમદણ તેણીની ઇચ્છાથી થયું હતું. ૨ કોઈ પણ મેખકે, મીરાંબાઈની પ્રસ્તુત પતીજીનું વિરહ ભક્તિનિયોગ પરમચુતાથી તેણીને કે જનસમાજને દાનિ થવાનો હક્કેશ કરેલો સ્મરણમાં નથી, ઉઘડું સર્વ વર્ષમાં આજ્ઞાલ ૧૬, સીવાદ્યમંત્રારિ પ્રાચીન વિશ્વવથ સતી સ્ત્રીઓની સાથે તેણીનું નિરતર સ્મરણ કીર્તન કરવામાં આવે છે.

કુઠામાં એટલું જ કહેવાનું કે મીરાંબાઈનું દર્શન જન સમાજને દોષ એમ માની શકાય નથી. કૃત્યલમ્

સિદ્ધલક્ષ્મી.

અમૃતલાલ દોસતરામ ધોળકિયા.

૧. સ્વર્ણ પરધર્મના વિષય તર અમને રા. રા. નિર્ભયસર અનાયસર મહેતા (૧૮૭૭, ૭૫), રા. રા. મોહનલાલ કમાલજી મોકડ (મુનઇ) રા. રા. તા ન સ્વા. (વાંકીનેર), રા. રા. જીસારામ દોલવરામ જોશી (રાજકોટ), તથા રા. રા. કવેરસદ આદિત્યરામ વૈષ્ણવ (જૂનાગઢ) તરફથી અર્ચાપત્રો મળ્યાં છે તેમાંના કેટલાકે તે અતિ વિસ્તારવાળાં હોવાથી સ્વળ સંક્રાન્તે હીંમે ત્રિમાસિકમાં પ્રસિદ્ધ થઇ શકે તેમ નથી, તેથી તે તે લેખકોની કૃપા આપીએ છીએ તેપણુ અવાકાસે તે સંબંધી અર્ચાપત્રો સાર સમઢ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે. તત્રી.

૨

“ત્રિમાસિક”ના મહેશ્વરના તંત્રી સાહેબ !

‘ગુજરાતી’ પત્ર તરફથી “અદારમી સદીનું દિવસપાન” એ નામના ‘Epoch’ નામના કર્તાએ ઇ સ ૧૮૯૫માં રચેલાં એતિહાસિક નવમ કથાનાં અપેક્ષેલ ભેટનાં પુસ્તકોમાં દિલ્હીમાં ઐશ્વર્યગ્ગેળ પછી મહમદશાહ અને મરઢ રાજ્યના શુરવીર પુરુષ બાહુરાવ પેશવાની કથા મુખ્યત્વે કરીને આવે છે તેમાં મુખ્યભાગમાં ઇ સ. ૧૭૨૧ના અરસામાં માળવા પ્રાવનાં મુળા તરીકે રાજા મિરધર બહાદુર નામના નામરને નીચે દતો. આ મિરધર બહાદુરે મરઢાઓ સાથે યુદ્ધ લેસથી આય જીતી હતી, અને બંને લડાઈમાં દિગ્ગતથી લડતાં કમ આવ્યો હતો તારપછી માળવાની મુમેદારી હાથબહાદુરને મળી આ હાથબહાદુરે નેને કેટલાક દયા બહાદુર ના નામથી જોળ્યે છે, તેપણુ નામર હશે, એમ લેખકનાં કહેવાથી જણાય છે આ મુલો પણુ શેહેનશાહના જમ્માવમા પેશવાએને બહુ હાવતો હતો, એવો લેખ તે પુસ્તકમાં કરેલો છે

આ જન્ને નાગર શુરવીરોની કારકીર્દિનું આટલુ વર્ણન વાંચીને પણ અપણુને આનંદ સમા વિતા રહેતો નથી અને એ જન્ને સરદારો રીપાઇ નામરો વિશે વધારે માહેતો મળે, એવો પ્રયાસ આપના પત્ર તરફથી કરવામાં આવશે તે સમસ્ત શક્તિની એક અમુલ્ય સેવા આપે મળવેલી ગણાશે

કાસતરામ વિ. વિજયરામ ધુમ, પ્રોજ.

ત્રિમાસિક કમિટિની વાર્ષિક સભા.

સવત ૧૯૭૦ના મામસર વદ ૧૪ શુક્રવાર તા. ૨૬-૧૨-૧૭ ને દિવસે જીનામઠ મુકામે ત્રિમાસિક કમિટિની વાર્ષિક સભા ભરાઈ હતી, તે સભામાં નીચે લખ્યા સભાસદો હાજર હતા—

જીનામઠ તરફથી

વે. મૂ. નાનાલાલ જૂરરજી શુક્લ. રા. રા. મણીલાલ કેશવલાલ નાણાવરી
 ,, ઔરંગઠંકર વલ્લભજી આચાર્ય. ,, ત્રિભોવનરામ દુસેરામ રાણા.
 રા. રા. ઔરધરલાલ માધવરામ ધોળકીઆ

બામનગર તરફથી.

રા. રા. જળવતરામ હરિશંકર જુગ.

પોરબંદર તરફથી.

રા. રા. પ્રજુલાલ આત્મારામ ખાખા

સાવનગર તરફથી.

રા. રા. ભૂપતરાય વિઠ્ઠલદાસ મહેતા. રા. રા. ગુલામરામ ગોવિન્દરામ દેસાઈ
 ,, દોલતરામ સાહરલાલ મહેતા.

રાજકોટ તરફથી

રા. રા. કસ્તાબુરામ નેહાભાઈ બક્ષી. રા. રા. અમૃતલાલ રજુછોડાસ બક્ષી.
 વસાવડ તરફથી.

રા. રા. બાલાભાઈ લક્ષ્મીશંકર દેસાઈ

કોદાની રૂએ.

તંત્રી રા. રા. માનસંકર પીતામરદાસ મહેતા
 વ્યવસ્થાપક રા. રા. જળવતરામ વનેશંકર ડાયા.

ઉપર્યુક્ત સભાસદો ઉપરાંત રાજકોટથી ખાસ આ પ્રસંગે રા. રા. ગુલામરામ વનેશંકર ખાખા આવેલ હતા. ત્રિમાસિક કમિટિની સાથે જીનામઠની નામરચાતિના મુદ્દસ્યાનું સંમેલન પણ સાથે સાથે જ કરવામાં આવ્યું હતું. તેમાં આશરે અઢીસો ગૃહસ્થી પધાર્યા હતા, જેમાં નીચે લખેલા મુખ્ય મુખ્ય ચૂંટસ્યો હતા.

વે. મૂ. ટુંગળસંકર ગોરિશંકર શુક્લ. રા. રા. પ્રભાજી દાસ વદાવનદાસ.
 ,, રામસંકર મધાસંકર ત્રવાડી. ,, મુમટરામ કસ્તાબુજી
 ,, ટુંગળસંકર નારજી ભોરા. ,, પુરુષોત્તમરામ ત્રીકમરામ માંકડ.

૧. ૧. ૭મનસાસ અમરજી શુકલ.	૨૧. ૨૧. પ્રભુદાસ ગોવિન્દરામ
૨. ૨. પ્રભુજી કર જડાઈ કર આચાર્ય.	૨૨. ૨૨. મયુરદાસ અમૃતલાલ વસાવદા.
૩. ૩. સદાસ કર ધનસ કર પંચોલી.	૨૩. ૨૩. જડાઈ કર જીવજીલાલ જામા.
૪. ૪. દેવદત્ત મહાપુરુષ તવાડી	૨૪. ૨૪. નૃસિંહપ્રસાદ કદાનદાસ
૫. ૫. અમરજી આપજી દેવ કમ્હી.	૨૫. ૨૫. દુર્ગાપ્રસાદ લક્ષ્મીદાસ ખારોડ.
૬. ૬. રામપ્રસાદ નૃસિંહપ્રસાદ ભુવ	૨૬. ૨૬. ગોવિન્દદાસ ઉદ્રજી વૈશવ.
૭. ૭. રામજી કર જવસ કર ધીળડીઆ.	૨૭. ૨૭. નાનાલાલ પુલસ કર

સભાના કામની શરૂઆત નીચેની આપણા ઇશ્ટદેવ શ્રી હાટકેશ્વરની સ્તુતિ ગાળ
બાદ ઇશ્વરદાસ ભવાનીદાસ વંશવે કરી હતી —

રાગ ઝીવવી.

પ્રભુમીએ હાટકેશ્વર સાહજે—ટેક

દર્પ કદર્પ દર, સર્પ ભૂપીત કર, ભવ્ય સ્વરૂપ ભરમાંજે ;	
દંડમાળ મર, ચંદ્ર બાલપર, ઉમીલાળ અર્ધાંગે.	૧
શ્યામર શકર, ત્રિપુર અસુરદર, સર રસક ખટવાંજે ,	
ગોળાનાથનો મદિયા મોડો, વેદ અને વેદાંજે	૨
તાપ વિમોચન ત્રિલોચન અનંક શોભે અંમ તરંગે ;	
વદન કરીએ છદ દેવને, શાંતિ કાર્ય પ્રસંગે	૩
કર હમ જોડી માગી લઈએ, શાંતિ ઉદય સર્વાંજે,	
વિમ્લ વીનાસક, પાર ઉતારો, કાર્ય આ સાંજોપાંજે	૪

મણીલાલ કેશવલાલ નાણાવડી.

પૂનઃ વડીલ ૨૧. ૨૧. અમરજીઆઈને પ્રમુખપદ આપવાની દરખાસ્ત મુકવી
૨૧. ૨૧. કલ્યાણરામભાઈએ ત્રિમાસિક કમિટી શરૂઆતમાં મુવકોની અને બાથેડોની જ-
નેલી હતી, તેને બદલે એ પ્રવૃત્તિ તેમજ શાંતિહિતની બીજી પ્રવૃત્તિઓની સાથે, હવે
સમગ્ર એવો આવ્યો હતો કે વડીલોને જુદો પણ એમાં ભાગ લેવા સમર્થ થવા હતા
એ ખુશી થવા જેવી વાત છે, અને તેની પ્રત્યક્ષ પ્રતીતિ કરાવવા અર્થે જ ૨૧. ૨૧.
અમરજીઆઈને પ્રમુખપદ લેવાની દરખાસ્ત મુકવાનું પગલું ભરવામાં આવ્યું હતું જેમ
જાહેર કર્યું હતું મંજૂર દરખાસ્ત સર્વાનુમતે પસાર થવા બાદ ૨૧. ૨૧. અમરજી-
આઈએ સાંજે પોતાની પસંદગી કરી તે આવે ઉપકારની લાગણી દર્શાવી હતી. ત્યાર
બાદ બાદ વિષ્ણુદાસ પ્રભુદાસ વૈશવે ઉદ્વિજી કવિતાનાં જ્ઞાનિથી આ પ્રવૃત્તિમાં અડમ
રહેવાનું જ્ઞાન કરાવ્યું હતું તે પછી ૨૧. ૨૧. મણીલાલ કેશવલાલ નાણાવડીએ સ્થાનિક
સભ્યો તરફથી બહારગામથી આવેલા સભ્યોને આવકાર સારા શબ્દોમાં આપ્યો હતો.

પ્રમુખની આચારસર ઝોમતા તરફથી રા. રા. જુગતરાય વિદ્યુદયસે ત્રિમાસિકની તેમજ બીજી યાત્રિ દિવસની દિવસ્યાનોનો ઉદ્ભવ કરવામાં જે નવ ગૃહસ્થોએ સરજાતથી ભાગ લીધો હતો તે જાનતને ઉદ્દેશીને તેમજ આસ કરીને ત્રણ તરીઓએ જે સેવા નિસ્વાર્થપણે બજાવી હતી, તથા વ્યવસ્થાપક રા. રા. જગવંતરાયે તે પહેલેથી ઉપર મુધી રહી રહીને નિસ્વાર્થ શ્રમ એ પ્રવૃત્તિઓને રસ્તે ચલાવવામાં અને આજળ વધારવામાં લીધો તે જાનવ વિવેચન કરી વડીલો, જેમની આચારસરને જ આવા કાર્યમાં આપણે નિરંતર આજળ વધીએ છીએ એ સમજ તેઓ પણ આવી વિસ્તૃત પ્રવૃત્તિઓને અંતરરૂપે પૂર્વક અનુમોદન આપશે એમ દર્શાવી, ચોટાનું વિવેચન પૂર્ણ કરું છું.

વ્યવસ્થાપક રા. રા. જગવંતરાય વળેલ કર છાપાએ જાવનમર મુકામે મધ નાતાસ વખતે મહેલી બીજી વાર્ષિક સમાનું રોજકામ વાંચી તેમાં પસાર થયેલ જુદા જુદા કાર્યો અન્વયે ગયા વર્ષમાં કેટલું કામકાજ થઈ શક્યું છે તેનો અહેવાલ આપ્યો હતો ત્યાર બાદ જુદી જુદી દરખાસ્તો જુદા જુદા સભાસભો તરફથી મુકામ હતી અને પસાર થઈ હતી.

કરોવ ૧સી,

દરખાસ્ત રજુ કરનાર રા. રા. દોલતરાય આકરલાલ મહેતા.

ટેકો આપનાર વે. મુ. ગીરજાસર વલ્લભજી આચાર્ય અને રા. રા. અમૃતલાલ રજુએકાસ બહી.

“ત્રિમાસિક કમિટી” નું નામ જાહેરાતી “કચ્છ કાકિયાવાડ વડનમરા નામર મહાગ” રાખવું આ જાનતમાં ફરેક રચનની યાત્રિઓનો અભિપ્રાય મનાવવો અને તેમની સમિતિ આજ્ઞા બાદ તે કાર્ય અમલમાં મુકવો.

કરોવ ૨જી,

દરખાસ્ત રજુ કરનાર—રા. રા. કલ્યાણરાય જેઠાભાઈ બહી

ટેકો આપનાર—રા. રા. જગવંતરાય દરિયાસર બુચ.

સદરજી મળના મુખ્ય ઉદ્દેશો નીચે મુજબે કાર્યવાહી આને છે.—

(અ) ત્રિમાસિક પત્રની વ્યવસ્થા.

(બ) વિદ્યા શક્તિની પ્રવૃત્તિ.

(ક) નિયમિતને આધાર આપવાની યોજના.

(દ) સાંસારિક, વ્યવહારિક, ધાર્મિક અને નૈતિક અભ્યુદયના દેશમોક્ષિત ધ્યાન.

આ કાર્યનો અમલ પણ જુદા જુદા રચાયેલી સમિતિ આજ્ઞા બાદ કરવો.

ઠરાવ ઉમે.

રજી કરનાર—રા. રા. ત્રીભોવનરાવ દુધેરાવ રાણા.

ટેકો આપનાર—રા. રા. જાલાભાઈ લક્ષ્મીચંદર દેસાઈ.

કચ્છ ક્ષેત્રીઆવાડના વડનગરા નાગર મંડળના સભાસદો નીમવાને માટે નીચે લખેલ ગામોની નાગર યાતિઓને તે તે ગામની સમસ્ત યાતિ તરફથી નીચે પ્રમાણે સભાસદોની કચ્છ સંવત ૧૯૭૦ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૧૫ સુધીમાં ચુકી કાઢી તેઓનાં નામો સંપૂર્ણ મંત્રીઓ તરફ મોકલી દેવાની વિનંતિ કરતી

ગામ	નાગર મંદરચ	નાગર બાલક
જૂનાગઢ	૭	૩
જામનગર	૪	૨
જાવનગર	૫	૨
જૂજ	૩	૨
રાજકોટ	૪	૦
મોમરોજ	૨	૨
ધોરજ	૨	૦
વસાવડ	૨	૦
	<hr/> ૨૬	<hr/> ૧૧

હુદાની રજી તરી તથા બંધારણક મંત્રી ૨

કુલ ૪૨.

ત્રિમાસિકના તંત્રી તથા બંધારણક હુદાની રજી સભાસદો તથા સંપૂર્ણ મંત્રીઓ તરીકે કામ કરશે. ઉપર પ્રમાણે પચાદ મંત્રીઓનાં નામો આવેલાં હોવાથી બંધારણક મંત્રીઓ કામ કરશે.

ઠરાવ ૪ થો.

દરખાસ્ત રજી કરનાર—વે. મૂ. નાનાલાલ ચૌધરી શુક્લ

ટેકો આપનાર— „ ઝીરભાઈ ચંદ વલ્લભજી આચાર્ય.

ત્રિમાસિકની બંધારણ તંત્રી તથા બંધારણક મંત્રીઓ તરીકે મંત્રી.

ઠરાવ ૫મો.

રજી કરનાર—રા. રા. પ્રભુલાલ આત્મરામ બા.

ટેકો આપનાર—રા. રા. જાલજીવન વલ્લભજી બા.

ત્રિમાસિક પત્ર માટે જે જે સેખો આવે તે પૈકી જે સેખો તથા અન્ય-
વસ્થાપક પસંદ ન કરે તે તે સેખ જે સ્થળના સેખક તરફથી આવ્યો હોય તે
સ્થળ તરફથી નીમાયેલ જે ગૃહસ્થાની સ્થાનિક કમિટિ તરફ મોકલી દેવો, અને તે
કમિટિને તે સેખ હપ્તવધી મેળવવા જોઈએ તે તે મામતનો નિર્ણય કરવા જુદા જુદા
સ્થળના પાંચ મેમ્બરોની એક કમિટિ, જે હવે પછી નીમવામાં આવશે, તે કમિટિ
ઉપર સ્થાનિક કમિટિએ તે સેખ મોકલી આપવો, અને ઉક્ત કમિટિ વિશેષાનુમતે
જે હાલે તે પ્રમાણે અમલ કરવો.

કસાવ ૬૪૧.

દરખાસ્ત રજુ કરનાર—રા. રા. ગુલાબરામ બોલિન્દરામ દેસાઈ

ટેકા આપનાર—રા. રા. બળવંતરાય વળેશ્વર ડાલા

ત્રિમાસિક પત્રની હપ્તમણી વગેરે અર્થ સમાવતા માટે નીચે પ્રમાણે યોજના
ફરી મોકલવું થતાં સુધી કરવામાં આવે છે

મામ	રૂપીઆ.
જૂનાગઢ	૧૦૦
ભાવનગર	૫૦
ભાવનગર	૧૦૦
સુર	૬૦
રાજકોટ	૫૦
મહિસાગ	૨૫
ધોરખાદર	૨૫
વસાવડ	૨૫
અન્ય ગામો	૧૦૦

૫૨૫

અને સ્થળવાર રૂપીઆ વસૂલ કરવાનું તે તે સ્થળના મેમ્બરો કરશે.

કસાવ ૬૪૨.

દરખાસ્ત રજુ કરનાર—રા. રા. મણીલાલ કેલવલાલ નાણાવટી

ટેકા આપનાર—વે. મુ. ગીરનાથ કર વણબા આચાર્ય.

,, નાનાલાલ વાઘરાજી શુક્લ.

મુમુક્ષુઓ અભ્યાસ કરતા કમ્પ હાલીઆવાડના વિદ્યાર્થીઓ માટે વિદ્યાર્થી શુબન
સ્થાપવાની યોજના કરવા વાસ્તે નીચે દર્શાવેલા ગૃહસ્થાની, જરૂર પડે પોતાની સહાયતા વગેરે

રવાની સત્તા સાથે એક કમિટિ નીમવામાં આવે છે. તેઓએ આવતા વર્ષની વાર્ષિક સભામાં રજુ કરી શકાય તેવી રીતે એક યોજના તૈયાર કરી કમિટિને રજુ કરવી.

૨૮. ૨૮ ગુણગ્રંથ ઓવિન્દરામ દેસાઈ

„ સુપતરામ વિદ્યુલદાય મહેતા.

„ માનસ કર પીતાંબરદાય મહેતા.

૬૨૧૫ દમો.

દરખાસ્ત રજુ કરનાર—૨૧ રા જળવતરામ વજેસ કર હાલ.

સને ૧૯૧૪ની નવાસમાં આવતી મીઠીમ જામનગરમાં અરવાનું કસ્ટવામાં આવે છે. અને કોઈ કારણસર ત્યાંના સભ્યોને અનુકુળતા ન હોય તો રાજકોટ યુકાએ અરવામાં આવશે.

મજૂર દરખાસ્તોની પુટિમાં વિવેચન રૂપે પાંચુ બોલાયું હતું, પરંતુ તેમાં ૨૮ રા. કલ્યાણગ્રંથ શાળાએ ઉદેશીને લગતી દરખાસ્તના વિવેચનના સળખમાં આપણે ખાસ કરીને જે ઉદેશને સીધી વધારે અમલનો મણી બનવામાં પ્રચલિત કરવાની જરૂર હતી તે નૈતિક અભ્યુદયને લગતો હોય તે ઉપર ચાર ૬૫ પછીના સળીત રહીશો રજુ કરી હતી, અને સાદી પણ સચોટ શબ્દોમાં અમુક વિવેચન કર્યું હતું તેની સીના મમ ઉપર બહુજ સારી અસર થઈ હતી, ઉપરાંત વેદમૂર્તિ નાનાલાલ શાળાએ પોતે અવિધિઓના સત્કારના અમની યાચીય અને રમુજ દલીલ રજુ કરીને ઓવાઓનાં હાથ ઉપર પણ સબજડ અને સરસ સરકારોની હાથ બેસાડી હતી; અને વધારામાં પોતે ઉપર હાથમેલા ઠાવ નંબર ૨માં જણાવેલ ઉદેશ પાર પાડવાના આશય માટે શરૂઆત તરીકે (અ) એટલે “ત્રિમાસિક પત્રની બંધરણ” કરતાં મધ્ય સાલ આવેલ મુઠ પુરી કરવાના રા. ૧૫ (બ) એટલે “વિદ્યા પ્રદિની પ્રવૃત્તિ” માટે રા. ૧૦૦. (ક) એટલે “નિરાશિતને આશ્વ આપવાની યોજના” માટે રા. ૧૦૦ અને (ડ) એટલે “સાંસારિક, બંધારિક, ધાર્મિક અને નૈતિક અભ્યુદયના દેશ કાલોજિવ છલાન” માટે રા. ૨૦૦ એમ કુલ રા. ૪૧૫ ની રકમ મદદમાં આપવાનું પ્રથમ કદી છેવટમાં રા. ૧૦૦ યુગ્મમાં બહુવા વિદ્યાર્થીઓની મદદને લગતી યોજનામાં આપવાનું પક્ષ જાહેર કર્યું હતું તેથી તો સભા જતોના મનમાં અતિશય આનંદ થયો હતો, અને કેટલાએકને એમ પણ લાગ્યું હતું કે આ જમાનામાં મુઠરોની પાસે પોતાનું ગૌરવ જળવાઈ રહે એવા આવી ત્રીસલાખ નામર આદરણીય હોવા જોઈએ. ત્રિમાસિકનું અર્થ ચલાવવાને લગતી દરખાસ્ત સભા સમક્ષ ચ. રા. ગુણાનંદ દેસાઈએ યુક્તા એ બાલકની સ્થિતિ ત્રિસંકુળ જેવી ન થાય તે સંજોગે તેમજ વે. મ. નાનાલાલ શાળાએ જે ઉમદા જાણીય આવી હતી તે જાળવ પણ અમુક વિવેચન કરી ત્રિમાસિકને માટે દરેક રજાની કમિટિએ ખરા અવકાશથી મમ લઈ માથે લીધેલ રકમ વસૂલ કરવા માટે ખુબ ઉત્સાહ પ્રેર્યો હતો.

ત્રિમાસિક કમિટિ સળથી કામ પુર્ક થયા બાદ રજાનિક નામર આદરણીય આર મુવકાએ આસિવાંદ આપ્યો હતો.

સંભાળું કાર્ક બહુજ સારી રીતે ધાર પડ્યું હતું, અને છેવટ વડીલ રા. રા. પ્રમુખ સાહેબનો ઉપકાર માની સભા વિસર્જન થઈ હતી.

૨૧. સૌ, બહેન સુભદ્રા સ્મારક ફંડના ઇનામનો મેળાવડો.

તેજ. સાંજે સાંઘચાર વાગે ૨૧. સૌ બહેન સુભદ્રા સ્મારક ફંડમાંથી ઉત્પન્ન થતાં બાળમાંથી બુદ્ધિમંદની બાળાઓને ઇનામ આપવા અર્થે શ્રી હાટકેશ્વરના મંદીરમાં મેળાવડો ભરવામાં આવ્યો હતો, તેનું પ્રમુખપદ પણ વડીલ રા. રા. અમરજી બાઈતેજ આપવામાં આવ્યું હતું. આ મેળાવડો બહુજ ભવ્ય હતો, અને તેમાં મહા-શય રા. રા. અતલ સદાસિવ તાંબે સાહેબ પણ હાજર રહ્યા હતા, તેમજ મહા-જનના મુદ્દરો પણ સારી સંખ્યામાં હાજર હતા. ઉપરાંત ત્રાગર શાંતિના મુદ્દર, મુવડો અને બાળાઓ મળી આશરે ૫૦૦ માણસો હાજર થયાં હતાં. સરવાલમાં નરસિંહ મહેતાની સ્તુતિ બાદ વિશ્વદાસ પ્રમુદાસ વૈશ્ણવે નીચે મુજબ કરી હતી —

કલ્યાણ.

સ્મરણ ચરણકો કરે, મેહેતાજી સ્મરણ ચરણ કો કરે — ટેક

નામરી નાતકે નર-નારાયણ, હરિ સંમ વિચરે ૧

તનસે રહી સંસારમે ચરસે, મનકો ચેપ ન થડે ૨

મુડીમે માળા ઝોર કઠી, લાખરી શાખ ધરે. ૩

ધરણી ચિન્તા દામોદરકો, આપ નચિન્તા ફરે ૪

બકત સમાજકે નેતા મેહેતા, બકતરાજ પદ ધરે. ૫

ભક્તિ ભાવકે નીવમ નાવસે, ભવ જલધીકો તરે. ૬

રસિંહ મેતા નામ ભજનસે, મુખ ચાન્તિ પ્રસરે. ૭

મણિલાલ દેશવલાલ નાણાવાલી.

બાદ બાળાઓએ " સત્કાર " ની નીચેની કવિતા બહુજ સારા કાંઈ અને શુદ્ધ ઉચ્ચારથી ગાય બતાવી.

(પાણી ભરવાને ગમ્મતીરે એ રાહ)

નામરી નાતના નર દિતકાર, વધાવીએ પુષ્પવતી,

દેતાં તમને સ્વાગત સત્કાર, ઉરે આવે દર્પ જાતિ.

આને રાજે સમાજે મુજણ, વડીલ અમ વ્હાણે,

આવ્યા લાખેણી દેવાને સ્વાણ, તમારી આ બાળાને.

દાદા નરસિંહ મેતાનું ધામ, સભ્યારી આ મેષ્ટ સમે,

વસાવ્યું વડનગર આમ, એવો દીધો લાવ તમે.

યાઓ સફળ સુખન તમામ, ત્રિમાસિક પત્ર વિશે,
 ગાતિ દિતની કરી બધાં કામ, સુખથી યાઓ સર્વ દોષ
 સરે સપતિ વધતી જાય, વધે જ્ઞાન જાવ જાય,
 યાતિનો અભ્યુદય યાઓ, જોય જાણ આલિપ દે.

મહિલાલ કેરાવલાલ નાણવટી

સ રા બળવતરાયે દુદનો ઉદેશ અને ઉત્પત્તિ સંબંધે દુકમાં વિવેચન કર્યું હતું અને પછી ત્રાગર પુરેદિવ અને વજમાનની મળી કુલ અભ્યાસ કરતી કન્યા ૧૦૧ને રૂપીઆ ૪૦ની કીમતનાં છતામ રમારક ૪૩માંથી વેચવામાં આવી દતાં. પછી ખરાં છતામો વડીલ રા રા અમરજી બાઇની છતામી મદદથી તાંને સાહેબે પોતાને દાયે આપ્યા હતા ત્યારબાદ બાળાઓએ ઉપકાર દર્શાવનાર નીચેનું “ સંગીત ” આપ્યું હતું.

સમાત.

આતિની બાળાઓ

(શુપતિ રામ દ્વયમાં રહેઝેરે એ રાદ.)

- યયો ઉપકાર, કહીને અટકીએરે,
 વધુ જાણક શુ કહી રાજીએરે— યયો.
 રાખી રાપિ કિતે અભિરૂએરે.
 ઓ ઉજવણી વિશે રૂપિ ઉએરે,
 રાતિ ઉદયની સાચી એ કુએરે— યયો. (૧)
 ધન્ય ધન્ય આ દુદના દાતાને,
 ધન્ય પ્રેરક પુણ્ય પ્રદાતાને,
 ધન્ય આપ નિશામક જાતા — યયો. (૨)
 અમ મને કરી છે આ વિધિરે,
 છતામે જાણ રાજી કીધીરે,
 કામા માગીએ તરતી ને દીધી. — યયો. (૩)
 દિત વર્ષક ધારા પ્રસારે રે,
 યાઓ દલીખત અમ આ તમારોરે,
 એનો આલિવાદ અમારો. યયો. (૪)

મહિલાલ કેરાવલાલ નાણવટી

એ કાજ પુરે થઈ રજા બાદ રા રા ગુમાવરાય દેસાઇએ રાજ્ય તરફથી આપણા જૂનામદન્ય ગાતિ બંધુઓને આ પ્રસંગે વાદન ખીજાના વગેરેની મદદ આપવામાં આવી હતી તે સંબંધમાં મે. એડીનીસ્ટ્રેટર સાહેબ તથા મે. તાંને સાહેબનો ઉપકાર માન્યો હતો અને તે પ્રસંગે તામરાની વહાદારીને ઉદેશીને બધાજ લામણી-વાળા સંજોમાં ઉદ્ધારો દર્શાવ્યા હતા, તેથી સર્વનંદ અતઃકરણ ઉપર બધીજ સારી

અસર થઈ હતી, અને રા. રા. વાંઘે સાહેબ પણ એ સ્થળે હાજર રહ્યા તેથી પોતાને થયેલ ખુશાલી ટુંકમાં પ્રદર્શિત કરી હતી.

આ પ્રસંગનો લાભ લઈ જુનાગઢના રહીશ રા. રા. નાનાલાલ પુલસ્કર વસાવકા તરફથી કન્યાશાળામાં અભ્યાસ કરતી ફરેક બાળાને પતાસીના પડીકા બંધાવી આપવામાં આવ્યાં હતાં, અને જે બાળાઓનાં નામ કન્યાશાળાના રજીસ્ટરે નોંધેલાં પણ જે હાજર હતી તેમને આટલે પતાસાં આપવાની જોડવણી રા. રા. જોવિન્દરામ રૂપશંકર તરફથી તેમના પુત્ર રા. રા. પ્રભુદાસે કરી હતી.

તેની સાથે દસપત ગરબાવળીની ૭૫ નકલ રા. રા. જળવંતરામ વજેશંકર બધા તરફથી તેમજ “છાત્રી બેનની પાઠવળી” ની ૨૦ નકલ રા. રા. ઉચ્છંકર સિવ-પ્રસાદ નાણાવટી તરફથી ઉપરની બન્ને વર્ગની બાળાઓને જે તે વાંચી શકે તેને ઇનામરૂપે આપવામાં આવી હતી. ઉપરાંત બે નાગર યુવકો જેમણે કવિતાઓ માઈ હતી તથા ચાર નાગર બાલકો યુવકો જેણે આસિર્વાદ આપેલ હતા તેને અંગ્રેજી પુસ્તકો જુનાગઢના સભાસભા તરફથી આપવામાં આવ્યાં હતા.

ત્યારબાદ જુનાગઢના સભાસભાની જોડવણીથી હરિદાસેન યથું હતું. અને ઉપરે મી. હાટકેશ્વરની આરતી અને હોયોત્સવીનાં દર્શન કરી સભા વિસર્જન થઈ હતી.

આ સમેલનનો લાભ સર્વોચ્ચ જુનાગઢના ગૃહસ્થોને મળી શકે તેવા હેતુથી તા. ૨૭-૧૨-૧૩ના રોજ સવારના નવ વાગે મી. નસિહ મહેતાજીના યોગમાં ભાગ લઈ સ્વામીજીનાં મીત્ર અવાઈ રજા બાદ રા. રા. બુલામરામ જોવિન્દરામ દેસાઈએ નામર અને અન્ય ગૃહસ્થોની સન્મુખ “આપણી સાંસારિક, બ્યવહારિક, ધાર્મિક અને નૈતિક ઉન્નતિના ઉપાયો” એ વિષય ઉપર વિવેચન કર્યું હતું, અને તે સમાપ્ત થયા બાદ મી. મહેતાજીની પ્રસાદી તમામ મહાજને અપાઈ હતી જે પછી સભા વિસર્જન થઈ હતી.

તેજ રોજ સાંજે મી. હાટકેશ્વરના મદીરમાં રા. રા. કલ્યાણરામ જેઠાભાઈ બક્ષીએ તેજ વિષય ઉપર વિશેષ વિવેચન કર્યું હતું. આ બન્ને ગૃહસ્થોનાં બાબ્બાનો જોડલાં બધાં ઉપયોગી અને બોધદાયક હતા કે તેનો ટુંકો અહેવાલ અમે આપવાનો મત્ત કરવામાં પણ તે વક્તાઓને ગેર ઇન્સાફ પવાનો સભવ હોઈ અમે એ મી. હાટકેશ્વરજીના પાટોત્સવને ટાંકણે ત્રિમાસિકના વધારા તરીકે તેને છપાવી શાંતિ સમક્ષ રજૂ કરવા વિચાર રાખેલ છે.

આ ત્રીજી બેઠકનું કાર્જ ફરેક રીતે સતોષકારક ઉત્તરવામાં જુનાગઢના સ્થાનિક સભાસભા, નાગર ગૃહસ્થો અને અમારા સહાયકો જે. એ. દેવદત્ત મહાપુરુષ રા. રા. હેશ્વરકર સિવપ્રસાદ નાણાવટી, રા. રા. કુદનરામ પુનરામ. જયકર અને રા. રા. સુકદરામ પુનરામ જયકર જે જે અમને મદદ કરી સગવડતા આપી છે તેને આરે અમે ઉપકારની લાભણી પ્રદર્શિત કરીએ છીએ.

ત્રિમાસિક બોધીસ.

મનુસ્મૃતિમાંથી આપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વગેરે

અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૧૦૫થી.

પાંચમા અધ્યાયના શ્લોક ૮૮થી ૧૦૬ સુધીનો વિષય હાથના જમાનામાં ઉપયોગી નથી તેથી તે હાથલ કરવામાં આવેલ નથી શ્લોક ૧૧૦થી “ પદાર્થ શુદ્ધિનો નિર્ણય ” સંબંધે છે. યજ્ઞભાવમાં જન્મ્યાના પ્રભાણે આપણી ઉત્તમ ગુણિત છે તથા યજ્ઞ પ્રભાણે સદિના ક્રમમાં આપણું ઉત્કૃષ્ટ સ્થાન છે તે જાણવી રાખવા માટે આપણાં દરેક વર્તનમાં પવિત્રતા—શુદ્ધતા ઉપા પ્રકારની હોવા જરૂર છે. શુદ્ધિ એ પ્રકારની છે.—અંતર શુદ્ધિ તથા બાહ્ય શુદ્ધિ. પાંચમા અધ્યાયમાંથી જે બાબ લખાઈ મળે તે બાબ શુદ્ધિને સંબંધ ધરાવે છે તથા તેજ પ્રભાણે “ પદાર્થ શુદ્ધિ નિર્ણય ” પણ બાહ્ય શુદ્ધિ માટે જ જરૂરનો છે. પરંતુ તેથી તેનું ઉપયોગીપણું ઓછું થતું નથી. અલગત બાહ્ય શુદ્ધિ રાખવામાં આવે પણ તે અંતર મલીનતા હોય તો તે કદા કામની નથી. પરંતુ અંતર શુદ્ધિ હોય તોપણ બાહ્ય શુદ્ધિની જરૂર પડે છે કારણ તેમ ન થાય તો અંતર શુદ્ધિને તેની અસર ઘરા સિવાય રહે નહીં. માટે બાહ્ય શુદ્ધિની જરૂર છે. તે બાહ્ય શુદ્ધિ પોતાની જ દરીએ સાફ રાખેલી ખસ નથી. જે જે પદાર્થના સંબંધમાં વહેવારમાં આવવાનું થાય તે પદાર્થો પણ સ્વચ્છ અને શુદ્ધ રાખવા જોઈએ તે સ્વચ્છતા તથા શુદ્ધિ કેવી રીતે થાય તે જાણવું મનુ મહારાજને દેવકાલ વિચારી શ્લોક ૧૧૦થી આ અધ્યાયમાં ખતાવેલ છે તે આંહી લખું છું.

સૈજસાનાં યગીનાં ચ હર્દસ્પાશનયસ્ય ચ ।

મસ્મનાર્દિર્દદઃ સૈવ હૃદિપરગમનીષિભિઃ ॥ ૧૧૧ ॥

અર્થ.—સુવર્ણ વગેરે તેજસ પદાર્થની, યજ્ઞીની તથા સર્વ જાતના પથ્થરની અસમ, પાણી અને માટીથી શુદ્ધ થાય છે એમ વિદ્વાન પુરોહિતે કહેણું છે

તામ્રાયઃ કાંસ્પરૈત્સાનાં ષપુણઃ સીસકસ્ય ચ ।

સૌચં યસાદિ હર્ત્વણ્યં હારાજ્જોદક વારિભિઃ ॥ ૧૧૪ ॥

અર્થ.—તાંબ્રાનાં, સોલનાં, કાંસાનાં, પીતળનાં, જસતતનાં અને સીસાનાં વાસણને હાર, પદાર્થ અને પાણીથી ધરતી રીતે શુદ્ધ કરવાં.

વાસણોના સંબંધમાં જે જે ધાતુનાં પરખાણું થયું છે તે તે વાસણની શુદ્ધિ સહેલાઈથી થય વડે છે એમ એમ ગુણિત ઉતરતી હોય તેમ તેમ તેના ઉપયોગ માટે વામણ દેવામાં પણ ધાતુનો જે પ્રથમ રાખવામાં આવતો તથા હાથ પણ કેટલેક સ્થળે તે રીવાજ માલે છે. પરંતુ મોટે ભાગે તે જાણવમાં હાથ ખાન અણતું નથી

એકદમ નદી પશ્ચ તેવો રીવાજ પાળનારા હસીનું ખાત્ર ઘાણ છે તમા, મુજા, શુના
વિચારના તેમને મજબુતામાં આવે છે પરંતુ એમતો કહેવું પડશે કે ધર્મશાસ્ત્ર તથા
વેદકશાસ્ત્ર પ્રમાણે તેઓ ખરા છે કેટલીક ધાતુ એવી છે કે તેનાં વાસણમાં રોમના
જંતુ ધણીજ સ્થલાશયી રહી શકે છે તેથી તેવા વાસણનો ઉપયોગ કરનાર જે રોમી હોય તો
ખીજાઓ જે તેનો ઉપયોગ કરે તેને તે રોમના જંતુ લાગુ પડે છે આ કારણને લઈને આપણા-
માં એક સમય એવો હતો કે એએજ્ઞાતિવાળાને વાસણ મોઢા અગર તાંબાનાં આપવામાં
આવતાં, કદાપિ પીતળનાં આપવા પ્રસન્ન આવે તો તે અગ્નિ સોસરાં કઢાડી, પછી
ઉપયોગમાં લેવાતા. કાંસાનાં વાસણનો ધરની જલાર પશ્ચ લઈ જવા રીવાજ નહોતો,
તેજ પ્રમાણે કસઈનાં તથા જસતનાં માટે પ્રતિબંધ હતો. માટીનાં વાસણનો એક
વખત ઉપયોગમાં લેવાના પછી તે ફેંટી દેવામાંજ આવતાં. તે સ્થળે હાલ સહાઈદાર
માટીનાં, કાચનાં, કોડીનાં વાસણોનો ઉપયોગ છુટથી ઘાણ છે તથા ગમે તે સ્મૃતિવાળા
વાપરે છે તેવાં વાસણને સજાઈના સરકાર યના પછી તેની મુજ રોમના જંતુને મદદ
કરવાની જે સ્થિતિ હતી તેમાં ફરફાર થતો હતો એમ તેના વપરાશ કરનારા વિદ્વાન
પુરુષોએ કદાચ વિચાર કર્યો હતો

द्रष्टाणां चैव सर्वेषां शुद्धिराप्तवन्तं स्मृतम् ।

प्रोक्षणं संहतानां च दारवाणां च तप्तप्लवम् ॥ ११५ ॥

અર્થ — સર્વ જાતના રસોની શુદ્ધિ (માનવ વજરેજે બોટલ હોય તે) ઉપરનો ભાગ કઢાડી નાંખવાથી ઘાંય છે ને એકઠા જગ્યામાં ભેળી રાખેલી વસ્તુની શુદ્ધિ ખણીના પ્રેક્ષણથી ઘાંય છે ને લાકડાની તે ભાગ કઢાડી નાંખવાથી ઘાંય છે

अग्निस्तु प्रोक्षणं शौचं षडूनां धान्यवाससाम् ।

प्रसालनेन सत्पानामग्निः शौचं विधीयते ॥ ११८ ॥

અર્થ — મોટા જગામા ધાન્ય વસ્ત્ર હોય તો તેની શુદ્ધિ જાળવવા શ્રદ્ધાવન
ચાય છે જાને ચોક્કસ હોય તો તે ખાણી વડે પાવાથી શુદ્ધ થાય છે

श्रीणि देवाः पवित्राणि ब्राह्मणानामकल्पयन् ।

अष्टममिनिर्णिक्तं यच्च वाचा प्रशस्यते ॥ १२७ ॥

અર્થ — દેવતા તથા બ્રાહ્મણોએ નીચે વખેલી ત્રણ વસ્તુઓ પવિત્ર મણેલી છે —
 ને વસ્તુને અપવિત્ર થતાં હોઈએ તોડી ન હોય તે પવિત્ર મણાય છે બીજી
 ને વસ્તુ અપવિત્ર થઈ જવાની ચકા હોય તે પાણીથી સિંધ નાખવાથી પવિત્ર થા
 છે અને ત્રીજી ને વસ્તુ અપવિત્ર થવાની ચકા હોય ને તને ઉદેશી સિદ્ધ બ્રાહ્મ
 પાણીથી તે શુદ્ધ છે એમ કહે એટલે તે શુદ્ધ ગણાય છે

સુખા છુતા ચ સુવતા ચ નિષ્ઠીન્વોક્સાનૃતાનિ ચ ।

પીતાપોઽધ્યેષ્યમાણઃ આત્માત્મસ્યતોઽપિસન્ ॥ ૧૪૬ ॥

અર્થ —અધ્યયન કરવાની ઇચ્છાવાળાએ સુધ ઉઠવા પછી, હિંદુ ખાધા પછી, બોજન કર્યા પછી, ભજના કાઢવા પછી, અસત્ત્વ જાપણું કર્યા પછી, અને જળપાન કર્યા પછી પવિત્ર હોવા છતાં પણ સાવધાન રહેને આચરન કરવું.

વચમાં વચમાં સુધી દીધેલા શ્લોકો દાસના જમાનામાં ઉપયોગના નહિ હોવાથી આંદો લીધા નથી.

(શ્રીઓના ધર્મ.)

આ અધ્યાપના છેવટના ભાગમાં શ્રીઓના ધર્મ બતાવેલા છે તે આંદો લખવામાં આવે છે.

ધાત્ર્યા યા યુવત્યા ના દૃદ્યા યાપિ યોપિતા ।

ન સ્વાતન્ત્ર્યેણ કર્તવ્યં કિંચિત્કાર્યં શૂદ્રેષ્વાપિ ॥ ૧૪૭ ॥

અર્થ —આગર, શુવાન જણવા તો શૂદ્ર શ્રીએ પરમાં કોઈ પણ કાર્ય સ્વતંત્ર પણાથી કરવું નહિ.

ધાત્ર્યે પિતૃર્વશે તિષ્ઠેત્પાણિગ્રાહસ્ય યૌષને ।

પુમાણાં મર્તરિ મૃતે ન મમેત્ સ્ત્રી સ્વતન્ત્રતામ્ ॥ ૧૪૮ ॥

અર્થ —શ્રીએ નાની વયમાં પિતાની આજ્ઞામાં રહેવું, યુવાવસ્થામાં પતિની આજ્ઞામાં રહેવું અને પતિ શુજરી મૃત્યુ દોષ તો પુત્રની આજ્ઞામાં રહેવું, પરંતુ શ્રીએ સ્વતંત્રતા ભોગવવી નહિ.

પિત્રા મર્ત્તૌ મૃતૈર્વાપિ નેચ્છેદિરહમાત્મનઃ ।

સ્પર્ષાદિ વિરહેણ સ્ત્રી ગર્ભે કુર્યાદુમે કુલે ॥ ૧૪૯ ॥

અર્થ —શ્રીએ પિતા, પતિ તથા પુત્રથી શુદ્ધ રહેવાની ઇચ્છા કરવી નહિ. તેઓનાથી શુદ્ધ રહેવાથી પતિ અને પિતા એ અને કુળને નિદ્રાપાત્ર કરે છે.

સદા મહુષ્યા ભાગ્યં ગૃહકાર્યેષુ દક્ષયા ।

સુસંસ્કૃતોપસ્કરયા ધ્યયે ચા મુક્તહસ્યા ॥ ૧૫૦ ॥

અર્થ —શ્રીએ મુદ્ધ હર્ષમાં રહેવું, પરંતુ કામકાળમાં ચતુસધ રાખવી, મરતી સર્વ સામશ્રીઓને ઝડીકુડીને સાદ રાખવી અને મર અર્થમાં કરકસર કરવી.

યસ્મૈ વદ્યાત્પિતા સેનાં ભ્રાતા ચાનુમતેઃ પિતૃઃ ।

તં શુભૂપેત બીવન્ત સંસ્પિતં ચ ન લઘુત્વેત્ ॥ ૧૫૧ ॥

અર્થ :—પિતા કન્નને જેની સાથે પરણાવે અગર તેની અનુમતિથી જ્યાં જેના કાચે પરણાવે, તે પતિની તે જીવે ત્યાં સુધી સ્ત્રીએ સેવા કરવી અને તેનું અવિધ્ય ધામ તો પછી બ્રહ્મચર્ય પાળવું તથા તેની માદ્વાદિક ક્રિયા કરવી.

વિશીલઃ કામદત્તો વા ગુણૈર્વા પરિયર્જિતઃ ।

અપચર્યઃ સ્ત્રિયા સાધવ્યા સત્તતં દેવવત્ પતિઃ ॥ ૧૫૪ ॥

અર્થ :—પતિ શીશ્વરદિન જોય અથવા ઇચ્છાનુસાર વર્તનાર હોય અથવા સદ્-ગુણોથી વર્જિત હોય તોપણ પતિવ્રતા સ્ત્રીએ નિરતર દેવની માફક પતિની સેવા કરવી.

પતિવ્રતા સ્ત્રી માટે આપણા શાસ્ત્ર હેટલો હોયો ધર્મ બતાવે છે તે ઉપરના સ્ત્રીક પરથી જોવાનું છે કૃગ્વેદસંહિતા ના અષ્ટક ૫ આમાં ૭૬ માં સૂક્તમાં ઘર્ષે ૨૩ મામાં નીચેની ઋચા છે

તાનીદહાનીં बहुलान्यां सन्या प्राचीनमुदिता
सूर्यस्यायतः परिजारइवा चरन्त्युपो ददृक्षेन
पुनः युतीव ॥

અને તેમાં સૂર્ય સાથે સપા તો સગમ બતાવવામાં સાધ્વી સ્ત્રી પોતાનો સ્વામી તરફ હોય તોપણ તેની સમીપ રહી સેવા કરવા માટે પાછળ પાછળ ફર્યા કરે છે એમ દ્રઘાંત વરીકે બતાવેલ છે તે પરથી સ્પષ્ટ સગમય છે કે મુળથીજ સ્ત્રીઓનો પતિ પ્રત્યેનો ધર્મ એક સરખો નિર્માણ કરેલ છે

नास्ति स्त्रीणां पृथग्यङ्गो न व्रतं नाप्युपोषितम् ।

पतिं शुश्रूषते येन तेन स्वर्गे महीयते ॥ ૧૫૫ ॥

અર્થ —સ્ત્રીઓએ પતિની આગ્રા વિના યજ્ઞ, વ્રત કે ઉપવાસ કરવા નહિ. તેણે પતિની સેવા કરવી જેથી તે સ્વર્ગમાં જાય છે

पाणिग्राहस्य साध्वी स्त्री जीवतो वा मृतस्य वा ।

पतिलोकमभीप्सन्ती नाचरेत्किंचिदमियम् ॥ ૧૫૬ ॥

અર્થ —પતિમોકને ઇચ્છવાવાળી સાધ્વી સ્ત્રીએ પતિ જીવતો હોય કે અનુરી જયો હોય તોપણ તેને અણુઅણુ કાંઈ કરવું નહિ

कामं तु क्षपयेदेहं पुष्पगूलफलैः शुभैः ।

न तु नामापि मुक्षीयात्पत्न्यौ मिते परस्य तु ॥ ૧૫૭ ॥

અર્થ —વિધવા સ્ત્રીએ સત્ત્વ ગુણી ફળ મુળનો અન્ન આહાર કરી સરીરને ક્ષીણ કરવું, તેણે પરપુરુષનું નામ પણ લેવું નહિ.

મૃતે મર્તરિ સાધ્વી સ્ત્રી વ્રજ્જચર્યે વ્યવસ્થિતા ।

સ્વર્ગે ગચ્છત્યપુત્રાપિ યયા તે વ્રજ્જચારિણઃ ॥ ૧૬૦ ॥

અર્થ —પતિ મરી ગયા પછી જે પતિવ્રતા સ્ત્રી બ્રજ્જચર્યા પાળીને રહે છે તે પુત્ર વિનાની હોય છે તોપણ બ્રજ્જચારીઓની પેઠે સ્વર્ગમાં જાય છે.

પતિં યા નાભિચરતિ મનો વાગ્દેહસંયતા ।

સા મર્ત્યલોકમામોતિ સદ્ધિઃ સાધ્વીતિ ષોચ્યતે ॥ ૧૬૧ ॥

અર્થ —પરપુરુષનું સ્મરણ ન કરતું તેનું નામ મનઃસંયમ, પતિના સુણે કરતાં બીજાના સુણેનાં વધારે વખાણું ન કરતાં તેનું નામ વાકસંયમ, અને પરપુરુષને સ્પર્શ ન કરવો તેનું નામ સરીરસંયમ કહેવાય છે. આવા સંનિમવાગી સ્ત્રી પોતાના પતિની સેવા કરે છે તે પતિના શોકમાં જાય છે તથા તેને સત્પુરુષો સાધ્વી સ્ત્રી કહે છે.

અનેન નારી દૃત્તેન મનોવાગ્દેહસંયતા ।

દશાગ્રધાં કીર્તિમામોતિ પતિલોકં પરમ્પર ॥ ૧૬૨ ॥

અર્થ —મન વાણી અને શરીરથી નિષ્ક્રમમાં રહેનારી જે સ્ત્રી ઉપર કહેલા સદાચાર પ્રમાણે વર્તે છે તે સ્ત્રી આ શોકમાં ઉત્તમ કીર્તિ મેળવે છે અને મરણ પછી પતિના શોકમાં જાય છે.

(અધ્યાય પાંચમે સમાપ્ત.)

જ્ઞાતિ.વર્તમાન.

રાજકોટ.

નીમણક.—(૧) રા રા કેવળરામ હાથીદાસમ ઝોઝા બી.એ. એલ.એલ. બી. લાખાપાદર થાણુદારની બદલી સોરઠ પ્રાંતના ચીફસ્પેશલ તરીકે થયે છે.

(૨) રા રા. લામણકર સહમીસદર ફોજડીઆ લાખાપાદર થાણુદાર નીમણ છે.

(૩) રા. રા. ચંદુલાલ હોડાલાલ ઝોઝા (બી.એ.) આસફેડ દાખરદાસમાં રૂ. ૪૫ થી આસિસ્ટન્ટ માસ્ટર નીમણ છે.

(૪) રા. રા. જયવિદ્યાલ મોહનરાય બક્ષી રૂ. ૮૦-૫-૬૦થી રેકર્ડકીપર તરીકે જોધપુર સ્ટેટમાં કામમ થયા છે.

(૫) રા. રા. કમળાશંકર દુલસંકર સબ આર્ટિસ્ટ, સરજન સરકારી નોકરીમાં રા. ૩૦થી જોડાયા છે.

ઈનામ—(૧) બી. એ. ક્લાસમાં અભ્યાસ કરતા રા. રા. મનલાલ અમૃતલાલ જુવને મુંબઈ યુનિવર્સિટી તરફથી "Comparison between Sanskrit and English Literature" એ વિષય ઉપર નિબંધ લખવા માટે રા. ૩૨૦નું પુસ્તકના રૂપમાં ઇનામ મળ્યું છે.

(૨) સનાતન ધર્મની પરીક્ષામાં પહેલે નમ્બરે પાસ થવાથી રા. રા. ચંદુલાલ અમૃતલાલ જુવને રા. ૨૧૭૦ નામ ઉત્તેજક Instructionsનાં ત્રણ વોલ્યુમ રૂપે મળ્યું છે.

રા. રા. જઠારા કર મોકલજીનાં ધર્મ પત્રીનાં અવસાન સમયની હમ્મજ અન્વયે તેમના પુત્ર તરફથી રા. ૫૦) શ્રીદાટકેશ્વરને અર્પણ થયેલ છે જેનો તે મંદિરમાં સ્થાપિત માતાજીને દ્યાર બનાવી માતાજીને આજુપણુ દાખલ રાખવામાં આવેલ છે તેમજ રા. મોસુર તરફથી એક મદી સુવર્ણનાં ધરણી પણુ માતાજીના અમકારમાટે અર્પાયેલ છે.

પૌરબંદર.

નિમજીક—(૧) રા. રા. વલ્લભરામ લાભરા કર જા. બી. એ. વડોદરા કેળવણી ખાતામાં રા. ૬૦થી નીમ્યા છે.

ઇનામ—ગોંડલના ના. હાકોર સાહેબે તાના રીટાવર થયેલ રેવન્યુ કમીશનર રા. રા. પ્રભુલાલ આત્મારામ જાવાને તે સ્વસ્થાનમાં નોકરી કરતા તે દરમ્યાન તેણે અમુક ખાસ કામગીરી બજાવેલી તેના બદલામાં ના. સાહેબના જન્મ દિવસે રા. ૫૦૦ ની રકમ બક્ષીલ આપી છે.

બાવનગર.

નિમજીક—(૧) રા. રા. યશવંતરા. વળેરા કર વેરાની બદલી બાબત ચાલુદર તરીકે થઇ છે.

(૨) માણાવદર રોડમાંથી રા. રા. લક્ષ્મીભાઈ જમનલાલ એન્ડ રીટાવર થતાં નામદાર ખાત સાહેબે રા. ૧૦૦૦ એમ્પ્લોયી તથા રા. ૨૦૦૦ આર્થિક પેન્શન આપેલ છે.

(૩) રા. રા. બાસ્કરરાય રા. કરમચંદ મેહેતા એન્ડ ટી. સી. સ્વાલપુર (પંચતમી) સરકારી કૃષિશાળાના સ્થાપણ વિધાના પ્રબોગ સિદ્ધક રા. ૧૦૦ના આર્થિક પગારથી નીમ્યા છે.

(૪) રા. રા. બાનુચંદ્ર મેહેતા (બી.એ.) મુંબઈમાં બહેરામજી જીજ્ઞાસની વ્યાપારવિદ્યાની શાળામાં વ્યાપારશિક્ષણ અને અંગ્રેજીના શિક્ષક તરીકે રૂ. ૬૦ના પગારથી નીમાયા છે.

હુન્નીગઢ.

નિમણૂક વગેરે—(૧) બાદાદુરખાનજી હાઈસ્કૂલના નીમળ આસિસ્ટન્ટ રા. રા. દયાચંદ્ર જેઠાંદર રૂ. ૧૨૦)થી પહેલા આસિસ્ટન્ટ નીમાયા છે.

(૨) રા. રા. કાન્તીલાલ કેશવલાલ નામ્જીવડી એમ. એ. રાયપુર ક્રિમ કોલેજમાં રૂ. ૨૦૦-૨૫૦થી પ્રોફેસર નીમાયા છે.

(૩) રા. રા. કમલાલ કેશવલાલ બી. એ. રતલામમાં સાવન્સ ટીચર રૂ. ૭૫થી નીમાયા છે.

(૪) રા. રા. સુરજલાલ વેણીયાંદર વૈષ્ણવ રૂ. ૫૦થી બાદાદુરખાનજી હાઈસ્કૂલમાં આસિ. માસ્ટર નીમાયા છે.

જામનગર.

નિમણૂક—૧ રા. રા. પોપટ અબાચંદ્ર એસ સીઈ જેઓ સહર મ્યુનિ. સીપીસ કમીશનર હતા, તેઓ સીપી ડેપુટીમાં રૂ. ૬૦૦-૮૦૦થી સોના મ્યુનિ. સીપીસ કમીશનર નીમાયા છે.

૨. શ્રી જામનગર “નાગર બ્રાહ્મણ સંઘોપાસક મિત્ર મંડળ” તા. ૬-૫-૧૩ને રોજ બહિના નાગરબ્રાહ્મણોના મુરદાએ સંઘોપાસના કાર્ય કરવાને એક મંડળ સ્થાપ્યું છે તે પ્રસંગે રા. રા. હેમચંદ્ર લલિતચંદ્ર બી. એ. તરફથી “ધર્મ” હવર પ્રજ્ઞ વિદ્યા ભરેશુ બાપજી કરવામાં આવ્યું હતું.

૩. વિદ્યોત્તેજક પુસ્તકશાળા.—શ્રી જામનગર વડનગરા નાગરબ્રાહ્મણો તરફથી તા. ૨૮-૪-૧૨ને રોજ “વિદ્યોત્તેજક પુસ્તકશાળા” પણ સ્થાપવામાં આવી છે આ પુસ્તકશાળામાં ૪૫ નાગરબ્રાહ્મણોએ સંઘો તરીકે નામો નોંધાવ્યાં છે; પુસ્તકશાળાનું વાર્ષિક લઘુત્તમ પેદેસા વર્ષના રૂ. ૦-૮-૦, મીન વર્ષના રૂ. ૦-૪-૦ અને મીન વર્ષના રૂ. ૦-૨-૦ રાખવામાં આવેલ છે આ પુસ્તકશાળામાં કેટલાક શુદ્ધસ્થોએ સામયિક પત્રો આપવાનું કહ્યું છે, તદુપરાંત કેટલાક શુદ્ધસ્થો તરફથી પુસ્તકો, કપાટો વિગેરે પણ આપવામાં આવેલ છે.

૪. પુસ્તકશાળામાં વેતાપ્તવન કરાવવાની પણ યોજના કરવામાં આવી છે. સંગ્રહેલો અભ્યાસ વે. મુ. પીત્તમ્બરાસ દયાચંદ્ર પડયા, સામવેદનો, વે. મુ. લ. કમીચંદ્ર રેવાચંદ્ર ત્રવાડી તથા મનુજેદનો, વે. મુ. જ્ઞાયાચંદ્ર મદનજીએ કાવવાનું અને પ્રમુગોષ્ઠ પાશ્વલ વિધાનું રહેલ આપણાંદરોએ સામવવાનું રા. રા. હેમચંદ્ર લલિતચંદ્ર બી. એ. એ. કહ્યું છે.

નિમલ્લુક—રા રા. હનનચાલ તુમનચંદર દાથી જી.એ.એલ.એલ.બી.એલ. પુર મદારામ કોલેજમાં પ્રોફેસર નીમાળા છે.

સદગત રા. રા. ગોતીલાલ તુમનચંદર મદારી એલ. એમ. એન્ડ એલ.ના મરજની નોંધ સેતાં અમેને પાસવાર હીમગીરી થાય છે મરજુમ કરાંચીમાં હાકલ તરીકે મરજુર દતા અને અમે ત્યાંથી કરાંચી જતા આપણા બાઇએને સંગીન મદદ રૂપ મધ પડતા તેમની જીવ્ય નૈતિક ધાર્મિક અને વ્યવહારિક વૃત્તિઓ દિગ્દર્શન હવે થઈ પ્રગટ કરવાના તેમના ફોરા સાથેનાં જીવનથી સપુર્ણ રીતે ધરો એગ અમારી ગાન્યતા છે.

“ જનમનગર નાગરચાલજી વિદ્યોત્તેજક મિત્ર મહાજી ” તમ્હાંથી જનમનગર અને જનમખાળીવાના નાગરચાલજીનું વચ્ચતી પત્રક બીએ પ્રમાણે અમેને મળેલ છે —

કુલ ધરો હા તેની વરતીની કુલ સંખ્યા ૩૬૫ જેમાં પુરુષ ૨૦૭ અને સ્ત્રી ૧૫૮ છે પુરુષની અંદર વિવાદિત ૭૮, અનુપનીત બાળકો ૪૩ અને વિધુર ૨૬ છે તેમ સ્ત્રીની અંદર અવિવાદિત બાલિકાઓ ૩૬ અને વિધવા ૭૭ છે કેળવણીના પ્રમાર સ્વલ્પ છે એમ એ ૧ બીએ ૩ અને દાંસેજમાં બાબ્યાસ કરતા વિધવાઓ ૧૦ છે મેટ્રીક અત્યાર સુધી ૧૫ થયા છે અને પાચ અબ્યાસ કરે છે વેદ જાણનારા ૧૮ છે અને વેદનો અબ્યાસ ૩ જણ કરે છે

પંથા બાળતમાં શિક્ષક તરીકે ૧૨, હાકલર ૧ વેદ ૩ વાળી ૪ પોરક એ શીસમાં ૧૪ રેલવે ૫ બીજી નોકરીમાં ૨૬ અને યજમાન વૃત્તિ કરનાર ૨૧ છે

મુખ્યધ.

શ્રી વહનગરા નાગર મહાજી.

૧ શ્રીવહનગરા નાગર મહાજીના ચાલુ વર્ષમાં જનમનગર નીચાસી રા. રા. જાસા-ચંદર બાવાબાઇ વૈરાગ્ય પેટ્રન થયા છે તથા રા. ગ. શુભાનરાવ વજેસંકર વૈસવ બાઇએ મેન્નર થયા છે

૨. દક્ષિણ આફ્રિકા કુળમાં મેન્નરોએ રા. ૬૦ મોકલાવેલ છે

૩. સુનીવરગીરી મેટ્રીકપુરેચન તથા આર્ટ્સ સાઇનની ઇબી પરીક્ષાઓમાં પચાસ થએલ ફેરલાક જયુઓએ લખાન ૧૦૫ પુનરકો આપવી યાનિયા મરીન વિધાર્થીઓને અજવામમાં મદદાપર્ષ આપવા શ્રીમહાજને સુપ્રત કરેલ છે આ પુનરકો સોન સીસ્ટમ ઉપર મેળવવા જેઓ ધ્રુવજી ચખાના દોષ તેમજ મેટ્રીક ઉપર પત્ર લખવા કરવે.

૪ મુજબના નોકરી ધંધાની શોધમાં આવતા અપણા બન્ધુઓને સરવાળામાં થોડા વખત માટે આવતી અમલકાદુર કરવા સમવડ પડતાં રથશે મહાન લાજ પામરણ તથા કામ વાસણ વિના લગ્નજીમે પુરા પાડવાનો પ્રસ મડલે હાથ લીધેલ છે

૫ રામેલા મુજબ મુનીવરસીદી મડપ આમળ પાણી, ચાક વગેરેની સમવડ કરવામાં આવી હતી

૬. જુદી જુદી જીને ધીમડળને ૪૨ શ. ડોનેશન. ૬૬માં મળ્યા છે

ત્રિમાસિક બોર્ડિંગ.

રામેલા મુજબ અમલવાદમાં મેટ્રીકુલેશન માટે બોલવામાં આવેલ બોર્ડિંગને ૨૯ વિદ્યાર્થીએ લાભ લીધો હતો તેમાં ૯ અમનમરના ૨ વેરાનળના ૩ મંત્રિશળ ૫ જુનાગઢ ૫ પોરબંદર ૧ આટકોટ ૧ જાવગર ૧ વડોદરા ૧ પ્રોળ ૧ કોટલ-સાંગાણીના હતા અર્થાત્ દિસાળ કરતા ૧૧ ૧૫ની તૂટ આવેલ છે

પહેાંચ

જુનરાતી દિનુ સી મંડળ-સન્નારીઓને બે બોલ-સખનાર રા રા. દિમતલાલ મણેચળ અભરીઅ એમ એ એલ. એલ બી

ધરાણપ્રોપનિપદ-રા રા કાજુઆઇ ભાણુચ વરધથી બેટ

ગોરખી નિવાસી રા. રા ચકરચાલ માહેચર શિલ કવીને સરમારે ' મહા મહોપાધ્યાય ' નો ઇલ્લાખ આપ્યો છે

પરીણામો.

એલ એલ. બી.

વસતરામ દરિશકર વણરામની એમ એ. અમનમર

પહેલી એલ. એલ. બી.

રામેન્દલાલ રદરચ રાજા જુનાગઢ

દેવીપ્રસાદ દુર્ગાપ્રસાદ દેસાઇ વસાવડ

બી. એ.

સેકન્ડ ક્લાસ.

૧ દીનકરરાય જયવંતરાય મજમુદાર જુનાગઢ ' ૩. નરવરલાલ અમનલાલ અવાણી રાજ

૨ અમનલાલ અમૃતલાલ જુય રાજકોટ

કોટ.

૪. બાલકૃષ્ણ ઉદય કર મોકલ જામનગર. ૭ માધવલાલ મોહનલાલ જાલ્ય પોરમદર
 ૫ હરખલાલ રેવાલ કર પુત્ર રાજકોટ ૮. શ્રીમુખરામ મુકુન્દરાવ મુક્તભાવનમર.
 ૬ ચંદુલાલ છેટલાલ જોડા „

કન્ટર આર્ટિસ્ટ.

- ૧ નયનમુખરાવ વિનોદરાવ મનમુદાર જુનાગઢ ૭ વેણીલાલ કેસવલાલ પંડ્યા જામનગર.
 ૨ દેવીપ્રસાદ ગોરિય કર વસાવડ „ ૮ દીક્ષમુખરાવ દરિરામ જાલ્ય પોરમદર.
 ૩ વિજયરાવ કર રવીય કર ધોળાધીઆ „ ૯ શાન્તિલાલ નરસીદાસ મહેતા ભાવનમર
 ૪ મદામુખલાલ વેણીય કર વૈભવ „ ૧૦ રા. ભાનુપ્રસાદ ચક્રબાઈ દેસાઈ „
 ૫ પ્રભુય કર લક્ષ્મીય કર વોરા „ ૧૧ જનર્તીલાલ માધવલાલ વડોરા „
 ૬ વાત્સરાજ વૈદ્યરાવ વળેચંકર વહરામની જામનગર

પ્રીવીયસ ફર્સ્ટ ક્લસિસ.

- મોથો નંબર ચંદુલાલ અમૃતલાલ પુત્ર રાજકોટ સેકન્ડ ક્લસિસ.
 (મનમુદાર ઠીકાણી રોકાસરથીપ) આરોહ નવરમણ ત્રીકમદાસ જુનાગઢ.

પાસ,

- ૧ વૈશ્ણવ નર્સીદાસ ચોરખનદાસ „ ૧૪ આણુદાસ દલપતરામ પાંક જામનગર.
 ૨ મોકલ નવમુખરાવ ત્રીકમરાવ „ ૧૫ નર્મદાય કર માધવરાવ મોકાડી „
 ૩ અચારીયા કાન્તીલાલ છેટલાલ „ ૧૬ કાન્તીલાલ માધવલાલ દેસાઈ ભાવનમર.
 ૪ વૈશ્ણવ વલ્લભરાવ પુપતરાવ „ ૧૭ કપીલરાવ જટાય કર મનમુદાર „
 ૫ નાણાવડી ભમવતપ્રસાદ નર્સીદપ્રસાદ ૧૮ ચંદ્રાકર પ્રભાકર મહેતા „
 ૬ પુત્ર ગનુભાઈ ભમવતીદાસ „ ૧૯ જનાર્દન વસતરાવ મહેતા „
 ૭ જોશીપરા કનુદરાવ મણીરાવ „ ૨૦ જીનેન્દ્રરાવ આણુદરાવ મહેતા „
 ૮ વસાવડ પયુલાલ મોતીલાલ „ ૨૧ મોકલરાવ અગવતરાવ મહેતા „
 ૯ „ ગીરધરદાસ ત્રીભોવનદાસ „ ૨૨ શાન્તિલાલ સારાભાઈ મહેતા „
 ૧૦ રાણા સત્યવત્સાવ ઉદય કર „ ૨૩ મહેન્દ્રલાલ માનસાંકર જોડા „
 ૧૧ અનુભવી કનકપ્રસાદ રવીય કર રાજકોટ. ૨૪ હચ્ચરાવ આણુદરાવ પાંક „
 ૧૨ અમૃતલાલ ઉદેચંકર ઠીકાણી જામનગર ૨૫ દીનકરરાવ દુસેરાવ વોરા „
 ૧૩ નૌતમલાલ માણેકલાલ આચાર્જી „ ૨૬ પટણી વસવતરાવ નરભેચંકર પુજ.
 (મણીભાઈ રોકાસરથીપ)

એસ. એમ. એન્ડ એસ.

- જવેરીલાલ ગીરજાકર વસવડ જુનાગઢ માણેકલાલ રવીય કર ધોળા જુનાગઢ.

બી. એસ. સી.

૨૧ જ્યોતીર્દરાય લક્ષ્મીભાઈ મહેતા બાવનગર

ઈન્ડર સાયન્સ.

૨૨ જગવંતરાય હરીલાલ વહેરા ભુજ

મેટ્રીક્યુલેશન

લુનાગઢ.

૧ વૈશ્નવ દીનકરદાસ જ્ઞાનવરાય

૬ જોશીપરા કૃષ્ણપ્રસાદ જ્ઞાપ્રસાદ

૨ વૈશ્નવ મનુભાઈ આણુદરાય

૭ જોશીપરા નીતીરાય પરશોતમરાય

૩ માંકડ દેવીપ્રસાદ હરીલાલ

૮ કમ્બી વૈકુંઠરાય વજ્રકરાય

૪ નાણાવટી શકરપ્રસાદ સમરચરાય

૯ પોરા રતીલાલ સુખદેવજી

૫ વૈશ્નવ હનુમંતરાય નર્સદિપ્રસાદ

જામનગર.

૧૦ પ્રાણલાલ મોહનલાલ જુજ

૧૫ હીરાલાલ પ્રેમશંકર માંકડ

૧૧ મુકેદરાઈ પ્રતાપરાય રીઘણી

૧૬ જયવંતરાય છોટાલાલ જુજ

૧૨ ત્રીકમલાલ મણીશંકર જુજ

૧૭ મોહનલાલ કાશીરામ પટેલ

૧૩ તુલસીચંદર ભગવાનલાલ જુજ

૧૮ ભોમીલાલ મુનટરામ ખાંક

૧૪ મહાશંકર નર્સદિપ્રસાદ હાંબા

૧૯ મનસુખરાય પોપટભાઈ માંકડ.

બાવનગર.

૨૦ ધનવંતરાય નર્સદિપ્રસાદ દેસાઈ

૩૯ રમણીકરાય દોસતરામ જુજ મોળ

૨૧ થેલાભાઈ જયતીલાલ "

૪૦ હીમતલાલ શીવલાલ વસાવડા આટકોટ

૨૨ ઇન્દુલાલ સુનીલાલ "

૪૧ ચંદ્રશંકર ભાભશંકર માંકોડી વાંકાનેર

૨૩ ઇન્દુલાલ માધવલાલ "

૪૨ ઇન્દ્રજીતશંકર કમ્બાણુરાય મોર પોરબંદર

૨૪ નરેન્દ્રરાય શાકરલાલ "

૪૩ અવતીલાલ અમૃતલાલ વસાવડા "

૨૫ મનવંતરાય વામનરાય "

૪૪ સુખવંતરાય પ્રતાપરાય હાંબા "

૨૬ વિદ્યાધર ભાભશંકર "

૪૫ જયશંકર શીવશંકર ઢેળર "

૨૭ ગુણવંતરાય વિષ્ણુપ્રસાદ મહેતા

૪૬ અશ્વાયંકર જગવંતરાય જુજ "

૨૮ જયવંતરાય પ્રતાપરાય "

૪૭ ઇન્દુરાય હરીભાઈ દેસાઈ "

૨૯ ભાભશંકર હમીદાશંકર "

૪૮ પ્રેમશંકર હરીભાઈ દેસાઈ "

૩૦ વિદુર સુનીલાલ "

૪૯ કપીશરાય લક્ષ્મીશંકર સવાલીયા,

૩૧ ગુણવંતરાય જુપતરાય ઝોઝા

કોટડા સાંભણી.

૩૨ થેલાભાઈ સદેવીશંકર "

૫૦ મંગળપ્રસાદ ઝવેરીલાલ અંબારીયા, ભુજ

૩૩ ઇન્દુરાય અનંતરાય "

૫૧ નૌતમલાલ અમૃતલાલ માંકડ "

૩૪ મહાસુખરાય જગવંતરાય મહેતા

૫૨ ચંદ્રશંકર અમૃતલાલ જુજ "

- ૩૫ કનેવાલાલ મનનલાલ વૈદ ભાવનગર (રાવ પ્રાગમલજી સેકન્ડ પ્રાઈઝ મેળવ્યું છે)
 ૩૬ વિનાયક જલ્લપતરાવ શુકલ ૫૪ વોરા દોહતરામ દયારામ શુભ
 ૩૭ હીરાલાલ વલ્લભજી વસાવલ માંગરોળ ૫૪ વોરા જમસુખલાલ દયારામ ,,
 ૩૮ કુસુમરાય ત્રિભોવનદાસ વૈદ ,, ૫૫ પાલકંભાઈલાલ ગલ્લપતરામ ,,

સ્કૃલ ફાઈનલ શુપતરાવ જનનલાલ મોહડ દ્રોળ.

સર બે. બે. સ્કૃલ ઓફ આર્ટ્સ,

થર્ડ ટ્રેડ.

૧ શુભ ખીદારીલાલ શુપતરાવ રાજકોટ Deogun માં છનામ.

૨ હંચા વાઢીલાલ જાપુભાઈ માંગરોળ

સેકન્ડ ટ્રેડ.

૧ મોહડ છોરાલાલ લક્ષ્મીચંદ્ર રાજકોટ ૨ વૈશ્નવ વિશ્વચંદ્ર દુલ્લચંદ્ર રાજકોટ
 ડેપુટી ટ્રેડ.

૧ શુભ રમણીકચંદ્ર હેવચંદ્ર રાજકોટ. ૨ હાથી ત્રજલ્લાલ જમજવન જમનમર.

મીકેનીકલ એનજીનીયરીંગ.

સેકન્ડ ક્લાસ.

શુભ ગુલાબરાવ જટારાચંદ્ર રાજકોટ

૨૧. લાભચંદ્ર મલ્લીચંદ્ર વૈશ્નવ વડોદરા કળાશુવનની પહેલા વર્ષની ઓર્થોડોન્ટીકની
 પરીક્ષામાં સફળ થયો છે

જી. બી. વી. સી.

૨૧. ૨૧ ભમવતીદાસ અમૃતલાલ મોહડ દ્રોળ,

એચ. એ. એસ. (સબ આસિસ્ટન્ટ સર્જન).

૨૧. ૨૧. કમળાચંદ્ર દુલ્લચંદ્ર વૈશ્નવ પહેલે નંબર પાસ થતાં જ્યુરિસપ્રુડન્સ તથા
 જનરલ પ્રોપ્રીયન્સી માટે બે છનામે મેળવવા બાઅચાણી થયા છે

ભાવનગર નાગર જીમખાતા વાર્ષિક સમારંભ.

પ્રતિ વર્ષના નિશ્ચય પ્રમાણે આ વર્ષે ઈર્ષિકમ શુદ્ધ ૧ને દિવસે યાત્રિમાં યમેલ
 ખેડકારક મરજીના કારણે વાર્ષિક સમારંભનું ઈર્ષ મુલતવી રચ્યું હતું. તેથી તા. ૧-૧-૧૪ને
 દિવસે ભાવનગર નાગર જીમખાતામાં ઉદ્ધત સુખતવી ગઢેલ સમારંભ કરવામાં આવ્યો
 હતો. નિશ્ચાલુસાર તે પ્રસંગે સ્ત્રી અને પુરુષોનું સમેલન કરવામાં આવ્યું હતું સ્ત્રી-
 સ્ત્રીની બેઠક પડદા પાછળ રાખવામાં આવી હતી. ત્યાં સ્ત્રીઓ તરફથી આવેલ પ્રા-
 શંતની વસ્તુઓ ગ્રાહવવામાં આવી હતી કુલ ૧૭ સ્ત્રીઓ તરફથી ૧૨૪ વસ્તુઓ
 શીવજીદામ, ભરવ સુધજીદામ તથા કિતજીદામના નમુનાઓ તરીકે આવી હતી, જે પૈકી
 મોટા ભાગ ઉપયોગી શીવજીદામના નમુનાઓ હતા. પરીક્ષક કમિટી સ્વત્ર સન્તારી-
 સ્ત્રીની નીમવામાં આવી હતી; જે કમિટીની ભલામણ મુજબ ૧૪ સ્ત્રીઓને રૂ. ૫૪

એસો કુળવાન ખાતવાનમે દીવાન કુળ
 મંગળ સ્વરૂપ મણીશ કર નય પાવો હે
 પુદ્ગલકો સાગર એસો નામન નૃસિંહ ગમે.
 છને સગાર સોરઠ ભોમી કો સળપો હે
 કહત હે શીરજ રમ રમ હે સૌરાષ્ટ્ર ભોમ
 નાગર નર રત્ન છને યલસે નીપળમે હે.
 ઝાલા ઘોર્વીંદ કહો કહો નર ન્યાસિય હે
 છને રહેસે વીરુપ મર્તમે મહાયો હે
 નામર નૃસિંહ ભક્ત ભોમી દેના અચકત
 એસો પ્રસિદ્ધ ઘસ પુરખત ગવાયો હે.
 દેશમે દયાસ પાસ ટીકર દીવાન મહાન
 નકો વય માટ નાટ મારણેને ગાયો હે
 કહત હે શીરજ રમ રમ હે સૌરાષ્ટ્ર ભોમ
 નાગર નર રત્ન એસે યલસે નીપળમે હે.

નાગર.

(લેખમાં નાગર)

(ગયા અઢના ૫૯ યી સાધણ)

(લેખનાર વ્યાખ્યાર્થ વદતલજી હરિદત્ત)

સંવત ૧૨૬૨.

પોરબર તામે વીસાવાડા ગામમાં પૂર્વે પાદરમાં રણભેડરાયનું મંદિર છે તેની સામેના સિદ્ધનાથ નામના મહાદેવના મંદિરમાં લેખ છે તે—

સંવત ૧૨૬૨ વર્ષે માગ શુદ્ધ
 ૧૦ શુક્રે અયોદ્ધ-વીસાવડા ગામે
 રાજમી સીંહરાજ્યે રાજમી વિક્રા
 સિત્વેન રાજ વી વિક્રવાદિત્ય
 મૂર્તિઃ કારાપિવા ॥ નાગર ક્ષાત્રીય

આ વીસાવાડા નામ ૭૦૦ વર્ષનું જુનું
 નખુદામણે આમાં રણભેડરાયની મૂર્તિ
 લીધે તેને મૂળ કારમાં
 દેરે.

બ્રાહ્મણ વૈજાકેન લિખિતં । સિલા-
વર્તિ આલ્હણેન પ્રપાસ્તે મુકારિતા
તિ.

એક નકલમાં વિક્રાદિત્યની મુર્તિ ૩૩-

આવું વખતુ છે તેમ બ્રાહ્મણને દેશવે

આશ્વનંદ સખી (દેશમાં-આશ્વન ૬૬ વખતુ છે)

સપ્ત ૧૨૭૨.

પ્રભાસ પાટણમાં વેંગવળા દરવાજાની બાજુની જગ્યામાં કાતાં જમણી પાશુએ
ઘોલમાં બે કાળા પાટલો છે તેમાંની પહેલી પાટના ભેખમાં—

અસ્તિ સ્વસ્તિમદ્બુજાસનનિર્મૈરધ્યાસિતં ચત્રચમિ

ર્ધ્વમધ્યામલિતામલાંવરતલં સ્થાનં ત્રયીકેલિમ્ ॥

અમ્પર્ચ્ય દિગ્ધર્મગવાશગરમિત્યર્હેદુચ્ચૂદામણિઃ

માદાદપ્તકુલાન્વપાપરચતુઃપૃષ્ઠૈ સ્વતુષ્ટ્યૈતુયત્ ॥૬॥

શાંદિલ્પારુષોદગ્રવંશાગ્રકેતુ ગોપ્રં સ્થાતં નામ ઘસ્ટાકુલં યત્ ।

ઋયા દેવપુત્રમ્ જન્મે દેવવ્રત્વં યસ્ય સાન્વર્ધ્યમાસીત્ ॥૭॥

યદીયાશીર્વાદૈરમરપતિકાર્પિણ્યજનકં

ધુનક્તિ સ્માયત્તં નિહતારિપુરાજ્યે ચિરતરં ॥

નિહત્ય ક્ષમાપાલાનણહિલપુરં મૂલનૃપતિઃ

પ્રમુત્ત્વં તત્પુત્રેષ્વકુન મુકુતાર્યવ્યવસિતં ॥૮॥

ગંગામવાહમનિમા ધમ્નુસ્તમ્યાત્મજા માધવલૂલભાષાઃ

તે મૂલરાજેન પુરસ્કૃતાશ્ચ મગીરધેનેચ યથોવતંસાઃ ॥૯॥

વાપીકૃપ તદાગ + + +

કીર્તિશ્રીમુકુતમદાશ્રપતિઃ શ્રી મૂલરાજસ્તિથિ

સ્તૈરગ્રાસનિર્મૈરધ્યાપાયદયં ચૌલુચ્યચ્ચૂદામણિઃ ॥૧૦॥

+ + + ॥૧૧॥ તસ્મિન્મુમુજિ નાકનાયકસમાધ્યાસિતે મૂપતિઃ

પ્રત્યર્થિશિતિપાલચૈલકુલિગ્રામુંદરામોઽમવત્ ॥

ગ્રા. ૨.

ગ્રા. ૧. ૧ મકાસ્તિઃ + ધાર્મિક

श्रीत्या नागवरं ददां निजपितृमित्राय केश्वरं
यः श्रीमाधवनामधेयकृतिने तस्मै महामन्त्रिणे ॥१०॥

++++२२++++ श्री मीमदेवः प्रायितप्रतापः॥

अकारि सोमेश्वरमण्डपोयं येनात्र मेघध्वनिनामधेयः ॥२३॥

लूलात्मजः समजनिष्ट विशिष्टमान्योभाभाख्यया मुमटमीम

नृपस्य मित्रं ॥

लूलाख्यया पुनरजायत तस्य सन्तुर्धः कर्ण भूपतिसभार्णवपूर्ण

चंद्रः ॥२४॥

तस्याभवद् भुवनमंडल मंडनाय शोभाभिषः प्रियसुहृज्जय

सिंहनाम्नः ॥

यस्यात्मजः सचिवतामधिगम्य वल्लः सम्राजयां मुचिरमास

कुमारपालं ॥२५॥

अथोपयेमे विधिना स मोहिणीमुमामिवेशः कमलामिवाच्युतः॥

अजायतास्यां कुलकैरवाकर प्रयोषकः श्रीधरनामचंद्रमाः ॥२६॥

क्षीरोदपूरपरिपांडुरपुष्पकीर्तिनीरोगमेव पुरुषापुष्पमातनोति॥

(भूपालराजविपरि) स्तुतमं प्रशक्तिः श्रीभीमभूपतिनियोगि

जनैकमान्यः ॥२७॥

आशीःपरंपरा सेयमूषामदस्य तायते ॥

चौलुक्यवस्त्राकुलपोराकल्पं प्रीतिरक्षता ॥२८॥*

* आशी माधवना यमायना १५ अक्षरं छे ॥२८॥

मातुः कैवल्येहोताह्वरिभुवनं मोहिणीस्वामिनाम्ना + + +

नाम्ना तातस्य तद्वन्निवमवनमपि स्वस्य पृथ्वीनयारव्यं

धाम श्रीमन्निवस्य प्रतिहस्तदुरितं कारितं मूरिशोभं ॥४४॥

+ + येनेह श्रीधरोयं हरनगरपदे योजितस्तस्य नाम्ना

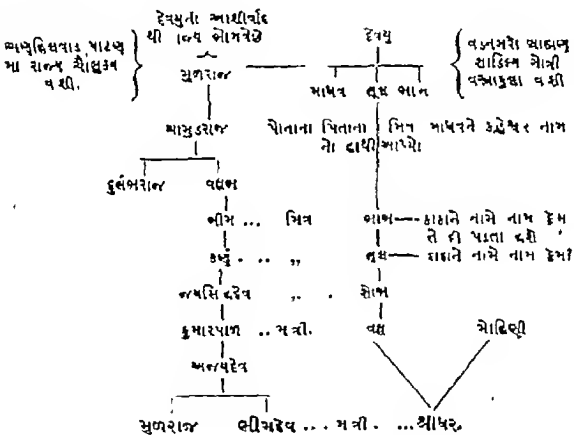
प्रासादः श्रीधरेणायममवनिजयः कारितं अंकरस्य ॥४५॥

+ + + संवत् १२७२ वर्षे वैशाख वदी ४ शुक्ले

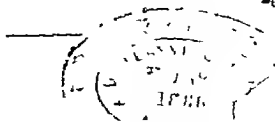
ભાવાર્થ—જ્યાં પ્રભા સરખા થઈ કરનારા (પ્રાણજ્ઞ) વસે છે અને જેના થયના
 ધ્રુવાદ્યથી જ્યાંનું આકાશ સુગંધિ યદ્ય ગધુ છે અને જે વેદને કીડા કરવાનું સ્થળ છે
 એવું નગર (વડનગર) નામે એક સ્થળ છે જે (નગર) શિવજીએ ૮ કુળવાળા અને ૧૪
 કુળવાળા (નાગરોના ચૂળ પુરુષ (જાત ૭૨ જણ) ને તેઓની પૂજા કરીને પોતાને સતેવ
 થવા માટે તેઓને આપ્યું છે તે પુરમાં સાંકિસ્થના વસના ધ્વજ ૩૫ વસ્ત્રાકુળ નામનું
 જોત્ર (કુટુળ) (વસ્ત્રાકુળા અવરૂંક વાળા) છે (વસ્ત્રા કુશનું સાંકિસ્થ જોત્ર છે અને તે
 આજના પડયા માપસા છે) તેમાં “દેવમુ” નામે (સાદાણ) ઉત્પન્ન થયે, જેનું દેવ્ય
 (નેશી) પદ્મ સાધક દત્ત એ દેવમુના આશીર્વાદથી મૂળરાજ પોતાના યજુઓને મરીને
 ઉદ્ધતી સમૃદ્ધિને પણ દક્ષગી પાડી દે એવું જાહેરું રાજ્ય અણ્ણિયવાડ પાટણમાં ભોજને
 છે અને જેણે પોતાના પુરુષથી મેળવેલી જમી દકુમત એ દેવમુના પુત્રોને હસ્તક રાખી
 એ દેવમુને ગંગાજના (૩) પ્રવાહ જેવા નિર્મળ અને પવિત્ર ૩ પુત્રો માધવ, લક્ષ્મણ
 (લક્ષ્મણ) અને ભાભ (બાભો) નામે થયા એ ૧૪ ૩૫ મુજબવાળા ત્રણે ભાઈઓને બીજીયે
 ગંગાના પ્રવાહની પેઠે માનથી રાખ્યા હતા તેમ મૂળરાજે (સર્વ વાતમાં) અમણી કરીને
 રાખ્યા વાવ, કુવા, તળાવ વગેરે કીર્તિ સમૃદ્ધિ અને પુરુષ દેનારા (એ સર્વ કર્મ) યૌહુમ
 વસના શિરોમણિ મૂળરાજે આ ત્રણની મારફત પ્રણી સરસ રીતે કરાવ્યાં * *
 એ રાજા ઉદ્ધતી સમાનો સમાસદ થયો (મરી ગયો) સારે યજુ રાજાએ ૩૫ પત્ર
 ના વજ્ર સરખો ચામુંડ રાજ રાજ થયો તેણે પોતાના પિતાના મિત્ર મહા વસિ
 મધવને પ્રીતિથી કદ્દેશર નામનો દાથી આપ્યો * * * પ્રજાત પ્રતાપ
 વાળો શ્રી ભીમદેવ જન્મ જામે છે જેણે આઠી મેષધનિનામે આ સોમનાથનો મહા
 કરાવ્યો. લૂણનો દીકરો મ્હોટાઓમાં માન પામેલો ભાભા નામે થયો. જે મુસા બીમદેવ
 નો મિત્ર છે તેનો દીકરો પાછો લૂણ (લૂણ) નામે થયો જે કહ્યુંની સભારથી સમુદ્રનો
 ચડ દતો તે લૂણનો દીકરો જગતને સજુગરવા સાથે શોભા નામે થયો જે જગસિંહનો
 હટ મિત્ર દતો અને જેનો દીકરો વસ્થ કારખારી યજ્ઞને કુમારવાળને ચક્રવર્તિ બનાવ્યો.
 એ વસ્થ જેમ શિવજી પાર્વતીજીને પરવશ અને વિષ્ણુ લક્ષ્મીજીને પરવશ તેમ તે
 મોદિણી નામની સ્ત્રીને પરવશે જેને વિશે કુમુદના વતને ખીસવનાર શીધર નામે જડખ
 થયો. સમુદ્રના પૂર જેવી ઉજવણ કીર્તિવાલો, રાજાઓ જેની વિચાર સંકિતાનાં વખાણ કરે
 એવો અને ભીમના તમામ અધિકારીઓમાં માન પામેલો એ શીધર રાજ વગરનું પુરપૂરું
 (૧૦૦ વર્ષ) આપુખ ભોજવે છે. ઊપા ભટ્ટની ઉપરની આશીષ એવી રક્ષા કરે છે કે
 ચોખ્ખા અને વસ્ત્રાકુળને ૧૨૨૫૨ અખડ પ્રીતી રહે * * * પોતાની માના
 કથ્યાણુ મારે શીધરે મોદિણી જ્વાળી નામે વિષ્ણુનું મંદિર કરાવ્યું * * * અને
 પિતાના નામથી શિવજીનું દેવળ અને પોતાને મારે પૃથ્વીજન્મ નામે શિવજીનું મંદિર
 કરાવ્યું * * * જેણે આદિ શિવજી નગર (પ્રજાસ પાટણ=સોમનાથ
 પાટણ) ના અધિકાર ઉપર મોહ્યો અને તે શીધરે પણ તેના નામથી આ અવનિ
 મો. જન્મ નામનું શ્રીકરનું મંદિર કરાવ્યું * * * સંવત ૧૨૭૨ના
 ઓળી ૧માં વૈશાખ વદી ૪ અને શુક્રવાર

આ લેખ મધ્યે પદનો સમગ્ર આખો નામર શ્રીધરના વર્ણન મારેનો છે કહીએ તે માટે તોપણ તે તાત્ત્વ પત્રની જે સાવનો નહીં પણ તેમા મ્યાંની નામર શબ્દ નોરામાં આવતો નથી તોપણ આનુમાનિક પ્રમાણ ગણાય પણ તેમાં તાત્ત્વ પત્રની જે દેવળ આવડપુર ઉપરના નિર્વાહ નથી. ઉર સાદ્યણ શાંતિય મોત્ર, વચ્ચાકુળ નમર અને બ્રાહ્મણ એ બધા નામર નામને પ્રતિષ્ઠાસ્થ છે નામર ખંડી દક્ષિણ સધે આમા વિરોધ એ દેખાય છે કે તેમાં અમતાર રાગએ ૧૮ જણને (કરાવી) આપ્યાનું લખ્યું છે અને આમાં શિવજીએ ૭૨ જણને આપ્યાનું છે, શિવજીએ નામર બ્રાહ્મણ મોખા- માંથી ઉત્પન્ન કર્યાની વાત શાળાખંડમા છે એટલે આ વાત તેને અનુસરતી છે પણ એ મંથ ઉપનયન નથી એટલે વિરોધનો પરિહાર સહ શકેનો નથી

આ લેખ મુજબ મૌહુક રાગ પ્રતિ વચ્ચાકુળના મિત્રપણનો આખો આ પ્રમાણે આવે છે

અધક

મનુસ્મૃતિમાંથી શ્રાવણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વગેરે.

(અનુસંધાન મન ઓઠ પૃષ્ઠ ૪૨ થી.)

શ્રૌત્ય-બ્રાહ્મણ્ય-વર સ્વચ્છતા રાખવી તે, તેમાં ઉપરની સ્વચ્છતા રાખવી તે શ્રૌત્ય અવર પશુ સ્વચ્છ રાખવું એટલે સહ બોલવું, હથ ઠપકથી દૂર રહેવું અને મનમાં એક ને બોલવામાં બીજું તેમ પશુ ન કરવું

આર્જ્ય—કર્તવ્ય શુભ કર્મમાં સર્વત્ર મન, વાણી, કાયાની એકરૂપતા રહે એવી સરલતા, બ્રહ્મચર્ય પાળવું (ચૂકરથને આરે અનિષિદ્ધ કાપે રતિ એ બ્રહ્મચર્ય ન મળ્યા છે કપે કાળ નિષિદ્ધ છે તે મનુસ્મૃતિમાં આગળ આવશે), દિ સા ન કરવી-દિ સામાં પશુ શરીર, મન, અને વાણીથી ન કન્વાનું સમજવાનું છે-શ્રાણી માત્ર પર પ્રેમ ગમવે. (શ્લોક ૧૪)

મરદમ મદાશય મણીબાઇ નબુબાઇ પોતાની બીનાપરની ડીકામાં લેજે છે કે આ શ્લોકમાં બનાવેલ તગામ બેશા દોષ શરીર તપમા મળ્યા છે, તેમાંથી એકાદ ભેં દોષ તો તે જસ ન મળ્યા

વાચિક તપમા ઠાકને કાઢ કહેવું, તે સહ કહેવું પશુ તેથી તેને હૃદય ન થાય અને તેનું દિલ થાય તેવું તે પરિણામે પ્રિય વાગે તેવું કહેવાનો નિયમ રાખવો અને વેદ નેનાં શાદિનાં આવર્તન તે સ્વસ્થાઇ કહેવાય છે એટલે હમેશ તે કરવાં (શ્લોક ૧૫)

માનસિક તપમાં 'મન પ્રસાદ' એ શબ્દનો અર્થ મદાશય મણીબાઇ એમ કરે છે કે મનને નિયમેમાંથી હેરાળીને અનિયમ દશમાં એક રાખવું તે-એવે તેનો પ્રસાદ (વિશુદ્ધિ) કહેવાય, સામાન્ય એટલે ઉપકાર કરનાર કે અપકાર કરનાર તેમજ દુષ્ટ અને અનિષ્ટ કરનાર ઉપર સરખી દૃષ્ટિ રાખવી, મોત- એટલે મુનિ દશા અર્થાત્ સગુણ કે નિર્ગુણ આત્મ મનમાં નિઃતર અનુસંધાન રાખી રહેવું, આત્મ વિનિમદ્ એટલે મનને વિવશમાંથી રાખવું, બાવ સશુદ્ધિ એટલે રામ દેશીકે કમુષ બાવથી વિચિત્ર (શ્લોક ૧૬).

આ હરેક શ્લુ એવા છે કે તેનું પાલન થાય ભારે ન પૂરે બાંકી બાલજીવ સચવાય છે અને આપણી તેથી તમામનું આનુકરણ કરવા હરજ છે

ઉપર પ્રમાણેની વર્તણૂક તપ સમ્યમાં સમાવી છે

તે પછી બ્રાહ્મણના ધર્મમાં (૪) શ્રૌત્ય (૫) જ્ઞાન્તિ (૬) આર્જ્ય એ બતાવ્યા છે તેમાં શ્રૌત્ય ગારે તેમજ આર્જ્ય ગારે ઉપર કહેવાઈ ગયું છે જ્ઞાન્તિ એટલે જ્ઞાના એ પણ પછા મેંડો ગુણ છે તે વિષે વિચેચન કરવા જરૂર નથી એ પછી (૭) યજ્ઞ (૮) વિદ્યાન

એક છે અને પ્રાણિઓના પુદ્ગિલે આશ્રયિત મહાવનાર્ગ એક છે અને પુદ્ગિલ-પ્રાણિ-
ઓના મનુષ્યો એક છે અને મનુષ્યોનાં આકાષ એક છે .

બ્રાહ્મણેષુ ચ વિદ્વાંસો વિદ્વત્સુ કૃતવુદયઃ ।

કૃતદુદ્ધિષુ કર્તારઃ કર્તૃષુ વ્રત્તવંદિનઃ ॥૧૭॥

અર્થ—આકાષોના વિદ્વાન આકાષ એક છે અને વિદ્વાનમાં શાસ્ત્રજ્ઞ કર્મને
જાણનારા અને શાસ્ત્રોક્ત કર્મને જાણનારામાં તેના કર્મ કરનારા એક છે અને તેનાં કર્મ
કરનારામાં પરબ્રહ્મના સ્વરૂપને જાણનારા એક છે .

ઉત્પત્તિરેષુ વિપ્રસ્ય મૂર્તિર્ધર્મસ્ય શાશ્વતી ।

સ હિ ધર્માર્થમુત્પન્નો વ્રત્તમૂયાય કલ્પતે ॥૧૮॥

અર્થ—આકાષની ઉત્પત્તિ જે ધર્મની સનાતન અર્થે ગણાય છે તે ધર્મનિરક્ષ કરવા
માટે જ ઉત્પન્ન થયેલ છે અને તે જ શોધ મેળવવા સમર્થ ગણાય છે .

બ્રાહ્મણો જ્ઞાયમાનો હિ પૃથિવ્યામધિજાયતે ।

ઈશ્વરઃ સર્વભૂતાનાં ધર્મકોશસ્ય ગુપ્તયે ॥૧૯॥

અર્થ—આકાષ ધર્મના કાંઠારની રક્ષા માટે જન્મથી જ પૃથ્વીના અધિપતિ
થઈને જન્મે છે અને તે સર્વ પ્રાણિઓના પ્રભુ ગણવા છે .

આ શ્લોકમાં “ધર્મના બંધારના રક્ષક માટે” એ શબ્દ આસ પાનમાં લેવાનું છે
તે સંજ્ઞામાં એટલે તે ગિયતિ પાળે તો તે પૃથ્વીના અધિપતિ તુલ્ય માનવામાં એમ
કહી શકાય.

તે પછીના શ્લોક ૧૦૦ માં આકાષ ઉત્પત્તિથી જ એક દોષથી સર્વ કાલ મુક્ત
કરવાને જોવાય છે એમ જણાવ્યું છે અને શ્લોક ૧૦૧ માં તે જ કાલથી તે જન્મ આવ
છે, વજ્ર પડે છે, ઘન આવે છે વગેરે પોતાનું જ આવ છે વગેરે છે અને આપે છે એમ
જણાવી તે ધર્મના બંધારના રક્ષક દોષથી અવેર નેતીજ માધિકાનું છે એમ જણાવ્યું છે
આ અધ્યાય સમાપ્ત કરવામાં આશ્ચર્ય વિશે લખ્યું છે તે એ રીતે કે—

આચારઃ પરમો ધર્મઃ શુભ્યુક્તઃ સ્માર્તઃ एव च ।

તસ્માદસ્મિન્સદા યુક્તો નિત્યં સ્યાદાત્મવાન્દિજઃ ॥૨૦॥

અર્થ—શુભિ એટલે વેદમાં તથા અતિથા એટલે ધર્મ શાસ્ત્રમાં કહેલા આચાર એમ

પરમ છે તેટલા માટે આત્મચત્ત આલે સર્વદા આચાર પાળવો

આચારાદિચ્યુતો વિમો ન વેદફલમશ્નુતે।

આચારેણ વૃ સંયુક્તો સંપૂર્ણફલમાશ્નુત્વૃ॥૧૦૯॥

અર્થ—આચારથી બદલ થયેલા દિન વેદોક્ત કર્મનાં ફળને પામતો નથી, અને આચાર પાળો દિન સંપૂર્ણ ફળને પામે છે

एवमाचारतो वृष्ट्वा धर्मस्य मुनयो गतिम्।

सर्वस्य तपसो मूलमाचारं जगद्गुरुः परम्॥११०॥

અર્થ—ઉપર કહ્યા પ્રમાણે આચાર પાળવાથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ જોઇને મુનીઓએ સર્વ તપનું મૂળ પરમ આચાર છે એમ સ્વીકાર્યું છે

પ્રથમ અધ્યાય તે પછી પુરો થાય છે આપણે તેમાંથી રહસ્ય લેવાનું છે તે કિયે કરેવાનું બધું છે. તેથી કરીને કરેવાથી પુનરુક્તિનો દોષ આવશે તોપણ વિવેક સમાધિ કરવામાં તે દોષ નહીં અણી જણાવું છું કે સદિની ઉત્પત્તિમાંજ આપણને ઉચ્ચત્ત પરમાત્માએ આપ્યું છે. પરન્તુ તે સાચેજ આપણા ધર્મ, કર્મ, વર્તન પણ તેવાંજ નિર્માણ કર્યા છે તેથી જે સ્વરૂપમાં પરમાત્માએ આપણને ઉત્પન્ન કર્યા છે તે સ્વરૂપ જાળવી રાખવા તે તમામ ધર્મ કર્મનું પાલન થવું જોઈએ અને જો તે થાય તો જે ઉન્નતિ માટે તમા ઉત્કૃષ્ટતા મેળવવા માટે જુદી જુદી રીતે પ્રયાસ થાય છે તે કરવા માટેજ જરૂર રહે બવહારમાં ફરક જાળવે માટે જુદિની ઉત્કૃષ્ટતામાં પરિસમાપ્તિ થાય છે. એટલે જુદિશાળીમાં એક પ્રાણુસને કાઢ રહતો કઠિન પડતો નથી અને તેથી જુદિ મેળવવા મૂળ આલેજનું સ્વરૂપ તમા ધર્મ, કર્મ, વર્તનનું પાલન કરવાની જરૂર છે તેમ થયે તેથી એક જુદિ સંપાદન થાય છે

અધુરું

ગુલાબરાય વલ્લેશંકર છાયા.

સ્ત્રી ઉન્નતિ.

અનુસંધાને ગત બા ૫૯ ૩૩ માં

ભગવતી જ્ઞાણરૂપી બાધ તરફથી.

૫. જુદું ન બોલવા વિષે,

નાનૃવાત્પાતકં પરમ્॥ અર્થાત અનૃત એટલે જુદું બોલવું કે

અન્ય પાતક નથી એટલે જાનૂત (અસલ) બોધનું એ સર્વ પાતકોના સિરોમણી પાતક છે કેમકે આ સસારમાં જે જે નેટ કર્તવ્યો કરવામાં આવે છે તે સર્વ ખોટા કાર્યોનું મૂળ, મૂળ બોધનું એજ છે, એટલા માટેજ બુદ્ધ બોધનું એ મહાન પાપ કર્મ માનવામાં આવ્યું છે, જેથી એવા અસલવાદથી ઉપગમ થઈ સદા સર્વજ્ઞ સત્ત્વ આપણમાં પ્રતિ રાખવી. સતવાદીજ જમને પ્રાપ્ત થાય છે અને સસથી વાક્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તી થાય છે, માટે સરાજ વધું તથા વર્તવું. તેમાં પણ આપણા મહાપુરુષો કહે છે કે સ્ત્રી જાતિને તો એવી રીતે વધુ કે હેઠમાંજ જાપણ રહે સારાત કે જને પ્રત્યે વાત કરવી દેખ તે જ સમજે એટલે ધીરેથી વધુ તેમજ મધુર પ્રિય અને સામાને આનંદ આપે તેવુંજ બોધનું આપણમાં કહેવત છે કે 'હિંમમાં રસ અને હિંમમાં વિપ' તો વિષ ઉત્પન્ન કરી આપણને હરે અને સામાને હસ કરે એવું વર્તન ન કરી બુદ્ધ બોધવાનો અજ્ઞાસ રાખી સદા સત્ત્વજ બોધનું સત્ત્વ બોધનું એજ સ્ત્રીનું મૂળ છે—

મટે છે પ્રિય બેનો! આ ઉપરના અટ્ટ દોષો રાખી આપણી ઉન્નતિ માટે આજળ પ્રયાસ કરવો અને મનની ઉન્નતિ માટે ખાસ સારા વિચારો સેવન કરવાની રૂપ પાટળી કેમકે જેવા વિચારો કરીએ છીએ તેવી જ તેવી અસર થાય છે, કેમકે પ્રત્યેક મનુષ્યના શરીરમાંથી એક જાતનો પ્રવાહ વહે છે સુવિચાર કરનારમાંથી તે વિચારને અનુકુળ આવે, અને તેજસ્વી પ્રવાહ વહે છે, અને અશુભ વિચારો કરનારમાંથી તે વિચારને અનુકુળ કળા રંજનો પ્રવાહ વહે છે, ને પ્રવાહની અસર પાસેના મનુષ્યોને થાય છે માટે શુદ્ધવિચારો સેવવા જેથી આપણને પણ સારી અસર થાય અને ધીમ મનુષ્યોને પણ થાય. મનુષ્ય જે વિચારે છે તથા બોલે છે તેના વાતાવરણમાં મોજ થાય છે—જે પ્રકારના વિચારો સેવ્યા દેખ તે પ્રકારના મોજ થાય છે સારા વિચારોનાં સારા અને ખોટા વિચારોના ખોટા મોજ થાય છે, અને તે સર્વ પ્રસરી રહે છે ને અશુભ વિચારોનાં ખોટાં મોજ થવાથી પાસેના મનુષ્યોને પણ તેવી અસર થાય છે, ને કરનારને પણ દાનિ થાય છે અને પછી ક્રમે ક્રમે મનની રિયિત પણ તેવી જ થાય છે. અવિવાના વિચારો સેવે તો તેવી થાય છે અને જાણ પ્રદેશમાં પણ એ પ્રકારનું વાતાવરણ જ થાય છે આ પ્રમત્તે વાતાવરણ પણ તે પ્રકારનું જ થવાથી તેમાં પણ તેજ પ્રકારના વિચારો આપણે થાય છે હામધા તરીકે આપણું અત કરણ મધુરજ ઉત્સાહમાં હોય અને રમસાન જેવી ભૂમીમાં જતાં અત કરણ ખેદયુક્ત થાય છે એ જ્વાલમય છે તેનું કારણ એજ છે કે એ જગત્તેએ પણ વિચારોનું આકર્ષણ કરે છે તેથી જ ઉત્સાહી અત કરણને ખેદયુક્ત કરે છે તેમજ આપણું અત કરણ અતિ ખેદયુક્ત થાય અને કાષ્ઠ મોદિર જેવાં પવિત્ર સ્થળે જવાથી અત કરણમાં આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે તેનું પણ કારણ વાતાવરણનું છે માટે એનું વાતાવરણ ન રચતાં આપણું વાતાવરણ શુભ વિચારોથી એવું જળવાન કરવું કે જે જે વિચાર ચકુરે તે તે આનંદોજ ચકુરે. અને આનંદના વિચારોથી ભય, ક્રોધ, કોપ એ નહીંજ નહિ આવે, કેમકે જે વિચારોનું વાતાવરણ જળવાન થાય તે તેના વિચારોનું આકર્ષણ કરી ને છે મટે સારા વિચારોનું સેવન કરવું, અને સારા વિચારોના

સેવનથી માનસિક ઉન્નતિ થાય છે. સદ્વિચાર એટલે આનંદ રહેવો. કાષ્ટને મારે ખોરા બાવ અતરમા ન પ્રકટાવવો, કોઈનું અદિત ઘટ્ટ ન વિચારવું, સર્વદા સર્વંનું શુભ ચિંતવવું, ચિંતા ન ધરવી, વદાર્થ જાણ આપે તો તેના દાખ શોક ન ધરવો, અખડ સાન્નિધનમા રાખ્યા કરવી, કોઈ એ શબ્દ કહી જાય તો તે શિયે અતરમા એ જ ન ધરવો, અને તેથી ઉદ્ધર્મ કોષ, છાં, અસ્યા, કુ ખ. ય્જાની, કહેલ, ભવ, કુર્બળતા પોતાની અસક્તિનું નિરંતર બાન એ વગેરે ને વિચારથી પ્રક્ટે ને અશુદ્ધ વિચાર છે. દુઃખમાં, કહેલા ઉપરના શુદ્ધ વિચારમાં રિમ્ત થતાં ઉન્નતિની રિજ્યમાળ આપણા હૃદય એકાએક આવી મળે છે. મનની ઉન્નતિ જાવા સારા વિચારથી પ્રાપ્ત થાય છે, અને મનની ઉન્નતિ યદુ કે આત્મ ઉન્નતિ પાસેજ છે, અને તે આત્મઉન્નતિને મારે ખાસ આત્મ મદ્દાની આવશ્યકતા છે અને પોતાનામાં ને આત્મા છે તેજ પરમાત્મા છે. પરમાત્માથી તેના સામર્થ્યમાં હેલ પછુ ન્યુનતા નથી અને એ આત્મા આપણે જ્યારે જ્યારે ને પ્રકારની સાર જોઈએ તે પ્રકારની આપેજ છે આત્માનું ને સામર્થ્ય છે તેજ સામર્થ્ય આપણું છે અને તેથી આપણે ને જોઈએ તે આપણા આત્મામાંથી જ ઉત્પન્ન થી લેવા સમર્થ છઈએ. એ પ્રકારની અમલ મદ્દા તે આત્મમદ્દા છે આ આત્મમદ્દા જેનામા છે તેની ઉન્નતિ પવનના વેગ કરતાં વણ જસદી થાય છે. એ આત્મ મનુષ્ય માત્રને ઉન્નતિ કરવા નિરંતર રોક્યા કરે છે, તે અવણ કરીને ને મનુષ્ય પ્રજાત કાવા તત્પર થાય છે તેના ઉપર આત્મા પ્રસન્ન થઈને તેની ઉન્નતિમા અનેક સુગમ માર્ગો તેરે સુગટે છે અને કાણે કાણે સદાય આપે છે. એ આત્મમદ્દા મદ્દા સેવવાથી મનુષ્ય પોતાની સર્વાંતર ઉન્નતિ કરે છે કારણકે એ આત્મા સર્વજ અને સર્વ સક્રિયાત્મા છે, ને આપણા અંતઃકરણનાં રચરપને જરાવર જાણે છે આપણે અધિકાર કેટલો છે એ તેમના જાણવામા હોય છે તેથી જીને મનુષ્ય આજણી ઉન્નતિ કરે અથવા તેનો માર્ગ કહે તેના કરતા આત્મા ને માર્ગ આપણને પ્રેરે તે માર્ગ અલત દિત કન્નાર અને આપણને ધરે તેરો જ હોય છે આત્મા મને મોખ માર્ગે જ પ્રેરે છે અને પ્રેરશે જોવી દર મદ્દા થતા આત્મા મોખ માર્ગેજ પ્રેરે છે આત્મામા મદ્દા ધરનાર અને તેના કલા પ્રમાણે વર્તનાર જ સાર્વ ઉન્નતિ પામે છે જીનના કલા પ્રમાણે વર્તનાર તેવી ઉન્નતિ પામતો નથી સર્વજ પુરોનાર કલા પ્રમાણે વર્તવું એ આત્માના કલા પ્રમાણે વર્તવા જરાવર છે, કારણકે તેમને આત્મા અને પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થયો હોય છે તેથી તેઓ આપણા અધિકારને યથાવત જાણે છે આત્મ મદ્દા સેવતાં તણે પ્રકારની ઉન્નતિ પ્રાપ્ત થાય છે.

કોઈપણ કાર્ય કરનાર કાર્ય કરતાં આરંભમાં જ્યાં કામ મારાથી નહિ થાય, તે કરવાનું મારામાં સામર્થ્ય નથી, એ પ્રકારનું જોડે છે, મારે છે, વો તે કાર્ય કદિ સાધી શકતો નથી કારણ તેનામાં આત્મમદ્દા નથી આત્મમદ્દાવાળા મનુષ્યને કશ અલગ લાગતું નથી આત્મમદ્દાવાળા મનુષ્ય ગમે તે કાર્યને પણ સિદ્ધ કરે છે. વિશ્વમાં ને અનેક મનુષ્યોએ અસમર્થિત મનાતા કાર્યોને કર્યા છે અને કરે છે તેનું કારણ તેઓની આત્મમદ્દા છે. મારાથી જ્યાં કાર્ય થયેજ એ મદ્દા સર્વ કાર્ય કરી-શકે.

અન્યના મદદાબની અપેક્ષા રાખ્યા વિના પોતાનાજ સમર્થતા વિશ્વાસ રાખીને સર્વ કાર્ય કરવાં એજ જીવને આપનાર છે "પારડી આઠ સદાય નિરાશ" તથા "આપ સમાન બળ નહિ" એ આપણા નિર્દોષતાની કહેવત છે અન્યની સદાય સામે કાળ મળ્યા કરતી નથી અને પોતાનામાંથીજ પ્રકટાવેલું સામર્થ્ય જ્યારે અને જેટલું જોઈએ તેટલું મળે છે આત્મમદદાને કમે કમે વધારતાંજ ઉભરિ સત્વર પ્રાપ્ત થાય છે આરબમાં નાના નાનાં કાર્યો, આત્મમદદા સેવી, કરતાં પરિણામે અસંત મદદા કાર્યો પણ સિદ્ધ થાય છે આત્મા કોષના અદ્વિતનું કોષ કાઠે સ્ફુરણ કરતો નથી, કોષના ઉપગ્રેષ્ઠ કરતો નથી, કોષના ઉપર ક્રોધ કરતો નથી, કોષની પણ નિરાશ કરતો નથી, કોષ દાવસ ચિતા કરતો નથી; વિપરીત પ્રીતી ધરતો નથી, કોષ મિત્ર અવિનય કરતો નથી, ને નિલ પ્રસન્ન રહે છે, યાનમય રહે છે, સંતોષમા રહે છે, સર્વના ઉપગ્ર પ્રીતી રાખે છે, સર્વનું સમાન દિવ ઇચ્છે છે અને પરમાત્માનું અન્ન સ્વીકારણ કરે છે આત્મ દોષથી આત્મા ને નથી કરતો તેનું સ્ફુરણ થાય તો તેને વચ ન થયું કારણ કે તે આત્માનું સ્ફુરણ નથી અને ને કરે છે તેમાંથી કોષપણ પ્રકારનું જ્યારે સ્ફુરણ થાય ત્યારે તેને વચ થયું આ પ્રમાણે આત્માના સ્ફુરણને વિવેકથી જાણી તે પ્રમાણે વર્તવું

તેવીજ રીતે ઉભરિ અર્થ ઉત્પાદની પણ જરૂર છે સર્વ શુભ કાર્યો કરવાને ઉત્પાદ અસંત ઉચ્ચ સ્થિતિમાં રહાયે છે નિરુત્પાદ એ મનવૃત્તિને સિધ્ધિ કરી નાંખે છે આર નિરુત્પાદના સંકલ્પો ન સેવી ઉત્પાદ સહિત સર્વ કાર્યમા યોગ્યુ એજ સાધકારક છે. બી કૃષ્ણનાં ઉત્પાદ વચનથીજ પાંડવો માદ્રાભારતનાં યુદ્ધમાં બહાર દિવસ શુધી ધરી વિજયી થયા હતા એ કોણ નથી જાણતું. રિશ્યામિત્રની આરાધ્ય ઉત્પાદ વચનથી શ્રીકૃષ્ણે સીતાના સ્વયંવરમાં ધનુષ્યનો ટકાર કર્યો હતો, શીરામના ઉત્પાદ વચનથી ધનુષ્યને અત્યંત સમર્થ કાર્ય કર્યા છે, આર ઉત્પાદી વૃત્તિથી દરેક કાર્ય કરવાં તથા આપણે મુશ્કેલ પ્રયાસ કરવો. નાના જાળકને પણ તે આપણે ઉત્પાદ આપીએ છીએ તો તે જ્ઞાનદા આવી ધણાં કામ કરે છે તેમજ આપણુ નાનું જાળક ને મન નેને મુશ્કેલ આર સાર રૂપ વચનો આપી કેળવવું

અમુર

 આપણે.

સંખનાર ૨૧/ ૨૧. રમણીવશમ યોગવર્ધનશમ ત્રિપાઠી.

પુરાતન કાળથી એટલે કે વસપરજરાથી સમસ્ત આર્થવર્તની પ્રજાના ઉચ્ચ પદવીએ

નિર્ગળિત થતી નામર માતિ વર્તમાન સમયમાં કેવી અને કેટલી અધોગતી બોમ્બે છે તેના તાદરશ દર્શનથી એવા કિમે "નામર બોમ્બે" છે કે જેના પવિત્ર અને નિર્ભય અતરે ઉદ્દેશ તદિ મનો દોષ

વર્તમાન કાળમાં ભારત કૃષિની અવનતિ દેખી અખિલ જુગિજન શોક અને નિરાશાના આશય અમુદ્રમાં ડૂબ્યા છે. પરંતુ પરમાત્મ પરમેશ્વરની અકળ શક્તિ આમળ શુ શુ જનનું આશય છે બાળક દોડે છે. સાદેજને ઘડતે આશાના કિન્હોએ આપણાં સ્વપ્ન પર પાન કર્યો છે. દેશની વર્તમાન કચ્છ પ્રતિ મદાન જમી ચેલાઓ બાહેર પડી ચૂક્યા છે તેજ એક પ્રશ્ન પ્રમાણ છે કે જેના ના ગોણ પશુ આ જુમિને ઉદ્ધાર આપવેલ જી સમીય, નો સમ ન નામ દર્શિને મારી નામ મુગળ છે કે અક્ષેષ છેવત 'Chang Begum at home' ને અનુસરી આપણી ફેડુનિષ્ઠ કલનિ પ્રથમ થવી જોઈએ-ને પ્રતિ પ્રથમ સક્ષ દેવા ધી જમી આરક્ષકતા છે ને સાધારણ જુદી પ્રભાવે જમીન સકે એમ છે બાળસમીથી આપણા કેટલો જમી બેડો નિડળી ગમે છે તેથી શું આપણે આશાત છીએ? મમે તેમ થામ પશુ કચ્છ ૧૨ કે ૧૩ વર્ષની વયે પહેલે નદિ તરપર્ણ તેનું સમ તર થામ તે શુ હજ નથી સમ ને શુ તે કચ્છ પર્ણ રીતે લગન? કાળે ન સમજી શકે ત્યારે તે લગન કહેણું કે શુ? નાર કે નેર તર્થ પર્ણ સાધારણ જાન-સંસારના તેમજ શુદ વિદ્યા એટલે કે શુદિણી ધર્મ-નો મેળવવુજ જોઈએ તે ઉપરાંત સંસ્કૃત તથા ગુજ-વિદિ અભ્યાસ ધી પશુ વિશેષ આરક્ષકતા છે અમેજી મારે જુદુ પ્રથમ કાવચે જોઈએ તદિ સાધારણ જમીન જેટલું બધુજ નો સાઈ માતાનો ધાડ પુરો કરતાં કચ્છ સ્વાનુભવેજ અને નિર્ગળિષ્ટે શક્તિ સકે છે પરંતુ જાળકને કેમ જુદુ ને તે તથા ને પ્રતી માતા તરીકેનો પોતાનો ધર્મ, પતિ પ્રતિનો પત્ની તરીકેના કર્તવ્ય તથા નિવજના પાક પશુ ને જે બધુજ જોઈએ આ સર્વે પ્રતી માતા પાસેથી સિખ્યા જમાવતી છે પશુ માતાએ પુત્રી ઉપદેશ હજ પ્રતીને યાત્રી, શાહી, સુશીય, વિદ્યાન અને કુકમાં એક પવિત્ર ને ખરી. આર્થ માતા-આર્થ શુદિણી ને શોખા અર્થાંવ એવે ધર્મ સમજવવે જોઈએ જેજ માતાનું પ્રથમ સક્ષણ છે ધર્મ ને હો ને તે છે એ નિ સસયજ છે આ ધર્મશાળી ને નામર કે અન્ય આર્થ માતા જગાવ છે તેને અપવાદ દેવે પડે છે ખાવુ તેમ કરતાં સદય ધડકે છે એટલે નિધતાના સેખ તરફ નિઃશ્ચય મુજી કપાળે દાય રેકની મેસી રહે કુ પડે છે

દાય નવ ધીજકી જલીદારી એરજ દય મતિ વિચિત્ર
મિખા નેને દોષ સેખ બાવિને કીસ તરેદસે યા રાજ

નો દે આર્થ માતા જો: આર્થેને શોખા અપાવે તે સુકર્તવ્યે જલે ને દેશીજતિ કરવા સાધારણૂત થાએ ને પ્રજુ તેજા સંક્રાંશે તમને ખર્ષી પવિત્ર જનાવે શુખ બાવુ ॥

પ્રતી આદિ કાળજી રાખવા જેમ માતા કર્તવ્યને લઈને જમાવતી છે તેજ અમ

પુત્રને પણ સાફ જ્ઞાન છે સુપુત્ર જનાવવાનો મંદાન મધ પિતાને સિર રહેશે સે. પુત્રને જાળવવાથી સારી રહેતે પાઠવાથી તે એક પુત્રજ નીવડે છે વિનય ને સમ્માનને જાળવવાને ન્દાનપણથી જ સિખવાળ તો ઉત્તમ જેવા બીજા, જે નામરિક પિતાઓ તમે રોપશે તેવા જ ફળ ચાખશે. ખાટી ફરીનો છાંડ ઉછેરશે તો તે પણ યશ ને શ્રી આજ્ઞાને વાળશે ને વિશેષમાં નિર્ભય જળથી સિંચન કરશે તો જતે દિવસે જ્યાં મધ જેવી ફરી આપવાનું સદ્બાધ્ય થશે, માટે શાસ્ત્રો! “જેવી કરણી તેવી જ પાર ઉતસ્ય” એ સતત જ્ઞાનમાં રાખીને કાર્ય કરશે નામર જાળવને છાંડની દશામાંથી જ મધ ને નીવડે જ્ઞાન રેવું એ આ સમયમાં આવશ્યક છે નામર મૃદુર્ય કે સિદ્ધિ વર્ષે આ જેમ વચે પરત્વું જાને તો સાબ ગામો સમાવશે છે, જાને સ્વાર્થ સમાશે ને રૂઝ કાર્ય મધે, પુનઃનું કામ થશે જાળવને જમણથી સસારના જોતરામાં જોડશે નહિ તેમ કરવાનું તમને સાફ ફરીએ છીએ એમ સામશે પણ સસારીને તે અતિથય જોડું થાય છે જાળવનું સુખમય સસારમાં સદાને માટે દુઃખની ઝેરથી બંદેશ જાળ પાચરી આપી રખાને, રજાનો, અભાગી અને રક બનાવે છે. ઇશ્વરપ્રતિ ખરા અંતઃકરણે એક વાર તે જોશે કે જાળવન નહિ ફરીએ, બરાબર બહારથી ઘોડામાં ઘોડાં નીસ ને નિશીમાં વિશેષ પચીસ વર્ષ પૂર્વે જો જાળવ પાળે તો કેવું અભાગી જીવાની પુત્રી પ્રાપ્ત ફરી પછી તેનો સ્વાદો મેશે તો તે જળજ શીમાં સાજશે, તેની મુખથી જ બેઠેમથી રહેશે એ નિર્વિચારન સમજવું આ સમયમાં તે યુગન પુત્ર, દાસેજનો અભ્યાસ પૂર્ણ ફરી જો શોધ ન પછી જ્યારે માતા પિતાને સિરથી બાર રૂંધે ફરી સ્વપરાકમથી પોતાના કુટુંબની સારી રીતે આકરી કરે તે કયા માતાપિતાને મન જમણું નથી સર્વને છે તો પછી એમ જ થવું જોઈએ એમાં બીજા પ્રશ્ન ના કરા ત્યાં જાળ સમયમાં વળી તેણે કેવું જડ જાણવું પડે! વિતામાતા પ્રતિના ધર્મ, બાહ્ય જાગિન તેના સ્નેહને ફરી રીતે સિંચે નવક વધુના પ્રેમના કયા પ્રકારે છાંડ પુરા પાડવા, વરિષ્ઠ પ્રતિની પોતાની સર્વ ફરને કેમ ને ફરી રીતે આદા કરવી ને વિનયના પાઠોનો પૂર્ણ અભ્યાસ આ સર્વ નેણે આજ અરસામાં જાણવું એ આવશ્યક છે

આ શ્રેષ્ઠ અભ્યાસે કહ્યો, કે સમયને બદલે કહ્યો, તેણે થી આપણી ઉચ્ચ યાતિમાં રો જાતના દુષ્ટ બસને એ દેખાવ કર્યો છે આપણા દિન્દુ રાત્રીમાં, ઇસ્લામી બાઈબલ કુરાનમાં તેમજ બીજા કોયેના શાસ્ત્રમાં પણ ફારનો નિર્દેશ વર્ણવે છે દિન્દુ ક્રમમાં સર્વોત્તમ માતિ નામગની કહેવાય છે તેમાં જ્યારે જીવાનવર્ષે આ બસનના જોયે થાય સારે પછી આપણે સુ સમજવું ફર નહિ, પણ માત્ર આજ કે નામરોમાંથી નામરત નહ વડો દાપા અકસોસ! પરવાનિ જન દાપે કપેલી રસોઈનું બોજન! આપણાથી ના થાય એ વિચાર ન નાથ પામ્યો છે. ઐદિશ માતિ કે ઇરાની દારેસ આપણી નામરતી પકિતમાં મુઠામ મુઠામાં છે આ કાલે અમુક પ્રદેશો તો આ નામ મુધારો અગ્રીમ યમ મુઠો છે! બીડી ને તરૂં પાણી એ પણ “મુપારાવાળા” હાનેમાને પરમા સે પરત્વું ધાર્મિક પ્રતિજ્ઞાનની સમસમાં તો પરમાં પણ ના સેવાઈ સ કે એ સુ! આપ બમન

બોમ્બી આપણી સાતિમા ફેટલા છે તે પત્રક કરે વર્તમાન નજીવ તેમ છે એક નદિ પશુ અનેક ભ્રમનોથી ભરપૂર આપણી સાતિ દિન પ્રતિદિન ઘટી જાય છે તેનો પ્રતિબંધ કરવા નાંગરી સુનિતા સુપ્રખ્યાત કવીઓ, અન્સકર્તી, અને બીજા સુદ ને હાજી; પશ્ચિત ને વિદ્યાન બાહ્યો પ્રજ્વલ કરતા જ નથી ને શુ તેમને માટે કશું કર્ય નથી? શુ નાગરસ્વના પ્રેમજનો આવી રીતે-હદની રીતેજ અત આવશે? આ આપણને ફેટલું નીચું જોવાયે છે, આપણી પ્રતિજ્ઞાને ફેટલે અંગે હાનિહાર છે, મોગી જાણે હાંપી, હાંસો ચારી જાદિરમાં વ્યાખ્યાન આપે કાંઈ આપણું એમ થવાનું નથી? આકસોસ, કિરતાર, અફસોસ! વહ માળાપ આ સર્વને માટે જોખમદાર શુ ન ગણાવ?

અપૂર્ણ.

પરદેશ ગમન.

આજથી આશરે ચાર વર્ષ પહેલાં વ્હાટે આ ત્રિમાસિક કાદવાની વાત ચર્ચાતી હતી, ત્યારે ફેટલાએક અદસ્થો તરફથી પરદેશ ગમન અને તેવા વિષયોની તરફમાં અગર વિરહમાં ત્રિમાસિકમાં કંઈ પ્રતિદ્ધ કરવામાં આપશે તો તેથી ત્રિમાસિકને મોટો ધક્કો સાગશે, અને આગે તથા અમારા જેવી વિચારબેરણીવાળા ત્રિમાસિક વાંચતા તદ્દન બંધ થશે, અજાદ હાથ જ ધરશે નદિ એમ સ્પષ્ટ રીતે કહેવામાં આવેલ અને આ વાંધા વિચારવા મોઝ છે એમ જણાયાથી વિચાર ફેર ન થાય ત્યાં સુધી એવા વિષયો સંબંધે કોઈપણ ત્રિમાસિક દ્વારા પ્રસિદ્ધ ન કરવાનું નક્કી કરવામાં આવેલ.

ઉપરના કારણે જોકે ત્રિમાસિકની સરવાતથી જ પરદેશ ગમન, વિલાયત ગમન, સમુદ્ર યાત્રા, નૌયાન પ્રાયાશિત્ત વગેરે ગદ્યાનાં દેશ અનેક લેખો જુદા જુદા અદસ્થો તરફથી ત્રિમાસિકમાં પ્રસિદ્ધ થયા માટે આવવા રહ્યા છે છતાં અત્યાર સુધી અમે આ વિષય સંબંધે તદ્દન મૌન્ય જ રાખેલું છે સરળતા માત્ર સાક્ષમાં રા રા મનુષ્યો નંદશ કર તથા વિતાષકરત્વ નંદશ કરતે સાતિમા લેવા સંબંધમાં જે ચર્ચા ઉદેશ તે સંબંધે જાને પણ તરફથી પમાર કરવામાં આવેલા ઠરાવો વગેરે ત્રિમાસિકમાં પ્રસિદ્ધ થવા અમારા તરફ આવેલ છતાં કાંઈપણ અભિપ્રાય આપ્યા સિવાય પણ તે ઠરાવો છાપવાનું અમે બંધ રાખેલ સુન્ત પછી અગદવાદ તથા જુનાગઢવાળા આપણા ભાઈઓ વિલાયત મનન સંબંધમાં સરત કરતાં જુદી રીતે કાંઈ એકમ નિમ્મ ઉપર આવેલા છે છતાં જાણે કોઈ જન્યું કે જનતું જ ન હોય આગર ત્રિમાસિકનાંદેશને તથા આ વિષયને કોઈ સંબંધ જ ન હોય તેવી રીતે આજ દિવસ સુધી અમે તેની ઉપરને કારણે નોંધ નહિ પશુ લીધેલી નથી.

આ ચાર વર્ષમાં યજ્ઞેતા વિશ્વ નિર્વર્ણને પરિણામે જે અદસ્થો તરફથી વિલાયત

મન સજીવે કાંઈપણ પ્રતિદ ન કરવા સજીવે વાંધે દત્તો તે વાંધો તેઓને દવે દૂર થએલી જણતાં આ વિષય પણ જીવન વિષયો સાથે ચર્ચાવે તેમાં કાંઈ ખાસ દાનિ નથી પરંતુ આપણામાં મનતા આવતા અગત્યના ફેરફાર સજીવે કદાપોક પડતાં આત્મસ્પર્શના છે એમ તેઓને જણાવાની અને પરિણામે જે વાંધો દત્તો તે દૂર પડતાં હજી આ વિષય પણ ચર્ચાને માટે ત્રિમાસિકમાં ખુલ્લો મુકવામાં આવે છે

મુરત, અમદાવાદ તથા જુનાગઢમાં આ વિષયમાં થએલી ચર્ચાને પરિણામે આજ સુધીમાં જે દરાવો થયા હોય તેને જમતી તમામ દર્શીકત તે તે જાઓએથી જાઓએ મંજાવેલ છે એટલે તે આવતાં સુધી ને સજીવે આ વખતે અહીં કાંઈ જાણેલું નથી, કારણ અગાંવી પાસે જુદા થએલી દર્શીકત અત્યારે પ્રસિદ્ધ કરતાં, તેમાં પાછળથી થએલ દોષ તેના ફેરફારો તથા સુધારા વધારા કરવા બાકી રહે તેથી આજ દિવસ સુધીની તમામ દર્શીકત આપતા અહીં સાથે જ આપણુ દાખ તો રા. રા. સાબરમતીના બદલીયાસ જુનાગઢવાળા અહિંસા પરમોપર્મી એ પોતાના જીવનસર સજીવે વિભાજત જવાના હતા સારે ને પ્રસન્ને જુનાગઢના જે સખા બનામેલી હતી તેમાં પ્રમુખ ધ્યાતેથી, ગા. રા. કમ્પાજરાય જે બહુ બક્ષીએ જે વિચારો દર્શાવતા હતા તેનો સાર અમન મળ્યો છે તેના અહીં દાખલ કરવામાં આવે છે

આ વિષય સજીવમાં કાંઈપણ કરવા જેવું છે કે કેમ? કરવા જેવું હોય તો શું અને કેવું તથા કહ રાત્રીએ? તમે જાણો સજીવે કાંઈપણ વિષય ઉપર આવતા માટે જે મનસો તપામાત્ર નોંધ્યો તેનું દિગ્ગજ રા. ગા. કમ્પાજરાયમાં એ મણેયું નધા સ્વોદયજાળી કરાવેલું હોય, આપણા સર્વ જાણો આ વિષયના મહત્ત્વો જાણતા સજીવ પડે તે માટે તે વિચારો નીચે આપવામાં આવે છે અને તે આ પ્રમાણે છે

રા. રા. કમ્પાજરાય જેઠાભાઈ બક્ષીએ જુનાગઢમાં જાણેલી

સહાના પ્રમુખ દરજે બતાવેલા વિચારોનો નાર.

ગાંધિ માણ જ્યારે માનતા વિભાજત જવાની વાત રજુ થાય ત્યારે સ્વાભાવિક રીતે પહેલો પ્રશ્ન એ છે કે, —આપણામાં તો એ વ્યક્તિ નહિ ના? સમ્બંધિત આવે દેવની દુલતા કરતી વેળા અનેક ગાંધિએ તો કહ મદદગાર થઈ શકે તેમ નથી, કેમકે, તેમાં તો માત્ર સાર વધુ કરવા વધુ વિભાજનો પ્રસન્ન મળી આવતો નથી, એવું તે જાણનારાઓના કહેવાથી સમજાય છે આદમાં શ્રેષ્ઠ જે આજણ, તેને સજીવે શું થવું યોગ્ય, તેનો નિર્ણય કરવાનું કામ તદ્દ વિદ્વાનોનું છે હું એ વિષયમાં આજ યાવ તો તે ધર્મ સાક્ષી સાનુકૂળ મળ્યા, એમ કહેવાને કોઈ પ્રકારે સમર્થ નથી પણ ધર્મશાસ્ત્રમાં સાર વધું વિભાજ દોષને પેટા ગાંધિયોનાં જે જીવ વર્તમાન સમયે વિદ્યમાન છે, તેમના વચ્ચેનો પરસ્પરનો એ જાળવી રાખવાને શું વિશેષ જ્ઞેય છે તેનો નિર્ણય જે તે ગાંધિના સંભાવિત મદદરે જાણતો હરી શકે, એટલે તે વિષય આદરી શક્તિ ઉપરાંતનો છે હું

કેવળ એ જદ વિદ્વાનો નથા યાનિના સંભાવિત મૃદસ્થેએ ખ્યાનમાં લેતા નેતા ને મુખ્ય મુદ્દા અને સમજાવ છે, તે મહાત્મા દાને એમને વિદાનિ કહે છુ કે, એ અંગે બાળ ને કંઈ મુદ્દાનેએ સજા પાડેને જાણે. એક દર વિચાર કરીને કંઈક પણ નિશ્ચય ઉપર આવે.

સમુદ્ધાર જાણના કોયમાં વિલાસન જ નોડે કોય આવે છે, એવું કું મુ મુનું. તે અર્થે હેમ તે જાણના ક્ષિત્ર આક્રિષ્ટ વચેરે સ્થળે જાણના કરનાં આપણે વિલાસન અને અમે-રિકા જાણના તરફ ધર્મને નામે વધુ સખત ધાઈએ છીએ, તે યાજસમગ છે, કે કેમ? એ વિચારવાની જાગત છે.

બીજું—આરતવર્ષની પવિત્ર ભૂમિમાં વસનારા આર્ય લોકો કામ પણ અપવિત્ર ભૂમિમાં વિચરે તે કોપર છે, એ કહેવામાં, જ્યારે આ દેશમાં આર્યધર્મિ રાજ્ય સત્તા દત્તી અને સ્વતંત્રતા તથા સ્વસતોયથી આર્યોજ આ ભૂમિમાં વસતા દત્તા એ વેળા, ને અર્થ રહ્યો દત્તા તે અર્થ, આ સમયે, જ્યારે ને જાનારોથી બીજી ભૂમિ અપવિત્ર મનાવી અને જમને સદવાસ આર્યોને માટે દુષિત મનાતો દત્તો તેઓ આ ભૂમિ ઉપર આવી વસ્યા છે, ને તે એવા સંજોગમાં કે આપણે એમના સદવાસથી જાણી રાખીએ નહિ, ત્યારે પણ સાચ પાડી શકાય કે કેમ?

ત્રીજું—જ્યારે વિદ્યા, દુનર આદિ જ્ઞાન આપણે એમને આપવાની રિધિમાં દત્તા, અને એમનાથી સંપાદન કરવા જેવું આપણે કંઈ ન હતું તે વેળા આપણે ને દૃષ્ટિથી એમની જોડેના સદવાસ, સંસર્જની કીમત કરતા, તે હાલ જ્યારે સ્થિતિમાં ધરેરજાથી એમનાથી આપણે ધણું જાણવા મેળવવાની રિધિ આવી હામી છે ત્યારે પણ, કાવમ રાખવી એ વાજબી અને વિવેકવાણુ છે કે કેમ?

ચોથું—આંતરગુહિ અને જુદિતા ઉચ્ચ સરકારો જ્યાં ઉદ્ભવે તેવાં વર્તન માટે પણ આપણે મુકામને જમનાથી વધારે સારા ધમ્મ મળી શકે તેમ છે તેઓ પુરા-તનાજાગમાં કેવા દત્તા એ કયાનેજ વળગી રહીને તેમનાથી મળતા લાભથી આગ્રહપૂર્વક વિમુખ રહેવું એને આપણે પ્રસસનીય ધર્મચિરણની મહત્ત્વમાં મુકવું જોઈ છે કે કેમ?

પાંચમાં સમર્થ ધર્મચાત્ર નિપુણ વિદ્વાનોના મોઢ પ્રમાણે પણ, આપણું કંઈન કેવળ શું હતું? તેમાંજ જુદિને રોજી રાખવાનું છે, કે વર્તમાન અને ભવિષ્યની ઉન્નતિ ભણી જગાડવાનું છે?

જારણ ઉપોદ્ધાતરે આપની આગળ રજુ કરીને મ્હારે આપ સમક્ષ મ્હારો પોતાનો મુખ્ય નિશ્ચય સ્પષ્ટ કરેલો જોઈએ, કે, જોનાથી આપણું આર્યધર્મું કંઈ અરો પણ જોઈું યાવ અથવા વધુધર્મોમાં જાણની દાનિ પડેલે તેવું હું કોઈપણ પ્રકારના આવ-દારિક લાભ માટે આપણે સ્વીકારવું નહિ જોઈએ. એ વાત પણ ના કહી શકાય તેવી નથી, કે સમુદ્ધાર જાણની જાણનાથી આપણે પોતે સાધારણ ને નિર્મળેનું પરિપાલન,

આપણા વણે તમા યાત્રિ ધર્મ સંભાળે, આવશ્યક માત્રે ધીમે તેમાં વધુ મદુ પશુ ખવડાવે તો પરદેશ પરે મદાઈ દહેવુ એવુ છે, કે-કેટલાએક સદ્ગામ, સંસર્ગના ને નિયમો આ દેશમાં મહેવા છતાં પણ તુટે છે તેવા દોષ નિવારણ કે એવે અથગે જનારાનો વિચાર કરવા મણે મુદ્દા તાગવી નાખવા જોઈએ, કેમકે એ દાંષ હાં જવાનુંજ પરિણામ નથી અને બીજું, હાં ગયા ને સર્વની ગત વચન તથા કર્મની શુદ્ધતા અમર મસિનાતા એક સરખી ગણી દહાડવી નહીં જોઈએ. અમે તેવા ઉચ્ચ પુરુષાર્થ માટે મગન કરે અને એકે તેટલો આમદ આપણા નિયમો પાળવાનો અથગે તોપણ કદજ પ્રાપ્તિ આપતુ ન પરે તેવો કાંઈ રહી શકે એ તુરત બેગા તો સલાવ બાકાર જણાય છે. પરંતુ તેટલા માટે તે ઉચ્ચ ધર્મોક્ષી પુરુષને અને કેવળ ઉચ્છૃંખસ ધર્મના અનાદર માટે મગન કરનારાને સરખા ગણી દહાડવા એ ન્યાય નથી, અને ન્યાય ન દોષ તેને ધર્મ પણ દહેવો કદજ છે.

વિલાપત વગેરે અથગે જનારાના કેવળ એક બીજાથી નિરાશા મણુનામાં રાખવા મોક્ષ કું મણુ વર્ગ પાડી સક્રહુ

(૧) આનપાનાદિમાં સર્વથા ને પદાર્થોને આપણે સાત્ત્વ જગીરે છીએ તેના સેવનનો જોને એવો ભાવ લાગ્યો દોષ કે તે એ પરદેશમાં વ્યક્તિને પોતાના કામમાં લે અને દેશમાં આવ્યા પછી પણ જોને એ જોડાની રૂતિ ન દોષ.

(૨) એવા સાત્ત્વ પદાર્થો પ્રતિ જોનો ભાવ નદિ છતાં એ પરદેશમાં ને સર્વોત્કંઠણ માટે જરૂર પડવાથી ગાયવા જરૂર છે એવી માન્યતાથી પોતાના કામમાં લાવે પરંતુ દેશમાં આવ્યા પછી અતઃકરણપર્યંક પ્રમાણપથી તેની ભાગ પાળવાને ને આમ્રી રહેવા માટે તે

(૩) એવા સાત્ત્વ પદાર્થોથી અધર્મપાલના માટેના પોતાના આમ્રદને લઈને જોનો પરદેશમાં પણ તેનું પોતે ર્થદણ કરેજ નદિ તે

આમથી કાંઈપણ પ્રકારથી પ્રાપ્તિથી જોને પક્ષિ આપી સકાયજ નદિ, તેવા કોને મણુવાઈ અને પ્રાપ્તિથી શુદ્ધ કરી સકાય તેના રોને મણુવાઈ એ પ્રથમ નિરાદરજ પણ જરૂર છે

જોને પ્રાપ્તિથી શુદ્ધ કરી સકાય નેમના પ્રાપ્તિનું પ્રમાણ મુકર કરવામાં જોન ઉપરના વર્ગની મિમતા છે તેમ તે પ્રત્યેક વર્ગના પરદેશમગન કરનારાના તેનું પરત્વે પણ પેરા વિભાગ પરે છે, તે એ કે —

(૧) કેવળ શ્રાવણી જનારા

(૨) વિદ્યા, કળા, દુનર સંપાદન કરતા અર્થ એટલે સારા પણ મૌનવિદ્યા દેવથી જનારા

(૩) પરમાર્થ માટે પરદેશ માટે જનારા

એ મહારે સમજાવતુ પડે તેમ નથી, કે, બાઇ સાબરકાંડ ઉપરમા મે મણાવેલા મુખ્ય ત્રણ વર્ગમાથી ત્રીજા વર્ગમાં અને પેટા વિભાગમાથી પણ ત્રીજામા આવે તેમ છે અને એ પ્રમાણે જે બાઇ કેવળ ધર્મ પરાયણ મધને પ-દેશનમન માયે તે તમા ત્યા આમંત્રપૂર્વક પોતાથી શક્ય એવો ખાનપાનદિ બજાર પણ જાળવી ગમે તેને અધર્મી, પતિત, ને એવાં એવાં વિસ્તૃત્ત લગાડવામા અને તો જન્યે વિરોધ બાંધેછે

આ એક એવી બાબત છે કે, જેમાં આપણા જાતિમત્તદનું સ્થાપી દ્વિત સમાયેલું છે, માટે તે તરફ આપણા બાઇઓ ખાન ખેત્યામ અને માન્ય હિતિથી તે ઉપર વિચાર જઠોજાઠીને યોગ્ય કુશળ પ્રયત્નોથી તેનું નિગમન કરાવે. માટે હું આટું છું કે આ સમાનો એકેવામ રાજકોટમાં પ્રસિદ્ધ મધને કહિયાવાડના આપણા સર્વ ગૃહસ્થો પ્રતિ યોગ્યતા નિમાસિકમા બાહ્યર પાડવા વિનિતિ કરવી

મહેલું.

ત્રિમાસિકતા મહેરપ્પાન વ્યવસ્થાપક સાહેબ.

જ્યાં જ્યાં ધીલતા પત્ર રડમા “આવનગરની વડતરમા નામર સુતિને વિગમિ” એ નામનો લેખ આપે પ્રસિદ્ધ થયેછે તો પ્રથમ આપને જ વિગમિ કરવાની કે, ત્રિમાસિક પ્રસિદ્ધ કરવાનો હેતુ એવો તો નહીં જ હોય કે, પરમ્પરાથી ચાલનો નામર અને નામર જાહજુનો સમય વિગમિ લેખકના અતિ તરિત ચાલતા પ્રવાસ પ્રમાણે જુદો પડે પરંતુ આપે તેમ જામે પણ એકત્ર ગવી સર્વ સ્વપના ફેર, કાવ જોઇ યોગ્ય સુધારા કરી જાતિની ઉન્નતિ વધે તેવો પ્રયત્ન કરે તેમ ઇચ્છો છું, નો જે લેખ સારા સારા સમયોમાં કેવળ નામર જાહજુ ઉપર અભાવ પાપ તેનું “પરોપદેશે પાણિદ્યત્મ” પણ દેખાડેલ છે તેવો લેખ આપે અદ્ય કરેલ છે તો જ્યાં લેખ પણ આવતા ત્રિમાસિકમાં દાખલ કરવા કૃપા કરશો

વિજ્ઞાપિ પ્રત્યુક્તિ.

(લેખકને જ્ઞાપન)

મહારાષ્ટ્ર લેખક સાહેબ?

આપે પ્રથમ વિગમિ પત્ર જાણવી જાણીના શુદ્ધરથોમા વહેલેલ x x પરંતુ તેમાના પ્રમા શુદ્ધરથો આપનો લેખ અને પ્રવાસ સાદસિક ગણેલ હતો.

સહસાવિદ્ધીતનક્રિયામવિવેકઃ પરમાપદામ્પદમ્" એ ધર્મ તાકત પ્રમાણે પણ તેમાં વિમુખ મૂંઝે છે તેથી આપને જે પાસ જારી દેતો તે જાતરી થયો તે દશાથી પણ આપને શાન્તિ નહીં વળવાથી તે સેખ આગે ત્રિભંસિકદાન પુનઃ પ્રસિદ્ધ કર્યો.

તેમાં આપ જાણો છો કે, 'નાગ' જાણીએ જોઈને અર્થ જોઈ કરવાથી જનતિ આપાદ રહે તેવી મતજન દર્શાવે છે નો તે જાણીએ દિન પ્રતિ દિન મનાસ્ક્રિતિ અને ધર્માત્મનુસાર થતાં જોઈએ થતો જ આવે છે તે સર્વ વિદિત છે, વળી દેશ કામને જાનુસરીને જ ચાલિતું જે સાધનોથી દિન થઈ શકે તે સાધનો કાગે સત્યાવા જોઈએ, તો નાગ અને નાગર જાણીએ વચ્ચેના સુધારા કરવાનું કૃત્ય અને પક્ષ એક જ થઈ જરી રહે, કે એકલા ગૃહસ્થથી જ સહેલાઈથી થઈ શકે?

સાક્ષીમાં યુગ યુગના ધર્મ જુદા જુદા હોય છે તેમ જાણીએ તો આ પણ વચન છે

યુગે યુગે ચ યે ધર્મા સ્ત્રાત્ત તન્ન ચ યે દ્વિજાઃ॥

તેષાં નિન્દા ન કર્તવ્યા યુગલ્પ્યા હિ તે દ્વિજાઃ॥ પરાશરઃ

અ. ૧ શ્લો. ૩૩.

અર્થ—યુગયુગને વિશેષ ધર્મ, અને તે તે યુગમાના જે જાણીએ તેઓની નિન્દા કરવી નહીં કારણ તે દિન તે તે યુગને યોગ્ય છે ૩૩

વળી ગૃહસ્થોની જનનિની ખામીમાં આખા હિંદુસ્થાનમાં બિદ્વાદ્વિવાજાની જે મોટી સંખ્યા ૫૨૦૦૦૦૦ની ખતાવી છે તે નિરર્થક છે

વળી એક વખત એમ દર્શાવે છે કે, જાણીએ દિને આપાદ આપવાનું એકદમ બંધ ન કરવું અને બીજી વખત એમ લખે છે કે, જારમા વી. ૧૨-૧૩-૨૦ જાણીએ જાણી કરાવવા તરિત યુગના કરી છે નો જાણે સખાણુ પરસ્પર વ્યાપાત કરે છે

ધર્મ વિરુદ્ધ એક પણ ફૂલ ન કરવાનો અભિપ્રાય ખતાવે છે તો સાક્ષીમાં એક પણ ફૂલ, કે વર્તણૂક આ કળી કાળમાં જનવુ ચુરકે છે, કારણ સાક્ષી તો,

મૃદં વિના મુ માસેન સન્વ્યાહીનાસ્ત્રિમિર્વિનઃ

માતઃસ્નાનં ત્યજન્વિમ સપ્તાહાચ્છૃતાં વ્રજેત્॥ ધર્માન્ધિઃ

અર્થ—માટી વગર કોઈ ક્રિયા કરે તો, એક માસે, અને સન્વ્યાહી ન કરે તો ત્રણ દિવસે અને પ્રાત સ્નાન સાત દિવસ ન કરે તો જાણીએ શરૂપણને પામે છે, તે પ્રમાણે કહે છે તેમાં તો તે યુગજ પણ આપનાથી આવે જ જનવું દર્શી. તો પછી કેવળ જાણીએ જાણી ન ખામી દેખાડી છે તે જોવાની છે. અને તેનું વિમુખપણું પણ અધાર્મિક થવાનું કારણ છે

ધર્મ નિરિત ફૂલ શું? વગેરે જાણીએ આપાદ રાખે છે અને ઉપર પ્રમાણે વર્તણૂકમાં જાણીએ જાણી નિરાધાર સંખ્યા ૧૨-૧૩-૨૦ની જાણી કરવા માટે છે તે ધર્મ વિદિત

કે ધર્મ વિરહ અણવાઈ

સાક્ષાત્કાર પ્રમાણે ગદસ્થાનમ મેઠ અણી આકાશનું પલન કંવા કંજ જતાવે છે. કાણુ કે જાણુ આન કંજ નિર્મેળ કંજા વિરેમા ઉપયોગી છે તેવું જતાવી પગિણામર્ગ મનુસ્મૃતિના કેળા આકાશની ખામી દર્શાવના- સ્ત્રોતો. જ્યાં આકાશનું નિરૂપયોગીપણું અણવો છે તેમા પશુ શુદ્ધ થાતર કેવા ભોદ્ધો, તેના સ્ત્રોતો પશુ છે. તેના કપર ત્રિસકુલ ધ્યાન આપ્યું જણાઈ નથી x x x

મનુસ્મૃતિના જે જે સ્ત્રોતો આકાશની અયોગ્યતા દર્શક મદજુ કરેલા છે તેવીજ રીતે આપની ખામી જતાવનાર પશુ પશુ સ્ત્રોતો પશુ કાશોમાં છે પણ પોષકની ખામી જતાવવી તે યોગ્યવર્ગને અયોગ્ય મણાવ પશુ અમાનની ખાતર જાણજુ રિયેના નીચેના સ્ત્રોતો પશુ સાક્ષાત્કાર છે, તે દર્શાવીએ છીએ

અવિદ્વાંઘૈવવિદ્વાંઘ દ્વાક્ષણો દૈવતમ્મદત્ ॥

મળીતશ્ચામળીતશ્ચ યથાદ્રિર્દૈવતમ્મદત્ ॥૧૧૭॥ મનુ. અ. ૯

ચત્પત્તિરવ વિમસ્ય મૂર્તિર્વર્ગસ્ય શાશ્વતી ।

સ દિ પર્માર્પમુત્પદ્યો બ્રહ્મમૂયાય કલ્પવે ॥૧૮॥ મનુ. અ. ૧

અર્થ — આકાશ નિહાલ અથવા અવિદ્યન દેવ તેપણુ તે મોડુ દેવત છે જેમકે અતિ વેદ મત્રયા પ્રદેશ દેવ કે ન દેવ નોપલ તે જાણી નાજાના મર્થ છે તેમ જાણવું ૩૧૭

અર્થ — આકાશને જાન્ય અજાન્ય ધર્મો નાજાજાવતા છે કારણુ આકાશ ધર્મને જાણે અને મોણે પર્માર્પાદ્યને ઉત્પન્ન થયેલા છે

एवं यद्यप्यनिष्टेषु वर्तन्ते सर्वकर्मसु ।

सर्वथा द्वाक्षणाः पूज्याः परमं दैवतं हि जत् ॥૧૧૯॥ મનુ. અ. ૯

અર્થ — તેજ પ્રમાણે આકાશને નમે જતા દયકા પધાનું કારણ દેવ તેપણુ તેઓ સદા પલ્લવ છે, એવું તેજનામાં પરમ દેવત છે ૩૧૯

સાક્ષાત્કારે તો તેના આકાશ પશુ સાક્ષ કદેમ છે તથાપિ નાજા આકાશને તો કાગળના સારે અસત્ત્વ જતાં વેદાદિ અવધાની છે

પ્રાનમદર્મા જાનાએક ધોરણના અનુષાર આકાશનું પોષણુ કરવા દરજ્જાત જતાવી જાયો છે કે, જે થય વિદ્યા સીખવે, અને વેદ જાણવે તે આચાર્ય, ગર્ભધાનાદિ અન્કાર કરી પોષણુ કરે તે ગુરુ, આદ્યતનીયાર્થિ કર્મ કરાવે તે કનિષ્ઠ કહેવાય તો પ્રથમ ઉપરના કૃત્યો કંવાની દરજ્જાત યજ્ઞ અને ત્યાગ્યાદ તે તે કર્મ કરાનાર આચાર્યદિની મોહવણીની જરૂર પડી છે તો આપ તેમાંથી વેદાભ્યાસી છોંત્વરજ કામે ગર્ભધાનાદિ સરકાર કરનારા છે, કે આત્મભ્યાસિ કર્મોનુધાની છોંત્વરજ કામે આપને નાજર આકાશનું ખામી જામવાથી તે ભેજ જામવાની જરૂર પડી.

મનુ પ્રદાનિવત્તા મત પ્રમાણે મોક્ષાન્ય અવધ્યુતે ઉત્તેજનન આપત શરણુ કે રેશ્મિ
 હમેમા દાવાને રૂપ મળતુ નથી તમા સુ ॥ ન મતુ જોઈ એ કે દેવે હમે દેવેન્દ્રા મનિ
 કરતા, નહુ છે : કર્મણ્યેવાધિકારરતે મા ફલેશુ કદાચન" અથ્વા જિનુર્મમાં જાણ
 ખતી ખાતી કરવા સુચને એ પણ અથમ તે હમેમા આત્મ પ્રમાણ અદાનુકૂળ હમે
 હ નુ અને તેવા અખાતે દર્શનતુ (ચર) થી હર્ષ કરી કર્મની સમાપ્તિ અદે કર્માપાર્તે
 શ્રાવણમોજનસ્" એ સુવિવાદ્ય પ્રમત્તે તદ્વલોચન દાવાવામાં આવે છે. અને શરણુમત
 દેસ કાળ, પાદ, પત કમ અદા કરવા મિત્રએ તેવાં ન દાવાથી કેમ દેસમાં પ્રસન્ન અભ્યુત્થાન
 નિમત્તુ કરી હમે દાવાવાનુ જોઈયા આવતુ નથી તે" દર્શકતરી આપ તાન અદાન
 દર્શા, નિદિતો તે વિષયમા આજણ પરીક્ષાની જે આત્મવત્તા જાવારી છે તે આ દેસકો
 નિર્મયક મંત્રો લખવા પમાસ દત્ત નર્મ તેમજ સત્કિન્નમ્" એ પ્રોદાનો અર્થ અદા-
 જોઈવતો વિચાર ન કરવો તેસે દરેક છે પશ્ચુ મર્મશિન્ધુ પૃષ્ઠ ૧૧૩માં "રાજા સમર્થોતો
 વિચાર કર્યાથી આજણ સંકાર આજિયા વિષેય થવા સજવે છે" તેનો અર્થ કરેલ છે
 તેમજ આદ સાધક આદરેલો આદર લખાશે પણ સાદ પદતિમા "મર્મોર્થનઃ"
 દંભાદિ વચ્ચમાનના પણ મમ કરે ૧ છ

નીતિચાત્ર અને અર્થશાસ્ત્ર પ્રમાણે શ્રાવણને અર્થેજ ઉત્તેજન ન આપવાય
 વિષયમા કેન્દ્રા કરતા અવધ્યુતી મિથિ મારી લતી તેથી તેવા ફલો મળવાયા દરેક
 મખતા દના પણ દાવ તે મિત્રિ જ નતી આવે છે તેથી તેરી ઉપેક્ષા મળવાની નથી
 તેરી મતસજાનુ લખે છે નો નવારે મેલા નિવારી દના" હારે જાનમરમાં અનુભવેલ
 આત્મની જેરી શિયતિ નર્મ દેવ ને વખતે પણ શ્રાવણની જામનમાં ફેરાર કરવા
 જરૂર નહાય નથી. x x x નો આવે દયા છમ હોડી રત શુદ્ધ અંતે હમુ પૂર્વક સપરિહારી
 કાર્યત્વે ॥ વિગાન્યુર્ક વર્ત્યુક થો નો જીવત નિ નિમ્લ્યજાનિર્ણ મુણસુધાઃ સ્વ-
 યમેવ સન્નિષ્ઠઃ એ નીતિશાસ્ત્ર પ્રમાણે આપોઆપણ આજાદી થો અને તેમ થય
 મી દાદેન્દ્રા પમે નન પલ્ય ॥ છે

આપણા પર્મજુદની આતી વિતિ અરજતા અલગ સુધી મનજ કે નિર્મલ
 પ્રવન ન કરવામા ગદરજ પણ વચાણ છે તેમા પણ વિગ શુને સુધારે તે નિર્મલ
 ન જ છે. અને આમ થવન નખાતુ છે કે નવારે મમથા મોનો હો નો

મુમેયક પર્માત્મો મિન્દા કાવિ મન્તે ॥

કર્મો તમ વિદ્યાતર્ચ્યા મન્તવ્ય તા મનોઝ્યાઃ ॥ ૨૦૦ ॥

અર્થ—મનની વાતો આતી અવધ્યુત તરી વિગ થતી દેવ તા જન નથે રી

પ્રશ્નક ૧૫ પ્ર.

ਅੰਕ ੨੨

विश्वविद्यालय

સ'વત ૧૯૭૫

• मासिक-पुत्री १४.

भेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।

स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥ म.भी.अ.३ श्लो.३५.

तत्रो-भानशंकर, पीतांबरनाथ, भैरव, शिव, राम,

८५५१३४७६—ब्रह्मचरिनीय वृत्तेश्वर भूषु, दीपशिखार

॥ नमोऽपि नाटकेश्वरं मञ्जापि हाटकेश्वरम् ॥

—* श्री परमार सिन्धी प्रेस—राजकोट. *

અનુક્રમણિકા,

વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧ નૂતન વર્ષાભિનંદન.....	૨૧. સુનીલાલ ઠાટાલાલ મોદપા.....૨૭
૨ નમર નરતા.....	૨૧. ૨૧. લલિત.....૬૬
૩ પ્રમુખ ૨૧. ૨૧. ગોપાળચંદર નેણીચંદર ભયેચનુ શાવલ.....	૬૪
૪ દાટકેશ્વર કથા.....	૨૧. માનસકર પીતામરદાસ મહેતા.....૧૦૭
૫ શ્રી વક્રનમરા ન.મર મરણ, મુંબઈ.....	૨૧. મહિલાલ નવલચંદર ભુવ એ. જી. એકેટરી.....૧૦૬
૬ નમર જીને નામર.....	૨૧. માનસકર પીતામરદાસ મહેતા.....૧૧૪
૭ પ્રાસંગિક વિચાર.....	૨૧. એક પટેલ.....૧૧૮
૮ કોમેરા.....	૨૧. શ્રી ચિન્મય વેલ.....૧૨૦
૯ રાજ્ય ત્રિવિધ મદદાર વિચિત	
રાજ્યવદાર પરિભાષિક ગાય.....	અનુસાર ૨૧. ફેનચંદર વેડુંકજી મદદ.....૧૨૪
૧૦ મંમાવસોકન.....	તંત્રી.....૧૨૬
૧૧ ૨૫ હમનદાલ તુલનચંદર દાપીનુ કવનવૃત્તાંત.....	ત્રિમાસિક એપ્રિલ.....૧૩૦
૧૨ યતિ વર્તમાન.....	ત્રિમાસિક એપ્રિલ.....૧૩૫

વિજ્ઞપ્તિ.

શ્રી ૩૨૭ કાર્યાવાહ વક્રનમરા નામર યતિ દિવાર્ય મંડળના સમાજકનુ વર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૮-૦, અદાનુમાલકનુ રૂ. ૧-૮-૦ થી વધારે જીને રૂ. ૫-૦-૦ સુધી તથા સંરક્ષકનુ રૂ. ૫-૦-૦ થી વધારે દરોહાઈ રકમ છે, મંડળના દરોહાઈ વર્ષિક કબોને ત્રિમાસિક વમર લવાજમે આપવામાં આવે છે. તે હિવાવને મારે ત્રિમાસિકનુ લવાજમ રૂ. ૦-૮-૦ રાખવામાં આવ્યું છે.

ત્રિમાસિક પત્રના માહો, મંડળના સમાજકો, અદાનુમારો જીને સંરક્ષકોને વિનિ કરવામાં આવે છે કે, જેઓની પાસે જે જે લાગુ લવાજમ નામર હોય, તેઓએ જલ્દી મોકલવા કૃપા કરવી.

અણવંતરાય વલેસંકર કાવા,

વવરવાહ-ત્રિમાસિક-માહો.

त्रि.सू.सि.उ.

पुस्तक १५ अं.] आदिन शुद्ध २४, सं. १९७१, ता ८-१०-१९७५ [अ.६ उ.वे.]

॥ नूतन वर्षाभिनन्दनम् ॥

ईशो नागर जातये विस्मृतु द्रव्यं सुखं वैभवम् ।
आरोग्यं सुप्रति स्थिरामधिरतं धर्मं परे वैदिके ।
आचारे विनये धृतौ बितरणे सत्ये दयार्थं तथा ।
दीर्घायु विजयं यशः प्रतिदिनं वर्षे शुभेऽस्मिन्नेव ॥

“आ नूतन शुभ संवत्सरमां परमात्मा समस्त नागर जातिने धन,
पुष्प, वैभव, आरोग्य पदम वैदिक धर्ममां, आचारमां, विनयमां, धृतिमां,
मानमां, सत्यमां तथा दयामां निरंतर अरुणसित शुभमवि, दीर्घायुष्य, विजय
तथा श्रीर्षि प्रतिदिन अर्पयुं कुरु।”

शुनिष्ठात छोटभक्तात वोदश.

नगरनरता.

(“अपिच अस्मांकां मेकं तु धी इति.” अष्ट नरसिंह भट्टेवाना
के प्रभात गीतना दानमां.)

आम, दक्षदिशमा, जगत् नर दिग्भरो-

नगर जगता महोज्ज्वल जगापे!

नागरिक धर्मना धीर पुरंधरो!

एज आंदोलने स्थाय स्थापे:-

मानवी जगतना धारती गुर्जगे!

गृह कुटुम्बे विजुद्धि ब्रह्मो:

सर्वहितमा सर्व आत्महित घोषणां,

स्मृत समय स्थिति-वचित हित सुशयो

આર્યસંસારમાં સ્વામ્યે સિદ્ધ છે,
 ડર-સુવર્ણાશ્રમો ધમર આવે!
 સ્વનનના સ્વાર્પણે, મધ્યચિન્તુ-ગૃહે,
 હો સનાતન સુફલ આર્યતા પૂ!
 સર્વકાલીન સત્યે, રહો ટમ્ભા,
 કુલ-સમાજે તમા દેશરાજ્યે:
 ક્ષેત્રી રહેણી જનો એક રંગી પ્રજા,
 પ્રમુદપાત્રી, લક્ષિત ચરિત રાજે!

રાજકોટ ૧૨-૯-૧૯

લલિત: જન્મશકર વિ. મહાશકર બૂધ

પ્રમુખ શ્રીયુત રા. રા. ગોપાલશંકર વેળીશંકર મચેચનું ભાષણ.

(ધી સુબઈ વડનગરા નાગર મંડળના તા. ૨૯-૮-૧૯ ને રોજ
 અંગીચારમાં મહેરુપ્રથમ પ્રસંગે)

[પ્રમુખ રા. રા. ગોપાલશંકરમાધને જન્મ કાથી ક્ષેત્રમાં થયો હતો. તેમની
 ધમર આવે ૧૨ વર્ષની છે. મેટ્રોકની પરીક્ષા પસાર કર્યા પછી, વિલાતી આઠમુદાર
 વિશેષ અભ્યાસ કરવાનું જન્મ રાખી, તેજે ધીમે સરકારી નિમક ખાતામાં કચાઈની
 નોતરી સ્વીકારી હતી, અને તેજોની મર્ફસવાથી તેજોના કરી, અધિકારીઓને
 તેમને રેવન્યુ ખાતામાં એચી લઈ, તેમની મોઢોધીનો લાગ લુગી લુગી જગમો-
 એથી મેળવી દેને. ઉત્તર વિભાગના કમીસારના દેઠ કચાકે, મામલતાર અને
 ઉવટ કેમ્પટી કમીસાર, અને કેવી રાજ્યના નવામર રેવન્યુ વિભાગના દેઠાઓ
 મેળવી, હાથ ઉચ્ચ રવાનેથી નિવૃત્ત થઈ તેનો સરકારી પેન્શન મોખે છે.]

વિવેક બહેનો તથા બાધઓ,

તેઓને ૧. અને આ પોતાની સ્વચરિતો શમારમ એક પત્રો દર્શ માય છે.
 સુબઈમાં જાતી કેને દર્શ થનો નથી? પણ આ દર્શ તે નથી.
 આ દર્શ આપ કહેતી મદારા પ્રત્યેની લાગણીનું પરિણામ છે,
 પત્રી કાયેલી સ્વચરિતનું પરિણામ એ લાગણી છે. લાગણીનો જન્મ

‘Manners’ and ‘Etiquette’ લાગણીને ખાણ મધ છે, ક્યાં છે તે માટે જે મુજબે પરજાવી દર્જનાં આપું પાડે? ક્યાં છે તે બીજે જે પનિતે આંજીમાંથી ઉઠે તેા જોડ આંખમાં આપું આણે? ક્યાં છે તે હજુ નજર અગાડી તરતું સત્પણ કે જે સમાને વિશેષ પછી મજા વચર મોસે મોડી પડે? હવે તેા સર્વેસમ ઠાપઠાપમાં, ઇશના ઘાવવમાં અને મણું તેા હાથ મેળવવામાં આવી રહ્યું છે. રિયતિ આમ છે, પણ હાડગીમાં રાતે એવો વખત નથી આવતો કે જે વખત દેખાવ ધુણી માણસ લાગણીને આપી ન માયા કાંઈક એવાજ વખતને આપીત રધ મેં માફ મોલવાનું મુખ આ દર્જે દર્શાવે. અને હું આટલા રાખું છું કે તેમ કરવામાં મારી મજેલી મુક આપ દરમજર કરસા.

૨. હવે હું મારા મોલવાના વિષય પર આવતા પ્રથમ બે શબ્દ એ કહેવા આશા. માણસું કે જાણે મને આ મરોતસવનું પ્રમુખસ્થાન આપી આભારી ક્યો છે. જ્યારે મુકેશે બાર મારા જન્મ ઉપરાંતિતો છે, તત મરોતસવોના વિદ્વાન પ્રમુખો તરફ જોતાં અને ડગાઈ મજેલા સારિતિના કુખ્ય વિષય તરફ જોતાં મને નથી લાગતું કે હું આપને આપણાં કર્તવ્ય વિષે કાંઈ વિરૂધ અજ્ઞાતામાં લાગી રહ્યું. એ તમે તેમ હો પણ મારી દરજ રહે છે તે આભારનો આજ પક્ક રહે છે આભાર ખાનવાખી તે ફજા અજા મતી નથી, અને આભારનો આજ અજાતો નથી મારે આપે જેમ આપના અખતારનું શ્રેષ્ઠ માત મને આપણું, તેમ મારે સારિતિ વિષયને અજાતો મારો તમ વિચાર આપની પાસે મુક્યાં શ્રેષ્ઠ પ્રભાસ કરવો, અને તે હું કરીશ.

૩. જહુજનો! હવે હું મારા મોલવાના વિષય ઉપર મોલીશ, અને તે

વિષય:—“ નાનરનો દાસનો સમય ” એ નામનો છે. આખી

સહિતો દાસનો સમય એવો અવસરનો સધ પડ્યો છે કે આપણો

વિષય બીજો હોઈ શકે નહિ. સહિતના તત સમય ઉપરથી હાલના સમયની અજાતી સધ કાઢી નથી, અજર સાધારણ વાલતા વર્તમાન સમય ઉપરથી તેનો વલારો પણ મધ કાઢતો નથી, દાસનો સમય સ્વતંત્રિ છે, અને કેમ જણે સ્વતંત્ર આઠાસગાંધીજી ઉતરી પડે તેા હોંબ એમ દેખાવ છે. હાલના સમયની નવીનતા તે સમયની નવીનતા-જાણ અમાપેલી છે, કે જેનું વર્ણન મધ શકે તેમ નથી. એક એવી અજાતની આક્રમ તે પ્રમટ થયો છે ને પોતાનું વગ જમાવી રહ્યો છે. સહિતના સમયની નવીનતા તે આપણી સારિતિના સમયમાં આરેલી છે એટલે વર્તમાન સમયની સર્વેસમ પ્રકારેલી નવીનતાને અવલંબીને આપણે આપણી સારિતિના સમયનું નિરીક્ષણ કરવાનું રહે છે.

૪. જહુજનો! તારે પ્રથમ આપણે જોડએ કે સહિતો દાસનો સમય કેવો

છે? સહિતું મહાન મુક હમણાજ વિરામ પામ્યું છે. સરખ

સહિતો સમય, હજીથી તે તરફ જોડએ તેા અજાતને આવી અવેશે આજરો

મુકેષ દ્રષ્ટિ, ઉતરી મયો છે મોચીએ મજેલી આંખો પાછી પોતાના સ્થાનમાં

આવી મધ છે. જમ રહેમ મોહું વરાળ કાઢે છે. વચ્ચિ પોતાનાં આરંભની હવે

પહેલી સમિતિ મંદર માંથી રહી છે. જનસમાજનું જગતે આવી ધર્મના જગતે, જાણેલા હરી રહ્યું છે. મરણ પધારીએ સુનેશા જાળમિત્તની માફક જવાને એકધાર. રામનાગ સાંભરી આવ્યું છે, અને એ પડી જાણે “આત્મવત્ સર્વ મૂલેષુ” ની દૃષ્ટિથી રામ રાજ્યની આવું હરી રહી છે.

૫. હવે સમય યુગી રમ્ય દૃષ્ટિથી તે તરફ જોઈએ તો મહાન યુદ્ધના સ્વરૂપ દૃષ્ટિ. પરિણામે એક પ્રચંડ વાયુ વાઈ રહ્યો છે. જાણે આવી સંજોગે ધરતીકંપનો જાણેલા લોકો ન હોય એમ - ખતભંગાદ વધ રહ્યો છે. રંગનો રાજ અને રાજનો રંગ ઘણ ગયો છે. મોટા અને નાના પોતા પોતાના સ્થાન જોઈવા માંડી પડ્યા છે. વિખેરણના સંમેલન તરીકે એક “League of Nations” પ્રજાસંધને નામે યાતિ સ્થપાઈ છે. યાતિના નિમાવ સાર યાતિ પૂર્વે તરીકે ધારા પડ્યા છે. આપણા પૂર્વજોએ જેમ પોતાનું ધન ગામમાં માનેશુ હતું, અને તેનું સંરક્ષણ કરવામાં પોતાનું જીવંત સમોપેક્ષ માન્યું હતું, આધુનિક કાળમાં આપણે જેમ ઉપરમાં આપણું ધન માનેશુ છે, તેમ પશ્ચિમાત્મ રાજ્યોએ પોતાની પ્રજામાં ધન માનેશુ છે. અને “League of Nations” તરીકે વિખેરણમાંથી જાંધાએલી યાતિને વિદેશ જળ આપવા તેના ધન રૂપી પ્રાપ્તને પ્રજાસંધ દ્વારા આપવા માંડ્યા છે.

૬. જન્યુજનો! સંજોગે હાલનો સમય આવો છે! હવે આપણે આપણા આપણો સમય. સમય જોઈએ. જન્યુજ માણીનું સુખ તેનાં તન, મન, અને ધનનાં જળમાં રહેલું છે. જળની આ સંગાઓ છુટી છે અને કું પોર છું કે એ પડી મારી સાથે આપણી સંઘના સ્વદેશમાં વિખેરશે. કું છુંની આપણા વાપર છે, કારણકે વધનશર નાગરો સામે છેલ્લા કું. વધનશર નાગર સમસ્તનાં તન, મન અને ધન જોતાં તેમનું તન તેમની યાતિ છે, તેમનું મન તેમનો આચાર છે, અને તેમનું ધન તેમનો ઉપયોગ છે. યાતિ તેનાં જ ધારણ ઉપર રહેની છે, આચાર તેનાં ધર્મ ઉપર અને ઉપયોગ તેનાં રાજ્ય સેવા સંબંધ ઉપર રહેલો છે. નાગરોનાં મુખ્ય પેટા નોકરીનો દોષથી ઉપયોગના ખીજ નિમાજ વિષે કું જોઈતો નથી, અને મારી આપણી છુટી નોકરીમાં મધાનું કું બસમાં રાખી, તો તે જોખવાની મારી પોતપોતા પક્ષ નથી. જન્યુજનો! આપણાં ઉપર જન્યુજેલાં તથા જળ દાહ વિખેરણ થઈ છે. સંજોગે પહેલાંનો સમય જેમ વિખેરણનો હતો અને તેમાંથી સંમેલનની સ્થિતિ જાણવા માંડી છે, તેવીજ રીતે આપણી યાતિનો સમય પણ મોટા વખત પહેલાં વિખેરણનો હતો અને તેમાંથી કંઈક સંમેલનનાં જન્યુજેલાં પામનાં જાણ્યા છે. વિદેશી વિદ્યા, સ્વદેશી વિદ્યાનો જાણવ, અને વિદેશી સંમયી આપણાં યાતિ જાંધોરજ અને યોગ્ય વધનાં પાયામાં પાણી મરું છે. યાતિનો મોઢાએડ અને આચારનો વિચાર હાથી ગયો છે. જો કે હવે પહેલાં પાણી વળતાં ધર્મ છે ખરું, પણ વધારાનાં આપણું નથી. રાજ્ય સેવા, સંબંધ વિષે પણ તેમજ છે. જે વિદ્યાથી એ સેવા જન્યુજેલાં છે તે વિદ્યાનો પ્રથમ જાણવ ધર્મ, અને પછી તે મહત્ત્વ કરતાં પહેલાં જાણવ

જોનો અમાર જલ્દીથી. આ મધ્ય એકતરથી' અમારોની સાથે જીલ્લા તાર - દેવી પ્રત્યે વિશ્વાસનો પણ અમાર જોવામાં આવ્યો. પરિણામમાં રાજ્ય સેવા સંબંધમાં બારણું અંતર પડી ગયો, અને જો કે બહોળા પણ શાકી વસ્તી થતાં જલ્દીય છે, પણ વંદાણ બારણાં બાળુ' નથી. એકદરે બાપણું તમે જાવતી સ્થિતિ વિશેષની છે. પણ સ્થિતિ એ સમય નથી. હાલનો સમય તો વિચારનો છે.

૭. જલ્દીથી આ વિચારનું કામ મદાર એકલા 'મનજનું નથી, અને કાંઈક અપણું વિચાર. એવાજ કારણથી મુશ્કેલી બાર મદારો મળે જવાનું છે, એમ બાજાર માનતાં મેં કહ્યું હતું પણ એ વિચારનું કામ બાર ઉત્સવના પ્રસંગનું પણ નથી, તમારે મદારો તમા વિચાર બાપતી થાયે મુશ્કેલી' કહી ચુક્યો છું અને તેથી તે મુશ્કેલી રજા થઈ છું.

૮. જલ્દીથી જે વિચાર બાપણું કરવાનો છે તેમાં જોઈએ કે સંદેશ કેરો સંદેશના વિચાર. આ વિચારથી બાપણું કાંઈ મદાર મળી શકે છે? મદારનું મુદ્દ પહેલાં સામંત્યોની સ્થિતિ પણ વિશેષની હતી. યાનિશ્ચી તેમનાં તાનું મધ્યારણ વિશેષયેણું દર્શાવે. બાજારથી તેમનાં મનો પણ વિશેષયેણું દર્શાવે અને પ્રત્યક્ષી તેમનું ધન પણ તેમજ હવે. આ વિશેષ સ્થિતિમાંથી સંમતીન કરતાં તેમણે શું વિચાર કર્યો તે જોઈએ. જેમ બાપણું કામ જાવનું રક્ષણ એ બાપણું વિચારનું કેન્દ્રસ્થાન છે, તેમ તેમનાં જાણેનું રક્ષણ એ તેમણે તેમના વિચારનું કેન્દ્રસ્થાન રાખ્યું. જેનું ઉચ્ચ જીવન સારું શુદ્ધ યોદ્ધાની બાપણું જરૂર છે તેમ રાજ્યપાલજી સારું શુદ્ધ સંપત્તિ તેમણે જરૂર પાતી. જેમ શુદ્ધ મેલી સારું શુદ્ધ મોજક તેમ શુદ્ધ સંપત્તિ સારું શુદ્ધ મન. અને વેદવાજાં કારણથી "Sonnet Treaty" (છુપાકોટ્ટુ કારણ) વિશેષની તેમણે મનાઈ કરી. જેમ બાપણું અન્ય યાનિનું મોજન વળી મરણ છે. તેમ તેમણે અન્ય મરણ ગતિ સાધેને પહેલાં મરણ. આ પ્રમાણે બારણું બાપી તેમણે યાનિનાં જનારણુપે "Laggas of Nations" પ્રમાણે મધ્યમાં રવાની યાનિનાં થઈ તરીકે તેના બારણું મરણ, અને થન તરીકે પ્રત્યે રાજ્ય સત્તાના હક્કો બાપણું. આ પ્રમાણે સંદેશ વિચાર કરી પોતાનું યજ્ઞ વિશેષજી અટકાવ્યું. હવે બાપણું બાપણું વિચાર કરીએ, તે પહેલાં છું એ જતાવણ મધ્ય છું કે સંદેશ અને તેનો થઈ એ કારણમાં રહેલાં છે, અને જાવનું, મધ્યારણ બારણાં સંદેશ કારણનું અટકારણું કહે છે.

૯. જલ્દીથી, યાનિ કયાં નથી? રવર્ષ, સ્વયં, પ્રાતીજ કેવ, જાનક, માંધરી, મધ્ય, ભૂત, વિશાલ, મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી, જાડ અને યોગ્ય એ સર્વે કારણતરું બાપણું. યાનિજી છે પૂર્ણ તાર નજર કરી તેના જીવન રહેતો પર્વત જોઈએ તો તેમાં રહેતા કામનો જાણે, બારણાં પત્થરનો જાણે, બારીકના પત્થરનો જાણે, અમરના પત્થરનો જાણે, કાંકરીવાજા પત્થરનો જાણે અને કાના પત્થરનો જાણે એ સર્વે યાનિનાં જાણે જાણે. પુરુષની નાથે નજર કરીએ તે. જાણતી બાણે. સેનાં વજા રજાંની બાણે વિશેષ તરફ જુલું નવા નવા જાણે જાણે. પશુ, પક્ષી, જનારણી વિશેષે યોગ્યેણું પણ યાનિ

જાણ્યો. યાનિ એ કુદરતી ચીજ છે, અને તેમાં આશ્ચર્ય સહિત રહેતી છે. સમગ્રદુનિય
સમુદાય એ યાનિ છે. રાજ્યમાં પણ Lords, Commons, Professions, Parties,
Orders વિશેષ (અખીરા, સોદા, પધા, પટ્ટેલ, મગજી) યાનિ નથી, તે શું છે? એક
આધારણ પરમા એકજે તે સ્ત્રી, સ્ત્રીની સાથે, હાકરા, હાકરાની સાથે, ૭૬, ૭૬ની સગી,
એમ જોવામાં આવે છે. ગાય, બેસ, ધોળા, ગરૂં વિશેષને કાચે ચાવા હોયને તે
તે પોતપોતાની જાનિ કાચે એકઠાં થઈ જાય છે, એમ જોવામાં આવે છે.

૧૦. બધુજનો! જેમ યાનિ તેમ યાનિને ધર્મ, જળચર, જૂથ, જેમર
ધર્મ, સર્વેને પોતપોતાનો ધર્મ છે. વૃક્ષમાં જાનો અમુક વર્ગે તે
અમલી અમુક વર્ગે રૂંધે છે. કોણ કાઢેને એક જાની માફક
છે તે કાઢેને જીલ. એક પાણી જમર એક દવા પણ જમરને સરખી માફક નથી. જે
રજ્યો જુદાં તેમ તેના કાવત્રા પણ જુદાં.

૧૧. બધુજનો! આપણે જોઈએ કે યાનિ અને યાનિ ધર્મ કુદરતમાં રહેલ
છે. તેનું અનુકરણ સહિત દાલના અંધારણમાં થયેલું છે. અને તે
અંધારણનું અનુકરણ એ આપણે કરીએ તે આપણે નહીં કરવાનું
નથી. આપણે આપણી યાનિ તથા તેના ધર્મ મોજુદ છે. League of
Nations પ્રજા મંડળ નેટાજે League of Nations, નામર મંડળ League of
Nations ના ધારને રેકાજે આપણા આચારનો પ્રમુખ અને તેમના પ્રજાના દહને રેકાજે
આપણી રાજ્યસેવાની કાવત્રા. જે નિરેકી વિદ્યાના કારણથી આપણી યાનિ અને યાનિ-
ધર્મનું વિષેરણ જોવામાં આવે છે તે વિષયને દહે આપણે જોઈએ છીએ. નથી જોઈએ
આપણે; આપણી વિદ્યા, અને આપણું વિષેરણ તે ન જોઈએવાને લીધે છે. પણ શું કાણે
પોષ્ટને નિષાદી આપ ? ના તેમ ન હતું એકજે. એક Advisory Board તથા
દેશ મંડળ નીમી આપણા આચારનો સમદ વિદ્વાન મુક પાસે કરાવી પુસ્તાના રૂપમાં
તે વાંચના વંચાવવાનું ઉત્તેજન મળવાથી મુરજાઈ જતા સંસ્કાર પાછા પડતી
છાશે. એક તત્ત્વેત્તા-એકજાન મંધકર્તા-એકજાન કષ્ટ છે કે Intelligences in
head is only froth and foam; the seat of intelligence is heart.

(મનના તર્ક તરમ માત્ર શીલ જોવા છે; હૃદયે સાવરજનું રચન તે હાથ છે.)
બધુજનો! આપણે આપણી વસ્તુના વિચારમાં નિર્ભય થઈ જવા છીએ યાનિ કુદરત
નજાઈએ આપણેનું દહે જમન રહ્યું નથી. પણ પરતંજનાએ પોતાનું જાન જુલો
હીલું છે. નવા મળના દોની સાથે સ્વતંત્રતાને પ્રકાશ પડવાથી અ.પ.કામાં આપણું
જાન પાણું આપણે. વિદેશી વિષયમાં હૃદયો વિવેક નથી એમ નથી જો તે
વિવેકને લઈ આપણે આપણા જીવનનો એક કાળ યાનિના જીવન તરીકે નહીં સેવે
એકજે. તેમ કરવાથી યાનિ અને યાનિધર્મ અનુકરણમાં સ્વતંત્રતાને જોવા મળે નહીં.
League of Nations પ્રજા મંડળ મંદેશ રાજ્યો પોતાના રેકાજે જીવન માટે શું
જોવા નથી આપણે? સી પોતાના પતિ પ્રત્યેના જીવન માટે શું જોવા નથી આ-
પણી? મંદેશ સ્વતંત્રતા એ પાતંગત નથી. અમર્યાદિત સતત મત એ પાંચ જીવન
છે, અને એ સ્વતંત્રતા કુદરતમાં ક્યાંપે નથી. યાનિધર્મ એ પોતાના અન્યધર્મો

સ્વાધારણ નથી. યુવની કોઈ સજા નથી. દુષ્ટને બાને એ સિદ્ધિ પરમાજ્ઞ મને છે અને નામરને તે લેવા જુસ્તુ પડે એમ ન હોતું જોઈએ. જતિને જમીની જમરામાં Sense of Duty કર્તવ્ય સમજ્યા ક્યાં જોઈ છે ? પરમા બાણેતાને નમદાન સર્વને વહેંચી આતમા મનોનિમદ ક્યાં જોઈ છે ? અને મનોનિમદ જાગર વાક્યમોગમાં 'High Sense of Duty' કર્તવ્યની ઉંચી સમજ નથી, તો ક્યાં છે ? એક સમજાનના દાણીના નોકર તરીકે રાજ દરિમ-દે પોતાના યુવના સખને ફાલ બાણેતા સિવાય જાણવા દેવાની મના પોતાની કાને કરી હતી. તે 'Sense of Duty' કર્તવ્યની સમજ ક્યાં જોઈ હતી ? નામરનો જાકુર કે દુ' પોષનું ખાતો નથી એમાં Self-Respect સમાનની લાગણી ક્યાં જોઈ છે ? પોતાની, જોગાના પાણી સાથે જાગર માતાના સ્તનપાનની સાથે નામર યુવ પીએ, છે. સારેથી બંધુમાં Self-Respect સ્વમાનનો તાખસો ક્યાં નથી ? Sir Sankaran N. Nair સર સંકર ન. નામર એ પોતાનું ઉચ્ચપદ ઊઠવામાં તે હમણાં કરી જતાઓ છે. ધણી પ્રત્યેની "Sense of Duty" કર્તવ્યની સમજમાં નોકરનો જે મનોનિમદ છે તે મનોનિમદ પોતાના પ્રત્યેની "Sense of Duty" કર્તવ્યની સમજમાં મનુષ્યનો છે, અને તેજ Self-Respect સ્વમાન છે રાજ્ય પ્રત્યેની દિનુરમાનની વહાદારી તેના જઠરામાં નથી પણ તે નિમદસાધીના રૂપમાં તેના લેડીમાં છે, અને તેમાં સર્વ યુવ સમાધ જાગ છે બાણે બાપણા પરમા નામરની Character ખાસિયત સાચી રાખીયું તો સ્વરાજ્યના વહીવટ સાથે યુલોનું સિદ્ધિ જન્ય સ્વળે લેવાની જરૂર રહેશે નહિ.

૧૪. જાહુજનો ! મ્હાર જાજનું કહેલું વિશેષ રીતે સમજ તથા પરિમનું

જાગર. જાહાતમૂત છે. પરંતુ તેથી એમ ન સમજવું કે નામરનું નામરત્વ સમજને બાધીન છે. સમજ તેા યુલસમાની રાજ્યનો ક્યાં ન હતો કે જે વખત ફાદી રાખી, દમિલાર નાંધી, દરજારમાં ધુંટણીએ બેસી પોતાનો રાજ્ય સેવા સર્જન રાખતા છતાં ફાદીના મધ્ય ભાગમાં સહેજ ચીરો રાખી દમિલારની નીચે જીર ઉપરનું જનોઇ રહેવા હઇ, તથા ધુંટણીએ બેઠવા છતાં નિમોજ પદમાં ન સામેલ થઇ પોતાનો નામરધર્મ સામરતા. બાહતો ક્યાં થોડી થી હતી કે જે બાહતોને હઇ વડતર વિરેર ખીલ ગામે પણ ઉઠવાં પડ્યાં, પણ નામરપણ ઉઠવું નહિ. જાહુજનો ! પેતાના યાતિધર્મમાં બાપણા પૂર્વે એવા યુસ્ત દતા કે નોકરીના સર્જનમાં બાવેલા એક સમયે જ્યાં અને ન સર્જનમાં બાવેલા બાજ્યનતર એવી સંઘાથી જોગબાણ અને સિવાય નગર કહેવાતવામાં પણ એવુજ કારણ રહેલું છે. એ સમયે તેમ દો, પણ કાંઈએ નામરત્વ ઉઠાવું નહોતું અને જેઓએ નામર યાતિ ઉઠેલી જોવામાં જાને છે તેઓએ પણ નામર નામર ઉઠેલું જોવામાં જાનવું નથી. જેમકે—જાપદ નામર. જેમ પૂરીતો યુવ મેં છે, જેમ જળતો યુવ દવા છે, જેમ તેજનો યુવ પ્રાણ છે, તેમ—જાપણી નામર યાતિનો યુવ "જાગરત્વ" માં રહેલો છે કે જે બાણી યાતિનું ખરૂં જાગ-ખરૂં પડ છે; અને જે સંઘાતપૂર્વે બાપણા પૂર્વેજેએ સાચી રાખ્યું, તેમ સાચી રાખવાનું બાપણું ખરેખર કર્તવ્ય છે. યાતિનું ખરૂં મન તેનો બાચાર છે કે જેની જાદ યાતિનો

“નામરત્ન” નો ગુણ-સ્થાપાયેલો છે અને જેનાવડે આપણી યાતિનું પ્રતિપક્ષ કરી રહેલું છે. અટકાવના કારણસર મુશ્કેલીમાંથી મુક્તિપામીને આનંદી વિષયોમાં આપણા પૂર્વજોએ “નામરત્ન” નો ગુણ સ્થાપાયેલો છે. આથી જાણેલા હોય, અને જે હોય તેના નામર યાતિ છોડી તેઓએ-પણ “નામર” નામની સાથેનો સંનંદ સાથે રાખવાની જરૂરીયાત સ્વીકારેલી છે. જાણીતો નામર નામની મેદિયી તેના ગુણમાં છે. એ કીમતી વારસો છે, અને આપણા વારસોનો તે વારસો સ્થાપાયેલો છે નથી. જાણીતો નામરોનું જીવ્ય જીવન તેમના ધાર્મિક આચારમાં સમાવેલું છે. જ્યારે રાજ્યના કાયદાનો કાર રાજ્યમાં છે, સામાજિક ધારાનો કાર સમાજમાં, ત્યારે આપણા ધર્મના આચારનો કાર ધર્મમાં છે. ધર્મના કાર સિવાય કોઈને સાચું નથી. રાજ્ય કાયદામાં અને સામાજિક ધારામાં પણ ધર્મના સોમનથી જરૂર રહે છે. પુરાણના અસાધે રાજ્ય કાયદાના કારની જમીન, આપણી માન્યતા કરી સમાજના કારની ખાલી જમીન, પણ ધર્મના કારની નાહી છુટકા માટે નથી. અને તેથી તે કાર મેદ છે. અને મેદ કરના આધારનું જીવન મેદ જરૂર જીવ્ય છે. જાણીતો નામરો પેતાના જીવ્ય જીવનથી આલોક તમા પરલોક જોઈ વળતે સાધવા. તેઓ પરલોકનો વિચાર અકાલથીનાના હ વિવેક આલોકના કામમાં રહી જાતે વિવેક કરવાનું નહોતા રાખતા. તેઓ પેતાના જીવનમાં ધર્મને જોઈ લેવા હોય, અને તેથી તેમનું નિત્યનું આલોકનું જીવન પરલોક સાથે હતું. તેઓ એક ઘણે એ સોમની મારવા હતા. તેઓ કમીએલી હતા. આપણા મહામારતમાજ આવા હતા હતા કમી આલોક છે પાંચે પાંચેનો એક નિયમ જોવા હોય કે દ્રોણીના આચારમાં એક સાધ દોષ તે જીવનને ન જાણું, અને જાણ તે તેણે પ્રાપ્તિય તરીકે અમુક મુદત મુદત વનવાસ વેઠવો. અર્જુનને એક સવય જોવા આવી ગયો કે જ્યારે તેને જા નિયમનો જોય મરું પડ્યું. તેથી પાંચે એક સાલજે આવી ફરીમાલ કરી કે જોશો તેથી આલોકનું હરણ કરી જાણ છે. અર્જુન તરતજ આલોકનું રક્ષણ કરવા તેજાર થયા, પરંતુ પેતાનું નામીય મનુષ્ય તે જાણે દ્રોણીના આચારમાં હતું ને ત્યાં સુધિજે જોશો હતા નિયમનો ભંગ કરવાનું અર્જુનને વધારે ઉચિત માન્ય અને મનુષ્ય ભણ જોશો પરાત કરી સાલજની માલોનું રક્ષણ કર્યું, અને પાછા આવી ધર્મરાજના પતમાં પડી, સુધા માળી, સિદ્ધા કરમાવવા કર્યું. અનેક રીતે ધર્મરાજને જાણવા અને મારી આપી, પરંતુ અર્જુનને કર્યું કે તેથી તેઓના (ધર્મરાજના) મનનું સમાધાન વધ સહી, પેતાના મનનું સમાધાન આવી રીતે માથે તેમ નથી. અને ધર્મની ખાતર તેણે નિયમ પાળ્યો, અને વનવાસ વેઠ્યો. થી કુણ પરમાત્મા એ પણ અર્જુનને કમીએલોજ સપરેક કરેલો છે. સુનિયમ ધર્મનું પ્રતિપાલન કરવા માટે તેમણે જાણવો, સાધ, માથા વિજેરોના રણજેનમાં સહાર કરાવો પણ અર્જુનનો ધર્મ માનેલો હોય. હવે વિચાર કરો કે જે અર્જુનને ધર્મને માટે વનવાસ વેઠ્યો હોય, તે અર્જુન સત્યાગ્રહીઓના સહાર કરવાનો અધર્મ કરે પરંતુ તેમાં તેમણે ધર્મ માન્યો અને ધર્મની ખાતર તેમણે તે પણ કર્યું. સ્વયંશ્રીમય ધર્મમાં રહી આપણા પૂર્વજો કમી અને ધર્મ જાણે જાણવા, સાધા વળતે ઉપર રાજ્યકારણમાં

વિલાપવર્મા એક માટા ઢોળા ઉપર આવેલા પલ્લુ તંત્રાર્થી અને ધર્માનંદ મુરોચીનન
મદસ્થને કાજગ લખતાં મેં પૂછ્યું હતું કે તમારું મોટા ઢોળાં બાલોહનું જીવન
પરસોહનાં જીવનને વિશેષરૂપ યાદ પડે છે કે કેમ? અમર નાંથી યાદ પડ્યું તો તમે
એવો કેાષ 'Oodo' (નિયમ) શોધી કાઢ્યો છે અમર તમને મળી શકાયો છે કે નહીં તે
બાળે જીવનનું વહન સમુદાયથી એકી વખતે યાદ થયું? અને અમરે તેના જવાબમાં
તે મદસ્થે મને પોતાની નાઉમેરી જાણતી અને વિશ્વેષમાં જન્માભ્યુ' કે પોતાની પલ્લુ
વજમાં દાઢની ખોટ તેને પુરી કરી લેવી પડે, સારે મેં પ્રત્યુત્તરમાં મહારાણી
અર્જુનનો કાજમો બાપી તેમને જન્માભ્યુ' હતું કે જમાના એ જામે જીવનની અવગુણતા
એકી વખતે અચક્ર નથી. પોતાના સંજ્ઞાથી જોને રજસેવમાં મારતાં જતાં અર્જુન
પોતાના ધર્મમાં છે, એમ શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ તેને ઉદ્દેશ કર્યો હતો. જન્મુજનો
ધર્મિય જીવનની ખુબી એ છે કે તે સત્યને પ્રથમ સમજી લે છે અને પછી તેને
અનુસરી ચાલે છે. બાલોહ ને પરસોહનાં જીવનની એ કુચી છે, કલ્પ સમાન બીજે
ધર્મ નથી. બાપજો નામરોનો ધર્મ પલ્લુ એજ છે કે પ્રથમ સત્યને શોધવું. અને
પછી તેને અનુસરીને ચાલવું બાપજું ઉચ્ચ જીવન પલ્લુ તેનાજ સમાપેક્ષ છે,
અર્થમાં સદુ કેાષ ધર્મનિષ વસ્તુ પોતાનું પોતાપલ્લુ બાપી સમ તે ભત્રી રાજગ
મયી રહી છે, વિષવા, વિષવા રહેવા માટે જીવિત વહા ઠાવી નથી પાંદું એક
વખત જગી યજ, પદિલીન યજગરી વીજી વખત સંજી યવું કે વૈધવરણું ઢોળી
બાપજું તે એવરકર નથી એમ સામજીનેજ વિષવા રહે છે, સતી, સતી કહેવાતા માટે
જગી મરતી નથી પાંદું પોતે પતિનું અંજ દોવાથી, તેનાથી ઉચ્છેદ થઈ જતી
સાચ તે અસમવિત જન્માવાથી, પતિની જાણેજ જવામાં પોતાનો ધર્મ છે એમ
સમજી જગી મરતી હતી તેનીજ રીતે બાપજું બાપજું અંજ નામરત્વ શોમાં છે તે
સમજી, નહ' કરી તેને વગમી રહેવાનો દરેક પ્રયત્ન કર્યો તેમાંજ બાપજો ખરો
ધર્મ સમાપેક્ષો છે. જમે તે દેવમાં ઢો, જમે તે વેગમાં ઢો, નેઝગીમાં કે ધર્મમાં ઢો,
જમે ત્યાં ઢો, પાંદું જન્મુજનોનાં મહારી બાપ સદુને બાસ વિનિતિ છે કે બાપ
બાપજું નામરત્વ બુધી જયો નહિ. મહાન કરી શોકથીનરે પલ્લુ કહ્યું છે કે—

" To thine own self be true;

" And let it follow as the night the day,

" Thou canst not then be false to any man. "

૧૫. જન્મુજનોનાં બાપનેજન્મુરી કે નામરનો દાવનો સમજ વિચારનો છે. એથી

સાર, રહેવાનો નથી. સંજ્ઞા સમજનો બાસ થઈ વિનેશનું સંમેલન

કરવાનો છે; શાંતિ અને સમને દેશી વિચારનાં વિષ્ણુથી પુષ્ટિ

બાપવાનો છે; શાંતિ મેચ સંજ્ઞામાં ઉચ્ચ પડો વિચાર અને શુદ્ધી સા કરવાનો

છે; પાંદું પી મેચવાને ફી જામગ અવવાનો છે. કેાષ પલ્લુ મોટી સીજ

મોટી કોમવ વિના મગની નથી. અને જો સહીયા વખતો બાસ લેતા અવમયેશી

અવરવામાં બાપજું મુદીયું, તો ને સ્થાનનો બાપજું કારો સંજ્ઞાથી જીને તે રચ

નિર્મા બીજીને દાખલ કરતાં જોઈશું. જાહેરનો ૧ હું આપણી મુશ્કેલી જાણું છું. એક તરફ પશ્ચિમના સંસ્કાર અને બીજી તરફ યાત્રિના સંસ્કાર; એક તરફ Reason (જુદી) અને બીજી તરફ Faith (ધર્મ મદદ): એવા દંડમાંથી આપણે આપણે રસ્તો પસાર કરવાનો છે. પણ હું ધારું છું કે યાત્રિ તથા યાત્રિ ધર્મ સાથે આપણા જીવનનો એક ભાગ કરવાથી, પશ્ચિમના સંસ્કારને નામરના સંસ્કારથી ઠરાવવાથી અને "Kant" ના "Critique of pure reason" (શુદ્ધ જુદીની મીમાંસા) ને અનુસરી Faith ધર્મ મદદમાં Reason જુદીનું જ પરિણામ એવાથી એ મુશ્કેલીઓ પસાર થઈ શકશે.

૧૬. જાહેરનો ૧ આવા અસાધારણ સમયમાં પોતાની સાધારણ નેકા આ મુશ્કેલી દોઝી છે તે જાણ તેમને જે માન આપીએ તે જોઈએ છે. યાત્રિના એક જીવોને યાત્રિ તરફથી માન મળે છે, પણ જે યાત્રિને આ મંડળની માફક દરેક રીતે મદદ કરે, તેને તે માન વિશેષ મળે છે. એ મંડળનું અસ્તિત્વ જે પોતાનાથી જાણે છે, તે સમસ્ત યાત્રિથી સ્વચાલું જોઈએ, અને અવિનિધિઓ દ્વારા તે સત્તામુક્ત થવું જોઈએ.

૧૭. મુદ્દા પહેલો ૧ હું મદદ આપના એકલામાં તમને ઉદ્દેશ રવાન જોઈએ. આપણું, તેથી તમે મારા વિચારના ઉદ્દેશ રવાનમાં જો એમ સમજાવો નહિ. મારા સ્ત્રીઓ તરફ મારા આદરભાવ છે, અને હું ધારું છું કે આપણી યાત્રિના તથા તેના આચારના તમે રક્ષક છો. જેમ જરૂર હોવા પરમાં આવતા તમે મારી મારણા જમ કરો છો, તેમ યાત્રિ અને યાત્રિધર્મને અતિક્રમ પવન ધરમાં આવતા તમે નષ્ટ કરો. માગકીઓને મારા એ સંદેશ છે કે પુરુષના હક પ્રાપ્ત કરવાનો તમને વખત આવશે. કોઈ પ્રકારનો હક તમે જોઈ શકો છો નથી, પરંતુ સરખા હકની જાણવણીમાં તમે કોની મર્યાદા ઉઠાવો નહિ. એ મર્યાદામાં તમારી સુચરતા છે અને એ કુદરતની એક તમને ખાસ નક્કી છે. જાહેરનો ૧ હવે મને બેસી જવા આપ આપ આપણી એમ હું ઉમેદ રાખું છું.

હાટકેશ્વર કથા.

(મર્તાક પૂઠ પદ થી અનુસંધાન)

મહારજ પ મું.

મુદ્ર ઉદ્ધ.

મત પ્રકરણમાં ૬૬ પ્રેતપતિએ પોતાની નામિસૂધી એટલે મધ્ય-નિંદુમાંથી પૂર્વ કસ્ટોરે કમારેલા બીજાનું દેરી પ્રકૃતિમાં ચાપણ કરીને અને તેમાં ચેતન્ય જગત

આપીને તે દેવી પ્રકૃતિની રૂપી રીતે હસોન્મુખ કરી, તે હાજીત કહેવામાં જાય છે. પુરાણોમાં પ્રભુપતિને બ્રહ્મદેવનું નામ આપ્યું છે. પ્રભુપતિના ષડ્ ભંજને કહ્યો તે ષડ્ ભંજ કહેલો છે. પરંતુ સાવણાચાર્યે નામાનેદિષ્ઠ સૂત્રના આખ્યાયે તે સૂત્રમાં સુચવેલા પ્રભુપતિને ૩૨ પ્રભુપતિ કહેલ છે. તથા બીજા પ્રકરણમાં કહ્યું છે તેમ વિષ્ણુ પુરાણની ધર્મ અને જ્ઞાન સંહિતાઓમાં તેના નારાયણના નામિકમગધારી જણાવે છે. વિષ્ણુ ઉત્પત્તિ યજ્ઞ અને ૯૨ પછી જ્યોતિર્મય સિંચની ઉત્પત્તિ યજ્ઞ, એમ કહ્યું છે. તે જ્યોતિર્મય સિંચ તેજ ૩૨ અને તે ૩૨ે પ્રજોત્પત્તિ કરી, એમ ૨૫૯ કહેવામાં આપ્યું છે. ૧૦ માં જ્યોત્ષ્ણમા બ્રહ્મદેવમાંથી ૩૬ની ઉત્પત્તિ યજ્ઞનું કહ્યું છે, લાં બ્રહ્મદેવ પ્રથમ કોષાવિષ્ટ યજ્ઞનું એટલે ૩૬ ૧૫ ધારણ કર્યાનું લખ્યું છે. જ્યોત્ષ્ણ નામાનેદિષ્ઠ સૂત્રની પહેલી ઋચામાંજ આજ્ઞા સૂચને ચૈત્સવોત્તર કહ્યું છે, એટલે તે સૂત્રમાં તે પ્રભુપતિનું વર્ણન કર્યું છે, તે ૩૬ પ્રભુપતિજ છે, એમ સિદ્ધ થાય છે. ગ્રંથ જ્ઞાન સંહિતામાં સંહિતામાં મેઘમ બ્રહ્મવત્કાળે વિષ્ણુની સૂક્ષ્મ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના ક્રમમાં મહાવર (Manifested wisdom) ઉત્પત્તિ યજ્ઞ પછી ફોહાટ (Fohat) ની ઉત્પત્તિ કહી છે અને તે ફોહાટમાંથી સાર પછીનો સમગ્રો વિશ્વક્રમ નિરૂપણ પામ્યો, એમ કહ્યું છે, પશ્ચિમનિર્દેશમાં જેને રોહાટ એટલે ઘન બ્રહ્મ કહ્યો છે, તે ઉપરથી ફોહાટ ઘન યજ્ઞ દેવ એમ જાણે છે. ફોહાટનું સ્વરૂપ સમગ્રવર્તી મેઘમ બ્રહ્મવત્કાળે કહે છે કે—

"Fohat is closely related with 'one life.' From the unknown one, The Infinite Totality, the Manifested One, or the Periodical Manvantaro Diety emanates; and this is the Universal Mind, which separated from its Fountain-Source is Demeurge or the Creative Logos of the Western Kabalists and the Four-faced Brahmā of the Hindu Religion."

"ફોહાટ 'એક ચેતનવર' સાથે જડુ નિહરતો સ્વંય ધરાવે છે. જનિતાત્ત એકમાંથી જનવા બનતવામાંથી કહેવે કહેવે બ્રહ્મ એક જનવા મન્વંતરનો અધિષ્ઠાતા દેવ જાવિશાવ પામે છે. આ મન્વંતરાધિપતિ દેવ પોતેજ સમસ્તિષ્ઠ મન્વંતરવ છે, અને તે જ્યારે પોતાના ઉપાધાન વરમાંથી વિભક્ત થાય છે, ત્યારે તેને ધર્મિસના રાજા નામના ધર્મીઓ ઉત્પાદક ધર જનવા સૃષ્ટા કહે છે અને હિંદુઓ યજ્ઞર્થમાં બ્રહ્મા કહે છે."

એ પ્રમાણે ફોહાટનું સ્વરૂપ સમગ્રગતિને તેને મોહોના જનસેક્રિતેષ્ઠ સાથે, આવીન મિશ્રવાસીઓ જોહિરિષ્ઠ સાથે, નરતોરતના જનુરમજ સાથે હર્મીયોના સ્વર્ગીય યજ્ઞ સાથે, મોહોના જનુવાધીઓના સોજાસ સાથે અને વેદાન્તના જાત્યા સાથે જરખાનેલ છે. * વળી વિશેષમાં કહ્યું છે કે—

'Fohat, then is the personified electric vital power, the transcendental binding of all cosmic energies... Fohat is not only the living Symbol and the Container of that Force, but is looked upon by occultists, as an Entity. The forces it acts upon being Cosmic, human and territorial, and exercising their influence on all these planes respectively. On the earthly plane, its influence is felt in the magnetic and active forces generated by the strong desire of the magnetizer. On the cosmic, it is present in the formation of things—from the planetary system down to the glow-worm and simple daisy. ....

‘માણવાનું વિદ્યુત-શક્તિનું પ્રાપ્તકારણ તે હોદાટ છે, અને તે ત્રિવિધ વિષયમાં ક્રિયા કરતી સપ્તગા શક્તિઓને સુક્ષ્મરૂપે નિયમમાં રાખે છે ... .. હોદાટ તે શક્તિને ધારણ કરનાર છે તથા તે શક્તિનું ચેતન્યવાન પ્રતીક છે, જેટલું જ નહિ પણ દિગ્બલિતિવાળો કહે છે તેમ તે એક વિવિધ સ્તર છે. ત્રિવિધ વિષયમાં રહેલી, અનુષ્ઠામાં રહેલી અને પૃથ્વીમાં રહેલી સપ્તગા શક્તિઓ હોદાટની જ છે અને વિષયમાં અનુષ્ઠામાં અને પૃથ્વીમાં તે તે શક્તિઓનો તે ઉપયોગ કરે છે. પૃથ્વી ઉપર અવરમાન્ત શક્તિ વાપરવાની ઇચ્છાવાળાની હક ઇચ્છાથી જે શક્તિ અવરમાન્ત શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, તે હોદાટની શક્તિનું એક રૂપ છે. વિષયમાં એક તાલું પુરૂષ અથવા સુર આત્માના શરીરથી મંડીને નક્ષત્ર મંડળ સુધી એક એક વસ્તુનો માટ પદાર્થમાં તેણે શક્તિ હામમાં આવે છે.’ હોદાટનું એ પૂર્વરૂપ છે, તે પૂર્વરૂપમાંથી બીજું રૂપ પ્રકટ થાય છે, તેને પણ હોદાટ જ કહેવામાં આવે છે.’

“In its secondary aspect, Fohat is the Solar energy the electric vital fluid and the Preserving Fourth Principle, the Animal Soul of Nature, so to say, or Electricity.”

“હોદાટ તેના બીજા રૂપરૂપમાં જાણણી સૂર્યમાળાની શક્તિ છે, તેજ અવાહી વિદ્યુત, સમગ્ર પદાર્થોને નિયંત્રિત રાખનાર બોધુ સ્તર, કુદરતી ઇચ્છાઓને આક્રમક અને વિદ્યુત છે.”

જે પ્રમાણે હોદાટને વિદ્યુત અને વિદ્યુતપ્રવાહ કહેવાય છે, તેમજ ઇચ્છાઓને અમેશિયન આક્રમક ક્રોડ છે, આગળ ચાલતાં કહ્યું છે કે, તે હોદાટ અસંદેશમાંથી ઉત્પન્ન થયે છે.

“Bear in mind that Fohat, the Constructive Force of Cosmic Electricity, is said, metaphorically to have sprung ...

like Rudra, from ' the Head of Brahma, ' from ' the Brain of Father and the Bosom of the Mother, ' and then to have Metemorphosed himself into a male and a female, & polarized himself into positive and negative electricities. He has seven sons, who are his Brothers. Fohat is forced to be born, time after time, whenever any two of ' Son-Brothers ' indulge in too close contact—whether an embrace or a fight. To avoid this he unites and binds together, those of unlike nature, and repels those of similar temperament. ”

“ ખાનમાં રાખે છે રહેવને જેમ લગાના યુગમાંથી ઉત્પન્ન થવાનું કહેવામાં આવે છે તેમ ફોહાટના ને સ્વરૂપને વિષુદ્ધી ઉત્પાદક સક્રિય કરી છે, તે ફોહાટ પણ જિતાના મસ્તકમાંથી અને માતાની અંત્રીમાંથી ઉત્પન્ન થયો છે, એમ જાણવું શકિત રીતિથી કશું છે. તે ફોહાટ ત્યાર પછી પુરુષ અને સ્ત્રીનું રૂપ ધારણ કરે છે, એમ કશું છે તેના અર્થ પણ એજ છે—તે વિષુદ્ધ-સક્રિયની આર્ષણ અને અપાર્ષણ જન્મે સક્રિય પોતામાં ધારણ કરે છે. તેને સાત પુત્રો છે, જે તેઓના બાવાઓ છે. આ તેના સાત પુત્ર માતાઓ મુદ્દમાં છે અને દાક્ષિણ્યમાં જ્યારે એક બીજાની ઉંઠ નજીક આવી જાય છે, ત્યારે ફોહાટને વખતો વખત જન્મો મેરાની ફાળ પડે છે. પોતાના સાત પુત્ર-માતાઓ એક બીજાની ઉંઠ નજીકમાં ન આવી જાય, તેટલા માટે એ પરસ્પર વિરુદ્ધ સ્વભાવવાળાઓને એક સાથે રાખે છે અને અમાન સ્વભાવવાળાઓને ભુલ ભુલ રાખે છે. ”

મેઝમ બેવટશક્તિએ ફોહાટ વિષે ને વર્ણન કયું છે, તેવુંજ વર્ણન વૈદિક સદ્વિદ્યાઓમાંથી, બ્રાહ્મણોમાંથી અને પુરાણોમાંથી રદ દેવને માટે પ્રાપ્ત થાય છે. ઋગ્વેદના નાભાનેદિક સૂકતમાં તે રદ પ્રભવનિર્માથી રહેવની ઉત્પત્તિનું સૂચન મોટું કયું છે, પરંતુ સંખ્યાત્મક બહુલમાં તે રજૂ કયું છે કે—‘ પ્રભવનિર્માણે નાભાકર ઉચ્ચ અને આડું (+) એક પાત્ર બનાવ્યું, અને તેમાં પોતાનું રેતસુ નાખ્યું; તે રેતસુમાંથી દળાર બાણો વાળે, દળાર પત્રો વાળે અને દળાર માથા વાળે રદ ઉત્પન્ન થયો. ’ અર્થાત્ તે સમયે તે રદ રેતની ઉત્પત્તિ પ્રભવનિર્માથી કરી છે. શુક્ર વલુવેદની સદ્વિદ્યા (૩૬-૮) માં રદ રેતનું અગ્નિ તેમજ અગ્નિ (વિષુદ્ધ) નામો આપ્યા છે. તે અગ્નિ તે પર્ણિવ અગ્નિ નહિ પણ દિવસરત્નરૂપ અગ્નિ જેને મેઝમ બેવટશક્તિએ વિવેકપાત્ર સક્રિય કરેલ છે, તે અગ્નિના કિરણ રૂપ છે. વલુવેદની જેમ સતપથ બ્રાહ્મણ (૧-૨-૩-૧૦) માં અને સંખ્યાત્મક બ્રાહ્મણમાં પણ તેને અગ્નિ અને અગ્નિ કહેલ છે. તે અગ્નિ પણ વિષ્ણુપાત્ર અગ્નિ છે. પરંતુ ઋગ્વેદ સોહના (૭-૧-૪૪) માં ‘ રદને વિમાંથી પુરુષી ઉપર વિષુદ્ધ રેતનું રહેલું છે, તે રદનું સાર વિષુદ્ધનું સ્વરૂપ છે. ઉપર કહેલા વલુવેદના મંત્રમાં રદનું

અમિ અને અમિ ઉપરથી પશુપતિ, ભવ, સર્વ, પ્રધાન મહાદેવ અને હમ એમ
 બીજા ૭ એટલે નવો મળી આઠ નામો આપ્યા છે. સત્તામ આમલુમાં તેજ આઠ
 નામો મહાવર્તી અમિનિને અમિપ્રમાર કહેવ છે. તે ઉપરથી સમજી શકાય છે કે
 સૈાર વિષુદ્ધ અમિમાંથી એટલે વિશ્વનાથક વિષુદ્ધમાંથી અમવા રૂપમાંથી ઉત્પન્ન થઈ
 છે. મેઠમ બેવડસહીના ફોહાકને આત પુન-અતાજોને રૂપ દેવાં ઉપર કહ્યાં તે
 જુદાં જુદાં આઠ અમવા તેમાંથી રૂપ દેવને પુષ્ક જણીએ તો તે જાત સારપો છે.
 રૂપ દેવને જેમ સંકાર કર્યાં રૂપ કહ્યા છે તેમ કલ્યાણ કર્યાં સિવ પશુ કહ્યા છે.
 તેનું કારણ પણ દેવે રપણ થઈ જાય છે. અપર્વક સકિન સંહારક છે. અને આક-
 વૈકલ્પિક સરણક છે. વિષુદ્ધ-સુક્ત અમવા અવસ્થાન સુક્ત તારનો એક છેડા બે
 પર્વક સકિતવાળો અને બીજો છેડા આકર્ષક સકિતવાળો હોય છે. અને તેજ કર-
 વણી રૂપ દેવ જે અવસ્થાન-ત્વ અમવા વિષુદ્ધ-રપ છે, તેમાં જન્મે સકિતનો હોવાનું
 પ્રસ માય છે. આકર્ષક સકિન રૂપની પોતાની છે અને આકર્ષક સકિન તેની સાથે
 રહેત ફેરી પ્રકૃતિની છે. શુકલ મહુનેંની સદિય (૭-૭.) માં તેજ કારણથી તેની

પણ તે સ્ત્રમાગ : ૧ સદસ્વસાન્વિકયા સં જુપુલ્લ સ્વાહા

‘ હે રૂપ આ તારે મમ આમ છે, તેનો તું ’ સાથે રહેનારી (અમવા અમિની)
 અનિમા સકિત સ્ત્રીકાર કર ’ એ સુબોધી સ્તુતિ કરી છે. પુરાણોમાં તેજ કારણથી
 તેને અર્ધ નારીશરની ઉપમા આપી છે. પુરાણોમાં અનિમાને મહાદેવની પત્ની કહી
 છે. ઉપર ઉલ્લેખિત મંત્રમાં તેને સ્વસા એટલે અમિની કહી છે સ્વસાનો અર્થ સાથે
 રહેનારી સાથ છે, અને તે સકિતજનના કાર્યમાં રૂપની સકિતરૂપે કાર્ય કરે છે, તેથીજ
 પુરાણમાં તેને અલંકારિક ભાષામાં પત્ની કહી છે. વિશ્વનાથક વિષુદ્ધમાં આકર્ષક
 અને અપર્વક સકિતનો ઉપરાંત સંયોજક સકિત પણ છે. તેથીજ રૂપના માલુની
 કાઠી અમિની, સોહજ સોમનું અને અમમામ વિષ્ણુનો છે, એમ તેતિરીય સદિય
 (૬-૨-૭) માં કહ્યું છે. સોમ આકર્ષક સકિતરૂપ, અમિ અપર્વક સકિતરૂપ અને
 વિષ્ણુ સંયોજક સકિતરૂપ છે. મેઠમ બેવડસહીને ફોહાકને મારે પણ કહ્યું છે કે—
 ‘ ને સુર્વ અને વિષ્ણુ સાથે અનંધ રાજે છે. ’

જેમ મેઠમ બેવડસહીને ફોહાકને Animal Soul of Nature કહે છે
 તેમ રૂપને પણ બૈવરેય આમલુ (૭-૧૭-૮) માં પશુ ત્વ કહેવ છે. ફોહાક જેમ
 આપણી સૂર્યમાળાનો કર્તા છે, એમ કહેવામાં આવ્યું છે તેમ રૂપ પણ સૂતવાન અને
 નક્કરસકિતો અનિરાદિ પ્રભવપતિએતો, પશુતો અને મનુષ્યોતો સજા છે, એમ
 કહેવું છે. * પશુ સુખની ંપુરતિ પદ્યવિ = સુખે છે-એ ઉપરથી થય છે : અને
 તેથી પશુનો અર્થ દણ એટલે છવ થાય છે. પરંતુ મહત્વ (= શુદ્ધિની સમણિ)
 સુધીની વિવેકપતિ હિંપવ ગર્ભથી થય છે. ત્યારબાદની નિકૃષ્ટ અને રમૂપસકિત રૂપની
 થય છે. પુરાણોમાં પણ શુદ્ધિનો અધિદેવતા કલ્યા અને અલંકારનો અધિદેવતા રૂપ
 છે, એમ કહ્યું છે. અર્થાત અલંકારથી આરંભીને સંધર્મ સૂર્ય અને સ્મૃતસકિત રૂપરૂ
 થય છે, મારેજ તેને પશુમાન અને સૂતવાન એટલે પશુ મહાસૂતની સકિતો વિસ્તાર

ઠરનાર કહેલ છે. તેજ કારણથી પૂર્વસૂત્રિના વિદ્યાસક પ્રત્યપતિ બ્રહ્મ, સૂર્ય અને હિરણ્ય દેવોને યજ્ઞમાં પ્રથમ બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણ છે, અને હિરણ્ય ઉપર રપદ્વિત્ર બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણમાં બાવે ૩.૧૧ પુરાણમાં મહાદેવજીએ પાર્વતીજીને કહ્યું છે કે 'પૂર્વ' દેવોએ અને યજ્ઞમાં ભાગ આપ્યો ન હોય. તેનો ભાવે પણ ઉપર કહ્યો તેજ યાગ છે. અને તેજના જ માટે રૂદ્રદેવને વાર્તાઓ પતિ એટલે યજ્ઞભૂમિનો અધિપતિ અને યજ્ઞપતિ એટલે યજ્ઞનો અધવા રમ્ભસૂત્રમાં બ્રાહ્મણ રહેલ નિષ્પૃત્ત યજ્ઞનો અધિપતિ કહેલો છે.

પુરાણમાં રૂદ્ર દેવે રૂદ્ર પ્રત્યપતિના યજ્ઞનો ભંજ કયો, તેની કથા છે, અને તે કથા યજ્ઞપિ નાભાનેદિશ સૂત્રની કથાને કેટલેક બીજી મળતી આવે છે, પરંતુ તે કથા બ્રાહ્મણી પૃથ્વીની મનુષ્ય ભૂતિના હિરણ્ય સાથે વિવાહ સંબંધ રાખે છે, માટે તે વિષે બ્રાહ્મણ પ્રકરણમાં કહેવામાં આવેલ. તેજ પ્રમાણે રૂદ્રદેવ યજ્ઞવેદિમાંથી કૃષ્ણવસ્ત્ર ધારણ કરીને ઉત્તર દિશામાંથી ઉત્પન્ન થયા, એમ કહેવામાં 'બ્રાહ્મ' છે. રૂદ્રનાર એટલે એમનાર તે કૃષ્ણ; અર્થાત્ કૃષ્ણ રંગમાં બ્રાહ્મણ અને વિશ્વવંશી અને બ્રાહ્મણ સમાવેશ યાગ છે. સૌરવિદ્યમાં તે જ નામે યજ્ઞનો એક સાથે રૂદ્રથી હોવાથી રૂદ્ર તે જ નામે યજ્ઞનો ધારણ ઠરનાર કહ્યો છે; અને પૃથ્વી ઉપર વિદ્યુત્ત્ર અવાહ અથવા અવરજાત અવાહની મતિ ઉત્તરમાંથી દક્ષિણમાં હોય છે, તેથી રૂદ્રે ઉત્તરમાં ઉપસ્થિત થનાર કહેલ છે.

સામાન્યતઃ પર્વદ ભાવવાને માટે રૂદ્રવાચ કરવાનું વિધાન કયું છે. તેમાં પણ વિદ્યાનિક રહસ્ય રહ્યું છે. વાતાવરણમાં રૂદ્રથી વાગના વાદળો બનાવનાર અને તેને પૃથ્વી ઉપર લઇ જનાર પવન એટલે મશ્વ છે. પરંતુ તે મશ્વમાં અનુક્રમ-પ્રકારની અને અનુક્રમ વિધામાં મતિ હોય છે, સારજ તેનાથી તે ક્રિયા થઇ શકે છે. ઋગ્વેદ સદિતા (૨-૩૩-૧) માં રૂદ્રને મશ્વોનો પિતા કહ્યો છે. અર્થાત્ મશ્વની ઉત્પત્તિ રૂદ્ર દેવમાંથી એટલે વિશ્વોત્પાદક વિષ્ણુ-યજ્ઞમાંથી છે. વિશ્વોત્પાદક વિષ્ણુ-યજ્ઞને જાનકુળ કરવામાં બાવે એટલે તેના અધિષ્ઠાના રૂદ્રને પ્રસન્ન કરવામાં બાવે તે મશ્વ જાનકુળ થાય, અને જાનકુળ મશ્વ હોય તે, વાદળો જન્માપ્તને પૃથ્વી ઉપર લખે, એમાં કંઈ બ્રાહ્મણ જેવું નથી. પરંતુ હરોષ દેવમાં દિવ્યચક્તિ રહી છે. એક દીપકજ બીજા દીપકને પ્રકટ કરે છે, યજ્ઞ કરનારા બ્રાહ્મણમાં આચાર્યશ્રદ્ધિ અથવા વિચારશ્રદ્ધિ ન હોય તો તેઓનામાં દિવ્યચક્તિ શી રીતે હોઇ શકે? પેલામાં દિવ્યચક્તિ ન હોય તો જમસ્ત દિવ્યચક્તિનું આકર્ષણ શી રીતે થઇ શકે? વળી ક્રિયાની હતિકર્તવ્યતાનું અને તેના રહસ્યનું પણ યજ્ઞ કરનારાઓને સંપૂર્ણ જ્ઞાન હોવું જોઈએ. તેમ ન હોય તો ક્રિયા ખરિન થઇ જવાથી તેમાંથી કંઈ પરિણામ શી રીતે નીકળે? વેદિક મંત્રોમાં પણ આશયીય પરમાત્મજોમાં અદિષ્ઠનો ઉત્પન્ન કરવાની યજ્ઞિત રહી છે, અને અનુક્રમ સ્વરૂપેપરા અનુક્રમ ધારો બનાવી શકે છે.

Secret Doctrine Vol. I, p. 187. & ત્રિમાસિક પુ. ૧૫૫. ૧૩.

૨૦ મીમાંસા ભાગવન રહસ્ય ૩ અ. ૫-૬. ૧૧ ત્રિમાસિક પુ. ૧૫૫. ૧૨. ૧૨

ત્રિમાસિક પુ. ૧૪૫. ૧૪૮. ૧૩ તેજ પ. ૧૪૧-૧૪૭

તરફથી મંદગના પ્રમુખ શ્રીમાન રા. રા. વિઠ્ઠલદાસ સામગ્રીસ મહેતાએ જર્જ
જબીર અને વિદ્યા ભરેલી સાધના સંમિલિત નધુએને રવાના આપ્યા બાદ
કુવતના શ્રીમાન રાવ બહાદુર અન્નવિધાનન્દ શ્રી કૃષ્ણનંદ પંડ્યા (જાકારનાં બહેર
બાંધકામ ખાતાના મહાનીય સેક્રેટરી સાહેબ) એ શ્રીમાન રા. રા. ગોપાલચંદ્રભાઈને
પ્રમુખપદે સુઢવા માટે ફરખારત કરી હતી. મહેન્દ્રસર સંમેલનના પ્રમુખ મહાશય શ્રીયુગ
ગોપાલચંદ્રભાઈએ નધુએના દર્વનાદ વચ્ચે પ્રમુખપદ સ્વીકૃત્તી રખી કાર્યકનની યજ્ઞ
જ્ઞાતમર્તા, જર્મની અને તેની સાથે ગ્રેકએલ્માં ગળ્યો છીર લીડીય અને મિન રાન્ડોએ
જે કીર્તિવત કૃતેલ મેગવેલી છે અને તેને પરિણામે જે જે જાગર ભરેલી સુદેહી સરસો
લખાવેલી છે, તે માટે તામકાર જર્વગ્રેપ સમારૂને સમસ્ત નામર રાતિતું જાંતરજી પુર્વક
જ્ઞગિનન્દન જાપનારો સદેશી નામકાર મુંગસ સરકાર મારફત મોકલવાનો ફરજ
અર્વાનુમતે પસાર કરવામાં આવેલો હતો. બાદ પ્રજાગેમિન રેસીડેન્સ-સ ભોજવામાં
જાવી હતી, જેમાં નદીજાલનાં બે બહેનોએ સ્વપ્નવાસવાતા નાટકમાંથી અંશુન
સવાદ સંમેલન સમક્ષ પ્રસ્થપરિતે કરી નવાની મજો જાતક આવેલો હતો.

શ્રી મંદગના ઝોનરરી સેક્રેટરી રા. રા. રવજનરામ રોલવરામ જાંજીઆ, બી. એ.
એ શ્રી મંદગના જાગિનારમાં વર્ષનો રિપોર્ટ રજુ કરતાં જર્જબુ ટુ ડુ ડે રિપોર્ટનાં
વર્ષમાં શ્રી મંદગની સાધારણ સાપ્તકિક સમાજોમાં મંદગનું સાક્ષ કામકાજ વર્ષ
ઉપરાંત માર જાકાધારણ સમાજો યોજવામાં આવેલી હતી, જેમાં બેજનાં વર્ષનો
મેલાવો, પ્રમાણ પાટણની માડીયાગા જર્જદુગ્રા શ્રી ટંકરાચાર્ય રિનિકમનીર્વર્ધ
મહાશીવરાત્રીના રોજ શ્રી મંદગના નિવાસમાં કરવામાં આવેલી પદરામજીનો
મજાન, મુખ્ય વડનમરા નામર કજનાં ફંદમાં જુદે કરાવતા શ્રીયુગ રા. રા.
ફરાલુરાય જેઠાભાઈ બચીતપુત્રી કાર્ય ઉપાદી લેવામાં આવતાં, મુંગકમાં વડન
ચાનિનધુએની તે કાર્યમાં જહાનુમૂતિ મેગરો જાપના શ્રીયુત રા. રા. ચિરિનપ્રકાશ
દરિમસાદ દેસાઈનાં પ્રમુખપણીનીયે ચાન્ધરે મહા વિધાલવના લેખમાં યોજવામાં આવેલી
આજ સમા, અને વિજ્યાપી વિપુલના જાંજી મુંગકની સરખાએને ધેરજી નાખણી
મતિ તમ્હોને જાહલાદ દર્શાવા યોજવામાં આવેલો વિજ્યાસરનો મેલાવો, એ
ચાર પ્રજાગે હતા રિપોર્ટનાં વર્ષમાં શ્રી મંદગે રા. ૧૮૦ રોજરથીય રૂપે તરા જ.
૫૮૫) સોન રૂપે જાપેલા હતા. શ્રી મંદગ દરવાજાં યતિ મિત્ર નિવાસ પજી રિવમાનુ
દિવસ વધારે લેખમિત્ર યતું જાપ છે અને ચાતિનાં જાપનાસે આપી મહેમાં જવરાડીય
કુટુંબોને મહુદરવને ઉઠન નિવાસનો લાભ લેતાં જોઈ મંદગને જર્જરું સંલેન માપ
છે. ચાનિના ચાનિ વતસજ નધુએ પજી ઉત નિવાસની યોજના રૂપ અને આવરજ
છે, એમ જાનુમતિ આપી તેને નિમારવા માટે જર્જરનવાર જહાન જાપના રજા છે, તેની
જહાના શ્રી મંદગજી સો તેમ નજી રિપોર્ટનાં વર્ષમાં ઓગિતરથી જાપનાં મંદગે
"મેજીકે લે-ટર્ને" શ્રી જર્જે વજલી બહેનોને શ્રી શામાવજુના દેખાનો તથા દિન્દુસાનનાં
જાતાનાં રમ્યો-વિજેરે સમજીવી સહીન જાપરાચની યોજના કરી હતી અને એ રીતે વર્ષની
સુદિમાં ક્રિતિદાન અને ભૂગોળ પ્રાથમિક વિજ્ઞાન દર્શાવના પ્રકાર સ્વીકાર્યો હતો;
અને અનેનાં બહેનોએ તેમાં જર્જરું ઉત્ક્રાંદ્યો જાપ થીપા તે જર્જરું શ્રી મંદગને

પેતાના પ્રવલ્નસાક્ષરથી અતિ જ્ઞાનંદ થયો હતો. શ્રી મંડળના હસ્તકોનો "N. R. Jhalak Priso Cup" ની. એ. ની પરીક્ષામાં આ વર્ષે આપણી યાત્રિમાં સફળી ઉચે નંબરે પાસ થનાર વડોદરા ડોલેજના ફેમો કાચોળના રા. ભાઈ દુપ્પા એસ. દેસાઈને એનાયત કરવાનું નક્કી કર્યું હતું. (આ સત્યામ ઉકત નમ્બુ સ્વદરેતે લેવાને બાદ આપેલા ઠોકરથી મહેલસર સંમેલનના પ્રમુખમહાશયના કર કમળથી નમ્બુએના જનધોષ વચ્ચે સમેલનમાંજ આપનામાં આમ્બુ દત્ત) મંડળના ધારા ધારણાનું ઉત્તરનું સ્વરૂપ સરળ જવામાં નક્કી થયું, મંડળે પસાર કરેલું છે અને સહ થતાં વર્ષમાં શ્રી મંડળની સંસ્થા કામ પ્રમાણે રજીસ્ટર થયું જશે, એવી દરેક જાણ છે. મંડળના માધ્ય કામકાજ ઉપરાંત યાત્રિકિતના અનેક પ્રયોગ શ્રી મંડળને હિન્દીયાર થયા છે, જેમાં ત્રિદેશ કરીને જાણીતા મધ્યમ સિપતિયા અને જાવતા પ્રવાસી નમ્બુએને મહાન માટે પાતી હકમારીનો એક પ્રસ છે, કે જે સંજયમાં યાત્રિને માટે એક મહાન જયોધવું અત્યસ્તથ છે, એ વિશે સર્વથા સર્વાનુ-મતિ છે. યાત્રિના જુદા જુદા જાગમાંથી પ્રતિનિધિઓ મોકલાવી યાત્રિકિત પ્રયોગની ઉદ્ઘોષ કરી આધુનિક સ્વધાનુક્રમ પ્રતિભવ જીવનમાં તરત કાઢાવે જીને પ્રમ છે; અને એવી ડોન્ડરન્થ મોકાવવામાં રહેતા અનેક મુશ્કેલી શ્રી મંડળના જ્ઞાનમાં સંચરે છે. આ અને આવા પ્રયોગના સંજયમાં શ્રી મંડળ પૂર્ણ વિચાર કરી, યાત્રિકિતચિંતક વકિમોના ઉપદેશ-જવ નીચે જનવો પ્રવાસ કરી રહ્યું છે અને કરશે એવી દરેક જાણી છે.

રિપોર્ટને જનુએરન આપતાં રા. વસંતરાવ દરિસંકર વજરાળનીએ જણાવ્યું હતું કે પ્રાચીન કાળની જનાર્નસમાં કે આધુનિક કાળનાં સ્વધાનુક્રમ પ્રતિભવ જીવનમાં જનુએર પેતાની સિદ્ધિ સિદ્ધ કરવા માટે સમર્થિ જીવન જનુએર જરૂર છે. ખરી તે સમર્થિજીવન આર્થ મંડળના રૂપમાં હોય કે કોઈ નીજ ગમે તે નામથી નિર્ણય કરે. યુગકામ મિત્રમિત્ર પ્રદેશમાંથી જ્યારીને વસતા આપણા નમ્બુએમાં જ મુલાવ દક કરી યાત્રિકિતની જાવના જીવંત કરવા માટે જ્યારું મંડળ આસ્તથ છે, નહીં અનિચાઈ છે. યાત્રિકિત દિનમાં મંડળનું અસ્તિત્વ સિદ્ધ થાય છે. ત્યારે સ્વાભ મામ તેના રૂપનોજ રહે છે, અને યાત્રિકિતમાં જ્યારન્થ લેનારા દરેક નમ્બુની ધાર્મિક દરજ છે કે ઉકત મંડળને વચાસકિર પુષ્ટિ આપી મુદિપૂર્વેક આસ્તથ સૂચ-નાઓ કરવામાં મહારૂપ થયું. ઉકત મંડળને સ્વધાનુક્રમ હોય કે જીવણીને ઉત્તેજન આપી, એ જાવનદાર યાત્રિકિતની જાવિ પ્રજાને તૈયાર કરી યાત્રિકિત ઉત્તર્વ સાધવાનો છે; અને તે ઉત્તર્વે જનુસરી યાત્રિકિત વકિમિત્વ સેવા જળના ઉપરાંત અનેક યાત્રિકિત સૂચક દિસાઓમાં મંડળ પેતાની પ્રવૃત્તિઓ વચાસકિર પ્રચારેલી છે. જાળયરિત દરમ્યાન ઉકત મંડળના વકિમિત્વ આજય નીચે ૧૭ નિઃસદાય નમ્બુએ બંધી મચીને તૈયાર થઈ પેતાની જીવનસરણીમાં હકાથી તરતા થયા છે. શ્રી મંડળ એકંદર રા. ૨૧૫૦) રોજરસીય તરીકે તથા રા. ૭૧૨૨) લોન તરીકે અર્પિત રૂબ રા. ૫૨૦૦) કેળવણીના ઉત્તેજનાર્થે આપેલા છે, જ્યારે જન્ય સિકાઓમાં પલ્લુ થયાસકિત મહા

આપવાને મંડળ સુકેસુ નથી. શ્રી મંડળ હસ્તકલા નામર નિવાસમાં સનિતા સ્વમય
 ઉઠા અનાવસે આવી ચંદ્રેશ મુશાર કુટુંબોએ જળીયે આશય મેળવી ઉઠા કમ
 યોજના માટે સંઘમાં સંતોષ જાહેર કરેલો છે. કેળવણીને ઉત્તેજન આપવાના હિદ
 હેતુ ઉપરાંત યોતિદિનને કમતા તથા મુખ્ય મુદ્દાઓ શ્રીમંડળનાં લક્ષ ઉપર આપેલા
 છે, અને તથેના સંબંધમાં શ્રીમંડળે વ્યાસકિન સહાનુમતિ આપેલી છે. શ્રી મંડળની
 સંસ્થા રજીસ્ટર કરાવવાનો પ્રશ્ન નહીં થઈ ગયેલો છે અને ધોડા પ્રાથમિક તે રજીસ્ટર
 થઈ જશે. શ્રી કેળવણીના સંબંધમાં, સિવલ મુખ્ય માટે કલામોર્નનપોર્નવકુળી તાલ
 દ્વારા એક વર્ષ સુધી ઉપરેલ વર્ષ-વિષેરે યોજનાઓ અજમાવી જોવા માટે આ
 વર્ષમાં શ્રી મંડળે "mango labours" દ્વારા સિદ્ધિ આપવાનો પ્રશ્ન રજીસ્ટર
 હતો, અને તેમાં પ્રદર્શિત થયેલા ઉત્સાહ ઉપરથી જે વિદ્યાર્થી શ્રી મંડળનો પ્રવલ
 સહજ થશે, અને કમે કમે દતિદાણ, ભૂજોળ, મુરખવરણ, દરદોની ઉત્પત્તિ અને
 તે બટકાવવાના માર્ગો વિષેરે સંબંધમાં શ્રી મંડળ સિદ્ધિ આપી સકશે, જેથી
 વ્યાજ રહે છે. આ સિવાય યોતિદિનને કમતા બીજા પ્રશ્નો પણ મંડળનાં લક્ષમાં
 આવે છે, પરંતુ તે સંબંધમાં સંપૂર્ણ વિચાર કરી, સ્થાનિક યોતિદિન હકુમતની
 અવગત ન થઈ, આધારિક યોજનાઓમાં થઈ હિદ હેતુને માથ ન આવે, -વિષેરે
 સંજોગો પાનમાં લઈ અનુકૂળિત માર્ગમાજ સમાર કરવાનો કમ શ્રી મંડળે રજીસ્ટર
 છે, અને અપા સંજોગો પાનમાં લઈ યોતિદિનમાં જે કાંઈ બની શકે તે કરે
 છે, અને કરે જશે. મંડળના પ્રત્યે સર્વ જનુઓની સંપૂર્ણ સહાનુમતિ છે. અને
 યોતિના વ્યવહાર કુટુંબ દિ. ૭૪ મુરખીઓ પણ પેતાની યોતિઓના લાભ શ્રી
 મંડળને નિઃશંક આપે જાય છે. યોતિના માત્ર અનુમતિ અનેક છારંત આજો
 ઉત્ત મંડળમાં મર્જિન રહેલી છે, અને જે અપૂર્ણ ઉત્સાહથી નાજરતનાં મેન-પો
 ઉત્તેજિત થયેલા મુખ્ય જનુઓ અને મહાનુમાર વહિયો થા મંડળને આશય આપી
 રહ્યા છે, તેવો આપશે-અને આપશે, જેથી અમને સંપૂર્ણ ખાતો છે-તે કામોતરે
 આ મંડળ યોતિની સર્વ પ્રવૃત્તિઓનું કેન્દ્રમાન જનશે જે નિઃશંક છે.

સર્વાનુમતે રિપોર્ટ માન્ય થયા બાદ, વખતને અમારે પરચુરણ લાવ્યો નંબર
 રખાવી, પ્રમુખ મહાકપે અત્રે વસતા જાંશ વિદ્યાર્થીઓને લખમવ પંચા. ના તરફ
 તરફનાં ઉપરેલપૂર્ણ ધુસ્તોનાં કલામો વહેરનાં હતા, તથા શ્રી મંડળને મળેલી નીચે
 પ્રમાણેની સહાનુમતિઓ જાહેર કરવામાં આવી હતી. —

નવા પેટનો.

શ્રીમુત રા. રા. મોપાગલંકર વેણીકર ભયેચ.

શ્રીમુત રાવ જહાદુર અવિધાનન્દ શ્રી કુશાલનંદ પંડ્યા બી.એ, જે.પી.

નવા લાઈફ મેમ્બરો.

૧ રા. રા. કુશાલનંદ કસરજી મહિ, એચ. એ.

૨ ન ન પુમુલાલ હરિલાલ વધાવડા, બી.એ, એલ.એલ.બી. એ.વોટ.

- ૩ શ. રા. સુભવંતરાય પરમાણ્વંદરાય દેવભુવં.
 ૪ " " અભિવરાય વિદ્યુતરાય મહેતા, બી. એ. એલ. એલ. બી.
 ૫ " " મદિપતરાય અમરજી ધોળજીયા, બી. એ. એલ. એલ. બી.
 ૬ " " માખનરાય તુળસીદાસ મંડાવી, વડોદરા.
 ૭ " " હરિભાઈ દિવસકર વાવડ.
 ૮ " " વે. યુ. રાજેન્દ્રાચ સોમનારાયણ દવે.
 ૯ " " વે. યુ. પ્રભુવંશકર દુર્ગુચંકર દવે.
 ૧૦ " " કામવાનજીભાઈ માણસંકર દાધી.

નવો ડેનેશનો,

૩૧.
 ૧ ૭૬૦ શીમુત રા. રા. નવભયંકર રવિદાસ જાણા તરફથી શ્રી મંડળ હસ્તે
 માસિક શ. ૧૦) ની તથા વર્ષ માટે એક સોબરસીય શ્રીનીજસના
 અવકાશ પછી આપવા.
 ૨ ૬૦ રા. મોહન તરફથી શ્રી મંડળના મહેતાજી મંડે કુપ વમેરેનો સરકાર
 કરવાના અર્થે.
 ૩ ૧૦૦ જાવતમરના શીમુત રા. રા. રતિલાલ પ્રભુભાઈ તરફથી રા. બહેન સુમ-
 દ્રાની સમરજીવ, કેળવણી સેવી બહેનોને વાજમાળી ઇનામો આપવા.
 ૪ ૫૧ શીમુત રા. રા. જાણાસંકર જાણાભાઈ વેલગાજ તરફથી શ્રી મંડળના
 નિવાસ દુકાન.
 ૫ ૧૫૦ " " જાણાગજકર વેણીસંકર ભયેમ તરફથી શ્રી મંડળના
 નિવાસ દુકાન.
 ૬ ૭૭-૬-૦ " " મદિવરાય અમરજી ધોળજીયા તરફથી શ્રી મંડળના
 નિવાસ દુકાન.

અચીનારયા વર્ષમાં એટલા.

- ૭ ૨૦ શીમુત રા. રા. સુભાગરાય જોતીન્દરાય દેસાઈ તરફથી એટલા.
 ૮ ૨૫ " " અવેરીલાલ પુરોહિતમર નાથા તરફથી નાગોત્રી-
 ઇનામ આપવા માટે.
 ૯ ૨૦ " " હરિભાઈ વલેડકર જોશી તરફથી સંસ્કૃત સંવાદ કર-
 નાઈ બહેનોને ઇનામ આપવા માટે.
 ૧૦ ૨૦ " " જાણાસંકર પ્રમાણકર અંતાણી તરફથી સોબરસીય દુકાન.
 ૧૧ ૨૦ " " કાન્તિલાલ સંકરજીવ વડોદરાજી તરફથી શ્રી મંડળના
 મહેતાજી મંડે કુપ વમેરે જાણના કામના અર્થે.

મહેતાજી—સંમેલનના પ્રમુખ મહેતાજીનું વિદ્વાત પૂર્ણ કાષ્ઠ જામળવાને ઉત્કંઠા અનેકા સંમેલનને અભિમુખ થતાં યાત્રિ જન્મુઓએ પ્રમુખ-પદાધારને હર્ષ-ભક્તિની પરંપરાથી વધાવી લીધા હતા. પ્રમુખ મહેતાજી પ્રશંસા, પવિત્ર જન્મુ ધાવને આલેખી, શ્રી મહાદેવે પોતા પ્રત્યે જાતવેલા તેવા જન્મુમાર માટે હર-દાસક સંબોધા ઉપકાર માન્યો હતો. જાત સંહીના આધુનિક સમયનું શિશુત્રોત્તરી, તે સાથે આપણી યાત્રિના આધુનિક સમયની સજ્જતા કરી, સુશ્ચિતી અને આપણી વિષેય શિષ્ટિમાંથી સંમેલનની શિષ્ટિ થતી આવે છે, એમ સિદ્ધાંત નક્કી કરી, સુશ્ચિતી સર્વવ્યાપક યાત્રિત્વનો મહિમા જતાવી, આપણી યાત્રિમાં સુદૃઢ સ્વરૂપમાં રહેલા જાત-જનોની મદદતા દેખાડેલી હતી, અને “નામરત” નું સંપૂર્ણ અર્થ અને અભિમાનથી સંરક્ષણ કરવાનો ઉપદેશ કરી જોડેનાને એ જર્ણ સ્વયં ઉપદેશ વાણી કરી એક જપૂર્વ, અર્થ જભીર, વિદ્વાતમરેણ અને અધુર કાષ્ઠ ધર્મ દર્શ, (કે જે આ પુસ્તકમાં જન્ય રચણે છાપવામાં આવેલું છે) અને જેનાં સુવર્ણ વાક્યોએ કાળા વખત સુધી સંમેલનમાં સંજાર કરી અપૂર્વ આનંદ પ્રસારેલી હતો.

પ્રમુખ મહેતાજીનો ઉપકાર સંબોધામાં શ્રીમત્ રા. રા. જ્ઞાતરાવ વિક્રમસાસ મહેતાજી ઉપકાર માન્યાનાથ, મુખ્યોપકાર, રીક્રેશમેન્ટ, પાન સેપારી અને અધુર અર્જીત વચ્ચે આ જાત સંમેલન જનમજ રાત્રીના નવ વાગે વિચારન મધુ હતું.

અભિલાસ નવસરાકર લુખ

જો. જો. સેડેટરી -

નગર અને નાગર.

(નાગરોત્પત્તિ નામના લેખમાંથી).

એવો નિશ્ચિત છે કે નાગર જગત નગર ઉપરથી વ્યુત્પન્ન થયો છે! આધુનિક વ્યવસ્થાનું નામ નગર હતું, તે પણ વ્યવસ્થામાં આવેલા ક્રમારપાળ પ્રચરિતના લેખ ઉપરથી નિશ્ચયપણે દલીલ સાધ્ય છે. વ્યવસ્થાનું જીવનું નામ જ્ઞાનન્દપુર હતું, એમ પણ તેજ લેખમાં કહ્યું છે. તારે પ્રશ્ન એ ઉપરિષ્ઠિત થાય છે કે—વ્યવસ્થાનું નામ જ્ઞાનન્દપુર હોવાં છતાં નગર નામ ક્યારે અને કી રીતે વ્યવસ્થા?

આ પ્રશ્નનો નિર્ણય કરતાં પહેલાં નગર અને નાગર રિપે પ્રાચીન સંસ્કૃત સાહિત્ય ઉપરથી અથવા શિલાલેખો, કે તામ્રપત્રો કે શિલાલેખો ઉપરથી કંઈ પ્રકારે મળે છે કે નહિ, તે જોવાની જરૂર છે. પ્રાચીનતમ વેદિક સાહિતામાં નગર અથવા નાગર શબ્દોનો પ્રયોગ કરેલો જોવામાં આવતો નથી. એતરેય બ્રાહ્મણમાં જનમુલિય યુગને નગરી કહ્યો છે. પરંતુ તેનું મૂળ નામ તો ઉપાધિ હતું, એમ પણ કહેલું છે. તેથી નગરી જગત વિશેષજરૂરે વપરાયેલો છે. આપણાર સાધવામાં તે રચણે નગરી

જાનો જર્મી નગરવાસી ક્યો છે. તે ઉપરથી જોતેલ સ્થળના કાગમાં નગર નામનું કેમ રાખ્યાનીનું શંકેર હશે, એમ જણાય છે. પાલિનિ વ્યાકરણ (અ. ૧, પા. ૨, લ. ૨૦૭) માં 'નગ' ને '૧' પ્રત્યય લઘાવાથી નગરની ઋત્વપતિ ઠરી છે. તે સૂચવી ટીકામાં વાર્તિકકાર કાલ્યાણને નગાં હવે પ્રાસાદાઃ સન્તિ (પરંતો જેના નામ મેદેસો છે, તે), એવું સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે. આ સ્પષ્ટીકરણ કેવળ કલ્પનિક જ લાગે છે. ખરું જોઈ નગર એટલે પર્વતો ઉપર બાંધાયેલાં શહેરોને નગર કહેવાનો રીવાજ પડ્યો હતો. નાજ સ્વદેશી ઋત્વપતિ નગર ઉપરથી થયું છે. તે પર્વતવાસી નાજ શેઠોનાં પર્વતો ઉપર બાંધેલાં શહેરોની સંખ્યા જોવામાં આવવાથી નગર સ્વયં પ્રચલિત થયો હોય, એમ જણાય છે. સ્વદેશી સંદિગ્ધ (૨-૧૫-૮) માં ઉદે વશેના પર્વત ઉપર આવેલા કિલ્લાઓ તોડી નાખ્યાનું લખ્યું છે. વૈદિક સાદિત્યમાં ઉદના યજુઓ તરીકે વશે અને વશેનો સાથે પ્રયોગ કર્યો છે; ઉદને જ ચલવૃંદા કહ્યો છે. વશે જાદિ જાતિના હતા, તેથી વશે પદ્મ જાદિ જાતિ સાથે સંબંધ દુરાવનારી જાતિના હોવા જોઈએ. જર્મી વળનાર્થેનાં પર્વત ઉપર આવેલાં શહેરોને પ્રથમ નગર કહેવાનો પ્રવા પડ્યો હતો, તે કલ્પનાને તેથી પ્રુષ્ટિ મળે છે.

જોતેલ સ્થળના કહેયું નગર કામ રાજની રાજધાનીનું શંકેર હશે એમ જાણવામાં કહે છે, પરંતુ તે નગર ક્યાં જ્યાં હતું, તે જાણી શકાયું નથી. તે સિવાય રાજપુતાનામાં ચિત્રોડથી ૧૧ માઇલ દૂર નાગરી નામનું ગામ પાતળજામાજમાં કહેલી માખમિકા નગરી હતું, એમ લિલ્લ કરવામાં આવ્યું છે. તે સિવાય જનપુરના રાજ્યમાં નાગર નામનું ગ્રામીન શહેર હતું, જેનાં શહેરોમાંથી મહાનથ સાહેબે ૬૦૦૦ ગ્રામીન શિક્ષાઓ શોધી કાઢ્યા છે. તે સથળા શિક્ષાઓની વિષિઓ ઉપરથી તે શિક્ષાઓ ઇ. સ. પૂર્વે બીજા સદીથી ઇ. સ. ના ચેલા સંગ્રાતા હોય, એમ અનુમાન કરવામાં આવ્યું છે. તે સિવાય પળાનમાં દાકમાં જે કારા ગામ છે, તેનું જ્ઞાન નામ નગરોટ હતું. ઇ. સ. ૧૦૦૬માં મેદમદ વિઠ્ઠલીએ તે નગરોટમાં આવેલા મહામાવાના મંદિરને તોડી નાખી, તેની સંપત્તિ છુટી થીથી હતી. સાનગર સેકમાં હિંદુસ્થાનમાં પ્રાસાદે આવેલા બિનાઇ પ્રવાસી શુનકે પેલાના મંદિરમાં તેનું વર્ણન કર્યું છે. પરંતુ તે નગરોટનું મૂળનામ સુચંપુર હતું. ત્રિશટ રાજાનું ગોહરાણ કરવામાં કારણેને સાહાજ કરનાર ત્રિશટિલના રાજ સુચમાંના નામ ઉપરથી

૩. પત્તદ તદિદા મગરી જાનમુલેય :—એ મુતિના જાખમાં રહ્યું છે. સનમત રજ્યસ્ય કસ્ય ચિન્મદ્યેય : પુત્રો જાનમુલેય : સ ચ રામપુરોદિતલા મિલ્લે નગરે વસતીતિ નગરી ॥ (અ. ૨૫ ખં. ૫) તેવિરીય આર૧૧ (૧-૧૧-૧૮) માં નગર શબ્દ વપરાયેલો છે, ત્યાં તેનો જર્મી શહેર માય છે.

૪. Early History of India by Vincent Smith, 2nd ed, p. 83E.

૫. Coins of Mediaeval India, Vol. I, pp 162-174.

‘તે સહેરનું નામ સુઘર્મપુર ૪૫૫’ દર્શ. ૭ કાશિયા પોતે કાશિયામાં આવેલા વૈદનાથ મંદિરમાં કાશિયાથી બે મહસ્તિઓ જેની રચના સાધ ઇ. સ. ૮૦૪ (સાક્ષિય ૮૦ તથા સાકે ૭૨૧) ની છે, તેમાં તેનું નામ સુઘર્મપુર અથવા સુઘર્મનગર આપ્યું છે. ૮ તે ઉપરથી તે સહેરનું પ્રસિદ્ધ નામ ઇ. સ. ના નવમા સદ્દાના આરંભ સુધીમાં નગરકોટ નહિ, પણ સુઘર્મપુર દર્શ, એમ સિદ્ધ થાય છે. નામરેક જેઓની ઉત્પત્તિ મોઢામાં મોઢી ઇ. સ. ના ચોથા સદ્દામાં કરી ચકાવ, તેઓનું મૂળ નિવાસસ્થાન નગરકોટ દર્શ, એમ પ્રોફેસર દેવદત્ત કાશિયારે અનુમાન કર્યું છે, તે ઉપરના કારણથી ધરાવત થાય છે.

પ્રોફેસર દેવદત્ત કાશિયારે કર્યું છે કે-૪ સ. ૧૧૪૨ (વિ. સં. ૧૨૦૮) માં રાજાવેલી વઢનગરની ‘કુમારપાળ મહસ્તિમાંથી નામરણતિનું નામ મેળી પહેલું’ આપ્ત થાય છે. પરંતુ ધારવાક જિલ્લામાં જામપુર નામના ગામમાંથી સાત સેનેટ મળી આવ્યા છે. તેમાંના ચોમુદ્ધ રાજા ૫૪૦ નિઃકર્માદિત્વના સમયના ઇ. સ. ૧૧૦૨ ના સેનમાં નામરણક સંપત્તિ નામનું પ્રવલ્લ જાણવાથી નારકનગર નામના જિલ્લામાં હતું, એમ લખ્યું છે ઇ. સ. ૧૦૬૪ તથા ૧૧૧૨ ના કાનપત્રોમાં નામરણ મંદિરનો ઉલ્લેખ છે. તે મંદિર દક્ષિણ દેશરથરની નજીકમાં આવ્યાનું તેમાં લખ્યું છે ૨૪૮ ગુણાન્તર્ગત નામરણકમાં લખ્યા મુજબ મંદિરમાં સ્થિતી મળી હતી ૪૫૫ પછી, તેના વચ્ચે અઢમદનગરમાં જઈને વરણ દેના, તે સહેરનું નામ તેઓએ નગર રાખ્યું દર્શ. ૧૧ તેજ સમવાયમાંથી કેટલાક નાગર વાકણો ચામુદ્ધ રાજાઓના આગ્રવ લઈને ધારવાકમાં જઈને વરણ કરી. દશાવ તે વંદના રાજાઓએ તેઓને જૂરે જૂરે વધે ૫૦૦ ગામે કાનમાં આવ્યા કરી, અને તે ઉપરથી તે ગામોના વિભાગને નામરણક સંપત્તિનું નામ આપવામાં આવ્યું કરી. તેજ નાગર વાકણોએ દક્ષિણ દેશરથર મંદિર પાસે નામરણક મંદિર જામીયું કરી. બે એમ હોય તો અઢમદનગરથી ધારવાકમાં જઈને વચ્ચે જુદા જુદા રાજાઓ પાસેથી ૭૦ ગામે મેળવતા અને તે વિભાગનું નામ નામરણક પડીને સોઢમાં તેની પ્રસિદ્ધિ થતાં ગામમાં ગોઠા ૧૦૦ વર્ષ થતાં બેઠા. એટલે અઢમદનગરમાં ઇ. સ. ના ૧૧ મા સદ્દામાં નામરણની પ્રતિષ્ઠા અને સત્તા સારી પેઠે જામી થઈ કરી. આનંદેશના ચાલીસ ગામ નામના પ્રવચ્ચમાં મહાજ ગામના સારણ (દારણ) રેવીના મંદિરમાં દેવમિરિતા વાદવરાજ સિપલુના જ્યોતિરસાક્ષી અને નંદેવનો સાકે ૧૧૪૪ ઇ. સ. ૧૨૨૨ નો એક સિદ્ધાંત છે. તે સેન નામર વાકણ જ નામરે લખ્યો છે, એમ તેમાં કેટલામાં આવ્યું છે. ૧૨ તે ઉપરથી

૭ જાણુ સાધુ પ્રસાદેશજી કૃત આરતિ-અમળ (કિંદી), ખંડ ૨, પૃ. ૪૫૬.

૮ Epigraphia Indica, Vol. I, pp 104-112.

૯ તેજ, વો. ૪, પૃ. ૨૧૪.

૧૧ જુઓ પાંડળ, ઉત્કલ, ૭-૭૮ ૧૨ Epigraphia Indica, Vol. III, p. 118.

જાનદેવમાં તથા અદ્યક્ષનગરમાં તે નગરમાં નાગર જાણણી વસતિ હોવાનું જાણીત થાય છે. અને તે પ્રમાણે હજુ પણ તે પ્રદેશમાં નાગર જાણણી એક યતિ અસ્તિત્વ ધરાવે છે. આ અર્થથી દર્શાવે છેપરથી યુજનાત અને દક્ષિણની નાગર જાણણી યાતિઓ મુજ વડનગર જેનું તત્કાલીન નામ નગર હતું, તેમાંથી ઉત્પન્ન થઈ હતી, એમ સિદ્ધ થાય છે.

૪. જ. ના ૧૩ મા સૈકામાં^{૧૩} વૃદ્ધાધિપ અથવા ચૈત્રસિદ્ધિ નામના વૈદ્ય મૃચ ઉપર રીઠા લખનાર શ્રીકંદેવ જેઓ યાતિઓ નાગર જાણણ હતા, તેઓ કુટુંબવાચક નાગર યજ્ઞની બ્યુત્પત્તિ કરતાં નાગરાસ્ત્રમ વેષે મર્ષ નાગરમ્ એમ કહ્યું છે. "૧૪ વડનગર અને તેની જાણપાસના મુલક જાડુ જેમાંથી કુટુંબવાચ છે, તેના પાક ખાટે જાળે પણ પ્રસિદ્ધ છે તેથી વડનગર અને તેની જાણપાસના પ્રદેશનું નામ તેમાં વસતા નાગરો ઉપરથી ધારવાક ગિરિધાના નાગરખંડ સમતિની પેઠે નાગર પદ્યું" હતી, એ કેવળ જાણીત છે આ જનુમાનને, જાણે ૭૦ વર્ષ ઉપર થઈ ગયેલા પડીત શેષજીવતા રચેલા પ્રાકૃત્યદ્રિશા નામના અર્થમાંથી પણ પ્રુટિ મળે છે. તેઓએ પોતાના સમયમાં દિન્દુસ્થાનમાં જાતની જુદી જુદી જાણણોનાં નામો ગણાવતાં ઉપનામર અને નાગર દેશની જાણણોનાં નામો શરૂ અને વૈજા દેશની જાણણોનાં નામો સાથે મુક્યાં છે. ૧૫ તે ઉપરથી પણ નાગર દેશ બાદ અને વૈજાની સમીપમાં જાણે દેશ, એમ અમલ થાય છે.

પંજાબની વાચક જાણના પ્રદેશમાં નાગરનામની જાતિ જે પ્રદેશમાં વસે છે, તે પ્રદેશ પણ નાગરનામથી જાણણાય છે. ૧૬ પરંતુ પ્રાકૃત્યદ્રિશામાં કહેલ નાગર દેશ બાદ અને વૈજા દેશની પાસે હોવાથી, તેને પંજાબની વાચક જાણના નાગર દેશ સાથે કંઈ સંબંધ નથી. વળી તે દેશની નાગર જાતિ છુરરો જાણ વાપરે છે, જે જાણને દિન્દુસ્થાનની જાણના જાર્ય કે સેમેટિક જાણ સાથે કંઈપણ સંબંધ ન હોવાથી, તે નાગર જાતિ નાગરજાતિમાંથી ઉત્પન્ન થઈ છે, એમ જાણ તત્ત્વવિદ્ પ્રીવર્સનની ૬૮ માન્યતા છે. ૧૭ તે ઉપરથી પણ તે નાગર જાતિ અને તેના નાગર દેશને યુજનાત અને દક્ષિણની નાગર જાણણની યાતિઓ સાથે કંઈ પણ સંબંધ ન હોવાનું સિદ્ધ થાય છે.

જાનશંકર પીતાબરદાસ મહેતા.

૧૩ શ્રીમુત મજુનાયસેન કૃત મત્સ્ય સારીર નામના મુદ્ધનો ઉપોખ્યાત (છંદઃપ્રવ),

૪. ૫૪.

૧૪ ૬૬ માધવ અથવા ચૈત્ર સિદ્ધિ, જાનદેવમંત્ર મંથનાળા, પૃ. ૮૪.

૧૫ માર્ચેનો છાતૈવૈદ્યમંથુપનાગરનાગરી | quoted in the journal of the Asiatic Society of Bengal Vol. LXV, ૨ ૧. p. 118.

૧૬ People of India by H. Risby, 2nd ed, p. 395.

૧૭ Indo-Aryan Races by Ramaprasadchanda, pp. 767

પ્રાસંગિક વિચાર.

આજી પુરતકના પ્રથમ અંકમાં (જેનું સુદ ૧૪ અં ૧૬૭૫) પ્રસિદ્ધ સંજોગો નર્મી દેનેસનો વાંચી વિચાર સર્વે કે આપણા યાત્રિકનો પોતાના સ્વપ્ન પ્રવાસમાં તેમનાં પ્રત્યે માનની કાનણી જતાવાવ, અને તેમનાં હવનનું રમણક રહે, પરિણામે યાત્રિક દિતનાં કાર્યો માવ, એવા ઉદ્દેશથી અમુક રકમ કાઢી તેમાંથી મનાથી નિર્મણની યોજના કરવામાં આવે છે, જ્યારે તે કોઈ યાત્રિકનાં ઉપયોગી માવ તે માટે વિષવા બંદેનને સિદ્ધિ સેવાની અનુકૂળતા કરી આપવા માનણી કરવામાં આવે છે, વિગેરે પ્રવાસો સ્તુત્ય અને સંજોગોવિત છે. અને આપણા યાત્રિકનો સંજોગોની સ્થિતિ કારણવા કંઈક ઉત્સુક છે, એ પણ આ ઉપાયો સ્પષ્ટ માવ છે. પરંતુ આમાં પ્રથમ માત્ર એજ ઉપરિસ્થિત માવ છે કે આધારણ રીતે પ્રશ્નો પોતાની પત્નીની કથાતિ દરમિયાન આવા વિચારોનો અવિચાર્ય પ્રેરો કરાવતા નથી. અને વ્યવહારમાં તેનો કાલ પલ્લ મરા દેતા નથી તેનું શું કારણ હશે, તે અમળતું નથી. પોતાની પત્નીનો અભ્યાસ શું છે તેજો શું નામે છે અમળતો ઉપયોગ કેમ થતો છે, વિગેરે તેજોને કદિ પુછવું છે વળી તેનામાં સિદ્ધિ વધારવાની અભિલાષા છે કે નહિ, તે જાણી તેજોનો સંચાર ઉત્તમજન કરવા અને કુટુંબ તથા અધાનમાં યોગ્ય સુશીલિત થવા કદા ઉપાયો લીધા છે જ્યારે પોતાના સામાજિક પ્રવૃત્તિઓના વિચાર તેજોની પાસે અજાણ્યા છે કોઈ માત્રની સ્ત્રી ઉપયોગી સરકારમાં જ્યાં સંમતિ કે અનુકૂળતા આપી છે તેજોને અચળ, પણ ઉત્તમજન અપાણું છે આનો અર્થ નકારમાંજ આવશે, કદાચ કોઈ સામી દલીલ મુજબ કે સિદ્ધિ વધારવાનું કાર્ય પતિનું નથી; એ તો માન્યને ત્યાં અભ્યાસમાં યાદ અનુભવે, એ એક કસ્ટમ કરવા જેવી જાણતો છે. પરંતુ જે સિદ્ધિ કે કોઈની આસ્વાસનામાં મળે છે તે તો આમાંનો પાયો છે. અલગત, ઉચ્ચ સંસ્કારના બીજો ત્યારેજ રેખાવ છે. પરંતુ પછી તેનું પોષણ કરવું, વિકાસ કરવો વિગેરે પરિપક્વ દશમાં આવવા માટેનું કામ પતિનું જ છે, એમાં કોઈ ના કદી ચક્રી નહિ. તેનો કાપલો કરસતીજમાંથી વિભાજનરનો લાભ તે તો આર્જીત થશે કે અત્યંત અલ્પસંસ્કારીને વિભાજનરની કોળણથી તેમના કુટુંબની જાળ કેવી રહેલાઈથી ઉદ્ધેશી શકાય? આમાં પણ પાછી દલીલ ઉભી થશે કે અમે કંઈ ના કદીએ છીએ ને તેજો વાંચતા હોય તો જી ઉપયોગી અભિક્ષેપોપદીઓ વિગેરે બીજા બીજાં આપનો પ્રારંભીએ છીએ, પણ એ સોજો સમજે છેજ કદાં આ જાણી દલીલ વાસ્તવિક નથી. આપણા ચુદ્ધચારમાં સ્ત્રીનો કોઈ રીતે રહે છે, તે પ્રથમ જાણી લઈ કુટુંબવ્યવહારમાં નહતી મુશ્કેલીઓ થોડે પહેલે જાણે દર કાંઈ પ્રશ્નો વચ્ચે કંઈક અનુકૂળતા કરી આપવાની જરૂર છે. જ્યાં સુધી પ્રશ્નો વચ્ચે ઉત્તમજન નહિ મળે, અને રીતસર વધે આપી પ્રજાજાપાત કહેવામાં નહિ આવે, ત્યાં સુધી સ્ત્રીનો પોતાથીજ ઉપયુગ કાઢી કરી શકવાને અધિકારન થવાનો અર્થ નથી. કદાચ કોઈ દિવસવાન બંદેન હોય અને પોતાના વિચાર હવેજ પરાવતી હોય અને

તે કંઈ કરવા દેવાર થાય, તોપણ તેઓને પછી રીતે મુશ્કેલી અનુભવવી પડે તેમ છે, બીજી બીજી રીતે સંબંધિતું પડે છે. માટે પ્રુપોઝિટિયોન એક જાતની જવાબદારી માની ફરક રીતે તેને તેવી દિશામાં દોરવાની જરૂર છે. નહિતર ઓછો પોતાની ચોક્કસતામાં વધારો કરી સ્વજનથી પોતાના વિચાર લેખો દ્વારા નફોળા પ્રમાણમાં અંકત કરી શકે, તે બાજુ રાખવી અને તેને માટે બહુસાધ દર્શાવો એ વર્ધ છે.

કમ્પ્લેક્સ કાઠીયાવાડની સમસ્ત બહેનો તરફથી ગણનાજીકના આર પાંચ લેખો આવે છે, તેનું કારણ પણ ઉપરોક્ત છે. ખરી વસ્તુ સ્થિતિ યુ છે, તે તથાજવાની જરૂર છે. ઓછો કરી સ્થિતિમાં રહે છે, તેનો વિચાર કરીને તે જાણી સામાજિક વાચન કરવાનું જાતી સ્થિતિ નથી, ત્યાં નિર્મલ જાણતા બેઠકથી ચોક્કસતા કરાવી આવે છે એ તો સામાજિક સ્થિતિ સમજાતા હોય, તેનાથી સમજી શકાય તેવી જાણત છે.

હવે જો કે સમજી ઓછો તેવી છે, એમ કહી શકાય નહિ. કારણકે મહિંદા મહિંદા તેના બહેનો છે પણ ખાસ, કે જેઓ નિર્મલ જાણી શકે છે, સારા વિચાર ધરાવે છે અને તેઓ તે તરફે અનુકૂળતા પ્રાપ્ત થતાં સમાજની ફરકાર કર્યા વિના પોતાના વિચાર વર્તનમાં મૂકવા લીધેલ કરે છે પણ ખાસ બહેનોની સ્થિતિ યશી કોઈકી ધાય છે, કારણ કે તેવી રીતે બહાર પડનાર બહેનો કંઈક સામાજિક કીચકાક કરે, લેખ લખે કે ઓ ઉપયોગી સરવાળાં જોડાય તો તેનું કેમ જાણે કેમી સજા ન હોય કે ઓએને માટે એ જાણાજીવ વર્તન છે એમ માનવા હોય તે. જુદી જુદી રીતે ટીકાના પ્રકારો કર્યા કરે છે, અવરોધ છે, નિન્દે છે. તેમ જોડેલીજ પતનું નથી. પણ બહુસાધ જેવી વાત તો એ છે કે તે નિચારી ઉપર ન શામે તેના જાણેયો મુક્તા પણ અવકાશ નથી. આ કંઈ અવિચારીક નથી, પણ અવકાશ લખવા પછી જોએલા છે અને તેવી સ્થિતિ ઉત્પન્ન કરવાનો હોય ઓએ કરતાં પ્રુપોઝિટિયોન વધારે આવે છે, કારણકે ઓએ કદાચ અસહનતાને લીધે અને ખરું જાણવા વિના વાત કરવાની રેવને લીધે સંબંધથી વાત કરે, પણ પ્રુપોઝિટિયોન બીન પાવાદાર વાત માની તેમાં દોરવાય છે, એ તો પોતાની સાતિની બહેનનાં બંધિત જીવન ઉપર હાનિ પહોંચાડે છે. એટલુંજ નહિ પણ જાણી સાતિની નૈતિક પ્રતિષ્ઠા ઉપર પણ પ્રકાર કરે છે. ખુબી તો એ છે કે તેમ માનવામાં જાણે મોઢાઇ માનવા હોય કે “એમાં જાણે યુર એ તો એવાજ હોય” તેમ માની લઈ જાણી સાતિને ઉતારી પાડે છે.

હવે જા વિષય જાણવામાં વિષયનાંતર થઈ જાય તેવો છે. માટે મુખ્ય વાત એ એજ છે કે પ્રુપોઝિટિયોન પત્નીને તેમની ઉપરનિર્ધાર ઓ ઉપયોગી તમામ જાણથી વિમુક્તિ જનાવવા પ્રમાણ કરે અને રેવવસાત્તેમ (પત્ની) નું સત્ત્વ યાય તો પછી તેમની અને પોતાની ઇચ્છાને પરીપૂર્ણ કરવા જાતર કંઈક છનાથી નિર્મલ કે જેવી જાણ બીજી ધોળના તેમના રમારક તરીકે કરવામાં આવે તો કંઈક અર્થવાળું કહેવાય. નહિતર આવે તો એક જાતની ફેશન જેવો અવકાશ માધુ થવો જણાય છે.

સૌ. એક બહેન.

પોરબંદર

કોલેરા.

કોલેરાને સંસ્કૃતમાં વિસચિક્રા, મહામારી, પટ્ટી, બંગોળમાં ઠોલેરા (Cholera) યુનાનીમાં હોડા અને ઇંગ્લેન્ડમાં 'કોમળીયુ' કહે છે. તેના બે પ્રકાર છે, ૧ થો નાબ ૨ જો બામ (૧) નાબ ને ચોક્કસમાં યાદ તેને નાબ કહે છે. (૨) બામ ને મને ત્યારે યાદ તેને બામ કહે છે.

બામ વેલક સાબકારો બાને નકરતગિના વિકારોમાં એક પ્રકારનું બાબુ માને છે અને વાસ્તવિક જોતાં તેમજ છે. પરંતુ બા બાબુ ઓધિ સામાન્ય બાબુથી યતું નથી, પરંતુ એવી એવી જાતથી એકાએક રોગ ફાટી નીકળવા સંભવ છે.

જો માણસ નિર્ધમિત બાહ્યરનિહાર કરે છે તેને બા ઓધિ થવો શક્ય નથી. રવાડુ ઇન્દ્રિયને તામે યતું, વામ્યા પદાર્થો ખાવાથી બા રોગ ઉત્પન્ન થાય છે. તેમજ બા રોગ વાસી જળ તથા વાસી બોરાકના સેવનથી મલીન જમાના રહેણાકથી ઉત્પન્ન થવા સંભવ છે.

કારણ—બા રોગનું મૂળ કારણ એવી હવા તે પાણી મારફતે તેમજ પ્રક્રિયા દ્વારા તેમજ રાજકલત સહ કારણ થાય છે. બા ઓધિ થાયતો હોય તેવા વખતમાં બાબુના વિકારી દરદીય. દુઃખેલો કરે છે.

સંક્રમણ—બિહનો—ઝડો, ઉલટી, તૂપ, રુગ, પીડીયા દુખાવો, મસ્તકબાધિ, બાબુ દુઃખ=(સહ), ઝાડકાં, તાણ, ચહેરાનો રંગ બદલાવો, ડેટલીકપાર કંચારી, હાથમાં બાને માથામાં ઓધિ, હોઝરીમાંના બનાજનું પચન યતું પટેલો કાઢી જેવા રસ ઉત્પન્ન થઈ જવન—વાયુ સહ બાહરો જણાય છે. બાને દરદલાયુ કરે છે. કરોડ તથા ઘરીર લાકા જેવું થઈ જાય છે. બાને બા એર પૂર્ણ થોલીમાં પ્રવેશી જાય છે, ત્યારે થોલીનો રંગ લાલ બને થોલી સાથે જુદો કરી નામે છે. મેત રંગ ના લાગ તથા ઉલટી થાય છે.

સાધ્ય સંક્રમણ—જો દરદીના હાંત, નખ, હોઠ, કંજા પડી જાય તથા કારવાર કરનાર માણસને બોળખી થો નહિ—આવાજ કીણા થાય, આંખો ઉઘી ઉતરી જાય, હાથપગ નરમ થઈ જાય, તેવો દરદી સાચેજ મરે છે.

સાધ્ય સંક્રમણ—જો દરદી સુખારા પર બાને તો પેશાબ છુટકો બાને છે અને હાંત અને તૂપા થાન્ત પડે છે, ઉલટી ઝાડા થાય છે અને નાડીમાં તેજ બાને છે, બાને સ્વર થોળ થાય છે.

સારવાર—કરનાર હિંમતવાલો હોવો જોઈએ.

૧. કપૂર—આવામાં આપવો, દરદીની આમડીપર મસજવો. તે(કપૂર)નો દરદીના બોરાકમાં ધૂપ કરવો.

૨. કપૂર બામ ૧ હીંગ બામ ૨ મરી બામ ૩ જલુ લાલુ બામ ચાર બારીક કરી મને થાલની ઝેણી જનાવવી; જનુપાન-દહીં માથા-પાયા કથાકે.

૩. હીંમ ભાગ ૧ મર્યા ભાગ ૨ જલજ્ઞ ભાગ ૪ પાણીમાં મિશ્ર (વાદી) પાંચ તોલા હીંમમાં મેળવી દર પા પા કલાકે ચોક્કસ પાણી—આ નોડે ચાલતું રૂઢારદર પેઢપર જાને પતની ખીંટીપર જમાવતું.

૪. મોરચુપુ ૧ રવી ભજમો ૧ લોસો—જારીકારી તેમણી ચાર ભાગ પાદી દહીયા પાણી—ઉપર પ્રમાણે પચાસર મારવું.

૫. કુંજાવળી કાંઈ એક તરીખી દાણા ૭ મેળવી દરની પાણીની તરફ પ્રમાણે પાણી સાથે મેળવી પાણી.

૬. હળદર ૨૬ આવીભાર ખાવાનો કળાજુનો મણોડીમાર સાધારણ ઉના પાણી સાથે પાણી.

૭. કાંઈ ઘીરાખણા એ તલુ તલુ વાળ જારીજી ના ભર્ષી રવી—લેની ચાર પદી કરવી દર પા પા કલાકે પાણી સાથે

૮. રૂઢાવની યુટિકા—સાવડીન, કુદ, પીપર, ત્રિફળા (દરડે ભેડાં બાળિયા) વજ્ર, મળે, શીશામા જાને વજનાય (કુદ કરેલો) (વજનાયના કુદા કરી પેદલીમાં જાંબી જે મૂતમાં તલુ વિવધ યુગાદી લેવી, એમન ચેજ નદસાવવું) એ દસ વસ્તુનો મુકુંને જોમૂતથી કુદી રવી પૂર મેળવી વાળવી.

અનુપાન—ખાદાનો રજ, માત્રા દર ૬ કલાકે એક મેળા.

૯. લાધુ કુંજાવડ રજ—

શુદ્ધ મંધક તોલા ૨	સંમગ તોલો ૧	ટંકણ તોલો ૧
" પારો તોલો ૧	મરી તોલા ૨	ભર્ષીય તોલા ૨
તોલ લરમ તોલો ૦૧	મિત્રક મગ તોલા ૨	પીપરી મગ તોલા ૨
	કુદ તોલા ૨	

જઈને ખાંડી લીધુના રસની સાત સાવના ડેરી (૭ વિવધ યુદવું).

અનુપાન—પાણી જલવા તકે ભજમ કાંઈપાણુ સેકેલ છઠ્ઠ મળવા લિં.

માત્રા—વાલ ૧ થી ૪ વાલ પવેલ.

(નંબર ૮ તથા ૯ ની જોખથી એકાંદર આપે મોગ્ય ઠિશાનત સાવ બધ પાક-

વધમાં આવશે.)

૧૦. ભજમ તેલમાં મઢી કરીરપર યોગવાથી ઠંકુ મજેષુ કરીર ચરમ સાવ છે.

૧૧. ટંકણમાર કુદમાં પાદી ખીનાથી કાંથેરા તથા ઉઘડી મટે છે.

૧૨. પત્રે તેલ ચોળા મંધક કેસાના રસમાં પાતી.

૧૩. ઠોમની રવાળ લુના એજ સાથે મેળવી દર તલુ કલાકે ૧ મેળા.

૧૪. લુની ઉઘ, લુની નગાડ, મગાં મરી, મિથન લખપૂર લખ પાદી ચણીજા

મોર નેવડી ઝાળી વાળી (લીધુના રસમાં) દર કલાકે.

૧૫. એલમીનાં ફાલરાની ચા. નવાવડ—દેર પાણીમાં એ તોલા નાખી

ઉઘાળવાં અધુ પાણી રહે સારે ઠંકુ મજે ઉઘારી પાવું. કાંથેરાની તરફમાં ઉપયોગ કરશે.

સુઆન્ય ઉપાય—

૧ રજીરીક એથાનિય એથામેરીક ડીપ ૧૫, રવીરીક ધવર નાકડાથી રીપ

૨૨—૬૨ જામે કલાકે આપવા.

૨ સદસ્યસુરીક એસીક રીસ્પુડ ટીપા ૧૦, કારખોલીક એસીક ટીપુ ૧, ટીકચર આયોદીન ટીપા ૩, કવોનાઈટ ઝેન ૫, એકવા કેમ્પર આઈલ ૧—મીમલુ કરી આ રોકના તલુ બાંજ કરી તલુ કલાકે પાવું.

૩ ટીકચર આયોદીન, સ્પીટ કેમ્પર, ટીકચર રખામે—દરેક આઈલ એક એકે જાના—૬૨ કલાકે દ્રામ ફે ધી ૧ સુધી આઠો કલ્લી નંધ યાવ લાં સુધી નાનાં આઈલને ટીકે ૫-૧૦ મીનમ આપવા.

૪ એરોમેટીક પાઈકર એક વોલ—એ ધી ફક્ ઝેન પર્વત આઠો નંધ ન યાવ થો ૬૨ મે કલાકે ફક્ ફક્ ઝેન આપવો.

૫ ટીકચર અરક (Mittak) ૩૦ ટીપા, ટીકચર કેમ્પીકમ ૨૦ ટીપા, સ્પીક એમો. એરોમેટીક ટીપા ૨૦, આઈલો રસ ૧ વોલો, દરેકેન્ટાઇન ૧૦ ટીપા, એકવા ચ આઈલ—આ મેલવણીના દરેક બાંજ તલુ કલાકે આપવો સાવચેતી રાખવી.

૧ હુસીમી ઉપાય—

૧ જલાર (નિર્વિધી) અર્ધા પેલાભાર પાવો.

૨ એરોમેટીકો પત્થર ૧ વાલ, એરી નાગોએર ૧ વાલ, પપીકો ના વાલ આલુ ધીન સુભાજનજર્મા વારી ૬૨ જામે કલાકે આપવું.

૩ સીકંજળીત સ્વાદા—સુભાજનજર્મા વારી પાવી.

૪ ગરીચી (એક જાતી જોળ દ્રાક્ષ) તેનું પાણી ૬૨ કલાકે પાવું.

૫ અડીએ ખાર-ફુધર્મા વારી આપવો.

કોસેરાની ઉલ્લી—ફુમળોનો રસ સુંધાકરો, સોમ્પોદર પાવું, નાડીર્મા સક્તિ હોય તો સારેનમના ૧૦ ટીપા મેલવણ, નાડી મંદ હોય ત્યારે આઈલો રસ આપવો. હેલ્લી જલુ હોય તો કલ્લી બહામના મમજ સાથે વારી મમજા પાણી સાથે પાવું.

તરસ—દવાવવા માટે સોમ્પોદર, બરહ, મેળા આ પાવી. એમથીના ફાલરાની આ પાવી. વરીઆળીનું પાણી પાવું, પાણી નંધ ન કરવું, તેમજ જલુ મરમ જોવણ નહીં આપવું.

પિસાઆવરોધ—કેસર્મા જાતી બાંધના, મરમ પાણીનો મીઠ કરવો, દરડીને કમર છા (કઠીરનાન) મરમ પાણીમાં એસાવો. એમથી તથા ચિનાઇન પાણી સાથે આપવો.

પીટ ચરવું—કામના અવરોધ યદ્ય ચરે તો હરે કાલખાર તથા હીમજાઇક ની ફાળી આપવી. કેરટર જોઇલ તે એરંદીજી શુદ્ધ સંકના પાણી અ.વે આપવું.

૧ જોરકર મોકજવાધા વી. પી. ધી પાઇવવાર્મા આવશે.

તળવાનું ટેકલું—“ મી મેવરકર જોવણઅમે ”—નિશા.

કિમત વોલા ૧ નો ૧ આનો.

અમરકાવવાના ઉપાય—સંજીવન યુક્તિ નિલ સવાર સંજી પાણી સાથે સેવી. અમરકાથી એ મોસમ ચાલતી રોગ સારે ધરમાં તેવાર રાખવા આવશ્યકતા છે. કંઈ ખજાર પાતી નથી કે ક્યારે દરદ નહીં આપે તો પછી તેમ છે તો અમરકાથી “એતાના મુખી જણ મુખી” વાવડિયાના અંદરના મીઠા તથા નેત્રીમધની દારૂ દમેલાં એ જાની સાર કરવી.

વિશેષ સુચના—જા દરદો ઉપદ્રવ થવા લાગ્યું જિન્હો અણુપાંકે તાજડોજ અમરકા કહેલાં જોવામાં રોગ તો ચોક્કસ નહિ તો ડોકરી કે વેલો મદદ લેવી. ક્યારે કમરી જનતાં સુધી જામ નહાય અમર આડો જોડો કમી ચુના સાથે દવાવવા.

હુવા શુદ્ધિ—મુખક, નાલકા, ગુચ, લીમડો, મોખાન, કપુર, જાજ વગેરેનાં ધુપ કરવા દમેલાં કરવા. કુચળીના હારકા, માળા, ચોરિયા, દર ખીરીએ લટકાવવી. લીંગમના લુમખા લટકાવવા. અણુપાંકી ધુપ અમરકા લીલાખાણી ધુપ મળે તો કરવે. મુખક વગેરેને માટે જનતાં સજાઈ જગરવી. વાકાના પ્રકાશનો ઉપયોગ દમેલાં કરવે. અર્પાંત બીજાનાં તરે નાખવા. હોમનો હુમાડો કરવો વગેરે.

પ્રથમ પ્રથમ—પર-આવા દરદોને કંઈ આવા આપી ચકાવ નહિ તે દરદ ચાન્ત થયા પછી અર્પાંત કુમસો ચાન્ત થાય ત્યારે જાદ મરતુ ધુપ સિંધી ચોખા, મોળી આ, સાણ ચોખાની કંઈ મંત્રનો ધુપ એ આરેગતા અમરકાનારે. ઉત્તમ ઉપાય છે. સાથે લોણ (મળી) તો રજ કહેરવે. ચારી રીતે આરામ થયા પછી જુના ચોખાની રાગી તથા મરતુ એસામણ, ગુચાર તથા પલવધનું સાક ખાવું. સરીરમાં સંક્રિત આવે ત્યારે મરમ પાણીની નાનું. ખટાક મીઠા-જાદ તાણ કેળાંતો આદમો, ખાંડાં લોણ, કુચળી વગેરે દાવદારકા છે. ક્યારે જાણી ચીએને ઉપયોગ જનતાં સુધી સંજાણી કરવો. જાંબાના વાલણમાં રાગેલી જરી રાએમ પાણી તેને ચોવીજ કલાક વિત્યા જાદ આ રોગની યજુમાં ઉપયોગ કરવો.

અપ્રથમ—પરવામાં સારે ચીએ, વી તથા વી ની ચીએ, રનાન, મેથુન, કસરત, અમનું કાર્વ, દારૂ, મરપાન વગેરે ન કરવું. તમાકુના બસનીએ તમકુ તજાઈ જાંબાના કે વાંછી જનાજ આર્પાંત નહીં તેમજ એ જાગુમાં સજાળથી પાચક ચીએ ખારી. પરમાત્મા મી રુચિંદ અગ્રવાન સર્વ પ્રાણી માનને જાનંદમન આરોગ્યમથ સર્વ રીતે રાએમ ન કરવું.

ઉપરના ઉપાયોમાંથી અનુભવેલા અનુભવી ઉપાય જા પત્રમાં “મી ચિન્મય વેદ”ના મથાળાથી જણાવવા મમ આપસમાં જાવે છે. ઇતિ રુચિંદ.

મી ચિન્મય વેદ

મી મેલો છવાસ વર્ગ

મીદા

મી મેવરકર જાનંદ સુખ,

રાજા શ્રી ગીરિધર મહાદૂર વિરચિત—

“ રાજ વ્યવહાર પારિભાષિક કોષ: ”

અર્જુન ભાષાનુવાદક—૨. રા. શ્રી રેવચંદ્ર પેઢીદાસ બાટ.

શ્રી શં ગિરિધરં સ્તુત્વા । નત્વા વિશ્વેષ સદ્ગુણ્ ॥

ગીર્વાણ સ્તેષ્ઠ સદ્ગુણાં । પૃથક્કરણ મુચ્યતે ॥ ૧ ॥

શ્રીમાત્ ગિરિધર દેવને સંભારીને તેમજ સદ્ગુણ શ્રી વિશ્વનામજીને પ્રણામ કરીને આ દેવ ભાષા (સંસ્કૃત) અને વપન ભાષા—(હારતી, આરતી) વગેરેના સંબંધો ને કે ઉક્ત કોષમાં છે તેનું પુષ્ટકારણ કરાવે છે. એ રીતે મંત્રજ સ્મરણ કરીને સુવાગિરી રૂપ ગિરિને ધારણ કરનાર અને તેથીજ ગિરિધર નામ સાર્થક છે, એવા રાજા મહાદૂર ગિરિધરજીના કરેલા કોષનું અન્વરતી ભાષામાં વ્યાખ્યાનિ પુષ્ટકારણ કરાવે છે.

હરકોષ મંથ પ્રશિક્ષિત મૂર્તિ તેના વિશે અનુપમ અનુભવ એટલે અધિકારી, વિષય, સુખ અને પ્રયોજન જણાવવા એકજે, જે હાથ મસ્તાવન રૂપે સખાવ છે. વિષયના પેટામાં તેના કર્તાની હકીકત મથમાં આવતી મુદ્દાની વાતો અને તેનું અહમ્મ્ય દર્શવવાનું હોય છે. મારે પ્રથમ આવજે યારવીર ભેજકનું ટુંક વર્ણન આપીશું.

રાજા ગિરિધર મહાદૂર સુમખ્યાત રાજા હમીદારામના સગા બાઈ હતો. રાજા હમીદારામ મહાદૂરે દિલ્હીના મુગલ સરકારના મહમમદાદ (ઇ. સ. ૧૭૨૨ ના વર્ષમાં) ની ખાસ મહેરબાની મેળવી હતી, અને મહાન ભોરનજેને પર્સ દેવને લીધે કૂતાલી જીતવાને રાખલ ક્યો હતો, તેની માફી અપાવી જમસ્ત કિંકુ પર્સ ઉપર અધાધારણ ઉપકાર ક્યો હતો, કહો કે મેટું જમવડન અપાવું હતું, અને પ્રવામમાં દિલ્હી સમરાની સ્વરેસમાં પોતાની અમલ શર્તિ સપાદન કરી છે, એવા એક વીરવર અનિવાર્યભાષના બાતા રાજા ગિરિધર મહાદૂરે ઉક્ત રાજા હમીદને સાદિલ સેવા જાણવી છે, એ કાંઈ જોછા મહત્વની વાત તથા એ વિશે આગળ નિર્દેશ કહેવામાં આવશે. પરંતુ તેજો કોણ અને કર્તાના વતરી હતો, તે અણતું અમલતું મધ પડશે.

ભાષાની ઉત્પત્તિ કરવામાં અન્વરતમાં કોષપણ કોષને પહેલું માન હોય, તે જાગર જાતિને છે. આજ અન્વરતી ભાષાને મંથ બંધાર જુઓ તે આ વાત જાનાયે

* એઓ પ્રથમ અર્થોખાના સુખ દના અને લાંબી તાલવા દેશના પ્રતિનિધિ સુખા નિમાયા હતા. તેમને “ મીર સમધેરનો અને રાજા મહાદૂરનો ” એવા નામ જણાઈ તરફથી મળ્યો હતો. અને “ પંજડજરી મતસજ ” એટલે પાંચ હજાર સુવારના અધિપતિ હતા.

[સિક્ક મસે, અને આ મંથના લેખક પણ વઢનગરા નાગર શ્રી સૌરાષ્ટ્રના મંજલપુર (મંજરાળ) ના બ્રહ્મણ વતની હતા, એમ જણાય છે.

છેદ કૃપાથી તેમના મોટા શાક્ર છનિશારામ અને પોતે દિલ્હીના પાલસાદની સેવામાં જોડાયા. અને નિભયરત તેમજ કાળજીથી દિવાન તથા સુખા તરીકે અખમત મયા. રાજ્ય જઠાદુર છત્રીશારામ પહેલા અસ્થાપાદમાં યુખ્ય સુખા હતા. તે વિષે કહ્યું છે કે:—

સીર્ષરાજ પ્રમાણેષ । રાજ્યં મલ્લાજાગરમ્ ॥૧

નાગર જ્ઞાતિ પુલ્લેષ । વાસ્તવ્યાઽન્મંતરેપિચ ॥ ૨ ॥

શુભં ભવતુ કલ્યાણ । શ્રીરસ્ત્વિતિ મસોસ્તિતિ

સીર્ષરાજોઽવિચલં । રાજ્ય મહારાજ નાગર ॥ ૨ ॥

આવાર્થ—અર્થા તીર્થેના રાજાશ્ચ પ્રવાજને વિષે જણવાન નામરતું રાજ્ય છે. એ નાગર. વાનમરના વસનાર અને અન્મંતર વર્ષેના છે કલ્યાણ માટે, શાક્ર શાક્રે, લક્ષ્મી દળે, અને મલ્લા હળે । વળી તીર્થેના પ્રવાજને વિષે મહારાજ નામરતું રાજ્ય અવિચલ તથા । (આ લાંબા ગરને આથી રાંદ છે.)

ઉપર અમાણેની ચારે દિશામાં દિગંતકર્તિ પામેલા રાજાજઠાદુર છનિશારામ પછી અપોખ્યાના સુખા આ મંથના પ્રયોજક રાજા ત્રિશિધર જઠાદુર યોગવા હતા. એજ શાક્ર ઉપર ચઢેનસાદની અંતર પ્રતિ અને વિખાસ હતા.

રાજા ત્રિશિધર જઠાદુર માલવાની સુખાગીરી વખતે જન્મજનતા કિસો અંધારી મજાસુત કષતિ લેખ બાળે પણ તેની કાર્તિના પૂરાય બાપવાને તાળે છે.

માલવા છત્રી લેવાને અને દિલ્હીની ખાદસાદી ખાદી ઉપર શાક્ર છત્રપતિનો જાતેના—શુકો રાખવાનું મહત્ત્વ પરાજય કરવાનું પેલા બાજરાવ જમામે પણ લીધું, ને મોટી ફોજ માળવા રસ્તે દિલ્હીપર મોકલી, તેની સામે અપ્રતિહત જલથી પૂર્ણ સ્વામી કાક્ષિથી માલવીય સુખા રાજા ત્રિશિધર જઠાદુરે મે હળાર લશ્કરથી મુઠ્ઠા કર્યું. ખજુ મરેડી લશ્કર મળું હવું. બાણીમેર દિલ્હીની સહાય વારંવાર માગ્યા છતાં બાણી નહિ, તેમજ ખાદસાદ પડે એસજારામી એકલે પણ વાપર્વા છતાં બાણીનારનીરે રલ્લમત્તી વેલીમાં પોતાના પવિત્ર દેહનું જલિદાન બાણી. ને વીર રાજ્ય સુખની પેઠે જામે પમલે મતઃપ્રાણ થપેલ. આ રીતે પ્રાણ તજનાર કેવલ્ય મોક્ષ પ્રાપ્ત છે. કહ્યું છે કે:—

દ્વાધિમૌપુરુષૌલોકે । સૂર્યમંદલ મેદિનૌ ॥

પરિમાદ્ યોગયુક્તમ્ રમેષામિદ્ધો જનઃ ॥ ૧ ॥

* નૌરક્ત પાનું ૧૨ સં. ૧૭૭૬ પ્રવાજ. + સામેરપિંહત પાને ૧૪ મે.

૧ એ વિષે ઇતિહાસકર સૈયદહુસૈન-મુશ્કેલીન તથા માલકમ સાહેબ બારે તારીફ કરેછે. સુખા મેમોરલ્સ બોર્ડ સેક્રેટ ઇમિશ બોર્ડ માલવા પુસ્તક ૨ સુ. ૫૪ ૬૪.

તકર્થ એ છે કે—જા' કુનિવામાં સુવેદ્યને ભેરીને જનાર એ પુરુષ છે. યોગ્યુક્ત સંન્યાસી અને બીજે હાથના નેતાનમાં સામે પક્ષે મરનાર. તેમાં બીજા પક્ષમાં રાજા ત્રિવિધર નહાદુર ત્યાંથી રહે-જ્યા સ્થળે જ કહેવું એકાએક કે રાજા ત્રિવિધર નહાદુરના અતિજા અને શીઘ્રત યનિધારામના પુત્ર દયાનંદાદુરે પક્ષ જોઈ પ્રમાણે ઉત્તર સહીને દિવ્ય કીર્તિ મંપાદન કરી હતી. એ દયાનંદાદુરના દેહિક સુરાદ્યના પ્રખ્યાત દિવાન અમરજી હતા. એમનામાં જે યતીરતા અત્યંત હતી, તે એકાએક પક્ષના વીજ વાસાનું પરિણામ હતું. એજ અમરજી દિવાનના પામાં "સુદા બાવા" નામે યંકરનું તેજસ્વી અંગ હતું. તે બાદશાહી અખતામાંથી રાજા યનિધારાજને દુષ્ટિદાનમાં ખાસ મહેરબાનીના ચિહ્ન હાથે મળ્યું હતું. જે અમરજી બાદશાહના વખતથી રિસ્તીના અખતામાં હતું. બાવા મહિરખ બાણથી અખૂટ દ્રવ્ય અને કીર્તિ મળે છે એજ અસ્તિત્વ આપે માને છે. વળી પ્રમુ મંત્ર અને ઉત્સાહક્રિયા એ જણવાનાં દરેકાઈ મહાનકારની હિદિ (વિષય) કરાવે છે. એ મળે વાનાં રાજા ત્રિવિધર નહાદુર અને તેમના દોઢા બાઈ રાજા યનિધારામમાં હતા, એવું તેમજ અરિષ્ટ ઉપરથી સહેજ અનુમાન કરાવે છે. વધારે પ્રશંસનીય વાત એ છે કે— પરી કાંતી બાદશાહીના વખતમાં અરેકાર ત્યાંથી રહેથી તાવારના મંવજી મદદનાં આદિત્યનો અખતો પક્ષ ભાપૂર કરવાને તક લેનાર મુઠવીર પુરોમાંના મોઢાજી નીકળે છે. રાજ્યવધારમાં સરથતાથી વધારે સાવ લખી જણાવાય, એવા ઉદ્દેશથી આ મંવજી ઉત્પત્તિ મળે હતી, એમ કાજે છે. મલકારમાંથી નરીન પ્રકરનો કાજ અખતાર તે સમય પંક્તિ દોષ તેજ અજરક્રિયાથી સંકરનોતી કસોટી કઢાવી પૂર્ણ પ્રેમથી તેનો પ્રકાશ કાપમ સચવાય, તેથી સુખવરમા કરી બાપા-મંઠાર સખેક કરે છે, એ કાંઈ એકા મહત્વની વાત નથી. આ મંવ ઉપરથી રાજા નહાદુર ત્રિવિધરજીની રેઠી વિદના હતી તેનો અપાસ વિદ્યજનોને કહેજે મળે આપરી.

હાલ બાવાની દત્તિ મારે અનેક પ્રયત્ન આથી રજા છે, આદિત્ય પરિપોષ ભરાય છે, જુનાં અવસર્નાં પ્રત્યક્ષ હાથવા લાખાં છે, પારિમાણિક સંકોના (ઈંગ્લીશ સુજરાતી) કોષ્ટ રચવાના પ્રયત્ને આથી રજા છે, તેવામાં આ પ્રત્યક્ષની પ્રતિષ્ઠિ બાદશાહી મળે મારી. અને પ્રત્યેક લાઇસેરીમાં અંકારપ મળે પાટી. ઉર્દુ શાગાન સિદ્ધિ અધિકાર પરત્વે એટલે તેના સુસમાદક તરીકે કહીએ તો હાઈકૂમના વિધા-ચીજો ટેનિંગ કોલેજોના ને અગ્રેજી કોલેજોના વિદ્યાર્થીઓને તેમજ સુન્દર અવાની અભિરુદ્ધિ ધમ્મનાર વિદ્યજનોને તિ મહુ ઉપયોગી છે. જેમ અધુનિક મોજ સમાન વિદ્યોત્તેજ મજાતા શીમંત સરકાર-મહારાજ શી સર સચાજીરાને પોતાના રાજ્ય-કારોનારમાં ઈંગ્લીશ સંકોને નરથે સંસ્કૃત સંકોનો-પારિમાણિક કાજો ઉપયોગ કરાજો છે, તેમ મુલકાઈ રાજ્યમાં રાજા ત્રિવિધર નહાદુરને એવાજ વિધાર આજથી આજરે મળે વર્ષ ઉપર ઉદ્ભવેલો અને જ્યે મંવ દસ સર્ગમાં તેવા કરેલો અખતાર છે. એનો અંવેષ દર્શાવીએ તો મોજર મોધક અંવેષ છે.

આ પુસ્તક મેવાણના મુખ્ય નગર ઉદયપુરથી જ મેલ અને એકબીંમથી
માર મેલ લાલુલામા દેવસવારા મામ છે. તેના જેન બંધારમાં અસમ પ્રત છે. તે
બંધારના ઉપરી ગ્રાંટિ બિનસામરસરિ (ખરેલે) ના અનુપ્રદથી જુનાવડ
ના નામર સાથેલ છે. મુ. ગુલામદાર દસ્તાવુજમે આખા મંબની નકલ કરી લીધી
છે તેમા તરફથી હાલ પાંચ સર્ગની મેખિત પ્રત મલી છે. જેમાં તીથે પ્રમાણે ૩૪૩ છે.

સર્ગ ૧-રાજવર્ગ ૨૪૦. સર્ગ ૨-રાવ રથાન વર્ગ ૨૬૬. સર્ગ ૩-ગોવ
વર્ગ ૨૬૬. સર્ગ ૪-ગો-સબ વર્ગ ૨૬૬. તથા સર્ગ ૫-ચતુર્થ વર્ગ ૨૬૬
સ્થિત રીતિ પ્રમાણે અરંભતા મંગલાચરણ કે સ્તુતિ પાઠ મુકેલ નથી. પાછું
જ "અમરાજ વર્ગ:" એમ લખી અનુપ્રદ ૨૬૬માં રાજા (રાજ= પ્રધાન) પાત્ર)
અબ્દોના પર્વામ પાત્રાદ મુકેલ છે. અષ્ટ સબ મંગલ વાચક હોવાથી, તે સમયથી
અથવા રાજા દેવથી દોષ છે, એટલે એજ સબથી મંગલ સુચન કરી અનુપ્રદ
છંદમાં આખા ગ્રંથની પ્રવણી કરી છે. એમાં દારસી ને ગારની કાપાના સબ્દોના
સંસ્કૃત પર્વામ જતાળ્યા છે. જેમકે ઠેઠાણે નવા પ્રધાન પણ કરેલા છે. જેમકે "પુસ્તક
મિશ્રોદશીરસ્માત્" એટલે વધીર ને ખારે પુસ્તકમિશ્ર સબ્દ નવા થોળેથો જવાબ છે. તેજ

પ્રમાણે મુદ્રાશરને મારે મુદ્રેશ્યષ્ઠિષ્ઠ સબ્દ થયો છે. અનુપ્રદ ૫૬૬માં અનુ-
પ્રદ કારણે તે એ જવાબ છે કે સિખનારને સરગતાથી માલ રહે. અસમ હાથે
નિયતને છંદમાંજ લખવાનો રિવાજ હતો તેનું મુખ્ય કારણ એજ માન્ય પડે છે.
એને આપણે કવિતા કહીશું નહિ, પણ "કરણ રચના" કહીશું. એમકે ગ્રંથપત્ર
પ્રકાશની સંકળના કે નિયમ રાખ્યો નથી. મામ પદ્યપદ્ય રચનામાં પરજાપાના સબ્દો
અંશુત સબ્દ એટલે પહેલા મધ્યમાં કે-ઉદા. મુદ્રાને સેયમ; રીતિ: પ્રાણ; પ્રકીર્તિત;
એવાં પદ મુખ્યાં છે. જેને રથજ સંક્રાંતને લખને પર્વાવર્ણનમાં જાને ઊઠી રહ
પ્રધાનશ્ય કરી જતાળ્યું છે. "સુત્રેમણિગણાદ્વ" એ પદ પ્રમાણે સબ્દોની જૂની
કાપા જતાવી થીંડા પાછળ બીડા દોરે તેવું કામ કરેલું છે. સંસ્કૃત સબ્દ એજાખા
જવાને તે દેવતામરી લિપિમાં અને ગારીના યજ્ઞરાત્રી લિપિમાં દર્શાવ્યા છે.

આપણી યજ્ઞરાત્રી કાપામાં અંશુત સબ્દો જે તેના ઉપરથી વધેલા અપ્રમદ સબ્દો
અણ ને રહ જાના જેઠલા છે. ચાર જાના દારસી ગારની સબ્દો મુદ્રાસમાની રાજ્ય
મથા પછી દાખલ થયા છે. અને ગારીના એ જાનામાં દેવ તથા નતીન રાજ્ય
(અર્થે રાજ્ય) નો સબ્દો લખી મથા છે. તેથી આ ઠેઠાણે મુદ્રાસમાની સબ્દો કના
દારસી અને કના ગારની છે તે જાણવશને સબ્દને છે ( ) માં પદ કે. જ યજ્ઞરાત્રી
રૂપેને તદ્દાવત જતાળ્યો છે. ઉપરતિ જ્યાં પૂરો અર્થ ન અમલ્ય તેવા સંસ્કૃત
અપરિચિત સબ્દ માન્ય પડે ત્યાં તેને પણ અર્થ જનતાં સુધી આપવાની તક લીધી
છે. જતાં કંઈ મૂલ્યુક મહુમ પડે તેા સુવળ્લે સુચના કરી, તેા જૂઠા મંથ છપા-
વતી વખતે સુધારવામાં આરથી. આશ્લે પ્રસ્તાવ કરીને હવે પ્રસ્તુત મંથનો
અર્થનાર વિસ્તાર અપાય છે.

* જાણી રહેલા અર્જુની નકલ જાણેથી અનુપ્રદમાં વિમલ અપાય.

રાજા મી ગિરિધર મહાદુર વિરચિત

॥ રાજવ્યવહાર પારિમાણિક કોષઃ ॥

અય મયમઃ સર્ગઃ । રાજ વર્ગઃ ॥

રાજા શ્રેયઃ પાદચાહઃ સ્વામી સંદેશ રીરિતઃ ॥

અન્તઃપુરં તુ વસનેત્યાહુર્યધનમાયમા ॥ ૧ ॥

સુવરાજઃ પરિશ્રેયો । વલી અહવનામકઃ ॥

શાહમાદા રાવ પુત્રઃ । પ્રધાનઃ પેશવા તથા ॥ ૨ ॥

પર્યાય પ્રદર્શન—

(૧) રાજા = શાહશાહ (શ.) સ્વામી = શાહેન (અ.)

અન્તરપુર = દરવા (શ.)

(૨) સુવરાજ. = વલી અહમઃ (અ.) રાજપુત્ર = શાહખાં (શ.)

પ્રધાનઃ = પેશવા, પેશા (શ.)

અમાત્યઃ સ્યાન્મજ્જુવારઃ । સેનાધ્યક્ષો હુકમતઃ ॥

સુક્ત્યમિશો ત્વમીર સ્વાત્ સુર્નવેસ્સબિવસ્તજા ॥ ૩ ॥

વાકાનમીસો વૃત્તાંતલેક્ષકઃ પરિકીર્તિતઃ ॥

મહુવેશેષ્વધિકૃતો મુરુગાર મકચપતે ॥ ૪ ॥

પર્યાય પ્રદર્શન—

(૩) અમાત્ય. = અન્મજ્જુવાર (શ.) સેનાધ્યક્ષઃ = હુકમિ (અ.)

સુક્ત્યમિશઃ = સમીશ (અ.) સચિવઃ = સુર્નવેસ (શ.)

(૪) વૃત્તાંતલેક્ષકઃ = વાકાનમીસ (વાકા (અ.) નમીસ (શ.)

મહુવેશેષ્વધિકૃતઃ = મુરુગાર (અ.)

અપહૃષ્ટા તુ નાજીરો લાલા નામ સલી મતઃ ॥

સર્સાઈ રૂતિ તુ મોકો । બ્ધવાર્ધવાધિકારવાન્ ॥ ૫ ॥

પર્યાય પ્રદર્શન—

(૫) અપહૃષ્ટા = નાજર (અ.) લાલા = સમી (અ.) અવગત્તાવિઃ

કારવાન્ = સર્સાઈ (શ.) = વાવટા પચરવુનો વપરી.

અપહૃ.

૧. પાદચાહને નલે નાદચાહ વપરાય છે પણ સુદ રૂપ પાદચાહ છે.

૨. મૂળ પાઠમાં—મુજુમુવાર કન્ઝા છે તે સુધારવો પડે છે, તેમજ હુકમતઃ

તે અર્થ હુકમતઃ એવો આવે, પરંતુ તેના પર્યાયમાં-હાકિમ કન્ઝા વાપર્યો છે. તેના

મિથા પદમાં સુર્નવેસ કન્ઝા છે તે સુધારીને સુર્નવેસ એમ લખ્યું છે. (અનુવાદ.)

ગ્રંથાવલોકન.

૧ હિંદી લેક્ષનાકા માગ પહલા. (દિંદી)—વિવિધ મંથમાળા, પુ. ૭૧-૭૨, વર્ષ ૧૬૭૨; અઠાસક-ચરણું સદિત્ય વર્ષ ૧૭૧૧ના તરણી સ્વામીથી અખંડાનંદજી, અમદાવાદ; પુ. ૪૮ + ૨૬૮, મૂલ્ય ઠાણુ ધુકું રૂ. ૦-૭-૬, પાકું ધુકું રૂ. ૦-૮-૦, પોરડેજા છાકું.

૨ સ્વામી વિવેકાનન્દ, માગ પાંચમો—વિવિધ મંથમાળા, પુસ્તક ૯૪ થી ૯૬, વર્ષ ૮ ધુ, ચા. ૧૯૭૪; અનુવાદક રા. રા. શ્રી નર્મદાસેર નાનાસેર પંડ્યા તથા રા. રા. શ્રી નરેશભાઈ નિરંજનભાઈ સાહે, અઠાસક-ચરણુ મુળ્ય મૂલ્ય ઠાણુ ધુકું રૂ. ૦-૧૧-૬, પાકું ધુકું રૂ. ૧-૦-૦, પોરડેજા છાકું.

ચરણું સદિત્યવર્ષ ૧૭૧૧ના નામથી હવે ડાહ્યાજી અવાન હશે. અમદાવાદ નવ દસ વર્ષોથી સ્વામીથી મિલ્લુ અખંડાનંદજી વિશેષતા પોતાનાજ આત્મજગી જીવંસ્થાને નામે ગુજરાતીઓની તેમજ ગુજરાતી ભાષાની જે સેવા બજાવે છે, તેથી ગુજરાતી વાચકોનું હૃદય લેવાય વિના રહી નહીં જાય; વિવિધ મંથમાળા અને અરિત્રમાળામાં તેઓ જનસમુદાયને ઉત્તેજિત કરી વિશ્વકુમાર સદિત્ય પ્રાણીને મુદ્રે અરેજુ કરે છે. નંજાણી, દિંદી અને મરાઠીમાં આવી ચરણું પુસ્તકો કાઢવામાં આવે છે; પરંતુ તેઓમાંથી ડાહ્યાથી પણ પુસ્તકોના કદમાં, કારણે અને ડાહ્યાની કલાકર્તા, ઉમિત વિષયોની પસંદગીમાં તથા સ્વસ્થ મુદ્રણમાં જા ગુજરાતી સસ્તા સાદિત્યની બરાબરી કાઢવેજી જોવામાં આવે છે. રામીથી પોતે નિઃકાચરૂતિથી સ્વકર્તવ્ય કરે જાય છે, એટલે તે જાનતમાં તેઓની કંઈપણ પ્રશંસા કરા કે ન કરા, તે બન્ને તેઓને મન તે સમાન જ છે. પરંતુ આવી સસ્તા ડાહ્યા ઉપયોગી અને ઉત્તમ પુસ્તકોનું કલાકર્તા પ્રશંસા યથેથી કારણોની મોખવારીને લીધે મુદ્રણ વધારવામાં આવે અને તે કારણથી તેવા પુસ્તકો અમુક મુદત સુધી ઉપાવવાનું પણ ન જાય શકે તેવી સ્થિતિ ઉપસ્થિત થાય, તે ખરેખર ગુજરાતી પ્રજાને નીલકુલ યોગાસ્પદ નથી.

પ્રસ્તુત પુસ્તકો પૈકા એક પુસ્તક દિંદી ભાષા અને ગુજરાતી ભિન્નમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે. આખા દેશની જનતા માટે એકજ ભાષાની ઉદયી નથી જરૂર છે, તેના હવે કદિ પણ અસ્વીકાર થાય તેમ નથી, આખા દેશની એક ભાષા થઈ શકે તે દિંદી ભાષા જ થઈ શકે તેમ છે, તેથી પણ ના હકી વાઘડી નહિ ગુજરાતી વાચકોને દિંદી ભાષાનો રસ રચનાકરના ઉદેશથી તે પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે. પરંતુ તે તરફ જોઈએ તેવી જનસમુદાયની અભિરુચિ નહિ રેખાચથી, તે પ્રવલ ત્યારપછી બધે પડેલા જણાય છે. દિંદી ભાષા જાણી દેશની ભાષા થાય, તે જાણણો હોતો અસ્તિમ ઉદેશ છે. પરંતુ મુદ્રણ મુશ્કેલી ભિન્નિય છે. આખા દેશની એક જ ભિન્ન થાય તે ભાષા અંતર્ગતી અર્થોર્થ મુશ્કેલી સ્વતઃ દૂર થઈ. નાગરી ભિન્નિયોજા સર્વજ સ્વીકાર થાય, તે દક્ષિણી દ્રાવિડી ભાષાએ જિવાય અમળી ભાષાઓ ભાંગી પડી પણ થયછ કારણે ત્યારપછી દિંદી ભાષાને

અચાર કરવાનું કાર્ય સરસ થઈ જાય. સસ્તા સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલયને અમારી તો આજ સલામત છે કે-તેજોએ નાગરી વિધિમાં જ પોતાના પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કર્યાં! અમારી આત્મી છે કે તે પ્રપત્તિ સફળ થશે.

હિંદી, લેખમાળામાં આધુનિક હિંદી માસિકોમાંથી તથા પુસ્તકોમાંથી હિંદી અને હિંદુ સમાજની વર્તમાન સ્થિતિઓ ઉપર અભાવેલા ઉત્તમ લેખો મુદ્રિત કરી શકાય કરવામાં આવ્યા છે. તે લેખો હિંદીથી કેવળ અપરિમિત માધ્યમને પણ સુવિહારક થઈ પડે તેવા છે, અને જનસમુદાયને તેમાંથી મહત્ત્વ અનુભવે જેવું અને વિચારવા જેવું મંળા આવે તેમ છે.

સ્વામી વિવેકાનંદ નામના પુસ્તકમાં તેજોએ ભૂદે ભૂદે પ્રવચનોએ આપેલાં વ્યાખ્યાનોનાં ભાષાન્તરો છે. સ્વામી વિવેકાનંદનું એકે એક વચન હૃદયમાં ઊતરી રાખવા યોગ્ય છે. ધર્મનો પાયો જરાપણ અસેદ્ધા વિના વર્તમાન જનતા છત્વ સ્થાવર દશાવ કરવાને દિરી સમાજનું જેવું સ્વરૂપ મહત્ત્વ મેળવે, તેના જનધર્મ સ્વામીશ્રીએ જે કંઈ કહ્યું છે, તે એટલું મધુર તો કયોર છે કે વાચકનું અનુભવ મેળાતું હૃદય પીગળ્યા વિના રહેતું નથી. તેઓનાં વ્યાખ્યાનોનું આરંભી સસ્તી કિંમતમાં સ્કાલ્ડ કરવામાં સરતા સાહિત્ય વર્ધક સંસ્થાએ અજરાવી પ્રયત્ન ઉપર જાણે ઉપકાર કયો નથી.

તે સિવાય શ્રીમંત આપકવાલ સરકાર તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલાં મી સપાઇ સાહિત્યમાળાના ૧ કરોળીના, ૨ પાલમિટ, ૩ કેમેડનો ઉપદેશ, ૪ તુલનાત્મક ધર્મો વિચાર, ૫ ગિરધર અને ૬ શાલ્ભુ-એ પુસ્તકો સમાયોચનાએ મળ્યાં છે, ઉપરાંત રા. યા. ડી. આર. ધાસનીના કરાંડી મ્યુનિસિપાલિટી સ્કુલના આ. સુપરવાઇઝર તરફથી ૭ઠ્ઠા ધિરણની અંગ્રેજી ટેકસ ઉપરની નોટસ મળેલ છે, તેની પાઠોચિ ઉપકાર કાર્યે સ્વીકારીએ છીએ. સ્વજ સંગ્રહ ને લીધે તેઓની સમાયોચના આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

“તંત્રી”

સ્વર્ગસ્થ યુવકરત્ન રા. છગનલાલ તુલજાશંકર હાથી

(એક પૂર્વ જાતમાની અધૂરી દેહલીલા)

આપણા સ્વર્ગસ્થ યુવકરત્ન રા. છગનલાલ તુલજાશંકર હાથી એમ. એ. એલ. એલ. બી. નાં સાં ૧૯૭૫ ના માધ વર્ષે ૭ ડિસેમ્બર તા. ૨૨-૨-૧૯૧૬ ના શબ્દ છત્રીસ વર્ષની વયે થયેલ અકાળ સ્વર્ગવાસની સજેઃ નેધિ મેલ્યાં તેમના યોગ્યપણે પુણ્યક્રમાને પરમાત્મ સાક્ષિ અર્પવા શ્રીમાતાપ્રભુને પ્રાર્થના કરીએ છીએ અને તેમના કુળી કુટુંબજનોને વિશે સાક્ષિ ધરીએ છીએ.

રા. છગનલાલનો જન્મ સા. ૧૯૪૬ ના પોષ શુદ્ધ ૧ ને શબ્દ અમનવરત્ન અમરના નામશેમાંના એક મધ્ય ઉત્તરના હાથી કુટુંબમાં થયેલો. તેમના પિતૃક રા. તુલજાશંકર દરિદ્રાંકર હાથી-સીરફીકર, કાદીના નિવાસ વગેરે હોવા-ઉપરાંત

અમનમર, અમરેશ, નેમપુર માનવાઃ વગેરે સંસ્થાઓના અનુસંગી અને રાજ્યમાં
અતિથિત પ્રશ્ન હતા. તેમનું કુલજિજ્ઞેષ્ટ હતું કે જ્યાં જાતાં રત્નોનાં અક્ષય
અવસાનનાં કુખ નેમ પછી પોતે પણ તા. ૨૦-૭-૧૬ ના રોજ મહોળા કુટુંબને
નિરાધાર મૂકી સ્વધામ સીધાની ગયા. તેઓ અપદાદે મર્મભીષંત હતા. અને વહન-
મા નામરોનું જે એક ઉજવળ અમિત સફલ પરમ રાજ્ય નિજાનું છે તે તેમનામાં
પેટીરપેટીથી ઉતરતું જાણ્યું હતું. તે એક શ. જનવાલ નેમ પુનઃજનની હાથના
અમાનની અંકશિતામાં પણ ઉતર્યું હતું. કેમકે તે વાત તેમના ઉર્તા અપમેષા
જવનની પ્રવૃત્તિમાં રહેવડે પરથી યાજ્ય છે. ૨૮ જનવાલના છત્રીશ વર્ષના અલ્પ
આયુષ્યની જવનવાર્તાના પ્રસંગ સંસ્કારી કુટુંબના રત્નોના જેવા હોય તેવાજ હાર
અર્પિત હતા તે તે જ તેમની મદસ્તેજસ્વિતા દર્શાવી આપે છે. તેમણે ઇ. સ. ૧૬૦૦
માં મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષા સફળ કરેલી. ઇ. સ. ૧૬૦૬ માં નેમપુરની જસવંત
હોલેજના બી. એ. ગ્રેજુએટ તેઓ યયા. ઇ. સ. ૧૬૦૮ માં અસ્થાનાની મુદ્રા
સેક્રેટરી હોલેજના તેઓ એમ. એ. યયા અને ઇ. સ. ૧૬૧૩ માં બિ. એ. બી
અર્થ ખાસ ડાહીનું પદ ધાવ્યા.

સારપછીની તેમની કારકીર્દી પણ કાષ્ટજન્ય સ્વદેસમુવચને શોભા આપે એવીજ
નીવડી. સર્વથી પહેલો પ્રવૃત્તિપ્રત્ય તેમને અસ્થાનાની મુદ્રા સેક્રેટરી હોલેજના હોસ્ટેલ
સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ તથા અમિષ્ટના સદાચક અધ્યાપક તરીકેની નોકરી કરવાનો આનેયો
હોયો ને ત્યાં ઇ. સ. ૧૬૧૦ થી ૧૬૧૨ સુધી માસિક રૂ. ૧૦૦ એકસોના પમારથી
તેમણે કામ કરેલું તે પછી તેની તેજ હોલેજમાં ઇંગ્લીશના પ્રિન્સિપલ તરીકે પણ
ચોટાક કામ કરેલું અને તે જયા માટે ત્યાંના પ્રિન્સિપલ બી. જેનીએ
તેમને એક સરસ સર્ટીફિકેટ આપેલું હતું. શ. જનવાલનું છુદ્ધિ સેન્ટર તેમના
જીવનજ્ય માન્યને લીધે અર્થ રથને સારર મળું જનું હતું અંતરી કુટુંબનાં માગે
અમોગિત વિદ્યા પ્રાપ્તિથી કેવાં ઉત્તમ અને અમાન્ય નીવડે છે તેના પ્રકાશર શ.
જનવાલ પણ હતા કેમકે અસ્થાનામાં વહીવાત કરવાની તેવારી પોતે જે અસા-
માં કરતા હતા અને તે પણ અપરત્વે કરીને મંજા મધુનાની લીધે કુલેખી
અધિક સ્વાસ્થ્ય મેળવી માતાજિત્યા અને કુટુંબ સહિત સાંસારિક ખર્ચમક્યાર સરજ
કરવાને માટેજ જ્યારે તેઓ ધાર્મિક દ્રષ્ટિથી વિચારતા હતા ત્યારેજ તેમને, નેમપુર-
ના નામદાર પ્રતાપજિંઠ મહારાજે પોતે રીજન્ટ હોવાથી મગવાની ખયાલે શ.
સુભાલસંકરભાઈને જાણી. વિનાએ પુનઃ મોલાવ્યા. હજાર જવામ અર્થ ને તેને
પતિલામે ચીકે કાઢી જજ મીનાર કાઢેમે તેમને શ. ૧૫૦ ની બીમારા ધીરજીકટના
માજરડેટની જગરા આપવા કહ્યું. પરંતુ નેમપુર તળમાં કાષ્ટ જગરા ક્યારેક મગવા
મહેરજાની મામીને ટૂંકે તેા અસ્થાના તરફ સીધાવા. છત્રી રાજરોડમાનું અસુખયાજ
જે કુટુંબને મળ્યું હોય છે તેની આશોષાદ પણ સોનાની સાંભળેજ રાજકુટુંબ
સાંભળે સંપાદું રહે છે. તે પ્રમાણે નેમપુરની જસવંત હોલેજના અંતરની
પ્રિન્સિપલની જગરા આવી પડી તે નામદાર રીજન્ટ હોલેજની આજ મહેરજાનીથી
અંતરવત મળે ને ત્યાં ઇ. સ. ૧૬૧૩ થી ઇ. સ. ૧૬૧૪ સુધી કામ કર્યું છે.

જાળાનો પમાર રા. ૧૦૦ થી ૧૫૦ દવો. પરંતુ મી. વારસાદેખની જમી નજરથી
તેઓ જાણે ન જઈ શક્યા. કેમકે તેમણે જાખર પોતાના આતામાં રા. ૭૫૦૦ લખાવે
જેથી કીધા અને તેમને રા. ૨૦૦ થી રા. ૩૦૦ ના દરમાયાથી ઠાટ ઝોડ સરકાર
રના જા. સુપ્રી-ટેન્ડન્ટ તરીકે નીમ્યા. ને તે સાથે જાખીરદારના લેણદારોની ફરિયાદો
કરનારી ઠાટના ઉપરી તરીકેનું તથા પ્રન્સોલ્વન્સી ઠાટના જા. સુપ્રી. તરીકેનું કામ
પણ તેમને સોંપવામાં આવેલ હતું. જા નીમતોક ઇ. સ. ૧૯૧૪ માં મરેલી ત્યાં
ત્યાંની બાહોષી બરેલી નોકરીની કાર છુટાઈ અને ઉપરે ઇ. સ. ૧૯૧૬ માં ઠાટ
ઝોડ વોર્ડમાં મદદનીશ અધિકારી તરીકે નોકરા ને ત્યાં પમાર રા. ૨૫૦ + ૪૦
જાળાના મળતા થયા.

જો રીતે સંસ્કારી જાતબાજને પરિણામે તેજસ્વી વિધાર્થી જીવન પૂર્ણ
અપુલ્ક વિશ્વવ્યાપી રા. જમનલાલનું પ્રશ્નાર્થે જીવન મહત્ત્વેજસ્વી ખીથી નીચું
અને પૂણેસાએ પહેલિયાની સર્વને જાણા હતી ત્યાં તેમને જીવલેણ મંદગા
જળખો અને ત્યાં ૨૨-૨-૧૬ ના રોજ જાજાણ સ્વર્ગવાસ રા. જમનલાલ પામ્યા
છી હરિ ઓં શાંતિ :

મૃત્યુ વો કદુનાં જાવે છે પરંતુ જાજાણ મૃત્યુનાં વો કારણોજ હોય છે વો
પછી તેનાં નિવારણોજ હોય છે. નરી જાજો નિદાજનારાં જાલપેલાં વડીયો । જરા
વિચારોજ કે જાપણા જાલતરણો અને જાલાતરણીજો સામારે બેઠાં વિરેલી ધાવ
છે કે તેમનાં તન અને મન જે કારણોથી મહાવ છે તેનાં નિવારણો વિચારીયું વો
જાપણી પાસે પણ છે હેલ જાકરમાલ જાજો, તાપતથ અને જાજાણ મૃત્યુ જે જર્વ
જાપણાં મોહ સીક અને જોજરાજાદિનાં જાવણાં જાલવણાં કર્મરણ છે.

રા. જમનલાલની જીવન સુવાસ જોધપુરમાં તેમજ જામનગરમાં અને ઇતર
અનેક સ્થળોમાં જ્યાં જ્યાં મહારેલી હતી ત્યાં ત્યાં તેમને મારે માન જોધો અને
સુખેખજા રજુરતાં હતાં. એમને મારે સદેક કહેવાનું તેજ વિરેલે પણ કહેવાય છે કે
" જાવાં સદગુણો અને સુવાસના વર્તનવાળા પુરુષ કેઈ મહાત્માના અંત હોય
જોધયે । " અને હતું પણ તેમજ. જો કે જાપણે વો મહાત્માનું પદ મહારામખીજોને
મારે નહિ પણ વિરકવો મારેજ રાજ્યું છે. અને ત્યાંજ મોરી કીર્તિ જોધી સુખો
ઉભી રહે છે. કેમકે મહારામખમની ધન્યતા તેના સદૃષ, લક્ષ્યરૂપ નીવડે તમારેજ
જાજો રહે છે ને તે વો જાવાં સરિત્રોજવલ મહત્ત્વમહત્તા યેરેયે પ્રકાશી તમારેજની સદે.

કુડુંજવત્સલતા એજ પરમ જીવન ધન છે ને તેથી વે ગુણ જ્યાં જોધે
જીવરે છે ત્યાં પરમાત્મકૃપા નિરંતર વસે છે. રા. જમનલાલે તેમના પિતાથી વુજાનું
સંસ્કારણને જે પત્રો જાજેજાં પ્રસંગોપાત લખેલા છે, તે વાંચતાં એ પિતાપુત્રની
જાતકેતાનું જર્વપૂજ્ય હર્સન થાય છે. વે પત્રોમાં કુડુંજકથાનાં મુખ્યુજની વડો
વિચારતાં કુશલીલક પુત્ર ધાર્મિક જીવનનો જે પ્રકાર મજારે છે તે જોધ સર્વ પિત્ર
જોને જોવાજ કરેવ પ્રત્યક્ષવત્પર પુત્રની વાંજનાં રહસ્યો પરંતુ તેમાં કુખી વિગ
પુત્ર જાનેની છે.

૨૮. છત્રનવાલ પોતાના પિતાશ્રીને તા. ૨૦-૮-૧૯૧૦ ના પત્રોત્તરે બહાનુદાની ગુપ્ત સેક્રેટરી ડામેન્જના વિદાયમયપત્રની તેમજ અંગ્રેજીમાં અભ્યાસની મામળીરીત બહાનુ સંતોષના પરિણામે 'અંતરના ઉદ્યાર એવી' મતલબે પ્રદર્શિત કરે છે કે—
આવા વિદાયમય અને તેના અભિમતના સંમેલનોમાં વચ્ચું મને પરમપ્રિય લાગે છે, તે એકલાજ માટે કે તેથી કરીને આવા પવિત્ર તીર્થસ્થાનોમાં વસીને સરસ્વતીની ઉપાસનાની મારી અભિલાષા પોષાય છે. આત્મોન્નતિ સાધક અભ્યાસ ધમરે નિર્માણ કરેલી આવી પરિસ્થિતિમાંજ સમીપ રીતે આગળ વધારી શકાય છે ને તેને પરિણામે તેથી ઉદ્દેશ્યોપાધાનના ક્ષેત્રો અહીંવાંજ મળવાથી મારા દિલની ખીણ યુગાદ બર આવશે. ને તે એજ છે કે મારા માતાપિતા અને સર્વ કુટુંબની સેવા તેઓને જાહેરે અહીં પધરાવીને જાવેથી હું ધરી શકું ને તેથી કુળની પાંખડીએ પિતૃ જ્ઞાન કરી શકું.

આવા પવિત્ર સ્થળમાં વચ્ચું, ધમરનો આદેશ સીધવો, જનજમાજની સેવા કરવી અને પોતાના પ્રિયજનોના પરિચરણ કરવાં એમાંજ મારા, મનુષ્યના જીવન વિજયની ઉન્નતિ રહી છે.

૨૯. છત્રનવાલે તા. ૧૮-૭-૧૯૧૧ ના રોજ, પોતાથી જે એક દસ વર્ષે નાના સાત્રનામે ૨૮ બાલનવાલ દત્તા ને જે પણ ઇ. સ. ૧૯૧૫ માં અઢાળ સ્વર્ગવાસી થયેલા છે, તેમને કાળીજીની કિંડુ સેક્રેટરી ડામેન્જમાં કાળજ કરી વખતે પિતૃશ્રીને, તેના અભ્યાસ અંગેની પણ અખેલો દત્તો તેમાં તે એવી મતલબે લખે છે કે—આપણા ઉચ્ચતા પુરોહિતે અગ્રણ્ય અને પ્રમાણના જે અધિકારી હાથે છે તેનાથી જાણવા માટે જીવનને સંસ્કારમાં ને નિવસમાં લાવે એવા આશયોમાં રહી વિદ્યાની ઉચ્ચતા કરવી જોઈએ. સુવલ્લ રજા મીલનરોપણ મળે છે. તેને સમયે ઉત્તમ વાતાવરણમાં રહી અભ્યાસ, આદાર વિહારના સંસ્કાર, કર્તવ્યપરાયણતા, અભ્યસન અને મનન વગેરે સેવવાં જોઈએ. તેજ દાલના અમસ્યાજી જીવનના અભ્યાસમાં ઉચ્ચતમ નીવડી 'સામાજ્ય' એવા અન્નેશોમાં શિક્ષણ કરતાં જગત્પરણ વિશેષ ભજવે છે.

જે રીતે કોઈ પત્રમાં અન્નરક્તા તરફની રાજકારણ સંજોગે તે કોઈ પત્રમાં કુટુંબકલિસિંહા અંગે પણ સર્વમાં વલ્લભ પુત્રની ધાર્મિક પુત્રતાની દર્શન થાય છે. આ પત્રો સુવકોને આજ મનનનીવ કોઈ જામે હવે પણ પ્રવિદ્ય કરીશું. પરંતુ તા. ૨૦-૧૦-૧૧ ના રોજ પ્રવાસથી ૨૮ છત્રનવાલ પોતાના પિતાશ્રીને લખે છે તેમાં નવીન વર્ણના આરંભે ઉપજતા ઉન્નત અભ્યાસ પદોમાં પરમદર્શી માય છે ને તેજ આજ તે આપણને પણ પ્રસન્નિતિય સહ પડશે એટલુંજ નહિ પણ પ્રતોષક પણ નીવડશે તેથી તે શુભરાત્રીમાં લખેલો પત્ર અક્ષરસઃ નીચે ઉતારીએ છીએ—

શ્રી પ્રવાસ, તા. ૨૦-૧૦-૧૧.

સિદ્ધાંત પૂર્ણ મુ. શ્રીની પવિત્ર સેવામાં વિનંતિ હોય છત્રનના સાધારણ હંકાર-પ્રણામ અંગીકાર કરશે, વિશેષ વિનંતિ કે—

માતાત્ત પાર્વતી દેવી પિતાદેવો મહેશ્વરઃ ।

માંધવાઃ શિવમક્તાશ્ચ સ્વદેશો સુવનત્રયમ્ ॥

અસાધારણ પ્રસંગ યોગે મનોભાવ પણ અસાધારણરૂપે અનુભવમાં આવે છે, એ પ્રત્યેક મનુષ્યના સ્વાનુભવનો વિષય છે. આમાં પ્રસંગનું મહત્ત્વના કારણશૂત છે. વિવાહ જેવા માનસિક પ્રસંગોને યોગે સામાન્ય દિવસોએ રહેતી મનની સ્થિતિથી વિશ્લેષણ થાઇ નથીત્યજ આનન્દમય સ્થિતિ મનની બધ રહે છે. થાઇ પવિત્ર સ્થળ કે પવિત્ર પુરુષના યોગે મનમાં થાઇ જોરજ શક્તિ અને પવિત્રતા સંકલિત થાય છે. તેમજ એક વર્ષનું સ પૂર્ણ થતુ અને બીજા વર્ષનો પ્રારંભ થવો એ રમણીય સંધિને યોગે પણ કુતુબમાં થાઇ અપૂર્વ પૂજ્યભાવ અને મહત્વાકાંક્ષાઓ જાગ્રત થાય છે. અને આરે એ સંધિનો યોગ તૂટી એક વર્ષનો અનત ભૂતકાળના ઉદાઠાણમાં વિલીન થઇ જાય છે અને બીજા વર્ષના પ્રથમ પ્રમાણના કાળની પ્રમા પૂર્વાકાંક્ષમાં પ્રસરી રહે છે ત્યારે જાગ્રત થયેલો પૂજ્યભાવ ધ્રુષ્ટ થાય છે, અને ઉત્પન્ન થયેલી મહત્વાકાંક્ષાઓ એક ક્ષણભર વો હસનામલક સિદ્ધ થઇ લાગે છે. ખરું છે કે—

માયાનું પ્રજન અવરણ મનુષ્યના અવકવ અને અસાધારણ મનને પાછું દિવ્યગતી તાપ્તી ને મરીશાર માત્ર છે તેનાથી ગિદ્ગર પસરી થઇ જાય છે અને શૂંચ શુદ્ધવસ્ત્રીમાં નાંખી દે છે. પણ કુતુબર ને દિવ્યના દ્રષ્ટિપ્રેશર થાય છે તેના ઉપરથી એ અનુભવના કારણશૂત પ્રસંગ વિશેષની મહત્તાનું માપ સદમજ નીકળી શકે છે. આવેજ થાઇ લાવ જલારે, કાંઈક અંશે, હું હાથમાં અનુભવતો જોઉં છું અને તેનું કારણ આપણા જોડતાં વર્ષનો પ્રસંગ વિશેષ અને તજજન્ય, પૂજનીય વર્ષ પ્રત્યેનો પૂજ્યભાવ છે એમ સમજું છું—ઉક્ત પૂજ્યમાત્રને હાથમાં આરદ કરી, ઉપકાર પરમ્પરાના ઉદ્ભવ સ્થાનરૂપ આપ ધારાં આક્રિતિને આદ્યે દૂર હતાં પણ હાથ દ્વારા પ્રભુનું છું અને એમ પ્રાર્થું છું કે જે અસેકિક દિવ્યતાનું સ્વદેશિક બાન જલારે અનુભવું છું, તે પ્રસંગ વિશેષના યોગને અમારે પણ, મારામાં સંદેશિત રહે અને નિરંતર હૃદયજી મટ્ટિઓમાં શિરે. આ જ્ઞાન સંદેશિત રહેવાર્થ માયાની વિશેષ અવરણાદિક સંકલિતી પ્રજાજ નાંધા છે. શી સચવાને કહ્યું છે તેવ આ માયા દુરલભા છે અને મામેય એ પ્રપચન્સે માયામે તાં તરંતિવે તો આ દુરલભ માયાને તરી પાર ઉતરવા માટે, સર્વ ભાવેથી, શી સચવાને આશ્ચ લેશને સંકલ્પ કરવો એ જાતી તીવ્ર અને ઉત્તમોત્તમ ધર્મ સમજી છું અને જે ધર્મનું મધ્યવે પાલન અને નિર્વાહન કરનામાં આજ માતા પિતાનો શુદ્ધાત્મકરણનો જાતીયક સદાવશૂત યોગ જેવા હર વિશ્વાજી પૂર્વક વળી એકવાર, હાથ દ્વારા સચિત્ત આદર્શ હંડરત પ્રજ્ઞામ વિશિષ્ટ કરીને વિરમવાની આગા માથ છું. એજ.

વિ, ડાહ કમન ના

આ. ઈ. મજાજી.

માતા વ પાર્વતી દેવી, પિતા દેવો મહેશ્વર ।

બાંધવાઃ શિવ મક્તાશ્ચ, સ્વદેસો મુનનત્રમન્ ॥

ઉપરના પત્રોત પરિચલનો આપણને પ્રતોષ મળે છે કે—પિતાની પુત્રમિત્ર
માટેની વત્સલતા અને પુત્રની પિતૃભક્તિ માટેની આરાધના આ બંને આદર્શો જે જે
શરમાં આવશ્યક છે સૌંસાં સદૈવ સ્વર્ગ જેવો સંસાર નીવડે છે તે એજ સુખ્ય
સંસ્કૃતિના સત્કર્મ. વિરમતાં હવે એટલુંજ વિચારીશું કે—

જનતાની સંસ્કૃતિ, રહેણી-ઠરણીના આદર્શો આજ મહા પ્રભાતે વિચારે છે
અને હમણે છે તે સમયે આપણે કે જે હાથના અનામી હરખારમાં દાસ નમનચર
નાગરો તરીકે જોજાયાયે છીએ તેઓ તેમાં કાઢી રીતે કાઢ્યા આપી ચાલીએ તેમ
નથીજ, શું ? રા. જનતાના જેવા પુત્રરત્નો આપણા જનનમાં-દિનઃ ભારતમાં-
અજર સુરાષ્ટ્રમાં તેમજ નાગરમાં ઘેર ઘેર છે પરંતુ તેનું અપચતે જતાં પ્રજા
જ્ઞાન નથી રહેલું. દર્શનના મોઢા આપણને ફર લાગે છે તે તેથી પોતાનાં
તરફ દ્રષ્ટિ વળાવીજ નથી માટે તેની વિશિષ્ટ ટગવા જાયે ? રા. જનતાના
જેવા વિદ્વાન તાજુરતની કલા ઘેર ઘેર વિચારતી જોઈએ તે તે પ્રમાણે આપણી
જાણકાને અને જાણકાઓને ધાર્મિક સંસ્કારોવાળાં કરવા શરખરનાં આગ્રહોએ હવે
જમી વાલો મુકીને કેહ બીડવી જોઈએ તેજ નમનચર નાગરો સદુ જેવા જનતા
નાગરિક, દેવનાગરિક અને અલનાગરિક આગળ જતાં આગ્રહવચનને સીધે જરૂર
નીવડે.

તથાતુ ।

જ્ઞાતિવર્તમાન.

શુભ.

નીમનોક.

- (૧) રા. રા. શંકુધાસ મેવિનરામ અંગરીયા, બી. એ. એસ, એલ, બી. રતનાજી
રોડના એલફિન્ડેન્ડ જનરલ રા. ૧૫૦) રોડસોના પમારથી નીમાયા છે.
- (૨) રા. રા. પ્રાણસંકર આણંદજી વેંકુજ ઠાકી ૧૫૦) રોડસોના હરમાયાથી
ખીર ઘાલુદાર નીમાયા છે.
- (૩) રા. રા. કેશવલાલ ભગવતીલાલ પોતળીયા મુદા કોટના ચીરસેવાર ઠાકી
૬૦) તેવું ના પમારથી નીમાયા છે.
- (૪) રા. રા. જયસુખલાલ દુર્લભલાલ રાણા શુભ કોટના ચીરસેવાર નીમાયા છે.

થી વરતગરા નાગર કી લાઈબ્રેરી :—

આવીની બી નાગર યાત્રિની એજનસામાં જુનાઈ નિવાસી રા. રા.
જયવરાજ ત્રિમથ વેંકુજના પ્રમુખપણા નીચે તા. ૬-૭-૧૬ ના રોજ આ લાઈબ્રેરી
સુરથી મુકવાનો મેલોવડો કરવામાં આવેલો હતો. મેળાવાનું કર્મ પૂર્ણ થવાક અને
જાનવેળી અમાપ્ત થયું હતું.

અભિનંદન.

આદિના રા. રા. સુભાષચંદ્ર સોમશંકરે બી. એ. માં સેન્ડ-કલાસ બોનસ મેળવ્યાં તે માટે તેને અભિનંદન વ્યવસ્થાને મેળાવડો રા. રા. અમૃતલાલ જોશીચંદ્ર મહિલા પ્રમુખપદથી તથા નામર યુવક ટીમેટીમ સોસાયેટી તરફથી તા. ૨૨-૧-૧૯૫૦ ના રોજ કરવામાં આવેલ હતો.

ચોરખંડર.

આદિના રા. જ્ઞાણચંદ્ર સુન્દરલાલ ને જોશીના કમર્સીયલ કોલેજમાં બેન્ડ બજાવ કરતા હતા તેણે ટાઇપ રાઇટીંગની પરીક્ષા ફર્સ્ટ ક્લાસમાં પાસ કરેલ છે અને તે બદલ તેમને જરમીનદામ હૃતરટીટ્યુટ જોડે કોમર્સ તરફથી સર્ટીફિકેટ મળેલ છે.

રાજકોટ.

નીમનોંધ:-

રા. રા. ઉવચંદ્ર લક્ષ્મીચંદ્ર નક્ષી જસલજી તાલુકામાં રા. ૨૫૦) બેન્ડ ટીસોના પગારથી રૂબરૂ મેનેજર નીમાયેલ છે.

ધોળ.

રા. રા. ઉદાલાલ રામરામ મહિલ જસલજી તાલુકામાં રા. ૧૭૫) પોલુ ટીસોના પગારથી રેવન્યુ એડીસર નીમાયેલ છે.

ભીમનગર.

(૧) જસલજીના માછ કારભારી રા. રા. બલરામ નથુરામ મહિલ પ્રમુખ રેટમાં રા. ૧૫૦) ટીસોના પગારથી નીમાયા છે.

(૨) રા. રા. દુભેરામ ઉદાલાલ બંનેરીયા ને લીમંટી રેટમાં મુનીસીપલ બુગીયા ઓના સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ હતા તે અમદાવાદ ખાતે રા. ૧૦૦) ટીસોના પગારથી મીયુલ મેસાજેન બજાલાલ સુરાભાઈની ગાર્ડનના સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ નીમાયા છે.

વસ્ત્રાવડ.

આદિની " સો. બેનેટની બેનેટ " ને સો. ઉજ્જવલ લક્ષ્મી રમારક હનાથી નિજા સમ્પત્તિ પરિણામે ને રા. ૧૦) મળેલા હતા તે તેમણે નહિ લેતાં, " ઉજ્જવલજીની મદદ " માં પરભામાં અપાયેલ છે તે માટે તે બેનેટને અભિનંદન વ્યવસ્થામાં આવે છે.

જોધપુર સારવાડ.

ભીમનગરના હાથી કુટુંબની ત્રણ પેઢીની નીમકદલાલ અને વહાવાર નોકરીની કક્ષે, બુગી રવ. રા. રા. દુભજીચંદ્ર દરીયાચંદ્ર હાથોડું કરીર પદે, મથા નાદ તેમણે પોતાની પાછળ મુકેલ નીરાધાર કુટુંબને આદિના માનવંતા નામદાર રેવન્યુ કર. વ્યાપકદિહાએ માલિક રા. ૪૦) માલિકાનું પેનસન કરી આપેલ છે, આ દિગ્ગજી

